
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

SOCIETA
FILOLOGICA ROMANA

DOCUMENTI
DI STORIA LETTERARIA

I DOCUMENTI D' AMORE

DI FRANCESCO DA BARBERINO

SECONDO I MSS. ORIGINALI

A CURA

DI

FRANCESCO EGIDI

VOL. III.

IN ROMA: PRESSO LA SOCIETÀ.

·M·DCCCC·XXIV·

१० वि०
अष्टादश

SOCIETÀ FILOLOGICA
ROMANA

I

Documenti d'Amore

DI FRANCESCO DA BARBERINO

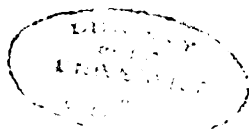
secondo i manoscritti

originali

V. 3^T - V. 4^T

A CURA DI

FRANCESCO EGIDI

IN ROMA
Presso la Società

· M · DCCCC · XIII ·

FASC. XI.
(Vol. III, Fasc. I)

PG 425
B3 A6
1905
V. 3-4
MAR 20

LIBER
DOCUMENTORUM
AMORIS

PARS SEXTA, SEPTIMA, OCTAVA,
NONA, DECIMA, UNDECIMA,
DUODECIMA.
TRACTATUS
AMORIS

866046

INCIPIT VI PARS DOCUMENTORUM AMORIS SUB SPE c. 66 a.
 QUE HABET DOCUMENTA VII PROHEMIUM AD HANC
 PARTEM

Ecce speranza che tempera pena
 conforta eredde lena
 cosi da morte quasi avita mena

PROHEMIUM. c. 66 a.

Ecce spem que temperat omnem penam ¶ Con-
 fortat etiam et dat vires ¶ Ad vitam si-

Sequitur de sexta parte libri cui hec domina spes ada- c. 66 a.
 ptatur De qua primo videndum est quid sit et unde
 dicatur . secundo que sibi forma detur et quare Tertio quis
 sit eius effectus Quarto et ultimo quare ad hanc partem potius
 ponitur et utrum ad alias pertineat et ad quas . Circa pri-
 mum dicas quod secundum quosdam spes et fiducia idem sunt .
 Et fiducia est spes certa animi perducendi ad finem rem inqu-
 hatam . Ego tamen crederem quod differentia ut salventur
 nomina poni possit, et dici quod Spes sit in illo qui non multum

Vedete somma damor provedença
 che vide ben che sença
 donna cotal cadeva ogni potença
 Poi si guardate ben la sua figura
 che gia sol per lectura
 non si poria veder sua derittura

militer, ut amorte nos ducit. ¶ Intueamini summam, quam amor adhibuit providentiam ad hoc opus. ¶ Nam novit omnem potentiam, absque domine huius suffragio, fore casuram. ¶ Inspicite postmodum diligenter, in ipsius effigiem. cum iam sola lectura, perpendi, eius nequeat directura

confidenter habere credit quod cupit, et magis dubitat. quam confidat. fiduciam autem in illo qui quasi pro certo confidit habere licet quod habebat et non in utroque contingere possit. Sicque spem aliter diffiniam et diffinitionem fiducie sinam ut iacet. unde dico quod spes est titubabilis intentio ad cupita. Ut tamen conformemus diffinitionem figuris dic quod spes est quid medium inter eos qui sperant et varia que sperantur, ad illa modis variis obtinenda confortans et mendacia sepe finges. Item invenio in provinciali ideomate spem idest expecta quod ad idem convertitur quod in secunda diffinitione tractatur. cum qui expectat ignoret penitus si venturum. et non est dubium antefuisse vulgaria quam latinum. Et dicitur spes in catholicon legitur a spero speras. quia sit pes progrediendi quasi pes et est ethymologia unde e contrario dicitur desperatio deest enim pes nullaue progrediendi facultas. quia dum quisque peccatum amat futuram gloriam non sperat. et caret genitivo dativo et ablativo pluralibus secundum usum Invenitur tamen spebus. Unde in .ij°. libro machabeorum. capitulo .vij°. Noli frustra extolli varis spebus. Et dicitur in dicto libro catholicon quod Spes est || certa expectatio future beatitudinis veniens ex dei gratia et ex meritis precedentibus. Sine meritis enim aliquid sperare non spes sed presumptio dici potest. Et est ut ibi dicitur spes de visibilibus quod enim videt quis sperat intellige mente vel oculo materiali Et spes .. etiam ibi dicitur secundum quod est passio non est virtus sed secundum quod est michi appetitu partis intellective. Ponitur etiam Spes aliquando pro re sperata. unde apostolus expectantes

c. 66 b.

Così dell'altre dico il simigliante
di questa dico alquante
ragion destè figure che son tante
Cavegli abianchi e viso et tutta veste
per ch' dar luce preste
per l'alì son più le sue ovrè preste

¶ *Sic itaque simile, dico de aliis dominabus* ¶ *De hac subiungens aliquas rationes, et de hiis etiam, que tot numero sunt figure.* ¶ *Crines albos habet et faciem. totamque vestem. quoniam est in luce danda sollicita* ¶ *Ex alis eius sunt opera*

beatam spem idest rem seratam vitam eternam. Ego autem non tollendo predicta credo spem ex suo vocabulo appellari posse quotiens aliquis expectat et habere credit quamvis dubie quodcumque. licet optima spes sit que proxime dicitur future beatitudinis expectatio. cuius respectu alie nulle sunt. Item in tuscia pro confortatione summitur spes. cum dicunt etiam mulieres filiis tu es spes mea et confortatio mea. quod facit ad diffinitionem adaptatam figuris prepositis. Nunc sequitur de secundo de quo infra incontinenti circa expositionem lictere adducetur. Ergo de tertio possumus explicare quis videlicet huius domine sit effectus. quem secundum meam diffinitionem decet dividere ut dicamus quod est spes ad licita et spes ad illicita ut ex templorum prefiguratorum descriptionibus satis patet. Spei quidem ad licita talis noscitur et habetur effectus. Nam cum secundum quandam aliam diffinitionem spes sit animi motus. ad ea que appetit accipienda immobiliter suspensus, Quam contemplatio gaudium modestia confessio (1) patientia et longanimitas committantur, effectus eius potest dici breviter esse talis quod per spem in contemplatione optinens gaudium in gaudio modestiam ex huiusmodi leta contemplatione insurgit confessio que meriti tanti est et patientia propter hec que sperantur. Et ex patientia longanimitas roboratur. hic quoque motus animi ex spe ista suspensus perseverat intactus. Sed dic michi breviter si potes clarius pro novitiis nostris placet Spes ad que cupis te habenda confortat ex hoc in te creatur sollicitudo ad illa et negligentia removetur unde istud

(1) *Segue pa cancellato.*

Deritta in cânto dun palaço mane
 e giûr nel basso stane

tutta la gente che sperando vane
 c. 66 b. Li cinque templi su nel lalto (1) sono
 neli quai mostro e pono
 cio che speranti dimandan per dono

c. 66 b. *magis conta . ¶ In angulo unius palatij recta ¶
 manet ¶ Totaque gens sperans, in infimo locum
 habet ¶ Quinque vero templa ponuntur altius
 in suppremo . in quibus que dono, sperantes postu-*

c. 66 c. dat ad habendum subsidium . Item te non sinit deserere cepta
 nec te ante iacula pretorqueri . Item huius fiducia diversas
 scientias ¶ poteris adipisci . sic honores et status varios in hac
 vita et quod omnium superius est ad eternam beatitudinem
 pervenire ¶ De quarto sequitur de quo dic quod optime pre-
 ficitur huic parti nam cum homo desiderat et nititur ad aliquid
 optinendum et adversitates et contraria insunt que diu per pa-
 tientiam tolleravit ne forte in via deficiat eget spei subsidio ut
 confortet eundem (2) in nostro casu presenti et officio partis
 huius . Utrum autem ad alias partes pertineat huius libri dic
 breviter quod non posset sola decenter officium partium exer-
 cere . Sed omnes huius libri partes (3) preter ultimam commi-
 tatur ad actum . commitatur etiam ultima donec ad eius rece-
 ptionem in eterna gloria erimus possidentes eandem . Restat
 ammodo de secundo superius reservato utpote de forma videre
 quod immiscentes expositioni lictere videamus . Redeas supra
 in principio *Ecce s[pe]m* . tota lictera istius prohemij usque
 ad primum documentum prohemiatis est non amoris aut spei .
 Et nota quod dicit hec lictera quod spes temperat omnem pe-
 nam . et bene loquitur existentibus enim in statu aliquo dolo-
 roso spes exeundi dolorem alleviat *confortat etc* . facit ad
 idem . *Ad vitam* dic eternam *ut a morte* temporali
 multotiens ex casu quia nisi spe sepius iuvaremur (4) mors nos
 interimeret . *nos ducit* idest causa est sepiissime ob quam
 ducimur ad vitam *Intueamini etc* iste .§. commendat amo-
 rem de providentia magna circa istius domine missionem *Nam*

(1) B tenpli su nel alto
 cellato.

(2) Segue ut cancellato.

(3) Segue per can-

(4) Manca nel ms. l'i iniziale.

Et ella in meço (1) a cinque corde in mano
che legate vediano
acinque porte che ne templi stanno (2)
Equeste corde porge elle acoloro
col laltra man fa loro
segno daddurli (3) al bramato thesoro (4)

*lant, represento . ¶ Ipsa quoque in medio .v.
cordas, que quinque portis, in templis positis, colli-
gantur, propria manu gerit ¶ Quas quippe cor-
das, porrigit hec eisdem ¶ Et cum altera manu
signum, ad desideratum perveniendi thesaurum facit*

*novit hic infert causam . potentiam . dic temporalem .
Inspicite etc . modo convertit se ad formam . predicens quod
absque figuris lectura sola plene res hec intelligi non valeret .
Sed hoc est verum . Respondes ita quo ad novitios . quo
autem ad alios id scriptura operatur quod pictura ydiotis .
dominabus scilicet pictis in principiis aliarum .xj. partium libri
huius . de hac etc . iste .§. prohemium est ad sequentia
crines albos idest capillos et causa quare hoc est et de veste
assignatur in testu . ex alis etc et huius etiam rei ratio as-
signatur in testu In angulo non ponitur locus iste ex alia
causa nisi ut (5) ex alio latere palatij possint templa locari .
et recta stat ut diligentius exerceat ministerium suum . in
infimo idest ad pedes palatij in supremo idest super pala-
tio . represento ut habebis infra eodem prohemio . Ipsa .
scilicet spes in medio dic inter templa in quibus represen-
tantur res in quas speratur et sperantes . quinque cordas etc .
modo lege testum quia ut glosa est et plane loquitur . usque
ad .§. Aliqui etc . ibi dicas quod aliqui sursum tendunt scilicet
quibus spes mentita non est . Alij autem lente quibus
adhuc non apparuit hanc mentitam non esse sed credunt illam
dicere verum . confringuntur . quibus vel mentita est om-
nino vel dicamus quod etiam secundum causa desperati sunt
isti et si intelligamus quod desperati sint de salute eterna vel
austulerint sibi vitam dampnati sunt de quibus infra dicetur
eadem parte documento .vijº. in glosa . Sed posset etiam in-*

(1) B meço (2) B stanno con la prima n espunta. (3) B sengno da-
durli (4) B tesoro (5) ut è aggiunto nel margine.

Alquanti vanno su di questa gente
 e persone altre lente
 le corde rotte acerti son presente
 Templo di dio maggior nel meço eposto
 quel di vertuti accosto
 poi quel difuor dogni (1) poter composto

eis . ¶ Aliqui ex gente huiusmodi sursum tendunt ¶ Alii autem lente . ¶ Certis similiter, corde in manibus confringuntur . ¶ Maius equidem templum dei, medium optinet locum ibi ¶ Et virtutum aliud, iuxta illud ¶ Tertium quod ab extra fingitur, ex potentia omni constat . ¶ Adex-

telligi lictera de hiis qui certe rei temporalis habende spem perdidierunt . *maius etc* et vere maius immo cuius respectu alia nulla sunt . nisi in quantum respiciant ipsum deum . Et ad hoc templum respiciunt omnes qui ad vitam anelant eternam . et dic medium locum optinet tanquam dignius et excellens et ideo maius pingitur et altioribus scalis sed tutioribus ad iter . *Et virtutum aliud etc* . et hic comprehendere omnes scientias artes et mores et huius scale sunt magis dubie vel dic minus secure . *tertium etc* . sub hoc comprehendere de omnibus potentiis temporalibus ut divitiis dominiis terris victoriis et similibus et expone illud verbum potentia scilicet temporali . *Adextris etc* (2) . hoc duo specialiter comprehendit desiderium vite ac desiderium sanitatis et intellige de temporalibus ut differant a primo templo . *Extremum etc* . et dic extremum ex isto latere dextro quod non videtur dextrum sed sinistrum tam respectu medij templi quam spei potes tamen dicere quod loquitur istud prohemiū quod est sinistrum quod ad nos respicientes in templum quod salvari potest per licteram .§. secundi superioris ibi intueamini etc . vel dic et forte melius quod hic fuit error mei prohemiantis quia lictera non est amoris aut spei sed mea in hoc loco . Et intelligas istud templum de amore mundano ut differat similiter a primo ad quod tendunt deum amantes . ad istud autem amantes mundum quod potest fieri male et bene ut supra in glosis principalis libri prohemiij continetur . Ista vero spes capite disco-

(1) B dongni

(2) Nel ms. non è sottolineato.

Dal dextro (1) edi santade insieme e vita
poi vien quel che cinvita
servir le donne e chi non lama vita

*tris etiam illud vide, quod vitam signat et insimul
sanitatem . ¶ Extremum sequitur quod invitat,
nos ad obsequia dominarum . et qui eas non dili-
gunt vitat illos .*

perto fit et in guarnachia tantum ut magis apta suo presentetur officio . Figure autem inferiores fiunt ad libitum et ibi viri et mulieres . Et dicas quod ista spes in terrenis inimicam habet cognitionem veritatis eo quod siquis speraverit occupare civitatem vel quid aliud obtinere si cognoverit ad plenum quod hoc impossibile sit spes in eo morietur ad illud . unde homini ad rem impossibilem tendenti inutile est aliquando narrare impossibilitatem . nam eo sub spe vivente vel medio tempore desiderium cessat vel minuitur et sic periculosum postea non existit vel deficit qui desiderat aut illud quod desideratur evanescit . unde inquit massenius notitiam veritatis extinguere spem terrenam eternam autem quod necessario concluditur confirmare . denique de hac spe adhuc habebis infra in locis variis partis huius igitur ad primum decet nos descendere documentum .

Primum etc . hic incipit hec domina spes loqui sed quomodo videtur quod alia tertia persona loquatur dic quod ipsa hic (2) tertia loquitur de verbis amoris verum est quod prima particula bene potest esse prohemiantis et tradit hec domina optima documenta per que ad eius inducamur sequelam subdens etiam per exempla propositum ut infra || videbis sequitur alia lictera . que adhuc prohemiantis est ibi *hec nobilis* de ista domina spe loquitur *cuius substentor auxilio* nota per hoc quod etiam ego spero Sed dic michi ad quod vel ad que templorum speras francisce , Respondeo tibi quod scriptum invenio In ore fatuorum cor illorum et in corde sapientum os illorum ecclesiastici .xxij°. capitulo . et eodem .xx°. homo sapiens tacebit usque ad tempus lascivus autem et imprudens non servabit tempus et multa ibidem ad hoc .

(1) B destro
illegibile.

(2) hic: così ha la copia e può stare; ma nel ms. la parola è

DOCUMENTUM PRIMUM SUB SPE

Lo primo documento e sommo edegno (1)
 alo qual dice vegno (2)
 questa gentil per chui sola mi tegno (3)

PRIMUM.

Primum utique documentum, ad quod hec
 nobilis, cuius substenor auxilio, asserit se
 venturam, quod dignum noscitur atque summum,

Istam spem primo loco ego figuravi (4) in quodam tractatu cuiusdam ystorie que ponitur ad finem officioli mei ita per omnia salvo quod inter figuras sperantes quedam figura est que spem alloquitur in hec verba . defecit anima mea et quasi factus sum michimet ipsi displicens tu sola vite mee subfragium contulisti . et hec quidem dum essem in studio paduano ubi cum moram traheret nobilissimus et morosus vir dominus comes Baldus de Pasignano quem hactenus apud Regem Ungarie sollicitudo et virtutes eius plurimum sublevarunt, et super multis novitatibus librum quandam ex proprio compilasset per cuius tenorem magna spes gentibus preparatur pigritia tollitur et probitas imperatur sua curialitate cum librum ipsum librum spei vocaret hanc spem eodem modo in libri principio figurari (5) mandavit . que licet forte ob defectum pictorum aliter in aliquibus picta extiterit tamen ipse hanc haberi voluit pro sic picta . hec quidem dico tibi ut in nullo crederes quod michi appropriem opera aliena . Sequitur modo lictera spei vel dic amoris per spem recitata que talis est . *Quod in pares etc* . Sed ante quam istam licteram exponamus bonum est videre quomodo (6) hec domina inquohavit lecturam . Et dic quod cordis depressis et alis clausis sedit et inquit ad Iuvenes adscultantes ¶ domini, recolimus nos legisse quod tempore phtolomei dionisij qui sororem cleopatram habuit, occiditque pompeum et naufragio periit in etate .v°. anno regni eius extremo idest .xxx°. fuit in grecia miles quidam nomine Sertes qui habuit in uxorem quandam spetiosissiman sui temporis mulierum . nomine Ayna-

novum

(1) *B* edengno (2) *B* vengno (3) *B* tengno (4) *Segue ut cancellato.*
 (5) *Il ms. figuari senza segno d'abbreviazione.* (6) *Segue que cancellato.*

Breve ci parla in pochi insegnamenti (1)
 chesser dovemo attenti
 ne pari ene maggior altrui lamenti
 Tempi con tempi edanni compensare (2)
 sul dolor non pensare
 ma prender cose divisate afare

in paucis nobis monitis dat sermonem ¶ *Quod in pares maioresque dolores, debemus inspicere alienos.* ¶ *Tempora cum temporibus et cum dampnis commoda, compensare* ¶ *Super doloribus non pensare* ¶ *Sed ad res efficiendas varias, te*

dam quam rapuit in blachia ¶ ob cuius causam multas incommoditates armorum subire cohactus est ¶ cum qua .x. annis (3) permanens filios non quesivit .xj. siquidem qui dicti pompeii fuit .xxx^{us}. nati sunt ei ex eadem muliere tres filij et filie due simul ¶ primo inposuit nomen victor ¶ secundo Salon ¶ tertio lausar ¶ Quarte femine . scilicet . Madde ¶ Quinte vero Olis . hij et hee omnes crescentes gratiosi plurimum apud gentes ex omnibus existebant . ¶ Et cum iam ad annum .xij. obmissis eorum puerilibus gestibus pervenirent, vocatis illis, pater in publico inquit eis ¶ quod magis quisque diligit dirigat se abiectis aliis circa idem . ¶ vocatoque victore dixit in quo amplius desiderium vertis tuum . ¶ Respondit nescio ¶ sicque interrogati singuli responderunt ¶ fecit ergo pater galeam ad se ferri ¶ Et sertum unum ¶ et librum unum ¶ et panem unum ¶ et tabulam unam in qua erat ymago divina ut tunc temporis pingebatur ¶ hecque fecit filiis hiis semotis ¶ demum vocabat singulariter illos dicens vide quod vis istorum et viso quod quisque acciperet reservabat . ita ut quilibet omnia inveniret ibidem ¶ et interrogatos ab invicem separabat ¶ primogenitus enim victor galeam in capite suo ponens laudavit et petiit ¶ Salon mirabili aviditate amplexus est sertum ¶ lausar ymagini flexit genua et de gratia postulavit . ¶ Madde librum petiit ¶ et panem olis desiderabiliter acceptavit . ¶ Tunc pater primo arma sua concessit et castra . (4) ¶ secundo equos et omnem sue camere

(1) *B* insegnamenti

(2) *Π ms.* cōpensare; *B* compensare

(3) *Corretto*

da annos

(4) *Segue* secundo cancellato.

Ora ciascun aspetti sia pur quella
 che gli puo dar novella
 che faccia la sua mente oscura bella
 Prender conforto se bisogna (1) aforça
 che natura rinforça
 et al suo ben gli spiriti si sforça

*prebere, ¶ Oram speret quilibet adventuram que
 nova sibi talia ferre debet, que obscuram suam ¶ fa-
 ciant mentem claram ¶ Vi autem si necesse fue-
 rit, confortari . cum ex hoc fortificata natura, in
 bonum suum, spiritus sic compescat . ¶ Ad pri-*

ornatum ¶ tertio imposuit monacatum . ¶ Quarte libros
 innumerales tribuit quos habebat a patre ¶ Quinte ed ul-
 time domus custodiam et administrationem temporalium ¶ ut
 omnibus adhuc .vj. anno comuniter victualia ministraret et etiam
 semper qui commisit quo termine completo verteretur ¶ quilibet
 ad concessa, ipsa sola in omnibus bonis suis victus usum pro
 libito retinente ¶ Cogitavit nempe hic pater cum armorum
 potentia conservari et augeri substantiam ¶ huncque per ga-
 leam probiorem in illis . ¶ Salonen autem per sertum domi-
 nas amaturum, et cum equis et ornatu infra .vj. annum sibi
 aliam quesitum cum mirabili pulcritudine potiretur ¶ Ter-
 tium (2) per ymaginem deo devotum et ideo in religione illi libe-
 rius servitum ¶ Quartam Maddam scientiarum avidam et
 per consequens citius quesitum . ¶ Et per panem ultimam
 quietem et vitam diligere, quam per hoc officium credidit melius
 habituram ¶ maxime cum administratio talis quietem habeat
 remove superfluum, et labores superfluos valeat evitare quie-
 scens magis quam varia loca querens . ¶ Victor suis tempo-
 ribus castra multa quesivit et bona . ne dum servaverit iam con-
 cessa . ¶ Salon habuit anno post, tertio filiam despoti cum
 dote maxima in uxorem ¶ pro qua mirabilia primitus fecit
 amans ¶ hic fuit qui bellavit solus pro ista, cum magno nu-
 mero turchiorum et posuit in conflictum ¶ hec quoque ut
 legitur nomine Archia istum semper commitabatur armata, in
 tempore opportuno ¶ hec viro absente, nunquam ante redi-
 tum dormisset commedisset vel aliquod gaudium habuisset

(1) B bisongna

(2) Segue in reg cancellato.

Ritorno al primo dinnaltri specchiarsi
 vederai come farsi
 puote leggiero et utile trovarsi
 Vedi colui (1) che virtuoso e detto
 povero spesso ebretto
 et povero gentil aver dispecto (2)

*mum redeo de aspectu in habitus alienos . ¶ Vi-
 debis qualiter leve fiet, utileque consurget ¶ Vide
 hominem qui dicitur virtuosus, sepe pauperem et
 egenum . ¶ Nobilemque haberi, pauperem in de-*

¶ nec tunc se videri ab aliquibus permisisset ¶ hanc ut fer-
 tur nimij fervoris ad eum, amor impediabat ad filios ¶ et alia
 inaudita feruntur de illa que longam exigent hic scripturam .
 ¶ lausar postquam fuit in Monachum acceptatus modico lapso
 tempore, deo factus in oppinione (3) omnium taliter est amicus,
 quod pre omnibus eius consilia putabantur sincera ¶ et etate
 debita factus est cuiusdam Monasteri magni Abbas . quod in
 statum maximum reformavit . de quo etiam possent bona plu-
 rima recitari . ¶ Madda enim cum .xxx. esset annorum mo-
 ralem philosophiam modo novissimo et subtilissimo explicabat
 ¶ Veniebant quoque multi et magni alonge hoc ut quasi mira-
 culum audituri ¶ hec virum noluit sed studium prima in ta-
 bulis pingi fecit ¶ quod suum appellavit maritum ¶ cuius
 studij quam presentavit effigiem non inveni et ideo non pre-
 sento . ¶ hec (4) enim dilecta fuit Alchistio qui quam varias ad
 eam epistulas fabricavit . aqua demum cum non posset habere
 responsum cecidit super brachia palastine ¶ Ultima que per
 dictum officium vivere credebatur anno post quinto cum die
 quadam convivium celebrasset et nimium se repletset, inebriata
 est, et delata in thalamum per unum ex servis domus, nomine
 Cerbum . ¶ quam cum speciosa esset et sic ebria dimissa per
 omnes, hic servus eam, ingnaram tamen, quia ebriam, strupravit
 ibidem . ¶ hec vero ad mentem rediens, suamque se virgi-
 nitatem amisisse cum servo coniciens, gladio se occidit ¶ Au-
 divistis novum sed quia forte non bene perpenditis, qualiter
 ad spei propositum cuius nomine fungimur adaptetur, igitur hoc

(1) B choluj

(2) B dispetto

(3) Il ms. oppione

(4) Segue un al-

tro hec cancellato.

Poi vedi il ricco spessamente avere
 cordoglio (1) edispiagere
 ne mai contento appetito tenere
 Laltro che pareo grande a maraviglia
 un picciol prun lo piglia (2)
 si che poi vile eda nulla simiglia (3)

spectum ¶ *Et vide divitem, dolorem et implacita patientem* ¶ *Nec contentum unquam, appetitum habentem* . ¶ *Alium qui magnificus mirabiliter antea* (4) *videbatur prunus facilis detinebit* ¶ *Ob quod postea vilis atque pro nichilo reputatur* ¶ *In-*

audite . ¶ Primo respicite templa nostra superius figurata ¶ Videbitis sicut isti ad (5) quinque tendebant, ita ibi .v. sunt templa . hec .v. presentantia propter omne . ut in glosis superius dictum est . ¶ Sed quomodo ad hec per nostrum suffragium devenerunt, advertite ¶ Primum namque pigritia timor et vilitas occidisset si in pluribus casibus ad habendum, monitioni mee minime credidisset . ¶ Secundum committata fuisset inopia, nisi de amore Archie optinendo spem continuo tradidisset et astitisset illi in omnibus factis eius ¶ Tertium miseria offuscasset, nisi (6) eterne beatitudinis illi gloriam promississem ¶ Quartam labor studij et scripturarum prolixitas extinxissent, nisi ei novitates continuo promississem eam de cetero inventuram ¶ Quintam reservasset integritas usque ad terminum sue etatis ydoneum (7) me iuvante . nisi vini se fecisset amicam quod sue fuit postea causa mortis . nec ob hoc etiam succumbere potuisset, si ad mentem rediens michi credere voluisset . dixi enim illi cum gladium iam cepisset , cur ad hoc tendis , cum reservaveris castam mentem, quam violatum corpus maculare non potest ¶ nec profuit ¶ dedignata enim a servo se lesam, mortis desiderium, vite solatio antemisit . ¶ ¶ Rogo igitur amici ut mea monita velitis admictere, que secuntur, infra per huiusmodi partem nostram et a culpis singulis abstinere, per quas possitis incidere in delicta ¶ quod si eas prorsus committere vos contingat, ad me nichilominus recurratis, nunquam

c. 67 b.

(1) *B* cordoglio (2) *B* piglia
 sura. (5) *Segue v cancellato.*

(3) *B* simiglia (4) antea su ra-
 (6) *Segue divine cancellato.* (7) *Se-*
gue nisi cancellato.

Unaltro infermo odi membra carente
et infinita gente
che non che daltro ma di pane egente
Pensa che molti an defecti (1) e pensieri
non pochi ne leggieri
li quai non vedi e semblanti manieri

*firmum alium, vel carentem membris, gentemque
aliam infinitam que ne dum (2) aliis, verum etiam
pane eget. ¶ Plures cogita, defectus non modicos
nec levia cogitamina ferre secum. que tu non videns
tales extimas impeditos ¶ Ceterum sapientes, per*

de divina pietate atque clementia meoque suffragio ase missa
in aliquibus diffidentes . et ad licteram redeamus que talis
est . resumme eam licet posita fuerit supra . ibi *Quod in
pares etc.* Audi bonum amoris consilium precor te . Sed
huius lictere ponit exemplum infra proximum documentum .
in .§. ad primum usque in finem lictere ipsius documenti . et
ibi de hoc . *tempora* . etc . dicit iste .§. quod non solum
tempora cum temporibus compensanda sunt sed etiam cum dam-
pnis commoda nam si ventis vela committeres, non quo vo-
luntas peteret , ut dicit boetius in .ijº. sed quo flatus im-
pelleret promovereris . Et idem in eodem si arius semina
crederes feraces inter se annos sterilesque pensares . unde do-
cemur non transire dies inutiliter nostos , quia ut dicit ber-
nardus nil pretiosius tempore . Sed nil hodie vilius repu-
tatur fatuus est ille qui rem pretiosam dat hosti suo quod
facit qui tempus expendit in servitio diaboli unde proverbio-
rum .vjº. capitulo . filij ne des alienis honorem tuum et annos
tuos crudeli idest vite tue tempus diabolo tempus enim nostrum
breviter velociter et irrevocabiliter currit unde Iob .viiiº. ca-
pitulo dies mei velociores fuerunt cursore et seneca Infi-
nita est velocitas temporis punctus est quo vivimus et adhuc
puncto minus . Et idem quem michi dabis qui aliquod
pretium temporis ponat quod intelligat se cotidie mori . tem-
pora quidem ista multum curanda sunt et igitur vide quod
non dixi tempora cum temporibus ut itaque bene colantur
tempora vigilandum est in bonis operibus quia secundum

compensan-
[da]

(1) B defecti (2) Segue de espunio.

Per tutti questi et altri che son molti
 passan li saggi e y tolti
 ne per cio vedi lor da vita tolti
 Vedi persone infinite servire
 a questo nostro sire
 lo merito ciascun non puo sentire

*hec et alia, que sunt multa, transeunt atque stulti,
 nec ob id tales, vides a commodo vite stinctos. ¶ Per-
 sonas similiter infinitas, servire huic domino no-
 stro vides, sed quisque meritum, non perpendit*

super tri[sti-
 tia]

bernardum omne tempus tibi impensum requiretur ate quali-
 ter fuerit expensum. Et idem parum non extimes tempus
 quod in dictis vel factis expenditur otio sic volat verbum irre-
 vocabile transit tempus irremeabile nec advertit insipiens quod
 admisit. Et ovidius in .vº. de fastis tempora labuntur
 tacitisque senescimus annis et fugiunt freno non remorante
 dies. Et idem in libro de tristibus nubila sunt nostris tem-
 pora nostra malis Et adde quod dicitur supra parte .iiij. in
 documento primo. in .§. vide. *Super doloribus*. quia pro-
 pter tristitiam a bonis recedimus ut dicit philosophus heticor-
 um .ijº. propter quod ut ibi dicitur oportet duci qualiter
 confestim ex iuvenibus ut plato ait quia et gaudere et tri-
 stari in quibus oportet recta enim disciplina hec est. Et cas-
 siodorus in .xvjª. epistola animus dolorosus non arbitrium
 sequitur imperantis sed suas potius explicat voluntates *effi-
 ciendas* etc. de otiositate vitanda vult dicere in hoc casu de
 qua superius habuisti parte prima documento .ijº. §. otiosi-
 tas. et dicit Quintilianus in libro causarum causa .vjª. labori
 oportet insistere ubi effectus promictitur sed omnino stulta est
 cura que spem non habet quod ideo facit ad licteram quia
 dicit ibi varias et tu subaudi tales in quibus tibi promictatur
 effectus. *oram etc.* iuxta illud omnem crede diem tibi
 diluxisse supremum grata superveniet que non sperabitur ora
 ut dicit (1) *confortari* nam ut stacius poeta dicit
 [in a]chilleide dant gaudia vires et gaudia ne adi-
 ciant nec latet aus... amor vel rata medullis atque ora
 redivit lucemque genarum tingit et impulsus ten.... sudore per....

(1) *Rasura nel ms.*

Che tale meritato enol ti mostra
 tal per grosseça (1) nostra
 non conosciamo etalor non dimostra
 Amor lo viço di colui (2) che noi
 credian servir tal poi
 aspecta (3) lungo edalli de don suoi .

¶ *Nam forte aliquis, recepit meritum quod senti-
 ri (4) non potest ¶ et aliquis quod habet meritum
 non hostendit ¶ Alium ob nostram (5) crossitiem
 ignoramus ¶ Aliquando quoque, illius amor quem
 servire credimus, vitium non demonstrat ¶ Alium
 denique expectans ¶ longius, de suis muneribus illi* c. 67 b.
confert .

et illud proverbiorum .xv°. cor gaudens e[xilarat] faciem in
 merore animi decipitur spiritus et capitulo . animus
 gaudens etatem floridam facit spiritus tristis exsiccatur ossa . *Ad
 primum* nunc redit ad primum supra propositum et usque
 infinum istius documenti possumus dicere glosa est istius propo-
 siti per exempla que ponit . Sed nichilominus super aliquibus
 aliqua reducamus . *pauperem* . pauper tamen non est cui
 verum suppetit usus de hoc habuisti superius parte prima do-
 cumento secundo § necessitas et pictagoras solos videri divites
 sapientibus qui non exuriant nec hiis que non habent indigeant .
stinctos dicit hec et alia que precedent te ad spem inducat
 et desperantie faciat inimicum . Accedit quod boetius in-
 quid in libro divisionum (6) quis hoc non videat plurimum ad
 bonarum artium valere defectum . si [apud] mentes hominum
 nunquam sit desperatio displicendi et illud ovidij in primo
 de arte amandi spes tenet in longum semel est si [credita]
 tempus etc . *non perpendit* Et quis est qui possit enumerare
 per quot vias deus hominibus dona confert [mul]ti quidem
 recipiunt merita que senti non possunt . ut dicit lictera se-
 quens multi etiam sunt qui recipiunt munera que ipsi ijdem
 non perpendunt aut ignari aut ingrati . Et multi quod re-

(1) B grosseça (2) B colui (3) B aspetta (4) quod senti non potest
 iscritto su rasura e non è punto chiaro. (5) ob nostram su rasura. (6) di
 viziale su rasura.

c. 67 b.

DOCUMENTUM .IJ. SUB SPE

A llaltro vegno che se ben compensi
ne pur de danni pensi
serai contento e questo ate conviensi

.IJ.

A *d aliud nunc accedo, quod si digne compen-
ses, nec tantummodo dampna pensas, con-
tentaberis, et nichilominus te hoc decet . ¶ Vicisti
bello unico inimicum, in alio superat ipse tuos, com-*

cipiunt ut dicit alia lictera non hostendunt et sic de aliis omnia ista considerata cum precedentibus faciunt ad spem habendam . Ego locutus sum cuidam homini probo valde ac fidedigno qui dixit neminem unquam frustra sperasse veruntamen quidam sunt inquit qui videntes aliqua que cum contingunt displicent evenire illa sinistra reputant que si postea recte considerent reperiunt pro[ficua] et utilia valde . Ego vero in me loquor . Multa michi pro varietate temporum contige[runt] que penitus adversa putabam . breviter loquor in verbo veritatis et fidei quod et si hec s[epi]us aspera michi fuerunt et gravia nec non et quasi ad tollerandum impossibilia processu temporis nichil horum examinatum in corde reperij quod pro meliori mei status nontius contigisse . Sequitur secundum documentum quod est tale.

c. 67 c.

A *d aliud etc .* istud secundum documentum de compensationibus supra propositis faciendis breviter tractat posset dici quod documentum istud superius est glosatum et veniunt ad glosam exempla sequentia igitur breviter transeamus . *tuque similia* . dignum est enim ut quacumque messura mossi fuerimus remetiat et nobis . *non uxorem* . quia iuxta senecam difficile custoditur quod multis placet . *ferre noverit* . etc . cato dicit rebus in adversis animum submictere noli spem retine spes una hominem timore relinquit Et tempora ne culpes dicit ipse cum sit tibi causa doloris et idem cum sis incautus nec rem ratione gubernes noli fortunam que non est dicere cecam *patientier* . Vade ad partem patientie proxime precedentem ubi plene de hiis sequitur .iij. documentum.

Vincesti col nemico una battaglia (1)
 nel laltra (2) el de tuoi taglia (3)
 compensa espera e converra che vaglia (4)
 Ai fatti danni o iniurie altrui (5)
 riceven mo dallui (6)
 compensa chello e hom con tu costui (7)

pensans spera, et quod valeat oportebit ¶ *Dampna in alium vel iniurias intulisti tuque similia nunc recipis ab predicto compensa . Nam ut et tu es ita est etiam homo ille .* ¶ *Anno percepisti preterito, magnos fructus . presenti tamen a tempe-*

Occurrit etc. Istud de patientia circa dolores quorum ^{patientia} causa vitari non potest loquitur . et dat tibi remedia etc.
 circa istud quod tam supra quam et in parte proxime precedenti tractatur latissime Sed ad partem istam quodammodo pertinebat . *Utque valeas etc* modo incipit exemplificare remedia ^{fugatio ma-} per que melanconia ^{lorum} fugatur ut non ex ea veniat quis in acidiam et de accidia in desperationem per quod facit ad partem . *inter gentes* istud optimum est consilium cuius utilitatem plurimi non perpendunt . Aliquis erit melanconicus et eius moris est solitariam vitam querere et latebras colere quoniam appetit sui similitudinem melanconia unde contigit quod cum melanconia per accidens sit infirmitas et infirmitates contrariis curentur et similitudinibus crescant quia facis melanconie quod petit crescit fac ergo quod amor hic tibi dicit trahit te ad solitaria loca melanconia et de hoc delectaris fuge quod querit fac eius contrarium quod continetur in testu et curabis illam . *exercendum* quia melanconie otium est amicum . *sonare* ut te trahat ad gaudium nam cum animus languet consumit inertia corpus et dicit aristotiles cor non commedendum idest merore de animo prociendum . Sed ad (8) istud consilium sonandi videtur contra Amos .vj°. Aufer a me cumulum carnum et curam lire tue . sed non est contra si hic summis hoc ad huiusmodi curandam infirmitatem immo istud est super melanconia vel dolore consilium capere ut accedat quod seneca inquit

(1) B battaglia (2) B nellaltro (3) B talgia (4) B valgia
 (5) B altruj (6) B dalluj (7) B costuj (8) ad è ripetuto nel ms.

Avesti lo passato anno gran fructi (1)

ora tempesta glia structi (2)

compensa e ne figliuoli parlanti emutti

Ai tua persona odi tuoi figli bella

ma tua moglier non quella

compessa (3) e se tu no quandessa stella

*state tolluntur compensa ut in filiis eloquentibus mutis
mistis ¶ Personam tuam, spetiosam habes, et etiam
filiorum, quam habes veruntamen non uxorem +
compensa et si tu non, cum fuerit hec ut stella
¶ Discretam hanc obtines, honestam et etiam sa-*

in medea (4) levior est dolor qui capere consilium potest
¶ liram nota quod in etate .iiij*. Mercurius condidit liram
tempore davit ut quidam dicunt alij ante tempus eius . et
in hac etate salomonis templum et (5) Kartago et Roma con-
dita sunt . *vel cantare* . multum istud ad hoc prodest et dicunt
quidam quod et si apud illos qui cantare audiunt prosit magis
ordinatus cantus tamen apud illos qui cantant cum ordinate can-
tando ligent se ipsos magis confert eis cum soli aliquando tam
in verbis quam in notis animam solvunt et pro libito agunt .
Istum cantum aliqui cum suis revolutionibus et notarum multi-
plicationibus devastarunt unde meo iudicio in cantilenis anti-
quis habentibus dulces novas et paucas notas magis prudentum
delectari habent animi auditorum . *componere* istud pertinet
ad rectoricam que in etate v^a rome cepit initium . circa quam
habes varia in variis partibus libri huius *equitare* hoc mul-
tum etiam melanconicis prodest . si moderate ac per loca fiat
amena *nobilis facere* loquitur de quibusdam operibus que
facere ad nobiles pertinent ut viridaria ordinaria atque similia
libros pulcros et nota quod dicit pulcros ergo turpium tracta-
tuum libri contrarium causant etiam mentibus nostris ut potis-
sime faciunt comedie . traiedie . autem non et etiam fabule ali-
quando placent . fabulas quidem poete a fando nominaverunt .
quia non sunt res facte sed tantum loquendo fecte has primus
invenisse traditur Alemon cretoniensis ystoriam vero apud nos
prius Moyses de initio mundi conscripxit apud gentiles primus

quid fabule

de ystoria

(1) B frutti
cancellato.

(2) B strutti
(5) Segue ca cancellato.

(3) B compessa

(4) Segue aufer a me

Aila tu conoscente honesta e saggia
 se belleça (1) non aggia
 buon compensar che non temi che caggia
 Quinci puoi tu di tutti pigliar (2) modo
 descendo allaltro e lodo
 chi sa soffrir ben lo dolor del chiodo

*patientem, si pulcritudine non potitur, compensatio
 hic est bona. quia quod cadere valeat non timebis.
 ¶ Modum itaque poteris sic summere a predictis
 ¶ Descendo ad aliud atque laudo, qui dolorem clavi,
 ferre noverit patienter.*

clares frigijs de grecis et troianis ystoriā edidit quam quidam
 in folijs palmarum ab eo conscriptam esse fertur. post daretem
 in grecia erodotus. post quem fereciades claruit hijs tempo-
 ribus quibus exdras legem scripsit alias erodotus primus fuit
 ystorie autem sunt res geste que vere facte sunt argumenta.
 que si facta non sunt fieri tamen possunt. fabule. que nec facte
 sunt nec fieri possunt quia contra naturam sunt. et est ystoria
 narratio rei geste per quam ea que in preterito facta sunt dino-
 scuntur. Rectorica vero de qua supra fit mentio est bene-
 dicendi scientia in civilibus questionibus eloquentia capia ad
 persuadendum iusta et bona. in rerum personarumque negotij
 causa. hec agreis inventa a Gorgia Aristotile et ermagora
 translata in latinum a tullio et quintiliano et tatiano vel pro scientia
 vel locutione grecorum. *novitates* dic bonas || alias istud
 esset malum consilium. *in arma etc.* quoniam sicut ex in-
 strumentorum et maxime cenamelle sonitu equorum corda con-
 crescunt sic in talia respicere dicunt (3) senes humana corda et
 spiritus dilatari. *correa* et nota quod dicit decentia et honesta
 quod raro potest esse cum correa sepius introducat voluptas
 et propter voluptatem quidem enim mala operantur. ut
 dicitur heticorum .ij^o. Et ibidem Adhuc autem difficilius
 voluptati pugnare quam ire quem ammodum ait eraclitus. circa
 difficile autem semper et ars fit et virtus et ibi de hoc multa.
Armigeros etc. quod tendit ad simile quod supra *convenit*
 Attende bene istam licteram ut ea considerata te illis non pre-
 beas que ad te minime pertinere probantur predictis itaque

retorica

c. 67 d.

de correis

usus na.

(1) B belleçe

(2) B pigliar

(3) Segue ne cancellato.

DOCUMENTUM .IIJ. SUB SPE

Vienti una cosa grande di dolore
 ne puoi riparar fiore
 non vi pensar esera (1) il tuo migliore (2)

.IIJ.

Occurrit tibi grande aliquid dolorosum, nec
 resistere ad id potes in eo non cogites, et
 partem assequeris meliorem ¶ Utque valeas, a

modis et aliis similibus et eorum assiduitate veniet, ex necessitate usus et ex usu altera natura . Nam ferreus assiduo consummitur anulus usu quid magis est durum, quid mollius unda dura tamen molli saxa cavantur aqua ut dicit ovidius in de arte amandi et ad licteram que supra ponitur ibi exquirere novitates facit lictera quintiliani de oratoria institutione . libro .viiij. In grandibus cenis hoc sepe nobis accidit . ut cum optimis satiati sumus varietas tamen nobis ex vilioribus grata sit . Sequitur .iiij. documentum . quod tale est.

spera

Descendo etc. istud .iiij. documentum tractat et exemplificat specialiter de spei officio ad id quod quasi omnes homines conservat qui aliquid expectare censentur . Sed quia supra istud fuit propositum et glosatum igitur poteritis hic aliquibus recitatis breviter pertransire . *domina hec* . scilicet spes . *In adversitatibus etc* . hoc glosatum est supra . *non dicas* etc . quia non semper feriet quodcumque minabitur arcus . *custodias* . nam levius ledit ut dicit cato quicquid previdimus ante . *oriatur* omnia sunt homini tenui pendencia filo et subito casu quem valere ruunt . dicit ovidius . *ex fortuna* idest ex eventu . *feriturum* dicit seneca in declamationibus .iiijº. crudelius est quam mori semper timere mortem . *obtinere* et dic pensa idest spera et dic obtinere . cum determinatione quam ponit infra .§. confidentia Quid laudis esset stulto si absque ordine expertum militem debellaret ut dicit cornelius certe vituperium posset militis improperium reportare quod incauto laudem non affert . Expe-

(1) B eseraa con l'ultima a espunta.

(2) B milglore.

Eper che dal pensier possa abstenere (1)
 vien tra gente asedere
 e parla et odi et (2) prendi alchun mestiere
 Sonar cantar trovar o cavalcare
 cose gentili affare
 legger be libri enovita cercare

c. 68 a.

*cogitaminibus abstinere, ab sedendum te pertrahe,
 inter gentes cum quibus et loquere ac audito, sum-
 masque aliquid || exercendum ¶ Sonare scilicet
 ¶ Vel cantare ¶ componere (3) ¶ Seu etiam e-
 quitare ¶ Nobilia facere ¶ Libros pulcros legere*

c. 68 a.

dita glosa istius documenti Rogo te referas de duobus pri-
 mum est ut quia supra fit mentio de novitatibus querendis (4)
 dicas michi de quibus licite querere valeamus et exemplifica
 in quibusdam . Secundum est ut sique regule possunt nobis
 dari bellorum, postquam hic mentio fit de bello exhibeas nobis
 eas Videamus ergo de primo de quo dic quod querere novi-
 tates errorum vel studia nigromantie vel quodcumque notat ec-
 clesia licitum non existit . nam illa prohibitum est tam discere
 quam docere Multitudo equidem est librorum permissa con-
 tinentium pulcra satis et illa tibi noveris esse nova que non dum
 tue memorie nota erant . lege in primo regum .xiiij^o. capitulo
 de Jonathe qui cum solo armigero suo fugavit .xxx^m. curruum et
 sexcentamilia equitum et reliquum vulgus quod erat sicut arena
 maris . Et lege in ystoria Romana libro .v^o. de pompeo qui
 habuit in bello quodam xl milia peditum . equitum in sinistro
 cornu .lx^m. in dextro .l^m. licet quidam dicant .v^o. milia || lege
 quod dicit Iosephus super Iudit .iiij^o. quod si sarra dux exer-
 citus Regis canaan congregavit contra Barath et delbotan ad tor-
 rentem cison .ccc^m. armatorum et .x^m. equitum et dcccc currus
 falcatos et aliorum curruum duomilia .c. et barath erat e contra
 cum .x^m. delbora vero stabat in monte ad orationem et omnes
 victi sunt cananei lege .ij^o. peral[ipomenon] xiiij^o. de Abia et
 geroboan et de çara qui ethyops egressus est contra Asa Regem .

de magno
 li....

c. 68 a.

(1) B obstenere (2) B e (3) Dopo cantare nel ms. sono due trattini
 che rimandano al margine superiore tra il commento ed il testo volgare, dove è
 aggiunto : ¶ componere (4) Segue et de be cancellato.

Guardar in arme in schiere et in trepelli (1)
 e balli honesti e belli
 armeggiatori e giostrator con quelli
 Ponendo sempre la tua mente a questo
 tal giuoco e te honesto
 che non convien aquello enon ve presto

*¶ ac exquirere novitates ¶ In arma inspicere
 acies et trepella . ¶ Decentia correa et honesta
 ¶ Armigeros insimul et giostrantes . ¶ men-
 tem ad hoc semper propriam adhibendo, quod tale
 solatium, tibi convenit, quod non illi, eo quod talis
 alius aptus ad simile non existit .*

Et .ij°. peral[ipomenon] xvij°. capitulo de Iosaphat Et .iiij.
 Regum xx° de Benadab Rege sirie qui congregavit .xxxij. Reges
 contra Acab Regem ysrael quos vicit Acab cum .vij°. milibus
 et .ccxxxij. et de bello sequentis anni et numeri primo et ij°.
 capitulo quomodo moises a .xx. annis et supra numeravit omnes
 qui possent pugnare et invenit .dc°. et .iiij°. v°. et l. ad orientem
 tabernaculum erant etc . et hoc anno ij° egressionis de egipto
 Et Iudit .ij°. sicut olofernes duxit exercitum contra ysrael in quo
 erant .cxxx°. peditum pugnatorum et equitum sagittariorum .xij°.
 et innumirabiles cameli et bovum armenta Et Iudicum xxj° de
 c°. et c. qui mortui fuerunt propter uxorem levite Et .ij. re-
 gum de filis amon quot occidit davit Et ysaye .xxxvij. et .iiij.
 Regum .xviii°. de angelo domini quot interfecit de populo sena-
 cherib qui venerant ad bellandum contra Ezechiam Et in
 ystoria Romana libro .vj°. de cesare qui ex germanis interfecit
 quadringenta milia et ex suevis qui sunt ferocissimi ccc° sub
 quo cesare undecies .c.m°. et .ij° hostium cesa sunt ut ibi di-
 citur et lege Iudit .xv. ubi dicitur quod per dies .xxx°. vix
 collecta sunt spolia Asiriorum decollato oloferne et asiriis fugien-
 tibus Et in ystoria libro .iiij°. de bello quod fuit inter anibal
 et romanos Et paral[ipomenon] .v°. de prelio quod habue-

(1) B trempelli; i due versi seguenti sono scritti sulla rasura di un sol verso; l'amanuense aveva nello scrivere saltato un verso di questa stanza e incluso come terzo verso di essa il primo della stanza seguente; il quale manca per questa ragione dell'iniziale maiuscola, che è stata poi malamente aggiustata sulla minuscola.

DOCUMENTUM .IIIJ. SUB SPE

Vengotallaltro che singular parte
di cio chella comparte
costei che morte da noi spesso parte

.IIIJ.

Descendo ad aliud, quod pars est eius, quod
domina hec prosequitur, que mortem sepe,
a nobis removet singularis ¶ In adversitatibus

runt filij ysrael contra agarenos et numeri .xxxj°. de preda quam habuerunt filij ysrael de Madianitis Et iudicum .iiij°. de sagar . Et numeri .xxxj°. de precepto quod fecit dominus ad Moysen et sequela precepti . Et .ij°. Regum ultimo capitulo de summa populi quam fecit numerari davit . et similia multa . Sequitur de secundo de regulis scilicet bellorum . quia per regulas maxime summaria rei militaris doctrina colligitur et est utilis valde nobis ut sit glosa potissime illius .§. finalis documenti presentis et coniungatur cum tractatu de re militari supra posito parte secunda documento .iiij°. versus finem in magna glosa . ¶ In omnibus preliis expeditionis conditio talis est ut quod tibi prodest adversario noceat . quod illum iuvat tibi semper officiat . Nunquam igitur ad illius arbitrium quicquam facere vel dissimulare debemus . sed id solum agere quod nobis utile iudicamus . contra te enim esse incipit si quid ille pro se fecerit immitteris . similiter et e contra . In bello qui plus in agrariis vigilaverit . plus in exercendo milite laboraverit minus periculum sustinebit . ¶ nunquam miles in aciem producendus est, cuius ante experimenta non ceperis, aut inopia aut supervenientibus aut terrore ¶ melius est fortem edomari fame quam prelio in quo amplius solet potestatis habere fortuna quam virtus . ¶ In sollicitandis suscipiendisque hostibus si cum fide veniant magna fiducia est quoniam adversarium magis frangunt transfuge quam perempti . Melius est post aciem plura servari presidia quam latius milites spargere . difficile vincitur qui vere potest de suis et adversarij copiis iudicare . ¶ non tantum valet multitudo quam virtus . ¶ amplius sepe locus prodest quam virtus . ¶ paucos viros fortes natura pro-

de regulis
bellorum

Su nelaversita diman dimane
 di nel tuo quor verrane
 alchuna rem che stato mi darane (1)
 In un castello stretto et assediato
 non dir io sro speçato
 tradito o vinto ma guarda ogni lato

corde dicas, cras, cras, eveniet, res que statum, aliqua, michi dabit ¶ *Obsessus in aliquo forte castro, incisus ero, non dicas + deceptus a proditoribus,, aut victus .* ¶ *Sed nichilominus custodias*

c. 68 b.

creat bona institutio plures reddit ¶ Exercitus labore proficit otio consenescit ¶ nunquam ad certamen publicum produxeris militem, nisi cum eum videris sperare victoriam . ¶ Qui || frumentum necessariumque commeatum non preparat vincitur sine ferro ¶ Qui virtute ac multitudine procedit quadrata dimicet fronte ¶ Qui imparem se iudicat dextro cornu suo sinistrum cornum pellat inimici vel sinistram alam hostis invadat ¶ Qui habet exercitatissimos milites in utroque cornu par prelium debet incipere ¶ Qui levem armaturam optimam gerit utramque alam hostis invadat ferrentariis ante aciem constitutis ¶ Qui nec numero militum nec virtute confidit si depugnaturus est de dextra sua sinistram hostium alam pulset reliquis suis porrectis in similitudinem veru ¶ Qui pauciores infirmioresque habere se novit, ex uno latere aut montem aut civitatem aut mare aut fluvium aliquem debet habere ¶ Qui confidit in equitatu aptiora loca querat equitibus et rem magis per equites gerat . ¶ Qui confidit pedestribus copiis aptiora loca pedestribus querat et rem magis per pedites gerat . ¶ Cum consilium tuum cognoveris adversariis proditum dispositionem mutare te convenit ¶ Quod fieri debeat cum multis tracta ¶ quid vero facturus sis cum paucissimis vel fidissimis vel potius ipse tecum ¶ Milites timor et pena in sedibus corrigit ¶ In expeditionibus spes ac premia faciunt meliores ¶ Boni duces publico certamine nunquam nisi ex occasione ac nimia necessitate configunt ¶ Magna dispositio est hostem fame magis urgere quam ferro ¶ De hiis vide vegetium de re mi-

(1) B derane

Pensa che forse verra divisione
nel loste o conditione
di fame odaltro che ventura pone
Ai molti teco e combatter convieni
con altri che tavieni
non far ragion cha te ognun ameni (1)

omne latus ¶ *Quod in exercitu forsitan orietur, divisio, cogitabis . seu famis incommodum vel rei alterius ex fortuna .* ¶ *Tecum multos habes et ad bellum omnino accedere te oportet, cum aliquibus qui occurrunt, non cogites te quemlibet feritu-*

litari libro .iij°. xxvj . capitulo . Et potest hic poni una regula senece dicens in Agamenone ¶ per scellera semper scelleribus tutum est iter ¶ Et stabit hic una notula per exemplum pirus rex grece dicere solebat non debere victores acriter persequi fugientes ne ex necessitate resisterent . utque vice alia similiter fugerent . dum scirent se victores non satis persequi . Nota hic similiter quod Romulus primus milites ex populo sumpsit ut habes in cronicis et nobilissimos scilicet senes ob etatem senatores . quos ob cure similitudinem patres appellavit . Sequitur de sequentibus explicare . ¶ Sed ante quam ad sequens venias documentum audi quoddam novum quod hic ista domina spes volens ^{nota} alectura illo sero quiescere recitavit quod tale est . Quesitum fuit a comitissa de dia que posset dari regula optima brevis et aperta militibus ad bellandum ¶ Et illa interrogavit de quo bello queritis ¶ et querens iterum quesivit quot sunt bella ¶ dixit illa duo ¶ et querens que ¶ dixit ipsa bellum armigerum ¶ et bellum verbale ¶ et armigeri aliud ad mortem ¶ aliud ad valendum ¶ Verbalis autem ¶ aliud ad solatium ¶ aliud ad convincendum ¶ de armigero ad mortem tolle regulam unam . ¶ Vincat curialitatem vita . ¶ de armigero autem ad valendum . tolle secundam regulam . ¶ Preama et preamate . amore potius vale quam presis ¶ De verbali ad solatium tolle tertiam ¶ vinci magis quam vincere altercationibus cura ¶ De verbali ad convincendum fac partes .ij. ¶ ut prima si fueris

(1) B amenj

Pensa di vincer tuttôr confidando
 dellarme chai pensando
 che glialtro (1) en vili e vanno dubitando
 Ma securança non men provedença
 ti faccia aver che sença
 non avictoria di laude sentença

rum ¶ *Pensa semper, cum armorum que tecum
 habes fiducia obtinere* ¶ *Alios viles extimas, et
 etiam formidantes* ¶ *Confidentia tamen tibi, pro-
 videntiam tribuat non minorem, eo quod in talibus
 absque illa, quevis victoria laudis sententiam non
 meretur.*

cum irato iratus, et veritas est tecum verbis claris et paucis
 tene partem tuam. donec in astantes fidem tue veritatis in-
 ducas quo facto in alia cum aliis te convertas ¶ et in hoc et
 eodem si veritas contra te, in casu quo te ipsum publicari
 non decet, post aliquam resistentiam irato cede. ¶ Se-
 cunda si iratus cum non irato, te ipsum contine ac expecta
 tibi obviam rationem ¶ Tertia si non iratus cum irato
 ¶ In casu isto aut est amicus aut non sic ¶ Amicum quippe
 te convenit expectare ¶ Alij autem propter iram, propo-
 sita plana voce tua defensione cede ¶ quod si omnino per-
 stiterit, loquens cum astantibus, de aliis da sermonem, quasi
 verba eius contempnere si tuus non est superior videaris.
 ¶ De superiori autem inquit illa in quo gradu singulas in-
 telligas dominas tibi regulam trado talem ¶ Iratis deferas.
 non iratis assurgas ¶ vinci semper et non vincere queras
 ¶ hoc quippe modo gratias iuvenes acquirunt, crudelium
 dominarum, et crudelitatem virorum temperant asperorum
 ¶ Hec nanque, licet longa sint posita in tractatibus suis
 hic breviter collecta sufficiant et ad documentum sequentis lic-
 teram veniamus eo quod per alia supradicta tota ista sequens
 lictera est glosata.

c. 68 c.

¶ **P** *etiisti etc.* istud .v. documentum glosis aliquibus
 non egeret cum sit tantum exemplum ad precedentia.
 et loquitur quibusdam iuvenibus qui nisi huiusmodi floribus

(1) B glialtroj

DOCUMENTUM .V. SUB SPE

c. 68 b.

A i chesta ala tua donna una ghirlanda
fa ragion che gia manda
per fior ne campi odi perle dimanda

.V. c. 68 b.

P etiisti a tua domina sertum unum, fac quod
ad campos iam mictit pro floribus, rationem.
vel perlas appetit ad se ferri . ¶ Post hec cogita

traherentur nequirent forte aliter in virtutes adduci . licet hoc exemplum trahi possit et etiam hoc documentum reduci ad liberalitatem divinam sed tunc exponas ibi in .§. *post hec* ubi dicit nequit idest non vult quia non decet eum . et in .§. sequenti expone illud imputari scilicet ab illis qui nesciunt quem modum tenet divina liberalitas ad hec dona . Re-deas supra et si vis intelligere de mundana domina cum determinatione que ponitur supra in glosis prohemij ubi tractatur de licito mundano amore . adhuc bene lictera procedit *perlas* istas perlas bene faciunt Alchimiste tales ut veris in omnibus similentur et ego vidi easque si volunt solitis faciunt crossiores . *non infirmum* idest non illicitum Sequitur .vj. (1) documentum .

A udisti etc . Et istud etiam cum exemplificet glosa alia non egeret omnia enim ista sunt exempla ut spem adducant *hanc denique etc* . Una enim prudo ver non una prudo facit nec una dies ita utique nec beatum nec felicem una dies nec parum tempus . heticorum primo . et facit ad hoc illud gutta cavat lapidem non bis sed sepe cadendo . et potest accedere illud evenit in punto quod non contingit in anno . *vim quasi etc* . de hoc vide superius parte .iiij*. circa principium . Sequitur modo .vij. et ultimum documentum

S ed tibi etc . Istud .vij. et ultimum documentum fundat et solvit quasdam questiones que possent fieri super eo quod dare modos melanconie vitande non esset de spe tractare . in fine volvit se lictera ad commendationes

(1) *Segue* et ultimum cancellato.

Poi pensa chella afar acose tante
 che vanno aquella avante
 che non puo si corrente esser donante
 Et e talor molto stretto guardata
 si che cosa honorata
 poria non bella esser allei contata
 Talor ti vuol provar come se fermo
 siche nega per fermo
 ma poi ti da lonor che none infermo

*quod hec ipsa, tot habet aliis intendere que prece-
 dunt, quod donans sic subito esse nequit. ¶ Est
 et preterea, stricte plurimum custodita, quare quid
 honorabile posset illi, ad minus licitum imputari.
 ¶ Te aliquando etiam, ut firmus fueris, vult pro-
 bare ¶ Negatque ideo pro constanti ¶ Tibi ve-
 runtamen non infirmum postea dat honorem.*

partis sequentis . *melanconia* de humoribus habuisti supra
 mela[nconia] parte prima documento .v^{to}. in magna glosa . Melanconici
 autem secundum naturam indigent supermedicina et enim cor-
 roduntur propter complexionem et semper in appetitu vehe-
 menti sunt . expellit autem delectatio tristitiam et que con-
 traria et que contingens si sit fortis et propter hoc intempe-
 rati et pravi fiunt heticorum .vij^o. de hiis habes supra
 accidia satis ista eadem parte et aliqua adhuc infra . *Accidia* di-
 cit Augustinus quod accidia est tedium interni boni Ric-
 cardus de sancto victore dicit quod accidia est torpor mentis
 bona negligentis inquoare damascenus dicit quod est tristi-
 tia aggravans . Gregorius dicit quod accidia .vj. habet fi-
 lias malitiam rancorem pusillanimitatem desperationem torpo-
 rem et mentis vagationem . ysidorus autem dicit quod sunt
 eius filie otiositas sompnolentia importunitas mentis inquietudo
 corporis instabilitas et curiositas . *codardia* de vilitate cordis
 desperatio loquitur de hoc dictum est supra *desperationem* ysidorus
 super .x^o. leviticorum inquit hoc sancti patres inremissibile
 peccatum et blasphemiam in spiritum sanctum dixerunt in
 scelleribus usque ad finem vite perseverare . et de salute sua
 desperare et de misericordia et potentia redemptoris diffidere .
 unde super illud genesis .iij. maior est iniquitas etc . dicit

DOCUMENTUM .VJ. SUB SPE

Udisti una lection e nola intendi
 pensa se ben actendi (1)
 allei piu volte ala fin la comprendi

.VJ.

Audisti unicam, et non intelligis lectionem,
 pensa quod si vicibus, pluribus actenter, te
 dederis ad eandem, hanc denique comprehendes .

glosa desperatio est peccatum in spiritum sanctum . quod non remittitur nec in hoc seculo nec in futuro . *yllaritas* de hac satis superius dictum est . *securitas* sunt enim quidam ut dicit seneca qui mori tantum putant . Et idem in libro traiediarum quod facit ad licteram in contrario sensu ad monitum prior est bello timor ipse belli *columnne* idest sustentacula quasi velit dicere quod per has spes fortius conservatur . *amicitiam* idest conexitatem . *Esset etc* . modo convertit se ad partem sequentem et clara est lictera usque in finem . Sed nichilominus aliqua legentes licteram referamus . *in proprio corde* loquitur humano more ac si de quadam materiali domina loqueretur et dicit in proprio corde idest in sequenti .vij*. propria parte sua . *ad inferiorem stilum* quero ate quare hoc dicat Respondeo quia maxime pars eius est clara in testu et plus dico tibi quod inter varios rimandi modos qui hoc libro clauduntur iste stilus persequitur in sequenti parti prudentie faciliior est in rimis et crossior immo possumus dicere quod antiquissimus stilus est . *pro eo etc* rationem assignat quare hoc agit . *Iuvenibus* idest illis qui parum adhuc sciunt . *partemque* usque nunc dixit de stilo modo credo quod se convertat ad aliqua que in parte ipsa respiciunt intellectum *de spina* idest de animi subtilitate . et nota similitudinem nam spinam est in corpore piscis arrida solida et sicca . *cum spe stare* . etc . Siquis enim vellet sub spe sola vivere et suo statui minime providere ut infra sequitur male sepius illi cederet decet ergo sperare suo nichilominus statui providendo ut lictera dicit et

(1) B atendi

Così da tutti gli altri esempi togli (1)
 per l'ultimo ti spogli (2)
 del suo contrario se conforto accogli
 Quasi sforzando tua natura et uso
 non dico più qui suso
 che gli altri detti an questo seco chiuso

¶ *Sic exempla de aliis cunctis tolle* ¶ *te quoque per ultimum, enudabis, a suo contrario, si volueris confortari. vim quasi tue nature ac consuetudini faciendo* ¶ *Nec dico amplius super hoc, eo quod id secum, dicta alia concluderunt.*

c. 68 d.

nova

habes supra parte secunda documento .v. de regulis regula .xcj. et regula sequenti. *previdere*. aliter enim male custodiet si quis voluerit de futuris inspicere. *exemplum*. || Istud monitum instruit nos quod ab onerum actibus debemus exempla colligere quia optimum est maiorum vestigia sequi si recte precedant. *verba*. illa eius verba licet longa sint utilia tamen sunt. nec longa forsitan dici possent diversarum et plurium respectu materialium que in parte sua utiliter colligantur. *sequeretur* eius scilicet monitis observatis. *propter eam etc.* scilicet prudentiam. sine dubio si quis ea que ad prudentiam pertinent digne perageret posset dici perfectus et omni magna gratia illustratus. Et nota per litteram sequentem quod status est qui acquiritur inter bonos non autem inter malos. gratia vero est qua qui evadere poterit a malignis. *me* loquitur spes *ab illa*. scilicet prudentia unde nota prudentis esse sperare. Sequitur de sequenti parte videre. ¶ Sed ante omnia rogo te audias tria nova que in fine lecture ista domina nobis scolariis recitavit ¶ Unum scilicet quod tangit bona sperantes aliud quod respicit mala seu vana sperantes ¶ Tertium tangens (3) hos qui ad que desiderant et sperare ceperunt deficiunt. ¶ Ad primum ista domina sic incepit. Nati sunt cuidam Militi nomine Amis tempore quarti Regis herminie duo filij et filia una ¶ primo genitus vocatus est Ares. ¶ Secundo genitus Amon ¶ puella vero geneola ¶ primus cum xiiij peregrisset annum ¶ regulam beati bene-

(1) B togli

(2) B spogli

(3) H ms. tagens

DOCUMENTUM .VIJ. SUB SPE

Ma non ti vo (1) nesi convien lassare
poresti question fare
di certi cha me non paion guardare

.VIJ.

Sed tibi nolo, nec convenit preterire, quod de
quibusdam, que me respicere non videntur,
posses inducere questionem. ¶ Ego, autem tibi

dicti ingressus est Secundus militiam in .xv°. recepit a Rege ¶ puella petita apatre in anno .xij° quid agere vellet Respondit nil ad presens nisi in hac domo dei servitiis inherere. ¶ Primus quidem Ares nomine totam spem suam direxit addeum ¶ hic quoque non lecture non culture non arti, vel rei alicui se prebebat nisi solis et assiduis orationibus deo nostro. ¶ Et factum est ita quod Monasterium quod intravit cum esset a principio dives plurimum et abundans quia singuli Monachi videntes quod Ares ad nichil aliud intendebat et invidentes illi quia secundum quod eis videbatur quiesceret, curam temporalium Monasterij, adeo negligebant, quod Abbate a senetute confecto, nemo cure huiusmodi volebat intendere, ad tantam devenit pauperiem quod vix poterant cum elemosinis sustentari. ¶ Unde Rex semel ad querelam hominum de contrata transferens se ad locum cepit convocato collegio de statu Monasterij querere diligenter. et inventa causa per dictum modum desolationis illius cum Abbas esset iam quasi decrebitus et ob etatem decrebitam quasi demens aliis vocatis Monachis in remotis ab isto Are ipsorum confratre, inquit ad eos. ¶ Ad quid miseri Monachi intravistis ut propter invidiam tam religionis labores quam statum Monasterij et honorem vite vestre perdati, Nonne magna pars est commodi Monasterij vestri unum saltem ex vobis sic continuo dei vacare obsequiis, quod ob eius orationes et merita dirigat dominus tam Monasterium quam vos ipsos ¶ Tunc unus ex Monachis pro se ac pro aliis in hunc modum respondit ¶ Quid nobis summe Rex erit si omnes oratio-

(1) B vo aggiunto sopra.

- Et io respondo che malanconia (1)]
 accidia ecodardia]
 fan desperança che nemica ria]
 c. 69 a. Conforto et allegreça (2) esecurança]
 di me che son sperança]
 colonne sono e meco anno amistança]

- c. 69 a. *respondeo in hec verba . quod melanconia, accidia, et insimul codardia, malam creant desperationem omnium inimicam ¶ Confortum, et yllaritas, nec non et securitas, ¶ mei que spes sum, proprie sunt colonne, ac amicitiam mecum habent . ¶ Si di-*

- c. 69 a. nibus insistamus ¶ Certe oportet nos de aliis vivere quam de manna . ¶ Ecce quod admodo diu curam animalium nostrorum et operum manualium que fiebant anobis negleximus ¶ quomodo cessit nobis circumspectio regalis advertat ¶ Dic quesumus ut et ipse laboret et nos fatigabimus cum eodem ¶ Tunc rex videns apertam horum invidiam monachorum dixit ad illos ¶ Ecce vos ipsos in nostri conspectus presentia condempnastis . Nunquid mundo renuntiastis et proprio et vos ob dei amorem ad istud ¶ Monasterium transtulistis, ut faceret vos invidia perdere ut prediximus cuncta bona verborum nostrorum intentio comparationem facit iniquam ¶ Si enim omnes vos a cura Monasterij tanto cessavissetis tempore propter deum quanto propter invidiam cessavistis, deus animalium vestrorum custos fuisset, et munera pro relictis operibus vobis diversimode contulisset . ¶ Arem autem hiis prepositis fecit Rex ad suam presentiam evocari ¶ Et presentibus aliis dixit ei ¶ Ares care filij et bone frater credimus Monasterio expedire ut tempus aliquod vite tue ad huius Monasterij curam convertas ¶ vides enim qualiter Monasterium desolatur ¶ Respondit ¶ Ares ¶ Rex benigne Rex excelsae unde labia regalia proferunt quod cor intus non iudicat ¶ dicat queso regalis mentis discretio, nunquid ob mundana dimictere debeamus eterna, pro palleis aurum pro fabis pretiosissimas margaritas ¶ Si forte non valeam in hoc Monasterium domino famulari det meus michi superior ad hergasterium remotissimum et erbas crudas licentiam et videant

(1) B malinconia

(2) B allegreça

Pero se ben esta parte provedi
 everita concedi
 vedrai che fanno insieme e poi mel credi
 Lungo parlar deste cose seria
 ma convien che si dia
 luogo ala donna chora adir sinvia

*gne igitur examines partem istam , et concesseris
 veritatem, tibi, quod se insimul continent, appare-
 bit, et postea michi crede ¶ Esset de rebus hu-
 iusmodi sermo longus, sed convenit ammodo, cedi
 locum, illi utique domine, que se erigit ad loquen-*

fratres isti nunquid ego Monasterij huius destruxionis sim causa . vel ponant tempus suum et deo vacent non inviden-tes proximis quos beatissima spes tenet in hac vita contentos, aut in Monasterio tradant michi laboriosa que volunt ut po-nam in eis id quod est residui ab orationibus vite mee ¶ Re-spexit dominus super nos et velut in ingratos iratus est nobis ¶ Tua circumspecte Rex iudicet summa prudentia nunquid ego mali huius sim causa . ¶ Rex autem deliberato con-silio et Monachis sequenti die vocatis inquit ad eos ¶ Ecce mandamus de camera nostra vobis omnibus necessaria mini-strari pro voto iuxta consuetudinem in Monasterio hactenus ob-servatam . et ponimus officiales ad curam tam animalium quam omnium aliorum incumbentium onerum de familia nostra . ¶ Et volumus videntes vos avidos ad dei servitium omnes orationibus et officij celebrationi tantum insistere . Sed at-tendat quilibet quod transgressorem modo debito puniemus ¶ Erat enim Regi propter Abbatis defectum asuperiore Mo-nasterij visitatio eius illo tempore pro meliori commissa ¶ Mo-nachi vero hec audientes pro maiori parte doluerunt in corde sed verbo huic ordinationi comuniter consenserunt et cepe-runt partim inviti et pauci volentes, deo vacare . licet non studio et continuantia quo Ares . ¶ Volavit fama vigen-tium et intendentium deo soli per patriam . et dei miraculum corda hominum inspiravit, ut de provincia nemo decederet, qui totam vel magnam partem bonorum suorum non dimic-teret Monasterio prelibato, ita ut infra annum nil poneret de proprio Rex ibidem . et ipsis fratribus essent singula et ultra solitum habuntanter ¶ Monachi hoc videntes et suum re-

Cioe prudenza degna dogni (1) honore
 cha molte cose in quore
 e tornancora nelo stil minore
 Pero chella gran parte di doctrina (2)
 ay giovani (3) vicina
 e parte da color chan piu dispina

*dum . ¶ Prudentie scilicet honorificentia omni
 digne, que multa in proprio corde gerit ¶ Ipsa
 etenim, ad inferiorem stilum, ad huc etiam se con-
 vertit pro eo videlicet quod doctrine, vicinam ma-
 gnam, iuvenibus partem habet ¶ Partemque alte-*

cognoscentes errorem, sed ex eis aliqui ob querendam lasciviam, potius quam ob deum, accesserunt ad regem et dixerunt ad eum ¶ Rex regum et princeps prudentie dedisti nobis cognoscere vitam nostram ¶ quesumus oret Ares et nos ammodo cure Monasterii parati sumus intendere, ut fiat Monasterium istud latum et possit in illo quiescere sublimissima sedes tua . quoniam ecce gentes dirigunt corda eorum, ad illud, si nos etiam adponamus subsidium exaltabitur supra terram ¶ Tunc rex intuens istorum insaniam, dixit illis ¶ creditis cum humanis operibus maiora posse quam deus ¶ fecerunt enim merita fratris vestri quod deus direxit mentes hominum ad Monasterium vestrum et ex vobis forte aliqui cum suis orationibus adiunxerunt ¶ Ite ad Monasterium vestrum nil agentes manibus sed vacantes dominus officiis et orationibus vestris et permittite domino curam vestri Monasterij atque vestram ¶ horum aliqui voluntarie Aliqui et pro maiori parte inviti ad Monasterium redierunt, vitam saltem omnes ab extra gerentes impositam, contigitque ut omnes inviti huiusmodi habuerunt hodie Arem ¶ istum . ob quem ex casu noverant se ligatos, culpam suam penitus ignorant (4) ¶ Anno sequenti Abbas ille decessit . Promovit igitur Rex ordine quo decebat Arem Monachum in Abbatem ¶ hic onus istud animo non libenti recepit sperans in ordinatione Monachorum et Monasterium posse proficere suscepit officium dixitque monachis ¶ Dicant qui cum diffi-

c. 69 b.

(1) B dengna dongni
 ignorates

(2) B dottrina

(3) B giovanj

(4) Il ms. in-

Equesta donna non si vuol lassare
ma forte seguitare
che sol non basta con speranza stare
Ma cautamente (1) asuo stato vedere
vegghiare eprovedere
chi vuol lacquisto in pace possidere

ram pro quibusdam, quibus amplius est de spina
¶ *Nec est hec domina, dimictenda sed potius est*
sequenda ¶ *Cum non solum sufficiat, cum spe*
stare . sed caute suo, quemlibet statui providere .
¶ *Vigiliis etiam providere, qui cum pace desiderat,*

cultate cordis orationibus vacant ¶ et factum est quod ex
.xxxvj. monachis .xxviii. ad hoc se difficiles responderunt
¶ Iniunxit eis diversa onera que Monasterio imminabant et in
eorum locum .xij. monachos subrogavit qui ad eum sepe ac-
cesserant et intentionem suam ad dominum reserant, ut isti
.xij. cum residuo reliquorum, deo soli vacarent ¶ fuit ab
inde in antea in Monasterio ipso pax magna, et unitas et af-
fluentia rerum . et Monasterium postea in singulis ampliaturum .
¶ et Ares Abbas, volunt aliqui dicere primus fuit qui volens
in quodam suo cellario spem pingere suam, posuit se primi-
tus genuflexum, et desuper maiestatem sedentem super orbem
terre, dicentem quoque licteris, ego sum spes vestra et in-
fallibilis cunctis . et lictere Ares habebant tu es spes mea
et salus mea . ¶ Sequitur de secundo videre . Amon
filius istius domini Amis militis suprascripti sperabat Rex esse,
ac ab ipso principio discretionis obtente, que potius posset in-
discretio appellari, faciebat in actibus suis gestus magnificos
et dicebat etiam hoc quibusdam, quod post regem illum spe-
rabat regno protinus presidere ¶ Cumque divulgaretur per
Regnum ad aures regias hoc pervenit ¶ Vocavit eum rex
et patrem eius et dixit eis ¶ Unde vobis sermo ille conce-
ditur quod nobis qui plures habemus filios, tu Amon succe-
dere te credas in regno ¶ Utque nos ante te mori previ-
deris ¶ Pater Respondit Excellentissime Regum parcat
stulto filio meo benignissima serenitas tua . ¶ Amon au-
tem surgens ait ad regem ¶ Non parcas domine dominan-

(1) B chautamente

Piglia (1) exemplo dalei che vigilante
 eper chellaggia (2) tante
 parole in se nole fuggir davante

*possidere quesita ¶ Ab illa summe, que vigilans
 est, exemplum . ¶ et licet tot habeat in se verba,
 non tamen tibi est, ab eius presentia fugiendum*

tium Rex meus, ubi culpa non est, fuit enim hoc michi in sonniis revelatum, quod tu et filij et omnis tua successio deficere debebatis ¶ ego autem a Regni Baronibus nominabar in Regem . Ita etiam adhuc spero . Tunc Rex ait puer es et puerili more loqueris coram Rege ¶ Nonne recolis scriptum esse Sonnia vanitates ¶ Ille autem dixit spero hoc protinus eventurum . ¶ Tunc unus ex Regis filiis dixit et ego carissime sonniavi hac nocte quod tu de quodam ponte mergebaris et necabar in aquam ¶ dixit enim hoc iste Iuvenis deridendo . Quidam erat ibi de superstitionibus Regis qui verba hec mente servavit ¶ Surrexit a sede Rex et cum baronibus suis rixit ¶ Cum vero iste Amon discederet iamque ad pontem illum de quo alius mentionem fecerat pervenisset, superstes qui eum secutus fuerat venit ad eum et dixit ¶ nunquid sonnia filij regis veriora sunt tuis, et cepit eum cum fortissimus esset et proiecit in aquam et nullis videntibus suffocatus est ¶ Et quamvis Rex ob iustitiam fecerit suspendi superstitem iste nichilominus vane spei studio est deceptus . ¶ Sequitur tertium . ¶ Genocia vero anno etatis sue .xx°. cum in domo propria deo plurimum servisset credens adhuc liberius posse deo vacare Monasterium est ingressa ubi annum attigit .xlvj. quo anno post menses .viij. cum a diabolo sepius tentaretur cepit venientibus viris ad visitandam eam apertius solito verbis et actibus se laxare ¶ Quidam autem monachus hoc perpendens eam de immunditia requisivit . erat enim adhuc illa formosa et spetiosa satis ¶ Respondit ad monachum ¶ Et quo ibit spes mea, que tanto tempore in corde meo duravit, ad eterne vite beatitudinem pervenire . Respondit Monachus maledictus ¶ o quam stulta mulier es tu, credis aliam beatitudinem esse maiorem, quam viri et mulieris coniunctionem / Tunc illa dixit o quam male locutus es et cum ad istud responsum hec (3) rixerit

(1) *B* Piglia(2) *B* che laggia

(3) hec è aggiunto sopra.

Pero che chi seguisce ben costei (1)
 averia gia per lei
 stato traybuoni e camperia da rei
 e semi cerchi io venni da còstei

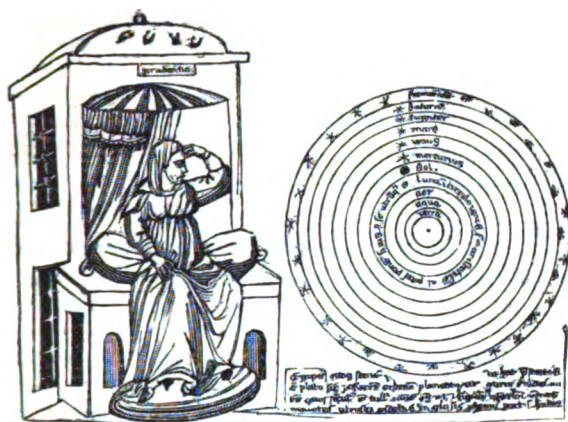

¶ *Et igitur si quis istam, attentius sequeretur, propter eam, statum attingeret inter bonos . evaderet et a malis* ¶ *Si quoque me rumines ab illa reperies quod descendi .*

Monachus nequam novit eam iam victam, et cepit illam per clamidem ducens extra et tenens . ¶ Stantibus itaque ipsis simul ruit cellula illa tota ¶ de qua ipsam extraxerat ¶ et quedam alia in qua erant ¶ et ambos inibi et insimul peccatum (2) in eorum vituperio interfecit ¶ Traxerunt illuc viri multi et multe ut non possent alie moniales scelus huiusmodi palliare ¶ de inde ad Monasterium Monachi violenter accedere, illudque similiter igne comburere ¶ Moniales autem alias et monacos illius Monasterij et abbatem capere furiose ¶ quos postmodum ad furorem populi mitigandum, tenuit Superior eorundem diu carceribus mancipatos . inquirens subtiliter nunquid alios culpabiles inveniret ¶ quos cum denique invenisset insontes remisit ad propria ¶ Hiis dictis . Spes inquit nolis Carissimi vos decipere non intendimus ¶ qui bona sperant assecuntur illa ¶ et cum illis alia multa bona . ¶ Qui[m]a]la sperant, ea non nisi in dampnum proprium assecuntur, vel non assecuntur quod sperant sed alia ob hoc mala . ¶ Qui vero bona sperant deficientes in via, non solum non assecuntur quod sperant sed ob id alia pericula valde mala incurrunt . Et claudens librum recessit ad thalamum ab omnibus nobis scholaribus sociata . Sequitur de .vij*. parte libri.

(1) B costej

(2) peccatum è aggiunto sopra.

INCIPIT VIJ PARS DOCUMENTORUM AMORIS SUB c. 69 b.
PRUDENTIA QUE HABET DOCUMENTA XXJ. PROHE-
MIUM AD HANC PARTEM .

Prudença qui vedete
voi cha guardar avete (1)

PROHEMIUM. c. 69 b.

Prudentiam hic inspicite vos quibus competit,
custodire ¶ Misit nanque hanc amor ut

Sequitur de septima huius libri parte tractare cui pru- c. 69 c.
dentia adaptatur . de qua primo videamus quid sit
Secundo quis ipsius effectus tertio que sibi forma datur et
quare Quarto et ultimo quare potius huic parti adscribitur
et nunquid ad alias pertinet et ad quas . Circa primum di-
cit lex quod iure prudentia est divinarum et humanarum re-
rum notitia iusti atque iniusti scientia . Tullius in secundo
rethorice prudentia est rerum bonarum et malarum utrarum-
que scientia . partes eius memoria intelligentia providentia
Alij dixerunt quod prudentia videtur in sui custodia boni ma-
lique sagas innocentia quam commitantur consilium memoria
intelligentia deliberatio providentia . Et Augustinus in libro
de moribus ecclesie prudentia est amor ea quibus adiuvamur

(1) Tutto il verso è in B scritto su rasura.

Camor la cia mandata]
 per chella sia honorata]
 Amata ereverita]
 checi da stato in vita]

*ab aliis honoretur . Ametur et etiam veneretur . eo
 quod in vita exhibet nobis statum ¶ Venit ut*

ab hiis quibus impendimur sagaciter eligens Item idem in libro de spiritu et anima prudentia est scire quid anima debet facere Et Gregorius prudentia est cognitio rerum vitandarum et appetendarum Et Ambrosius in libro de officiis Prudentia est appetendorum fugiendorumque scientia Et idem in libro de rege mentis prudentia est rerum bonarum et malarum cum dilectione horum et aliarum detestatione scientia . Ad hoc tullius in rethorica prudentia est sufficiens rerum gerendarum peritia partim ex doctrine informatione partim ex longi usus assuefactione proveniens Et circa prudentem loquitur seneca dicens quod prudentis est proprium examinare consilium . et non cito facili credulitate ad falsa prolabi Et idem si prudens es tribus temporibus dispense tur animus tuus . presentia ordina futura prevede preterita recordare . Nam qui nichil de preterito cogitat vitam perdit . qui nichil de futuro premeditatur in omnia incautus incidit . Et idem prudentis est nichil incognitum affirmare quia omne quod verisimile est non statim verum est Nichil dubium diffinire testimonium veritati non amicitie reddere . Et idem inter recte (1) vives si omnia extimes et per penses . Et idem si prudens esse cupis in futurum prospectum intende . Unde idem in libro de virtutibus cuiusque facti causam requires cum initia inveneris exitus cogitabis etc . quia secundum boetium quod ante oculos situm est non sufficit intueri rerum exitus prudentia metitur . ut in phylosophyce consolationis . Et dicit Macrobius libro primo quod prudentie insunt ratio intellectus circumspectio providentia docilitas cautio Ratio est aspectus mentis quo bonum malumque discernit virtutes eligit denique dividit ut dicitur in libro de spiritu et anima . Intellectus est vis anime que invisibilia percipit unde ibidem dicit circumspectio est contrariorum vitiorum cautela cuius officium est virtutes

(1) *Segue vides cancellato.*

Venuta e per mostrare
 lacquistato guardare
 Etate adi trenta anni
 et a verdi suoi panni
 Cio e per dimostrarci (1)
 che convien fatigarci
 Che in questa verde etate
 vertu sieno acquistate

*doceat salvare quesita . ¶ Annorum triginta com-
 plevit etatem ¶ Habetque virides pannos suos,
 ut per hoc nobis aperiat, quod nobis expedit laborare,
 ut in viridi hac etate, sint quesite virtutes ¶ In*

sic observare ut in vitia homo non cadat . providentia est
 presens notio futurorum pertractans eventum cuius officia sunt
 ex presentibus futura perpendere . adversus calamitatem ad-
 venientem consilio premunire . de (2) docilitate satis supra
 habuisti parte prima in principio . Predictis itaque inhe-
 rendo et confermando me principali huius .vij*. partis que
 decet custodire quesita intentioni, dico si placet prudentia
 est per quam preterita si male sunt acta corrigimus presentia
 ordinate dirigimus et in futurorum cautelam actenter ac vigi-
 lanter inspicimus et vigilantes tuemur . unde autem dicatur
 dic breviter quod prudens videns componitur cum porro et
 dicitur prudens quasi porro idest longe videns futura usu do-
 ctus calidus exercitatione artis instructus considerator facun-
 dus . qui facile fari potest ut in catholicon a prudente igitur
 tolle prudentiam . Quo ad secundum scilicet de effectu po-
 test et breviter responderi quod eius effectus est reddere pos-
 sessorem suum inter bonos gratiosum . inter malos armatum
 in agendis expertum . in via cautum in lecto tutum et in cu-
 stodia sollicitum quesitorum propter quod ad hanc partem
 eam spetialiter misit amor . De tertio nunc ut de forma per
 ordine est videndum unde ad licteram descendentes testum
 sequamur . *Prudentia* de qua plenius dictum est (3)
 vide si vis multa que ponit albertanus de prudentia ad meri-
 tum . Sequens plana est lictera usque ibi *annorum xxx*

(1) Il ms. dimostraci (2) Segue consilio cancellato. (3) Il brano se-
 guente fino a Sequens è aggiunto con un richiamo in fin di pagina.

Eguarda in una spera
per demostrar che vera

unam speram respicit ut ostendat, veram retinendi

c. 69 d.

hoc non ideo quia in personis aliarum etatum non conveniat Sed quia solet in etate saltem huiusmodi a iuvenibus esse quesita . et quesite divitie atque gratie ad quas custodiendas decet hominem esse prudentem . Et quia expedit homini in hac etate potissime se || forsan exponere multis periculis et ob id igitur debet hunc prudentem esse (1) *viridos pannos etc.* ut notatur quod in hac etate viridi nos exercitare debemus in querendis bonis ad que dispositio nostra tendit *In unam speram etc.* ut notetur quod optime doctrina in custodiendis quesitis est in futura conspiciere unde ad similitudinem astrologorum qui nituntur ad (2) vicenda futura ipsa in superiora vertit oculos suos . Sed quia egittii quos secutus est plato sic posuerunt ut in superioribus circulus figuratur eo quod dixerunt solem statim esse post lunam supra eum mercurium et supra mercurium venerem . Et caldei quos secutus est tullius posuerunt post lunam mercurius supra eum venerem supra venerem solem Ecce quod secundum istorum ultimum oppinionem figuram hanc tibi seu speram aliam represento ut ex ipsis duabus superiori videlicet et presenti quam malueris eligas Causas autem que moverunt utrosque ante

quam ad expositionem sequentium descendamus adducam . Sed quia hic de spera fit mentio et figura non decet nos differre in ultimum quid sit spera communis quam me dicturum offero de nunc post hoc non obmissis . Et dic quod spera (3) est rotunditas sive corpus ex omni parte rotundum Et est spera manente diametro circa ipsum semicirculi circumdatio . et dicitur spera quasi

spatium rotundum . unde mundi rotunditas dicitur spera et quicquid rotundum et volubile est . Et ysidorus inquit

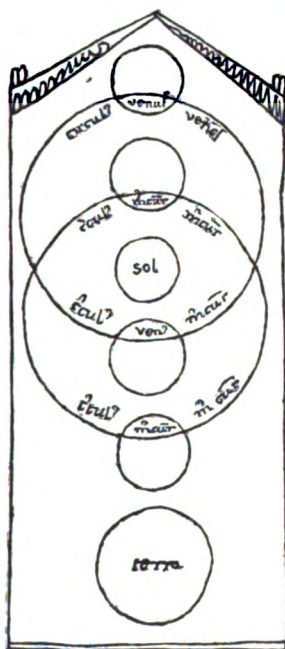
(1) *Tutta la frase è di lettura assai incerta.*
(2) *Segue superiora cancellato.*

(3) *quod spera ripetuto e cancellato.*

Maniera editenere □
 denançi provvedere □
 Magra e per lo pensiero □
 e siede per chel vero □
 Aveder e piu leve □
 pensando quanto deve □

maneriem, fore antea providere ☞ *Est ob cogitamina macra quidem.* ☞ *Et sedet, quia veritas hoc est modo levior ad videndum, si quantum convenit cogitetur.*

spera celi est . speties (1) quedam in rotundum formata . cuius centrum terra est ex omnibus partibus equaliter conclusa Et prudentius maior cuius ad arbitrium spera mobilis || atque rotunda Premissa nunc quippe servans ad causas motuum predictorum redire proposui Et hoc maxime quia ingnaris huius materie mirandum occurreret quare phylosophi qui non dubitarunt de ordine ceterorum diversa senserint de hiis tribus unde actende quod veneris et mercurii circuli sunt epicicli et supra terram existentes nichilque de terra concludunt . Et circulorum centrum istorum est in sole sed mercurialis in medio solis . venus autem supra mercurium . quod ut facilius et clarius attingamus figuram quandam subsequenter hic represento . in qua terram solem epyclicos veneris et mercurij utrumque in suo epiciclo in duobus locis scilicet in summo et in imo prout clarius et utilius poterò figurabo Cum itaque ve-

c. 70 a.

(1) D'incerta lettura.

DOCUMENTUM PRIMUM SUB PRUDENTIA

Primo e suo documento
 chognun (1) dimori actento]
 Veder quel cha (2) mal facto]
 sadimenda alchun (3) tracto]
 Et al non facto pensa]
 sello avera difesa]

PRIMUM

Primum est huius domine documentum, quod
 intentus sit quilibet examinare quod fecerit,

nus et mercurius in partibus superioribus suorum sunt circulo-
 rum vero supra solem existunt . tuncque mercurius soli propin-
 quior est Sed cum in inferioribus illorum sunt circulorum,
 Tunc solem supra illos soli quoque venus propinquior unde
 caldei ad hoc respicientes quod quandoque inferiores sunt tunc-
 que liberi apparent solem superiorem illis esse dixerunt .
 Egiptij vero cum platone quantum possunt plus elevari consi-
 derantes quia videtur quod sol non elevatur quantum mercurius
 nec mercurius quantum venus solem inferiorem mercurio Mer-
 curium venire dixerunt Sententie autem quod sol sub ve-
 venere ac mercurio sit, dicunt quidam potius inherendum .
 Nam cum frigida et humida sit luna videtur necessarium fuisse
 quasi sol qui est calidus et siccus ei esset propinquior ut lune
 temperaretur frigiditas ex ipsius solis calore . et ex siccitate so-
 lis lune humiditas nec sic terre vicina et exinde in illa magis
 dominans, si radij eius ad terram distemperati venientes di-
 stemperarent eandem . Et e natura et ex eo quia cum luna
 proprio careat splendore ac illuminetur a sole conveniens vi-
 detur ut fonti sui luminis sit immediate coniuncta . licet ordo
 prime spere quo ad picturas que representantur preoptinuisse
 videatur eo quod licet aliqui aliter sentiant voluerunt ex ra-
 tione morali solem in planetarum medio potius collocare quia
 solem ipsum extiment digniorem Ista tamen non videntur
 ex graduum prerogativa locanda veruntamen aliis iuvatur plu-
 ribus oppinio rationibus reliquorum . Ad propositum ad-

(1) B chongnun

(2) B che

(3) B alchun

Como buon e deritto
 quandel fia facto e dicto
 Equesto generale
 monimento assai vale
 Ora vien dimostrand
 in spetie parlando

c. 70 a.

si tractu aliquo, menda caret ¶ Et non factum cogita, si compositum defendetur et dictum, ut laudabile atque rectum. ¶ Et hoc protinus generale satis est, ¶ proficuum documentum. ¶ Nunc graditur demonstrando, et in spetie proseguendo,

c. 70 a.

modo decens est nos redire ac licere testum sequi dicit enim testus . *Est etc. macra quidem* per quod notatur quod licet delectabiles cogitationes non in tantum affligant tamen multum fatigant . Et quanto ad subtiliora videnda vigilamus tanto amplius consumatur corpore . Sed peior esset ex otiositate infructifera omnino consumptio . Ex quibus non mirandum si dolorose afflictiones affligunt . Dicitur proverbiorum .xvijº. capitulo spiritus tristis ossa desiccant Et aristotelis heticorum .viiº. Tristes autem paucum quidem tempus ferunt continue autem nullus utique sustineret etc . *Et sedet etc.* de quo dic quod planum est quemlibet sedendo animum magis proprium habere quietum unde non ab re lex voluit Iudices iudicando sedere ut tibi latius infra in parte iustitie recitatur . Vidi etiam quosdam scolares iacendo studentes melius ut dicebant et proficere quod aliquando scilicet cum sedere dabat tedium eos fecisse intelligas nam in longo studio solum sedentes aliquos vidi deficere Unde tu qui multum studere continuas super ¶ levibus stare super tuis pedibus studendo poteris et ad iacendum si te sonus non decipit vel sedendo subilia reservare argumentum quod orando quietus status est utilis et metus inutilis quod habuisti supra in parte prima documento .viiiº. in tractatu de orationibus in glosa . Restat nunc de quarto et ultimo subiungendum scilicet quare ad hanc partem potius hec domina mictitur et utrum ad alias pertineat et ad quas . de primo dic quod ad custodiendum quesita nulla ex aliis dominabus tam sufficiens noscebatur . quod patet apertius ex suis diffinitionibus memoratis Dic ergo breviter de secundo . quod

c. 70 b.

Prima del facto epoi ☐
 di quel che faren noi ☐
 Edata la notitia ☐
 di questa sua peritia ☐
 Quasi veduto avremo ☐
 come guardar poremo ☐
 Apresto ci farae ☐
 veder quanto porae ☐

primo quod factum est, et postea quod facturi
 ¶ *Et huius sue peritie porrecta notitia, qua si vi-*
debimus, sicut poterimus custodire . ¶ *Subse-*
quenter ut poterit faciet nos videre, cautelas custodie,
ad licite acquisita ¶ *Cogimur ideo cogitare, si*
modo aliquo factum poterimus reparare quod opus
stultitie non patebit . ¶ *Tulisti sententiam, ca-*

hec prudentia respectu habito ad omnes huius alias libri par-
 tes in quantum virtutes sunt pertinent cum hec sit specialiter
 taxativa virtutum . In quantum vero sunt gratie dic quod
 non nichilominus tamen gratia et virtute ordinis earundem et
 verborum contextum singulas partes tangit . Dicit enim
 phylosophus heticorum .vj°. non esse possibile bonum esse
 principaliter sine prudentia neque prudentem sine morali vir-
 tute . Dicitque tullius quod nulla vite pars neque in pu-
 blicis neque privatis neque forensibus neque domesticis rebus
 morali phylosophia vacare potest . tu dic ergo nec pru-
 dentia Seneca etiam dicit quod tres sunt partes morales
 doctrine prima rebus dignitates distribuit et pretia imponit
 maxime utilia . Secunda impetum animi reprimat Tertia
 actione et regula hostendens quando unum quodque et ubi et
 quemammodum agi debet Unde poverbiorum primo Ad
 sciendam sapientiam et disciplinam et intelligenda verba pru-
 dentie etc . Et .iij°. capitulo beatus homo qui invenit sa-
 pientiam et qui affluit prudentia et illud in omni posses-
 sione tua acquire prudentiam . arripe illam et exaltabit te .
 Et .xiiij°. capitulo In corde prudentis requiescit sapientia
 et indoctos quoque erudiet Breviter dic Sapientie soror ma-
 nes et prudentiam voca amicam tuam . Sequitur de primo
 huius partis documento videre.

Cautele di guardare ┌
 tutto netto acquistare ┐
 Dunqua pensar dovemo ┌
 se medicar poremo ┐
 In guisalchuna il facto ┌
 covra non e di matto ┐
 Ai tu sentença data ┌
 in ragion non fondata ┐
 Vergognar non ti dea ┌
 di revocar la rea ┐
 Edisinor piu aspecta ┌
 se fia daltrui correcta ┐
 Ai facta alcuna (1) offesa ┌
 dirai che tene pesa ┐

*rentem iuridico fundamento, illam te non pigeat
 revocare iniquam. ¶ Nam verecundiam conse-
 queris maiorem, si forsan ab alio corrigetur.
 ¶ Offensam aliquam intulisti dicere de hoc poteris.
 te dolere. ac ab illo in quem irrogaveris indulgen-
 tiam postulare. sique locum habuerit, et potueris,*

Primum est etc. Istud documentum primo ponit
 certum prohemium ad hanc partem usque ibi. *Cogi-
 mur ideo cogitare* postmodum documento isto sequitur de
 male actis utiliter corrigendis. lictera ipsius prohemij plana
 est. Ad sequentem igitur licteram descendamus. *si modo
 aliquo etc.* bene dicit nam apud districtum Iudicem In qua
 messura messi fuerimus eadem remetietur a nobis. ut extra
 de accusationibus capitulo qualiter. et ex hiis que inordi-
 nate sunt acta non potest aliquid ordinabiliter agi ut ibi.
 Et vix bono peraguntur exitu que malo sunt incohata princi-
 pio. lxx^a distinctione miramur et prima questione prima in
 capitulo principatus *tulisti etc non pigeat etc.* dicitur in
 decretali predicta Non pudeat vos errorem vestrum corri-
 gere qui positi estis ut aliorum corrigatis errores Et impe-

(1) B alchun

Eperdon chederai ┌
 allui chui facta lai ┐
 Ese cade e porai ┌
 menda gliene farai ┐
 Ad homo o donna ai detta ┌
 parola che mal getta ┐
 Correggiti scusando ┌
 sai scusa et humiliando (1) ┐
 Se non lai di cherrore ┌
 e colpa over follore ┐
 Tindussen o sovrira ┌
 movesti quella tira ┐
 Ai forse amor offeso ┌
 chai men chonesto preso ┐
 Ferma voler nettare ┌
 ma vienti assai lavare ┐

mendam prestes eidem ¶ *Ad virum vel dominam verbum inconvenies emisisti, te corrigas excusando, si adest, excusatio, et humiliando.* ¶ *Quam si non habueris, errorem, culpam, vel insaniam fatearis, te vel iracundia, ad illa illicita commovisse* ¶ *Amorem forsitan offendisti, summens aliquod inhonestum, mundare velle te, firma. sed magna indiges lotionem.* ¶ *Si te attamen bene laves, ab*

rator etiam dicit quod expectare non (2) vult quod ab aliis corrigatur. de hoc dicitur infra latius in parte iustitie documento secundo .§. tuas. Sed ante quam ulterius procedamus dic michi nunquid ista domina more aliarum preceden-

(1) Nel ms. i versi sono scritti su due colonne; e in questa pagina la prima colonna termina in A con questo verso: ma in B termina invece alla fine della stanza seguente, con la parola follore. Se non che al principio della stanza, prima della parola Se sono due linee che richiamano in cima alla colonna seguente e prima della parola Tindussen. Alla fine poi di questa seconda colonna, dopo il verso io vero et amato (v. pag. 53, n. 3), sono due versi cancellati. (2) Segue vo cancellato,

Ese pur ben ti lavi ☐
 ancor perdon poravi ☐
 Aver da questo sire ☐
 che non sa don disdire ☐
 Pur che tu cheggia quello ☐
 che puo dar iusto e bello ☐
 Ai tu dimenticata ☐
 sciença che te data ☐
 Or non per cio lassare ☐
 dancor lei seguitare ☐

*hoc domino adhuc posses indulgentiam promereri .
 cuius non est moris donum aliquod denegare .
 ¶ Ut tamen illud postules, quod iustum et licitum
 dare potest . ¶ Collatam tibi oblivioni scientiam
 tradidisti : non obmictas propterea, futuro tempore*

tium dominarum in isto suo principio novum inductivum ad
 discipulos aliquod recitavit Respondeo sic . Et quare
 non scribimus illud dico tibi . quia subtilissimum habet in-
 tellectum ita quod ego illud colligens vix intelligere potui
 propter quod timens rudes ne illud non intelligentes scribendo
 mutarent subitui . Rogo non dimictas ob hoc qui bene
 ceperit habeat qui autem male se ipsum ledet . vis, volo,
 placet Or attende pro deo et scribe istud in tabulis cordis
 tui . Inquit in ipso principio ista domina prudentia quando
 incepit legere licteram istam *tulisti sententiam etc* . que
 lictera cum sequentibus ammodo est amoris ¶ Attendite
 iuvenes ante quam ad sequentia descendamus . ¶ Conti-
 git semel quod lune humiditate crescente usque ad venerem
 elevata est ¶ et inebriatus est venus . ¶ Et continuo cecidit
 in appenditiis montis henne ¶ Traxerunt illuc Regnicole .
 ac videntes spetiositatem illius decreverunt illum in Regem
 eligere ¶ cumque iam deprimeretur ebrietas, seque venus
 in terra esse cognosceret, cepit in humana conversatione de-
 lectari, et inquit ¶ ero si vultis vobiscum ¶ Respon-
 derunt illi placet ¶ ecce volumus te in Regem ¶ Tunc
 ipse ait apponatis lateribus meis pondera metallorum, ne forte
 humiditate consumpta, vi tollar in altum, et cogar solidum
 circulum habitare . ubi nunquam me recolo quievisse ¶ quod

Che non puote avenire]
 che quel primo non tire]
 In tornar te leggero]
 veder piu tosto il vero]
 Ai facta folle impresa]
 fermeça in mente apresa (1)]
 Che dilaude non degna]
 mal fa tuo cor se isdegna]
 Mutar lo mal fondato]
 che glie vie piu laudato]

c. 70 b. *sequi eam . cum esse nequeat, quod id primum, te non adtrahat ad videndum, levius et citius veritatem . ¶ Sumpsisti quicquam indebitum in mente posita firmitate non laude digna, cor || tuum est si dedignabitur immutare quod male fundatum extiterat arguendum ¶ Et enim amplius commenda-*

c. 70 c. *factum est ¶ Et posito diademate regali super || capite illius et eo in sede spetiosissima collocato, sceptrum ferentes ad illum presides inquirunt ¶ Ecce sequimur te ¶ Cumque fulgerent radij a facie illius, traxit ad illum innumerabilis gentium multitudo et cum venirent adorabant eum . ¶ Interea cum virginitas, ubi est modo captania quoddam castrum fortissimum tunc haberet, istius regis audito adventu pariter et sequela suum consilium titubans convocavit . ¶ et de castro muniendo decrevit ¶ quod Rex audiens et gens sua, contra hanc exercitum cridaverunt ¶ et armate sunt gentes innumere contra eam ¶ Et constituit Rex laudem iactantiam et adulationem exercitus sub se duces ¶ censui commisit insignia et vexilla . ¶ Et infra triduum iuxit illa dirigi versus castrum . ¶ Medio tempore virginitas se premuniens, vocatis anni mensibus, emit ab eis necessaria propter victum, cum alia que ad defensionem bellicam pertinebant, intus haberet . ¶ Et preposuit victualibus et fabrice ac porte ac armorum distributioni industriam . ¶ Et quia hec virginitas appropinquante Rege predicto cepit infirmari quartanis Sibi et genti sue capud constituit rationem Et ducatum castri commisit constantie*

(1) B appresa

Colui che ben se (1) muta]
 chaspectar la caduta]
 Ne dica alchun (2) pregiato]
 io sero et amato (3)]
 Per questo di fermeça]
 chelle pur deboleça (4)]
 Pero challor non puoi]
 vincer li falli tuoi]
 Prendi glialtri di quinci]
 erifermando vinci]

c. 70 b.

tur, qui novit utiliter se mutare, quam qui casum expectare non metuit ¶ *Nec dicat aliquis collaudabor, ob firmitatem huiusmodi et amabor . cum sit potius debilitas appellanda .* ¶ *Quoniam tunc non potes desideria compescere tua mala* ¶ *Summas ex hiis reliqua . et per constantiam obtinebis .*

¶ Supra minorum custodes verecundiam posuit . ¶ Et ad supervidendum extra, fortitudinem misit . ¶ Docilitati dixit non est tempus docendi sed potius est sciendi ¶ elige indoctos et insimul inconstantes repelle ¶ Discretioni dixit in die infirmitatis mee, coperhi me . ¶ Et honestas mundicia pudicitia castitas et continentia die ipsa, legant circa lectum meum exempla bonorum ¶ Sobrietati quidem victum suum parare commisit ¶ Et per vigorem dividi patientiam imperavit utque reiceret medium, alterum medium reservaret eiusdem ¶ Spei dixit predica in habitationibus nostris ¶ Glorie inquit dormi . ¶ Justitie vero dedit omnem custodiam et vindictam ¶ Innocentie insuper evocate hanc rogat, In die febris mee tene mihi capud ¶ Grati- tudini dixit, fac me deo amicam et ora . ¶ Post hoc se revolvens ad suos, ait illis ¶ pro eternitate habenda dece- ret nos habere prudentiam . ¶ Sed quia carissima domina ista est, tantum expendere non possemus . ¶ Videbimus si possemus nostra negotia facere absque illa ¶ dedit tem- perantie varios ministros per terram ¶ Et religioni claves

(1) B si (2) B dicalchun (3) Seguono due versi cancellati; v. la nota 1 a pag. 50. (4) B deboleça

DOCUMENTUM .IJ. SUB PRUDENTIA

Or seguita doctrina (1) ☐
 cha tutti stati efina ☐
 Pensa davanti al tracto (2) ☐
 se poi che lavrai facto (3) ☐
 Pora blasmar ragione ☐
 la tua dispositione ☐
 Ese da te non vedi ☐
 consiglio (4) chiedi ecredi ☐
 Sel non te chi consigli (5) ☐
 guarda ben come pigli ☐
 Edove nullo isforça ☐
 nel dubbio tien tua força ☐
 In non prender laffare ☐
 seti puo manco dare ☐

.IJ.

Nunc doctrina sequitur que cuiusque statui
 prodest multum . ¶ Ante tractum excogita
 si postquam illum feceris, dispositio, tua possit, argui
 ratione . ¶ Quod si non noveris a te ipso, admissio
 consilio crede illi ¶ Quod si non valeas reperire
 quomodo capias sollicite cave tibi . ¶ Ubi autem
 te violentia non cohercet, ab eo quod tibi, dampnum
 aliquod dare possit est in dubio abstinendum .

sue camere commendavit (6) ¶ Cautelam iussit continuo vigi-
 lare ¶ Liberalitatem ad subditos bursam aperire mandavit
 ¶ et pietati si forsitan occurreret portas claudi . ¶ Semi-
 navit magna vasa concordie inter suos ¶ et proprios mode-
 stia cinsit lumbos ¶ circumspectionis diadema quod habebat
 carissimum et omni puritate refulgens suo capiti reservavit .

(1) B dottrina
 silgli

(2) B tratto

(3) B fatto

(4) B consiglio

(5) B con-

(6) Il ms. commedavit

DOCUMENTUM TERTIUM SUB PRUDENTIA

Le infrascripte cautele
an principa tre vele (1) ☐

La prima che la gente
ci fa scifar (2) nocente ☐

Sotto se l'altra serra
pericoli di terra ☐

La terza quei del mare
si mette adimostrare ☐

.IIJ.

Infrascripte cautele velis tribus principalibus
decernuntur ¶ Prima que nocentem nos
gentem edocet evitare ¶ Secunda terre pericula
sub se claudit ¶ Tertia vero se dirigit ad ea que
maris sunt pericula demonstranda ¶ Volo tamen

¶ Et dixit suis estote securi . quo dicto rumor insonuit
ecce venus Et cum omnes ad sua, se officia convertissent,
viderunt castrum, inextimabili exercitu circumdatum . Et Re-
gis faciem spetiosam in quam fere corda omnium mulierum .
castrum inhabitantium peccaverunt ¶ Continentia quipe
virginitati oculos palliavit, palleo magno quodam . ne forte
etiam hec regem inspiciens moveretur ¶ fecitque fenestram
palatij ex illo latere clavis figi . Et die ipsa quartana vir-
ginitatis est in tertianam translata ¶ Mictibat Rex laudem
adulationem (3) atque iactantiam sepe ad muros et per varia
vincere nitebatur . Demum audito quod prudentiam non
vocarant in castrum, inquit ad suos ¶ Eget futuro cui
presens tempus non sufficit, ¶ Et extimans per viam aliam
inexpugnabile castrum , et de prudentie confisus absentia, per
subter[raneas] foreas nocte quadam castrum invasit . Et
tam ducibus quam custodibus genteque tota virginitatis oc-
cisa, solus Rex ipse virginitatem amplexus, tulit eam in tha-
lamum archanissimam et amenam . ¶ Cumque iam virgi-

(1) B vele su rasura.

(2) B schifar

(3) D'incerta lettura.

Ma vo che pogni (1) cura
 che non sol di se pura
 Parlan le due seconde
 per che piu intere et tonde
 Annoi appariranno
 se dela prima avranno
 Ala prima ritorno
 dela gente dattorno (2)
 In genere parlando
 che le due disegnando (3)

advertas quod sequentes due de se tantummodo non locuntur . eo quod si de prima tenuerint, formam magis habebunt integram et rotundam ¶ *Ad primam equidem que de gente circumposita loquitur, loquens, in genere me converto* ¶ *Nam due in-*

nitatem eandem, plorantem et gementem ad sollacium convertere niteretur, et intenderet ad concubitus voluntarium optinendum prudentia (4) ex casu ad visitandam virginitatem accedebat, audito tumultu et castrum extimans expugnatum, cucurrit sumpta facie perregrini, et venit ad portam palatij voce altissima vocans regem ¶ cui cum aperiretur petiit illa regem, asserens magna inesse pericula nisi subito alloquatur eundem ¶ Instabat immunditia regis portaria, Regem non vocari ¶ timor autem unus ex regis custodibus hanc usque ad (5) portam camere invitis omnibus introduxit cridans aperi Rex quia maius tibi periculum imminet, quam possis habere solatium . ¶ Quo audito Rex qui iam ad violentiam intendebat, ad illam, portam aperiens, introduxit huiusmodi perregrinam et cameraria refirmavit, et inquit ¶ ad quid me de || tanto solatio removisti ¶ At illa dixit ¶ Mic-tit me ad te Invisibilis deus tuus . ¶ Incusatus es et enim quod commissum tibi officium reliquisti . ¶ Et cum sic loqueretur cum illo, accepto gladio quem secum tulerat, scidit a lateribus eius funes, quibus (6) eum in terra pondera continebant ¶ Et mox venus elevatus in altum, exiit per fene-

c. 70 d.

(1) B pogni (2) B dattorno (3) B disengnando (4) prudentia è aggiunto sopra.
 (5) Segue part cancellato. (6) Segue p cancellata.

Verranno poi disotto
 in spetie dogni (1) motto
 Ma vo chattenda bene
 che tal gente qui ene
 Per perigliosa (2) posta
 chal ben talor saccosta
 Ma guardati da egli
 che soglion esser fegli (3)

ferius de motto quolibet in spetie postea designabunt
 ¶ *Tibi tamen expedit providere, quod pro periculo-*
sis hic aliqui describuntur, qui sepius dant se bonis
 ¶ *Ab eis veruntamen, quia solent ut plurimum esse*
mali, cavendum est tibi donec post modum plene

stram superiorem, et rugiens exclamabat immense ¶ Sui autem splendorum illius elevari videntes, et eum fugere extimantes, ceperunt fugam nemine insequente, prodicionem extimantes . ¶ Tuncque prudentia exiens et cridans moriantur, accessit ad portas, et firmavit sola . ¶ et demum ad virginitatem rediit memoratam . ¶ Noctequae illa miserunt unum scutiferum prudentie, ad Regem vite qui erat ibi prope, pro habendo succursu ¶ qui mane sequenti personaliter est conversus ad illas, et cum prudentie consilio ipsam virginitatem suam constituit filiam adoptivam . ¶ et dotavit eam magna dote, ac sotiis opportunis ut suam puritatem cum prudentia conservaret . ¶ Audivistis novum memorie commendate . ¶ Hiis dictis surrexit garagraffulus gribolus et dixit que fuit ista prudentia nonne estis vos prudentia que loquimini et quomodo dicite vos laudatis ¶ Respondit hec domina cui pars subditur presens, et dixit ¶ mater nostra fuit et nos eius nomine nuncupamur . Unde nota quod non est indecens patris actus allegare ac matris . ¶ et nota reliqua que ex superioribus sunt notanda . et ad sequentem licteram redeamus *revocare etc.* istius lictere (4) glosa est testus sequens et habes infra in parte iustitie .viiiij*. documento .ij. § . tuas . *offensam etc.* lictera istius .§. est glosata supra parte prima documento secundo .§. finali . *Ad virum etc.* lictera istius .§. clara est . *quam si etc.*

(1) B dongni

(2) B periglora

(3) B felgli

(4) Il ms. lictera

Fin che conosca poi ☐
 se pareva il ver noi ☐
 Che piu genti ovedute ☐
 per vista rie credute ☐
 Che son poi misurate ☐
 composte et insegnate (1) ☐
 Questo vertute face ☐
 chel mal voler un tace ☐

noscas, si nobis veritas apparebat ¶ *Nam pluri-*
mas gentes vidi . ex apparentia dici malas, que
docte sunt et composite, ac etiam mensurate reperte
 ¶ *Hoc penitus virtus facit . quod malum artat ali-*
quis appetitum ¶ *Transitque constantia quod*

scilicet excusationem . et hoc casu dat tibi aliam viam
Amorem etc . loquitur iste .§. de amantibus ut vituperent
 de quibus supra in glosis totius libri prohemij habuisti ita per
 simile summe de omnibus in quibus offenderis creatorem .
lotione iuxta illud Arrighetti quem semel orrendis macu-
 lis infamia nigrat ad bene tergendum multa laborat aqua
Si te etc . loquitur de pio more dominico . *denegare* dic-
 penitentibus unde dicit lex delicti veniam penitentibus indul-
 gemus .c. de hereticis manicheos . de penitentia distinctione
 prima neminem . de consecratione distinctione .iiij^a. omnis
 qui . et salomon qui abscondit peccata sua non videbit lu-
 men in eternum . et venia non datur nisi correcto .xxiiij^a.
 questione .ij^a. legatur . et de regulis iuris libro vj^o capitulo
 peccati . nec potest gaudere (2) se correctum nisi doleat se
 fuisse perversum .xxij^a. questione .vij^a. quemammodum .
ut tamen etc . ipse enim iuste petentibus non negabit as-
 sensum . *collatam etc* . bonum consilium est ne quamvis
 aliquid quod iam perceperas oblivioni tradideris deseras illud
 enim recuperabis facillime . *sumpsisti . etc* . de hoc vide
 supra parte secunda documento .v. regula tertia . || et que ibi
 notantur . *et enim etc* . ratio est ad dictum proxime po-
 situm . et ita simiter duo sequentes paragraphi . *reliqua*
 de similibus ad similia procedendo ut sepius dictum est .
 Sequitur modo secundum partis huius prudentie documentum .

c. 71 a.

(1) B insegnate

(2) Parola corretta nel ms. e poco chiara.

Eper fermeça (1) passa
 cio che ben grave passa .
 Esemple opiu veduti
 diquey (2) che son paruti
 Molto ordinati e saggi
 riscir con matti staggi
 An forma di natura
 e fannola dispura
 Ofingon se tenere
 altro channo in volere

gravissimum corde gerit ¶ *Vidique sepius plures
 tales, qui licet appareant ordinatissimi et prudentes,
 stulti per exitum cognoscuntur* ¶ *Formam nature
 habent, quam transferunt denuo in immundam .*

Nunc doctrina etc . Istud documentum .ij. dicit bre-
 viter de uno . ut quicquid agis prudenter agas et re-
 spice finem vel sequere melius licteram dicens cum seneca
 deliberandum est diu quicquid faciendum est semel . vel delibera
 cum terrentio omnia experi prius quam armis decertare sa-
 pientem decet et melius est tibi prospicere quam adversarium
 ulcisci accepta iniuria . de hiis supra in parte prima in locis
 pluribus habuisti . *admisso consilio* de isto consilio dictum
 est superius parte prima documento .xv. et § sequenti . *ubi
 autem etc* . nam in talibus dubiis est securius abstinere ut
 cum Albertano dicamus quod ubicumque dubium est inter
 non et sic tutius est non quam sic.

Infrascripte etc . Istud tertium documentum usque ad
 illum .§. ad primam etc prohemium est non solum ad
 sequentia presentis documenti verum etiam dicit de quibus in
 sequentibus duobus documentis tractare intendit . *volo ta-
 men etc* . bene dicit iste § nam due sequentes si de ista
 contineant gentem positam locis illis cognosces melius quam
 si forsitan hic locares . Item etiam si de notitia gentium
 volueris in hoc libro videre vide infra documento .xviij. et
 xx°. licet ad diversa et si volueris de amico perfecto videre

(1) B fermeça

(2) B quei

c. 71 a.

Onde aventura prendi ☐
 equi di tutte intendi ☐
 La guardia comunale ☐
 che nel dubio pur vale ☐
 Guardati da luom (1) cheto ☐
 dal tristo edal non lieto ☐
 Ancora dal pomposo (2) ☐
 dal rosso rigoglioso (3) ☐
 Da quel che guarda in lato ☐
 e dal troppo accigliato (4) ☐

c. 71 a.

vel fingunt aliud || quam mente congerant se habere
 ¶ *Quare capias ad fortunam* ¶ *Hic quoque de*
singulis comunem cautelam intellige, omnino in du-
bio valituram. ¶ *Ab homine tam quieto quam*
tristi vel non alacri cave tibi. ¶ *Sic etiam a*
pomposo ¶ *et rubeo si superbus* ¶ *Ab eo qui*
respicit per transversum ¶ *A nimium accigliato*

de gentibus

vide infra documento x°. eadem parte. multorum etiam aliorum que ad homines pertinent cognoscendos habebis notitiam parte ista et .iiij. et proximis documentis (5) *integram et rotundam*. idest perfectam et completam. *Ad primam etc.* modo reducit se ad istud primum de notitia hominum. *Tibi tamen* ab (6) ista lictera usque ad licteram que est infra in .§. *ab homine. etc.* prohemium est ad sequentia et lictera ita clara. quod non posset clarior dari glosa. Sed nichilominus aliquantulum et perfuntorie licteram expone. ibi *virtus facit etc.* iuxta illud sapiens dominabitur astris. *formam nature* dic humane. *in immundam*. idest bestialem *vel fingunt* quod certo loco prudentia esset de hoc dictum est supra parte prima documento .vj. in glosa. *ad fortunam*. scilicet ab eventu ut velit dicere quod cum tales consueverint regulariter esse mali et taliter esse boni licet possit esse contrarium in dubio donec possis aperte cognoscere quales sint capias idest quod invenis scriptum credas *Ab homine etc.* hic vade plane et dicas

(1) B daluon (2) B ponposo
 (5) Da ista in poi aggiunto sopra.

(3) B rigoglioso (4) B accigliato
 (6) Segue h cancellata.

Da quel che spesso batte
gliocchi guardando et tracte
Ale membra del viso
non deritte ma sciso (1)
Guardati ancor da quello
chesi crede esser bello
Lo qual conoscer puoi
assai dagliatti suoi
Da quel che pur minaccia
da quel che tien la faccia

¶ *Ab illo similiter qui sepe agitatur oculorum pupillas*
¶ *et cuius membra in facie tracta sunt per obliquum*
non siquidem recto modo ¶ *Cave insuper et ab*
illo, qui se extimat spetiosus quem satis a suis acti-
bis comprehendes ¶ *Ab illo etiam qui sepius*
aliis comminatur ¶ *Ab eo qui cum fuerit inter*

quod multi et maxime philosophus de ista parte physanomie tractarunt . nam ipse philosophus summe ac magister Arnaldus licet breviter bene . et Massenius licet prolixè utiliter multum et alij quidam . Ego tamen visis predictorum dictis que longum esset per omnia recitare nec non et quibusdam observantiis exquisitis multisque in diversis statibus probatis credo testum amoris sequentem cum remissionibus que supra fiunt utiliter stare (2) posse . unde sequemur litteram consideratis hiis omnibus neminem amplius quantum ad istam materiam allegantes . Et sic redi supra ibi *tam quieto* . dic quasi continue solet iste suspectus habere quasi vias suas abscondat . *quam tristi* . dic maiori temporis parte iste enim ad conversationem periculosus est semper *vel non alacri* . iste tenet medium et sic non est ita periculosa conversatio eius et non dicas medium inter alacrem et tristem quia bonus esset status sed dic non alacrem idest magis tristi propinquum quam alacri . *a pomposo* iste enim onerosus est omnibus vitia abhorrentibus Ab istis enim si velles elevare pilos planare capillos et similia quicquid velles habere Sed durum est hoc homini ordinato adula-

(1) B schiso

(2) Il ms. starem

Chinata infra la gente]
 eda quel che soffrente]
 Non e che parli alchuno]
 eda quel che comuno]
 Non adelsuo altrui (1)]
 e vie piu di colui (2)]
 Che suo del laltrui (3) face]
 da quel che tracta (4) pace]
 Etractando (5) ti porta]
 cosalcuna distorta]

gentes, continuo facie stat depressa . ¶ *Ab illo qui non patitur quemquam loqui* ¶ *Ab eo qui comune quod proprium nulli habet* ¶ *Tibique amplius est cavendum, ab eo qui proprium constituit alienum* ¶ *Ab eo quoque qui pacem tractans,*

c. 71 b.

torie scilicet ¶ vivere cum quocumque nec tibi hoc laudo malo enim aliter si fuerit opus mori . *et rubeo* nota quod dicit sequens lictera si superbus fallit enim regula in quibusdam . Sed contra rubei sunt superbi maxime cum moveri incipiunt *ab eo* (6) *etc* de istis qui vertunt oculos ex transverso . Isti enim proditores comuniter appellantur et vitium maximum in mulieribus hoc est . dixit enim garagraffulus gribolus quod mulieres volentes pluribus placere hoc more utuntur . dominus (7) Guido dixit hoc esse cautarum mulierum . Sed hic obicitur et quomodo dixisti supra te neminem allegaturum modo allegas Respondeo intellexi de illis qui tractatus fecerunt de physanomia predictos qui licet non expresse istorum substantialiter sunt medulla *Acciliato* idest cuius supercilia nimia pilositate coniunguntur Isti etiam proditores comuniter dici solent . unde quidam ut dicit garagraffulus (8) gribolus predictus appetentes proditionem pilos huiusmodi de superciliis evulserunt . *agitat* iste enim qui frequenter agitat oculorum pupillas invidus est repertus ut plurimum . *et cuius membra etc* . dic naturaliter non accidentaliter . isti enim solent esse mirabiliter

(1) *B* altruj (2) *B* dicoluj (3) *B* laltruj (4) *B* tratta (5) *B* Etrat-
tando (6) *Segue p espunta.* (7) *Il ms. .d.* (8) *Il ms.* garaffullus

Dell'altra parte e clauda ☐
 tua colpa sotto laude ☐
 Guardati da colui ☐
 che va ascoltando altrui ☐
 Da quel che troppo giura ☐
 che spesso si spergiura ☐
 Da quel che fugge in lecto ☐
 per ogni (1) vento erecto ☐
 Da quel che va sì grave ☐
 che par che porti un trave ☐
 Oche va sì leggiere ☐
 che non par huom da vero ☐

*de parte contraria, tibi recitat quicquam mali . pal-
 liatque sub laudibus culpam tuam ¶ Ab illo pre-
 terea cave tibi, qui dolose alios nititur ascultare
 ¶ Ab illo qui iurat sepius, quem constat sepiissime
 deierare ¶ Ab eo qui retrahit se in lectum, ob-
 ventum quemlibet insurgentem ¶ Ab eo qui gra-
 ditur ita gravis, ut trabem collo gerere videatur .
 ¶ Vel qui leviter sic incedit ut non homini similetur*

superstitiosi, et arrogantes *spetiosum* . hic muliebris est
 et corde vilis ut plurimum . *comminatur* et hic vilissimus
 vult enim quod sibi caveat inimicus et cum de iudicando non
 cogitet modo isto extimat iniuriam non curatam . *depressa*
 iste enim comuniter sui conscius est ad mala . *loqui* . iste
 superbus non solum est sed sepe decipitur ase ipso . *qui co-
 mune etc* . iste enim avarus est *alienum* iste enim fur est et
 latro *qui pacem etc* . iste nequam est vere homo qui qualiter
 sit iudicat actus eius et non eget glosa . *ascultare* iste cre-
 dit quod omnes de se mala loquantur unde conscius ipse sibi
 etc . de hoc habes plenius parte prima *qui iurat* et non est
 mirabile si qui sepe iurat deierat ipse sepe . *se in lectum* .
 piger hic est et corde vilis ut plurimum . *ita gravis* . iste
 est crossus moribus et tediosus conversatione probatus est .
vel qui leviter iste contrarius latroni adsimilatur considerata

(1) B ongni

Ma passo adi paone ☐
 che sembrato aladrone ☐
 Così dal troppo lente (1) ☐
 ti guarda edal corrente ☐
 Da quel che in compagnia (2) ☐
 nasconde ogni (3) sua via ☐
 Enon vuol chel compagno (4) ☐
 veggia sel fa guadagno (5) ☐
 Se non afin del anno ☐
 o altro termin channo ☐
 In lui (6) non ti fidare ☐
 che non si par curare ☐

set passus pavonis habet, qui similitudinem habet furis. ¶ Sic etiam et ab illo, qui nimium lente pergit ¶ Vel ultra debitum velox currit ¶ Ab eo qui suam in sotietate abscondere, viam querit ¶ Nec vult quod sotius nisi forsitan anni fine vel alio inter eos, termino constituto, videat lucrum suum ¶ In homine non confidas, qui de lucro inutili vel si forsitan crosse filas noscitur non cu-

persona vel saltem corde levissimus et testus hoc aperit. *lente* iste ad omnia tardus est. *velox*. iste nimium currens ad singula et periculosior valde. *abscondere viam* hic (7) enim non caret scrupulo sotietatis occulte. *nec vult etc.* iste .§. continuatur ad precedentem. et maiori suspicionem notandus est *qui de lucro inutili* in hoc tibi permaxime in sotietate ad negotiationes est cavendum hij enim tales ex furtis magnis qui faciunt quid agas non curant sentientes per viam aliam quam malam falso non reputant, ad se varia furta trahi. *crosse filas*. dic si parum lucraris. *cum sepius etc.* rationem inducit ad precedentem *nec multum etc.* volvit se ad contrarium et per id quod dicit continuis notat excessum et est suspectus quasi velit hostendere se curare quod furta committens minime curat. *tuum tamen etc.*

(1) B lente *corretto da* lento (2) B compangnia (3) B ongni (4) B compagno
 (5) B guadagno (6) B lui (7) D'incerta lettura.

Del guadagno (1) che vile ☐
 o se tu grosso file ☐
 Che cio spesso adivene ☐
 chel tuo per se ritene ☐
 Ne troppo ancor fidarsi ☐
 sel non fa che lagnarsi (2) ☐
 Ma cauta (3) ebuona guarda (4) ☐
 fa del tuo che non arda ☐
 Guardarti ancor conviene ☐
 da quel cha parlar viene ☐

*rare . ¶ Cum sepius hoc contingat, quod retinet
 pro se tuum ¶ Nec multum etiam confidendum
 si continuis ducitur is querelis . ¶ Tuum ta- c. 71 b.
 men caute custodias, ut non forsitan comburatur
 ¶ Cavere similiter ab illo te convenit, qui cum vene-*

respicit precedentia duo et dicit supra non confidas hic autem
 subiungit immo caveas caute ne tuum ob malam tuam custo-
 diam comburatur idest perdatur per subtractionem vel alio
 modo ut quo ad te combustum sit idest omnino consumptum .
possiderem isti enim qui tali utuntur vocabulo sepius pro
 pecunia facerent omne [ma]lum . ¶ Unde semel Federicus
 olim romanus imperator Augustus quodam dicente non ire
 super funem illum de turri ad turrim ut quidam faciebat pro
 a[ur]eis mille ¶ quesivit si pro duobus milibus . ¶ Re-
 spondit non ¶ et ille multiplicavit de duobus milibus in
 duo milia usque in .x. milia ¶ tunc ille respondit pos-
 setis in tantum adscendere quod ego facerem omnem rem
 ¶ tunc Imperator extimans quod eum pecunia forte pro-
 deret, eum camera sua, et nunquam de ipsius persona
 confidentiam gessit ¶ Unde cave tu qui loqueris quid a
 male loquentibus male discis ¶ multi cum aliquando cre-
 duntur mali quia male locuntur ex consuetudine mala, ei per
 socios ministrata, qui forte sunt (5) ¶ contra predictos sic lo- c. 71 c.
 quentes et similes qui continuo in sermonibus (6) suis utun-

(1) B guadagno
 com l'i espunta.

(2) B langnarsi

(3) B chauta

(4) B guardia

(5) Segue contra che è poi ripetuto al principio della
 colonna seguente.

(6) nibus finale aggiunto sopra.

c. 71 b.

Non dice altro che doro (1) }
 avessio gran thesoro (2) }
 Efa guardia piu aguta }
 da quel che spesso muta }
 Signore o compagni (3) }
 che ovra edi garçoni }
 Ne ti maravigliare (4) }
 per chio paia iterare }
 In questa parte certi }
 viçi cho gia scoperti }

rit ad loquendum, sepe utitur hac loquela ¶ *O uti-*
nam magnum thesaurum aureum possiderem ¶ *Ab*
illo quoque fac custodiam artiore, qui dominos aut
sotios sepe mutat ¶ *Cum hoc iuvenum sit servare*
 ¶ *Ceterum non mireris si videar iterare, quedam*

tur isto vel simili vocabulo . scilicet utinam haberem .m. aures etc . facit quod in titulivio (5) legitur Opere pretium est audire qui omnia pro divitiis hurnam spernunt neque honorum magno loco neque virtuti putant esse nisi ubi effuse affluant opes . unica imperij etc. *sepe mutat* horum aliquem nunquam vidi qui multis vitiis respersus non esset . significat enim talis mutatio cordis levitatem et instabilitatem . et in aliquibus inertiam et imperitiam quando maxime ipsorum mutatio quia non placet dominis contigit (6) Unde cautus dominus ab illo qui se offert ad standum petit si cum aliquo prius stetit et si stetit quare discessit ab illo et preconsiderat causas omnes . *Ceterum etc.* lictera istius ¶ format questionem que posset fieri dicendo et quomodo hoc quia tu reiteras que iam dixeras parte prima . Et in sequenti ¶ Respondet et dat tibi modum sed quero ubi in parte prima de similibus dixit Respondeo in locis pluribus

(1) Prima di questo verso è in A il seguente segno: aXa, evidentemente di richiamo; ma a che cosa? Un segno simile è in B al principio della pagina dinanzi al verso Onde aventura etc. (v. p. 60). Ma se i due segni sono realmente in relazione non so comprenderne la ragione. (2) B tesoro (3) B Signore o compagni (4) B maravigliare (5) Il ms. titulivio (6) Il ms. contigit

Nela parte primiera ☐
 ma serva tal maniera ☐
 Che gualtri riveduti ☐
 ecolor conosciuti ☐
 Chegli (1) portan con seco ☐
 fa che non usin teco ☐
 Ancor ti guarderai ☐
 da quel che sentirai ☐
 Di nuovo esser correcto ☐
 dun gran viço odefecto ☐

*vitia in hac parte, que iam aperui in alia parte
 prima ¶ Sed huiusmodi serva morem, ut visis
 aliis iterato, et illorum qui ea secum congerunt per-
 pensata notitia, fac cum talibus non utaris ¶ Ite-
 rum cave tibi ab eo quem de novo cognoveris a ma-
 gno quodam correctum vitio vel defectu ¶ Nec*

in quibus de vitiis tractatur et vitiosis . *correctum* . Isti enim facile et similia relabuntur . non obstante quod dicitur .I. distinctione (2) in capitulo quia tua memento vide unde cecideris et age penitentiam et prima opera fac . et in capitulo ferrum ubi dicitur non ergo in eo debet despici quod fuit . quia iam incipit esse quod non fuit . et verba sunt gregoriij et in capitulo domino sancto hij non immerito consequantur adepti dignitatis statum qui per emendationem penitentie recepisse noscuntur remedium vite . et verba sunt ysydori . et in capitulo fidelior factus est petrus postquam fidem se perdidisse deflevit et ideo maiorem gratiam reperiit quam amisit . et verba sunt Ambroxij Licet enim isti non sint contempnendi ab eis tamen in dubio est cavendum . nam si actente respicias eadem distinctione in capitulo si lapsis et capitulo miror et capitulo presbiterum et capitulo de hiis et capitulo In capite quadregesime videbis quod a pluribus etiam post actam penitentiam prohibentur . de quibus vide ipsa eadem distinctione in summa . *nequis itinera* Isti enim propter talem solitudinem se ipsos suspectos reddunt . eo quod qui male agit odit lucem . Isti quoque tales homines con-

(1) B Chelgli

(2) Il ms. distinctione con la prima c espunta.

Eguardati da luomo (1)]
 che non puo veder como]
 Ne donde va ne riede]
 eche nascoso siede]
 Guardati dacoloro]
 che lemosine loro]
 Fanno palesemente]
 odigiuno apparenre]
 Picchiansil petto forte]
 mostran che chegian morte]

*non et ab homine cuius nequis itinera seu redditus
 intueri quique sedet sepius in absconso ¶ Ab
 illis qui suas faciunt palam elemosinas cave tibi . vel
 qui ieiunia faciunt apparenter . suum acriter pec-
 tus (2) percutiunt et ut appetant mortem monstrant .*

de homine
 sociale

tra naturam quasi soli stant, et summo hic naturam ipsa naturalia attributa persone sine illa sint animi sicut acutum esse vel hebetem quod ad animum pertinet sive illa sint corporis ut quod aliquis naturaliter brevis aut (3) longus sive alias extrinseca sunt . cum scilicet hec et alia naturalia attributa persone contra naturam sit stare et ire solum qui potest ire sotiatus et stare et hoc intellige in excessu non si quandoque (4) nam homo est animal non solitarium sed polliticum et comunicativum ut ait comentator heticorum .viiij. et seneca de beneficiis capitulo .xiiij^o. quod hominem non unguium vis non dentium terribilem ceteris facit nudum et infirmum sotietas cingit . deditque illum ceteris obnoxium facere duas res et validissimum rationem et sotietatem . Et idem seneca penes (5) deos imperium . inter homines consortium . homo enim animal sotiale primo de animalibus et Seneca Sotietas nostra similis est formationi lapidis que casura est nisi invicem obstaret appocalipsi primo . ieronimus ego frater vester et sotius in tribulatione . et de hac sotietate bene Ambrosius primo de officiis ait quod ratio sotietatis subdivi-

(1) B dal huomo (2) pectus è ripetuto nel ms., ma la prima volta è espunto.
 (3) aut aggiunto sopra. (4) Segue quam cancellato. (5) Segue deum cancellato.

Etingonsi la faccia ☐
 evestonsi di straccia ☐
 Ancor da lusinghieri ☐
 eda color che frieri ☐
 Si fanno per mostrarci ☐
 che in lor possian fidarci ☐
 Guarda come deponi ☐
 pecunia agarçoni ☐
 Oa gente novella ☐
 per chabbia staçon bella ☐

tinguntque faciem et induunt lacerata . ¶ Ab adulatoribus etiam ¶ et ab illis qui ut in eos credamus posse confidere, habitum religionis assumunt ¶ Cave qualiter apud iuvenes deponis pecuniam ¶ vel aliam gentem novam licet pulcram habeant stationem

ditur in duas partes iustitiam et beneficentiam sive liberalitatem vel benignitatem iustitia est excelsior alia gratior illa censuram tenet ista bonitatem . Et seneca libro secundo de ira non enim potest salva esse sotietas nisi amore et custodia partium . Sotietatem hiis modis facit virtus que facit animum dignum ut veniat in consortium . seneca libro primo de naturalibus questionibus hanc dissolvit avaritia ut ait ambrosius in exameton . homelia .v°. ponens exemplum de avibus rapacibus que non sunt sotiales et seneca avaritia et luxuria disotiavere mortales et tullius libro ¶ .iij. de officiis capitulo .v. dissolvitur sotietas cum quilibet querit commodum proprium Recollige igitur quod ista vitia que sotietatem dissolvunt sunt in tali solitario in dubio cogitanda . bene ergo dicit lictera in dubio a tali cave . *Ab illis etc .* de ypocritis
 lictera totius huius .§. de ypocritis loquitur . Et dicas quod ypocritis est virtutum simulatione clausum vitium et arte palliare . et dicit tullius quod totius iustitie nulla pestis capitabilior est quam eorum qui maxime cum fallunt id agunt ut viri boni videantur . de quibus Iohannes crisostomus super illud Mathei .iij°. progenies viperarum serpentes astuti sunt sed in malo tantum . semper enim aspiciunt quomodo mordeant quomodo se occultent sic ypocrite cum aliquem leserint ita occulte ambulant ac si nulli nocuerint Et bernardus ypocrita singularia magis et inusitata sectatur . cuius affectio

Da quel chassai contende ☐
 di ricever poi prende ☐
 Aguardia cose tue ☐
 ocha poche di sue ☐
 Guarda dal famigliaro (1) ☐
 che del tuo molto avaro ☐
 Eda quel che non vuole ☐
 come laltro tuo suole ☐
 Che tu ti fidi in lui (2) ☐
 dice mandate altrui (3) ☐
 Che soglion (4) serbar questi ☐
 di maggior tracti (5) agresti ☐

¶ *Ab illo qui cum de recipiendo contenderit, demum summit in custodiam bona tua ¶ vel qui de propriis habet pauca . ¶ Cave a familiari qui plurimum est avarus de tuo ¶ Et ab illo qui non vult, quod ut soles de alio confidere sic de ipso confidas . dicitque alium dirigatis ¶ Et enim tales solent, agrestiores sepius et maiores tractus ad exitum reservare .*

elongatur a xpo et vanis favoribus delectatur cuius mens non proprio testimonio conscientie sed adulationibus demulcetur hij oves sunt habitu astutia vulpes actu et crudelitate lupi hij sunt qui boni videri non esse . mali vero non videri sed esse volunt . Et Augustinus de conflictu vitiorum et virtutum hostendere hominibus quod non es quid aliud quam dampnatio est memor esto quod dicitur ve vobis scribe et pharisei hypocrite etc . Et ad hoc faciunt versus illi non teneas aurum totiens quod splendet ut aurum . nec pulcrum pomum quodlibet esse bonum . Ad hoc etiam quod in levitico dicitur quod prohibetur tigris (6) commedi . .xj°. capitulo . Et illud Mathei .v°. attendite afalsis prophetis . Istos et si cognoscere non possimus quales eos interius esse constat vide testum istum per exteriora signa tam propter hoc vitium quam

(1) B famigliaro

(2) B tutti fidi in lui

(3) B altrui

(4) B soglion

(5) B tratti

(6) Segue cos cancellato.

DOCUMENTUM .IIIJ. SUB PRUDENTIA

Vuo tu moglier pigliare (1) ☐
 non ti convien curare ☐
 Daverla molto bella ☐
 che vuol troppa guardia ella ☐
 Ne laida vo che prenda ☐
 che forse noia ti renda ☐
 Di comunal piagere ☐
 estatura la (2) dei avere ☐
 Ecercando costei ☐
 guardati da colei ☐
 Che troppo gran parliera ☐
 et aballi leggera (3) ☐

.IIIJ.

Vis nanque uxorem, de pulcra plurimum non
 curabis, habenda. cum nimiam custodiam velit
 talis ¶ Nec turpem etiam volo tollas. ut tibi for-
 sitan sit exosa. ¶ Comuni specie illam capias et
 statura formatam ¶ Hancque perquirens ab illa
 caveas, que nimium est || (4) verbosa ¶ Levis ad c. 72 a.

ob alia in quibus latent dat nobis de interioribus iudicare .
 Unde heticorum .iiij°. inquit philosophus quem ammodum au-
 tem corpora ex moribus iudicantur ita et mores . Et heti-
 corum primo firmiter enim quemammodum dissolute corporis
 particule in dextram preeligentium movere in sinistram prave
 feruntur et in anima sic ad contraria enim motus incontinen-
 tium Sed in corporibus quidem videmus quod perverse motum
 est in anima vero non videmus fortassis enim nichil minus et
 in anima extimandum est aliquid preter rationem contrarians
 huic et obvians et illud diversitatem corporum diversitas sepe
 sequitur animorum et impudicus oculus impudici cordis est

(1) B molglier pigliare

(2) B la è aggiunto sopra.

(3) B leggiera

(4) est è ripetuto nel ms.

c. 72 a.

Pur alisciar intende
 gran gente in lei sintende
 Eche va per usança
 ad ogni (1) perdonança
 Se ben non si vedesse
 chella per diol faesse
 Et se volge guardando
 eda lei che cantando
 Per vie opiaçe (2) vane
 o cha fenestra stane

*correa ¶ solisque lisciis se coaptat ¶ In quam
 intendunt etiam gentes multe ¶ Que de consue-
 tudine sua vadat, ad indulgentiam quasi omnem . nisi
 quod ob deum id faceret perpendatur aperte ¶ Se
 girat inspiciens . et ab ea que per itinera vel plateas
 canendo discurrit ¶ Ab ea insuper que moratur*

c. 72 a.

nuntius de quibus in parte prima in locis aliis dictum est
 dicit peiroil provincialis qua sol lesgard pot hom ben per
 usage les pensamenz conoisser tal (3) veces . oportet enim
 de immanifestis manifestis signis et testimoniis uti . ut di-
 cit philosophus heticorum .ij^o. ' *Ab adulatoribus etc* . dicit
 Alanus qui aliene felicitatis divitias tinea (4) detractio-
 nis invadendo demordet . primo se sibi hostem inveniat . hoc dic-
 tum Alani postquam posuisti dimicte stare sed ad istam lic-
 teram non facit de adulatoribus ergo vide supra parte prima
 documento decimo . § uti . *habitus religionis etc* . Su-
 per isto § possunt stare glose posite superius (5) in § ab illis
 etc . et isti possunt dici etiam proditores . *apud Iuvenes* .
 istos enim animi levitas movet facilius ad volandum *licet pul-
 cram* non enim facit hominem apparentia stationis fidelem,
 Sed facit fides honorabilem stationem sicut nec locus sanctifi-
 cat hominem (6) sed homo locum nec cathedra sacerdotem sed
 sacerdos cathedram facit .xl. distinctione multi cum simili-
 bus . || et capitulo non loca ubi testus est talis non loca vel
 ordines creatori modo nos proximos faciunt sed nos aut me-

(1) B ongni (2) B piaçe (3) Segue veges cancellato. (4) D' incerta
 lettura. (5) Segue par cancellato. (6) Segue nec cancellato.

Piu challei si convegno (1) ☐
 e da lei che contegna (2) ☐
 Fa troppo in gir per via ☐
 collaltre in compagnia (3) ☐
 Ancor vo cheti guardi ☐
 dallei che gitta iguardi ☐
 Sottocchio in ça e la ☐
 che di mai tracti da ☐

ultra quam deceat ad fenestram ¶ *Sic ab illa
 que nimium per viam vadens cum aliis, in gestibus
 pompam gerit* ¶ *Volo preterea caveasque, ab
 hac que sub oculo, hinc et hinc intuitus vertit suos
 cum mali sint exitus sui sepe* ¶ *Ornatam taliter*

rita bona coniungunt aut mala disiungunt . Ista tamen superius parte prima notata sunt loco suo sed decies scriptum est repetita placebunt . et dicas quod hoc in pigrorum servitium factum est qui cartas revolvere negligunt sicut ego qui tibi loca sepius non allego . et nota quod loquitur hic etiam de gente nova . in quo maius est dubium Isti enim solent facere apparentias magnas et tendere laqueos suos ut capiant . *contenderit* solent enim aliqui talem morem servare ut credas posse plenius confidere de eisdem . *vel qui de propriis* . licet enim pauperes multi sepe reperiantur fideles de talibus tamen magis tibi quo ad ista deposita est cavendum . cum nichil sit infelicius felicitate peccantium ut dicit Boetius . et probatum est sepe . *a familiari* Isti enim solent esse avari (4) ex bonis dominorum, aut quia ipsi soli volunt de trahere et furari ut largiorem ad hoc habeant facultatem . vel in aliis (5) dominos confidentes possint decipere . *qui non vult etc* . istius dicti ratio sequitur in testu . Vide sequens ammodo documentum quod tale est .

Vis nanque etc . Istud .iiij. documentum tractat breviter de cautelis ad accipiendam uxorem . videamus liciteram . *uxorem* Cato dicit uxorem fuge nec ducas de uxore sub nomine dotis nec retinere velis si ceperit esse molesta .

(1) B convengnia (2) B contengna (3) B compangnia (4) Il ms. avaris con l's cancellata. (5) D' incerta lettura; parrebbe alliis

Toglila (1) si ornata ☐
 como ti fia mostrata ☐
 Nel libro cheo to ditto ☐
 cho per le donne scripto ☐
 Che se cotal lavrai ☐
 eguardar la vorrai ☐
 Leggier assai ti fia ☐
 chella il vorra con dia ☐
 Esella non e tale ☐
 tua guardia poco vale ☐

*tolle illam, ut in libro quem dixi, me scripsisse
 pro commodo dominarum, tibi clarius ostendetur .*
*¶ Quam si talem habueris et volueris custodire, erit
 custodia tibi levis . quam ipsa volet eadem ut debet
 ¶ Sique talis non fuerit, in vanum de custodia labo-*

consilium in primo versu ponitur sanum est homini habenti
 de quo nutriet se et illam consilium vero secundum non pro-
 cedit hodie forte loquitur de tempore quo dabatur libellus
 repudij ex causis alege scriptis de quibus cum hodie non sit
 locus verbis ad alia transeamus . *non curabis* . quia diffi-
 cile custoditur quod multis placet ut dicit seneca *nec tur-*
pem molestum est possidere quod nemo dignatur habere .
 ut dicit Ieronimus . *comuni* certe istud est bonum consi-
 lium nam si periculum est in tam pulcra et periculum est in
 turpi propter dedignationem nature utile est inter utrunque
 medio inherere . Epycurus quidem voluptatis assertor raro
 dicit sapienti ineunda coniugia quia multa incommoda com-
 mista sunt nuptiis et infra . grave autem esse viro sapienti
 venire in dubium . utrum bonam an malam ducturus sit . hoc
 recitat Ieronimus contra Iovininum libro secundo Et nota
 quod multa ex dictis istius Epycuri sibi appropriat seneca et
 specialiter quasi totum tractatum de paupertate ut vel non di-
 camus verum Epycurum illa dixisse vel Senecam nichil novi
 de illa materia tractavisse . hic Epycurus cibus vilibus dixit
 esse vivendum quia carnes et exquisite epule ingenti cura et
 miseria preparate maiorem penam habent in acquirendo quam

(1) B Toglila

Pero nola tinsegno (1) ☐
 chio perdrei ogni pegno (2) ☐
 Sula promessa chio ☐
 ti desse aquesto invio ☐
 La tua bella figliuola (3) ☐
 se tu ben guardar vuola ☐
 Quel libro ancor tel pone ☐
 chio to detto pur mone ☐
 Cola dovegli insegna (4) ☐
 quel cha madre convegna (5) . ☐

*rabis hanc igitur non describo ¶ Nam perderem
 pinguis omne, quod tibi subicerem ob hanc causam .
 ¶ Tuam itaque filiam si velis ydonee custodire, liber
 etiam quem nunc dixi, latius tibi ponit, ubi quod
 ad matrem deceat plene dicit .*

voluptatem in abutendo . Iste epicurus in multis erravit
 dixit enim deum res humanas non curare sed otiosum esse et
 nichil agere dixitque voluptatem summum bonum esse et ani-
 mas cum corporibus interire primo errori respondet seneca
 in libro de beneficiis .iiij. Secundo tullius in de officiis et
 ambrosius in libro eiusdem tituli et augustinus in de civitate
 dei Tertio idem respondet cicero in libro de senectute et
 in libro de re publica et in tusculanis questionibus Vide in
 dictis locis si placet (6) . et Avixolus theopasti librum de
 nuptiis edidit queritur an vir sapiens ducat uxorem et cum
 deffinisset si pulcra esset si bene morigerata si honestis pa-
 rentibus si ipse sanus et dives sit sapientem mire aliquando
 matrimonium statim intulit hocque recitat Iohannes galenus
 in brevilquoio de .iiij^o. virtutibus et ibidem post predicta
 hec autem raro in nuptiis universa concordant non igitur
 dicit uxor ducenda est sapienti primum enim impedit studium
 phylosophie nec posset quisque libris et uxoribus inservire
 etc . hec vide ibi cum multis aliis in capitulo exortationum
 contra coniugia circa finem operis . et statura vide si

(1) B tinsengno (2) B ongni pengno (3) B figliuola (4) B do-
 vegli insengna (5) B convengna (6) Segue un segno di richiamo,
 che riporta al margine inferiore della carta, dove è aggiunto il brano seguente
 fino alla chiosa : et statura

DOCUMENTUM .V. SUB PRUDENTIA

Vuo guardar tuo figliolo (1) □
 siche non aggia duolo □
 Vanne ala parte prima □
 che lui da viçi lima □
 Vuo guardar magion tua □
 fagli un uscio et non pua □
 Vuo guardar li tuoi fructi □
 siene cortese atutti □

.V.

Vis tuum taliter quod ob illum non doleas,
 filium custodire, Inspice partem primam que
 a vitiis limat eum ¶ Vis domum custodire tuam,
 fac unicum hostium illi tantum. ¶ Vis tuos cu-
 stodire fructus, sis de illis omnibus curialis .

c. 72 b.

placet versus illos longa placet nulli nec habet sub pectore
 sensum etc. *verbosa* quia in multiloquio peccatum non
 deerit qui autem moderatur labia sua prudentissimus erit .
 proverbiorum .x^o. capitulo Vidisti hominem velocem ad
 loquendum stultitia magis speranda est quam eius correc-
 tio . (2) proverbiorum .xxviiiij. capitulo et ibi glosa di-
 cit grave quidem vitium stultitie sed non levius verbositatis
 nam sepe contingit ut ydiota aliquis cuius verba correctionis ||
 accipiat quam qui sua qui novit vel nosse putat magis iactat
 quam aliorum monita audiat . *levis* idest currens et avida
liscis super hoc vide regulam supra parte .ij^a. documento
 .v^o. numero .xxxiiiij. (3) *intendunt* . quia signum est quod
 ipsa intendit ad illos Alioquin pauci secuntur dominas
 nisi (4) aliquem actum videant per quem domine se non di-
 splicere presumant . *indulgentiam* hoc etiam maxime in
 iuvenibus nisi ex bono fiat solet esse lascivie signum . *in-*
spiciens ommia ista solum sunt signa . *canendo* istud

(1) *B* figliuolo
 sopra.

(2) *Segue et cancellato.*
 (4) *Segue aliquid cancellato.*

(3) *Il numero è aggiunto*

DOCUMENTUM .VJ. SUB PRUDENTIA

Vuo guardar tua cittade
nel universitate □
Apiccioli et a grandi □
come bisogna (1) spandi □

.VJ.

Vis tuam custodire utiliter civitatem, tam ad
parvulos quam ad magnos, in universitate
ut expedit, tempore necessitatis, conferas largitatem

manifestum est signum lassivie et incontinentie magne invit-
tant enim per hec amantes ad mortem . *ad fenestram* Non
enim sine quare querit spectacula mulier . *pompam* istud
est magis comune vitium mulierum *intuitus* accedit quod
salomon inquit ibi annuit oculo terit pede digito loquitur
etc . et de ista impudica multa notat ysidorus ethymologia-
rum . *quem dixi* Supra in glosis et testu prohemij circa
finem . *levis* et verum est quia ut dicit lictera ipsa eadem
se ipsam custodiet et ut dicitur ecclesiastici .xxxvj°. qui pos-
sidet mulierem bonam inquohat possessionem *in vanum* Su-
per mortem omnia gravia dolor cordis mulier çelotipa In
muliere çelotipa flagellum lingue etc (2) ecclesiastici .xxvj°.
capitulo et de bona et mala mulieribus habes multa supe-
rius parte prima documento .iiij°. Ammodo plana est lic-
tera usque in finem . Sequitur de .v°. documento tractare .

Vis tuum etc de custodia filij loquitur et domus et fruc-
tuum et hoc breviter dicit . decet enim patres filios
amalis actibus refrenare . Nam licet hely summus sacer-
dos inse bonus existeret quia tamen filiorum excessus efficaci-
ter non corripuit et in se pariter et in ipsis animaversionis
divine vindictam excepit dum filiis eius in bello peremptis
ipse de sella corruens fractis cervicibus expiravit . extra de
symonia in capitulo licet . *primam* . quia ibi vitia sin-
gula describuntur . *domum* . non sine quare dat hoc mot-
tum Nam levius custoditur hostium unum quam plura .

de f[ilij] et]
do[mus] cu-
stodia]

(1) B bisongna

(2) Segue de cancellato.

Necessita vegnente (1)]
 largheça (2) esia tegnente (3)]
 Dogni graveça (4) alloro]
 che son lo tuo thesoro (5)]
 Iustitia sempre serva]
 in pace ti conserva]
 Con tutti y circostanti (6)]
 se non move davanti]
 Follia illoro orgoglio (7)]
 nel qual caso qui voglio (8)]

*¶ ab omnibus abstinens oneribus eorundem . cum tuus
 isti specialiter sint thesaurus ¶ Iustitiam serva
 semper ¶ In pace insuper cum circumstantibus
 singulis te conserva . nisi forte superbia quid move-
 rit eorundem ¶ Quo casu tecum audaciam esse*

de quo summe exempla de singulis . *fructus* . et hic etiam
 tolle de singulis sed cave quia loquitur in partibus ubi sit cu-
 rialitati locus Allibi enim nil prodesset . et ita summe
 de singulis quia hic istud ponitur singnanter de fructibus quia
 nomen est plurimum generale . Sequitur de sequenti .vjº.
 documento videre .

de custodia
 civitatis

*V*is tuam etc . loquitur de custodia civitatis et multis
 aliis que pertinent ad hunc actum . Super hoc quia
 latius insistere nos oportet primo licteram exponamus aliquas
 similitudines adducentes demum aliqua infra in glosa magna
 finali notabilia novitiis adducemus . licteram ergo vide *Ci-
 vitem* . civitas dicitur civium unitas que in paucis hodie
 civitatibus reperitur . urbs dicitur omnis civitas sed per an-
 thonomaxiam cum (9) dicimus dant in urbe vel sic intelli-
 gitur tantum de Roma . *conferas* . quia istud maxime il-
 los tibi devotos facit . et dic cum tempus locus et persone
 id postulant . iuxta catonem dandum etenim est aliquid
 cum tempus postulat aut res . *abstinens* . *iustitiam* de

(1) B vengnente (2) B largheça (3) B tengnente (4) B Dongni
 graveça (5) B tesoro (6) B ycircumstanti (7) B orgoglio
 (8) B volgio (9) cum è aggiunto sopra.

Che sia teco francheça (1)]
 provedença efermeça]
 Restringtoni (2) co tuoi]
 honora epiaci poi]
 Fornisci questa terra]
 como bisogna (3) in guerra]
 Aguardia y paurosi]
 adifesa ivigerosi (4)]
 Glingegnosi (5) aforrire]
 iforti asofferire

c. 72 b.

volo . providentiam et firmitatem ¶ *Te restringe*
cum tuis . illosque || *honorificans place illis* ¶ *Ut* c. 72 b.
ad guerram convenit munias terram istam ¶ *Ad*
custodiam timidos ¶ *Ad defensam constituas vi-*
gorosos ¶ *Ingeniosos ad parandum que immi-*
nent . ¶ *Fortes ad impetus tollerandos* ¶ *Ad*

qua et eius laudibus habes infra plenissime parte sua .viii^a. per totum . In pace de qua plene dicitur supra parte secunda .v^o. documento regula (6) cxvj . *superbia* de qua plenius dictum est superius parte prima documento .xxij. et inibi eius figura in glosa . et dicit salustius quod *superbia* comune voluptatis est malum . *audaciam* . dicit salustius quod *audacia* est imperij natura mortalium et preceps ad explendam animi cupiditatem . Ovidius in .x^o. methamorphoseos . in *audaces* non est *audacia* tuta *audentes* deus ipse iuvat et illud *audaces* fortuna iuvat *timidosque* repellit . *providentiam* . de qua vide infra in parte (7) ista et supra . per totum . *firmitatem* de qua vide supra in parte constantie .iiij^a. per totum . *place illis* . optimus enim modus habendi tuos ad tuam sequelam, cum sunt tales quod hoc mertantur . *munias* . loquitur hic in genere infra descendit ad species quedam principalia describendo que || coniunge c. 72 c.
 cum magna glosa que ponitur supra in .ij^a. parte documento

(1) B francheça (2) B Restringtoni (3) B bisongna (4) B yvigerosi
 (5) Il ms. Glingegnosi; B Glingegnosi (6) Segue 3 cancellato.
 (7) Segue prud cancellato.

Isavi adivisare ┌
 le donne aconfortare ┐
 Li preti in orationi ┌
 celatamente poni ┐
 Per chela gente grossa ┌
 non tema di percossa ┐
 Ese vieni abattaglia (1) ┌
 cosi perquoti etaglia (2) ┐
 Come nemico ituoi ┌
 se non fan quel che vuoi ┐

dandos ordines sapientes ¶ *Dominas ad ortandum*
 ¶ *Ad orandum vero presbiteros, sic celate constituas,*
ne de maiori periculo titubent crosse gentes ¶ *Cum*
autem in bello invenis si tuis non sint iussionibus
obsequentes, sic tuos percutias sic incidas ut pro-
prium inimicum. ¶ *Magis dextros in anteriori*

.iiij*. *timidos* hoc in casibus recolo me probasse *timidos*
 nanque semper nocte sollicitos stare feroces autem et auda-
 ces secure dormire. In hominibus etiam idem vidi. *vi-*
gorosos. unde ponebat Arabius ad unam postam simul in
 nocte duos unum ex timidis alterum ex audacibus. *inge-*
niosos quia istud specialissimum est istorum. *fortes*
 quia citius alij possent deficere. *sapientes* unde etiam
 senes qui non sunt habiles ad bellandum suo possunt consi-
 lio multa facere *dominas*. sine dubio multum iuvenes con-
 sueverunt ob eas ad probitates et actus vigorosos moveri ar-
 morum et istud officium nobiles domine debent in tali casu
 magis scire quam fusum. *presbiteros* et sic intelligas de
 religiosis et aliis sed istud hodie (3) rarissime observatur. *ce-*
late et bona est cautela maxime cum ex tuo ad hoc move-
 rentur mandato. *percutias* ibi enim non est amicitie vel
 gradibus ingnoscendum ubi rei publice periculum formidatur.
magis dextros quia multum experientia valet in talibus *fir-*
mos dic animo et potentia corporali *ad stringendum* ut
 possint secure percutere quoscumque ipsorum quia tam verba
 quam verbera timeantur. *te hostendas* de hiis vide glo-

(1) B abattaglia

(2) B perchuoti etaglia

(3) H ms. hodium

Deposito unico delle pubblicazioni della
SOCIETÀ FILOLOGICA ROMANA presso la
Libreria E. Loescher e C. (W. Regenberg)
Roma, Via Capo le Case, angolo Due Macelli.

Prezzo di questo fascicolo

L. 5.

PERUGIA
UNIONE TIPOGRAFICA COOPERATIVA
(PALAZZO PROVINCIALE)

JAN 11 1917

412
11

SOCIETÀ FILOLOGICA
ROMANA

I

Documenti d'Amore

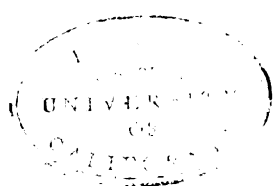
DI FRANCESCO DA BARBERINO

secondo i manoscritti

originali

A CURA DI

FRANCESCO EGIDI

IN ROMA

Presso la Società

• M • D C C C C • X V •

FASC. XII.

(VOL. III, FASC. II)

Li piu destri davanti ☐
 li fermi dietro stanti ☐
 Li temuti dintorno ☐
 astringer ma qui torno ☐
 Cheti dei ben mostrare ☐
 che non voglia (1) schifare ☐
 La morte con coloro ☐
 se mal prendesse loro ☐
 Seti trovi vincendo ☐
 vien li tuoi restringendo ☐

parte locabis, ¶ Firmos equidem retro pone ¶ Ad stringendos hos qui timentur ab aliis ¶ Sed redeo hic ad istud quod decet patentius te hostendas, si male illis forte suo cesserit, mortem nolle, cum omnibus evitare ¶ Si te invenis obtinentem, ad

sam de qua feci superius mentionem . *dirigas* et etiam super hoc *recolligere* et super hoc *tandem etc* Ammodo usque in finem quasi tota lictera glosa est et expedita hec reperies in preallegata glosa et infra incontinenti . Re-
 deas ergo supra et dic de civitate huiusmodi munienda . Ur- munitio ci-
vitat
 bes inquit Vegetius libro .iiij^o. primo capitulo loquens ibi similiter de castellis aut natura muniuntur aut manu aut utroque quod firmius ducitur . natura ut locorum aut mari seu paludibus vel fluminibus circumfusus . manu vero fossis ac muro In dicto beneficio naturali tutissimum est eligentis consilium . In plano vero queritur fundantis industria . Videmus nanque antiquissimas civitates atque modernas ita in campis patentibus constitutas ut deficiente locorum auxilio arte tamen et opere redderentur invicte Attendas igitur quod ubi te natura ydonee non munivit expedit muniaris . Equidem quia de murorum aditu fossis steccatis turribus balisteriis catharattis ad portas et hiis similibus fabricandis que defensioni convenerunt magis nos experientia docuit quam potuerint aliquorum scripta recondere illa presentialiter obmic-
 tamus si tamen illa volueris obmissis aliis multorum scriptis et dictis recurras ad vegetij quartum librum capitulis primo .

{1} B voglia

Etiengli fermi tanto
 che non possa da canto
 Gente venir adarti
 rotta per mal portarti
 Se pur che perda aviene
 raccoglièr ti conviene
 Tua gente il meche puoi
 eriman dietro aiuoi
 Poi tornando ala terra
 le tue forteçe serra

tuos te dirigas restringendos ¶ *Ipsosque tam diu teneas simul firmos, quod ob tuos gestus improvidos, gens aliqua que alatere veniat, te non valeat ponere in conflictum* ¶ *Quod si te succumbere omnino contigerit tuam quam melius poteris te recolligere gentem decet et ultimum retrostare* ¶ *Tandem ad terram rediens fortillitias firma tuas* ¶ *Et*

secundo .iij°. quarto . v°. et vj°. De aliis autem ad que non sic iuvenes sunt experti convenit opponamus Et primo vide qualiter sit cavendum ne si casus immineat cives tui famem patiantur obsessi . de quo dic quod quando per aliqua signa vides quod quisquam de circumstantibus se preparet ad nocendum non expectato quod detegatur iniquitas omnem victus alimoniam inter tue muros civitatis reducas et subditos aliqua fincta causa compellas ad idem . ut opportuno tempore substantia tuos exuberet adversarios autem offendant inopia . Et omne animalium genus quod inclusum servari non poterit ad lardum convenit deputari . ut aminiculo carniū frumenta sufficiant . Cohortales etiam aves sine impensa in civitate nutriuntur suntque pro egrotantibus opportune . pabula equis precipue congerenda sunt . et que apportari nequiverint ultimo exurenda vini et ceterarum frugum atque pomorum adducende sunt copie . nichiloque quod tuis possit proficere externis est hostibus relinquendum . Et ad distribuenda hec omnia legales sunt viri et ydonei deputandi quos in consanguinitate vel societate non prius unum esse constabat sed in se quemlibet vel cum aliis fuisse famosos . ut hec diligentissime refert cornelius et ex eis aliqua vegetius libro .iij°.

E fa veder chel danno]
sia vie minor cheglianno]
Epena di difesa]
fin che di tal offesa]
Vedrai rassicurata]
tua gente et an tornata]
Se quei dentro udiranno]
buon tuo portar seranno]
Ora ancor piu che mai]
tuoi ubidenti assai]

*minora tuis da credere dampna satis solum cogitans
ad defensam, donec noveris rediisse ac deposuisse
dubium gentem tuam ¶ Nam si bonos viderint
intrinsici gestus tuos Nunc ultra quam antea obbe-
dientes iidem erint tibi ¶ Hec quippe sunt mo-*

capitolo .vij°. pro defensione autem murorum bitumen sulphur et liquidam picem para incendiarium quoque ad exurendas hostium machinas oleum et ad sagitta materia et alia ferra similiter fabricanda serva ferrum utriusque nature carbones et alia que necessaria sunt ad illud ligna quoque in maiori quantitate tam pro ingne quam pro hedificiis construendis . Colligas etiam lapidum multitudinem rotundorum forma enim defensionibus aptior est ipsorum . Rotas fabrica ligneas ad multa postmodum utilia dirigendas trabes tabulas clavosque ferreos parvos et magnos ut si opus fuerit machinas erigas . et que hostes destruxerint possis aliquando reparare Bertescas insuper muris et turres ligneas ex illis poteris cum expedierit erigere hiis quoque adde ne balistarum suffragium apud te pereat nervorum copiam et superhabundantiam diligenter . In necessitate quoque nervorum huiusmodi equorum sete sunt utiles et ¶ mulierum crines necessitate maiori in hiis maximam habere virtutem Romane provisionis experimento probate sunt . unde legitur quod in obsidione capitollij corruptis ex longa fatigatione tormentis cum nervorum iam copia defecisset matrone crines ascisos viris suis pugnantibus attulere . reparatisque machinis adversariorum impetum repulerunt . Maluerunt enim pudicissime femine, deformato capite ad tempus libere vivere cum maritis quam hostibus integro decore servire . Coria quoque vel cruda cor-

c. 72 d.

Or questi insegnamenti (1)]
 son pochi ma convienti]
 Di questi principali]
 pigliar li generali]
 E quando in guerra manchi]
 duomini saggi efranchi]
 Ricorri aquey (2) che sono]
 dotati di tal dono]
 Equando alchun temesse]
 di cio che mi movesse]

*dica documenta . te tamen convenit a principalibus
 memoratis generalia reportare ¶ Cum vero in
 guerra deficiis viris audacibus atque doctis ad illos
 qui dono tali dotati fuerint da recursum ¶ Cum-
 que aliquis de quod me moveat dubitaret ad omnia*

rigia colligit optimus apparator . vegetij libro .iiijº. capi-
 tulo .viiiº. Sales ut cetera quibus humanus usus secundum
 patrie illius habitum, circa se habere quietis tempore consue-
 vit adhibeas . Mulierum etiam ut inquit Aetes rex scitarum
 quasdam spetiosas ad confortandum et inducendum quasdam
 ad lapides aquam sagittas et hiis similia belli tempore prepa-
 randa viles quoque vetulas aliquas ut pro explorationibus emic-
 tantur . servandas esse decrevit . reliquas quoque reiciens ad
 extraneas partes misit . Canes quasi omnes preter quam pau-
 cos ad pugnam aptos et nocturnam custodiam, hermocrates
 siracusanus fecit occidi et idem servavit comes de Monte fe-
 retro temporibus nostris in civitate pisana . Medicos et maxime
 cyrugie nec non et medicinarum et rerum quibus medicamina
 fiunt copiam introduxit . De aquis vero habendis que pu-
 teorum fontium et cisternarum secundum locorum situs appa-
 randa sunt non scribo cum hec sint specialiter omnibus quasi
 nota . pistrinos tamen licet necessitatis tempore multi vi-
 vendi sunt modi laudantur haberi . fiuntque quamvaria ligna-
 minum instrumenta ad impugnandum que cum ad hanc par-
 tem pertineat sola defensio non adduco . Redeas hic su-
 pra ad licteram illius .§. Sed redeo et vide quod Afronius

(1) B Insengnamenti

(2) B aquei

Atutto cio cho ditto □
 poral trovare scripto □
 Disteso nele chiose □
 che longhe eran noiose □

*prelibata poterit hoc ad plenum in circumstantibus
 glosis scriptum clarius invenire . cum longa hic te-
 dium generassent .*

rex dixit nunquam se dixisse militibus illuc ite sed venite huc . participatus enim cum duce labor persuadetur minor Et ad illam licteram .q. te restringe adde quod çenon dixit fulmen adversus hostes esse ducis humanitatem . Expediit enim magis statui tuo ut eos habes voluntarios quam invitos nam ut dicit tullius nulla res tam facilis quin difficilis fiat si invitus facias et Salustius tutius est volentibus quam coactis (1) imperare . Et durum est duci si asuis habeat de terris vel persona suis custodiam summere quod maxime introducit superioris rigiditas ubi necessario non inferitur . plato quidem cum vidisset dionisium tirannum corporis sui custodibus circumdatum , Quid inquit tantum mali fecisti ut amultis te oporteat custodiri , Sed licet finem verbis ammodo ponere valeamus duo specialia do pro notis unum in regula . aliud in exemplum . primum est ut omnem quam potes diligentiam ponas semper ut tam custodes si valueris alonge positos quam exploratores quod mictas sic adventum presentias inimici ne ipse super gentem et terram tuas subitum et ate incongnitum ferat adgressum nam ut inquit Ieronimus Augustus fortissimos milites subita bella conturbant et ante coguntur fugere quam possint arma corripere . Exemplum est tale quod ad tuam utilitatem reserva . Saxirus recitat se dum semel in quodam castro esset obsessus sue iuventutis tempore (2) hoc vidisse . preerat enim illius castri custodie quidam nomine Alyvandus . Cumque iam obsessi ad casum tam artissimum devenissent ut non nisi per .x. dies strictissimo modo victus illis sufficeret fecit ille Alyvandus consilium cum quibusdam et de remedio cogitare unumquemque rogavit . maxime cum lapsis terminis a circumstantibus datis nulla compositio in eorum commodum remansisset, et essent omnes in circuitu sic artati ut nemini exitus

(1) Il ms. co coactis

(2) Segue un segno incomprendibile.

DOCUMENTUM .VIJ. SUB PRUDENTIA

Vuo guardar tua famiglia (1) ☐
da briga orla ripiglia (2) ☐

.VIJ.

Vis tuam a briga familiam custodire ne aliis
iniurias inferant mone illos ¶ Et quod
illi non audeant displicere qui tibi non moverit primo

c. 73 a.

undecumque pateret . In hoc remanserunt ut deliberarent per noctem et mane sequenti insimul convenirent . Sero autem medio cum venisset phylippus unus ex illis ad habitaculum suum cepit insimul cum uxore plorare istamque necessitatem referre . Erant ei filij tres parvi unus infans nomine Alistens . plorarunt omnes alii hoc audientes isto solus ut quasi senex et prudens manum tenens ad genas videbatur subtiliter cogitare . Ad quem pater quid filij mij cogitas Infans respondit si pro .x. diebus habuero partem meam bene faciam ¶ quod michi per duplex spatium perdurabit . cogitabat enim infans etiam si omnes fame morirentur et ipse subsisteret posse alias ab hostium impetu liberari . Derixit pater eius infantiam . Sed mane in consilio quasi ridens istud quod puer dixerat recitavit . Tunc Saxirus hoc audiens inquit ad presidentem precor te infantem voca nam forte aliquid sibi dominus revelavit et factum est ita . Venit infans et interrogatus qualiter victum ampliare credebatur Respondit ego nolo id dicere ne forte pueri auferant postea michi meum . Tunc eum superstes blanditiis introduxit et . se illum apueris iuvaturum et maiorem ei collaturum se partem promisit . Tunc infans elevatis vestibus ventrem cintum hostendit cum iam illo remedio de futuro titubans usus esset . Sciderat enim iste camisiā suam et de limbo uno ligaverat et strinxerat sibi ventrem nodo renibus devoluto . Tunc saxirus ad eum dixit et quomodo propter istud ampliare poteris victum tuum Respondit quia non tantum venter ut solet poterit retinere . Breviter deliberato consilio cinserunt eo modo se omnes du-

(1) B famiglia

(2) B ripiglia

Del sovralfare altrui ☐
 onoiar acolui (1) ☐
 Che briga non ti move ☐
 edi che nonsi prove ☐
 Cola gente nemica ☐
 senon quando tuldica ☐
 Salvo che se toccati ☐
 sien pro tuttör trovati ☐
 Daglialtri (2) che non sono ☐
 nemici in man ti pono ☐

c. 73 a.

eam || ¶ *Se quoque cum tuis probare non au-* c. 73 a.
deant, inimicis, nisi cum id duxeris iniungendum.
 ¶ *Salvo quod si tangantur more habeant se proba-*
rum. ¶ *De aliis minime inimicis hanc regulam*

ravit quoque illis victus per mensem absque magne famis incommodo . In fine autem mensis exercitus desperati de castri victoria recesserunt . Tenuerunt postea illius patrie gentes hoc audito infantem pro quasi deo et honorarunt honoribus infinitis . Sequitur de sequenti documento videre .

V *is abriga etc.* de familie custodia loquitur istud .vij. [de] custodia familie
 documentum et loquitur hiis qui familiam magnam habent . sed ad parvas etiam coaptatur . et parva eget glosa .
mone illos quia quod tibi non vis fieri etc . de hoc vide supra dictum satis parte prima documento penultimo .§. ne feceris *eam* scilicet brigam nam si brigam incipiant et si non tua culpa evenerit redit tamen sepius supra te . *probare* . quia in talibus dubij sunt eventus *proborum* idest Sapientum ut pugnent ubi est pugnandum ubi autem non non . *curiales* hoc decens est et debitum omnibus . *patientes* hoc pauci servant immo ut dicit Julius celsus facilius reperiuntur qui se ultro morti offerunt quam qui dolorem patienter ferant quod potest ad hanc licteram adaptari . *fin-*
gant etc. bene dicit . quem superare potes dicit cato . interdum vince ferendo . *nisi etc.* hoc casu attendendum (3) est caute secundum testum qui ponitur Codice siquis Impera-

(1) B acoluj
 interlineo.

(2) B Dalgliatri

(3) La sillaba den è aggiunta nell'interlineo.

Cortesi e patienti
 lor far per ben convienti
 Ecoli tuoi subiecti
 sieno ancor vie piu stretti
 Efangan non vedere
 dallor lo dispiagere
 Se non e contra stato
 del tuo esser fermato

tibi trado, ut hos ad illos facias curiales . et etiam patientes ¶ Cum tuis quoque, subditis normam teneant strictionem fingantque se ab illis quod displicet non videre . nisi forsitan contra tui, status fuerint firmitatem .

tori male dixerit lege una ad finem . de qua superius habuisti parte (1) documento . (1) .§ (1) . et facit ad istud documentum illud catonis diligentiam adhibe familiam cura . Sequitur de sequenti documento videre .

..... **S**ecuntur etc . Istud .viii. documentum in summa tangit de apparatu faciendo ad itinera per terram . et de cautelis adhibendis circa viarum pericula . et primo de apparatu Veniamus ad licteram . *super terram* . quia hic de terra fit mentio et de terra sumus et de hiis que in terra sunt agimus videamus ante omnia quid sit terra et quasdam questiones que possunt fieri circa terram . et dicas quod terra est elementum in mundi medio constitutum . et ob hoc infimum . In omni siquidem sperico . Unde dicimus infernum tanquam locum pro dampnatis aptum . in medio terre infimum esse de quo et (2) eius penis (3) habes supra parte secunda documento primo .§. in penam . Cum igitur terra infima sit non habet quod descendat idcirco necesse non est quod substineatur ab aliquo . Super hiis vide de elementis tractatum qui ponitur infra in parte ultima in magna glosa . hic tamen nichilominus possumus quedam alia recitare . de hoc quidem quod dixerunt quidam terram ad modum navis super aquam stare Alij terram continuo ruere nec sentire, quoniam in infinitum rue-

terra

(1) Lacuna nel ms.

(2) et ripetuto nel ms.

(3) Segue in cancellato.

DOCUMENTUM .VIIJ. SUB PRUDENTIA

V engon perigli (1) certi
per terra cha volerti
Ben guardar per cammino
ritorni al tuo vicino
Se non si dira ello
ragion e che quand ello (2)
Non vuole star acasa (3)
la testa gli sia rasa
Vo far coninciamento (4)
dalapparecchiamento
Epon cura chio pongo
dun cammin grande elongo

.VIIJ.

S ecuntur quedam pericula, super terram, a
quibus si bene caveas per camminum, ad
convicinum tuum remeabis illesus ¶ Alioquin di-
cet ille, ratio est cum iste, in domo propria non vult
stare, capud sibi ad verecundiam abradatur . ¶ Volo

bat quia omnia falsa sunt nec aliqua ratione iuvantur (5)
obmicto tractare . ad alia magis utilia intendendo . Qui-
dam Iuvenes sensui magis quam rationi credentes terram re-
citaverunt planam esse quia quocumque se moverunt tumorem
non perpenderunt ipsius . horum oppinio pluribus argu-
mentis et rationibus probabilibus enervatur . Nam si terra
plana esset aque imbrium ¶ in terra decurrentium discurrere c. 73 b.
non valerent . Sed congregate in uno facerent lacum . Ul-
terius si terra plana esset civitas in oriente sita mane insimul
et meridiem haberet . Nam ex quo sol illi appareret esset pa-
riter super illa . Et e contra civitas in occidente posita meri-
diem insimul haberet et vespere . quantoque civitas orientali
esset propinquior, tanto minus inter mane ac meridiem spatij

(1) B perigli (2) B quadello (3) B accasa (4) B comiciamento
(5) Segue h cancellata.

Edun comun signore (1) ☐
 etu poi del minore ☐
 Aquella parte attendi (2) ☐
 chate bisogno (3) intendi ☐
 Inver lastate andando ☐
 vo che vegna (4) pensando ☐

*inquam incipere a debito apparatu ¶ Actende
 itaque hoc quod loquor, de longo itinere atque ma-
 gno et de domino hic comuni. ¶ Tu postea par-*

obtineret, sed plus inter meridiem et vespere . sed quanto
 esset occidenti propinquior ex contrario Quod ut melius
 comprehendas figuram visibilem (5) represento in qua scilicet
 lineam inferiorem pro plano terre designo et in duobus eius
 capitibus duas urbes super circulum solis curvabo solem autem
 super utramque depingam hoc modo qui sequitur in presenti

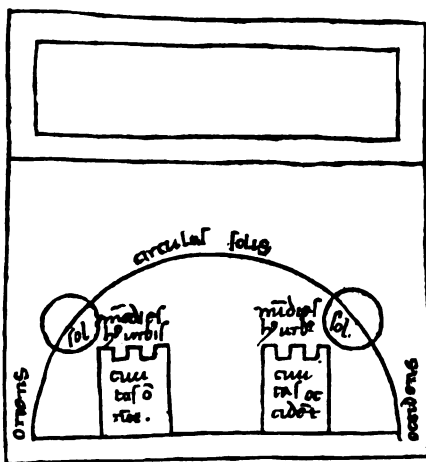

figura . Cum igitur apud omnes
 equale spatium est
 amane ad meridiem a meridie ad
 occasum terram patet planam non esse
 sed rotundam Et
 ideo apud orientales ortus citius est et
 meridies et occasus
 quam apud occidentales Representabo igitur in
 uno circulo quatuor civitates unam
 in occidente aliam
 in oriente illi oppositam . Et in me-

dio orientis et occidentis tertia super terram . et sub terra
 quartam oppositam / orientalem signabo per .a. / meridiona-

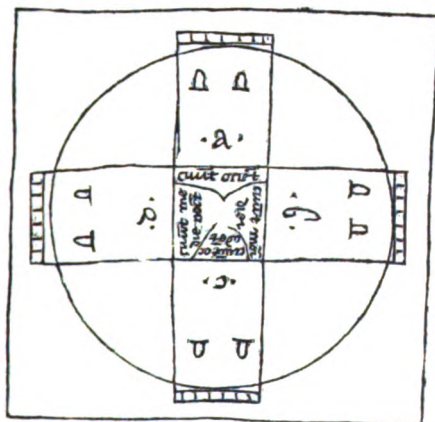
- (1) B signore (2) B attendi (3) B bisongno (4) B vengnia
 (5) Il ms. visibilem

Dapparecchiarti bene
da caldo con convene
Eper lo freddo ancora
per chaviene spessa ora
Per aque (1) o luoghi oventi
che del non ben ti penti

tem illam considera, quam tibi noveris expedire
¶ *Versus estatem progrediens, volo precogites, et te*
tam pro frigore premunias, quam calore. ¶ *Cum*

lem per .b. / occidentalem per .c. / illam que est sub terra per
.d. / cum itaque sol civitati signate per .A. oritur sibi op-
posite signate per .c. occidit et sic meridies illi que est si-
gnate per .p. (2) medie noctis civitas illi que est signata per
.b. et oritur signate per .b. occidit signate per .d. Sibi op-
posite meridies in .A. est media nox in .c. cum autem illi que
est signata per .c. oritur .a. sibi opposita occidit meridies est
in .b. media nox in .d. Et cum civitati que est .d. oritur
occidit illi que est .b. c. habet meridiem .A. mediam noctem .
ut in sequenti figura videbis . Nec movere aliquem debet

si predictis
terre locis non sunt
..... loca enim
sunt ibi in omni-
bus sol. oritur et
occidit singulis
oris cuidam parti
terre sol oritur et
occidit cuidam al-
teri cuidam meri-
dies est cuidam me-
dia nox quod est
rotunditatis terre
solidum argumen-
tum . Sequitur
et aliud argumen-
tum videlicet de

stelle que in uno climate apparent in alio nequaquam appa-
rent . Canopos enim stella que ab egiptiis videtur ab op-

(1) B acque

(2) Così il ms. evidentemente in luogo di .d.

Etalora star credi
 due mesi che tu vedi
 Compier lo terço elanno
 per cose chaverranno
 Che nessun le pensava
 quandello inconinciava
 Equesto esi provato
 chun ne quasi arenato
 Siche non puoi mai dire
 per tal sentier deo gire
 Fa panni atal vegnença (1)
 forti enon dapparença

*frequenter eveniat, quod ob ventos, loca, vel plu-
 viam, si non previderis dolens eris ¶ Preterea
 et contingit, ut cum duobus mensibus stare credis,
 ob aliqua que de novo emergunt, que ab inquohante
 nemine poterant previderi, tertio moraberis atque
 anno ¶ Hocque taliter est probatum, quod qui-
 dam quasi propterea iam defecit ¶ Dicere ideo
 unquam nequis, per hunc tramitem sum iturus
 ¶ Fortes potius quam apparentes facias ad hec pan-
 nos . ¶ Tuosque alios, in salmis compositis, et*

positis non videtur quod si plana esset terra nequaquam con-
 tingeret . singuli enim supra terram existentes illam
 [ter]ra ergo rotunda est et globosa . Et dixerunt quidam
 quod non solum circumcirca sed ex latere opposito
 habitatur agentibus quod non credo licet forte apta sit et
 disposita habitationi Augustinus in de civitate dei
 .viiiº. capitulo istorum reprobatur opinionem dicens quidam
 vero esse fabulantur idest homines a contraria parte
 terre ubi sol oritur quando nobis occidit adversa pedibus
 calcare vestigia nulla ratione crederem neque hoc ulla ystorie
 cognitione didicisse se aff[irmant] sed quasi ratiocinando co-
 niecturant . eo quod intra convexa celi terra suspensa sit eun-
 demque habeat infimum et medium etc Sed obi-

(1) B vengnença

Et aggia gli altri tuoi ☐
 begli (1) e buon come puoi ☐
 Nele some locati ☐
 composti et assettati ☐
 Abbia doppi gli arnesi ☐
 piu begli in pian paesi ☐
 Edi vista minore ☐
 per li dubbi trai fuore ☐
 Econinciar procuri ☐
 denançi ai non securi ☐

locatos, tam bonos quam pulcros, habeas sicut potes . ¶ Feras arnesia duplicata . in planis patriis pulcriora . in locis dubiis minus pulcra, demonstra . ¶ Hocque peragere ante intuta itinera

ceret aliquis quomodo potest esse rotunda nam profundas valles [vi]dentibus ac montes altissimos nubes excedentes Responderi potest . quod nostra parvitas magna facit que minima sunt videri valles enim et montes totius terre respectu quam geometre .ccclxxx. milibus stadiorum extimaverunt, rotunditatem universalem ideo auferunt . Aliam etiam physicam qua probatur terra esse rotunda habes infra in tractatu de elementis in parte ultima huius libri in magna glosa . Dixerunt tamen quidam si terra (2) rotunda esset volubilis esset Responsum quod volubilis est non tamen quod unquam volvatur lapis enim qui est in fundo alti maris visibilis est non videtur Immobile autem duobus modis dicitur secundum naturam et secundum actum . terra secundum [naturam mobilis] est secundum actum immobilis . Sed de ipsius immobilitate in preallegato loco infra dicitur Sequitur ut ad aliam licteram veniamus que talis est *per caminum* de itineribus loquitur extra non de cammino camerali . Et glosa non eget lictera usque ibi *versus estates etc* . De [esta]te habes infra in parte eadem documento sequenti ibi de temporibus anni ponitur . *quod quidam* licet multos et sepe contingat credo tamen quod hic amor de me loquatur licet indignus || nominari ¶ cum c. 73 c.

(1) B begli

(2) Segue volubilis cancellato,

c. 73 b.

Per certi chappostando
 vanno e cio chai tastando
 Edi moneta pensa
 doppia per la dispensa
 Ne far vista di quella
 e pon ben guardia ad ella
 Cavagli adcio usati
 forti fatti e fondati
 Etagli che se mistieri
 a correr sien manieri

c. 73 b.

*inquohabis . ob quosdam || qui contra te preconci-
 piunt tua singulaque prepalpant ¶ Duplam insu-
 per pro expensis pecuniam porta tecum ¶ De
 hac faciens vistam nullam . sed bonam custodiam at-
 que cautam ¶ Equos adhibe ad hoc aptos . for-
 tes, factos etiam et fundatos quique ad currere sint*

credens nuper per duos menses in provincie partibus regnique francorum trahere moram me pro illo tempore paravissem Supervenerunt nove cause que per annos .iiij^{or}. et tres menses me necessario compulerunt trahere ibi moram . iam defecit loquitur sic quia laboriosi fuerunt inibi propter ardua que tractabantur dies isti . licet deus bonum in illis dederit nobis finem . *dicere ideo etc .* hoc solius dei est defuturis certum asserere . *fortes potius .* quia tales per itinera locum habent *quam apparentes* mundus enim hodie est ita dispositus quod istam apparentiam gerere periculosissimum valde est et ubi te ob guerrarum dubia non offendit trahit te tamen invitum sepius et impotentem ad varia onera expensarum . *alios* In hoc etiam est consilium ut ad pauciora quam potueris te restringas . *duplicata* si potes et itinera patiuntur *in planiis patriis .* idest securis *ante intula* istius moniti rationem inducit sequens licteram manifestam . *pecuniam porta* hodie talis est mundus quod portare pecuniam omnibus periculis gravius est fiunt igitur cambia et lictere portantur quod etiam non tutissimum est . beatus viator qui potest vacuus ambulare iuxta illud cantabit vacuus etc . et illud ovidij in libro de nuce pertimet insidias qui scit se ferre viator . *vistam* bene loquitur magna enim illorum

Alti se puoi non bassi ☐
 per che quando trovassi ☐
 Gran fiumi ofanghi omonti ☐
 son quey (1) troppo piu conti ☐
 Toli sani enon bravi (2) ☐
 pero che tu poravi (3) ☐
 Molti perigli (4) avere ☐
 desto mal provvedere ☐
 Non bianchi ne con segni (5) ☐
 che con ognun chavegni ☐

veloces . altos si potueris nunquam bassos . ¶ *Nam cum tibi occurrerint cenum flumina seu montes, hos reperies aptiores* ¶ *Sanos utique nonque bravos* ¶ *Cum de mala provisione in talibus, assequi pericula multa possis* ¶ *Non albos preterea vel signatos ne forte dicatur ab omnibus, qui tibi obviant,*

qui in hoc errant stultitia comprobatur . *Equos etc .* tota ista lictera que de equis loquitur plana est et se ipsam exponit . rationes inducens ad motus suos . *ragãos idoneos* de ragaçis et quis tales poterit invenire ignoro tolle tamen quos potueris meliores pessimum enim genus est ipsorum et omnis malitia est in eis . De quibus verissime accedit auctoritas Unum ex omnibus non inveni . *Stultos etc .* optimum de stultis est consilium nam multos ob hoc vidi magna pericula incurrisse . preterea iam non decet folles huiusmodi secum ducant nisi magni forsitan sint barones . quod non audeo laudare in aliquo novit deus . dicit boetius in primo de consolatione stultorum etsi numerosus exercitus tamen spernendus est quia nullo duce regitur . ¶ Recitat Raymundus novum lordan de quadam comitissa quod dum ipsa semel per burgundie partes transiret secumque conduceret quendam stultum contigit quod dum pervenisset ad quosdam campos et ibi tensis super erbas toballiis iuxta fontem comederet stultus ille semotus ab aliis domum quandam per leucam unam distantem intravit ¶ tentavitque inibi quandam virginem violare ¶ qua

(1) B quei (2) B bravj (3) B poravj (4) B perilgli (5) B consengni

Sia detto eglie cotale ┐
 che cio spesso disvale ┐
 Fornisci bene e forte ┐
 freni ele selle accorte ┐
 Eper quegli buon ragaçi (1) ┐
 ne menar dietro paçi (2) ┐
 Famiglia (3) tutta sia ┐
 humil con cortesia ┐
 Ese tu puoi usati ┐
 et in cammino andati ┐

hic est talis . ¶ Cum hoc sepius sit dampnosum .
¶ Frenos sellasque fortiter, premunias atque bene .
¶ Ceterum et pro equis ragaços ydoneos tecum du-
cas ¶ Stultos veruntamen te minime sequi sinas
¶ Sit tua familia humilis, et omnibus curialis nec
non et si poteris cammino et talibus assueta .

clamante numero multi habitantes villam traxerunt ad locum
 et fugientem secuti sunt stultum ¶ et dum pervenissent ad
 locum ubi domina discumbebat gens domine videntes stultum
 fugere surrexerunt et in defensam eius ipsius stultitiam alle-
 gabant ¶ Quod cum illi ob rumorem nequaquam intel-
 ligerent stultum sibi dari petebant ¶ quem cum dare non vel-
 lent fuerunt ad bellum ¶ Gens quoque domine quia paucior
 finaliter debellata et usque ad ultimum interempta sole due
 camerarie cum domina remanxerunt ¶ frater autem illius
 puelle consentientibus ei rusticis voluit in vindictam tentare
 pudicitiam comitisse ¶ quod fecisset nisi quidam nobilis de
 contrata qui ad rumorem traxerat obviasset . ¶ Qui quidem
 nobilis invitis multis ex illis cum aliqua gente sua usque in
 locum tutum dominam (4) conduxit illesam . et datis sibi
 quibusdam sociis remisit ad propria sotiatam . Rustici au-
 tem ob multitudinem peccantium remanserunt impunes quod
 nequissimum est audire . *familia .* de hoc dictum est su-
 pra in precedenti proxime documento *Unusque etc* scilicet
 marescalcum si potes Alioquin aliam qui ut poteris de hiis

redit ad lic-
 teram

(1) *B* ragaçi
 nell' interlineo.

(2) *B* paçi

(3) *B* Famiglia

(4) dominam *aggiunto*

Et al men un che saccia]
 quel cha cavalli ben faccia]
 Colapparecchiamento]
 ditutto ferramento]
 Et aggia buon somieri]
 ele some leggieri]
 Per che se forse aviene]
 chaffrettar ti conviene]
 Possan montar li fanti]
 a guida oper campanti]

¶ *Unumque saltem habeas inter illos, qui de equorum commodis, sit expertus . et ferramenti habeat necessarij apparatus .* ¶ *Somarios tolle bonos salmas pariter leves feras . ut si tibi evenerit, necessitas festinandi, valeant conducturi, et etiam evasuri, adscendere conductores .* ¶ *Unum constituas qui*

sciat saltem et si solus fueris habeas apparatus . Somarios etc . planissima est . *Unum etc .* hoc tibi omnino per tuta loca expedit si tot numero tibi sint . *gerit* vere invenies quod facies mites habent intrinsecus autem sunt lupi rapaces . *amicorum* hoc enim solum potentissimorum hominum est requirunt enim amicitie tales expensa onera diversarum . Istud etiam crederem scholaribus expedire *proice ac expende* primum videtur vitium proicere . sed non hoc loco nam pecunia in loco negligere ut dicit terrentius maximum interdum est lucrum . respectu autem illorum qui male recipiunt utitur amor isto vocabulo . tempus enim lucrandi et tempus iactandi ecclesiasten .iiij. capitulo . *nec longum etc .* cum nulla sit comparatio inter (1) dubiam brevem et longam securam nam in segura longa labor est corporis sed animi quies In brevi dubia labor est animi et potest succedere corporis cruciatus vel eris perditio . et tanto amplius cordis anxietas laborem superat corporis quanto ardentius infernalis ignis materialem naturam excedit . || *Ingnoret etc .* c. 73 d. immo cum unam intenderis facere dic per aliam te iturum *mutare habitum . etc .* ista transmutatio licet utilis esse pos-

(1) *Segue longam cancellato.*

Aggia un che vada inançi ☐
 che dicio molto avançi ☐
 Eveggia efaccia patto ☐
 chogni (1) hoste asotto ilgatto ☐
 Cammina e non curare ☐
 troppi amici acquistare ☐
 Dove dubbio di gente ☐
 qui pon tu ben lamente ☐
 Ecompagnia aspetta (2) ☐
 edel tuo spendi egetta ☐

*prevadat, ex cuius officio tibi commodum grande
 fungit ¶ Hic videat et antea paciscatur ¶ Nam ho-
 spes sub clamide, musipulam quisque gerit. ¶ Pro-
 cede ulterius, non curans de multitudine amico-
 rum ¶ In gentium dubiis adhibe mentem totam
 ¶ Expecta socios, et de tuo proice ac expende ¶ Nec*

sit periculosa tamen est latius si cum ista fictione cognitus ca-
 piaris Unde sequens lictera bona est . Vide ibi . *Te-
 cum in dubiis* ne scilicet unus retro alius ante alonge va-
 dant arnesiis in medio ut lictera ista dicit Ubi tamen de-
 fendere arnesia non valeres te magis dilige quam res mundi .
cum vigore ut credant contrarij vos velle personas et res
 vestras defendere . *Arma* . secundum loci possibilitatem
 et temporis . Saltem hensem habere te convenit ut lictera
 dicit *et lancee* . verum est cum plures et magis armati vi-
 deantur *balistas* . utilissime etenim sunt hoc loco . ita
 et arcus forsitan meliores quorum liberior est defensa . *Vi-
 gor* de quo et eius figura habes infra in fine testus libri to-
 tius . *Viles* et ideo se ad vilia direxerunt . muniti quia
 non habent sepius unde vivant . *propter guerram* . hoc est
 aliud periculum et igitur aliud hic paratur remedium . ut
ad campum scilicet bellando . *per viam rectam* . directa
 enim est illa que te ad locum dirigit ad quem tendis . et
 hoc vult dicere quia iuxta vias maiores sunt aliquae vielle .
 quas introducunt illi qui transeunt . ut cenum lapides vel si-
 milia vitent . hij tamen vias et ad illas redire non ingnorant

(1) B congni

(2) B Econpangnia aspecta

Ese ve altra via
 non dir che lunga sia
 Ne saccia alchun (1) andando
 qual via fai camminando
 Se non eben tal homo
 che saccia chi ecomo
 Sellesser conosciuto
 non ti fosse in aiuto
 Mutar nome porai
 elabito chavrai

*longum asseras si quod aliud fuerit ibi iter ¶ In-
 gnoret quilibet cum progredieris vias tuas . nisi fuerit
 quisquam talis, cuius noveris statum totum ¶ Porro
 si tui dare notitiam non sit tutum, mutare habi-
 tum poteris, atque nomen ¶ Cura tamen hoc*

vel sunt forsitan de contrata . Unde si tu novus transis et il-
 las ignoras nisi multum aperte sint et meliores vade per ma-
 gistram viam . Item et ob aliam causam quia si super viis
 illis directis que strate dicuntur fiant tibi depredationes sunt
 patrie multe quas probavi in quibus domini vel comunitates vil-
 larum tenentur ad mendam . Alie non tenentur . Aliquando
 etiam in illis diverticulis stant latrones maxime si per silvas
 transeas et te docent per talia loca ire . quod sepe imminent
 tibi pericula . In Burgundia vidi plures etiam a patrie ru-
 sticis detineri (2) dicentibus tu existi de via da nobis emen-
 dam et oportuit saltem aliqua istis dari *super arla* Sunt
 enim aliqui propter pigritiam et aliqui propter vanitatem ut
 se ipsos securos hostendant aliqui propter fatuitatem quia ma-
 gis non cognoscant qui super pontibus et viis strictis et artis
 et altis aquibus mortalis casus est non descendunt . nec cogi-
 tant quod in plano et lato sepius equus vadens incidit in ca-
 sum . Per alpes de briga sunt ultra .l. pontes lignei artis-
 simi et periculosi . Vidi Iuvenem unum omnes illos eques
 transire, senem autem alium in omnium transitu descendisse .
 quosdam pericula casuum evadere quosdam non (3) evadere .

(1) B alcun (2) La sillaba ti è aggiunta sopra, nell'interlineo. (3) non
 è aggiunto sopra.

Ma guarda cio si fare
 che nol possa hom pensare
 Challora epiu dubioso
 epiu pericoloso
 Ne dubbi la tua gente
 aggi tutta presente
 E nel meço gliarnesi
 visi franchi et accesi
 Et arme aver con cade (1)
 almen (2) convien le spade

taliter innovare, quod id perpendere nemo possit
 ¶ Cum tunc periculum ita et dubium contineat in
 se maius . || Tecum in dubiis adhibe gentem tuam
 infra vos arnesiis conlocatis ¶ Accendite facies
 cum vigore ¶ Arma quoque decentia sit vobi-
 scum . ¶ Et habere vos convenit saltem henses

duos vero ex equitantibus mori ex descendantibus nullum
 ledi *nec dormias* Insunt enim si dormias per camminum
 dura pericula unum quia rostra arborum et prunorum pos-
 sunt te ledere potes et cadere ac a recto tramite deviare
 Vidi quemdam in partibus picardie dum sequeretur Regem qui
 dormiens equitabat incidere in fluminis transitum, et equum
 ab alveo utili deviare ob quam causam fluminis impetus quod
 multum tunc creverat illum traxit in altum et cum aquam iam
 sentiret ad renes excitatus est ille . tunc ibidem supervenienti-
 bus nobis, voluerunt plurimi hunc iuvare sed breviter (3) defecit
 in flumine . *monens* non intelligas quod per viam multum
 debeas predicare . sed illos cum expedit admonere . *nec*
loquaris hoc enim per viam te calor tempore multum sic-
 cat, venti tempore interiora tua comburit maxime si ab oppo-
 sito impellatur . tempore frigoris te non modicum intus infri-
 gidat providentias tibi subtrahit equitandi et sotiis sepius fa-
 stidium generat . *nec famulis etc* . hoc et si etiam in
 domo tua turpe sit per camminum est turpius transis enim
 per ingnotos qui te derident . et tui tibi minus obbediunt
 difficile enim est ut eundo per mundum familia tua sepe non

(1) B caude con la u espunta.

(2) B almel

(3) Il ms. brebiter

Elance son temute □
 dali scheran vedute □
 Balestra et archi sono □
 perfecti (1) aquel chio pono □
 Ma sovra tutto giova □
 chi franca (2) vista mova □
 Che questi robbadori □
 anno codardi quori □
 Et anno ale fiate □
 persone mal armate □

*How of
the...*

¶ *Timentur et lancee a Scheranis* ¶ *Balistas*
reputo, ad hec utiles, atque arcus ¶ *Et super*
omnia in talibus prodest vigor ¶ *Nam huiusmodi*
robatores, viles cordibus sunt reperti ¶ *Et male*
ut plurimum sunt muniti ¶ *Si tamen immineat,*

erret cum mundus paret || continue novitates . Mansuete c. 74 a.
 igitur tracta illos, laboresque assiduos compensa cum culpis
temporum etc. . de contentis huius .§. vide supra in parte
 .v°. patientie quasi per totum . cum ad flumina etc. . de de transeun-
 transitu fluminum cum exercitu faciendo habes supra plenis- do flu[mine]
 sime in tractatu illo de re (3) militari in magna glosa . parte in cammino
 .ij°. documento .iiij. Sed hic loquitur viatoribus tantum
 quibus non ad tot apparatus est (4) facultas circa quod de uno
 vidi plurimum altercari . dixerunt quidam quod nisi sit cer-
 tus locus calcatus ad transitum eligibilis est tenere aliquan-
 tulum versus impetum fluminis transeundo Alij eligibilis
 tendere aliquantulum ad secundam aque et hoc ultimum ego
 laudo quia utrumque sepius iam probavi Vidi enim primum
 modum servantem subito cum equo emergi et cum pedibus in
 altum revolvi crescit enim aqua et impetus ad pectus equi
 Sectantes enim aque cursum per modum secundum illesos tran-
 sire . Item etiam hoc expertus sum . In loco fui ubi
 elevatis sellis et salmis et transeuntibus nobis super uno ligno
 et aliquibus expertis per lignum res nostras portantibus mi-
 nimus equos sine frenis ad flumen quod impetuosissimum erat

(1) B perfecti
 aggiunto sopra.

(2) B francha

(3) Segue me cancellato.

(4) est e

Ma se questi huomini sono

per guerra qui ti pono

Va si apparecchiato

et abbiat si pensato

Se tu pur vuo passare

che possa al campo stare

Cammina e va piu avanti

chancor (1) cia de contanti

Tien per la via directa (2)

discendi sula stretta

de talibus dubium propter guerram, tibi consulo in hoc casu, quod precogitans debitum apparatus, si velis penitus pertransire, sic caute procedas, ut ad campum si fuerit expediens stare possis. ¶ Cammina, ulterius te protendens, cum remanserint adhuc quedam. ¶ Per viam rectam progredere ¶ Su-

valde . quadam caballa de hoc experta quam sequebantur premissa . Equi vero et equa doctrina nature fluminis impetum nautando aliquantulum sequebantur . Aliqui autem ex equis qui contra fluminis impetum conabantur continuo mergebantur ab aqua et denuo ad cursum alium de quo dictum est redeuntes transibant illesi . Item et iuvatur hoc alia ratione nam tendens ad contrarium ad duo laborat ad resistendum et transeundum alius autem ad unum scilicet ad transitum dirigendum quia quodammodo cedit aque . *Actende etc.* lictera istius .§. et trium sequentium vide quia quasi glosa est transeuntibus ad modum . *cum solitiis* adde et si sotij non sunt non dedigneris querere consilium familiarum . Sed quidam arrogantes sunt qui etiam non requirunt consilium sotorum *si largus fueris etc.* hoc vult dicere ista lictera si avarus es hoc est tempus potissime ad quod avari reservant . si largus planum est omne tempus est tuum . Quid enim proderit homini pecunia si tempore salvatonis vite illius non habeat potestatem . Quid michi divitie si non conceditur uti dicit oratius in epistolis . pauper enim non est cui rerum suppetit usus ut ibi . *pons* si ibi est pons

redit ad licteram

(1) B cancor

(2) B diretta

E non andar dormendo
 ma tua gente amonendo
 Ne troppo gir parlando
 ne fanti bestemiando
 Neitempi di contraro
 tien per dolce lamaro
 Equando a passar (1) vieni
 fumi tal modo tieni
 Guarda uscita et intrata
 lalteça ela ferrata

*per arta descende . ¶ Nec dormias incedendo
 ¶ Sepius monens tuos . ¶ Nec loquaris nimium
 in progressu ¶ Nec famulis male dicas ¶ Tem-
 porum occurrente incomodo, pro dulci ac placito,
 dic amarum . ¶ Hoc servare cures, cum ad flu-
 mina veneris transeunda ¶ Actende introitum,*

securus et solidus expeditum est . *firmæ naves* bene dicit
 firmæ et tunc planum est Sed ubi de firmitate ipsarum vel in navi
 de transitu cum illis est dubium et te sic omnino transire op-
 portet quedam nota primo quod non delecteris transire
 cum adeo pauca gente quod navis nimium levis sit . Aliud
 ut non nimium onerata ut unda facili submergatur . equos
 etiam immasuetos (2) premicte et est tertium . Quartum
 equos tuos ante pota, ne cum in nave fuerint nitantur ad
 aquam . Quintum immansueti equi (3) oculos vela . Tu
 autem si nautare nescis reserva tibi equum ut super illo in-
 trans in flumen et tenens te super sellam viriliter et abenas
 altas ut equi non impedian crura et sequens aliquantulum
 aque impetum iuveris ab equo et est .vj. Septimum autem
 est ut quietem navis ante exitum tuum expectes ne saltus tuus
 elongatione facta navis tibi casus sit causa . Sed posito
 quod mergaris in aquam duo nota primum est ut si velis
 non expavescere et te recordari de te iuvando cum manibus
 et pedibus aqua penitus te levabit eo quod omni animali ars
 ista collata est anatura . Sed quibusdam facilior et hiis qui

(1) *B* appassar
 con le s finali cancellate.

(2) *II ms.* immasuetos

(3) *II ms.* immansuetis equis

Esello e saldo ilfondo ☐
 e passa pian secondo ☐
 Che meglio (1) deliberrai ☐
 cola compagna (2) chai ☐
 Esello e intorbidato ☐
 e grande dagli lato ☐
 Ese in quella contrada ☐
 e gente che la guada ☐
 Bene spendil denaro ☐
 se se largo o avaro ☐

*exitumque . Aque altitudinem et ferratam ¶ Sic
 fundi etiam firmitatem . ¶ Demum deliberato cum
 sotiis, quam melius valeas pertransibis . ¶ Ma-
 gno autem et turbido flumini cede locum . ¶ Quod
 si aliqui de contrata, fuerint inibi qui precedant,
 expendis utiliter nummum tuum, si largus fueris*

artem hanc didicerunt faciliior eodem modo . Ut de hiis
 et aliis ad hec tendentibus habes infra plenissime documento
 sequenti ibi ubi de naufragio dicitur in magna glosa . *et*
iuxta dei consilium etc . Istud dei consilium siquis posset
 habere optimum et intutabile nobis est . Sed quero ate
 quomodo possumus istud consilium intelligere si illud petamus
 cum ipse deus non loquatur nobis ad presens ut solebat in
 veteri testamento nisi forte paucis qui hoc cum maxima diffi-
 cultate merentur . Respondeo purga te in punto tali de
 omni delicto in mente tua et sic purgatus cum fide ac vera spe
 roga et ipse incontinenti aliquod parabit tibi remedium . et
 istud erit dei consilium quod multis sepissime in terra et
 mari ad eum recurrentibus parat . sequitur alia lictera
 de montibus *Montes autem etc .* lictera ista plana usque ad .§. ne bibas
 etc quod hic dicitur . pluries sum expertus quod quia multi
 experiuntur cotidie ac notorium est non intendo glosis aliis
 adiuvare . Quia tamen hic mentio fit de nive videamus
 igitur quid sit nix et questiones demum quasdam circa nivem
 subiungere proponamus ¶ Et dicas quod humor elevatur
 in altum certis modis de quibus habes supra . parte prima

c. 74 b.
 de nive

(1) B meglio (2) B compagna

Ma guarda sel ve ponte ☐
 o ferme navi e conte ☐
 Et aquelle tappiglia (1) ☐
 come dio ti consiglia (2) ☐
 Vien apassar (3) di monti ☐
 e son di neve impronti (4) ☐
 Piglia (5) si le giornate ☐
 che quando lai passate ☐
 Sia quellora del giorno ☐
 che gliabitanti intorno ☐

vel avarus ¶ *Si tamen ibi pons fuerit aut etiam
 firme naves, inspicias . et iuxta dei consilium fac
 cum illis* ¶ *Montes autem coopertos nivibus tran-
 siturus, preconideres sic dietas, ut cum illas per-
 geris, ora sit ad transitum, oppinione circulantium*

documento (6) . in glosa illa de pluvia et arcu celi . hu-
 mor itaque ille cum modis ipsis vel altero ex eis elevatur con-
 tingit in superioribus frigidum esse ventum et siccum qui
 guttas aque frigiditate sua congelare incipiens ante quam
 gutte crosse facte fiant spissantur et congelantur et cadunt .
 nivesque sunt . Sed posset queri cum ipso humore simili
 modo elevato et eodem vento regnante ac sua frigiditate gut-
 tas congelante et in lapideam per similitudinem substantiam
 convertente guttasque ipsas quia rotunde sunt in rotundam
 pro maiori parte formam resolvende, Unde est quod in eisdem
 temporibus anni scilicet veris et estatis quibus grando fit ni-
 ves non fiunt Responderi potest quod humor ipse calore
 solis estate altius elevatur et dum elevatur gutte involvuntur
 que facte crossiores et congelate grandinem gingunt . In
 ieme autem quia frigus circa terram est aque gutte ante
 quam crosse sint ex frigiditate temporis constringuntur et mu-
 tantur in nive . hic posset queri cum calida sit estas unde
 est quod in partibus superioribus aeris que soli viciniore
 sunt frigiditas contingit . In inferioribus vero eiusdem que
 sunt iuncte elementis frigidis scilicet aque et terre in estate

(1) B acquelle tappiglia
 pronti; in A è abbreviato.

(2) B consiglia
 (5) B Piglia

(3) B appassar

(4) B in-

(6) Lacuna nel ms.

Dicon che miglior (1) gire
 el tempo tel puo dire
 Chal gran freddo eperiglio
 sio la diman la piglio

apta magis . quod etiam tempora indicabunt ¶ *Fri-*
goris enim magni periculum tempore maius estat, si
aditum mane summo ¶ *Sicque melius in calore .*

non contingit . Quidam dicunt quod nives que sunt in altis-
 simis montibus estatis calore remictuntur et in spiritum frigi-
 dum per superiora decurrentem, creantur nix enim in aquam
 aliquantulum versa plus infigidat quam cum solida est quod
 potest calcando probari, quare hic videtur querendum, unde
 sit quod in summis montibus tanta sit frigiditas cum proxi-
 miores sunt celo quod ibi perpetuo nives sunt . In convalli-
 bus vero sine nivibus calor est . huius rei diverse sunt cause,
 Una quia ignis nisi in humido et spisso accendi non potest et
 aer quanto est superior tanto est (2) subtilior et quanto inferior
 tanto spissior . Et cum radij solis tangunt valles et latera
 montium radij resiliunt et seseque (3) resiliendo percutiunt et
 ex conflictu tali calor augmentatur . Item et alia omnis
 evaporatio quanto sue orrigini propinquior est tanto calidior
 hiis itaque concurrentibus aer qui propinquus est terre cali-
 dior est eo qui remotus est ab ea . Et nos ad sequentem
 licteram redeamus . *ad fontes* bene loquitur nam fontes
 qui exeunt extra vias ab hiis de patria non curantur cum
 sciant eorum qualitatem quam nec credunt viatoribus nocitu-
 ram sed etiam in recta via reperiuntur sepe aque male et ma-
 xime pro equis . *famulos* loquitur quod eos non accipias
 ex eventu intelligas nisi casu quo necessitas te excusat .
finge hospitam . bonum est consilium et ratio consilij in
 sequenti .§. subditur sunt enim iste Syrene que decipiunt
 navigantes vel eis similes ut proprius loquas . De quibus
 ponit ysidorus et ponunt multi et magister Brunettus lati-
 nus in magno thesauro facto in gallico . *hospitam* Adverte
 Iuvenis non sis stultus in credendo talium blanditiis mulierum
 quomodo enim credis tu quod mulier una que singulis tran-
 seuntibus placere conatur te forte singulariter amet , *inter-*
rogans . verecundantur rudes de via sepe recta percurrere

redit ad lic-
 teram

(1) B milgior

(2) Segue frigidior cancellato.

(3) Segue p cancellato.

Et acaldo (1) emigliore (2)]
 per che piu ferma allore]
 Etu sia (3) apparecchiato]
 di drappi e foderato]
 Comel tempo richiede]
 etua natura siede]
 Afontane for divia]
 non ber se non sai pria]

c. 74 b.

cum sint nives huiusmodi firmiores ¶ *Ceterum loco || isto te decet ut secundum quod tempus tuaque natura exegerint pannis et foderis sis munitus* c. 74 b.
 ¶ *Ne bibas ad fontes, quos inveneris extra viam .*

quam postea exeuntes vereri possunt amplius retroire . Sed reducas specialiter licteram ad id de quo loquitur ut sic preinterrogas de dietis ut possis considerare decenter ubi et qua hora tibi est in hospitio quiescendum . *dietas etc.* lictera istius .§. non posset glosari melius quam glosata sit et ita duorum .§§. sequentium *per montanum* . idest per montuosa loca ubi sunt adscensus et descensus sepiissime . non autem intelligas si planities super montes existeret *cum ad valles* loquitur quando descendis de monte utile est ut ab equo descendas cum onerati tunc gravius ledantur . *te continens* vult dicere ut versus montes adscendens non coneris ut equus faciat quantum potes adscende sic ut possis descendere . *mattinatas* . idest tempestive surgere . et vulgare est Bononiensum maxime amantium dominarum cum enim vadunt in mattutinis vel circa dominabus quas amant cantaturi dicunt postea fecimus mattinatas . *quiescere* scilicet in meridie *ut avarus* et quomodo comedit avarus dicas michi . Respondeo parum comedit nunquam se satiat . vivit semper misere ut non misere vivat . qui autem parum comedit ex virtute hunc non reputes tu avarum . contra illam licteram videtur contra lictera illa catonis utere quesitis opibus fuge nomen avari quod tibi divitie prosunt si pauper habundans sed non est contra non enim dicit sis avarus sed comede mane ut avarus ut non ponas de die nimium in apparatu ciborum potes enim satis tempore illo nocte || dor-

c. 74 c.

(1) B accaldo

(2) B milgliore

(3) B si

Dichelle son natura ☐
 ne tor fanti aventura ☐
 Se trovi losta bella ☐
 fingi di non vedella ☐
 Che poi ti vende cara ☐
 la sua lusinga amara ☐
 Giornate va pensando ☐
 davanti edimandando ☐

*nisi cuius antea noveris sint nature . ¶ Famulos
 non accipias ex eventu . ¶ Finge hospitam, quam
 pulcram reperies non videre . ¶ Suas etenim
 blanditias fraudulentas tibi denuo vendit caras
 ¶ Precogita interrogans, de dietis . ne in campaneis*

mire . Sed dicit . Iuvenis vade plane quero quia
 in auctoritate preallegata catonis ponitur hec dictio pauper,
 nunquid pauper dives hebes degener comes hospes sospes
 quadrupes compox et memor sint omnis generis an comunis .
 Et dic quod videntur esse omnis quia comparisonem habent
 ad utrumque masculinum femininum et neutrum . quod per
 eorum construxionem patet ut dives vir dives mulier dives re-
 gnum . unde ovidius addidit externo marmore dives opus
 et boetius constat eternum bonum esse sui compox et lu-
 canus imperiumque comes . Iuvenalis depositum tibi sos-
 pes est et alia multa . Quero ergo quare dixisti supra
 hospita et non hospes dicas quod hoc etiam potest stare
 quia est iuxta vulgare positum ut clarius tibi dicat se de mu-
 liere intelligere *equum etc.* isti §§. tractantes de equo clare
 tibi locuntur . et licet multa circa hoc possent dici tamen bre-
 vitas hic relata utilissima est et ponit principales cautelas
 de quibus non potes semper ad marescalcum recurrere . ca-
 deret quidem hic tractatus qui ponitur in quibusdam libris
 circa equos curandos et etiam eligendos Sed Amor videns
 hoc non facere ad suum officium in hoc libro ea tantum ap-
 posuit de quibus ad se noverat pertinere . *non opprimas*
 vult dicere quod non eum nimium calefacias violando poten-
 tiam eius . *nec ad ventum* specialiter dic cum calidus
 est . quod si omnino vitare non possis ex causa saltem
 volve pectus ad ventum cum in hoc minus periculum censea-
 tur ut dicitur in libro Cabrini . *sepius* si vis ter in die .

de equo

Siche tuno rimagna (1) □
 di notte ala campagna (2) □
 Per buone albergarie (3) □
 ancor fa minor vie □
 Pertempo leverai □
 pertempo albergherai □
 Ma dove dubbio fosse □
 lassa scovrir le mosse □

te obscuritas noctis premat ¶ *Dietas insuper,*
cum occurrunt bona hospitia, fac minores. ¶ *Tem-*
pestive surgas. et tempestivius requiescas ¶ *Ubi*
autem dubium imminet, sine quod alii discoperiant
iter primum ¶ *Per planitiem velociter equitabis*

ad quietem etc. . vult dicere quod si equus est calidus cum descendis non est subito ducendus ad (4) aquam . laudat ille cabrinus eum primo duci postea introduci ad stabulum et dari ei de feno modicum vel de strame postea pota illum loquitur ergo precedens .§. non cum est in domo sed cum equitas per camminum ut possis securius et sepius etiam si calidus sit illum potare dum tamen non quantum velit si calidus nec de frigidis si vitare potes si autem non calidus pota illum mane secure ora solita et in nonis et de sero . dampnat etiam sequens lictera qui eum potat nimium tempestive quod specialiter est tenendum cum ordeum sero datur eidem et fortius si frumentum . Si autem spelta minus Si vero vena adhuc minus . *cenum etc.* . quod si non feceris contingit sepiissime preter alia que inde secuntur incommoda quod in mane contractum illum ducere non valebis . *in calidum etc.* . si supra respicis hoc glosatum est ducas eum satis primo etc. ipsumque immictens aut sellam non leves donec sudor quieverit ne gallos faciant renes vel si levare velis calor tempore tolle aquam frigidam et ubi sella steterit lava totum et a gallis huiusmodi est securus et poterit se voltare . dicunt tamen quidam quod hoc non est bonum quia ex hoc facit usum quem postea status eius requirit quod non credo cum

(1) B rimangna
 a espunna.

(2) B alacampangna

(3) B albergharie

(4) Segue

Cavalca tosto in piano]
 soave nel montano]
 Ale gran chine iscendi (1)]
 al gran montar actendi (2)]
 Equando il giorno elongo]
 mattinate timpongo (3) .]
 Posar poi cavalcare (4)]
 del caldo nel passare]

¶ *Suaviter per montanum* ¶ *Cum ad valles traheris, tunc descende* ¶ *Te continens cum ad montes*
 ¶ *Cum vero fuerint dies longi tibi consulo mattinatas.*
 ¶ *De inde quiescere depressis autem caloribus equi-*

per triennium in estate probaverim et obmiserim et resumpserim . et id facerem cras ad omnes . *de grandibus* arguit te lictera sequens de prebendis nimium grandibus et de parvis, laudat mediocres et bene veruntamen si ad venam vel speltas duxeris illum non cures . *non aderbis* hoc dicit quia si non est aderbatus commedit postea male fenum . vel loquitur de illa aderbatione solempni que requirit dies multos *confidendum* nunquam enim dedignari debes equum videre qui te defert et alios tuos quantumcumque probum habeas famulum . nam sepe sonnus labor oblivio vel vinum ipsum retrahit a cautelis et pro maiori parte famuli mali sunt immo forte dicere possum omnes . molestum hoc veruntamen tibi non sit ex eo quia si famuli boni essent nollent stabulo permanere . *Si tuus etc.* homo posset glosare panem cum longa glosa . certe lictera istius .& . et sequentis non eget glosa . *cessa superbiam etc.* Super ista lictera . fige pedem cum fueris in una civitate vel terra et maxime tu mercator si qua pedagia solvuntur interroga et solve letanter ne tibi dicatur postea quod cecideris in commissum magna enim in talibus pericula esse solent et plurima substineri apluribus ego vidi . idem etiam serva interrogans si mediis locis inter terram et terram pedagia persolvuntur et de quibus et aquibus et ubi . et postea informatus vel requisitus ut solvas non velis ob modicum nec etiam ob magnum te subicere tanto periculo nec ibi verbis arrogantibus utaris ad illos qui colligunt . quia ista est

(1) *B* isciendi(2) *B* atendi(3) *B* tipongo(4) *B* chavalcare

Ma nel tempo contraro ☐
 mangerai come avaro ☐
 La mattina eritorno ☐
 cavalca tutto ilgiorno ☐
 Rattien lo tuo cavallo ☐
 con dece adarli stallo ☐
 Ne troppo il riscaldare ☐
 ne troppo al vento stare ☐

tare ¶ *Tempore quidem contrario mane comme-*
des ut avarus equitans die tota ¶ *Ad stallandum*
equum, ut convenit tene tuum ¶ *Quem nimio*
calore non opprimas ¶ *Nec ad ventum superfluc*

audacia que nil prodest obesse sepius tamen potest . *te de-*
ridet etc . quid ad te maxime de truffis istorum qui actu
 unico tecum erunt . Sit hoc casu tua taciturnitas pro vin-
 dicta . qar qi per faillir faill non es honors ne prous ut
 dicit giraut de brunel provincialis et ovidius in de arte
 amandi cede repugnanti cedendo victor abibis ¶ exigua est c. 74 d.
 virtus prestare silentia rebus et contra gravis est culpa ta-
 cenda loqui (1) et facit illud catonis (2) contra verbosos
 noli contendere verbis sermo datur cuntis animi sapientia pau-
 cis . cum aliis que ponuntur supra parte prima documento
 duodecimo .§. ac qui viles . *ab illo etc* . hic vult dicere
 de quibusdam qui appellantur in tuscia coniatores ita etiam
 de eisdem loquitur .§. sequens de istis per mundum mul-
 tos invenies qui modis variis nituntur decipere viatores unde
 ista lictera principales tibi ponit cautelas ego memini me
 vidisse quendam sic cautum virum quem dum sequerentur
 gentes huiusmodi modo isto finxit se crossum et omnes illos
 ipse coniavit et eis austulit magnam partem pecunie per mo-
 dum similem per quem tendebant ad fraudem in ipsius in-
 commodum commictendam . *bibas* quia in talibus potio-
 nibus sepe dantur ea quibus deciperis *tentes* ad idem
 et ex eadem causa . *ystrionibus* quia hostendere in ta-
 libus largitatem hostendis te divitem quod periculosum casu
 isto probatur . et ideo dicit per camminum . et loquitur laicis .

(1) *Nel ms. loquen corretto in loqui*
seconda volta è cancellato.

(2) *catonis nel ms. è ripetuto, ma la*

Se caldo egrande abere ☐
 lo porai rattenere ☐
 Vie piu securamente ☐
 cavalcando sovente ☐
 Ma guarda chala posa ☐
 ber si caldo non osa ☐
 Guardal dale fredde aque ☐
 ne ancor mai mi piaque ☐

stare sinas . ¶ *Calore itaque dominante, potare sepius, et securius, vales illum* ¶ *Conversus attamen in quietem, ad aquam sic calidus non ducatur* ¶ *Porro ab aquis frigidis, cave illi .* ¶ *Nec etiam*

clericis autem omni loco et tempore prohibitum est ut dicit decretum .lxxxvj*. distinctione donare cum concordantiis suis . *recommendas* de ista recommendatione rerum que dicitur in isto .§. et de mutatione que dicitur in .§. sequenti tibi protinus est cavendum nam sepius credens res hospitibus commendare commendas extraneis qui se fingunt domesticos et sepe hospiti bono commendare extimans iniquo commendas . qui postea negant tibi idem in commutationibus est tenendum . *quod resignet* et si poteris quod fiat resignatio in presentia aliquorum dicunt enim sepiissime postea res suas perditas esse quas non perdiderunt et commodasse tibi que non commodarunt . quarum si emendam prestiteris perdis tua si non prestiteris es in rixa vel volet hospes ostendere quod hec donet aut ob ista cum eris ad iter de omnibus preparatus te longo spatio tenebit in verbis *Alia* non dicit novum lictera sequens . certe ad illa sufficeret liber iste *non erunt oculi etc .* Sine dubio iuvenes hiis previsis erunt ad alia magis comperti . Sed hic mentio fit de oculis de oculo quid sit dicas Respondeo quod oculus est quedam orbiculata substantia clara in superficie aliquantum plana ex .liij*. humoribus et .liij*. tunicis constans orbiculata ut possit melius huc illucque verti . in superficie plana ut melius formas et colores rerum accipiat lucens ex humoribus constans ut avisuali possit spiritu penetrari in medio eius quiddam quo (1) splendor temperatur ne visum dissipet ex

de oculis

(1) *Segue spiritus ei cancellato.*

Colui (1) che da mattina ☐
 per tempo lallatina ☐
 Fallo sfangar la sera ☐
 che te cosa leggera ☐
 Eguardati quando ene (2) ☐
 caldo evento non vene ☐
 Troppo nol metta tosto ☐
 in calda stalla dosto ☐
 Ditroppo gran prebende ☐
 cautela ti riprende ☐

*est laudandus qui hunc potaverit summo mane
 ¶ Cenam ab eo auferas . quod tibi protinus leve est
 cum quieveris sero semper ¶ Vento preterea non
 sufflante si calidus fuerit forte nimis , in calidum*

tunicis constat ut superfluitates ne illum ledant expellat Si vero humor et tunicarum nomina et dispositiones scire desideras pategni legas duos oculos natura constituit ut si unus lederetur alter remaneret . Restat de visu breviter referamus de quo diversi diversa sensisse videntur . et igitur diversorum oppiniones possunt inde referri . et quod in eis videtur contrarium potest dici quia tamen que prius dicuntur diutius retinentur et omne supervacuum pleno de pectore manat . Academica et platonica primo de visu sententia que videtur etiam verior potest poni . maxime cum in rerum naturis nullis phylosophis potius quam academicis sit credendum . Est in cerebro aerea quedam et subtilis substantia qua nil quod fit corporeum subtilius esse potest . unde propter utilitatem sui atque splendorem ignis appellatione vocatur . unus autem nervus vocatur concavus . Apia matre nascitur qui ad frontem integer pervenit sed in duos ibi ramos dividitur . similisque est illi grece figure que landa dicitur que talis est . huius pars destra ad oculum tendit dextrum et ad sinistrum sinistra . hec itaque subtilis et clara substantia per hunc terminum venit ad oculos et per medietatem illorum que pupilla dicitur exiens si ex interiori aere splendorem peperit illi se coniungit . et cum illo usque ad obstaculum ve-

(1) B Coluj

(2) B quandene

Salvo che sella e vena ┌
 securo aquella il mena └
 Ancor non sien pitette ┌
 ma ben fa chi si mette └
 Al meço nele cose ┌
 che in cio son bisognose (1) └
 Non aderbar in via ┌
 sel puo cessar con dia └
 Nonti fidar di lui (2) ┌
 tutto in la guardia altrui (3) └

stabulum, illum hospitis non immictas ¶ *De grandibus nimium, prebendis arguit te cautela* ¶ *Cum tamen venam inveneris, illum securius ad hanc ducas* ¶ *Arguit etiam et minutas* . ¶ *Qui vero tenuerit in rebus medium commendatur . que in talibus necessarie comprobantur* ¶ *In via cum deceat, hunc si*

c. 75 a.

nit in specie coni quod cum tangit labilitate naturali per totam superficiem se diffundit illiusque recipit formam . proprium enim est aeris rerum in se formas et colores recipere cum figura || autem et colore per oculos ad fantasticam revertitur cellulam (4) inde ad logisticam ibi anime figuram et rei representat colorem ex hoc quoque circa rem visu et colorem perpendimus . Occurrit hic querere cum tanta sit distantia inter oculos et infixas stellas easque cum oculos aperimus statim videmus qualiter illa substantia in momento tam brevi pervenire potest ad illa et ad nos reverti . qui acuitatem et agilitatem illius substantie cognoscit de hiis non dubitat tanta et enim est eius velocitas quod statim est hic statim est ibi . Sed queritur dum diu quicquam aspicimus an hec substantia immobilis maneat an vero absque intermissione currat atque recurat . Respondetur quod omni gravitate caret et pondere stare non potest . Sed obicitur si currit continuo ac recurrit sibi obviat et se ipsam repercutit . posset ad hoc illud

(1) B bisognose (2) B lui (3) B altrui (4) Nel ms. è lasciato in bianco un piccolo spazio quadrato in alto nel mezzo forse destinato ad una figura, che non è stata poi eseguita.

Se inferma un tuo famiglio (1)]
 sor cio siti consiglio (2)]
 Che saspettar (3) nol vuoi]
 lassal come tu puoi]
 Di moneta fornito]
 si che sia ben servito]
 Setinfermal cavallo]
 e tu non puoi aspettallo (4)]
 Otu lo raccomanda]
 oper moneta il manda]

c. 75 a.

cessare valeas non aderbes ¶ *Nec in eius totali custodia tibi est in alio confidendum* ¶ *Si tuus aliquis familiaris forsitan infirmatur, || in hoc consilium tolle meum . quod si hunc volueris expectare, illum pecunia pro debitis munitum servitiis, prout poteris sine stare* ¶ *Si equus infirmabitur forte tuus,* c. 75 a.

accedere crossum crossa decet obiectio . Ita enim ista substantia velox est quod inter cursum et recursum illius nulla potest notari distantia . ita quoque subtilis ut si sibi obviaret se non impediret . posset queri . cum hec substantia ab oculo dirigatur ad stellam an tota in oculo tota in stella an pars in ista pars in illa et si eius pars est in utroque an interrupta an continua . Et si tota in oculo tota in stella (5) tunc unde corpus totus est uno eodemque tempore in locis diversis quod esse non potest ut (6) testatur Augustinus . quod si pars est in isto pars est in illa Si continue quomodo corpus quod est a terra continuum usque ad celum infra unum oculum quandoque continebitur . Si vero sunt interrupte et illa que est in oculo cum rem non tangit nec colorem nec figuram habet unde igitur visus erit . Cum ingnorantibus rerum naturas de talibus disputare difficile . Sed nichilominus breviter respondebis Nichil corporeum eque subtile eque velox hic potest esse statim igitur est hic statim est alibi quamvis sit inter itum et reditum illius differentia perpendi tamen non potest . Si ergo ad temporis simplicitatem

(1) B famiglio

(2) B consiglio

(3) B saspectar

(4) B aspettallo

(5) Il ms. stel

(6) ut è aggiunto sopra.

Dellaltro ti provedi]
 come nel luogo vedi]
 Convien pagar passaggi]
 non vusar (1) suso oltraggi]
 Salchun beffa oschernisse]
 racion fa chel servisse]
 Convien guardarti forte]
 quasi come da morte]
 Da quel che non pregato]
 ti vuol menar dalato (2)]

*huncque nequiveris expectare, illum alicui poteris
 commendare, vel distrahas . de alio cogitans iuxta
 locum ¶ Expediit pedagia te pagare, cessa super-
 biam super illis . ¶ Siquis te deridet, casu isto
 fac quod tibi serviat rationem ¶ Ab illo etiam tibi
 convenit, ut amorte caveri, qui te alatere, trans-*

respicias non est eodem tempore hic et ibi . Si ad hoc
 quod nostra tarditas nullam ibi distantiam potest perpendere
 hic et ibi esse videbitur simul Veniamus ammodo ad alias
 opiniones de visu quod quidam fuerunt dicentes radium vi-
 sualem non usque ad rem visam pervenire sed in aere medio
 rerum formas et colores invenire quibus sibi assumptis ad (3)
 animam revertitur huic videtur ratio obviare . duo sunt alter
 albus alter niger se se respicientes alterius radius in aere medio
 colorem album reperiet alterius tamen nigrum in illo ergo sunt
 duo contraria . Alij dixerunt instrumentum istud non ad rem
 ipsam vel ad medium aera pervenire nec figuras nec colores
 ad animam sed ipsam per oculos figuram et colorem perpen-
 dere . Sed dicas quod nec corpus vadit ad rem visam nec
 res visa ad ipsum . et simile de anima iudicatur . Magis
 tamen ydonee respondebis dicens quod si nichil ab anima ad
 rem visam nil a re visa ad animam pervenit cum anima corpus
 non sit ad quit sunt sibi oculi necessarij quare plus videt per
 oculos qui solidiores sunt carne potius quam alio . Et
 quare non per aurium foramina potius que patent continuo

(1) B vusar con la prima lettera aggiunta sopra.
 prima l espunta.

(3) ad aggiunto sopra.

(2) Il ms. dallato con la

Dice questa ela via ☐
 e mettetin laria ☐
 Eda compagni (1) giunti ☐
 lun doppo laltro apunti ☐
 E paion pronti molto ☐
 di farti bello accolto ☐
 Etrallor mostran chelli ☐
 non saccia quel di quelli ☐
 Evie piu di coloro ☐
 che talora traloro ☐

*ducere nititur, non rogatus. inquit hec est via et
 protrahit te in malam. ¶ Asotiis pariter quorum
 unus post alium veniunt prepensate. hostenduntque
 se promptos, ad te plurimum honorandum. Se autem
 invicem, fingunt alter alterum ignorare. ¶ Cave
 strictius et ab illis, qui aliquando inter se, signa fa-*

non videt. dixerunt stoici nec animam intueri res nec ra-
 dium usque ad res pervenire sed figuras atque colores ad
 animam tendere illique imprimi ut in cera. Sed errarunt
 patenter Si itaque ad animam figura et color perveniunt
 aut in subiecto aut sine subiecto. sed cum sint accidentia
 sine subiecto esse non possunt. Si sunt in subiecto tunc
 non solum ipsi sed etiam res ipsa ad animam pervenit quod
 fluidum (2) esse omnibus patet. Si in alio subiecto cum res
 visa semper in sua figura et colore permaneat unde et idem in-
 dividuum accidentis in diversis subiectis eodem erit tempore
 anima quoque nichil corporeitatis habet quomodo ergo poterit
 illi imprimi figura, Sed redeas supra ubi dicit erraverunt
 et dicas in ista sua opinione fuerunt. quam (3) cum aliis
 opinionibus de visu poteris destruere per subiecta. Si ali-
 quem aspicimus oculos lippientes eandem infirmitatem sepe
 contrahimus predicta quippe substantia se infundit per illos
 illorumque rubiginem in se summit, cum qua ad oculos re-
 vertitur aspicientes. radius tamen interius penetrans ad illam
 rubiginem deponit in oculis et si sint ad talem infirmitatem

(1) B compangj
 cellato.

(2) Di lettura incerta; il ms. fi'm

(3) Segue q can-

Fanno cenni osoghingni (1)]
 olor guardi lupigni (2)]
 Ne ber con ogni (3) gente]
 o mangiar dogni presente]
 Ne sia largo agiollari (4)]
 in questi camminari]
 Guarda in accomandare]
 et anco in tramutare]

ciunt subsannantes . vel lypeis aspectibus contentes .
¶ Nec cum qualibet gente bibas . vel enxeneum quod-
que tentes ¶ Largus ne fueris ystrionibus per
camminum ¶ Cave ut aliqua recommendas . ita

c. 75 b.

dispositi continuo corrumpuntur . Sed si procedunt ad illos
 anobis quomodo hec || infirmitas ex visu proveniet . fascinus
 etiam rei eiusdem est argumentum quod sic provenit omnis
 res suo nutritur simili contrario leditur . Si ergo aliquis
 destemperate complexionis in tenellam p[arv]uli faciem radium
 mictat visualem , ille distemperatus ut pote ex (5) distempe-
 rato prodiens illam tangendo inficit et corrumpit unde est
 quod vetule lingentes faciem et expuentes in illam infirmitatem
 hanc curant . posset hic de ymaginibus que apparent in
 speculis tractatus referri sed hoc vide supra . parte prima
 documento duodecimo § se pulire . Sed de uno quero unde
 est quod quedam animalia nocte vident die autem non . Re-
 spondetur quod in eorum oculis abundat albugineus humor
 ideoque nutus splendor tam substantie oculorum quam solis
 diei dissipat visum . obscuritate tamen noctis temperatur ho-
 mines etiam habentes nimis albos oculos parum vel nichil
 vident in die . ¶ Unde bubo cuius oculi non sunt nimis
 splendidi habet hoc quero Respondeo consuetudo facit
 alteram naturam , Scimus enim buboni cum ceteris anima-
 libus hodium naturale . die igitur eas timens in locis latet
 obscuris . Unde in tenebris ex consuetudine videt quando
 enim es miratus nonne in obscuro thalamo si diu ibi moratus
 es vides qui autem illuc intrat parum videt . Sed de uno

(1) B soghingnj

(2) B lupilgni

(3) B ongni

(4) B a giolari

(5) Segue dispe cancellato.

Efa che tua famiglia (1) ☐
 rassegni (2) cio che piglia (3) ☐
 Gialtri son tanti etali (4) ☐
 chio non so veder quali ☐
 Libri potesson dire ☐
 olor meçi fornire ☐
 Magliocchi tuoi per questi ☐
 seranno omai piu presti ☐

*etiam ut commutas ¶ Stude quod resignet, tua
 familia, quicquid capit ¶ Alia denique talia sunt
 et tot, quod nescio quibus exprimi, possent libris
 vel media recitari ¶ Tui attamen propter hec,
 erunt oculi, ammodo magis conti .*

videtur mirandum cum enim equaliter si alter in obscuro
 alter in splendido loco fuerit qui in obscuro erit loco illum
 qui est in splendido videbit qui autem in splendido erit illum
 qui est in obscuro non videt Responderi potest quod quanto
 tuus adversarius te reperiet fortiolem tanto te tardius supera-
 bit . et e contra , cum contra . Radius itaque visualis
 quanto est ab orrigine sua remotior tanto debilior Unde
 provenit quod non sic perfecte remota discernimus quam pro-
 pinqua . constituit ergo natura salubre oculis regimen pal-
 pebrarum . quibus convenientibus visualis radius in oculis
 congregatur . illis apertis et cum fortiore impetu exit . Si
 autem diu oculos tenebis apertos deficiet tibi visus . Cum
 itaque procedit ab eo qui est in loco splendido radius visualis
 cum ad locum obscurum pervenerit solis splendore dissipatus
 rei notione asua orrigine debilitatus suum tangendo contrarium
 nil reportans ad oculum tuum revertitur . procedens autem ab eo
 qui est in obscuro quia nigredo visus est congregat (5) cum
 ad splendorem pervenerit nondum debilitatus existit . prove-
 niensque ad hominem illius qui cum illo mansit reportat figu-
 ram . Et de hiis admodo satis dicta sufficiant . Venia-
 mus ad viii (6) quod sequitur documentum .

(1) *B* famiglia (2) *B* rassegnj (3) *B* piglia (4) *B* tagli con la g
 espunta. (5) *Π* ms. congregatam (6) *Corretto da viij*

DOCUMENTUM .VIIIJ. SUB PRUDENTIA

Seguitan gli perigli (1) □
 di mare edeglimpigli (2) □
 Dai quagli (3) convien guardarci □
 se noi volian camparci
 Prima ti faccio attento □
 per che tal documento □
 Qui ci describe amore □
 che non par di lui fiore □

.VIIIJ.

S*ecuntur maris pericula, et sinistra ⁊ aquis
 expedit, si evadere volumus caveamus ¶ At-
 tende primitus quare amor hic tale nobis immiscuit
 documentum, quod eius aliquatenus non videtur*

de navigan-
do

de mari

S*ecuntur* istud (4) documentum nonum in summa tractat
 de navigandi apparatu et cautelis aliis adhibendis circa
 maris pericula et primo de ipso apparatu . Et quamvis tes-
 tum videatur sine causa forsitan habere prolixum tamen ista
 prolixitas si recte inspiciantur materie in glosis recondite non
 dicetur inutilis et ex causis aliis quas gratia brevitatis obmicto
 et ad licteram descendamus . *maris* quia hic de mari fit men-
 tio videamus ante omnia quid sit mare . Et dicunt quidam
 quod in prima creatione quam deus fecit aquis circumdata fuit
 terra . Sed ubi fuit aqua tenuior ut de miraculis quibus su-
 bito poterat divina maiestas cuncta facere obmictamus ad pre-
 sens calore celestium est postmodum desiccata . ita videlicet
 quod aquarum fons atque principium fonti et principio caloris
 idest (5) soli est suppositus . Sapientia enim divina pre-
 sciens aliquid absque calore et humore vivere non posse fri-
 gidam vero terram et siccam, ut aliquid in ea posset vivere
 totius caloris fontem scilicet solem ut illam equaliter caleface-
 ret super eius medium posuit Sed quoniam ex calore solo

(1) *B* perigli
cancellato.(2) *B* edeglinpigli
(5) *Segue* fonti cancellato.(3) *B* qual(4) *Segue* octavum

Spessamente si vede ☐
 chamor altrui concede ☐
 Gran donna e saggia ebella ☐
 che poi convien con ella ☐
 Come puote avvenire ☐
 di qua da mar venire ☐
 Si che convien por cura ☐
 chela meni sicura ☐
 Per simil tutta questa ☐
 amor parte ciappresta (1) ☐

¶ *Occurrit sepius, quod hic amor, sapientem domi-
 nam atque pulcram concedit alicui sic et grandem,
 cum qua ut potest contingere, te de ultramare, huc
 accedere oportebit* ¶ *Unde convenit, quod atten-
 das, illam qualiter ducas tutam* ¶ *Hanc partem*

vivere aliquid non valebat in eiusdem terre medio fonti calo-
 ris fontem humoris posuit et ex hiis duobus hinc et illinc terra
 temperatur Est itaque fons humoris in medio torride çone
 in medio equinoctialis circuli terram gignens . qui a pluribus
 ob hanc causam esse non creditur quia propter nimium tor-
 ride fervorem ad ipsum perveniri non potest . phylosophi au-
 tem predicta quadam ratione esse debere concordant Et
 sic istud mare appellatur . Mare hoc cum usque ad ocea-
 num pervenire duas ibi facit refluxiones . altera quarum ad
 austrum reliqua quidem ad septentrionem vergitur sequentes
 latera terre . In oriente similiter duas facit ad predicta se-
 vergentes Et cum illa occidentalis refluxio et ista orien-
 talis ad septentrionem vergentes occurrunt sibi ex repercus-
 sione ingurgitatur retro mare . sicque accessio illa famosa
 oceani et recessio ¶ simili modo alie due in alio (2) terre ca-
 pite occurrentes agunt Et sunt qui dicunt subditos mari
 montes accessionis et recessionis oceani causam esse quia cum
 usque ad ipsos mare pervenerit cadit retro et ingurgitatur et
 retro alveus impletur sed ante expletur cum iterum revertitur
 expellitur retro sed ante impletur . Aliqui alij referunt or-
 tum et occasum lune rei huius esse causam. Unde bis in

(1) B ciappresta

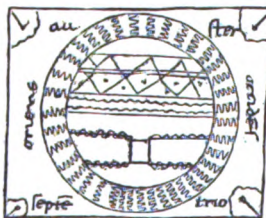
(2) Segue sibi cancellato.

Qui prima ti ritorno
 a contar tutte intorno
 Le cautele provate
 avoi che navigate
 Se vuo piu ad asio stare
 la nave dei pigliare (1)
 Se vuo piu securança (2)
 et ancor avacciança

c. 75 b.

per simile || amor integram parat nobis ¶ *Primo
 si quidem ad cautelas utiles et probatas vobis navi-
 gantibus redeo explicandas* ¶ *Si quippe commodius
 stare velis, navi adhereas* ¶ *Si vero securius, ac*

die naturali nec amplius hoc contingit licet aliqui dicant aliud
 se diebus aliquibus vidisse contingere . Sed quia non in
 eadem ora luna cotidie oritur vel occidit diversis oris fit ma-
 ris fluctus occidentalis quidem refluxio ad septentrionem se
 vergens cum iuxta terre latera tangens affricam usque ad il-
 lius finem pervenerit inter calpem et athalante ingurgitatur
 usque ad terre medium iuxta yerusalem et mare mediterraneum
 appellatur diversa nomina iuxta diversas suscipiens regiones
 Qui vero qualiter adscendat et descendat affectat inquirere
 et que et aquibus regionibus nomina contrahat mundi mappam
 inspiciat de hiis autem que dicta sunt ad maiorem ipsorum
 habendam notitiam visibilem quandam figuram hic represento .

Refluxio predicta occidentalis ad
 septentrionem se vergens ex atha-
 lathe monte sibi adiacente mare
 athalaticum nuncupatur In hoc
 est anglia et vicine insule Ex re-
 fluxione autem orientali ad septen-
 trionem vergente mare incidit et
 mare caspium nascitur et similiter
 in aliis refluxionibus ad austrum se
 vergentibus nasci diversa maria est credendum . sed propter
 torridam zonam interiectam illorum nobis situs perseverat in-
 cognitus . quomodo autem ex refluxionibus oceani venti na-
 scantur et quare non continuo fiant venti et alia circa istam

(1) B pigliare

(2) B sicurança

In galea interrai
 e dognuna guardrai
 Come son ferme e tracte
 e corredate et apte
 Eprima dela gente
 chesser dea conducente
 Che con lor savrai poi
 de fornimenti tuoi
 Aggia in nave con teco
 padron destro enon bieco
 Che compri e satisfaccia
 quanto bisogno (1) faccia

*cellerius ire queras ad galeam te vertas . ¶ Harum
 utranlibet antevide . qualiter solide sunt et tracte .
 munite similiter atque conte ¶ Et ante omnia medi-
 taberis, de gente, que conducere habeat hanc vel illam
 ¶ Nam etiam cum eisdem, necessaria fornimenta,
 poteris postea indagare . ¶ In nave tecum adhibeas,
 padronum fatuum minime, sed expertum . qui emat*

materiam habes infra eodem documento in tractatu de ventis
 et nos ad licteram redeamus . *pericula* qui navigant mare nar-
 rant pericula eius . et audientes auribus non ammirabimur
 alias ammirabimur ecclesiastici xliij^o capitulo et ibi glosa super
 lictera ista dicit multa sunt ad licteram pericula maris et ibi mi-
 rabilia opera in variis bestiis sicut naturalium rerum scriptores
 tradiderunt . Unde hoc mare magnum et spatiosum illic repti-
 lia quorum non est numerus etc . In mari quoque huiusmodi
 ut ibi, sunt multa monstra demoniorum et multe insidie . pos-
 semus dicere cum boetio felix nimium prior etas contenta fide-
 libus arvis nec morti perdita luxu facili que fera solebat ieiunia
 solvere glande . nec bachica munera noverat liquido confundere
 melle nec lucida vellera serum . tirio miscere veneno sompnos
 dabat erba salubres potumque lubricos annis umbras altissima
 pinus non dum maris alta secabant nec mercibus undique
 lectis nova litora viderat hospes . etc . utinam modo nostra

(1) B bisongno

Che mistier non ti sia
 senon di compagnia (1)
 Di questa donna chai
 chui spesso confortai
 Nocchier buono et usato
 pennese accompagnato (2)
 Dalquanti adoctrinati
 di calamita stati
 Equella e ben perfecta
 che in fallo non getta

*ut expedit, et satisfaciat universis . ut tibi, nil aliud
 agere sit necesse, quam istam dominam sotiare . ac
 eam sepius confortare . ¶ Exercitatum nautam et
 bonum ¶ Pennesem aliquibus sotiatur qui mini-
 sterium noverint calamite illamque habeas pro per-
 fecta, que ad quod dirigitur nunquam fallit ¶ Or-*

redirent in mores tempora priscos etc . *Attende primitus etc .*
 lictera istius .§. et trium sequentium questionem format que
 posset fieri et respondet *quod eius* scilicet ad eum pertinere .
dominam hanc intelligas ad coniugium ut dicamus amorem
 istum divinum solum de licitis pertractare . *Sapientem etc*
atque pulcram . et qui talem habuerit laudet deum . circa
 cuius laudes vide notata superius parte prima documento viiij .
 per totum . *per simile* quia non solum dominam sed etiam
 te ac res tuas docet caute transire ut infra videbis . primo
 de apparatu etc . plana est lictera usque ad locum ibi *hanc vel illam*
 scilicet navem vel galeam . *patronum* huius est navis et que
 sunt in navi et qui conducit officiales et solvit eis et adhibet
 apparatus Et hoc esset officium istius cui loquitur amor
 hunc tamen patronum dat ei ut ad obsequium domine sit li-
 berior *nautam* huius est officium circa conducendam et guidan-
 dam navem singulis imperare *pennesem* qui exercet officium
 noclerij seu naute cum dormit aut vacat . et iste nocte cala-
 mitam custodit *sotiatur* quia ipse solus non posset *orcerium* .
 qui attendit ad orciam funem et de hoc infra . *palombarium* qui
 intrat ¶ sub aquam cum expedit *gablerium* qui adscendit ad

c. 75 d.

(1) B compagnia

(2) B accompagnato

Et aggi buono orciro ☐
 palombaro e gabbiero ☐
 Sostaro et an prodieri ☐
 pedotte ethemonieri ☐
 Esien tutti ben presti ☐
 tirar la poggia questi ☐
 Marragoni (1) et calaphay (2) ☐
 seli lassi mal fai (3) ☐
 Et al compasso stieno ☐
 color che docti (4) en sieno ☐

*cerium quoque bonum ¶ Palombarium ¶ Gablerium
 ¶ Sostarium ¶ prodarios ¶ themonarios ¶ et pedottas
 ¶ hii quilibet sint parati, poggiam trahere cum ne-
 cesse . ¶ Marragones et etiam calaphaios . si obmi-
 seris male agis ¶ Actendant etiam ad compassum
 qui hoc officium non ignorent ¶ Orilogium non*

gabiam arboris navis cum expedit . ut infra habebis . *sostarium*
 qui attendit ad sostam de qua habes infra *protarios* qui cu-
 stodiunt arborem velas et anteriorem partem navis *pedottas*
 quorum est scire intrare et exire portus *themonarios* qui at-
 tendunt ad themones et dirigunt (5) navem rectam per quam
 viam debent *poggiam* funis est ad quem omnes de navi de-
 bent inspicere et laborare quia in hac navis iter consistit *mar-
 ragones* opifices lignaminum *calaphaios* qui calcant stupam
 cum navis caperet aquam . *compassum* (6) carta est in qua ad
 modum mappe representantur portus et maria et distantia via-
 rum et loca periculosa et terre . orilogium quo percipimus
 oras . *vigilare* quod super omnia utilimum est hoc casu *sco-
 pulo* locus est in mari ubi terra aut discoperta est aut cacu-
 men suum est iuxta superficiem aque . *quique ventus* hoc
 vult dicere quia non semper habes ventos secundos tunc enim
 magis facile foret cognoscere . Sepius enim habes collate-
 rales ventos et alios cum quibus non tramite recto procedis .
 sed modicum exis de via et redis in viam et iterum exis etc .
 quo casu est subtilis hominis scire posse quantum de hora

(1) *B* Maragoni
 viam cancellato.

(2) *B* echalafay
 (6) *Segue* et ap cancellato.

(3) *B* fay

(4) *B* dotted

(5) *Segue*

Larlogio non lassare
 et in somma il veghiare (1)]
 Emolto utile cosa]
 per che passar non osa]
 Unora che non saccia]
 quanto laudar savaccia]
 Qual vento piu traporta]
 quando va meno accorta]
 Equanto fossi presso]
 aporto oscoglio (2) adesso]

dimictas ¶ *Estque breviter utilimum vigilare . ut ora nulla transeat, qua tu possis, celleritatem ytinneris ignorare* ¶ *Quique ventus ferat amplius, quisve minus* ¶ *Quantumque valeas, portui vel scopulo esse prope* ¶ *Quare ad hec tales tecum*

ad oram processeris . *nunc etc* dixit de personis nunc ad apparatus se rerum convertit . *Quinale* funis est qui ponitur supra ventum ad tenendum arborem fortem *ternale* funis est cum quo vela cum extenditur substinetur ne cadat in aquam *Senale* funis cum quo caricatur et etiam servit arbori *quadermale et ternale* quod precessit funes quasi ad idem . *Mantos* funes quibus tenetur anthenna et vela . *prodanos* funes qui ex anteriori latere navis propter impetum ventorum substinent arborem *poggiam* funis magistra vele qua tota vela cum extensa est substinetur . *popesia* funes quibus ex latere pupis substinetur arbor *orcipogiam* funes quibus poggia vele trahitur intus cum nimium venti esset . *scandalia* funes ad tentandum fundum et altitudinem aquarum agnoscendam *orces* que ligantur ad stelum vele idest ad latus antennis vele . *canapes comunes* . funes cum quibus navis ligatur cum proiecta sunt ancora . *Acus* bone sunt ad suendum *canapaccium* pannus crossus . *ancora* bene scis *battellum* parva navicula . *feralia* idest lanternas . *barcam* per se est a battello *Arma etc* . modo descende infra quia clara est lictera usque ibi *terçarolas* vele minores sunt . *parpagliones* vele utiles cum fortuna imminet seu tempestas . *Arganum* istud et sequentia huius .§. instrumenta cum qui-

(1) B ilvegghiare

(2) B oscoglio

Onde aggia teco tali □
 chal veggghiar sien cotali □
 Econoscan per uso □
 quanto va suso e giuso □
 Ritorno al fornimento □
 e tutto aprestamento □
 Quinale porta et ternale □
 senale e quadernale □
 Manti prodani et (1) poggia □
 poppesi et orcipoggia □

*adhibe vigilantes . et qui noscant usu itineris plus
 et minus ¶ Nunc ad omni modum redeo appara-
 tum ¶ Quinale porta insimul ac ternale ¶ Se-
 nale ac etiam quadernale ¶ Mantos ¶ prodanos
 ¶ poggiam ¶ poppesia ¶ orcipogiam ¶ scandalia*

bus in navi locantur res et stringuntur *savornari* loquitur de
 carico quod ponitur in fundo navis *sentinamque* locus est qui
 in medio dimictitur vacuus ut videatur quando navis summe-
 ret aquam . *battelum* de hoc et de barca superius dictum
 est . *portolottas* homines sunt qui in galea incipiunt remigare
 et alij postea secuntur . *predarios* homines qui etiam remigant
 in prota idest in anteriori parte galee *galeottos* omnes alios
 remigantes *Reddo etc* munivit te modo instruit te ad item .
tempus itaque navigandi etc . et primo quidem de tempore de tempore
 tractat Non enim mari integro vis maris et acerbitas pati-
 tur navigantes sed quidam menses aptissimi quidam dubii re-
 liqui minus tractabiles Unde licet aliis temporibus hoc pos-
 sis pro tutiori tempus quod testus determinat est descriptum .
 Sed quia in hoc naute secundum diversos portus diversas ha-
 bent cautelas et normas quas longa experientia docuit ad eosdem
 recurras cum tempus imminet navigandi . et cum ista lictera
 concordat . Codice de naufragiis lex quotiens in fine . ibi
 susceptionis autem necessitas ex aprilis etiam dicit
 octubris mensura servabitur . unde nota quod si aliqua rece-
 pisti etc . et aliis temporibus ¶ naviges , si naufragium perfe- c. 76 a.
 ras videris in culpa . *vento* hic ideo quia naufragium diffi-

(1) B e

Scandagli (1) et orce e funi

e canipi comuni

Di che non sia avaro

che fanno gran riparo

Agocchie e canavaccio (2)

fustagno (3) e buono impaccio

Ancore et un battello

barca (4) ferali con quello

Equellarme adifesa

che piu fanno ala impresa

c. 76 a.

¶ orces ¶ et funes ¶ canapes et comunes . de
quibus sis, cum sint utilia, non avarus ¶ Acus
et canapacium prosunt tibi ¶ Ancora et battel-
lum ¶ ¶ Feralia ¶ atque barca ¶ Arma etiam
que loco magis conveniunt ad defensam . ¶ Calcem

de ventis

cile pertulit qui ventorum rationem diligenter inspexit vegetij libro iij^o .xxxviiij^o. capitulo quia illorum impetu maria que sunt sponte tranquilla undis extuantibus seniunt et horum flatu pro natura temporum vel locorum . ex procellis serena mutantur ut eodem libro atque capitulo, expedit ut de ventis latiore tractatum glosis presentibus inseramus . Turbinum vero signa prenoscere cum procellis et fluctibus liburne non minus quam vi hostium periisse noscantur magis est nauarum ex usu perpendere, quam scriptis adducere . Ipsi enim hoc ita certa eorum ratione colligunt ut quantum ad ista phylosophi videantur . Ad tractatum ventorum itaque redeamus et dicas quod ventorum aliqui nascuntur ex reflexionibus oceani et aliqui ex subterraneis nubibus ut inferius subiungetur . Ad primum ergo rediens dicas sic quod cum due reflexiones, de quibus dictum est supra . eodem documento circa principium in oriente et occidente ex fonte illo totius humoris una ad septentrionem altera vero ad austrum dividantur aer in tantarum aquarum separatione movetur . et si tantus impulsus fuerit quod usque ad nos perveniat generabitur ventus qui dicitur çeffirus due autem que dividuntur in oriente motu suo ventum generant qui dicitur eurus et cum

(1) B schandali

(2) B chanavaccio

(3) B fustanguo

(4) B barcha

Calcina con lancioni □
 pece pietre e ronconi (1) □
 Balestra elaltre molte □
 chai per castello accolte □
 Aqua e salata carne □
 aceto e sal portarne □
 Oleo cascio e legume □
 biscotto (2) vede lume □
 Colui (3) che più fornisse □
 che men noli venisse □

cum lancionibus, picem lapides et roncones . balistas et alia que ad castrum colligeres, fere tecum ¶ Aquam ¶ Sallitas carnes ¶ Oleum ¶ Caseum ¶ Et legumen ¶ Et maxime dic biscottum, qui pro maiori etiam tempore, quam crediderit expedire, ut non deficiat,

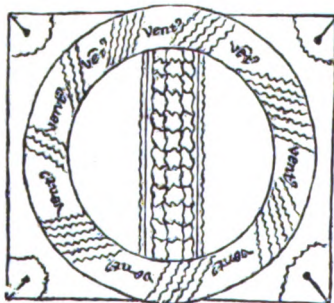
occidentalis et orientalis ad septentrionem vergentes, in medio sibi septentioni occurrunt movetur ex percussione aer et fit ventus septentrionalis qui borreas appellatur quoniam in çona nascitur frigida et ideo frigidus dictus et Siccus vero quia nubes de angulo terre ad medium fugat unde iuxta torridam çonam pluviosus est . Unde lucanus et nostris reficit sua rura serenis et cum torridam transit çonam calefacit . et quamvis nobis sit frigidus ibi tamen est calidus Sic cum due refluxiones vergentes ad austrum occurrunt (4) sibi in medio austro Auster generatur qui ultra çonam torridam frigidus est et siccus ut borreas apud nos . quippe cum oritur in çona frigida quoniam per frigidam terras sit çonam calefactus ad nos calidus pervenit . et nubes ante se fugando usque ad angulum terre in quo habitamus generat nobis pluviam et ex accidenti nobis est calidus humidusque . quamvis in origine sua frigidus sit et siccus Sequitur modo de orrigine collateralium ventorum cum de .iiij^{or}. cardinalibus dictum sit . et dic quod si in duabus refluxionibus vergentibus ad septentrionem et generantibus borream istud contingit quod (5) orientalis ex aliquo accidentali velocior sit citra medium si occiden-

(1) B ronconj (2) B biscotto (3) B Choluj (4) Segue in occurrunt
 expunto. (5) Segue al cancellato.

Per vie piu tempo ancora □
 che non crede dimora □
 Porai per me passare □
 piu vivande portare □
 Galline e capponcelli □
 gialladine (1) in tinelli □

se premunit, laudabiliter intuetur ¶ *Ut et melius transseas, gallinas poteris et cappones* ¶ *In tinis etiam giallatinas,* ¶ *Ova* ¶ *solcia* ¶ *et mortias*

tali septentrionalis occurrerit quidam ventus collateralis inter borream et cephurum nascitur si autem occidentali orientalis occurrerit ultra medium collateralis inter borream et eorum fit ventus Sic si alie due refluxiones ultra medium modo hinc modo illinc occurrant duos generant ventos collaterales unum inter eorum et austrum alterum inter austrum et cephurum . sed quoniam per figuram subiectam oculis intellectus clarius informatur vide hic figuram in qua non in medio ut in supraposita figura sibi occurrunt sed erit infra vel ultra ut ex illa cardinales et ex hac collaterales intelligamus sed quia in una figura plusquam duo non possunt extendi per simile de aliis est summendum. Sed

c. 76 b.

tamen est . et cum non sit in inferioribus || aeris partibus in superioribus tamen est . Nunc vero sequitur de secundo modo orriginis ventorum videre et dicas quod per

(1) B gialladine

Ove et solci e mortia
lodretti et cio (1) che invia
Evini e cose assai
come tu far porai
Or torna su eponi
darbore et di temoni
Vele grandi et veloni
terçaruoli et parpaglioni
Ovuo dele meçane (2)
argana con cio chane
Astivar cose dentro
eporai tu ladentro

¶ *Lodrettos et alia victualia consueta . vina et res
alias secundum debitum conducere posse tuum*
¶ *Nunc redeas supra ponens* ¶ *Arbores et* ¶ *the-
mones* ¶ *Velas magnas* ¶ *velones* ¶ *Terçarolas*
¶ *Parpagliones* ¶ *Vel forsitan de meçanis* ¶ *Ar-
ganam cum singulis instrumentis . quibus interius*

catharattas terre aquas fluere constat super quas in ypogeis
est aer ex frigiditate (3) itaque huius aer spissatur et mutatur
in nubem que per subterranea discurrit terreque motum fre-
quenter faciens si terram reperit facilem rumpit eam . unde
sepius urbium el locorum subversiones contingunt (4) . Si
vero foramen apertum reperit vel postquam aperuerit exit
cum impetu, et est ventus . Nam nubes interiores rupte
et in prouum solute generant ventos quos greci ab origine
vocant enephylas quia nubes que hoc modo fit est nephyle .
Cum dissimilia corpora vapore terreno in fumum adscendunt,
quedam sunt calida quedam frigida quedam sicca . cum
dissimilia corpora in unum sunt (5) conglobata quedam con-
cave nubes efficiuntur (6) in terra quasi intervalla fistulosa et
in modum tibie relinquuntur angusta . quibus tenuis inter-
cluditur spiritus qui spatium maius desiderans obstantia sibi

(1) B ecio (2) B meçane (3) Il ms. frigitate (4) Il ms. conti-
gunt (5) in unum sunt ripetulo nel ms., ma la seconda volta espunto.
(6) Segue e espunta.

Camera (1) far acconcia ┌
 e se tu vuoi si acconcia ┐
 Ela cisterna el forno ┌
 et un pistrin coltorno ┐
 Siche poresti grano ┌
 e farina aver amano ┐
 Falla ben savornare ┌
 ela sentina lassare ┐
 Ne lassar lacciarolo ┌
 et ancor se far puolo ┐
 Aggia il prete elbarbiere ┌
 con cio ch'alor mistiere ┐
 El medico seria ┌
 utile et converria (2) ┐

res stringuntur ¶ *Cameram fac ibidem* ¶ *Cisternam*
 ¶ *Furnum* ¶ *Et cum turno pistrinum . ut fru-*
mentum possis . deducere in farinam ¶ *Navem*
fac ydonee savornari ¶ *sentinamque dimicti* ¶ *Non*
deserens acciarolum ¶ *Sique potueris , presbiterum*
et barbitonsorem , cum eorum adhibeas munimentis .

scindit et erumpit in ventum . hic quoque ventus procello-
 sus est . quoniam superne emictitur et incidit aer quia non
 fusus nec apertum conscendit alios ventos quos reperit secum
 trahit . sicut modice magnitudinis torrentes . aquis su-
 scepitis crescunt . et inde ex partibus celi pluribus spiritus
 congregatus in terram elysus impetum et motum suscipit nu-
 bes ergo dissoluta ventos facit . que pluribus modis dissol-
 vitur aliquando calore ac solis radiis aliquando corporum in
 ea contentorum astrictione . veniens ergo spiritus est levis
 aer venti vero iuxta mundi cardines a quibusdam in . iiij^{or} .
 dividuntur Unde ovidius Euris ad auroram nabateaue
 regna recessit (3) persidiaue et radiis iuga subdita mattutinis
 vesper et occiduo que proxima sole tepescunt pervia sunt çe-
 phyro scitiam septemque triones Invasit borreas contraria tel-

(1) *B* Chamera(2) *B* econverria(3) *Il ms. .n. que .r.r.*

Fa la nave attornare
 di buon quori (1) per ostare
 In battaglia (2) dal fuoco
 alo scrivàn daluoco
 In galea tutte queste
 cose stanno ben preste
 Ma per tempo si longo
 puo dir io non ci pongo
 Cheti puoi rinfrescare
 e porti piu pigliare (3)
 Ma lo nocchier predetto
 e qui comito detto

¶ *Medicus inquam esset utilis et deceret ¶ Fac
 coriis circui navem istam . ut resistas si fuerit, in
 bello ingnibus opportunum ¶ Locum similiter da
 scriptori . ¶ Hec etiam omnia, conveniunt in galea .
 non tamen pro tempore tam prolixo si velis ¶ Cum
 ea valeas innovare, capiens portus sepe . ¶ Ceterum*

lus nubibus assiduis pluviaque madescit ab austris . Quidam
 vero alij . ventos in .xij. diviserunt unumquemque mundi car-
 dinem dividentes in .iiij^{or}. et de prefatis cardinalibus singulos
 binis cingunt . Sol inquit non semper in eodem loco oritur
 et occidit Sed alius est ortus et occasus equinoctialis in me-
 dio scilicet torride çone alius solstitialis ut in cancro. Alius
 iemalis ut in capricornio ventus qui ab oriente equinoctialis
 surgit a nobis subsolanus dicitur agrecis autem Ampheliothos
 Ab oriente yberno exit ventus hunc eurum vocant greci vul-
 tronum latini . Ab oriente solstitiali ventus exit qui apud
 nos est euro auster nomine . equinoctialis occidentis favo-
 nium mictit quem çephyrum dicunt esse quidam. A solsti-
 tiali occidente, corus venit Ab occidente yberno Astricus
 furibundus et ruens hic a grecis lips dicitur Aseptentrionali
 latere est aquilo summus septentrio medius trachias unus ame-
 ridiano axe est euro nothus deinde notus post austrum . Sunt

(1) B chuori

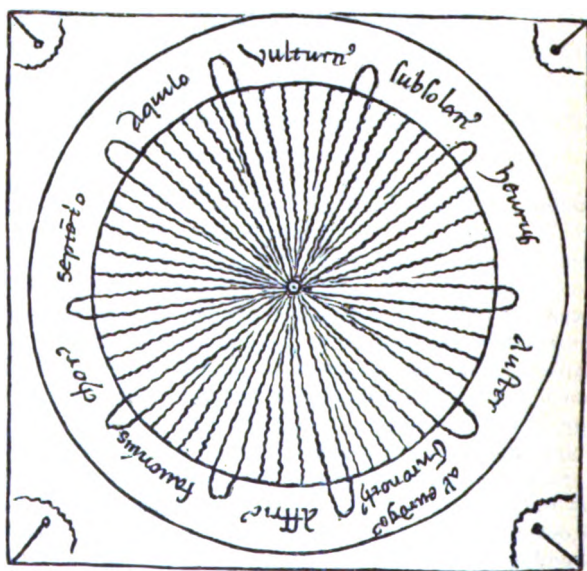
(2) B Imbattaglia

(3) B pigliare

E non puoi qui battello
 e barca aver ma bello
 Tengo se portar vuoi
 una gondola epuoi
 Convienti qui manieri
 portolatti eprodieri

dictus nauta, hic comitus appellatur . ¶ Nec poteris hic battellum, ducere aut barcam ¶ Gondolam si volueris tamen potes . hic decet expertos portolattas

et alia ventorum nomina que in mappa mundi invenies que figure proxime subiunguntur . que talis est . Et venti qui agrecis dicuntur eneolphyati, a nobis autem lucani flatus inci-

pientes in vere nec ultra estatem extenduntur . circa ortum solis oriri incipiunt meridiem nunquam transeunt Sed bonum est ut istorum rationem videamus Et dic quod huiusmodi venti ex convallibus paludosis initium sumunt . quic-

Epresti galeotti
 aver et forti (1) et dotti
 Porai tu diligente
 esser con questa gente
 Sentire eprovedere
 di tutto cio chavere
 Ti bisogna (2) in tal loco
 dove non torna il poco
 Omai ti faccio attento
 di che dei gir intento

c. 76 b.

¶ *prodarios* ¶ *ac fortes et doctos adhibeas galeottos*
 ¶ *Tuque diligens sis cum istis, de singulis sentiens*
et providens, que necessaria sunt hoc loco . in quem ||
defectus minime restaurantur . ¶ *Reddo ammodo* c. 76 b.
hic te cautum, de quibus convenit te intentum pro-

quid enim ex se paludes emittunt vel flumina multum est et
 assiduum per diem est alimentum . sol in nocte non exoritur
 hoc in montibus inclusum nocte colligitur. et ex hoc valles
 implet || et primis solis radiis movetur percutitur expressumque c. 76 c.
 in parte qua est liberior exitus procedit et fit ventus . Istorum
 itaque ventorum sole orto vis extinguitur et si insolentiores
 eleventur tamen ultra meridiem minime producuntur venti
 tales propter veris humiditatem atque calorem quando evaporationes
 in vere incipiunt generantur et etiam in estate fiunt quia post
 solis occasum diurnus remanet calor et per magnam noctis partem
 durat et ad se adtrahit a terra et aqua humiditatem . In autumpno
 propter sui siccitatem non fiunt . nec propter frigiditatem in ieme .
 Sunt etiam quidam regionales venti de quibus ad maiorem plenitudinem
 est dicendum . Et dic quod fere nulla regio est que proprium
 non habeat flatum Sed istorum regionalium pauci habent nomina
 de aliquibus attamen dici potest . Arabulus infestat apuliam
 Japix calabriam Athenas cyrois phanphyleam cagres galliam circius
 et sic etiam quamvis possent dici non tamen multum curanda
 Vidi enim ista in diversis partibus pro libito nuncupari .
 Et quia de turbine hic tractandum

(1) B eforti

(2) B bisongnia

Eche remedi torre
 quando periglio occorre (1)
 Tempo di navigare
 dapril dei cominciare (2)
 Epoi securo gire
 fin che vedrai finire
 Diseptembre lo mese
 che laltro afolli imprese
 Equando esci di porto
 va sentito et accorto
 Quel vento su levato
 che ti vien da buon lato

*cedere . quibusque remediis cum occurrit periculum
 inherere ¶ Tempus itaque navigandi incipias de
 aprili . erit enim tibi, usque in septembris finem
 tutius iter tuum ¶ Nam reliqua tempora dubio
 atque periculo iam non carent ¶ Cum portum
 egrederis vade sollicitus et intentus, tali erecto*

videtur nota quod de hoc dicitur infra eodem documento in
 loco suo . et nos ad sequentem licteram redeamus *que lupi*
 de cautelis *vocabulo* dicit de ista vela nigra . et vocatur ista vela sic eo
 quod ut lupus occulte incedit navis cum illa . Unde nota
 quod qui aliud sunt intus quam foris lupi dicuntur . qua si-
 militudine ego semel pingens ypocrisim feci sub pedibus eius
 poni lupum . et ipsam cum aperta bursa multis pauperibus
 coram se existentibus publice elemosinas conferentem . vestem
 autem bisiam habebat . omnia respectu suo et causa . *in*
 de oris et *aurora* hora est que alias dicitur prima ab auro eo quod tunc
 die et tem- ut aurum splendens surgunt solis radij super faciem terre .
 poribus Et ex hoc sumpta causa dic quod dierum alius naturalis alius
 usualis . naturalis est spatium .xxiiij^o. horarum undelibet in-
 ceptum . continens usualem diem et noctem et iuxta hoc di-
 cimus .xxx. dies conficere mensem . cum in eo sint dies et
 noctes physici diem naturalem in partes .iiij. diviserunt a nona
 parte noctis usque ad tertiam usualis diei illud esse calidum

(1) B accorre

(2) B coninciare

Et anco ala galea]
 la vela non è rea]
Ma puoi ben coninciare]
 coli remi avogare]
Se vuo passar nascoso]
 vela bianca (1) pon gioso (2)]
Ergi la nera obscura]
 cha nome lupo e cura]
Daver questa minore]
 cosi lallore allore]

*vento, qui tibi alatere bono venit ¶ Nec vela
 similiter, est minus conveniens, ad galeam, licet
 tunc cum remis valeas inquohare ¶ Quod si velis
 absconsius pertransire deprime velam albam . obscu-
 ram erigens, que lupi vocabulo nuncupatur ¶ Tunc-
 que huiusmodi velam cura ita et arborem adhibere,*

et humidum dicentes atertia parte usualis dici usque ad nonam eiusdem calidum et siccum . ab illa usque ad tertiam partem noctis frigidum et siccum et ab illa usque ad nonam partem noctis frigidum et humidum . Inde contingit quod infirmitates quedam in diversis eiusdem partibus melius se habent vel peius et dic quod usualis dies est spatium quo sol ab ortu ad occasum refertur quem ut naturalem in .iiij^{or}. physici dividerunt . prima enim parte illius rubet sol secunda splendet tertia calet quarta descendit et tepet . Inde est quod in fabulis poetarum .iiij^{or}. equi phebo attribuuntur nomina predictis convenientia proprietatibus habentes prius ericheus dicitur idest rubens . secundus actheus idest splendens tertius lampos idest ardens . quartus phylogeus idest amans terram . In hiis usualibus diebus tres in anno contingunt diversitates Aliquando sunt equales noctibus aliquando prolixiores aliquando breviores cuius ratio est certa Sed ante quam ad alia veniamus quero ate posito quod vellemus oras istas in aliquo libro figurare nunquid possemus et dicas quod sic quia tamen non occurrit necessitas nisi de matutina . prima . tertia .vj^a. nona . vespera et completorium . igitur de aliis presentialiter non la-

(1) *B* bianca

(2) *B* giuso

Et anco se fortuna
 che galea nessuna
 Ti poria venir presso
 se ti se in nave messo
 Efa guardar di nocte (1)
 in proda per le botte
 Che poria in scontrando
 et in iscoglio (2) andando
 Ricever forte danno
 guai acolor chel sanno

*fugias reperiussa, lumen poteris ferre tuum . ¶ ita
 etiam si fortuna preheminet ¶ Cum si navem
 intraveris, tibi nulla valeat appropinquare galea .
 ¶ Fac in prota nocte, propter huiusmodi obviam
 custodiri ¶ Posses nanque ob hoc, et etiam propter
 scopulum emergentem, pericula magna pati ¶ Ve*

etas incipit ut aurora de qua hic mentio adhibetur . et nos
 ad licteram redeamus subdentes quod cum sol est in iema-
 libus signis terre tumor qui in torride cone medio inter nos
 et ipsum positus est causa est quare illum videamus tarde et
 cur cito postquam videmus nostris oculis auferatur inde brevis
 est splendor super terram umbraque proluxa quando tamen
 est in cancro et in signis aliis extivalibus quoniam citra terre
 tumorem nascitur in mane cito videtur et tandem oculis au-
 fertur inde splendor est proluxior super terram umbra brevis
 eodem autem existente in ariete vel in libra quia equaliter
 a nobis distat est equaliter super terram et sub terra Inde
 splendor et umbra sunt equales duo igitur equinoctia sunt
 in anno alterum quorum in martio .xij. kal. aprilis alte-
 rum in septembri .xij. kal. octubris Sunt similiter duo
 in anno solstitia . quorum alterum in decembri .xij. kal.
 Januarij alterum in (3) Iunio .xii. kal. Julij . primum Je-
 male dicitur dies cuius brevissimus horarum .vij. equinoctialium
 et dimidie nox proluxa. Ab hoc usque ad solstitium extivale
 dies crescunt aquo decrescere incipiunt et est proluxa dies .xij.
 horarum equinoctialium cum dimidia Sed dicere horas

(1) B notte

(2) B iscolglio

(3) Segue iulio cancellato.

Ese tu in nave vai]
 lalto mar seguirai]
 Che lappressare aterra]
 a nave emortal guerra]
 Chosi piu sicura ene]
 galea cha riva tene]
 Salvo che se volesse]
 sua via non si sapesse]
 Tenga per lo mar alto]
 e diverse levi alto]
 Insegne (1) di signori]
 presso anavigadori]
 Come (2) conosce evede]
 chel suo miglior (3) richiede]

*omnibus qui hec noscunt . ¶ Si vero navem
 intraveris, sequere altum mare ¶ Nam guerra
 navi, terre appropinquatio, est mortalis . ¶ Sicque
 rivam tenens, securior est galea . ¶ Salvo quod
 si voluerit (4) sua itinera ignorari, perambulet
 altum mare . varia dominorum insignia, cum navi-
 gantibus appropinquat, prout sibi utilius, expedire*

equinoctiales impropria videtur locutio Sed si advertas
 quid sit ora non dicetur impropria hora enim spatium est
 quo dimidium signum oritur et equinoctialis ore diei sibi sunt
 equales aliarum vero dierum hore inequales . omnis quippe
 dies .xij. horas habet . et omnis nox .xij. omni vero
 die sex signa oriuntur et alia .vj. omni nocte . Quo-
 modo autem signorum quedam oriuntur recta et occidunt obli-
 qua quedam obliqua oriuntur et occidunt recta quedam etiam
 oriuntur et occidunt recta et quantum unumquodque signo-
 rum moretur in ortu et occasu quia longum esset expo-
 nere hic quoque liber non patitur transeamus . satis enim
 institimus (5) circa oram quid autem sit torrida çona de qua
 supra fit mentio habes infra (6) et ibi figuram . sequitur alia

(1) B Insegne

(2) B Chome

(3) B milgior

(4) II ms. volurit

(5) II ms. instititimus

(6) Lacuna nel ms.

Stando ancor in galea
 se gente vedi chea
 Forte da non potere
 contra quella valere
 Tirati verso terra
 etrai lun lato a terra
 E mostra lor lo fondo
 sel fuggir non te mondo
 In luogo chelavessi
 frasche su vi ponessi
 Ein galea callar puoi
 le vele egliarbor (1) tuoi

c. 77 a.

noverit, erigendo ¶ *Item etiam in galea, si gentem occurrere videris ita fortem, quod illi resistere iam non possis, te retrahe versus terram. et iungens unicum latus terre, fundum hostendere cures illis, || si tibi protinus fugere non est tutum* ¶ *Ubi etiam posse adest, frascas aliquas superpone.* ¶ *Poteris etiam in galea, deponere casu tali arbores atque velas*

c. 77 a.

lictera *gablerium*. quidam est qui agilissime adscendit ad gabiam. super navis arbore consistentem. *si fortuna*. loquitur de maris tempestate *fac in prota* idest in anteriori parte navis quoniam ex eventu posses aliis navibus obviare. et vel una frangi vel utraque *scopulum* locus est in mari ubi posses invenire terram ut superius dictum fuit et est nomen generis cariddis autem et silla licet sint scopuli tamen sunt nomina specierum. *noscent* idest probant. *fugere*. nota per licteram precedentem et istam eligibilis esse fugere quam latere si absconsio certe tuta non sit. *frascas*. idest ramos arborum foleas habentes et vulgare est ytalicum. probatio. chisinfrasca infrascas e. et facit ad licteram illam *fugere*. illud ovidij cum mora non tuta || est totis incumbere remis utile et admisso subdere calcar equo *bellare etc.* licet loquatur lictera ista si oporteat te bellando defendere tam in navi quam in galea, scire debes quod in navi que altior est galeis de classe

redit ad licteram

c. 77 a.

(1) B egliarbor

Che te ben scorto epiano]
 non veggion da lontano]
 Le vele in nave calla]
 del larbor non savalla]
 Espesse ore del giorno]
 ti fa guardar dintorno]
 Esavien ti convegna (1)]
 combatter qui si tegna (2)]
 Gagliarda (3) epro tua gente]
 e sia ciascun credente]

¶ *Nam te aperte, sic videre non poterunt, a longinquo.* ¶ *Velas in nave deprimas, quia non sic deponitur arbor ibi.* ¶ *Facias quoque sepe, in die tuum circuitum revideri* ¶ *Quod si conveniat te bellare, hoc casu tua sit audax gens et etiam vigorosa.* ¶ *Nec non et cogitet unus quisque,*

si in portu es et ancore misse sunt si bene munitus fueris et non nimium superhabundaverint inimici facilis est defensio Si etiam tunc per mare in cursu fueris galee non poterunt remigando te sequi, si bonum ventum habueris . sed si fueris in galea est tibi cum altera galea par conditio . nisi homines vel apparatus ex altera sint partium meliores aut plures . utroque tamen casu tibi expedit te constanter defendere . Unde si in loco aliquo prescire valueris quod per loca piratum oporteat te transire de singularibus apparatibus atque gente premunias etiam ultra necessarium statum tuum . optimam quoque liburnam idest lignum belluarium habere procures tale autem lignum ideo liburna dicitur quia olim diverse provincie que diversis temporibus mari plurimum potuerunt diversa navium genera fabricarunt Sed dimicante augusto actiaco prelio cum liburnorum auxillis precipue victus fuisset anthonius tanti experimento certaminis liburnorum patuit naves ceteris aptiores . ergo similitudine nomine usurpato ad earundem istar classem, romani principes teruerunt . liburna quippe dalmatie pars est diadertine subiacens civitati . cuius exemplo naves bellice fabricate appellantur liburne . Qua

(1) B convengna

(2) B tengna

(3) B Gagliarda

Di vincer omorire
 che tu non puoi fuggire
 Dove riman di nave
 in altrui man la chiave
 Pero sia adottrinato (1)
 armato et aprestato
 Per legno (2) ogni che vedi
 e guarda come credi
 Allor detti opromesse
 oinsegne (3) chavesse

*vincere aut mori . cum fugere iam non possis, ubi
 remanet forsitan navis, in alterius manu clavis
 ¶ Doctus igitur et armatus, sis pariter et munitus,
 cum lignum videris apparere quodcumque ¶ Ca-
 vens sollicite, sicut credis, aliquorum insigniis vel*

autem liburne huiusmodi sint diligentia fabricande et qua ob-
 servatione sit ipsarum cedenda materies quo quoque mense
 cedende sint trabes et earum modo in .iiij^o. vegetij .xxxiiij^o.
 et xxxv . et xxxvj . capitulis scripta reperies In eodem li-
 bro etiam ad quid aromanis classes navium tenebantur et illo-
 rum nomina qui preerant classibus si scire desideras hec xxj^o.
 et xxij^o. capitulis describuntur . Cumque hodierna bellorum
 maris experientia sit ab antiquorum observantia valde longinqua
 non multum de illa tractare curandum est lege Saxirum
 doctrina cuius maxime modernorum usui est propinqua . *cla-* redit ad cau-
vis idest potestas . *cavens etc* . cato dicit noli tu quedam telas
 referenti credere semper exigua est tribuenda fides quia multi
 multa locuntur et dicit lex quod non omnis vox iudicis auc-
 toritatem continet rei iudicate codice de sentiis et interlo-
 cutionibus iudicum ex stipulatione et .iiij^o. questione . vj^o. hoc
 quippe in principio . *tempestatis* . idest fluctuationis ma-
 ris . *Si tamen etc* . ista lictera ammodo clara est usque ibi
et si forte etc . Ibi autem divertit amor ad talem casum
 ponamus dicit ipse quod ista domina moriatur et quomodo te
 habebis de ipsa, et respondet capsam illi etc . et nota quod
 dicit hic amor cui tamen prebeat custodiam ipse deus etc .

(1) B adottrinato

(2) B lengno

(3) B oinsengne

Alchun (1) in prima giunta [
 chegli usan falsa punta]
 Faccia nave in tempesta [
 in alto mar sua testa]
 Salvo che se se sicura [
 si puo ritrare epura]
 Aporto proximano [
 con men pensiero stano]
 Ese forse adivegna (2) [
 ma dio sua guardia tegna]

*promissis + in principio cum apparent ¶ Nam utun-
 tur fraudibus tales multis . ¶ In alto faciat
 navis mari, tempestatis tempore capud suum ¶ Si
 tamen ad portum, se proximum valeat reducere tuta
 plene, gentes inibi minori dubio aggravantur ¶ Et*

c. 77 b.

de inventio-
ne

Unde collige qualiter tibi cum de vivente tractas de morte
 loquendum sit curialiter . Item actende quod amor per te-
 stum istum multum videtur dominas dilexisse quod est argu-
 mentum contra omnes illos qui mulieres omnes pe || ribent esse
 malas . nam sique bone non essent de quibus posset amor
 loqui non loqueretur aliquid in honorificentiam earundem .
 Or descendamus infra ad locum illum *scriptam unam etc .*
 Et ate quero quomodo et sub quo tenore facies scriptam
 istam . Et respondeas quod testus hic amoris tibi tradit
 notitiam singulorum quorum in ipsa mentio est fienda . Et
 tu postea scriptam illam quam melius ordinate poteris fabri-
 cabis . Ex hoc igitur sumpta causa quia superius parte
 secunda in tractatu de mottis in glosa circa principium dicuntur
 modi et uitia inventorum hic decens est ut iuvenibus impe-
 ritis qui anelant ad talia de quibusdam inveniendi ordinibus
 referamus tractatum . Ecce ergo Juvenis quidam amore
 licito quandam dominam diligebat cui ut placeret voluit in
 eius laudes inducere super quadam sua materia (3) ballatellam .
 poterit eam sic colligere faciat responsum ad similitudinem
 lictere que ponitur supra parte secunda documento .vº. ut in
 regula .vº. vel ut in .vjº. vel ut in .xiiiº. et si velis res-

(1) B Alchun

(2) B adivengna

(3) Segue p cancellata.

Chesta donna pur mora]
 e tu non se ancora]
 Presso aterra (1) ove possa]
 sepellir le sue ossa]
 Una cassa serrata]
 ben ferma eimpegolata]
 Farale apparecchiare]
 elei dentro acconciare]
 Con oro e con argento]
 gioie et tutto (2) ornamento]

si forte hanc dominam, cui tamen prebeat custodiam ipse deus, mori contigerit, Tuque adhuc terre, ubi eius ossa valeant sepelliri, minime appropinquas, capsam illi constitui, firmam et solide pegolatam, facias, in qua loces eandem ¶ Aurum illi associans et argentum, gioias, et omnia que poteris or-

ponsum longius fabricare summe similitudinem .xxiiij*. regule facto responso poteris facere duos breves pedes quorum similitudinem habes (3) infra . in parte .xj*. gratitudinis in qualibet gobula sua . vel fac duos pedes ad modum regule .lxiiij. et non cures quod unusquisque pes habeat concordantiam in se ipso sed cum feceris primum ad similitudinem dicte regule fac secundum qui concordet primo in finibus particularum . Quod si tres pedes velis facere fac tertium concordans ad primum et secundum . hoc tamen non est in usu nisi cum forte tibi occurrerent pedes breves in longa materia . factis pedibus fac voltam ut fecisti responsum cuius volte initium concordet cum fine ultimi pedis et finis volte cum fine responsi . et sic de singulis Si autem velis facere cantionem extensam . fac duos pedes invicem correspondentes quorum uterque sit ad similitudinem (4) unius gobule ex gobulis prime partis docilitatis vel ex gobulis .iiij. partis discretionis vel ex gobulis tertie constantie . postea fac duas voltas invicem correspondentes quarum finis prime concordet cum fine ultimi pedis ut melius memorie commendetur non autem ex necessi-

(1) B atterra
 p cancellata,

(2) B etutto

(3) Segue supra cancellato.

(4) Segue

Chele puoi far maggiore]
 che si comanda amore]
 Et una scritta (1) ymetti]
 con tuoi pietosi (2) detti]
 Pregando humilmente (3)]
 che tutta quella gente]
 Che poi la troverranno]
 che piangan si gran danno]
 Efaccian sepultura]
 con suo nome insculptura (4)]
 Etu lo scrivi loro]
 edai lor lo thesoro (5)]
 Per chella sia honorata]
 sepellita e locata]

namenta, cum talis in hoc iussio sit amoris ¶ *Im-*
mictas etiam scriptam unam, pia dicta et dulcia
continentem ¶ *Per que roges humiliter gentem*
omnem, que invenerint post hec, illam ut plorare
debeant, huiusmodi grave dapnum ¶ *Illique fa-*
cient sepulturam, cum eius nomine in sculptura
 ¶ *Quod quidem scribere debes illis, adiungens qua-*
liter ut eadem honoretur sepelliatur et etiam collo-

tate et istorum pedum quemlibet fac ad similitudinem unius
 ex gobulis secunde partis industrie ex documentis que prece-
 dunt documentum regularum vel ex gobulis partis .v°. pa-
 tientie vel ex gobulis partis .x°. Innocentie vel ex gobulis
 gobularum prohemij libri huius primis duabus gobulis exce-
 ptis . Et si vis facere sonitium . (6) ista est una forma . fac
 unum pedem ad similitudinem duorum versiculorum ex re-
 gula .xv. et duorum dic primorum vel ex regula sequenti
 et multe sunt similes postea fac tres alios pedes ad illius pedis
 similitudinem concordantes invicem in fine mediorum . postea
 fac unam mutam ad similitudinem .xlv°. regule vel .xlviii.
 ita fac et secundam de quibus sufficit intervenire concordiam

(1) *B* scripta(2) *B* piatosi(3) *B* umilemente(4) *B* inscultura(5) *B* tesoro(6) *Segue* Si velis sonitium facere . *cancellato*.

Eche preghin per ella
 edi comera bella
 Esaggia ecome nata
 edonestate ornata
 Ecome il suo paese
 non avera difese
 Amorr sol del pianto
 di tal dolor etanto
 Edi comella emorta
 in penitença accorta

c. 77 b.

celur thesaurum donas eis ¶ *Utque* ¶ *pro eius* c. 77 b.
anima, fundant preces ¶ *Nec qualiter pulcra*
erat obmictas ¶ *Velutque sapiens et honesta,*
unde etiam nata fuit. ¶ *Et sicut eius patria,*
ob solum gemitum, de tali et tanto damno, stare
non poterit contra mortem. ¶ *Dicas insuper ut*

in finibus trium versiculorum . Et si primi pedis finem
 medij concordēs (1) cum fine finis secundi (2) pedis et e con-
 trario erit hec alia forma que multum bene sonat ad vocem .
 sed tunc oportebit te revolutionem similem facere in mutis
 tolle aliam formam sonitiorum fac unum pedem ad modum
 trium versiculorum .i. regule vel in alia forma ad modum
 .liij. vel in alia forma .lv. et de istis tribus versiculis
 non cures inter se concordantiam ponere . sed sequentem pe-
 dem eodem ordine fabricans facias quod in finibus trium
 ipsorum versiculorum concordantias induces . Et in mutis
 facias quod tantum apponas amplius in unaquaque quantum
 addidisti per has formas omnes forme predictæ sonitiorum
 semper faciens in versiculorum finibus conformitatem de muta
 ad mutam ut ad cantum invicem concurrant . poteris etiam
 sicut hic addidisti (3) in alia quadam forma minueris tolle
 et fac omnes pedes ad similitudinem duorum primorum ver-
 siculorum et ¶ regule (4) secunde in preallegato documento c. 77 c.
 et concorda fines et media altero ex predictis modis postea
 fac utranque mutam tot sillabarum et partium ut sunt tres

(1) *Il ms. conconcordes* (2) *Il ms. secundis con la s finale cancellata ed espunta.*
 (3) *Il ms. addisti* (4) *Segue supra cancellato.*

Epon nele sue mani]
 croci per che y cristiani]
 Saccian chellebbe fede]
 dicio che buon hom crede]
 Poi adio laccomanda]
 et in aqua la manda]
 In quel luogo ove credi]
 che meglio arrivi evedi (1)]
 Etu passa il dolore]
 lo me che puo del quore]

cum vera, finivit penitentia dies suos ¶ *In suisque manibus pone cruces, ut sciant postea christiani, quod fidem habuit ut et boni* ¶ *Post hec in loco unde hanc melius credideris arrivare + in aquam dirige deo, hanc primitus commendatam* ¶ *Tu autem quam melius poteris, dolorem tollera cordis tui*

alij versiculi eiusdem regule utranque cum altera altero ex predictis modis finibus concordantem . Sunt et alij plures modi qui non sunt pro novitiis de quibus legitur et notatur supra plenissime parte secunda documento .vj. circa principium in magna glosa . et ibi reperies nomina predictorum et etiam aliorum et a quibus in huiusmodi adinventionibus tibi vitiis sit cavendum . Et nos quia tempus est ad sequentem licteram descendamus . Sed ante omnia dicas quod scriptam de qua supra fit mentio ponendam cum ista domina fabricabis ad modum unius ex ordinibus partium libri huius qui tibi magis placuerit . Sequitur longa lictera , usque ad §. illum *ecce inspice* super qua nullam facio tibi glosam (2) cum ipse testus adduci valeat loco glose , Ipse autem .§. ecce dicit ecce igitur quid sit homo loquens de corpore humano ut de re vilissima clare enim vides quod (3) hic de animo non loquitur nobilissimum quid est hic quidem iste iam mortuus erat de cuius tantum corpore sermo fuit . Super hac itaque lictera latius loqui decet homo ut inquit Iob ad laborem nascitur ut avis ad volandum . et quid est homo quia magnificans eum aut qui apponis erga eum cor

de hominis
vilitate

(1) B ovedi

(2) II ms. glosa

(3) Segue q cancellato.

Saltro de tuoi morisse ☐
 e ne miglior (1) venisse ☐
 In una botte il metti ☐
 et abbiuti respecti ☐
 Asuo grado e valere ☐
 porrai del tuo avere ☐
 Con quella scripta esegni (2) ☐
 che vedi che convegni (3) ☐
 Esegli (4) e de minori ☐
 quandol vuo metter fuori ☐

¶ *Si vero ex tuis alius moriretur, et ex melioribus
 esset talis, in unam vegetem hunc immicte . ad
 cuius gradum, respectibus habitis, et valorem, de
 pecunia vales tua, cum signis et scripta que deceant
 inibi, collocare .* ¶ *Quod si de minoribus erit*

tuum visitans eum diluculo et subito probus illum . homo
 natus de muliere brevi vivens tempore multis repletus miseriis
 qui quasi flas egreditur et conteritur et fugit velut umbra et
 nunquam in eodem statu permanet , Et bernardus homo
 nichil est aliud quam sperma fetidum . saccus stercorum et
 cibus verminum, post hominem vermis post vermem fetor et
 orror et sic in non hominem vertitur omnis homo . Quid
 superbis terra et cinnis cuius concertus culpa nasci miseria
 vivere pena mori angustia . Et idem in sordibus gene-
 ramur in tenebris confovemur in doloribus parturimus ante
 partum miseras oneramus mulieres in exitu more vipereo bac-
 camus mirum quod non ipsi pariter laceramur . primam vocem
 plorationis edimus merito quidem vallem plorationis ingressi
 ubi malitie plurimum sapientie modicum ubi vitiosa omnia lu-
 brica omnia obsessa omnia laqueis peccatorum ubi periclitant-
 ur anime affliguntur spiritus ubi terra est vanitas et afflictio
 spiritus O anima insignita dei ymagine decorata similitu-
 dine desponsata fide dotata spiritu redenta pretio sanguinis
 deputata cum angelis capax beatitudinis heres bonitatis parti-
 ceps rationis quid tibi cum carne unde ista pateris propter
 carnem tibi aliena peccata imputantur et tue iustitie quasi

(1) B miglior

(2) B scritta esegni

(3) B convegni

(4) B Eselgli

Posta la scripta (1) al collo]
 si che non tema il mollo]
 Edicroci segnato (2)]
 con quel che puoi dallato]
 Eche conviene allui]
 fa cuscir ben costui]
 Nela schiavina sua]
 e poi fa tanto pua]
 Che forte ben lonvolga (3)]
 in ystuora eraccolga]

iste, cum emiseris extra illum, scripta posita collo eius, ut ab aqua minime ledi possit, eoque cruce signato, cum eo quod poteris iuxta ipsum, quodque sibi conveniat, hunc in sclavina consui fac eiusdem
 ¶ *Circa ipsum sextorium superaddens, ut si postea*

pannus menstruate reputantur atque tu ipsa ad nichilum es re-
 ducta . et quasi inane quid reputata . non aliud est caro
 cum qua tibi sotietas nisi spuma de corio vestita sed erit quod
 erit cadaver putridum et miserum et cibus verminum etc.
 Et Jeronimus quid est vita presens mundus et iocunditas tem-
 poralis sonus alias sompnus spuma umbra fumus brevis et non
 vera voluptas . Et Anselmus cur vitam istam tanto tem-
 pore desideramus etc. Et Gregorius temporalis vita et-
 terne vite comparata mors est potius dicenda quam vita .
 Ipse enim cotidianus defectus corruptionis quid est aliud quam
 quedam prolixitas mortis . Et ad alexandrum dictum est
 quam frivola gaudia mundi quam rerum fugitivus honor quam
 nomen inane magis in exemplo est cui non suffecerat orbis
 sufficit exciso de fossa marmore terra .v. pedum fabricata do-
 mus quam nobile corpus exigua requievit humo . Et am-
 brosius non sunt hominis que secum ferre non potest sola
 materia comes est defunctorum . Et augustinus tempo-
 rales divitias que amatoribus suis satietatem non afferunt sed
 inflammant cupiditatem iniustum est divitias extimare quo-
 modo ergo putande sunt divitie quibus crescentibus crescit
 inopia Et illud vir bone quid curas res viles res peri-

(1) B lascritta

(2) B sengnato

(3) B lonvoga

Si che poi su nel mare
 seglie lungo lo stare
 Beccar nol possa augello
 ecco luom (1) quel che ello
 Ma pon che donna sia
 anco in tua compagnia (2)
 Eponi un caso tale
 chadirlo non e male
 Che se pur adiviene
 che romper ti conviene

*mora eius longa fuerit super mare rostris avium
 non calcetur . ¶ Ecce inspice quid sit homo .
 ¶ Adhuc dominam pone tecum ¶ Et exprime
 casum unum, quem describere non est malum ¶ Ut
 si contingerit assequi, te fracturam, nullaue tibi*

turas nil profuturas dampno quandoque futuras nemo diu
 mansit in culmine sed cito transit est brevis atque levis in
 mundo gloria quevis qui fuit hic ymus illic erit ordine primo .
 Et illud etiam ad hoc facit dic homo quid speres cum
 mundo totus inheres tecum nulla feres licet omnia solus ha-
 beres . Et ysidorus dic ubi sunt reges ubi principes ubi
 Imperatores ubi locupletes ubi potentes soli ubi divites mundi
 quasi umbra transierunt velut sopnium vanuerunt . Et
 Ieronimus mundus et omnis flos eius et delectatio quasi ||
 lenticula rufa est . Et seneca in libro de continentia sapien- c. 77 d.
 tis inquit quod cum democritus ceperat maçetam et typo phi-
 losophus esset interrogatus ab eo siquid perdidisset nichil ait .
 omnia mea in me sunt . et tamen patrimonium et filios
 suos hostis rapuerat . et ipse invictum et se esse
 testatus est . Tu quoque carissime secundum Jeronimum
 facile contempnes omnia si semper te cogitaveris moriturum .
 De hoc etiam sivilis quere in .iiijº. de civitate dei Augustini
 .xxijº capitulo et in libro eius de spiritu et anima capitulo
 .iiijº. et in libro de agone christiano eiusdem Et vide que
 notantur supra circa mortis expectationem parte prima docu-
 mento .xxijº. in magna glosa et ibi mors figurata et etterna

(1) B luon

(2) B compagnia

Enon te piu rimasto]
 riparo ne contrasto]
 Riça (1) vele apiaggia]
 che nave gran corso aggia]
 Che vie piu presso albasso]
 fara poi suo fracasso]
 Ma prima il tuo battello]
 metti in mar et in quello]
 Campa tutti se puoi]
 se non restringi ai tuoi]

*remanserit, resistentia vel medela, ad plagiam dirige
 navis velas, ut habeat cursum longum. ¶ Nam
 postea malto magis, frangitur supra bassum. ¶ In
 mare attamen battellum antea pone tuum ¶ In
 quo evadant singuli si fas est. ¶ Ad tuos alio-
 quin te restringe. ¶ In barca vero dominam*

de naufragio vita. Redeamus ad licteram *Adhuc dominam etc.* modo
 Amor ponit casum dicens ponamus quod ista domina non esset
 mortua et esset adhuc in mari et navigatione continua et pate-
 reris naufragium dat tibi ad hoc illa remedia que possunt dari.
nullaque tibi casum ponit quod resistentie non sit locus. pla-
giam est illa pars litoris ad quam aqua maris depressior se trahit
 et ad modicum ad modicum minuitur aqua et montes non sunt
 in aque fine. et hoc aperit tibi lictera sequens. *in mare etc.*
 dicit quod battellum trahas de navi et ponas in aquam. et
 ammodo lictera glosam non habet quia ista instructio non pos-
 set apertius glosari *puntum etc.* hoc fecit quia supra dixit ad
 tuos alioquin te restringe et per id quod sequitur ibi esse
 maior unde vide consilium in casu tali ut sicut poteris tran-
 seas *valebit domina etc. cum lacrimis etc.* In hoc dico
 tibi quod non omnis ibi erit ad amorem dominarum dispo-
 situs crederem bene de aliquibus quos cognosco quod ipsi
 pro eis ponerent vitam suam Sed omnes homines non sunt
 dominus Ugolinus de folcalcherio, qui cum semel quandam
 suam dominam sotiaret, essentque multi ad sotietatem domine
 illius, inter quos erant pater et duo fratres carnales et tres

novum

(1) B Ricça

Ma nela barca poni ☐
 la donna ecerti buoni ☐
 Che sappian arrivare ☐
 e tu collei va astare ☐
 Ella fara gran pianto ☐
 confortala da canto ☐
 Ma qui ti faccio punto ☐
 chacosì forte punto ☐
 Qualunque (1) fial minore ☐
 vorra esser maggiore (2) ☐

c. 78 a.

*collocabis . quam cum bonis aliquibus, qui artem
 noverint arrivandi, sotiare inibi procurabis ¶ Ipsa
 equidem faciet plantum magnum ¶ Nitaris igitur
 eam sepius confortare . || ¶ Hic facio attamen tibi
 puntum ¶ Nam casu tam dubio, quicumque fuerit* c. 78 a.

consobrini et duo nepotes illius domine ac alij de istorum
 familiis multi eques et pedes et intrassent fratres ipsi duo cum
 intermedia sorore in flumen, quod dicitur ysdra, ut illud tran-
 sirent, divisit eos abinvicem aque impetus, et deduxit in altum
 ut esset illis expediens iam nautare cum equis, deseruerunt
 itaque fratres sororem ¶ et pater, nepotes et alij singuli an-
 nis impetum non audebant recipere ¶ Imperabant famulis et
 famuli renuebant ¶ Stabat domina super equo nautante mira-
 biliter solida ¶ fratres autem duo cum se aliquantulum tenuis-
 sent et devenissent inviti ad currentes radios defecerunt .
 ¶ petebat succursum domina et nemo erat pro ea nisi ut ad
 deum funderent tutas preces . ¶ dominus quippe Ugolinus
 qui ex casu retro remanxerat, veniens ad ripam fluminis et vi-
 dens dominam quam diligebat in flumine, nullius sotietatem
 petiit, sed cum equo se proiecit in aquam, et perveniens nau-
 tando ex latere inferiori ad dominam, adstibat ei, et in-
 struebat eam qualiter posset evadere, cum per modum alium
 sic nautando iuvare nequiret eandem . ¶ Erat fatigatus ni-
 mium equus domine ¶ equus enim domini hugolini fortis et
 valens ¶ et cum diceret ipse, huic domine, utinam possem
 vobis equum istum permodum aliquem permutare, ut deo pla-

(1) B Qualunque

(2) B maggiore

Si che tu converrai]
 passar come porai]
 La donna varra molto]
 pregar con pianto (1) al volto]
 Se gente vi rimane]
 ela nave a romper vane]
 Prendan olegni (2) oassi]
 chi puo passar sipassi]
 Etien amente bene]
 chela men dubiosa ene]

ex hiis minor, volet penitus esse maior ¶ *Quare sicut poteris pertransibis* ¶ *Valebit domina quippe multum, cum lacrimabili facie si rogabit* ¶ *Quod si remanserint ibi ulli, navisque se dirigit ad rumpendum, assides capiant aut ligna, qui potest evadere sic evadat.* ¶ *Hoc memorie commendabis, quod*

c. 78 a.

cuit quedam coperta insula modici spatij est inventa, coperta tamen ut possent eorum equi calcare pedibus terram ibi . crescebat flumen continuo . et lapides periculosissimos conducebat, ut non esset illis expectare securum . ¶ Mersis se in aquam subito dominus ugulinus et cepit dominam . ¶ honestate qua potuit loco tali . et super equum suum posuit illam ¶ demum adscendens equum domine inivit et secutus est eam ¶ cumque probus hic equus mirabiliter traheret se ad ripam, et alius impotens iam quasi deficeret, sub domino ugolino, retroque plurimum remaneret, arcebat abenas domina, plorans super dominum ugolinum ¶ Ipse autem continuo ut evaderet cridabat ad illam, et sic se rebus habentibus, defecit equus sub domino ugolino ¶ tunc cridantibus patre ac aliis ad dominam ut evaderet, ipsa nullo modo ipsorum consilio acquievit, sed rediit ad dominum ugolinum, petens ut caperet pannos suos ¶ Ipse autem caudam equi capiens, domine voluntati consensit ¶ et illa tendens ad exitum, cum equo huiusmodi evasit et ille . ¶ Ridebat solus dominus ugulinus ¶ plorabant domina et ceteri qui cum ea ¶ cuius rei audita causa inquit dominus ugulinus et si mor-

(1) *B* compianto; in *A* la prima sillaba è abbreviata.(2) *B* lengni

Rimaner nela nave
 sel batello e barca (1) ave
 Tal pieneça di gente
 che possa esser fallente
 Che dio pur apparecchia
 tal fiata ala vecchia
 Quel chal ioven (2) non porge
 che sa che meglio saccorge
 Poi che sete arrivati
 aitate que bagnati

si barca huiusmodi et battellum, gentis plenitudinem tantam habent, quod possint emergi, in nave minus est dubium remanere. ¶ Deus et enim sepe vetule, parat une, quod forte Iuveni qui potest melius se iuvare, non parat. ¶ Vos autem qui evaseritis

tem fratrum ignorans ridebam, plorare volo vitam patris nepotum et (3) omnium qui sic viliter tantam dominam relinquebant. ¶ Plorabant igitur omnes simul et fortius dominus ugolinus cum plorare videret oculos cordis sui ¶ Erat quippe domina ista petita sepius in uxorem ab ipso domino ugolino ¶ sed quoniam pater eius maior erat satis ad gradum continuo negabatur ¶ Post istud accidens horum animis repausatis pater istius domine vocatis domina et domino ugolino nec non et aliis de coniunctis inquit ad dominum ugolinum ¶ Quam pater fratres vel alij non iuvarunt, tua probitas liberavit amorte eam igitur damus tibi ut illam sicut placet uxorem habeas vel amicam ¶ et hanc per manum capiens tradit ei ¶ tunc dominus ugolinus manum ipsam dicit folchet delicatissimam prerecipiens, ne forsitan perderet casum talem, Respondit domine licet cum magna humilitate ac gratia recipiam donum istud quod prorsus ut dicam inferius iam accepto, novi eius penitus me indignum ¶ Ecce ut eius conservetur honor et vester hanc recipio primitus in uxorem. de inde ut servum (4) illius dominio me submicto ¶ Sit michi mater et domina, et in omnibus imperatrix ¶ folchet qui novum

(1) B barcha
 me cancellato.

(2) B gioven

(3) et nel ms. è ripetuto.

(4) Segue

Ese gente vaspecta
 per torvil vostro assetta (1)
 Te come puo colloro
 la donna non dar loro
 Mentre che vita basta
 per far dicio contrasta
 Per questo auscir dinave
 ciascun consiglierave (2)
 Alchun arme servare
 per poi se defensare

succurrite balneatis . ¶ *Quod si aliqui vos expectant, ut auferant vestra vobis, compone quam melius poteris cum eisdem* ¶ *Dominam siquidem non des illis, donec vita tibi pro ipsius defensione durabit* ¶ *Ob hoc ad navis exitum, consulerem omni viro, pro defensione huiusmodi, arma aliqua*

hoc licet sub latioribus verbis recitat loco isto, sic dicit ¶ dominam quidem de duorum manibus manum traxisse, et dixisse ¶ mei pater potestatem non habet, qui meam cum suis omnibus vitam neglexit . ¶ Quo ad eum decessi ¶ pro isto liberata sum ¶ et eius non alterius esse possum . ¶ et levans ambas manus, posuit eas in manus domini ugolini ¶ flevit ob letitiam dominus ugolinus ¶ et commendaverunt singuli hunc sermonem ¶ Die sequenti duxit eam dominus ugolinus et hec fuit domina blanceman que sumpto stilo domini ugolini multas utiles et famosas gobulas fabricavit ¶ Dicere quot et que pro ista fecerit dominus ugolinus non sufficeret liber iste Sed ponentur de ipsa huius rei memorie gratia quedam bona per librum ¶ Et nos ad licteram redeamus *finas facie leta etc* . nam isto loco qui scit bene dare magna lucra facit . *ad dei auxilium* nam ut dicit ovidius in de arte amandi primo . flectitur iratus voce rogante deus . et dicit iratus non quod eum gravet ira sed cum feceras aliqua propter que debuisset alius dominus temporalis irasci sed deus est clemens licet semper potentiam habeat ulciscendi . clementia dic quod est in inferioribus potestatibus

de clementia

(1) B assetta

(2) B consiglierave

Se sigrande elagente]
 che nul seria possente]
 Vinci con humiltate (1)]
 et indulli apietate]
 Ela (2) donna col pianto]
 molto varra per tanto]
 Ese ve del campato]
 o poi rotto arrivato]
 Paia chel benedica]
 econ buon viso il dica]

reservare ¶ *Quod si superat gens in tantum,
 quod resistentie non est locus, humilitate obtineas .
 inducens illos precibus, ad pietatem* ¶ *Domina
 vero cum gemitu valebit plurimum in hoc casu .
 ¶ Si bona ex tuis aliqua remanserunt, illud talibus*

temperantia animi in potentia ulciscendi et hec diffinitio non staret in deo hec tamen alia posset stare clementia est levitas superioris ad inferiorem impositis constituendis . hec diffinitiones sunt senece in libro de clementia . Et est rogandus cum omni puritate animi deus iste et si qua voves fac rationem quod incontinenti deus ipse quid factururus sis cognoscit de istis modis rogandi habes supra parte prima documento .viii]. magnas glosas . Ad dominos autem temporales cum eos inducere conaris ad bona non vitupero ¶ (3) si per aliquas c. 78 b. cautelas nitaris eos adducere ad quod tendis . Anaxiamenos enim orator qui magno Alexandro in arte oratoria fuit magister et qui aquibusdam creditur scripsisse ipsius ystorias Alexandri generalem dico Alexandrum et brevem quia uterque per se est cum Alexander ut refert Vallerius ad diruendum lapsacum civitatem cum impetu ferretur progressum occurrit extra menia Alexandro . Alexander autem sciens quod preces ire eius opponeret iuravit se non facturum quicquid petisset . peto ergo inquit Anaxiamenos ut lapsacum diruas et ita salus urbis unius fragmenti beneficio obtenta est , *honora* dicit hoc Amor contingere sed non debere contingere

(1) B conumiltate (2) B Et con la t espunta.
 riore è la nota de Alexandro

(3) Nel margine superiore

Epiglia (1) quei ripari
 che puoi ne fatti amari
 Ma lassar non ti voglio
 che mal non fieri ascoglio
 Se spesso navigando
 a dio fai raccomandando
 Et in tal caso ancora
 ciascun vie piu lonora
 Et asua devotione
 che campa molti epone

benedicens fingas facie leta dare . ¶ Et in negotiis tam adversis, eligas sicut potes . ¶ Tibi tamen obmictere iam non volo, quod male ad scopulum, iam non frangis, si sepius navigando, ad dei auxilium te commendas . ¶ In hoc etiam casu quisque amplius hunc honorat . devotionem etiam habet quilibet specialem, que virtute dei, ad salutis

remedium
 nau...

ut eum non omni tempore honorares pro posse . *devotionem etc* . loquitur de specialibus devotionibus quas habemus aliqui ad beatam virginem aliqui ad alios sanctos et bonum est ut eorum patrocinium invocemus ut facilius exaudiamur adeo . Sequitur alia lictera Sed ante quam deveniamus ad illam dicas michi posset aliquis qui nautare nesciret si mergatur in aquam aliquod habere remedium . Respondetur primo quod cum tante inertie animal idest asinus et porcus qui brevissima crura habent licet sibi sint pili (2) et alia multa animalia instrumentis carentia quibus non caret homo vel ea non sic apta habentia incontinenti quod immictuntur in aquas nautent multo fortius et credibilius animal rationale homo nautaret dum solum mortem quam cognoscit magis aliis animalibus qui ea non cognoscunt non timeret et inde expavescens et titubans non recordatur brachiis et pedibus se iuvare . Et quis primum hominem nautare docuit nisi natura que omnes genuit equales . non tamen tollo quin assueti magis ad hoc et ad alia sint experti . Iuva ergo te ipsum cum fueris in casu tali et cogita semper evadere . hoc premisso

(1) B Epiglia

(2) Il ms. pilia con l'a cancellata.

In porto (1) di salute ☐
 per ladio gran vertute ☐
 Al navigar reddiamo ☐
 e qui ci ricordiamo ☐
 Che sovente guardare ☐
 et quasi ognor cercare ☐
 Tu facci la sentina ☐
 saqua dentro avicina ☐
 Eselaqua vabbonda (2) ☐
 con trar fuor la fa monda ☐

*portum plurimos ducit sepe . ¶ Navigaturi me-
 morie infigamus, quod sepius facias, de sentina vi-
 deri . immo quasi continuo custodiri ¶ Et si
 aqua inibi habundaret, per evacuationem continuam*

dabo tibi cautelas utiles si eas volueris observare . cum ve-
 neris in aquam vel cum videris te casui propinquum ut oppor-
 teat te emergi obtura nares et aures tuos bambasia vel re
 alia . et si aures non poteris saltem nares . et cum fueris
 sub aqua tene secure os apertum . aqua vero non transiliet
 guttur nisi cum si forte velis bibere claudas os tunc enim
 quod in ore erit intrabit . et tenens os apertum respira se-
 cure Quod si spatium ante habueris illam bambaxiam quam
 in nares et aures ponis intinge in oleo et erit securior ab aqua
 et si in aqua videre volueris ubi clara est tinge vel unge ocu-
 los ab extra oleo simili et liber eris quod quidam portant in
 canna secum ut innovent si est opus ad oculos . Et sic
 quamdiu extra aquam viveres sine cibo tamdiu in aque fundo
 durares nisi aque frigiditas ubi est frigida te offendat . et di-
 cunt michi aliqui quod si panem habeant in uno saculo com-
 medent Alioquin pisces crudos ut vivant . hoc non probavi
 sed alia predicta in camera sub aqua probata sunt in mei pre-
 sentia . dicas ergo quod in flumine non potes perire quia
 gradiens per fundum et sentiens ad quas partes aqua tendit
 et cognoscens transversum arrivabis si cor habes . In mari
 etiam dicerem esse portandam pissidem et calamitam et acus
 in pisside sic sub speculo ut unctis modo predicto oculis

(1) B importo

(2) B vabonda

c. 78 b. Et extrema se face
 piu lun tempo ose tace
 Esella si crescesse
 che troppo ti paresse
 Metti atrar fuor le cose
 e fa laperte chiose
 Tutte vie che ti fanno
 con cotanta aqua danno
 Equi e in ogni stato
 quando vedi dallato

c. 78 b. *munda eam* ¶ *Cura similiter* || *extimare si uno,*
magis quam alio tempore, supercrescit. vel forsitan
minuatur. ¶ *Quod si ultra debitum inundaret,*
res iactans exterius, vias que aqua huiusmodi te
offendunt clausas protinus fac apertas. ¶ *Hic*
et etiam omni casu, quo utile noveris leviare, totum

redit ad lic-
 teram

c. 78 c.

et tempore naufragij preconiderato quomodo tramontana stat
 ad terram sub aqua videbis ad quas partes sit terra et etiam
 inuenies versus terram altiore fundum scilicet altiore ter-
 ram . et posses evadere quo casu cum expedit secure com-
 mede pisces crudos multi enim sunt qui eos crudos comme-
 dunt et vivunt . ut autem possis te tueri a piscibus qui no-
 cere tibi possent in mari si tempus et locus est cinge circa te
 sonallia ut cum eos inveneris te excutiens fuges eos et nos
 ad licteram redeamus . *navigantium* modo convertit se ad
 navigandum posito quod naufragium non sis passus . *de sen-*
tina hoc expositum est supra . *continuum* . bene dicit
 nam in hoc periculum vertitur valde magnum et ideo expe-
 ctandum non est quod in loco illo crescat aqua ut si ex casu
 creverit si vacua fuerit periculum minus erit *cura etc.* et
 iste .§. in eadem materia et de eodem loco loquitur circa que
 non posset cura nimis diligens adhiberis sequitur alia lictera
 que talis est *Quod si ultra debitum etc.* ista lictera per
 sequentia clara est || et dic *mundaret* idest cresceret ipsa
 aqua *iactans* si aliter videre nequiveris unde intraverit
 aqua navem *vias* hoc vult dicere quod illas vias que sunt
 aperte per quas aqua intrat fac clausas . obturando illas .
leviare idest rebus que sunt intus iactatis facere navem le-

Lalleviar sia buono]
 di chel gittato edono]
 Esalchun (1) e conteco]
 getta per rata seco]
 Chela legge provvede]
 acio (2) che qui richiede (3)]
 Ese forse occorresse]
 che in alto mar rompesse (4)]
 Qui ti ricorda eprendi]
 di cio che dissi e tendi]

*quod proicitur, donum magnificum reputabis. ¶ Si-
 que aliquis tecum erit, pro rata proicias ipse secum.
 ¶ Lex et enim ad omne quod hic requiritur, iam
 providit. ¶ Quod si forsitan occurreret, alto mare
 te rumpere, hic rememorans que predixi, capias et*

viorem *reputabis* quia donum recipit qui per iactationem re-
 rum personam evadit *pro rata* et ita etiam si non dicatur
 intelligitur per id quod dicitur in sequenti .§. *lex etc.* di-
 gestis ad legem rodiam de iactu per totum et ibi vide testum
 atque notata . et remissiones similiter quia longum esset hic
 referre per ordinem hunc tractatum et ad hoc facit ut secure
 iactes quod cato inquit que nocitura tenes quamvis sint
 cara relinque . utilitas opibus preponi tempore debet .
Quod si forsitan etc. Modo ponit alium amor casum posito de alio nau-
[fragio].
 quod rumperes alto mari superius autem dixit cum rumperes
 iuxta litus . ergo posses tu dicere ista sunt tot pericula que
 finem non habent et quod beati qui possunt terram stabilem
 habitare debet ac posset dici quod arator poeta dicit o dilecta de periculis
 manus que christi militas armis o summo plebs nata deo mi-
 tissima sors est, et infra et accedit ad huc illud Boetij quod
 eodem supra ponitur documento felix nimium prior etas etc .
 Et possent forte omnes fatui reputari qui videntes ex hoc tot
 proborum interitum non abstinere ab opere navigandi in quo
 tot sunt pericula quod enumerari non possent ut inquit de
 penis virgilius vjº eneydos non michi lingue sint .c. et cor-

(1) B Esalchuno e (2) B accio (3) B qui ti; ma ti è cancellato ed
 espunto. (4) B rompesse; in A è abbreviato.

Arivar (1) quanto puoi]
 senon dio sia co tuoi]
 Ese un Syon (2) repente]
 vien che subitamente]
 Rompe speça (3) e rivolge]
 ben fa sadio si volge]
 Ognanima che solo]
 el ti puo torre duolo]
 Moti vo porre un tracto]
 chenon convien sia matto]

*nitatis si poteris arrivare ¶ Alioquin tuos domi-
 nus committetur ¶ Si vero repente, Syon impetum
 faciens in te forte, fregerit et revolvat, Qui deo se
 dederit quilibet summe agit . cum solus ille sit, qui
 potest in omni periculo te iuvare ¶ Nunc tibi*

pora .c. ferrea vox omnes stellarum deprehendere formas
 omnia penarum percurrere nomina possim . Accedit ad
 propositum contra huiusmodi navigantes illud origenis in libro
 de singularitate clericorum nimis certe preceps est qui tran-
 sire contendit ubi alium cecidisse constiterit . et vehementer
 infirmus est cui non incutitur timor pereunte alio . Ille au-
 tem providus qui sollicitus sit casu ceterorum . et infra . dif-
 ficile est ut venenum quis bibat et vivat vel dormiat in ripa
 et non cadat . in hac parte expedit bene timere quam male
 fidere . et utilius est infirmum se agnoscat homo ut fortis
 existat quam fortis videri velit et infirmus emergat minus
 avaritie molestias patitur qui divitias non videt . Sed dicas
 michi ubi etiam in terra caremus periculis si (4) prece-
 dentia huius partis perlegas documenta . et nonne similiter
 submersiones urbium adustiones diluvia terremotus atque si-
 milia in terra contingunt . fuit enim particulare diluvium in
 Achaya mensibus viij sub rege thebeorum in tertia etate tunc-
 que fertur volasse cerambus . tempore ysaach . Et etiam
 tempore Moisis in eadem etate fuit particulare diluvium in
 thessalia . sub deucalione Sub Josue autem stetit sol spa-
 tio duorum dierum et siccatum est flumen Jordani eadem etate .

No{vum} de
 diluviis

(1) B Arrivar

(2) B sion

(3) B specça

(4) Segue duo cancellato.

Se in ysula vai
 per rinfrescarti assai
 Manda ascovrir in pria
 se gente ria vi sia
 E lassa nel tuo andare
 poi gente aben guardare (1)
 Laque togli che tay (2) sieno
 che briga non ti dieno
 Enel pigliar di quelle
 son cipolle buone elle

*aliud volo dare . ut si ob aliqua, forsitan ad insulam
 te convertas, decet te hic minime stultum fore . pre-
 micte aliquos ut discoperiant siqui mali sunt ibi
 ¶ Ac gentem ordina, pro custodia debita, ante iler
 ¶ Aquas tales accipias, ne te ledant . ¶ Utens
 cum primo illas acceperis si vis cepis ¶ Conferunt*

Aduisiones multe etiam nostris temporibus evenerunt et pos-
 sunt particulariter evenire Sed quot sunt sola pericula per-
 sonarum cum quibus omnes nos necessario conversari . de
 quibus superius in documento tertio habuisti et in diversis par-
 tibus libri huius . donec enim in hoc mundo sumus nulla
 stabilitas est in nobis oportet enim sequi nostra corpora
 de quo sunt dicit ysydorus ethymologiarum libro .iij°.
 mundus est is qui constat ex celo terra et mari cuntisque si-
 deribus qui id circo mundus est appellatus quia semper in
 motu est nulla enim requies elementis concessa est . de
 motu dicit Aristotiles in predicamentis quod .vj. sunt species
 motus generator corruptio augmentum diminutio alteratio se-
 cundum locum mutatio . ergo invanum laborant qui querunt
 in hoc mundo quietem . Sed frater ex periculis minori pe-
 riculo te submicte nam consideratis omnibus ut michi vide-
 tur minora pericula sunt in terra . Sequitur alia lictera
que predixi loquitur de hiis que predixi supra in alio casu

(1) La stanza in B è ripetuta, sebbene cancellata; ma la carta 78 b termina
 per ciò col verso: vento atterra pur dea, cioè una stanza prima che in A.
 (2) B tai

Eguarda in tua galea]
 qual parte al carico erea]
 Eda qual meglio vela]
 o contra mar me chiela]
 In essa ti vo dire]
 se vedessi avvenire]
 Che vento ti rompesse (1)]
 themoni e tabbattesse]
 Larbore grande tuo]
 metti nel luogo suo]

et enim in hoc tibi ¶ *Inspice in galea, quod latius ponderi, minus aptum* ¶ *Aquo etiam melius vele surgunt* ¶ *Et quam melius contra mare.* ¶ *In hac equidem si contingat ventos confringere grandem tuum arborem vel themones minorem tuum, colloca*

nafragij . *arrivare* ad istam licteram revideas cautelas que superius in alio simili casu ponuntur documento eodem in testu et glosa . *Alioquin tuos etc.* more humano loquitur amor ut cum habeat quis hominem pro derelicto dicat iure te dominus . et non est mala lictera videtur enim per hoc quod omni casu iuvare valeat solus deus et hoc verum est . non sunt ergo ista precepta manichei de quibus Augustinus contra faustum libro .v^o. talia sunt inquit precepta Manicei ut si ea non faciat deceptores si autem faciat deceptis sitis . Amor enim hic eo casu (2) quo te iuvare non potes te remittit ad illum in quo si fidem habueris non peribis hunc deum invocare cepit enos quem ab Adam Seth genuit Ab Adam .cccxxxv. anno ut dicit ysydorus ethymologiarum libro .v. *Syon* et quid est hoc dicere (2) dicas quod bene proprie describi non potest . sed est quedam species ventorum involutorum nubibus et subito trahentium nubes ad aquam maris et ab aqua reducentium nubes ipsas plenissimas ferocissimo impetu et truncantium subito quecumque inveniunt et hos credo esse qui a pueris et mulieribus dicuntur Macones vel ¶ dicas quod nubes que adscenderunt invenientes ventos et illos intra se involventes sua illos gravitate

c. 78 d.

(1) *B* rompesse

(2) *Segue* quod cancellato.

Lalbore tuo minore]]
 sabbatte quel puo tore]
 Lantenna e lei riçare (1)]
 fin che luce tappare]
 In luogo di themoni]
 fa spere e in aqua poni]
 Di nave se pur trahe]
 verso la terra fae]
 Tue ancore (2) gittare]
 se non puoi in alto trare]

*loco grandis . ¶ Et si fecerint de hoc idem,
 antennam erige loco eius donec pateat lux sperata
 ¶ Themonum insuper loco speras in aquam proiciens
 fabricabis . ¶ In navi itaque si trahitur versus ter-
 ram, nec poteris consequi altum mare, ancora fige*

trahunt ad imam venti autem postea sua levitate trahunt illas
 in altum ex potentia impetus . hos bene naute cognoscunt
 et timent valde navis quedam venetorum ex tali casu subito
 revoluta in mare fuit cum personis et rebus et fundus ex parte
 superiori remansit et quamvis esset aperta fenestra que ipsa
 revoluta erat inferior, aqua non intrabat cum non haberet aer
 unde exire quod facit in argumentum ad cautelas superius po-
 sitas evadendi sub aquis eodem documento in glosa . Exi-
 verunt de nave illa qui potuerunt et venerunt per illam fene-
 stram natando et adscenderunt super fundum navis et evase-
 runt cum mare post quietum duxerit eos ad litus . forata
 nave postea desuper circa litus impleta est aqua . et pos-
 sent forte hij tales turbines aut fulgura nominari de hoc
 tamen satis dicta sufficiant et ad licteram veniamus *qui po-*
test et ista lictera glosata est supra . *stultum* . hic di-
 cit decet te minime stultum fore idest plurimum cautum esse .
ac gentem ordina . scilicet de hiis qui tecum sunt sollicitio-
 res . non pigros vigilantibus enim et non dormientibus
 iura subveniunt digestis quibus ex causis maiores, non est .
 et de edendo veluti . de pigritia autem habuisti supra
 parte prima documento .xxij. in glosa et de sollicitudine

redit ad lic-
 teram

(1) B riççare

(2) B ancore

Le quai fitte contendi]
 diligente attendi]
 Le sarcì si guardare]
 che tengan (1) al girare]
 Segliavien che galea]
 vento aterra (2) pur dea]
 Nocchiero (3) e galeotti]
 deno esser presti edocti (4)]

*tua . ¶ Quibus ut convenit stabilitis, ad funes et
 sarcia, pone custodiam diligentem . ut ob girum con-
 tinuum non frangantur ¶ Quod si galeam ventos,
 ad terram contingat impiger, nauta et etiam galeotti,*

parte eadem documento eodem in testu et glosa et est pi-
 gritia ut dicit tullius in tusculanis questionibus metus con-
 sequentis laboris malitia autem ut ibi dicit est voluptas ex
 malo alterius sine emolumento suo . licet non faciat ad
 licteram istam . et hoc in .iiij^o . Et idem in .v^o . tardis
 mentibus virtus non facile commictitur quod facit ad licteram .
lux sperata . idest portus salutis . *speras* ligantur enim
 plures fascēs et proiciuntur in aquas retro naves ut non sic
 naves currant fractis themonibus et dicuntur spere quasi res
 que te faciant tardare progressum . *salva dei potentia* bene
 dicit nam nisi dominus custodierit civitatem frustra etc in
 hunc debet esse spes nostra non ad creaturas ei subpositas
 quos quidam hactenus et adhuc forte deos appellant Illi dij .
 fallibiles anno ab Adam .ij.^m vij.^o . lxxij . cum folex genuit
 ragau primum adorati sunt . Sed turpe erat dicit ysy-
 dorus ethymologiarum libro .viii^o . capitulo .xj^o . tales deos
 credi quales homines esse non debent . *remanebit in mari* .
 feras (5) ergo mortem cum aliud non poteris patienter cum
 natura etenim litigat qui mori grave fert ut dicit Marcus Varro
 Iste Marcus mundum in duas tantum partes divisit celum et
 terram . Item celum in ettera et aera . terram vero in
 aquam et humo mortalium . A summo autem celi circuitu
 usque ad lune circulum etthereas animas esse . stellas esse
 celestes deos invisibiles Inter lune vero girum et ymbro-

divisio alia

(1) B tengnan (2) B atterra (3) B Nocchiero (4) B edotti (5) Se-
 gue g cancellato.

Et aschisa menarla
o in altra guisa aitarla
Si che giunga (1) leggiera
o volta faccia intera
Che rade volte incontra
che rompa se sta contra
Di quegli la provedenza
salva di dio potença
Ma se aromper vieni
simil maniera tieni

c. 79 a.

*ut eam ducant per latera, vel aliter adiuvent sint
intenti, || pariter atque docti : ut leviter veniant super
terram, vel integra revolvatur. ¶ Nam raro ac-
cidit quod si providentia debita, resistat ipsorum,
salva dei potentia, disrumpatur ¶ Si tamen omnino
naufragium, nequeas evitare, similem servans mo-*

rum et ventorum cacumina aereas esse animas sed eas animo non oculo videri . *sepultura* . nil enim obest iustis sepultura nulla vel vilis sicut impiis celebris vel pretiosa non prodest . ut extra de sepulturis in capitulo sacris cum similibus . *multa sunt* . Verum dicit ut et dictum est supra . *cum rursus* . modo ponit cum portui appropinquas et dicit quod pedotta tuus etc . Iste pedotta ex usu habet memorie unde melior sit progressus et carum officium esse solet . In hoc et in talibus dicas ut dicit Iulius celsus libro .ij. Rerum omnium magister est usus quod volumus et libenter credimus et que sentimus ipsi reliquos sentire speramus . et de hoc vide notata supra . parte prima in prohemio ipsius partis in glosa . huius officialis de consuetudine si non ydonee portum intrat pena est capitalis . ut dicat cum ovidio addita sunt penis aspera verba meis . cum ipse tali periculo spontanee se subiecit verba est etiam magnum salarium . *diligentia* apponat ergo hic intelligentiam ad presentia et memoriam ad preterita iuxta posse . dicitur nanque intelligentia statum presentium rationabili mutatione pensare . memoria vero dicitur ad mentis intuitum ymaginaria representatio preteritorum . *Tu ita-*

(1) B giunga corretto da giunca

Con remi ecio che sai ┌
 a riva piu latrai └
 Che per chella e piu bassa ┌
 in poca aqua ti lassa └
 Ese la gondola ai ┌
 la donna vi mettrai (1) └
 Etu e quey che sanno ┌
 di nuoto laiutranno └
 Chi non pora campare ┌
 si rimarra nel mare └

*dum, cum remis et omni quod sciveris, super bas-
 sum, quam amplius poteris trahas illam. ¶ Nam
 quia est eadem minus alta, in aqua modica te di-
 mictit. ¶ Si gondolam forte habes in hac do-
 minam collocabis, tu quoque cum aliis, qui nautare
 noverint iuva illam. ¶ Et qui non valebit eva-*

c. 79 a.

que etc. Non loquitur iste .§. || quando intraveris portus
 illos qui notorie tuti sunt. Sed de aliis in quibus solent
 robatores sepiissime inveniri. *dentibus galeottis* nam si es-
 sent armati non sic possent operam dare fuge. secus si es-
 ses ad bellum cum aliis et fugam capere non valeres *premi-
 cte* bona cautela est. nam et previsa iacula minus fe-
 riunt. *per voltas* dic fluviorum *solito more manum* nam
 cum temones stent acontrario contrariis utere directuris hoc
 casu. *custodiam adhibe* et non solum hoc loco sed in omni
 loco tibi est magna custodia adhibenda. modum tamen cu-
 stodie tibi tradit inferius. *usque quo dies etc.* quid sit dies
 habes superius eodem documento in glosa. Sed que est
 causa luminis diei dic solis splendor videamus igitur aliqua
 de sole. solem quidem et alios planetas ab occidente natu-
 rali motu moveri generalis fere omnium phylosophorum fuit
 sententia. quod in oculis per signorum dispositionem col-
 ligitur cum enim positus sic sit aries quod cum est in cir-
 culi medio inter illum et orientem est taurus de inde gemini
 post cancer In oriente inter eundem arietem et occiden-

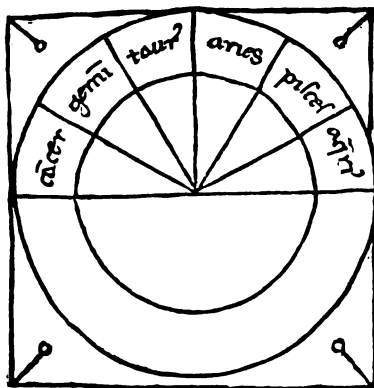
de sole

(1) B vimetrai

Etanto gli varrae []
 la sepultura chae []
 Se pentuto rimane []
 quanto se pinta lane []
 Assai perigli sono []
 omai sol duno ti pono []
 Al qual da la tua mente []
 choccorre piu sovente []

dere, remanebit in mari ¶ *Tantumque illi, sepultura huiusmodi relevabit, quantum alia picta queque.* || ¶ *Denique pericula multa sunt, Sed solum de unico ammodo dico tibi.* ¶ *Ad quod*

tem sunt pisces post aquarius in occidente capricornius ut in hac figura signatur Si igitur sol ab oriente in occidentem tenderet in signum versus orientem positum idest in pisces ab oriente transiret et inde in cetera cum ergo ab Ariete in signa versus orientem posita prius in taurum de inde in geminos transeat sine coniuntione iudicij ab occidente in orientem credatur moveri fuit etiam necesse quod sic moveretur Cum itaque firmamentum tendat ab oriente in occidentem, si planete illi concurrerent tantus

esset in terris impetus quod nichil in eis posset stare vel vivere . ut igitur obviaret rapido motui firmamenti et illius impetum temperaret in contrarietatem motus retorti sunt quamvis tamen contra firmamentum cotidie moveantur ad ortum tamen et occasum referuntur cum illo . Sed queritur que fuit necessitas illos ad ortum et occasum a firmamento referri . dicas quod cum sol ab occidente ad orientem movetur nisi referretur a firmamento mensibus .vj. continuo super terram noctis beneficii careremus .vj. autem aliis mensibus currens per inferius

Quando a porto se presso ☐
 lo tuo pedotta adesso ☐
 Ponga cura dintrare ☐
 suave et ordinare ☐
 Se tutto al passar netto ☐
 etu guarda al suspecto (1) ☐
 Armar fa tutti y tuoi ☐
 quanto tu meglio (2) puoi ☐
 Salvo che y galeotti ☐
 caggian li remi e dotti ☐

cum sepius accidat, adhibe mentem tuam ¶ *Cum
 rursus portui appropinquas, pedotta tuus statim se
 dirigat ad intrandum, suaviter et actendat, summa
 quod illese diligentia portum intret* ¶ *Tu itaque
 si dubium est, advertens, armari facias quam me-*

emisperium ad nos non adscenderet . sicque die sex mensibus careremus . Sed quero cum extra firmamentum sit planete quomodo possunt a firmamento referri et luna maxime que remotissima est ab eo dicas ignem vel ettera firmamentum esse et illud quod homines in aque colore ad modum pellis extense sibi fingunt nichil esse . de firmamento autem vide infra parte ultima in glosa magna . Sed cum luna sit in ettere quomodo illam extra firmamentum dicimus esse . Respondeas quod et si extra firmamentum esset illius posset impetu moveri nam impetu alicuius maximi videmus minima que extra ipsum sunt frequenter moveri . Sed quidam tenuerunt contrarium . Perypathetici unus quorum fuit aristotiles voluerunt supra solem (3) lunam quintam fore essentiam unde nulla contrarietas poterat ibi contingere . Sicque dicentur omnia que sunt ibi discurrere circa centrum . concurrent igitur cum firmamento planete . proprio cursu non alieno ad ortum cotidie veniunt et occasum . et in ista sententia helpycus invenitur . Sed quomodo potest contradici hiis que per signorum dispositionem oculis probantur . Perypatetici sophystice contra philosophicam veritatem agentes dicebant solem videri ad signa versus orientem posita transire non tamen ita esse immo

(1) *B* suspetto(2) *B* meglio(3) *Nel ms.* solam è tra due virgolette.

Sien se scontro venisse
 piu forte che sentisse
 Sela galea tua
 contro la força sua
 Emanda adiscovrire
 se puoi senon del gire
 Piglia provvedimento
 cha volte impedimento

lius poteris cunctos tuos . dentibus galeottis, qui parati maneant atque docti, si qui contra tuam galeam occurrerent fortiores . ¶ Premicte si poteris, ut discoperiant portum quosdam ¶ Alioquin in progressu, diligens sis et cautus, ut per voltas introitus

illa veniebant ad solem . ut ponamus quod sol hodie sit ortus in prima parte arietis firmamentum et sol cotidie nocteque sequenti currunt circulariter circa terram . sed quoniam firmamentum est sole velocius arietis prima pars que cum sole hodie orta est ante ipsum oriretur . cum vero venerit sol ad ortum pars sequens arietis oriretur cum sole . unde videatur ipsam nobis et solem transire ad terram . Et sic cotidie pars signi posterior solem consequitur et putatur sol ad orientem (1) moveri . priori tamen sententie doctissimus philosophorum consentit unde dicas quod sol et alij planete ab occidente ad orientem non recto modo sed obliquando scilicet modo descendendo ad australia modo ad nostram habitabilem adscendendo iuxta predictam signorum dispositionem . hic quero que fuit necessitas quod sol contra firmamentum moveretur oblique . Respondeas ut .iiij*. annis diversitates nobis operaretur quod ut approbes melius has diversitates ammodo intimabo . Cum igitur capricornium intrat sol quod || xv . kal. januari contingit sol enim quodlibet signum .xv. kal. intrat eique mensi signum attribuitur in quo sol illud intrat quia tunc remotissimus est anobis riget frigore habitabilis nostra terra enim et aqua naturaliter sunt frigide et si quando aporpinquo sole calefiant . Iterum cum non sit quod rarescat aer frigiditate spissatur in

(1) // ms. oriente

Dar gia non ti potesse]
 alchun che quivi stesse]
 Poi che galea equesta]
 pon giu le vele epresta]
 Sia quasi abalestrare]
 larmata gente edare]
 Verso il porto la poppa]
 per cessar folle intoppa]
 La proda verso il mare]
 se bisogna (1) scampare]

reclusi aliqui dare tibi, dampnum aliquod iam non possint ¶ *Et postquam loquimur de galea deprime velas tuas, et tui quilibet sint intenti, ad ballistandum continuo, et etiam feriendum.* ¶ *Pupem eius versus portum* ¶ *Proram autem versus mare, ut si fuerit eligibilius fugere, possis tibi celerius providere.* ¶ *Temonum alterum leva altum,*

nubes que dissolvuntur in pluvias fitque anni pars que hyens vocatur . estque frigida et humida . Incipit quippe hyens secundum grecos et nos .vij. ydus novembris et extenditur usque in .vij. idus februarii ysydorus tamen dicit illam a .x. kalendis decembris incipere et .viii. kalendis marci terminare . in hoc tempore pori superficiei terre frigore constringuntur calor evaporare non potest qui intus remanens erbarum et arborum nutrit radices vicemque matris obtinet pregnantis . crementum autem non confert quia nec calor nec humor ex quibus est augmentum . ob constrictionem frigoris per medullas potest erbe vel arboris adscendere . huic tempori assimilantur aque flemma etas decrebita . sunt enim frigidus et humidus . In eodem se melius habent colerici peius flegmatici melius Iuvenes peius decrebiti . pessime sunt infirmitates que nascuntur ex flegmate ut cotidiana febris minus mala que ex collera ut tertiana utile est in eodem tempore augmentare cibum sed minuere potum . pori namque corporis humani ex frigiditate constringuntur nec potest evaporare calor qui intus remanens plus consummit contra

(1) B bisongna

Lun temon leva suso
 laltro legghier tien giuso
Ma convien levar mano
 non mica con soliano
Maper contraro eface
 cosil guidar verace
Sel porto sentirai
 dubbioso guarderai

reliquum hic depressum ¶ *Non tamen levcs solito more manum . sed contrario casu isto cum sic utilius dirigatur* ¶ *Si postea portum sentis in dubio, custodiam adhibe ut de castro, quod exercitus*

igitur interiorem defectionem necesse est interiorem refectio-
 nem infundere igitur apud antiquos deus Jemis pinguis ventre
 pingebatur . et ab immunditia paludis spurius vocabatur In
 eodem uti calidis et siccis est utile et consulitur in ieme me-
 diocriter potandum vinum forte et rubeum . Cum autem
 sol adscendendo usque ad arietem pervenerit, quem intrat xv .
 Kal. aprilis nec nimis est anobis remotus nec nimis propinquus
 ut pote in medio torride çone positus . unde aer nostre
 habitabilis nec nimis est calidus nec nimis frigidus nec nimis
 humidus nec nimis sicus . sed inter .iiij°. qualitates tem-
 peratur fitque tempus anni quod vocatur ver . veris vero ini-
 tium secundum grecos et romanos est .vij. ydus februarii sed
 secundum ysydorum .viii. kal. martij In hoc anni tem-
 pore pori superficiei terre Jemis frigore prius clausi solis
 aperiuntur calore . sol quoque ad arborum et erbarum pe-
 netrans radices humorem quem ibi yeme coadunatum repe-
 rit attrahere nititur herba vero vel arbor inanitionem sentiens
 suam humorem a terra attrahit quem in sui similitudinem vel
 adiuvante calore solis transmutat sicque reviviscunt Inde
 est quod quidam mensis huius temporis aprilis quasi aperilis
 dicitur quia terra tunc predicto modo aperitur . Estque
 huius temporis proprium inconstantia . modo quippe plu-
 viosum est ex iemis vicinitate modo siccum ex estatis propin-
 quitate . et hac ratione modo frigidum modo calidum . unde
 in martio sepe homines infirmantur . cum enim humana
 corpora sunt aperta calore frigus ortum subito ad inferiora
 penetrat et infirmitatem generat iuxta paratam materiam vel

Come fosse un castello
eloste intorno ad ello

Ma per cotal maniera
che farai la bandiera

c. 79 b.

Pur dar di mano in mano
atutti che vi stano

c. 79 b.

circumdaret ¶ *Ut tamen huiusmodi serves mo-*
dum || quod de manu in manum banderiam singulis
continuo facias per circuitum exhiberi . usque quo
dies appareat non cessando ¶ *Illi etiam sunt lau-*

naturam . Sed siquis in hoc tempore sibi previderit in illo tardius quam in aliis infirmatur . huic tempori assimilatur aer sanguis pueritia . sunt enim calidi et humidi . In ipso se habent melius melanconici peius sanguinei melius senes peius pueri . pessima est infirmitas que venit ex sanguine . ut si nota est minus mala que venit ex malancolia ut quartana . In eodem est utilius uti frigidis et siccis . Cum autem sol usque ad cancrum descenderit, quem intrat .xv. kal. julij ex sua propinquitate terram accendit et desiccatur tuncque est estas que calida est et sicca . cuius initium secundum grecos et romanos est .vij. Idus may sed secundum ysydorum .viii. kal. Junij . huius est temporis erbarum et arborum desiccare radices consimile est igitur collere . et iuventuti . hec enim sunt calida et sicca . In eo melius se habent flegmatici peius colerici melius decrepiti peius Iuvenes . pessima est infirmitas que venit ex collera . ut causus ... tertiana minus mala que ex fluiditate ut cotidiana . In eodem utile frigidis et humidis uti Augmentandus est potus cibus est minuendus . cum enim corporis pori ex calore aperti sunt naturalis evaporat calor . Unde digeritur . sed quoniam transit potus in sanguinem augmentandus est potus . Cum vero sol ad libram pervenerit siccatus est humor et calor extinctus, quia calor nisi humore nutriatur extinguiturnum tempus frigidum et siccum cuius initium est secundum grecos et romanos .vij. ydus augusti . Sed secundum ysydorum .x. kal. septembris . huic assimilatur terra malancolia senectus quia frigide sunt et sicce . In eo melius se habent sanguinei peius melancolici melius pueri peius senes . pessima est infirmitas que [nasci]tur ex melanconia minus mala que ex sanguine . Ut igitur genera-

Ne ti convien ristare
 sel giorno non appare
 Elodo ancora quegli
 che fanno cercar segli
 Dintorno del dormire
 gli trovasse fallire
 Enel sicuro tale
 fa guardia chente eguale

Si vuol far dela cosa ☐
 che si fura nascosa ☐
 Chun solo huom la poria ☐
 succhiare e fondaria ☐
 Fa gran guardia del fuoco ☐
 in porto e in ogni luoco ☐
 Esegliavien chalcune ☐
 galee trovi che piune ☐
 Anno dite la força ☐
 tornar in mar (1) te sforça ☐
 Eva facciendo (2) volte ☐
 fuggendo aquelle molte ☐

propter furtum ¶ *Nam illam solus posset, et unus perforare, ut taliter mergeretur* ¶ *In portu et loco quolibet, ab igne custodiam fac non parvam* ¶ *Si galeas inveneris tua potentia fortiores, latitudinem maris quere . et voltas varias faciendo impe-*

de malitia
demonum

igne nam sepe accenditur ase ipso in navi quod probatum est
 sepius etiam ob malam custodiam officialium navis tue Sed
 frater ego credo cum generaliter hic loquatur quod de alio igne
 intelligit loco isto scilicet de malitia demonum Unde dic
 ademone malo cautam fore summendam custodiam quid autem
 sit demon habes supra plenissime in prohemio libri huius hiis
 malis demonibus ut oppinantur doctores aer iste ita plenus est
 sicut minutissimis pulvisculis solis radius horum malitia sicut
 dicit Ambrosius occulta etiam facile comprehendit . Unde
 dicit Beda super illud tho .vjº. Apprehende brachium eius
 etc . dum christus inquit levaret in (3) cruce pedes suos qui
 ambulaverant super terram . advenit diabolus querens siquid
 peccati inveniret in eo . Item leo in sermone de circum-
 cisione non enim desinit hostis antiquus transfigurans se in
 angelum lucis deceptionis laqueos ubique pretendere . et ut
 quoquomodo fidem credentium corrumpat instare . Et Au-
 gustinus in libro de divinationibus demonum Suadent autem
 miris et ineffabilibus modis illam subtilitatem suorum corpo-
 rum corpora nostra non sentiunt penetrando se se cogitationi-

(1) B immar

(2) B facendo

(3) Segue pede espunto.

SOCIETÀ FILOLOGICA

ROMANA

MAR 16 1925

I

Documenti d'Amore

DI FRANCESCO DA BARBERINO

secondo i manoscritti

originali

A CURA DI

FRANCESCO EGIDI

IN ROMA

Presso la Società

· M · DCCCC · XXIII ·

FASC. XIII.

(VOL. III, FASC. III)

Tanto che sia loscuro
 che poi camperai puro
 Ispegni y lumi (1) tuoi
 e puoi gir come vuoi
 Chel mare e bosco quasi
 e color fien rimasi
 Epoi sul far del giorno
 pensa di tal ritorno
 Che non tatrovi (2) in essi
 se poi piu non potessi
 Poi quando serai giunto
 al tuo buon porto apunto

*tum fugias carundem ¶ Donec obscuritas noctis
 sequens, tue penitus evasionis sit causa ¶ Tua
 quoque lumina tunc extingue, ut libera ambules si-
 cut velis ¶ Mare et enim est ut silva . sicque gen-
 tes contrarie remanebunt ¶ Postea in aurora,
 tuum reditum pensa talem, ut non obvies supra-
 dictis . ¶ Nisi post hec, potentia crescat tua
 ¶ Cum demum ad tuum perveneris portum bonum,*

bus eorum per quedam ymaginaria visa miscendo sive vigi-
 lantium sive dormientium . Et idem ibidem demones aeris
 affectione atque ordinatione sibi nota nobis ignota futuras pre-
 vident tempestates Aliquando etiam hominum dispositiones
 non solum voce prolatis verum etiam cogitatione conceptas
 consignant que dum ex animo exprimuntur in corpore tota
 facilitate perdiscunt atque hinc et multa futura prenuntiant .
 aliis videlicet mira qui ista disposita non noverint . Et
 ysidorus triplici acumine scientie vigent demones subtilitate
 nature experientia temporum revelatione supernorum spi-
 rituum Et Augustinus malignus spiritus cum adeo per-
 mittitur latet in ira infallacia sermonis odoribus se subit in-
 fundit saporibus et turbidi motus in lumine tenebrosis affecti-
 bus tenebratis post quibusdam nebulis implet omnes meatus
 intelligentie per quam pandere lumine rationis radius mentis

(1) B Ispegni ilumi

(2) B tattrovi

Et avrai ben guardato]
 serai molto innorato]
 Et amor ti darae]
 dele gran gioie chae]
 Et assai piu piagere]
 avrai del possedere]
 Lacosa fatigata]
 che leggiera guardata]
 Epiu durar vedrai]
 lei che quella cavrai (1)]
 In un punto riposta]
 nela tua torre accosta]

et custodieris cuncta bene, multum honoraberis a quocumque . ¶ Tibi insuper dabit amor, de localibus magnis suis ¶ Et maiorem satis, in rei possessione letitiam obtinebis, quam habueris cum labore, quam de leviter acquisita . ¶ Illamque similiter, ista longius perdurare videbis, quam punto unico, in turrim propriam recondisti .

c. 79 d.

solet . Et idem in dicto libro de divinationibus Aliquando autem non que ipsi faciunt sed que naturalibus signis futura prenoscunt . que signa in hominem convenire non possunt ante predictionem . Legitur in ystoria super evangelia in rubrica de titulo triumphali ubi agitur de passione domini quod demones scientes vires suas fractas esse . hoc agebant ut scilicet dicerent christo yudei vach qui destruis templum dei . et illud alios salvos fecit etc ut videlicet de cruce descenderet nec mortem subiret temporalem alias corporalem . Sequitur ammodo alia lictera quia de predictis ad tractandum non sufficeret liber iste *et voltas varias* more vulpium ut tua nequeant itinera ipsi sequi . *noctis* quid sit nox habes supra in figuris et in licteris eodem documento ¶ in glosa *lumina* non loquitur de oculis immo de accensis ingneis eo quod habens lumen anon habente alonge ac facilius cernitur . *remanebit* subaudi te evadente . *in aurora* et iterum de oris eodem loco

(1) B chavrai

DOCUMENTUM .X. SUB PRUDENTIA

Mo viene undocumento
del sommo insegnamento (1) ☐

Di certi universali ☐
provedimenti tali ☐

Che sovra quey veghiando ☐
provedendo et pensando (2) ☐

.X.

Nunc quoddam sequitur documentum, in certis
continens doctrinam provisionibus, universa-
libus in se summam. ¶ Quas si pensaverimus et

ubi denocte et die superius habuisti in glosa . *Et maiorem satis etc.* premia enim victoriis comperta ceteris muneribus pulcrius elucescunt Munera quidem empta laboribus iocundius omnibus clarescunt gratuitis Maioris quippe laudis meretur precomunia qui laborando munus recipit quam qui recipit otiando labor et enim antecedens quandam consequenti premio infundens dulcedinem maiori favore premiat laborantem et illud catonis conserva potius que sunt iam parta labore cum labor in danno est mortalis crescit egestas et facit lictera sequens ibi perdurare etc et ad illud facit aliud catonis utere quesitis modice cum sumptus abundat labitur exiguo quod parum est tempore longo . et illud eiusdem utere quesitis sed ne videaris abuti qui sua consummunt cum deest aliena secuntur . Et illud dulce sapit melius cum pregustatur amarum nanque per oppositum noscitur omne bonum . *in turrim etc.* idest in locum tutissimum quia domus alta et fortis est Alias in Francia turris sepe dicitur castrum . Sequitur aliud documentum.

Nunc etc . Istud decimum documentum tractat de amico querendo eligendo et conservando . Vide illud et testum eius utillimum et probatum nec non et circumstantias et similitudines que ponuntur in glosis . ex quibus

(1) B insegnamento

(2) B epensando

Fan forte il nostro stato]
 crescer elacquistato]
 Son cagion di guardare]
 tutto nol paian dare]
 Lo primo chio ti dico]
 pensa dun buono amico]
 Achui ricorrer possa]
 sempre (1) avanti ogni (2) mossa]
 Ecollui diportare]
 sai diche rallegrare]

*actenderimus diligenter, nostrum plurimum augent
 statum suntque causa custodie quesitorum + licet hoc
 prima, facie non ostendant* ¶ *Primum nempe,
 quod spetialiter tibi dico, de bono aliquo cogitabis
 amico* ¶ *Ad quem ante singulos recurrere possis
 motus* ¶ *Sc[is] gaudere cum eo, si causam habeas*

omnibus multa poteris utilia reportare . descende ergo infra
 usque ad .3. qui incipit primum nempe nam precedentia sunt
 prohemium et tolle illam licteram *de bono* et coniunge infra
 cum alia lictera *Amico* . quia ut dicitur in ecclesiastico
 .vj. capitulo Amicus fidelis protectio fortis qui autem in-
 venit illum invenit thesaurum amico fideli nulla est compara-
 tio . de hoc ut dicitur proverbiorum .xvj. omni tempore
 diligit qui amicus est et frater in angustiis comprobatur et
 eodem capitulo frater qui adiuvatur a fratre quasi firma
 et iudicia quasi urbium . et eodem capitulo vir ama-
 bilis ad societatem magis amicus erit quam frater . Et
 glosa super ecclesiastici .vj. ibi in lictera predicta . Amicus
 inquit amoris consors cui sic animum tuum applica ut ex
 duobus unum fiat cui te tamquam tibi committas et nichil
 inhonestum petas . Non est enim amicitia vestigialis sed
 plena decoris unde vos amici mei estis si feceritis que ego
 precipio vobis etc . dedit nobis dominus amicitiam quam se-
 quamur . ut faciamus amici voluntatem aperiamus ei secreta
 et ipse nobis unde vos ante dixi amicos quia omnia que
 audiavi apatre meo nota feci vobis . Et testus in eodem ca-

(1) B sempre

(2) B ongni

Elamentarti ancora]
 se mal tavién talora]
 Nel male alleviamento]
 nel ben lo cor contento]
 Ti troverrai con ello]
 e serai piu per quello]
 Fermo in poter tenere]
 quel che secreto chere]
 Che quando lavrai detto]
 sera sfogato il getto]
 Ma qui fa punto eguarda]
 cogni hom molto si tarda]

c. 80 a.

gaudiorum ¶ *Et si aliquando tibi mala contigerint*
condolere ¶ *Alleviaberis in adversis* ¶ *In prosperis siquidem, cum eodem, corde reperies te contentum* ¶ *Erisque firmior propter eum, in continentia* || *secretorum* ¶ *Nam cum dixeris ipsa illi* c. 80 a.
temperabitur appetitus ¶ *Sed puntum faciens hic advertas, quod tarde reperiet ita fidum, homo quilibet hunc amicum* ¶ *Et forsitan prope tuam, pervenies*

pitulo amicus fidelis medicamentum vite et immortalitatis . et Socrates Amicus raro acquiritur . Ed adhuc maxime necessarium in vita sine amicis enim nullus utique eligeret vivere . habens reliqua bona etc . heticorum viijº . et quod ibi sequitur . Et terrentius . Siquis in celum adscendisset naturamque mundi et pulcritudinem syderum aspexisset insuavem illi sine amico et socio administrationem fore que iocundissima foret si aliquem cui iurasset habuisset hoc tullius in de amicitia ibi natura nichil solitarium amat . Et ipse tullius de officiis .iijº . Sotietatis artissimum vinculum est arbitrari magis contra naturam esse hominem homini aliquid detrachere sui commodi causa, quam omnia incommoda subire Sequitur *illa lictera* ad quem ante singulos etc . construe sic eam ad quem ante singulos motus possis *recurrare* . iuxta illud senece lex est amicitie ut cum amico cuncta deliberes sed prius de ipso . Sequitur alia lictera . *Congaudere etc* . lictera istius .§. loquitur de congaudendo et sequens .§. de condolendo cum causa inest quia ut dicit || se- c. 80 a.

Atrovar quel cotale ☐
 amico ben fidale ☐
 Eforse viverai ☐
 che tu nol troverrai ☐
 A tua vecchieça presso ☐
 poi morirai sença esso ☐
 Eponian che ti paia ☐
 che grandi emolti naia ☐
 Pero non dei fidarti ☐
 o troppo assicurarti ☐

senetutem, ante quam invenias illum talem . et sine ipso postea morieris ¶ Et posito videatur, quod multos de talibus, habeas atque magnos. propterea non confidas vel reddas nimium te securum . ¶ Quia cum veneris ad probandum, et purum reperiēs bene

neca nil dulcius quam habere cum quo loqui audeas . cum eo quippe potes secure loqui cum ait tullius de amicitia In amicitia spernenda est verecundia et reverentia . Et quomodo potest ut ait tullius ipse in de amicitia libro primo esse vita utilis que non amici mutua benivolentia conquiescit quid enim dulcius quam habere cum quo audeas sic loqui ut tecum . Unde terrentius vetus verbum est hoc comunia esse amicorum inter se omnia et facit ad aliam licteram que infra idem dicit in testu . *Alleviaberis etc .* lictera istius .§. et sequentis et duorum aliorum sequentium quasi glosa sunt precedentis propositi Vide eos *quod tarde reperiet . etc .* unde salomon virum de mille unum reperij mulierem ex omnibus non inveni . de hoc tamen in quantum mulieres vituperare videtur vide quod notatum est supra parte prima documento secundo . in glosa . *non confidas* Unde in ecclesiastico .vij. capitulo coram extraneo ne facias consilium nescis enim quid parat non omni homini cor tuum manifestes . ne forte inferat tibi gratiam et convicietur tibi . et peccatoribus mores tot sunt quot in orbe figure . ut dicit ovidius in de arte amandi . *Quia etc .* lictera istius .§. glosa est precedentium . *habere attamen etc .* istius .§. et sequentis lictera loquitur tibi de hiis quos levi notitia dicimus tota die amicos . non de perfecto amico *Sunt et aliqui etc .* modo loquitur et bene ut quasi te instruat in tali casu nam

Che se vien alo stretto ☐
 e trovin un ben netto ☐
 Tu non ai facto (1) poco ☐
 in ogni punto eloco ☐
 Vere chaver tu puoi ☐
 Amici assai che tuoi ☐
 Porai tutti tenere ☐
 lor servir e piacere (2) ☐
 Edel corso mondano ☐
 pigliar quel che potiano ☐

unum, in punto quolibet, atque loco, non reputes modicum te fecisse. ¶ Habere attamen vales multos, quos pro amicis omnes, poteris retinere ac eis obsequia facere placitura. ¶ Et de cursu mundi, capere quod possimus ¶ Sunt et aliqui. quos si for-

licet non sit ita credendum omni spiritui, tamen, si probasses aliquos invenisses eos bonos *Igitur* iste .§. docet te qualiter propter hoc dubium cum amicis huiusmodi debeas te habere ut videlicet donec invenias eos mali aliquid commisisse rationem facias ut faceres de amicis Sed non loquitur hic ut dixi de amico perfecto et propterea sequitur lictera sequentis .§. Vide eam ut scias de quo loquitur incipit ibi loquor etc . ad cuius .§. testimonium he concordantie veniunt . Idem velle et idem nolle ea demum vera est amicitia et Iohannes in epistulis idem velle et idem nolle firma amicitia est et concursus sensuum et unanimitas voluntatum quasi rivuli amicitie scaturiant ut ait ibidem et hec amicitia est pretiosissimum genus divitiarum ut in .ijº. de consolatione in fine . et cato utilius regno est meritis acquirere amicos . *donec eis poteris* isti sunt mali amici de quibus loquitur hic lictera . contra istos dicas quod Boetius inquit in tertio quomodo felicitas amicum fecit infelicitas faciet inimicum . et illud ovidij in libro de tristibus donec eris felix multos numerabis amicos tempora si fuerint nubila solus eris . Et idem in libro de ponto vulgus amicitias utilitate probat . et idem in eodem diligitur nemo nisi cui fortuna secunda est . *occupatos* ec-

(1) B fatto

(2) B epiagere

Ancora ne son certi ┐
 che segliavessi aperti ┐
 Cercati et (1) riprovati ┐
 gli avresti buoni trovati ┐
 Pero infin chelluno ┐
 non fa mal tracto alchuno (2) ┐
 Fa pur ragion che sia ┐
 amico quanto dia ┐
 Madi colui ti parlo ┐
 chaversita ritrarlo ┐

sitan probavisses, et iterum requisisses, bonos penitus invenisses ¶ *Igitur donec quisquam, aliquem fecerit tractum malum, quod tuus ut expedit sit amicus, fac tantummodo rationem* ¶ *Loquor siquidem hic de illo, quem retrahere adversitas, ab aliqua parte*

clesiastici .vj^o. capitulo et non perdurabit in die necessitatis *ob timorem* Et isti etiam non sunt boni amici qui hostendunt se ob timorem diligere et non diligunt quia debent moveri amore ut infra dicitur *fingent alij etc.* de hiis specialiter de quibus locuntur isti duo .§§. cave tibi nam ut inquit tullius amicitiam si ad fructum nostrum referimus et non ad illius commodum quem diligimus non est amicitia sed mercatura quedam utilitatum suarum et infra pecudes hoc modo diliguntur quod ex eis fructus capiantur hominum autem caritas gratuita est et ad illam licteram superiorem ibi ob timorem facit illud quod quis non diligit facile contempnit .xx. questione .iij^a. presens clericus . et .xxxj^a. questione .ij^a. §. primo . *Alij ex superbia etc.* initium istius .§. docet te quales isti sunt Unde ex hoc postea contingit vos inimicari quoniam avaritia semper hodosos claros largitas facit ut dicit Boetius in .ij^o. Alij lictera istorum .§§. duorum loquitur de talibus qui nullo modo tecum possent amici durare ¶ quoniam amici diriguntur in paria . non disparia si ergo volueris talia tollere propter virtutem poteris sed non dicemini amici . dicit enim Jeronimus contra ruffinum Amicorum omnia esse comunia et amicum esse alterum duorum temporum ha-

c. 80 b.

(1) B Cerchati e

(2) B maltratto alcuno

Non puo da parte alchuna
 cha teco lamente una
 E parte adel tuo bene
 ancor del mal si tene
 Partefice con teco
 come tu dei far seco
 Non di color che stanno
 amici mese (1) o anno
 Mentre puoi lor servire
 poi comincian adire

nequid ¶ *Eo quod unam obtinet mentem tecum*
 ¶ *Tuique boni pariter, ut et mali, se participem tecum facit, ut et secum facere ipse debes* ¶ *Non de hiis qui mense amici duraverint, aut anno, donec eis poteris de aliquo servitio complacere* ¶ *Postea*

bendam curam mane et vesperi eorum qui acturi sumus. post deum veritatem colendam que sola homines deo proximos facit quod ultimum et pictagoras inquit et accederet si recte inspicias illud Boetij in .ij^o. divitie magis offundendo quam coacervando nitent. Et illud quod legitur in tobia ex agro veteri. ut nos pro nobis amat amplexatur amari se pro se fructus amicitie reddunt dispendia vite. *excuset securitas* sub hoc velamine securitatis dicunt multi se posse amicos offendere. quod pravissimum est vitium. *Alij etc.* loquitur modo de illis qui volunt tollerari et non tollerare et potest dici supra glosata lictera ista istius .§. Secuntur amodo plures .§§. usque ad .§. cave qui quasi sub eadem veniunt redargutione ut omnes isti hodian non amant et sunt bona exempla Vide illa in testu. et venit ad licteram predictam illud catonis parce laudato nam qui tu sepe probaveris una dies qualis fuerit hostendet amicus Unde iuxta eundem quoad tales dilige sic alios ut sis tibi carus amicus sic bonus esto bonis ne te mala dampna sequantur. Sunt enim ut dicit tullius de officiis .viiij^o. quidam homines non resed nomine hij enim ut idem dicit qui superiores sunt submictere se debent in amicitia et sic quodam modo inferiores

(1) B mesi

Noi siam molto impigliati (1)]
 sa briga son chiamati]
 Altri son che seranno]
 amici per che glianno]
 Di te talor paura]
 dalor guardar ti cura]
 Alchun (2) tel mosterrae]
 per che saver vorrae]
 Quel che tu ai in cuore (3)]
 e mosterran che fuore]
 Aggian di se cio detto]
 channo in falso sacchetto]

cum ad brigam, illos vocaberis, se asserunt occupatos .
¶ Alij quidam erunt amici protinus ob timorem,
quem aliquando de te habent ¶ Ab hiis custo-
diam gere cautam ¶ Fingent alij se amicos ut
tui cordis secreta congnoſcant. exterius hostendentes,
se pandiſſe totum, quod falſo ſacculo intus gerunt

extollere dispaſes enim mores diſparia ſtudia ſecuntur quo-
 rum diſſimilitudo diſſociat amicicias non ergo ſi huiusmodi
 gentes ſic te tractent poſſunt in amicicia durare . Sequitur
 modo ille .§. *cave* et huius .§. gloſa ſunt duo ſequentes .§§.
deſcendo etc . Et iſte .§. eſt prohemium ad ſequentia Sed
 expone ibi illam licteram *cor quod habes* id eſt intentionem
 mentis tue et ſecreta tua et vide quod ammodo loquitur quis
 eſt ille de quo poteſ confidere . de quo loquatur lictera ca-
 tonis conſilium tacito commicte ſodali de quo conſilio
 dando et petendo habuiſti ſupra parte prima documento .xv°. in
 teſtu et gloſa . *parem etc .* dicit lictera iſtorum trium .§§.
 ſequentium quod parem queras ſi poteſ amicum vel minorem
 et quod non tollit maiorem ſi videas quod condeſcendere forte
 velit bona eſt cautela licet ex omnibus boni ſint aliqui .
 et actende in hoc quod cato dicit cum tibi vel ſotium vel fi-
 dum queris amicum non tibi fortuna eſt hominis ſed vita pe-
 tenda deberent ut ſupradictum eſt maiores in amicicia mino-

(1) *B* impigliati(2) *B* Alchun(3) *B* in cuore

Altri per soperchiança
 teco abbiendo amistança (1) }
 Vorrان molti tuoi doni }
 de suoi mai non riponi }
 Altri vorran che y faça (2) }
 lo grande honor in piaça (3) }
 Ma non curan di farne }
 dicon possiamo starne }
 Per securta che giace }
 nelamico verace }

¶ *Alij ex superbia, cum amicitia tecum inierint, de donis plurima volent tuis, quorum tu aliqua non recondis* ¶ *Alij ate volent, honorem maximum in plateis* ¶ *Ipsi tamen honorare te, propterea iam non curant, quod eos excuset securitas, que in amico*

ribus facere se pares et si minorem capias facias sic te illi maximum est enim ut dicit tullius de amicitia superiorem parem esse in amicitia inferiori scilicet condescendendo unde amicus dictus quasi animi equus qui equali nobis voluntate coniungitur . Ait cassiodorus super psalmum .xxxvij. talis fuit amicus filis dei etc . talis amicitia non potest esse [nisi] inter amantes se veraciter ut ait augustinus .iiij^o. confessionum . *si humilis est et planus* nunc descendit ad illa que exquirenda sunt ante quam capias ut est dictum et super licteram istam qualis debeat esse humilis vide supra de humilitate in glosis prohemij et quod ibi et supra in parte discretionis .iiij^o. ubi de cognitione sui ipsius tractatur intellige etiam ad planum et mansuetum pertinere . de mansuetudinem tamen habes supra parte prima documento .xxij . §. sit que *extraneus patria vel de tua* hoc specialiter querendum est quia extranei tempore longo latent et dum eos bonos credideris subito gravi te periculo subicient considerandum est etiam apud quem sit aliquis educatus . idest in cuius domo et familia sicut in lucanum dicit cesar de pompeo sillanum labere ferrum in quo significavit quod de familia sille fuerit qui cives plurimos trucidavit Similiter ... istius || tul- c. 80 c.

(1) B amistaça

(2) B faça

(3) B lo grande inpiaça

c. 80 b.

Altri faran giucando
 cose ate soperchiando
 Gliquagli avrai serviti
 gran tempo ereveriti
 Se tu di solo un (1) motto
 chenoli piaccia erotto
 Dala tua benvoglienza (2)
 mo vedi contenença
 Laltro amico vorrae
 mostrar cheti farae

c. 80 b.

*perfecto residet, inferentes . || ¶ Alij quibus longo
 servieris tempore, cum reverentia illis magna per
 modum tibi solatii ferent iniurias quibus si dixeris
 mottum unum, quod eorum illi non placeat, est con-
 fractus . a benivolentia omni tua ¶ Vides mane-
 riem gentis huius ¶ Amicus hostendere alius*

lius nunquid apud Marcum pisonem hanc immoderatam elo-
 quentiam iactura pudicitie perdidicisti . in quo apud impu-
 dicissimum notavit eum esse nutritum . et ideo ipsum esse
 similiter impudicum . Accedat ad hoc illud catonis Ingnu-
 tum tibi tu noli preponere notis cognita iudicio constat inco-
 gnita casu . Et in canone non admittuntur ingnoti ad promo-
 tionem nisi certis solempnitatibus ob habendam notitiam obser-
 vatis .lxxxxviiij*. distinctione in capitulo nullus et capitulo trans-
 marinos immo per totum . *iam non durus* hoc quod dicit
 ista lictera probabis ex consuetudine cum eo unde amicos dici-
 mus non levi notitia coniuntos . *et securus* et hoc signum
 est quod servire intendat si ate secure recipiat . dummodo ipse
 aserviendi non cesset . *modico aperit etc* . ex hoc enim vi-
 des quod sic tu niteris ad querendum de ipso ita et ipse ad que-
 rendum de te . propter quod eum magis carum habere teneris
 nam cum incipit modico ad modicum aperire se ipsum signum
 est quod confidere incipit et quod secreta tua non subito pro-
 palaret . *dat recursum* . idest habet recursum . et istud
 etiam confidentie signum est si in suis adversitatibus ad te
 recurrit immo est speciale *Mala de aliis etc* . natura si

(1) B um

(2) B ben voglença

Sol per te lo serviso □
 chello aperse aviso □
 Laltro durera tanto □
 chello abbia impreso un canto □
 Osciença da tene □
 poi non ti vuol piu bene □
 Ançilvedrai cessare □
 da te e vergognare (1) □
 Che tu sol sia colui (2) □
 chellai mostrata allui (3) □

*volet tibi, quod illud servitium, quod pro se prece-
 derit faciendum faciat pro te tantum. ¶ Amicus
 tibi alius perdurabit, donec ate didicerit scientiam
 seu cantum. te amplius postea non amabit ¶ Immo
 ate cessabit, quodammodo verecundus, quod tu solus
 sis ille, qui hanc ei primitus hostendisti ¶ Sic et*

mala de aliis refert tibi periculum est ne de te simile faciat
 aliis *delectatur* aliter enim nisi tecum delectaretur ad mo-
 ram non esset amicus huius enim amicitia est nature ut alter
 sine altero nesciant quasi esse. *affectant boni* et ista est
 quedam probatio quod et ipse sit bonus si affectant boni con-
 versari cum illo. de bonorum autem conversatione supe-
 rius habuisti parte prima documento secundo .§. *nec te ut
 extorqueat* iste et enim nequam est et non te amat sed ho-
 dit si ut ate extorqueat fingit se amare. de hoc habes opti-
 mum testum supra parte .ij*. documento .vº. regula (4). et
 remissiones ibidem et de hoc glosatum est supra. *in ad-
 versis*. aliter non essent amicus si non favens in adversis tibi.
 in prosperis adsisteret tantum. *suum facit* hoc etiam ut su-
 perius dictum est requiritur specialiter in amico ut tua incom-
 moda reputat verbo et opere quasi sua. *Ad te velud ad
 se*. ad idem tendit lictera istius .§. *tecum blanditiis nec
 fictionibus etc.* certe isti sunt nequissimi viri unde tullius
 falsi amici pro consilio adulationem afferunt et una est eo-
 rum intentio quis blandissime fallat ex quo innumerabilia eve-

(1) *B* evergongnare

(2) *B* colluj con la prima l espunta.

(3) *B* alluj

(4) *Lacuna nel testo.*

Così nascondon glialtri]
 che ricevon da altri]
 Nel bisogno (1) di quello]
 fingon non veder ello]
 Guardati dala gente]
 cal (2) primo immantenente]
 Ti dicon cio cheglianno]
 chel tuo poi mal terranno]
 Che son troppo leggieri]
 di quor ma talor veri]

alij se abscondunt, illos se non videre fingentes aquibus receperint premia, in opportunitatibus corundem
¶ Cave tibi agentibus que in primo concursu, tibi sua omnia, secreta demonstrant . ¶ Tua namque postea male tenent . ¶ Sunt et enim nimium leves

niunt peccata cum homines inflati oppinionibus turpiter irridentur . unde nulla fides unquam ut in lucano miseros elegit amicos . Et Juvenalis cave quia velocius et citius nos corrumpunt exempla domestica et heraclides in libro qui dicitur paradisus suadeo tibi serve dei lause ut omni virtute mentis diffugas eorum conspectum atque colloquium est bone vite propositum . propter hos forsitan dictum est acatone demissos animo tacito vitare memento quod flumen placidum est forsitan latet altius unda . de istis adulatoribus testum habes et optimas glosas supra parte prima documento decimo .§ uti . et igitur ad alia descendamus . *In necessitatibus tuis etc .* nota super ista lictera quod licet dicat quod magis quam in propriis habet se ad te in necessitatibus tuis hoc est ex superhabundanti sufficit enim equalitas ut eodem modo se habeat ad te ut ad se . unde tullius hec sit lex amicitie non minus vel plus diligi quam se . et heticorum .viiij. secundum autem quantum comunicant in tantum est amicitia et enim iuxta proverbium comunia que amicorum recte in communicatione enim amicitia et heticorum .viiij. ad amicum autem habere quemamodum ad se ipsum . est enim amicus alius ipsius . et in eodem . vana omnia et comunia que

(1) B bisongno

(2) B chal

Vengoti adivisare
 chentel convien trovare
 Avoler tutto aperto
 fargliltuo quor scoperto
 Tuo pari over minore
 ne ti tolgo il maggiore
 Se ben tuo cor vedesse
 chumiliar si volesse
 Ma cercal bene in prima
 che rischio acotal cima

corde licet aliquando puri quidam ¶ *Descendo itaque hostensurus, qualem tibi expediat invenire, cui totum aperias et discoperias cor quod habes.* ¶ *Par-em quere hominem vel minorem* ¶ *Maiorem ta-men non aufero, si videris, quod ad humilia conde-scendere, forte velit.* ¶ *Hunc tamen antea, cum*

amicorum et equalitas et amicitia propinquum . *redarguit le absconse* . dic secundum regulam evangelij et dicet tibi soli veritatem nichilo dimisso ut placeat . accedit ad hoc quod inquit socrates absentem lauda presentem minime et illud tullij habendum est in amicitis nullam pestem esse minorem adulatione et infra . delet enim veritatem sine qua amicitia esse non potest et propter hoc facit ad licteram . et seneca amicitie est secreto admonere palam laudare *tuum nititur ad honorem* hoc est genus glosa igitur hic non cadit . *vitia tua legit* Unde cato quod pudeat socios provideas celare memento ne plures culpent id quod tibi displicet uni . et ovidius in libro sine titulo quis furor est que nocte latent in luce fateri . et que clam facias facta referre palam quod facit ad licteram cum amicus et tu sis unum . *famam tuam* istud est ¶ quod presertim re- c. 80 d.quiritur in amico ut amici famam conservare nitatur et est genus ergo procedas *ad velle non loquitur etc.* Vide bonam licteram istius .§. et sequentis non loqui amico ad velle vel ad placendum . Amator enim veri et in quibus non differunt verum dicere verum dicet in quibus autem differunt adhuc magis turpe enim mendacium verebitur quod et secundum se ipsum verebatur . Sed quia hoc pertinet ad blanditias de

Apresto va piu innançi]
 e guarda ognun denançi (1)]
 Sello e humile e piano]
 di tuo paese ostrano]
 Ate servir non duro]
 et a prender sicuro]
 Apoco apoco savre]
 ricorre a te quando ave]
 Cosa (2) cheli dispiace]
 daltrui mal dir si tace]

ferat periculum precongnoscas ¶ *Procede ulterius, providens quamlibet ante motum, si humilis est et planus* ¶ *Extraneus patria, vel de tua.* ¶ *In tuum servitium iam non durus* ¶ *Cum receperit et securus.* ¶ *Modico aperit, ad modicum semet ipsum* ¶ *In suis ad te, adversitatibus dat recur-*

quibus dictum est transeamus. *purus nudusque tibi etc.* ergo fidelis et simplex. unde tullius de amicitia .xiiij^o. fir-
 mamentum stabilitatis et constantie quam in amicitia queri-
 mus est fides. et ad simplicitatem accedit illud catonis ser-
 mones blandos plerosque cavere memento simplicitas veri fama
 est fraus ficta loquendi. et salustius veros amicos neque
 armis cogere neque auro parare queas sed officia ei fide pa-
 rantur. *resistentiam dat* et bonum est istud ut tibi resi-
 stat cum forte iratus vel alias improvide aliquid inquoasti.
sequitur te advertas bene licteram istius .q. nam si eam non
 bene intelligas non procederet de iure divino et igitur dicas
 sequitur te ut iuvet. in mortis subaudi temporalis non spi-
 ritualis periculum et dic ut te iuvet si tenderes ad peccatum
 quod non pecces in quantum poterit. *Et qui talem inve-*
nerit. bene loquitur non minimam ut dicit lictera probam
 vicit maximum et enim ut superius dictum est invenit thesau-
 rum. Et quintilianus in libro causarum causa .viiij^o. non
 reperio quid in rebus humanis excogitaret natura ... tius ami-
 citia et infra. quid enim foret ut inquit humano generi
 felicius si omnes esse possent amici. dicitur hethicorum .viiij^o.

(1) B dinançi

(2) B Chosa

Dilectasi (1) conteco
 gli buoni vanno astar seco
 Nesi muove ad amarti
 per togglierti (2) oper trarti
 Enelaversitate
 conserva lamistate
 Lo pericol fa suo
 quandegli e proprio tuo
 Te come se si guarda
 chela casa non arda

*sum ¶ Mala de aliis non reportat ¶ Tecum
 etiam delectatur ¶ Affectant boni similiter secum
 esse ¶ Nec te ut extorqueat, amat vel attrahat
 ¶ Conservat amicitiam in adversis ¶ Tuum pe-
 riculum proprium suum facit ¶ Ad te, velud ad
 se, ut domus non pereat, curam prestat ¶ Tecum*

consentire ergo oportet et amicus quoniam est hoc autem fiet
 in convivere et communicare sermonibus et mente sic enim utique
 videbitur convivere in hominibus dici et non quemammodum in
 pecoribus in eodem pasci . et in eodem unde enim est ami-
 cus et visione et sermone . et in eodem propter quod videbi-
 tur utique oportere ad bonas fortunas vocare amicos prompte
 et in eodem . verum enim quod de studioso et amicorum
 gratia multa agere et patere et si oporteat mori et infra *Ego
 autem etc .* quero a te quis est hic qui loquitur est ne amor
 qui loquitur in alio testu ut superius in prohemiio dixisti di-
 cas quod amor est sed loquitur hic ipse divinus amor non
 ut deus sed ut homo . Sed posito quod ego hic loquerer ut
 loquor sepius in prohemiiis partium huius libri Non te
 moveat ut dicit seneca de virtutibus dicentis non quis sed
 quid dicat actendas nec quam multis sed quibus placeas co-
 gites ut idem dicit licet hoc ultimum non faciat ad licteram .
te illi similem esse etc . aliter hec amicitia non esset equalis
 ut eum valeas igitur conservare sis ei talis ut supra dicitur
 exquirendus *quodque tolleres etc* quia ut dicit cato sunt
 quedam que ferre decet patienter amicum . ad quod facit il-

(1) *B* Dilettasi (2) *B* toglierti

Ne teco usa lusinga
 ne trovi (1) che sinfinga
 Quando bisogno (2) tene
 in quanto far convene
 Non e piu negligente
 per te con (3) per se sente
 Dinascoso (4) riprende
 nel tuo honor si stende
 Riquovre y falli tuoi
 trovandosi coy suoi .

blanditiis, nec fictionibus, uti querit ¶ *In necessitatibus tuis, ad omne quod expedit, magis quam in propriis negligens non existit.* ¶ *Redarguit te absconse* ¶ *Tuum nititur ad honorem* ¶ *Se cum suis inveniens, vitia tua tegit* ¶ *Defendens assistit, ut manuteneat famam tuam* ¶ *Tibi ad*

lud eiusdem ne dubites cum magna petas impendere parva . hiis etenim rebus coniungit gratia caros . pessimus quidem igitur qui ad se ipsum virtute sed qui ad alterum hoc est opus difficile heticorum .vº. Et nota quod dicit theophasus ut legitur in libro noctium acticarum expedit iam probatos amicos amare non amatos probare . hic fuit discipulus et successor aristotilis hic dixit amantium ceca esse iudicia et hic in libro de amicitia amicitiam omni caritati prefert sed raram in rebus humanis esse contestatur Iste accusavit naturam quod cervis et cornicibus vitam diuturnam . quarum ad nichil interesset , hominibus vero quorum maxime inferuisset tam exiguum dedisset vitam quorum si etas posset esse longior omnibus perfectis artibus eorum vita erudiretur . cum istis amicis socrates inquit breves questiones amicitias longas oportet habere . et idem exordium inimicitiarum male dicere principium amicitie bene loqui . et vallerius corporis et anime sotietas infirmo vinculo coherens facile dirimitur minimoque studio retinendum est . hec tibi opponuntur hoc loco ut scias cum eum inveneris conservare In ipso tamen

(1) B trovj (2) B bisogno
 finale aggiunto sopra.

(3) Così in B; in A è abbreviato.

(4) so

Contende difendendo
tua fama emantenendo
Non ti parla apiagere
ne ancor avolere
In consiglio et in fatti
ma puro e netto vatti
In una folle impresa
ti fa com (1) puo contesa
Ma se pur corri e cadi
vien teco ancor se vadi

c. 81 a.

velle non loquitur || ¶ *Nec etiam ad placendum* c. 81 a.
¶ *Purus mundusque tibi, est tam in consilio quam*
in factis ¶ *Ad quod improvide, inquohas, resi-*
stentiam dat pro posse. ¶ *Si tamem omnino cu-*
curreris, atque cadas, sequitur te si vadas, in mortis

primordio quando queris ante quam quidem probaveris sic te illi exhibe continendo ut te ad continuandum si vero continuaret non obliges . ut accedat hoc loco socratis dictum Ita familiaribus utere ut || posse eos fieri extraneos credas c. 81 a. et idem ita familiaris esto ut putes te aliquando extraneum futurum . Et agellius narrat de publico phylosopho qui dixerit ita amicum habeas ut posse fieri hunc inimicum putes . quia ut dicit socrates et dictum est supra amicus raro acquiritur cito amictitur subaudi si tu non fueris ei talis . vel dic cito amictitur idest moritur quia omni tempore diligit etc ut superius dictum est . tullius enim de amicitia solem inquit de mundo tollere videntur hij qui evita amicitiam tollunt . Et augustinus in libro confessionum loquens de amico mortuo et eum plangens ait dimidium vite mee etc . et seneca obiurgans filium plangentem ait quid faceres inquit si amicteres amicum . ex quo plangis parvulum qui est incerte spei . Sed dicas cum ecclesiastico . vjº . capitulo qui timet dominum habebit amicitiam bonam . quoniam secundum illum amicus illius Et Augustinus contra faustum libro xxijº propter deum enim amat amicum qui dei amore amat in amico . huic amico reperto decet te esse

(1) B con

In luogo da morire
 per te voler seguire
 Echi cotal lo trova
 avinta una gran prova
 Esera bene stanco
 epochi ne vidi anco
 Esel trovi (1) cotale
 convienti esser lui tale
 Evo che tul comporti
 se non fossen accorti

*omne periculum, ut te iuvet. ¶ Et qui talem inveni-
 rit, non minimam probam vicit. nec fatigabitur
 super leve ¶ Ego autem unquam de talibus paucos
 vidi. ¶ Quod si repereris forte talem, te illi si-
 milem esse decet ¶ Quodque tolleres motus eius,*

benignum ita etiam cunctis dicit seneca esto benignus nemini
 blandus paucis familiaris omnibus equus hoc in libro de
 . iij . virtutibus et vide quod dicit paucis familiaris non
 dicit nulli ergo non amico . licet aliqui dicant quod nimia
 familiaritas pariter contentum . Unde alanus de plantu na-
 ture familiaris rei communicatio contentus mater existit de
 hoc dicas quod inter perfectos amicos istud vitium non admic-
 titur . sed inter alios et maxime si non comunicanda comu-
 nicant ut uxores et talia que vix comunicari patiuntur aliqui
 ut regnum et similia possent locum habere quod dicitur
 Immo sine amicis nullus utique eligeret vivere habens reliqua
 bona omnia ditantibus et principatum et potentiam possiden-
 tibus videtur esse opus amicis maxime heticorum . viij^o . et
 ibi maxime necessarium in vita etc . et in eodem In inopia
 quia et reliquis infortuniis solum existimant refugium esse ami-
 cos et in eodem simulque duo venientes et enim intelligere
 et agere potentiores Sequitur alia lictera . *habet enim etc* .
 dicit ista lictera quod aliquando amicus habet causam ad ali-
 quid quod non placet tibi quam non vides Sed nonne istud
 est contra veram amicitiam nonne debent omnia esse nuda .
 dicas frater quod aliqua possum habere implacita que tibi di-

(1) B trovj

Li movimenti suoi ☐
 a tutto cio che vuoi ☐
 Cheglia cagion talora ☐
 che nola vedi ancora ☐
 Etalor e irato ☐
 eper cio non ordinato ☐
 Etalora ti nega ☐
 che nel tuo miglior piega ☐
 Etu non tenavedi ☐
 chel tuo voler buon credi ☐

si ad illa que velis non essent aliquando condecetes
 ¶ *Habet enim aliquotiens causam, quam non vides .*
 ¶ *Aliquando est iratus et ideo compositus minus bene* ¶ *Pro tuo etiam aliquando meliori quod ad ipso postulas negat ipse . quod quia quod appetis credis iustum, forsitan non perpendis* ¶ *Fac con-*

cenda non sunt puta si aliquis revelavit michi aliquid implacitum quod amicum non tangit et posuit illud michi in secreto possum dolere ex hoc et esse forte iratus quod amicus non videt . sed ate quero nonne istud secretum debes revelare huic perfecto amico dicas cum saxiro quod non nam et si tuorum secretorum habeas potestatem aliorum tamen non habes arbitrium et prout tu de amico tuo confidere posse te credis ita ipse forte de ipso tuo confidere posse non credit . non sit igitur in tua optione quid de alterius secretis constituas de hiis habes supra parte prima documento xv . § in testu et in glosa . *iratus etc* . de hoc simile ira enim impedit animum ne possis cernere verum de qua ira plenius dictum est parte secunda documento . iiij^o . § tu vero . accedit ad hoc illa regula digestorum quicquid calore iracundie fit vel dicitur non prius ratum est quam si perseverantia apparuerit iudicium animi fuisse Ideoque in brevi reversa uxor nec divertisse videtur cum aliis que in hac regula notantur et habes de hoc optimum testum supra . parte prima documento v^o . regula, *pro tuo etiam meliori etc . negat etc* quia in amicitia speciale est nec iniusta petere nec iniusta concedere . credis enim aliquando ut lictera sequens dicit quod desideras et petis tibi iustum ac utile quod non est quia desiderium te cecavit si igitur hoc perpendit amicus negabit Sed dicet

Ma fa sempre ragione ☐
 chello aqual che cagione ☐
 Fin che veggia per longo (1) ☐
 cheglie ver quel che pongo ☐
 Cassai e provedença ☐
 trovarlo et e piu sença ☐
 Colui che lui tenere ☐
 non sa com (2) ragion chere ☐

*tinue rationem, quod iustam aliquam habet causam .
 donec per diuturnitatem noveris (3) quod infero ve-
 rum esse ¶ Talem est equidem providentie invenire
 ¶ Qua caret omnimode, qui eum non noverit, ut
 ratio exigit conservare .*

c. 81 b.

stultus servi amico tuo secundum vitium suum et istud proverbium non intelliget expone hoc ergo sic servi etc secundum vitium suum idest ut si habet vitium des ei cognoscere vitium quod non cognoscit Alioquin non servis ei sed offenderes eum . nam proverbium ¶ diceret offende amicum tuum secundum vitium suum tunc posses habere intellectum predictum sed non dicit sic immo dicit servi etc . *fac continue etc* . ecce monitionem generalem ut semper extimes eum habere causam donec ex perseverantia (4) eligas veritatem . nam si omnino perseverat in malo contra te posset periculum eius amicitia continere maxime cum de illo confidas iuxta illa nulla pestis efficacior ad nocendum etc . de quo et eius concordantiis habes supra parte prima documento . § . (5) et parte . ij^a . documento . v^o . regula vij^a . et expone in isto . § . ibi quod infero verum esse subaudiens vel non esse . *talem etc* . bene dicit iste . § . Sed non videtur proprie loqui nam cum invenire talem non consistat impotentia inquirentis quem igitur loquitur iste . § . dicens quod talem invenire prudentie est . expone ergo sic talem invenire idest de tali sic perquirere ut inveniatur si potest inveniri prudentie est . vel aliter talem invenire prudentie idest gratie est Sequitur *qua caret* subaudi prudentia, qui eum subaudi amicum non noverit conservare . parum enim

(1) *B* lungo
 verantia

(2) *B* con
 (5) *Lacune nel testo.*

(3) *Segue quam espunto.*

(4) *Il ms. per-*

DOCUMENTUM .XJ. SUB PRUDENTIA

Et ancora tavedi,
 denançi ache provedi
 Donesto consigliere
 per lanima tua avere
 Etal che saccia bene
 che puote eche convene (1)
 Anco ale temporagli
 aggia cotanti etagli

.XJ.

Et tibi etiam, hiis ad que te dirigis providebis,
 ut honestum tue habeas, anime consultorem
 ¶ Quique quantum potest, et id quod convenit plene
 noscat ¶ Sic ad temporalia, constituias tot et ta-
 les, quos posse tuum recipiat, et exigentia rerum

esset quesivisse amicum si eum postea nesciveris conservare sicut dicit lex parum enim esset ius in civitate esse nisi sint qui iura reddere vel regere possint digestis de orrigine iuris lege secunda . § . post orriginem quem testum postea furati sunt canoniste et ponitur extra de electione ubi sed mutato stilo libro . vjo . ibi enim dicitur in . § . preterea quia parum est iura condere nisi sit qui tutatur eadem . Est itaque amicitia ut carissimus thesaurus custodienda immo supra omnem thesaurum dicit enim in polliticis aristotiles amicitiam quidem enim putamus maximum est bonorum civitatibus Sic enim utique minime seditiones faciunt et veram esse civitatem collaudat maxime socrates quod et videtur et illud esse inquit amicitie opus quemamodum (2) in amantis sermonibus scimus dicentem Aristofonem quod amantibus propter nimis diligere desiderantibus ... unum factos esse . et ambos fieri unum ex duobus exentibus etc . Super hiis vide . v^a . questione quinta in capitulo non omnis et in capitulo non osculatur . in . § . ex hiis et in capitulo qui ambulat et in . § . finali et sequentis documenti licteram attingamus .

(1) B conviene

(2) Nel ms. è ripetuto, ma la seconda volta è quemamodum

Chente ela possa tua
 ela bisogna (1) sua
 Se vuogli dio servire
 una cosa ti vo dire
 Intrar in religione
 ogni (2) savio il me pone
 Ma piglia in cio partito
 che sia date seguito
 Chassai emeglio starsi
 che poi dacio ritirarsi
 Pigliando (3) questo stato
 fa per abbandonato

poscat ¶ *Si deo servire desideras, loquor tibi, omnis dicit sapiens, religionem ingredi magis constans* ¶ *Stude tamen, ut inquoas, in quo postea perseveres* ¶ *Est nanque melius abstinere, quam acceptis turpiter retroire* ¶ *Rursus hunc statum*

de a[nime]
 con[sultore]

Et tibi etc istud .xj. documentum tractat qualiter si mundo stare velis tibi providendum est circa animam et circa corpus et si religionem intrares qualiter te gerere debes et qualiter si presis et qualiter si subsis et denique si spes mundo suadet uxorem . veniamus ad licteram et quia spiritualia tanto temporalibus digniora quanto superexcellit lux tenebras et quanto subtilis anima crosso corpore nobilior comprobatur igitur hic amor aspiritualibus incoavit dicens honestum tue anime habeas *consultorem* . et dicit honestum nam si honestus erit omni erit fultus virtute quia virtus et honestum nomina quidem diversa sunt effectus autem etc . ut supra de hoc plurima habuisti parte secunda documento .iij°. in glosa Et propter animarum curam dicit decretalis quod ad ecclesiarum regimen tales persone sunt advocate que discretionem premineant et morum fulgeant honestate . extra de etate et qua..... decorum quia indecorum est ut hij debeant (4) ecclesias regere qui non noverint gubernare se ipsos ut ibi . cum sit ars artium regimen animarum ut eodem titulo cum

(1) *B* bisongnia

(2) *B* ongni

(3) *B* Piglando

(4) *Il ms.* debeat

Dilecto ogni mondano
 parte parente e strano
 For che lor consigliare
 di ben dir (1) e ben fare
 Enellordine mena
 la tua vita serena
 Sicche dal paradiso
 tu non sia poi diviso
 Bastitaver lassato
 lo mondo edispregiato
 Se facto (2) se priore
 guardian (3) osuperiore

*precligens, mundanas quasque delitias, partem con-
 sanguineum, et extraneum derelinquas, preter
 quam in consiliis dictorum et operum laudandorum
 ¶ Serenam quippe in ordine, congeras vitam tuam .
 ut a paradiso denuo non pellaris ¶ Sufficiat
 nanque tibi, mundum totaliter despexisse ¶ Si*

sit . et verum dicit pretiosiores omnibus aliis rebus sunt .xij^a. questione .ij^a. precipimus et .xxiiij. questione .iij^a. si habes extra de penitentiis et remissionibus cum infirmitas . et sanctius est paucos bonos quam multos malos habere ministros quia si cecus cecum ducat ambo in foveam dilabuntur extra eodem titulo de scilicet et qualitate capitulo allegato cum sit . et nichil est quod ecclesie dei magis officiat quam quod indigni assummantur prelati ad regimen animarum ut extra de electione in capitulo nichil et faciunt testus omnes ad testum infra eodem documento in multis locis . et dic consultorem anime non solum ad audienda peccata tua verum etiam ad te dirigendum circa omnia que spiritualia sunt . Et propter hoc dicit lictera . qui quantum convenit potest et id quod convenit plene noscit Sunt enim quidam casus qui pertinent ad solum papam quidam ad episcopum tuum . quidam ad parrochiale presbiterum de quibus longum esset hic tractare Vide si placet in repertorio Guillelmi durantis et de hoc etiam plures alij tractaverunt . et dicit lictera qui

(1) B dire

(2) B fatto

(3) B guardiano

c. 81 b.

Guarda correggi e' muta
 sostien provedi aiuta
 Regula fa servare
 pensa nel dispensare
 Offici da pensati
 de tuoi saver estati
 Esai danime cura
 qui ti convien por cura
 Chel sangue lor richiede
 da te colui (1) che vede

c. 81 b.

forsitan fias || prior guardianus vel quisque superior custodias corrigas, et immutes, sublineas, provideas atque iuves ¶ Fac regulam observari ¶ Delibera cum dispensas ¶ Ex tuis scientia statubusque officia da pensate ¶ Si tibi cura imminet animarum, curam te hic ponere, convenit diligentem ¶ Cum eorum sanguinem, a te qui

c. 81 c.

de religiosis

sciat id quod convenit || Unde investiga et pete de conditionibus personarum . et ut de hoc habeas informationem notabis omnia que infra hoc eodem documento ponuntur que animas tangunt . *Sequitur Sic ad temporalia etc.* modo vertit oculum ad temporalia ut expediat se breviter et redeat ad utiliora et vide istum testum brevem et utilem quem si consideres vide quod amor non instruit te ad iactandum tua . et nec ad avaritiam te invitat sed ad mensuram in rebus quia est modus in rebus sunt certi denique fines quos ultra citraque nequid consistere rectum . et sic in omne quod est mensuram ponere prodest sic sine mensura vix stabit regia cura . *Si deo servire etc.* modo redit ad spiritualia et dicit quod si deo servire velis tutius est religionem ingredi ut in ea serviatur in tranquillitate deo quomodo appetierunt sancti antiqui in egipto et deinde per totum mundum . de quibus et eorum vita Ieronimus ad heustochium ait quod tria genera in egipto fuerunt , etc . vide ibi . Religiosorum conventum sammuel primus instituit . iugitur psallentium domino ut ait magister in ystoriis super illud Re-

(1) B coluj

Ordina confessori
de subditi ymigliori (1) ☐
Antichi se tu gliai ☐
che me vaglion (2) assai ☐
Edi cha y peccatori (3) ☐
non sien dimandatori ☐
Dele nuove follie ☐
chele imprendon cosie ☐
Poi dilectan (4) provare ☐
quel che non savien fare ☐

singula videt querat . ¶ Ordina confessores ex subditis meliores ¶ Antiquos siquidem si hos habes . cum valeant ultra satis ¶ Hiis imperes, quod de novis peccatis non interrogent, peccatores ¶ Discent et enim taliter illa tales . in quorum postea, que ingnorabant antea, probationibus delec-

gum .xº. ob unum gregem prophetarum descendentium de excelso et ante eos psalterium etc . Consistit autem vita religiosi principaliter in tribus in voluntaria paupertate in sincera castitate et in obbedientie subiectione in quorum trium figura dictum est abrae egredere de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui genesis xijº . In hiis enim tribus consistit perfectio vite scilicet in amoris elevatione ab infimis in cordis ac interiorum reformatione ac libidinum refrenatione et in adhesionem deo et sumis prout ait augustinus . *perseveres* . Sine dubio antea tibi providendum est quid inquohas ut dicit hic lictera si perseveraturus sis quia grave est perseverare in religione donec sentias divini amoris dulcedinem, propter acerbitem vite ut agnoscamus quia grande est id propter quod in tantum nos laborare oportet gravis est etiam omnis status per quem ad continentiam carnis nos ipsos adstringimus et ligamus Unde apostolus in .ijº. carinthium .xijº. datus est michi stimulus carnis mee etc . cum multis similibus verum est quod Iohannes super epistulam ad galathas dicit quod apostolus intellexit de dolore capitis quem passum fuit Alij dicunt quod tentatio fuit

(1) B ymigliori

(2) B vaglon

(3) B ypeccatori

(4) B dilettan

Ma faccianli securi
 a confessar (1) e puri
 Stieno ad intender quegli
 ne den truffar con egli
 Poi guardin laffectione (2)
 ela lor pentigione
 Ecome son contriti
 di tutti y lor falliti
 Et abiuto respecto
 auesto cho qui detto

tantur ¶ *Sed ad confitendum reddant ut poterunt illos tutos, pariter atque puros* ¶ *Stent ut illos audiant, non ut aliquas truffas querant.* ¶ *Denique affectionem illorum, et penitudinem digne considerent. et qualiter de delictis singulis sunt contriti* ¶ *Et respectu habito ad id quod predi-*

de sancta tecla quam baptizaverat unde dicit in epistula ad oceanum tecla post tentationem passionis antiochie cum paulo prohibetur pergere neque enim miles cum uxore vadit in bellum. tertio modo dicitur fuisse dolor lateris sive yliaca passio. Quarto modo tormenta tyrannorum et persecutio et inopia rerum. *retroire*. quia nemo mictens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est regno dei. ut extra de voto et voti redemptione in capitulo magne cum similibus super hoc notatis ibidem et melius est viam domini non agnoscere quam post agnitam *retroire*. ut extra de apostatis in capitulo quidam. nam licet universis liberum sit arbitrium in vovendo usque adeo tamen solutio necessaria est post votum ut sine proprie salutis dispendio alicui non liceat resilire ut extra de voto et voti redemptione in capitulo licet. unde dictum est vovete et reddite domino deo nostro ut primum ad consilium secundum ad imperium referatur. unde eodem capitulo allegato magne. Reus tamen fracti voti aliquatenus non habetur qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religionis observantiam commutare ut extra eodem titulo in capitulo reus. et non est

(1) B *acconfessar*(2) B *laffettione*

Et al poter di loro]
 et al voler colloro]
 Passin come poranno]
 da nullo si partiranno]
 Eponi predicatori]
 tagli chellovra (1) glionori]
 Che mal predica gente]
 chi e per se nocente]
 Ecoster den pensare]
 di non mai predicare]
 Apompe ovanagloria]
 se voglion di cio gloria]

tur, et ad ea que possunt, et ad illorum specialiter voluntatem, transeant ut poterunt cum eisdem, a nemine discedentes ¶ Predicadores constitue, tales quod operibus honorentur. ¶ Nam male gentes predicat, ex se nocens ¶ Hi ad vanagloriam, nunquam predicent seu pompas si cupiunt gloriam

voti dicendus transgressor qui quod vovit auctoritas sedis apostolice distulit adimplere. in eodem titulo in capitulo non est voti. *Rursus etc* descendit modo ad te ordinandum si tantum est quod vitam huiusmodi religionis elegisti. et dicit iste. §. quomodo tibi sunt omnia relinquenda cum distinctione que sequitur in testu (2) dicit Abbas ysahac in opere suo in principio quod homo qui vult delectari in divinis prius se debet a seculo velud infans ab uberibus maternis alienare nam ut dicit in principio legis anima que deum diligit in solo deo quietem habet. et expone illam licteram *parlem* scilicet ghibellinam guelfam vel similes indecens enim valde est religioso de parte contempnere vel tractare Unde vide. §. sequentem et alium sub || sequentem. ibi mundum totaliter despexisse. Unde Iohannes ad paulinum Si cupis esse quod dicis monachus idest solus quid facis in urbibus que utique non sunt solorum habitacula sed multorum et

(1) B che lovra (2) Il brano seguente fino alle parole et expone è aggiunto, con un richiamo, nel margine inferiore.

Ne gia dastrologia]
 predicar alchun dia]
 Dove grossi auditori]
 che per lor son migliori (1)]
 Le cose piane e grosse]
 per chui sol dio le mosse]
 Così per simigliança (2)]
 toglì dongni sottilgliança (3)]
 Ma tra sottigli poranno]
 usar quel che savranno]
 Ancor ti dico piue]
 le filattere sue]

ex hoc sequi ¶ *Nec de astrologia debet aliquis predicare . ubi rudes fuerint auditores .* ¶ *Sunt et enim meliora plana pro talibus , atque crossa . que deus solummodo prebuit propter eos* ¶ *Sic tolle per simile subtilia queque velis* ¶ *Verum tamen poterunt ad subtiles uti scientia sua tota .* ¶ *Plura*

infra . habeto simplicitatem columbe ne cuiquam machineris dolos . et serpentis austutiam ne aliorum subplanteris delitiis insidiis non multum distat in vitio vel decipere posse vel decipi hoc ultimum sic intelligas quod vitium est falli idest facilem esse ad fallendum passive . idest posse falli facile . ut notatur in dicto testu qui ponitur .xvj*. questione prima si cupis et eadem quomodo in capitulo placuit dicitur sit claustro suo contentus quia sicut piscis sine aqua caret vita ita sine monasterio monachus sedeat . itaque solitarius et taceat quia mundo mortuus est . deo autem vivit agnoscat nomen suum monos enim grece latine unus arcos grece latine tristis unde monachus idest unus tristis sedeat igitur tristis et officio suo vacet . Et eadem questione qui vere , iubentur monachi quieti operam dare atque observare ieiunia et orationes locis in quibus semel se deo devoverint permanentes . et infra . *prior guardianus etc .*

(1) *B* miglori
B sottilgliança

(2) *B* simigliança

(3) *La prima l è aggiunta sopra ;*

Non den far lunghe troppo (1)]
 e sgroppar ogni groppo]
 Ne cio prender adire]
 donde non sanno uscire]
 Poi acantar (2) le messe]
 ordina tagli che desse]
 Del correr gia non sieno]
 o tardar piu che diero]
 Dal popul tuo ripresi]
 nel cantarle palesi]
 Ne den far ponpe (3) oacti (4)]
 inf su si degni (5) facti]

etiam dico tibi . non debent extendere filaterias suas nimis ¶ Vel dissolvere omnem nodum ¶ Nec summere quid dicendum, de quo sint postea verecundia exituri ¶ Ad missas tales ordina, celebrandas, ut de velocitate vel tardatione nimia non notentur . vel a populo arguantur, has publice ce-

modo vertit se ad officia que tibi possent in religione occurrere . *custodias* scilicet ne subditi laxent abenas . *corrigas* delinquentes *et immutes* illos videlicet qui non sunt utiles uni loco vel uni officio et possunt esse utiles aliis officiis *substinens* ut videlicet non pro omni levi culpa super eos sis rigidus ad maiorem penam quam exigit culpe qualitas . *provideas* hoc vult dicere ut sepius discutias de ipsorum operibus et vita *iuves* quia frater qui adiuvatur a fratre quasi civitas firma et iudicia quasi vectes urbium . in parabolis .xviii^o. capitulo . *regulam observari* . unde augustinus vos autem fratres exortamur in domino . ut propositum vestrum custodiatis et usque ad finem vite perseveretis et infra . cum mansuetudine portantes eum qui vos regit qui dirigit mites in iudicio qui docet mansuetos vias suas etc . iste testus ponitur .xvj^a. questione prima vos autem . *delibera cum dispensas* quia dispensatio dicitur discreta pensatio .

(1) B lunghe troppo *corretto da* lunge tropo (2) B accantar (3) Così in B; in A è abbreviato. (4) B oatti (5) B dengni

- c. 82 a.
- Diquinci tu poi pensa
 dogni (1) buono difesa
 Neglialtri casi tutti
 che qui non sono redutti
 Per simil puo pigliare (2)
 lo cherco seculare
 Eli subiecti tutti
 senon son sordi e mutti
 Poran quinci vedere
 cheli convien tenere

- c. 82 a.
- lebrantes* ¶ *Nec in ministeriis tam excelsis pompas faciant aut actus.* ¶ *Ex hiis tu reliqua nosse vales . ut scias defendere quod est bonum in singulis aliis casibus hic || non scriptis.* ¶ *Per simile pariter, summat clericus secularis, sic et subditi eius omnes si surdi non fuerint atque muti, poterunt hic*

- c. 82 a.
- et de ista dispensatione vide prima questione .vij*. capitulum . necessaria et capitulum sequens . et in summa eadem questione . *officia da pensate* de hoc vide notata superius parte prima documento (3) .§. (3) . Et expone in hoc .§. licteram illam ex tuis scientia statibusque . idest secundum scientiam tuam et status tuos et illorum quibus presides . *Si tibi cura etc.* . modo convertit se ad religiosos quibus imminet animarum cura . *diligentem* . huius lictere glosa est sequens .§. *cum eorum sanguinem etc.* . concordat cum hac lictera concilium generale extra de officio ordinarij irrefragabili ibi ne sanguis eorum de suis manibus requiratur cum concordantiis que in optima glosa bernardus notat ibidem . non enim admittitur pastoris excusatio si lupo oves commedit et pastor nescit . extra de regulis iuris quamvis cum optimis concordantiis dicte glose . *qui singula videt* . scilicet deus *ordina confessores etc.* . ut dicit lictera ista ex subditis meliores nam expedit istos multa cognoscere et igitur sequitur illa lictera *antiquos etc.* . Nam isti solent esse magis experti et a mundi vanitatibus remoti . || *hiis imperes etc.* . dicit ista lictera quod de novis peccatis interro-

(1) B dongni

(2) B piglare

(3) Lacune nel testo.

Ma pur ad ubidença ☐
 sia tutta lor intença ☐
 Sel non e contra dio ☐
 comandamento rio ☐
 Se vuogli star al mondo ☐
 nol porai passar mondo ☐
 Ma chi meglio e chi peggio ☐
 siede nel proprio seggio ☐
 Onde consigli certi ☐
 prendi buoni et experti ☐

*videre, quid eos deceat observare. ¶ Ad obbedien-
 tiam tamen, totum habeant cor intentum, si manda-
 tum non fuerit contra deum ¶ Si forte volueris
 stare mundo munde non poteris hunc transire
 ¶ Sed alius melius, alter peius. in propria sede scdet
 ¶ Unde quedam consilia, bona colligas et experta*

gare non debent ratio redditur in sequenti lictera testus unde
 ut dicit infra sequens .§. reddant peccatores securos ad confi-
 tendum et si omnino aliqui velint interrogare quod quantum
 ad me non laudo saltem de incognitis rudibus querere non
 curent. *Stent etc.* Ecce bonus .§. vide illum. *digne considerent.* In hoc vade plane quia in penitentibus
 non tantum consideranda est mensura temporis quam doloris
 de penitentia distintione prima in capitulo mensuram. nec
 abstinencia tantum ciborum quantum mortificatio vitiorum ut
 ibi dicitur. caderent hoc loco si pateretur hic liber multa
 de penitentia recitari. Sed quia brevitatis contradicit vide
 dictum capitulum mensuram et optimas eius glosas et vide
 de penitentia distintione prima in summa et per totam di-
 stintione quorum omnia hoc loco ponere etiam si paterentur
 spatia esset forte propter inepte intelligentes inutile. et
 igitur de hoc sub compendio transeamus. *que possunt.*
 bene dicit nam quidam casus ad solum papam quidam ad
 episcopum et quidam ad inferiores pertinent de quibus etsi
 multi notaverint vide hodie in repertorio Guillelmi durantis
 titulo de dispensationibus et talis confessor consideret que
 ipse notat in duobus sequentibus titulis quia longa sunt. ta-
 men ibi vel alibi atali confessore omnino scienda turpe enim
 est ut dicit lex patritio et nobili viro et causas peroranti ius

Lodo tolga mogliere ☐
 che bella vita e chere ☐
Che tu quel servi allei ☐
 che vuo servar costei ☐
Collei prende hom fermeça ☐
 dallaltre disaveça ☐
Echui dio la da buona ☐
 la sua vita ben suona ☐
Ma chente vuol si sia ☐
 nole dar signoria (1) ☐

*¶ Laudo uxorem habcas quia coniugium commu-
 datur . ¶ Hoc prorsus exigit, ut te facias talem
 illi qualem volueris cam tibi ¶ Cum hac vir su-
 scipit firmitatem ¶ Ab aliis dissuescit ¶ Eiusque
 vita, cui bonam deus contulerit, clare sonat . ¶ Quan-
 cumque tamen habueris, huic super te dominium*

in quo versaretur ignorare digestis de orrigine iuris lege
 .ij^a . §. nanque . et vilissimus computandus est nisi precel-
 lat scientia et sanctitate qui est honore prestantior . prima
 questione prima vilissimus . iuxta illud malachie labia
 sacerdotis custodiunt scientiam et legem exquirunt ex ore
 eius . subaudi subditi . ut extra de hereticis cum ex iniuncto
 .xj^a . questione prima sacerdotibus .xliij^a . distintione sit rector .
 Sunt enim in quolibet penitente plurima attendenda ut quan-
 titas qualitas etas scientia sexus conditio locus causa intentio
 eventus tempus mora persona tentationis modus operis forma
 dignitas de quibus omnibus habes distinte in repertorio
 allegato . et igitur discretis decet officium hoc com-
 micti . Sed quid dices si imperitus est sacerdos et non
 recte iudicet vel imponat de hoc ut non teneam te in ver-
 bis vide notata in preallegato capitulo mensuram de peni-
 tentia distintione prima . *predicadores* . nam inter cetera
 que ad salutem spectant populi christiani pabulum verbi dei
 permaxime sibi noscitur necessarium quia sicut corpus mate-
 riali sic anima spiritali cibo nutritur eo quod non in solo
 pane vivit homo sed in omni verbo quod procedit ex ore

(1) B singnoria

Di te ma falle honore ☐
 come ta detto amore ☐
 In questo libro altrove ☐
 se di legger lo prove ☐
 E sella fosse ria ☐
 dio consiglio ti dia ☐
 Che grave e quel partito ☐
 dical chi la sentito ☐

non committas ¶ *Illam tamen, ut amor dicit superius libro isto eodem alibi honorabis, si perlegere illud velis* ¶ *Quod si forsitan mala esset, solius consilium quere dei.* ¶ *Gravis est et enim casus talis cuius qui probaverit sit relator.*

dei. extra de officio ordinarij capitulo inter cetera. *nam male gentes predicat etc.* quia non potest esse orator viduitatis qui coniugia frequentavit ut hoc et similia habuisti notata superius parte prima documento .xvij. *hij ad vanam gloriam* de gloria et vana gloria habes infra in parte sequenti in testu et glosa plenissime. *nec de astrologia etc.* licet ista sit permissa scientia et aliquando in predicationibus per exempla supercelestium trahantur animi audientium tamen aliqua sunt in ea que non sunt omni rudi populo predicanda. ita et in natura ita et in theologia. Sunt enim rudes instruendi per plana ut dicitur de fide que planis verbis est exponenda ut notatur supra. in glosis prohemij circa formam amoris. huius autem .§. optima glosa sunt tres .§§§. sequentes vide illos. *filaterias* de commendatione brevitatatis satis superius habuisti parte prima documento .vº. §. nec dilates. *omnem nodum* idest non dissolvas omnia levia obscura autem si proposuisti dissolve sed loquitur de hiis qui super rebus || apertis subtilia inferunt argumenta. c. 82 b. *nec summere etc.* hoc vult dicere. non incipiant de tam subtilibus pertractare quorum ipsi non sint experti et ingnorant qualiter prosequantur. *ad missas etc.* de hoc dictum est parte prima documento .viiiij. in glosa. *velocitate vel tarditate* tene ergo medium celebrando curiales tamen hodie nil aliud curant nisi ut cito expediantur amissa. *pompas etc.* et de hoc dictum est supra parte prima documento viiiij predicto. in glosa. et licet in omni casu pompe sint

DOCUMENTUM .XIJ. SUB PRUDENTIA

Vuoti cavalier fare ☐
 pensa ben dosservare ☐
 Quel per che fue trovato ☐
 cheglie molto blasmato ☐

.XIJ.

Vis effci forte miles . ca cogites observare, ad
 que militia est inventa ¶ Multum enim
 arguitur, qui hec ut honori convenit non observat

vitande in hoc magis *Ex hiis etc.* plana est lictera .
per simile etc. et hec planior . *Ad obbedientiam etc.*
 quia obbedientia melior est quam victime et ascultare magis
 quam adipem arietum offerre extra de maiortate et obbedien-
 tia in capitulo illud . et peccatum ariolandi est non obbedire
 et scelus ydolatrie nolle acquiescere peccatum igitur pagani-
 tatis incurrit quisquis dum christianum se esse asserit sedi
 apostolice obbedire contempnit . ut dicit . lxxxj^a . di-
 stintione siqui sunt presbiteri . *stare mundo etc.* modo
 convertit se ad alium statum . *uxorem habeas.* et bonum est
 consilium . rationes inducunt duo . §§. infra eodem docu-
 mento *ut te facias etc.* hoc planum est quod coniugium
 hoc requirit ut fides invicem observetur . de hac eligenda
 superius habuisti eadem parte documentum per se . Istud
 etiam consilium fortificatur per aristotilem in yconomicis circa
 principium . ibi primo cura de uxore communicatio autem
 femine et masculi natura est maxime et infra . et ibidem
 impossibile autem feminam sine masculino aut masculum sine
 femina efficere hoc etc . Sed dic quod quantum ad bea-
 tam virginem decipitur omnis philosophus vide si placet
 que de tali uxore ponuntur ibidem et documento superius
 allegato *clare sonat* verum est . nam mulieris bone bea-
 tus vir etc . de hoc dictum est supra parte prima documento
 secundo . *non communicas* ne forte ipsa abutente dominio
 sit causa discensionis ista commissio . *honorabis* remittit
 te liber supra ad preallegatum documentum . *si forsan mala*
etc. bene hic respondet consilium quere dei quia alius
 tibi consulere non valeret . *gravis etc.* et hoc etiam verum

Colui (1) che cio non tene ☐
 come alonor (2) convene ☐
 Eguarda se tu ai tanto ☐
 come richiede equanto ☐
 Ese tu ai bontate ☐
 da cotal dignitate (3) ☐

¶ *Inspice insuper si tu habes, quantum exigit honor iste* ¶ *Sique tali dignitati probitas correspondet.*

referat ut dicit lictera qui probavit . hic multa caderent que necessitate brevitatis cum succedant alia obmictuntur . Unde sequitur aliud documentum quod tale est .

Vis effci etc . istud xij . documentum tractat breviter de illo qui voluerit militari . Et testus documenti de militibus huius licet brevis sit non modica comprehendit vide illum . *ad que militia est inventa* . Super hoc vide glosa que ponitur in corpore autenticorum de mandatis principum collectione .iij^a. circa finem tituli . ibi fit autem inquit miles per solempnitatem quandam . ut prius per examinationem ut codice qui militare non possunt lege prima et sacramenti prestationem quod mortem non evitet rei publice causa ut digestis ex quibus causis maiores lege finali Item per hensis additionem ut digestis de militari testamento filius familias et solebat poni stigma idest nota publica brachiis eius ut recognosceretur ut Codice de fabricensibus lege .iij^a. libro .xj^o. et numero aliorum scribi ut digestis de testamento militari lege ex eo . et talibus militibus privilegia dantur etc . Et nota . cum fueris miles quod te non decet esse causidicum Unde dixit lex codice de iure deliberandi in lege sancimus . arma et enim magis quam iura scire milites sacratissimus legislator existimavit . Sed dicas propterea cum glosatore quod non negatur quin debeant scire leges . sed magis arma . Unde si presideas alicuius regimini civitatis scire leges plurimum confert tibi . Sed ego locutus sum propter quosdam milites qui ratione lucri rusticorum se faciunt advocatos . Ista militia si bene servaretur ordo eorum honorabilis dignitas est . Sed quidam ea nequiter abutuntur . Quidam

(1) B choluj

(2) B allonor con la prima l espunta.

(3) B dingnitate

DOCUMENTUM .XIIJ. SUB PRUDENTIA

Vuogli alchuna sciença
 riguarda tua potença .
 Ecome se disposto
 ingegnoso e composto

.XIIJ.

Vis scientiam forte unam, tuam potentiam re-
 compensa ¶ Velutque dispositus, ingeniosus
 et compositus es ad illam ¶ Nec non et consilium,

c. 82 c.

etiam Burgenses et alij qui se nobiles dicunt et sunt olei mercatores habitu aureo et pellibus variis in magnam si hoc cogitant verundiam se milites hostendunt . Sed in regno francorum vilipendunt acerrime . Isti incidunt in penam legis cornelie de falsis digestis ad legem corneliam ¶ de falsis eos qui ubi est testus nec dubitandum est qui se pro milite gessit vel illicitis insignibus usus est etc . de hoc se excusant veneti dicentes se privilegium habere quod nescio . Rex francorum statuit quod tales non ferant morsum freni deauratum . et sic magis pro vilibus cognoscuntur et quasi ob hoc ceperunt desistere in partibus illis . testus alius documenti glosa non indiget . Sequitur ergo aliud documentum .

Vis scientiam etc . istud .xiiij. documentum instruit te cum vis alicui scientie te dare cui te applies . scientiam de scientia et divisionibus et subdivisionibus scientie plene superius habuisti parte prima documento xxiiij . in magna glosa . quam si pro sponsa etc . lictera precedens istam glosa non indiget nec etiam ista indiget quia de hoc superius dictum est parte prima documento .ij. et § alibi . Et ideo breviter ad documentum aliud veniamus .

de moribus
iuriste novi-
tates]

Rediisti iurista etc . In precedenti documento dixit quod conformes te illi scientie etc . modo ponit casum in hoc .xiiij. documento quod audiveris iura et redieris iurista qualiter debeas te habere vistas etc . decet enim novitios maxime ut sponsas ad sponso humiliter progredi . allegando hoc dicit propter quosdam qui ad rem quamlibet broccardi- cant Unde vide duos sequentes .§§. et tertium qui dicit

Et ache (1) piu te dato ☐
 consiglio nel tuo stato ☐
 Esellanimo tuo ☐
 saccosta poi col suo ☐
 Epoi tapprendi aquella ☐
 che me convien con ella ☐
 Elassa ognaltra cosa ☐
 se vuo quella per sposa ☐

*quod in statu tuo, ab aliis magis datur . ¶ Sique
 tuus animus concordat consilio earundem ¶ De-
 nique dirige te ad illam, que conveniat magis tecum
 ¶ Quam si pro sponsa volueris, desere alia cuncta
 queque .*

secundum de casibus cura rerum . Unde sufficit tibi casum adducere si enim casus alias fortiora et non multa numero argumenta . nisi forte cum in scriptis allegas nam tunc ut tuam pluribus aminiculis iuves intentionem poteris latius allegare . *Tarde etc irascaris etc .* de ista ira dictum est supra parte secunda documento .iiij. §. cum illis . *Cum hiis qui primo scientiam etc .* nam isti et te digniores et magis experti . et hoc dicit sequens .§. *per studium etc .* studium est assidua et vehemens animi ad aliquam rem applicati cum magna voluntate occupatio et dicit lictera pro te providendo et etiam contra te . ut bene possis tam intelligere quam postea in publico respondere . *non confidens etc .* ergo dirige te ad medium ut sepius dictum est . Unde redarguuntur illi qui ase ipsis volunt absque doctore primordia scientiarum inquirere . Unde papias non enim tantum mihi libri ad legendum prosunt quantum viva vox et usque hodie in suis autoribus personans . et pictagoricorum disciplina est tacere per quinquennium et postea eruditos loqui . et accedit ad hoc si recte inspicias illud heticorum primo Ille quidem optimus qui ipse omnia intellexerit bonus autem rursus ille qui benedicienti obbediet qui autem neque ipse intelligit nec alium audiens in animo ponet hic rursus inutilis vir . de hiis vide testimonium et notata superius parte prima documento

(1) B anche con l'n espunta.

DOCUMENTUM .XIIIJ. SUB PRUDENTIA

c. 82 b.

Se tornato Jurista ☐
 dolce e piana fa vista ☐
 Enon troppo allegando ☐
 leggi moltiplicando ☐
 Ne curar di broccardi ☐
 ma cerca (1) y casi etardi ☐
 Tadirà ofar contesa ☐
 conchi la prima impresa (2) ☐
 Chuno esperto epiu dextro ☐
 che tu di leggi presto ☐

.XIIIJ.

c. 82 b.

Rediisti iurista, vistas tuas, planas facias ac
 suaves ¶ Non scpius allegando ¶ Vel
 legum multitudinem inducendo ¶ Nec brochardica
 multum cures ¶ Sed de casibus cura rerum. ¶
 ¶ Tarde preterea irascaris, cum hiis qui primo scien-
 tiam didicerunt, vel contendas forsitan cum eisdem.
 ¶ Dexter etenim amplius est expertus, te novitio
 quo ad leges ¶ Sed tuos maiores consequens,

.xxiiij. § male. causas iustas ne si in causa iniusta obtineat
 tuus creentulus ad restitutionem omnium tenearis. hodosas
 videlicet contra tyrannos et alios similes non inducat te amor
 pecunie ad mortis vel honoris periculum. memoriam reser-
 vare etc. dicit lictera sequens in studio persevera. Una
 enim prudo ver non facit nec una dies ita utique nec beatum
 nec felicem una dies nec paucum tempus heticorum primo.
 Et cato ut cura ingenium sic manus adiuvat usum. exerce
 studium quamvis perceperis artem. quia dicit lex si unum
 pedem in sepulcro tenerem adhuc discere vellem. digestis de
 fideicommissariis libertatibus apud iulianum .xxiiij*. questione

(1) B cercha

(2) La c. 71 di B, corrispondente alla 82 di A, contiene nel recto due strofette di più e termina quindi con questo verso.

Ma verrati experendo ☐
 li tuoi maggior seguendo ☐
 Provedendo denançi ☐
 per te e contra inançi ☐
 Ne troppo confidarti ☐
 ne troppo ancor ritrarti ☐
 Question imprendi nette ☐
 eguarda con ti gette ☐
 Nele gravi (1) et hodiose ☐
 che son pericolose ☐
 Tuo studio persevera ☐
 se vuo tener intera ☐

*expertus efficeris in brevi, pro te antea per studium
 providendo, et etiam contra te ¶ Nimium non
 confidens, nec te retrahens retro nimis ¶ Summe
 causas iustas ¶ Et cave qualiter arripis hodiosas .
 periculum quippe continent in se magnum ¶ Si
 autem vis, quesitorum memoriam reservare, in tuo*

.ijj. si habes . ad idem . *perdes etc.* . perdes etiam sapientiam
 rem tam excellentissimam si non studeas dicit Thomax de
 aquino contra gentiles . capitulo .ijº. inter omnia vero sapientie
 studium est perfectius sublimius utilius et iocundius ut postea
 ea sic perdita vilipendaris et dicatur de te quod inquit thomax
 de capua in primo prohemio summe sue neque insipiens sa-
 pientiam neque asinus civitatem nec porcus habebit in pretio
 margaritas . multum etiam conservatur scientia hec docendo .
 Unde alanus de plantu nature spersa colliigitur erogata rever-
 titur publicata suscipit incrementum . huius sapientie ut
 inquit plato si forma videri possit maxime ad amorem sui
 omnes excitaret et ut idem Alanus inquit in arche capitis
 sapientia requiescit et illud gloria celi species stellarum gloria
 regni nostri liberalium spetiositas licterarum ut dicit magister
 Johannes lemonicensis super sompniis pharaonis (2) . te quoque
 studio volentem reservare memoriam convenit vanitates abi-
 cere, ¶ ne forte fragilibus dulciores utiliora pellantur Aman- c. 82 d.

(1) B gravj

(2) Parola d'incerta lettura.

La memoria chai ☐
 senon si la perdrai ☐
 Se vai in officio sia ☐
 deritto (1) accio che dia ☐
 Leal e fermo epuro ☐
 et honesto ematuro ☐
 Especchierati in quella ☐
 che raggia e tanto ebella ☐
 Nona donna che siede ☐
 come inançi si vede ☐

*studio persevera ¶ Sin autem memoriam perdes
 ipsam ¶ Si ad officium iveris, rectam in singulis
 semitam prosequaris. ¶ Sis quoque legalis, firmus,
 purus, honestus insuper et maturus ¶ Nonam
 quoque dominam speculeris, que infra sedet radians
 ita pulcra .*

tes enim fistulas non possunt sermonibus attendere si audiant
 fistulantes magis gaudentes fistulantiam quam presenti opera-
 tione . similiter autem hoc et aliis accidit heticorum .xº. et
 ibidem cum simul contra duo operentur delectabilior enim
 alteram expellit etc . *Si ad officium etc .* Ammodo super
 totam licteram huius documenti vade infra ad illam dominam
 ad quam licteram te remittit ibi infra in fine nonam quoque
 dominam . scilicet iustitiam . cui subicitur nona pars . Se-
 quitur aliud documentum .

de medico

Si medicus etc . modo ponit amor in hoc .xvº. docu-
 mento casum posito quod medicus rediisti quid tibi et
 qualiter sit agendum . Super hoc documento multe glose
 occurrerent Sed quia liber eas non patitur, quibusdam appo-
 sitis transeamus ¶ Et aute omnia dic quod lex parabolanos
 vocat medicos, ut codice de episcopis et clericis, lege placet, et
 lege parabolani . unde dixit Garagrafulus gribolus quod sic
 dicebantur eo quod plurimum habundabant in verbis . sum-
 mens parabolas pro verbis iuxta vulgare ytalicum ¶ allegavit
 pro se glosam accursi super dicta lege placet appositam ubi

(1) B diricto

DOCUMENTUM .XV. SUB PRUDENTIA .

Se medico tornassi ☐
 vorrei prima imparassi ☐
 Da quey che provato anno ☐
 ela pratica (1) channo ☐
Epraticando vedi ☐
 se sai quel che tu credi ☐

.XV.

Si medicus revertaris, vellem ante praticam ut
 ab hiis qui probaverint discas eam ¶ Con-
 siderans praticando, si quod scire credideras, plene

dicatur parabolani idest medici sic dicti quia multas habent parabolas ¶ Tu autem secure quod male intelligit licteram et peius glosatorem dicas . Unde notandum est ut dicit glosa in parabolis salomonis in principio quod vulgata edicio parabolas quod ebraice maslot parothoemias idest proverbialia dicit . Sed satis convenit que enim parabole quia occulte sunt nuncupantur et proverbialia iure vocantur quia talia sunt que sepe more colloquentium versari ac memoria debent retineri etiam proverbialia plerumque tam obscura sunt ut parabole bene dicantur unde in proverbialibus hec locutus sum vobis . et parabole grece latine similitudines nuncupantur quod vocabulum ideo salomon illi operi imposuit ut non iuxta licteram intelligamus que dicit in quo dominum parabolice turbis locuturum significat sicut et nomine suo et regno pacifico regnum christi et ecclesie significat . Et licet Accursius dicat quia multas habent parabolas non dicit quia malas vel superfluas habent parabolas sed dicit multas parabolas idest multas similitudines auctoritatum vel idest multa proverbialia scilicet probata verba ¶ dic ergo parabolani idest magne eloquentie ac facundie viri . ¶ et parabolarum idest probatorum verborum non ignari . ¶ et possunt dici medici amedendo quod optimam ethymologiam adducit . ¶ Unde nomen potuit summere medicina de qua infra fit mentio huius medicine tria

(1) B praticha

Da te solo studiando ☐
 che così vien fermando ☐
 Convien tener tua vita ☐
 honesta eben nodrita ☐
 Se tu vuo chela gente ☐
 sia di te confidente ☐
 Nela lingua cortese ☐
 ne far troppe distese ☐
 Le filattere tue ☐
 in dir cio che fai tue ☐

nosti studens etiam ate solo ¶ *Per modum nam-*
que huiusmodi confirmaris ¶ *Decet te vitam tuam,*
honestam ducere ac moralem + si habere volueris
confidentiam in te gentes ¶ *Lingua te ordina*
curialem ¶ *Nec filaterias facias nimis longas, in*
eo toto quod feceris explicando. ¶ *Sed fac loquantur*

sunt ministeria dieta potio et cirugia dieta est primum instru-
 mentum et est melius regimen sicut Galienus testatur in co-
 mento regiminis acutorum dicens quod si curare hominem
 possumus per dietam, non curemus cum alia potione . Et
 idem in suis anphorissimis damascenus si poteris eum hominem
 curare per dietam prospera invenies Cirugia est ut inquit
 brunus manualis operatio in corpore animali ad sanitatem ten-
 dens vel apertius est postremum instrumentum medicine .
 dicitur autem cyrugia (1) a cyros crece quod est manus et
 agia quod est actio inde cyrugia idest actio manualis . Me-
 dicine quippe curatio spernenda non est meminimus enim
 et (2) ysayam ezechie languenti aliquid medicinale mandasse .
 et paulus thimotheo modicum vinum prodesse dixit . ysidorus
 hethymologiarum libro .iiijº. dicitur etiam medicina que cor-
 poris vel tuetur vel restaurat salutem cuiusque enim materia
 in morbo versatur et vulnere nomen autem medicine a modo
 idest temperamento impositum extinatur . ut non satis sed
 paulatim adhibeatur . nam in multo contristatur natura .
 mediocriter autem gaudet . (3) et vide de hoc in primo

(1) Segue a cyros grece espunto.

(2) Segue ezechiam cancellato.

(3) Il brano seguente fino alle parole circa principium è, per mezzo d'un segno di richiamo, aggiunto nel margine inferiore della pagina.

Ma fa chel dīca lovra ☐
 che pur convien si scovra ☐
 La vita no arrischiare (1) ☐
 per sentire oprovare ☐
 Dalchun de tuoi (2) infermi ☐
 ne di te se tu infermi ☐
 Fa lor usar netteça (3) ☐
 fuggir ogni tristeça (4) ☐
 Chi piange intorno caccia ☐
 tu gli fa chiara faccia ☐

opera que diu nequeunt palliari. ¶ *Infirmorum tuorum, ut sentias aut probes, ad periculum nullum ponas, vitam hominis alicuius.* ¶ *Nec tui etiam, si forsitan infirmaris.* ¶ *Fac utantur munditia, omnem tristitiam fugientes.* ¶ *Qui ploraverint circa eos, expelle* ¶ *Yllarem illis faciem prebe*

avicenne capitulo primo ibi medicina est scientia qua humani corporis dispositiones noscuntur. et vide constantinum circa principium. huius artis repertor ¶ perhibetur appollo c. 83 a. hanc filius eius exculapius laude vel opere ampliavit postquam fulminis impetu interiit exculapius cura fertur interdicta medendi unde ars simul cum autore defecit. latuitque per annos fere .v^c. usque ad tempus Artaxerxis regis persarum. tunc eam summus ypocras revocavit in lucem. aschlepio patre genitus in insula thay. ysydorus hethymologiarum libro .iiij^o. est quoque ars hec subtilissima et non brevis ut accedat illud ex anphorismis ypocratis in principio vita brevis ars vero longa tempus acutum experimentum vero fallax iudicium autem difficile. oportet ergo non solum se ipsum prebere que oportet facere sed egrotantem et presentes. et ea que extrinsecus sunt. hec ars in libro tegni galieni de sanis et egris et neutris dicitur scientia sanorum egrorum et neutrorum et ibi ¶ tres omnes doctrine que ordine habentur. prima quidem que ex finis notione incipit ¶ secunda que ex compositione et resolutione inventorum ¶ tertia ex termini dissolutione.

(1) B arischiare

(2) B tuoij

(3) B netteça

(4) B ongni tristecça

Ne in sua presença dire ☐
 di che possa ysmarrire ☐
 Lor non allargar troppo ☐
 ne stringer molto il groppo ☐
 Dellanima y consiglia ☐
 ma tal maniera piglia ☐
 Chalchun non saccorgiesse (1) ☐
 che piu periglio avesse ☐
 Poi del tuo medicare ☐
 non emio del contare ☐

tuam ¶ *In quorum presentia quicquam unde
 valeant titubare non dicas* ¶ *Hos nimium nun-
 quam laxes* ¶ *Nec e contrario nimis stringas .*
 ¶ *Anime salutis consilium prebe illis . hoc tamen
 ordine ac cautela, ne quisquam ob hoc de maiori
 periculo formidaret* ¶ *De tuo quidem ordine
 medicandi, ad me non pertinet reserare* ¶ *Pro-*

¶ Sequitur videre de testu et dicas quod testus iste usque in
 finem loquitur plane utiliter et glosa non eget ¶ Sed nichilominus aliqua recitemus . primo usque in finem licteram
 prosequentes . *praticam etc* sine dubio quantumcumque
 optimus theoricus si non primo videat praticantes errabit
studens etiam ate etc . de isto studio dictum est supra proximo
 documento et superius parte (2) ij^a. documento primo *vitam
 tuam honestam etc* Unde in lege preallegata placet, dicitur
 ¶ preterea eis qui parabolani vocantur neque ad quodlibet
 publicum spectaculum neque ad curie locum neque ad iudi-
 cium accedendi licentiam admittimus, nisi forte singuli ob
 causas proprias etc . et subditur ibi pena . et alibi Sic
 bibant vinum medici ut sensui non dominantur *ac moralem*
 de hoc in fine latius dicetur . *loquantur opera* . iuxta illud
 catonis nec te collaudes nec te culpaveris ipse, quo faciunt
 stulti quos gloria vexat inanis . et illud oratij in epistulis
 nec tua laudabis studia nec aliena reprehendes cum similibus
 suis *ut sentias aut probes* nam ista non est fidelitas in

(1) *B* saccorgesse(2) *Segue prima docum cancellato.*

Ma in penna non ti lasso ☐
 cotal sentito passo ☐
 Che non puo guarir bene ☐
 chi non sa qual ellene ☐
 La infermita del homo (1) ☐
 donde si mosse ecomo ☐
 Eforte eda blasmare (2) ☐
 quel che vuol medicare ☐

c. 83 a.

batum attamen passum talem, silentio non commicto

¶ *Qui unde ac quomodo motum sumpsit infirmitas, non previdit, hanc curare in || homine non valebit* c. 83 a.

¶ *Estque plurimum arguendus, qui medendi summit*

homine et te decet specialiter esse fidelem . ut possint homines monitum in te catonis admictere dicentis . corporis auxilium medico commicte fideli . *hominis* homo dictus quia de homo factus hetimologiarum ysidori libro .xº. et Aristotiles in methaurarum libro .xº. Anaxagoras dicebat quod homo est mensura omnium rerum . Sed de hac materia plenius et sepius dictum est in pluribus partibus huius libri . nec facit ad titulum *nec tui* . hoc est planum . *fac utantur munditia* quia ex hac infirmi et aer et adstantes plurimum confortantur . *expelle* nam ex ista lictera et lictera sequentis .§. non desperant infirmi quod plurimum confert illis . *nunquam laxes etc* visis hiis presenti et sequenti .§§. tene medium in rebus de quo sepiissime dictum est . *anime salutis etc* . et hoc etiam precipit decretalis cum infirmitas corporalis non nunquam proveniat ex peccato dicente domino languido quem sanaverat vade et amplius noli peccare ne deterius aliquid tibi contingat . extra de penitentiis et remissionibus cum infirmitas . ¶ cum cessante causa cesset effectus ut ibi dicitur . *cautela* ista cautela in tali monitione servanda est vide testimonium *ad me non pertinet* . vide quod amor hic dicit ad se non pertinere artem medendi quod sic expone . idest non pertinet ad hunc librum nam in mente divini amoris omnes scientie note sunt *qui unde ac quomodo etc* . hec semper preconside-randa sunt et precipue unde in pronosticis ypocratis omnis

(1) B dellomo

(2) B Eforte dablasmare

Se non sa ben doctrina (1) ☐
 di donna medicina ☐
 Che son tenuti amorte ☐
 di quel che non accorte ☐
 Provedençe anno morto ☐
 sel medico se accorto ☐
 Chel non conosce quello ☐
 che si mette affar ello ☐

*officium, si doctrinam non novit domine medicine
 ¶ Tenentur itaque hij de morte, huius quam impro-
 vise, occiderunt cautele. si se id medicus, perpenderit
 ignorare, quod arripit prosequendum.*

qui medicine artis studio etc. ut in singulis egritudinibus
 preterita presentia et futura cognoscat. egro revelet etc.
domine medicine. hic in latino dixit amor domine medicine
 in vulgari autem dixit donne medicine. et utrumque est idem
 nam in provincia provincie fuit hoc promulgatum. ubi si
 mater te vocat respondebis donna quod idem sonat ibi quod
 in nostro vulgari madonna et plus quia ibi generaliter eam
 dominam ponit. unde non notes hic vitium. licet dixerit
 Garagraffulus gribolus quod madonna non veniebat ad rimam
 vel quod de medicina dictum fuerit despective. hodiebat
 enim iste medicos valde. ingnorans quod legitur ecclesia-
 stici .xxxviiij. honora medicum. Propter necessitatem
 etenim, creavit illum altissimus adeo et enim omnis medela
 et arege accipiet donationem. disciplina medici exaltabit
 capud illius et in conspectu magnatorum collaudabitur || altis-
 simus de terra creavit medicinam et vir prudens non aborreb-
 it illam nonne alingno indulcata est aqua amara etc. ut ibi
 et expone ibi magnatorum idest angelorum sanctorum. * Sed
 ipse Garagraffulus gribolus in hodium medicorum aliter expo-
 nebat et aliter puntabat dicebat enim honora medicum propter
 necessitatem et non ob aliud. sed non credas ei punta ut
 puntavi et ponas licteram crossam ibi. Propter etc. ut
 sit imperium honorare. et illud propter ad sequentia refera-
 tur. et hoc bene indicat glosa ibi cum dicat non debemus ea

c. 83 b.

(1) B dottrina

DOCUMENTUM .XVJ. SUB PRUDENTIA .

Se tornato notaro ☐
la penna el calamaro ☐
Non ti dea disdegnare (1) ☐
ola tua arte fare ☐

.XVJ.

Si vero notarius rediisti, non debes pennam
et calamarium dedignari, vel facere sollicite
artem tuam . sed potius ut convenit demonstrare, ho-

spernere que constat creatorem ad utilitatem nostram fecisse .
vide ibi . *tenentur etc . de morte etc .* Ad hoc vide
instituta de lege aquilia in .§. imperitia . ubi dicitur imperitia
quoque culpe annumeratur veluti si medicus ideo servum
tuum occiderit quod eum male secuerit aut perperam ei medica-
mentum dederit et facit ad hoc digestis de regulis iuris impe-
ritia . (2) et quedam decretalis extra de homicidio tua nos .
Eventus autem mortalitatis non imputatur medico ut digestis
de officio presidis lege illicitas in .§. sicuti ubi dicitur sicuti
medico imputari eventus mortalitatis non debet ita quod per
imperitiam commisit imputari ei debet . pretestu enim hu-
mane fragilitatis delictum decipientis in periculo homines in-
noxium esse non debet . nec enim in medico semper relevetur
ut eger ut ibi notatur . Unde iuxta catonem quod potes
tenta nam litus capere remis tutius est multo quam celum
tendere in altum . ¶ quia tamen supra dicitur quod de
moralitate in medico perquirenda eram amplius relaturus, dicas
quod ad hoc ut homines de illo possint confidere, decet ipsum
Sacerdotum more vivere virtuose . nam sicut Sacerdos est
medicus animarum . ita est iste corporum , qua de causa
cum totus liber iste tractet de moribus, Si non dedignatur
hunc medicus, videat singulas partes eius . Et nos ad se-
quentem licteram veniamus idest ad proximum documentum .

Si vero notarius etc . In hoc .xvjº. documento ponit de notario
amor casum posito quod astudio notarius revertaris
quid tibi circa hoc noscatur agendum . Super hiis vide-

(1) B disdegnare

(2) Il ms. imperititia .

Ançi mostrar che sia ☐
 tuo grande honor con dia ☐
 Cio cha far tu ti (1) metti ☐
 se fructo alchun (2) naspecti ☐
 Sia teco lealtate ☐
 cautela et honestate ☐
 Esomma diligença ☐
 come qui in presença ☐

norem tuum specialiter illam esse ¶ *In omne ad quod dirigit te facturum, si speras inde assequi fructum ullum, te legalitas soliet, cautela pariter et honestas, sit etiam diligens cura tecum* ¶ *Vclut*

rentur plurima referenda si tempus et locus liberaliter pate-
 rentur. Sed de paucis oportet nos hoc loco propter sequentia
 contentari. non obmictentes specialiter dicere quid sit notaria
 quidque notarius et unde dicantur et quot et que speciales
 sint partes ipsius. Unde dicas notaria est voluntates homi-
 num pure ac fideliter in autentica scripta deducere vel dic ut
 in antiqua diffinitione notularum notaria est negotia hominum
 publice et autentice notare vel melius secundum magistrum
 petrum de Unçola virum in hoc expertissimum et multis vir-
 tutibus predotatum nec non et legum peritum. Ipse enim
 differentiam fecit inter artem et officium notarie officium
 inquit notarie est dignitas et auctoritas ad legiptimorum nego-
 tiorum hominum notam de publico introducta. ars inquit
 notarie est super legiptimis hominum negotiis autentice descri-
 bendis finitum et rationabile documentum. et dicitur notaria
 a nota notas quod est abbreviare vel notare que postmodum
 sunt diligentius revidenda. unde summit nomen ab eo quod
 primo nascitur in illa licet alij aliter dicant. notarius autem
 dicas est persona cui privilegium et voluntas humana prebent
 auctoritatem. ut quidam dixerunt vel dic more antiquo.
 notarius est persona privilegiata ad negotia hominum autentice
 describenda. et dicitur notarius ab arte sua. quomodo
 autem notarius a notaria nuncupetur vide notata breviter per
 dictum magistrum super notulis circa principium. §. multis

(1) B chaffar tutti

(2) B alcum

Le chiose mosterranno ☐
 aquey chele leggeranno (1) ☐
 Che vorranno scriptura ☐
 di vie piu lunga dura ☐
 Per exemplo da queste ☐
 sien le tue voglie preste ☐
 Acoglier (2) laltre poi ☐
 choccorron (3) meno anoi ☐

hic in presentia glose volentibus explicabunt . que scripturam pro hiis appetunt longiorem ¶ Ex hiis ad alia colligenda , que nobis occurrunt rarius , tua sint ammodo per exemplum , desideria prompta magis .

enim nominibus . partes autem eius sunt tres contractus ultime voluntates atque iudicia de quibus omnibus et multis aliis circa ista que non decet notarios ignorare tanquam ad fontem istius materie dictum scilicet dominum petrum tacendo ad presens de aliis te remicto cum liber iste referri singula non permittat . sintque pro iuvenibus cautele aliquę subiungende testus lictera explanata unde vide licteram in aliquibus locis *dedignari* . hanc dimicte potius quam contempnas . *te legalitas sotiet* Vide quot specialia posuit loco isto unum fuit supra sollicite hic aliud de legalitate . *cautela* ecce tertiam in fine autem dicetur in quibus *et honestas* ecce quartum . de quo vide ut de medico dictum est supra proximo documento *diligens cura* ecce quintum . Ad ista enim .v. reducantur omnia que in te non quo ad te specialiter requiruntur quo autem ad alios ut caveant de quibus contra hunc et quomodo et cum quibus et quando testantur , et quomodo et cum quibus et coram quibus causantur fere totius sufficit corpus iuris illa igitur obmictentes ad tui utilitatem specialiter dirigamus sermonem hoc loco ¶ dicentes c. 83 c. esto sollicitus in ponendo que agis in scriptis summam non faciens crastinum expectando . Item esto legalis idest purus atque fidelis ut in nullo deseras veritatem . Item esto cautus ut hos de quibus habes facere mentionem cognoscas quodque

(1) B cheleggranno

(2) B Accoglier

(3) B choncorron

DOCUMENTUM .XVIJ. SUB PRUDENTIA .

Ora torno ala gente ☐
 cha queste non si sente ☐

Etoccheronne alquante ☐
 etu per simigliante (1) ☐

Di tutte altre torrai ☐
 sicome tu porai ☐

Se amercatar tapprendi ☐
 per dio guarda et actendi (2) ☐

.XVIJ.

Nunc ad gentem redco, que ad predicta non
 noverint, se potentem ¶ Quarum aliquas
 me tangente, tu inde per simile, singulos comprehende
 ¶ Si mercator volueris esse cave, diligentius et at-
 tende, qualiter in vendendo debeas te habere ¶ Lau-

tibi non detur intelligi quod non est . ob quod specialiter
 scribe actuum tempore que geruntur . honestus esto simi-
 liter ob eandem causam que supra medicis est indicta quod
 si summas forsitan honestatem ut sumitur supra in glosis
 prohemiij te commitabitur omnis virtus . loquor hic saltem
 de illa que ponitur supra parte .ij*. documento tertio per
 totum . Item in agendis curam adhibe diligentem ut vide-
 licet quod Judex testator codicillator vel partes et similes
 egerint recte intelligas et intelligens scribas et quod non unum
 pro alio forte ponas . et ea sic que scripseris clare dicas ut
 duplicitatem vel obscuritatem non contineant in se illa . nam
 verborum commixtio commistionum intricatio et intricationum
 confusio tam rudibus quam provecis tedium parturit et erro-
 rem . ut dicitur in libro magistri Embrardi biturinensis .
 circa principium . Istis visis tria nota ut bene intelligas
 bene legas et specialiter bene scribas ante quam huic arti
 prebeas te audacem . Et quia locus non patitur latiora
 sequentis documenti licteram videamus .

(1) B simigliante

(2) B attendi

Nel vender che tu fai ☐
 come ti porterai ☐
 Ala cosa non dare ☐
 laude magior (1) che pare ☐
 Ate chele covegna (2) ☐
 tua lingua siritegna (3) ☐
 Di giurar ad inganni ☐
 che pur te solo inganni ☐
 Edio laper cotale ☐
 chente lointende equale ☐
 Colui (4) achi tu giuri ☐
 over che ti speriori (5) ☐
 Malitia lassa ognuna ☐
 che cosa incari alchuna (6) ☐

*dem rei non prebeas, ea quam veram credideris
 grandiore* ¶ *Nec iurabis dolo, quia in hoc de-
 cipis temet ipsum* ¶ *Deus insuper recipit hoc
 pro tali, quale is intelligit cui iuras. immo deieras
 vere magis* ¶ *Cunctas vita malitias, que res faciant
 cariores. aut etiam viliores.* ¶ *Omnes nichilo-*

Nunc ad gentem etc. Istud .xvij. documentum de
 mercatoribus campsoribus et similibus quedam tractat.
 et licet glosa dicatur in testu ponere latiora testus tamen quia
 clarissimus et legalis glosa forsitan non egeret. sed nichilominus
 licteram exponendo aliqua subiungantur. et ante omnia ¶ dic quod
 vult dicere istud principium et responde quod loquitur de gente
 que ad predicta idest dictas scientias aut artes non noverit se
 potentem et subaudi vel volentem multi enim possent qui nolunt.
 Si mercator etc. lictera de mercatore
 istius .q. prohemium est Sed super hoc illa verba Johannis
 crisostomi que ponuntur .lxxxviiij. distintione in illa pallea
 eiciens ubi videbis inter cetera contineri quod mercator sine
 mendacio et periurio esse non potest Vide ibi totum capi-
 tulum quia pulcherrimum habet testum. Iste negotiationes

(1) B maggior
 (5) B tispergiuri

(2) B convengna
 (6) B alcuna

(3) B ritengna

(4) B Cholui

Oche diveгна vile ☐
 comprando sia sottile ☐
 In conoscer che togli ☐
 ma guarda che non vogli ☐
 Luom (1) che trovi con fede ☐
 ingannar sel non vede ☐
 Enon conosce bene ☐
 quanto val quel che tene ☐
 Vendita inançi o compra ☐
 quanto adio ben la compra (2) ☐
 Chi guardar non si saccia ☐
 che non usura faccia ☐
 Ma dicio piu disteso ☐
 dice la chiosa inteso ☐

c. 83 b.

minus sis subtilis, quod accipis previendo ¶ *Cave tamen ne velis, fidelem decipere, si non videt, aut forsitan non cognoscit quantum valeat quod paravit*
 ¶ *Antevendere, vel preemere, non est licitum quoad deum + homini qui non curat, ad ita efficere, quod usurarum voragine, alios iam non ledat* ¶ *De hiis attamen magis late loquitur, || tibi glosa* ¶ *Inten-*

c. 83 b.

clericis inhihentur quia nemo militans deo implicat se negotiis secularibus psalmistam quoque quod surda dissimulantes aure cantantem quoniam non congnavi negotiationes introibo in potentias domini ut in capitulo consequens eadem distinctione et per totam distinctionem eandem et xxx^{viii}. distinctione per totum . dicas tamen quod causa cupiditatis negotiari non pietatis prohibentur ut dicitur eadem primo allegata distinctione in principio . secundo autem allegatam sic intellige facere ad licteram nam in ea dicitur quod oportet clericos secularium negotiorum habere peritiam ut exercitium vetare videatur vel dic primam tangere negotiationes secundam inducere peritiam propter negotia ecclesie dirigenda . laudem etc . quia ob hoc ex deceptione teneris . quale is intelligit cui

(1) B Luon

(2) B compra In A è abbreviato.

Serai ben di vedella ☐
 e me di servar quella ☐
 Seti fai cambiadore ☐
 or sotto quel colore ☐
 Non prestar ad usura ☐
 che dio sil vede pura ☐
 Ecambia come porta ☐
 lo netto corso importa (1) ☐
 Et in somma toglì tale ☐
 regula generale ☐
 Ricorri ala tua mente ☐
 dogni (2) tal convenente ☐
 Edove ella vacilli ☐
 ricorri abuon consilli (3) ☐

tum ergo te exhibe, ut illam tam videas, quam ad discas ¶ Si forte facias te campsorem, sub colore huiusmodi non mutues ad usuram . ¶ Deus et enim videt totum ¶ Fac tuum cambium iuxta cursum, qui iustus ducitur in contrata . ¶ In summa talem tollens regulam generalem . ¶ Ad tuam de talibus omnibus recursum habeas mentem semper . et ubi forsitan vacillaret, ad consilium vade bonum .

iuras etc . Unde ysidorus sententiarum libro .ij. quacumque arte verborum quis iuret deus tamen qui conscientie testis est ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit dupliciter autem reus fit . qui et dei nostri in vanum assummit et proximum dolo capit . ponitur hoc xxij^a. questione .v^a. quacumque . et Gregorius vj^a. moralium . humane aures talia verba nostra indicant qualia verba foris sonant divina vero iudicia talia foris audiunt qualia ex intimis proferuntur et infra . quod vide positum eadem distinctione in capitulo humane et per totam distinctionem *que res faciant cariores etc .* Super hoc vide palleam superius allegatam et que de usuris superius

(1) Così in B; in A è abbreviato.

(2) B dongni

(3) B consigli

DOCUMENTUM .XVIII. SUB PRUDENTIA .

V ai tu in signoria (1) ☐
 mena tal compagna (2) ☐
 Di savi e di compagni (3) ☐
 che tu poi non ten lagni ☐
 Eminuta famiglia ☐
 se buona non timpiglia (4) ☐

.XVIII.

Vadis ad regimen aliquorum, comitivam talem
 sapientum ducas et etiam sotiorum, quod de
 hec postea, non turberis ¶ Minuta familia, si

parte prima documento .xx°. plenius sunt tractata . *quod accipis providendo* hoc vult dicere actende bene quod accipis ut dampnum quod inde postea sequeris super alios non convertas . *fidelem decipere* . teneris enim hoc casu ad restitutionem . Super hoc autem quia sequentia nequaquam hic latitudinem patiuntur vide optimam glosam que ponitur extra de emptione et venditione titulo tum dilecti circa finem que incipit cum dolus dat causam etc . et lege..... ibi allegata . *ante vendere etc* iste .§. bonus est contra quem continuo multi peccant et dicit in fine in sequenti versiculo quod glosa hic loquitur magis late . Unde dicas hoc verum esse nam si te remittit loquitur hic igitur vide eam ponitur enim in allegato de usuris tractatu . *campsores etc* . plana est lictera . et multos tangit . *fac tuum cambium* plana est et utile consilium *mentem etc* . de isto recursum ad conscientiam habendo loquitur documentum supra (5) . numero xxiiij. in testu et glosa . *ad consilium etc* . et de hoc ibi . sequitur aliud documentum .

c. 83 d.

Vadis ad regimen etc . Istud xvij. documentum loquitur
 ad illos qui vadunt ad aliqua regimina temporalia et
 ad tempus . Unde ad perpetua posset trahi vide illud .

(1) *B* insingnoria (2) *B* compangnia (3) *B* savi edi compangnj
 (4) *Abbreviato; in B* tin pilglia (5) *La citazione è abrasa e nel margine inferiore in corrispondenza dell'abrasione è scritto: scilicet xvij . documentum*

Enon guardar se grande ☐
 salaro in lei (1) si spande ☐
 Pur che tu labbi tale ☐
 che sa valer evale ☐
 Che non dei far ragione ☐
 dimpier borsa omagione ☐
 Ma donor acquistare ☐
 che non si puo comprare ☐
 Eglio offci divisi ☐
 come tul meglio avisi ☐
 Ricerca loro spesso ☐
 leva chi falla addresso ☐

bona fuerit non te gravat ¶ *Nec de salario si magnum eis dederis, est curandum. ut solum illam habeas ita probam, que sciat tam valere, quam valeat*
 ¶ *Non enim debes facere rationem implendi bursam vel forsitan domum tuam. sed ut acquiras potius hic honorem. qui ullo pretio emi nequid* ¶ *Officia distribue, ut noveris melius expedire.* ¶ *Sepe officiales examina* ¶ *Removeas subito delinquentes*

Et quia documentum istud de hiis loquitur qui habent preesse igitur de principibus aliqua possumus hic notare que si bene recenseas ad licteram valde surgunt legitur in policratio libro .iiij^o. quod princeps et publica potestas est in terris divine quedam maiestatis ymago. plato in secularibus dictis inquit perinde est cum subditos opprimit magistratus ac si capud corporis intumescat, ut amembris aut omnino aut sine molestia ferri non possit. Et seneca non licet principi latere plus quam soli et illud eiusdem nullum ex omnibus magis clementia quam regem et principem decet. nobilis animi est benigne se habere hiis qui sub potestate sunt dixit henricus asperius nichil est humili cum surgit in altum. Claudianus In comune iubes si quid censesve tenendum, primus iussa subi tunc observator equi. fit populus nec ferre negat cum viderit ipsum auctorem parere sibi componitur orbis regis

(1) B ley

Epunisci ancor quegli ☐
 seti fosser frategli ☐
 Ofigliuoli salcun viene ☐
 aquel che disconviene (1) ☐
 Careçe (2) serva iguali ☐
 ay subditi cavrali ☐
 Meglio ate ubidire ☐
 iustitia non fallire ☐
 Parletognun palese ☐
 for certe usate imprese ☐
 Channo di lor natura ☐
 per meglio secreta cura ☐

*¶ Illosque punias et si fuerint fratres tui, vel filij,
 si committit aliquis quod non decet ¶ Honora
 eque subditos et obbedient magis tibi ¶ Nec trans-
 grediaris iustitiam ¶ Te palam quilibet alloquatur,
 preter forte casus qui sui exigunt natura secretum .*

ad exemplum . nec sic inflectere sensus humanos edicta
 valent quam vita regentis mobile mutatur semper cum prin-
 cipe vulgus . Et solinus libro ultimo narrat quod apud
 quandam gentem scilicet intra papanem insulam in regis
 electione non nobilitas prevalet sed universorum suffragia po-
 pulus enim eligit spectatum moribus inveteratum clementia
 annis gravem et cui nulli sint liberi ne hereditarium fiat re-
 gnum . qui si in aliquo peccato arguitur morte punitur et
 seneca in libro de clementia Rex apium sine aculeo est
 voluit enim natura nec seivum esse nec ultionem petere . te-
 lumque detraxit et iram eius inermem (3) reliquit Et idem
 in libro de ira de patientia Anthigonij regis quod cum audisset
 de se aliquos male existimare et inter dicentes et audientem
 esset sola palla illam leviter admovit dicens quasi in parte
 alterius discedite hinc ne rex vos audiat . Refert vallerius
 de Alexandro quod cum in tempestate duceret exercitum mi-
 litem confectum senio et frigore obstupefactum, respexit ipse
 sedens in sede sublimi et igni propinqua statimque descendit

(1) B disconvene

(2) B Chareçe

(3) Il ms. inermem con h espunta.

Ama etien tuo honor caro ☐
 e piu te chel denaro ☐
 Sia la tua vita honesta ☐
 che tal te qui richesta ☐
 Neti faccia mai ira ☐
 disgradar dala lira ☐
 Seti vien tuo nemico ☐
 aman questo ti dico ☐
 Cositi porta dello ☐
 come se non sia quello ☐
 Ma del nemico odetto ☐
 chai sol per te in despecto (1) ☐
 Non di quel di coloro ☐
 che tan per signor (2) loro ☐
 In comune parlando ☐
 ne singular toccando (3) ☐

¶ *Dilige atque te ne honorem protinus carum tuum*
 ¶ *Et amplius te quam nummum* ¶ *Honestam*
teneas vitam tuam, quia hic requiritur a te talis
 ¶ *Nec te unquam ira cogat, transgredi limitem rationis*
 ¶ *Si tuus ad tuas, manus veniat inimicus,*
ita ut de alio fac de ipso ¶ *Hoc quippe intelligas,*
de proprio inimico . non equidem subditorum, qui pro
domino te vocarunt . quod etiam colligas in comuni,

et manibus suis ipsum militem in sede locavit illud ei salutare futurum dicens et quod apud persas capitale extitisset solum regium occupasse . Et de cesare legitur quod ait qui non laborat ut militibus suis sit carus militem suum nescit amare . De traiano imperatore legitur in gestis romanorum quod cum eum amici arguerent quod in omnes ultra quam imperatorem deceret esset comunis clementer scilicet omnibus condescendendo respondit se talem velle imperatorem esse privatis quales imperator quisque privatos optasset . Narrat Valerius libro .v. de clementia pompeii erga regem Ermonie qui

(1) B indispecto

(2) B singnor

(3) B taccando

Mantien di quella terra ☐
 lonor eguarda eserra ☐
 Comel bisogno (1) occorre ☐
 oquel tempo checorre ☐
 Poi ti se ben portato ☐
 el tempo (2) afine e dato ☐
 Se teleggon di novo ☐
 dicoti pochi trovo ☐
 Che non sen pentan poi ☐
 tal mondo corre anchoi (3) ☐

non singularium personarum ¶ *Honorem manu-*
teneas dicte terre, hancque custodias atque firmes,
ut poscit necessitas atque tempus ¶ *Postquam te*
bene gesseris, et temporis spatium est finitum, si cli-
gant te de novo paucos ego reperij, quos non peni-
teat, ultimo si acceptant. talis est hodie mundi cursus

contra romanum populum magna gesserat bella quod victum
 in conspectu suo supplicem diu iacere non est passus sed
 benignis verbis recreatum diadema quod abiecerat capiti repo-
 nere iussit et in pristinum fortune habitum restituit Et
 Augustinus de civitate dei libro iiij^o. capitulo .iiij. Remota
 itaque iustitia quid sunt regna nisi magna latrocinia quia et
 latrocinia quid sunt nisi parva regna Anthigoni pedagogo
 Alexander ei citteram fregit abiecitque dicens etati tue iam
 regnare convenit Vegetius de re militari in primo prohemio
 nullus est quem oporteat vel plura vel meliora scire quam
 principem cuius doctrina debet omnibus prodesse subiectis
 dicit .iiij. thopicorum nemo iuvenes eligit duces eo quod non
 constet eos esse prudentes. Similia et si multa possent
 referri tu qui vadis ad regendum si es novitius in hec exempla
 dirige oculos mentis tue et vide licteram testualem cuius ad-
 modo brevissima datur glosa cum ipse coram te sit. *officia*
distribue de precedentibus hanc licteram sepius dictum est
 et de hoc speciali vide notata superius parte (4) documento (4)
 in glosa. *removeas etc.* quia eicienda est ovis morbida
 ab ovili ne inficiat sanas oves. et ferro ascindenda sunt vul-

(1) B bisongno

(2) B tenpo

(3) B ancoi

(4) Lacuna nel testo.

Esai che del partire ☐
 non puo che ben seguire ☐
 Ma se pur la pigliassi (1) ☐
 vatten per simili (2) passi ☐
 Et in somma conchiudo ☐
 che se tu non se nudo ☐
 Di savio e buon consiglio ☐
 rado tavian periglio ☐
 Ma guarda che y (3) consigli ☐
 non vaglion se no i pigli ☐
 Sono altre cose assai ☐
 che tu veder porai ☐
 Da queste eda coloro ☐
 edal mondan dimoro ☐

c. 84 a.

¶ *Nosti et enim quod discedens, nequis || assequi nisi bonum . ¶ Quod si omnino duxeris acceptandum, per passus ambula memoratos ¶ Et breviter hic concludo, quod si sapientibus et bono consilio non es nudus tibi raro periculum imminet ¶ Rursus hec consilia, nil relevant si non capis ¶ Alia multa sunt, que poteris reportare ab hiis et ab aliis et amora pariter mundi huius .*

nera que fogmentorum non sentiunt disciplinam cum similibus sepius introductis . *Illosque punias etc .* || ista lictera c. 84 a.
 ammodo usque ad licteram illam si eligant te novo glosa non adiuuatur eo quod aut est plana aut est de materiis alibi plene glosatis aut est testus vel glosa infra in parte iustitie .viiiij^a. et certe lictera ipsa de non consentiendo si datur tibi electio iterato ex longa experientia comprobata dinoscitur . Et ex hoc preterea tua dignitas non augetur . dicit enim lex Repetiti et enim fasces virtutes sepe meriti comprobant non augent quia nichil est altius dignitate codice de consulibus lege prima libro .xij^o. lictera sequens nulla videtur ammodo glosa egere . Igitur ad sequentia descendamus sequentis utique documenti .

(1) B tapiglassi

(2) B vaten per simil

(3) che y in B è aggiunto sopra.

DOCUMENTUM .XVIIIJ. SUB PRUDENTIA

Per tutte cose usare ☐
 ti vorrei (1) qui pregare ☐
 Chela ingnorança (2) inhodi ☐
 dimanda evedi et hodi ☐
 Li mali per ischifargli ☐
 li ben per seguitagli ☐
 Tuo populo arimore ☐
 rifrena con colore ☐
 Che non si vuol seguire ☐
 ma insegnar e nodrire ☐
 Ese tu se con egli ☐
 non seguitar tu quegli ☐

.XVIIIJ.

O b usum omnium, te hic rogo, ut ignorantiam
 viles semper ¶ Interrogans, inspicere audias
 ¶ Mala ut vites ¶ Bona ut facias ¶ Refrena
 tuum, rumoris tempore, populum cum colore. ¶ Cum
 illum sequi non debeas, sed docere, insimul et monere
 ¶ Cum quibet si fuerit hos si ad mala cucurrerint,

de ingnoran-
tia

O b usum omnium etc. Istud .xviiiij. documentum tractat
 de pluribus primo de ignorantia vitanda secundo
 de populi directione tertio de non probanda potentia tua
 quarto subiungit quod cum tibi occurrit quid bonum capias
 preter dubium Quinto de quibusdam gentibus de quibus
 tibi custodia est summenda. de primo scilicet ut de ingno-
 rantia licet plurima in locis libri variis dicta sint tamen hic
 aliqua referamus et enim in singulis est vitanda ut hic dicit
 testus peroptimus. Unde etiam malorum scientia sed non
 usus ut libro .xxjº. dicit valerius utilis est. Et alanus in
 de plantu nature mali enim cognitio expediens est ad cau-
 telam que culpabiles nota verecundie cauteriatos puniat et cau-

(1) B vorrey

(2) B ingnorança

In correr afollia (1) ☐
 che poi tenuto en sia ☐
 Ne mai sença (2) cagione ☐
 provar tua conditione ☐
 Oamici quanti ai ☐
 che forse scovirrai ☐
 Al nemico tua possa ☐
 la qual credea piu grossa ☐
 Suna bella aventura ☐
 toccorre honesta epura ☐
 Piglia non indugiare ☐
 in dubio no affrettare ☐

non sequaris, ne teneat te delictum ¶ *Sine causa, de cetero, conditionem tuam ne probes, aut numerum amicorum, ne quod habes tuo posse discoperias inimico, quod credebat antea potens magis.* ¶ *Si tibi ex casu occurrat aliquid quod honestum, capias et non tardes* ¶ *Ita in dubio iam non curras*

tele armatura premuniat. Et arator poeta o quantum per inania currit mens ignara boni Et magister Embrardus biturinensis quam ignorantie nubilo turpiter excecati etc. ut eorum oppiniones erroneas correctionis lima non reprehensionis invidia valeam retundere. etc. Et Apulloyns phyllosophus in libro de deo socratis in quibusdam mirandum est quod ea que minime videri nescire volunt discere tamen negligunt. et eiusdem artis disciplinam simul et ignorantiam detractant. Iste ut dicit ugo floriacensis in ystoria ecclesiastica libro primo successit platoni et Apuleo hermes egiptius. Et illud quintiliani de oratoria institutione libro .viij^o. nichil est tam occupatum tam multiforme variis affectibus concisum, atque laceratum quam mala mens. de istius ignorantie detestatione habes plene et allegatum est sepius .xxxvij^a. distintione in fine et sequenti distintione per totum quando autem excusat ingnorantia et quando non habes prima questione .iiij^a. in .§. ultimo et in glosa xxxviiij^a. distintione

(1) B affollia (2) B sauça

Che meglio e non avella ☐
 che peggiorar per quella ☐
 Guardati dal barbiere ☐
 che giunto forestiere (1) ☐
 Edal mugnaro (2) che fatto ☐
 ricco (3) in un picciol tracto ☐
 Edallavoratore ☐
 che ghiotto e giucatore ☐
 Dal sarto che tagliare ☐
 non vuol chel veggia ofare ☐
 Eda quel caviloppa (4) ☐
 lo panno come (5) stoppa ☐

¶ *Est enim melius hoc carere, quam peiorem facere statum tuum* ¶ *Cave a barbitonsore (6) forinseco, et novello* ¶ *A molendinario qui subito est dilatus* ¶ *Ab agricultore qui lurcus insimul est et luxor* ¶ *Ita etiam asartore, qui non vult videas ut incidit pannum vero miscuit ut et stuppam . . .* ¶ *A car-*

allegata in summa . que quidem hic ob defectum spatij obmictuntur . *Refrena etc . populum etc .* ad istam licetram et sequentem .§. accedit illud quod populus sequendus non est sed docendus lxij. distinctione docendus et lxj*. distinctione miramur et vane voces populi non sunt audiende . Codice de penis decurionum filij cum manifestum sit potuisse plures eorum qui sinceram fidem non habent premio et mercede corrumpi . extra de electione osius . *ne probes etc .* ratio huius dicitur in testu . *capias et non tardes* de hoc dictum est superius parte .ij*. documento iiij. § si tibi . *ita in dubio* et de hoc etiam parte ipsa documento eodem et § eodem . *Cave etc .* Admodo descendit ad quasdam personas de quibus tibi cavendum est Sed quero quare non posuit eas amor supra in documento tertio, hac eadem parte ubi tractat specialiter de personis a quibus in dubio est cavendum dicas quod voluit hic quasi exemplificare illum .§. ita in

de quibus-
dam a qui-
bus caven-
dum

(1) *B* foristiere
 (5) *B* chome

(2) *B* mungnaro
 (6) *Il ms.* abbarbitonsore con la prima b espunta.

(3) *B* riccho

(4) *B* chaviloppa

Guarda dal calçolaro ☐
 che ricco e troppo avaro ☐
 Edalo spetiale ☐
 che del vender noicale ☐
 Guarda dal setaiolo (1) ☐
 che tinvita alacciolo (2) ☐
 E guardati dal fabro ☐
 che non atinto illabro ☐
 Da (3) maestro di muro ☐
 se in man non a quoio duro ☐
 Eda quel di legname (4) ☐
 che spesso asete efame ☐

pentario divite qui avarus ¶ Et aspetiali qui vendere parum curat. ¶ A setaiolo caveas, qui ad laqueum te invitat ¶ A fabro qui suam ex opere, tintam faciem non reportat. ¶ A magistro lapidum, durum in manibus, corium non habente ¶ Et ab illo lignaminum, qui sitit sepius et famescit.

dubio etc. vel voluit ostendere se errasse ut homo in quibus peccatum non vertitur. Istos de verbo ad verbum ponit eodem modo Saxirus de re militari circa medium operis. Sed eos non glosavit ponit quidem eos in suis latinis non in predictis verbis amoris. Videamus ergo nos quid in quolibet illum movisse potuerit. *abarbilonsore*. istud est planum quod (5) in omni genere ignotorum ab illis specialius est cavendum qui possunt tibi graviora inferre pericula potest enim iste te levissime iugulare. *amolendiario* credo de hoc sic dicat eo quod ars illa minuti est lucri et facilis ad furta quare videris subito hunc ditatum de furtis est presuntio contra ¶ eum. *asartore etc.* ista lictera per se patet. c. 84 h. *acarpentario divite etc.* ista est obscurior nam si carpentarius sit avarus et dives quare magis de illo quam de aliis loquitur universis credo ob hoc quoniam ista (6) parvi lucri est ars et igitur si fuisset dives non cepisset eam si ergo cepit pauper

(1) *B* setaiulo (2) *B* allacciuolo (3) *B* Dal (4) *B* lengname
 (5) *Segue* ab i cancellato. (6) *Segue* est espunto.

Ese ben cercherai ☐
 di sovra troverai ☐
 In questa e laltre parti ☐
 chassai convien guardarti ☐
 Chio ti faccio asavere ☐
 che tu porai vedere ☐
 Un huomo (1) anni sexanta ☐
 ne savrai come canta ☐
 Chalmondo non si trova ☐
 mercatantia oprova ☐
 Che si mal conosciuta ☐
 infinaqui sia issuta ☐
 Et in cio a piu danni ☐
 che maggior son linganni (2) ☐

¶ *Quod si bene quesieris, in hac superius, ac partibus aliis libri huius, per te multum convenit custodiri*
 ¶ *Te namque certum reddo, quod hominem unum, annis, videre poteris sexaginta, nec ob id cognoscere cantum suum* ¶ *Nullam quidem mundo, reperies mercantiam, cuius aut probe, sic male huc usque, notitia sit perpensa* ¶ *In hoc quoque pateris danna plura, quia deceptionum incommoda sunt maiora.*

et ditatus est venit ratio que supra in molendinario et si ditatus et adhuc avarus sequitur quod adhuc eadem propter que ditatus est committat. *ab agricullore* ista duo que notantur in isto deprimunt etiam maiores ut superius parte prima documento .ij^o. dictum est. Sed quia in isto sunt causa deviationis eius et in eo requiritur persistentia operi hoc dicit. *Asetaiolo etc.* loquitur propter illos qui extra tendunt apparentias suas ut intra stationes decipiant *et aspetiali etc.* hoc dicit quoniam si iste curat parum de vendendo ad minutum quod cor suum est ad deceptiones et spem lucri circa maiora sicut de campsoribus qui ne credantur usuras agere tenent bancum ut solum sic appellentur et fingunt se

(1) B homo

(2) B maggior son lingannj

DOCUMENTUM .XX. SUB PRUDENTIA .

c. 84 b.

Meni tu gente asoldo ☐
 per tempo freddo ecoldo ☐
 Tagli to che soffrire ☐
 possan ete seguire ☐
 Non troppo juvenetti ☐
 ne che casschin (1) vecchietti ☐

.XX. c. 84 b.

Ducis ad stipendia, frigoris gentem, tempore
 vel caloris, tales illos elige, qui ferre valeant
 et te sequi ¶ Non nimium iuvenes . ¶ Nec

cambiare hocque aliquando faciunt ut copertius fingant .
Afabro etc . de tali enim presumptio quod non fatigetur in
 illo . *amagistro lapidum etc .* similis est ratio . *et ab*
illo lignaminum hoc est obscurissimum de quo nescio aliam
 rationem nisi quia isti tales non possent continuare in labo-
 rerio tuo quia si multum bibunt multum dormiunt si sepe
 commedunt raro sunt agiles vel dic quod saxirus hos tales
 expertus fuerat ipse idem eo quod cum ipse doceat te in guerra
 hos tecum parare porrigit hanc doctrinam . Sed nunquid
 amor didicit a Saxiro dicas quod non concurrunt invicem
 iudicia loquentium circa multa . licet alter alterum non au-
 dierit . *in hac superius* loquitur de documento similium
 superius allegato . *partibus aliis* quia tam in prima quam
 aliis tangitur de hiis et similibus per que possumus informari
mercantia etc . obscurissima mercantia est ista de hoc vide
 supra eadem parte in .xº. documento per totum . *sunt*
maiora quasi dicat peior est verecundia quam dampnum et
 verum dicit in quibus non vertitur salus forsitan animarum
 Sequitur aliud documentum .

Ducis ad stipendia etc . istud .xx. documentum tractat de eligendis
 de stipendiariis eligendis . super quibus diversi diversa
 senserunt unde ultro licteram exponentes aliorum dicta feramus

(1) B chaschin

Ma capitan maturi ☐
 usati in guerra e duri ☐
 Non curar de piu ricchi ☐
 ma guarda cheti ficchi ☐
 Atorli ben armati ☐
 experti e ben montati ☐

cadentes etiam senectute ¶ *Sed Capitaneos ma-*
turos, dominos et guerrarum non inscios ¶ *Nec*
cures conducere ditiores ¶ *Sed inspicere quod agis*
ut armatos habeas, expertos etiam et habeant equos

Hij solebant antiquitus alio ordine ac sagacitate perquiri quam hodie perquirantur et fuerunt milites de Jaffet servi de kaim filiis noe . dicit vegetius de re militari libro primo capitulo .ij°. quod licet omnibus locis ingnavi nascentur et strenui gens tamen gentem precedit in bello . plaga celi ad robur non tantum corporum valet sed etiam animorum Inquid enim omnes nationes que vicine sunt soli nimio siccitatis calore amplius quidem sapore minus autem sanguinis habere dicuntur ac propterea constantiam ac fiduciam non habere pugnandi quia cum exiguum sanguinem se habere cognoverint vulnera metuunt . Contra septentrionales remoti a solis ardoribus inconsultiores sunt sed largo sanguine redundantes sunt ad bella promptissimi Tirones igitur ut ipse concludit de temperationibus legendi sunt plagis quibus et copia sanguinis suppetat ad vulnere mortisque contemptum nec possint deesse prudentia que modestiam servat in castris et non parum prodest in dimicatione consilij . querit etiam sequenti capitulo an ex agris vel urbibus sint legendi . et subdit aptiorem armis rusticam plebem . que sub laboribus enutritur solis patiens umbre negligens balneorum nescia delitiarum ingnara simplicis animi parvo contenta duratis ad omnem armorum tolerantiam membris . cui gestare ferrum fossam ducere onus ferre consuetudo de rure est . hoc quidem attende quod loquitur hic de peditibus vel dic de hiis qui postea instruuntur . Urbani autem cum sunt quo ad equos et arma equestria magis apti in partibus in quibus huic serviunt usui si postea solem pulveremque tollerare discant et armorum onera ferre, modico victu refici et rusticano plurimum valent ut inquid cornelius in primo tractatu . Et tolle quod inquid salustius Ado-

Ne color che moglieri ☐
 anno tolte pur ieri ☐
 Ne color che pasciuti ☐
 et in veçi tenuti ☐

bonos ¶ Non noviter coniugatos . ¶ Nec ciborum vel aliis, nutritos delitiis, a matribus eorundem

loscentes et iuvenes qui per usum laboris discebant militiam belli erant patientes in castris . Et vegetius eodem libro .iiiijº. capitulo melius enim est ut exercitatus iuvenis causetur etatem non dum advenisse pugnandi . quam doleat preterisse . habeat etiam spatia universa discendi etc . Et ibidem velocitas est que perfecto exercitio strenuum efficit bellatorem . ¶ Et ibi non tantum cellerius sed perfectius imbuuntur que c. 84 c. discuntur apueris etc . cuius autem stature sint eligendi paternus diligens rei militaris relator refert quinos vel senos pedes et denas untias inter alares equites vel in primis legionum cohortibus comprobari . Sed vegetius circa hoc attendens quod tunc erat amplior multitudo et militiam plures sequebantur armatam nec dum etiam civilis pars florentiorem adduxerat iuventutem inquit libro primo capitulo .vº. quod si necessitas exigit non tam stature habere convenit rationem quam virium . et homero teste non fallitur qui Tideum minorem quidem corpore sed fortiorem armis fuisse significat . Unde statius de Tideo maior in exiguo regnabat corpore virtus . Sed ex signis exterioribus multa de hiis talibus colliguntur . nam ut dicit cato censor . oculos ad vigiliam aptos habebit erecta cervice latum pectus . nervosa brachia humeros non declives . longos digitos et tenuem ventrem . crura et pedes non carnosa . sed nervorum duritia prompta . non graves itinnere sed nec nimium leves nec pilosos comunem habitum excedentes humanum . etc . Et vegetius eodem libro capitulo .vijº. piscatores aucupes dulciarios lentiones et similes qui tractasse aliquid ad genitia pertinens videbuntur pellendos acastris edixit fabros autem ferrarios carpentarios mallearios et cervorum aprorumque venatores sotiandos inquit esse militie . Et idem ibidem Iuventus cui provinciarum defensio et bellorum fortuna committitur et genere si copia competit et moribus debet excellere honestas enim ydoneum militem reddit verecundia dum prohibet fugere facit esse victorem . et subiungit exercitus proficit tempore cuius improbandis tiro-nibus claudicat electio . etc . ¶ Et dominus Raymundus

Son dale madri channo ☐
 che sofferir non sanno ☐
 Poi ritorna vedere ☐
 nel libro quel cavere (1) ☐
 Ciascun buon dea con seco ☐
 se puoi che gliabbia teco ☐
 Se non piglia aventura ☐
 ne men rei tassicura ☐
 Ma quanto sai tuttora ☐
 fuggi luom traditore ☐

¶ *Hij enim nesciunt impetus tollerare* ¶ *Et redeas perpensurus, in libro, superius quid habere debeat quilibet bonus secum* ¶ *Ut si poteris ducas tales* ¶ *Alioquin capias ab eventu saltem eligens minus malos* ¶ *Omnique studio semper fugias proditores.*

de Andegavia in tractatu de valentia militum .v. dixit inducere seu facere militem valorosum . amorem audaciam equum arma et fortitudinem . unde subdit siveris amantem militem etaudacem etfortem bene armatum super equum formosum si poteris cede illi et in eius electione appete talem . Accedit illud virgilij in buccolis (2) omnia vincit amor . et nos cedamus etc . Restat ammodo expositio lictere vel sequela brevissima *Sed capitaneos* de hoc vide superius parte .vj*. documento (3) in magna glosa de re militari *ditiores* ne redire ad divitias appetant et ad habendum vincere querant coniugatus etc . *in libro superius* dic et infra per totum librum *fugias proditores* de hoc supra plenius habuisti parte (3) documento (3) .§. (3) . quedam tamen non obmictamus hoc loco Raymundus vitalis dicit in milite quod fortitudinis de..at per audacie infusionem virtutem supplere militem verecunda contempnere . dominus arnaldus de moroill dixit promptum reddit quam cautum illum igitur ad ferendum potius quam ad dirigendum tempore deputarem . Sequitur aliud documentum .

(1) B chavere

(2) Sic

(3) Lacuna nel testo.

DOCUMENTUM .XXJ. SUB PRUDENTIA .

Tempo troppo non porre ☐
 in scacchi chegli occorre ☐
 Per questo e simil facto ☐
 perder non pur un tracto (1) ☐

.XXJ.

Tempus ne ponas nimium in ludi otio calculorum . ¶ Accidit enim sepe, ob hoc et similia, multa perdi ¶ Die fac qualibet rationem,

Tempus etc . Istud ultimum documentum vitat nimium temporis ponere in ludo calculorum et de facienda ratione tecum et de inde concludit ad parte (2) demum revolvit se ad sequentem dominam Vide illud exponendo . *in ludi otio calculorum* super hoc vide supra parte prima documento .ij^o. de otiositate de calculis infra vide hac glosa scilicet huius documenti . et accedat hic illud vallerij libro .viii^o. otium anime industrie studio maxime videtur contrarium . *rationem* de hoc vide regularum superius parte .ij^a. documento .v^o. regula et accedit quod inquit Athalas Non sint tibi solatia lacrimae mortis iste prius in .iiiij^a. etate astrologiam invenit . *si ratio etc* . facit ad hoc illud promethei nil scire tibi proderit filij quod non prosequaris Iste prometheus potuit esse ille qui primum anulum ferreum incluso lapide digito circumdasse fert ysidorus hetimologiarum libro xviiiij. a quo consuetudo venit anulorum . *landem etc* modo expedit se et dicit verum ¶ vide testum . *Ad viridarium etc* modo se volvit ad sequentem dominam . et tempus est ammodo tantum hoc locuta est nobis . *cum honorem diligat multum illa* . hic obiecit Garagraffulus gribolus et dixit quod bene sciebat quare hic erat posita hec figura . et ego dixi ei dicas et ipse replicavit cum Alano de plantu nature Aristotilis auctoritatis tuba proclamat quod ille maestatem diminuit secretorum qui indignus secreta divulgat . et subiunxit oratius in epistulis decidunt turre feriant quoque

(1) B tratto

(2) Sic ; forse ad parte era da espungere.

Ragion fa ogni giorno ☐
 cercando ben dintorno ☐
 Se tu se migliorato ☐
 eche ai piu imparato ☐
 Ne val la ragion trare ☐
 se non vuogli (1) avançare ☐
 Cantar poremo assai ☐
 ma venir non gia mai ☐
 Afin di questa parte ☐
 tanto (2) e proluxa larte ☐
 Cha proveder conviene ☐
 aver chi nel mondo ene ☐

revidendo circuitum, si melior sis effectus, quidque amplius didicisti ¶ Non tamen si ratio fiat prodest, si nolis forsitan augmentari ¶ Tandem cavere plurimum valeremus. sed ad partis huius finem descendere nunquam credo † adeo ars huiusmodi est proluxa † quam ad providendum convenit adhibere,

c. 84 d.

summos fulgura montes nec scire fas est omnia ipso non potui aliud reportare . et quid velit dicere ignoro . *nullus etc . tangat eam etc .* idest nullus molestet hominem in sua parte sedentem Sequitur ¶ videre de calculis unde habuerint initium et si ludus est in aliquo defectivus (3) . de primo licet multi tractaverint tu tamen quod probabilius videtur dic cum Saxiro quod in exercitu circa troiam ab illis de terra cum quiescebant est inventus auctore filino et missus ad illos qui castrameniabantur in mari . ut luderent in liburnis omissis itaque ipsius dictis circa hoc variis . Videamus utrum fuerit defectivus et dicas quod sic vel forte non ut factus memorie reservatus maxime cum ad instar bellorum campestrium fuerit ordinatus . Indecens enim fuit regem sotio et consultore, Reginam sotia et aciem feritoribus carere . nec non et folles immediate iuxta eos in bello . nec est credibile hoc fuisse taliter institutum . Et igitur non aliquibus legem imponens, in tabulario .x. puntorum, in quadro, addidi Regi sotium, Re-

(1) B vuoli

(2) B tant

(3) Il ms. defectivus

Ma chi vorra vegghiare ☐
 e questa elaltre dare ☐
 Ala sua mente spesso ☐
 vedera da se stesso ☐
 Lo rimagnente (1) intero ☐
 edogni cosa il vero ☐
 Etutto parlato aggia ☐
 di cio che genteaggia ☐
 Sa ben compitamente ☐
 parlo per quella gente ☐
 Che non san tutto ancora ☐
 e per color cogni ora ☐

quemlibet mundo stantem ¶ Ceterum qui voluerit vigilare, hanc dando cum reliquis, menti sue, videbit sepius a se ipso, residuum integrum et cuiuslibet rei verum ¶ Licet autem dixerim, de hiis que multi, noscunt plenius sapientes, pro illis tantum loquor, qui nesciunt adhuc totum ¶ Pro illis

gine camerariam in prima linea ¶ et in secunda coram eis duos scutiferos eques ¶ et pedites solitos octo in remanentibus punctis ¶ illos autem de prima linea omnes eques preter rochas quas in castris super elefantem presento antiquorum more ¶ Antiquis saltus non muto ¶ Novis novum do . ¶ Scutiferos autem ut feritores primos ad campum accedere et si ad adversam ultimam lineam venerint militari constitui ¶ Saltibus eorum hoc modo adhibitis ¶ primo soto scilicet suo puncto . non computato per viam roche discoperta .ij. punctis ire ¶ Sotie per eandem viam uno ¶ et prima vice si volunt uno ulteriori ¶ et possunt cum rege ac regina prima vice si volunt ire simul et auferunt in saltibus suis ¶ feritores autem prima vice summum unius ex calculis cuius volunt saltum preter quam roche qua non habetur pro homine ¶ de inde vadunt ut pedites et auferunt ut pedites et hoc amplius auferunt etiam recto puncto unico ante se ex parte anteriori ¶ et de hoc qui voluerint poterunt certi fieri et rationes alias me

(1) Nel ms. la prima n è aggiunta sopra.

Non possono (1) insegnare ☐
 poranno comandare ☐
 Girete ay documenti ☐
 che vi faranno intenti ☐
 Al giardin vi volgete ☐
 in un prato vedete ☐
 Una donna cha nome ☐
 gloria che poi come ☐
 Vi dira sue parole ☐
 farete cio che vuole ☐
 Che non comanderæ ☐
 quel che non sentiræ ☐

etiam qui carent spatio commonendi . mandare poterunt, legite documenta, que facient vos intentos
 ¶ *Ad viridarium ammodo, vos volvatis, in prato inibi iam videte, quandam dominam, Gloriam appellatam* ¶ *Et sicut eadem dicet vobis, eius monita observate* ¶ *Non enim aliquid imperabit quod*

novum

moventes audire ¶ Sequitur modo referri novum breve quoddam quod prudentia cum fatigata esset retulit in hunc modum ¶ Legitur in libro de gestibus Anathenabo Regis quondam egyptiorum ¶ quod esset maius inter quesivisse et longo tempore quesita custodisse ¶ Ad quod respondit, primum dare gaudium cum timore perdendi ¶ secundum autem ceptum gaudium confirmasse custodia ¶ Post que fuit etiam ab eodem quesitum, quo casu poni posset ista distantia cum post quesita durante homine duret dubitatio memorata ¶ Respondit ¶ Maritus coniugem quam labore quesivit, longissimo et desiderio stricto suo, placitam primo geri ¶ de inde aliquando sine causa et aliquando cum causa perdere suspicatur ¶ ut pria sit in viro dampnata suspicio ¶ sequens autem non vetita ¶ Cumque in primo articulo virtute cognita mulieris sit remota suspicio, aut in secundo tutela omnimodo, vel ex coniugis senetute, vel loci tuitione vel simili (2) causa provenierit, maius (3) gaudium assequetur ¶ Et ideo domini et

(1) B posson

(2) Il ms. simili

(3) maius nel cod. è scritto tra virgolette.

Che sia vostro migliore ☐
 chellama molto honore ☐
 Ese lubbedirete ☐
 astar collei girete ☐
 Ma nessun la toccasse ☐
 che non si disdegnasse ☐
 Basti voi di vedella ☐
 cotanto ornata ebella ☐
 Esi piagente stare ☐
 deli augelli alcantare ☐

*non sentiat melius esse vobis . cum honorem diligit
 multum illa ¶ Quod si ei obbedire velitis ad
 morandum secum poteritis evocari . ¶ Nullus
 veruntamen , tangat eam , ne forsitan dedignetur
 ¶ Sufficiat vos vidisse ornatam ipsam taliter sique
 pulcram , placentem etiam commorari : ad quarun-
 dam cantum avium audiendum .*

carissimi filij dixit prudentia ¶ docui vos tam querere quam
 quesita , quod meum est spetialius custodire ¶ Ecce se-
 quitur gloria sequens domina veneranda ¶ Cuius si audie-
 ritis monita in casu eritis ultimi (1) prelibati ¶ quod gaudium
 vobiscum usque ad vite exitum perdurabit ¶ Sit igitur in
 vobis studium tam ad istum articulum pervenire , quam ad huius
 domine thalamum reverenter intrare , ac cum intraveritis in illa
 utiliter residere . Quibus dictis ista prudentia surgens de
 cathedra inquit , ite filij benedicti et sepius in mente revolvite
 scripta nostra et nos deo gratias referamus .

(1) *Segue moniti cancellato.*

INCIPIT .VIIJ. PARS DOCUMENTORUM AMORIS SUB c. 85 a.
 GLORIA QUE HABET DOCUMENTA VJ PROHEMIUM
 AD HANC PARTEM (1)

Gloria ci manda Amor signor cortese
 per far palese
 alta allegreça chave
 ciascun che degno divita suave

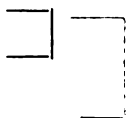
PROHEMIUM. c. 85 a.

Gloriam mictit ad nos Amor dominus curialis
 ut faciat publicam iocunditatem immensam,
 quam quisque consequitur, qui suavem vitam, possi-

Sequitur nunc de .viij. parte tractari ad quam gloria c. 85 a.
 adaptatur . De qua primitus inducamus quid sit
 gloria et unde dicatur . Secundo que sibi forma datur et
 quare . Tertio de ipsius effectu . Quarto et ultimo quare
 huic parti adaptatur potius quam ad alias et utrum ad alias
 pertineat et ad quas . Et redeunt ad primum dic quod

(1) B PARTEM VULGARE .

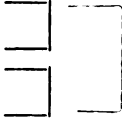
Guardate sua belleça quanto e grande
 e come spande
 sol dal suo guardo anui
 leffecto per che venne da costui

*dere meretur ¶ Respicite pulcritudinem eius
 tam grandem, et qualiter ab inspectu suo, in nos
 influit atque spandit effectum quo processit ab isto.*

gloria in hiis a quibus non indigne possidetur est (1) gratia . In aliis est dampnosum consortium . Eam tamen utiliter et honeste possidere nec illa abuti virtus est . Unde cum hic pro utraque summatur et nulla sit maior gloria quam eterna . de ipsa eterna gloria suddemus Sed primo dic quod quo ad ista terrena secundum quosdam gloria est consolatio in delitiis . Alij dixerunt gloria est ex humana laude tumor exurgens . Alij dixerunt gloria est ex bonorum pacifica possessione letitia . De paulo legitur fugiebat gloriam et gloriam merebatur . Et hic summetur pro laude . Dicit Seneca in .viij^a. epistula gloria ut umbra virtutis etiam invitos commitabatur . Sed quemammodum umbra aliquando antecedit aliquando sequitur vel attergo est, ita et gloria . Et in polliticis libro .v^o. capitulo .v^o. Socrates querenti quis famam optimam comparet, Si gesserit iniquit optima et locutus fuerit pauca . Et hec est magna gloria contempnere gloriam ut ait Crisostomus super Johannem luceat lux vestra coram hominibus ut glorificent patrem vestrum qui est in celis mathei v^o. Et est gloria frequens fama cum laude ut ait augustinus super Johannem . Et gloria est clara cum laude notitia Et alij gloria est quedam solida res et expressa non adumbrata . et eo respectu quo gratia sit adeo bonis operibus collata dic gloria est donum in vita quod facile perditur ab ingrato . Eo autem respectu quod gloriari in vita laudabili et dei gratia non abuti dic quod gloria virtus est quedam que superhabundante dulcedine non excedit . Dixerunt quidam esse animi gaudium esse gloriam . De gloria dic eterna et bonorum et gaudiis paradisi . Et dic quod gloria eterna est summum premium electorum . Et dicit Augustinus quod tanta est iocunditas lucis etterne hoc est

(1) Il ms. e senza segno d'abbreviazione.

Ella in un prato acolti fiori e tace
 per chele piace
 un bel cantar daugelli
 che son davanti allei gentili e belli

¶ *In prato et enim quodam illa consistens, flores legit et tacet . eo quod quidam cantus quarundam avium nobilium et delectabilium existentium coram*

incommutabilis veritatis et sapientie ut eam si non liceret in ipsa amplius vivere quam unius dici mora propter hoc solum innumerabiles anni huius vite pleni delitiis et circumfluentia temporalium bonorum recte meritoque contempnerentur . Item idem eterne civitatis eterna sunt gaudia et stantium dierum perpes infinitas et infra . Item in libro de civitate dei Aberit ¶ acorporibus electorum omnis deformitas c. 85 b. omnis tarditas omnis infirmitas et omnis corruptio . Et idem in hencheridon ille beatus est qui omnia que vult habet . nec aliquid vult quod non decet . Et Gregorius in moralibus hij vitam carnis quasi permanentem diligunt qui quanta sit vite sequentis eternitas non intendunt etc . Et bernardus o civitas celestis mansio segura patria continens quod delectat patria sine murmure incole quieti etc . Et Anselmus in libro cur deus homo capitulo . xxº . tantus debet esse amor et desiderium (1) perveniendi ad quod factus es et dolor quia ibi non dum es et timor ne non pervenias ut nullam letitiam sentire debeas nisi de hiis que tibi dant auxilium aut opem perveniendi . Et Rabanus eo amplius quo quis degustat dulcedinem vite celestis eo amplius omnia fastiditur in imis de hiis quidem infinita recondita sunt in (2) libris et scriptis et maxime in de civitate dei et cum ipsi libri vel nos sufficienter dicere non possimus silentio transeamus . Et figure preposite aliis non consequentia dic quod gloria est ex utiliter gestis gaudium [con]tinua et ex presentium posset esse recreatio ac ex spe futur[orum bonorum] exultatio . unde autem dicatur gloria potest referri . quod dicatur agloriari [iuxta il]lud gloriabantur in opido divitiis

(1) Segue quod processit ab isto cancellato. (2) Anche questa carta, come, in generale, tutte quelle nelle quali è una miniatura, per essere stata molto sfogliata, ha una parte, nel fondo della seconda colonna, dove la scrittura è così consunta, da essere qua e là impossibile la lettura.

Eta di .xxv. (1) anni aperfecta
 veste agialletta
 molti intagli per entro
 che mostran comelle gioiosa dentro

*ca, placibilis placet ei. ¶ Etatem vigintiquinque
 complevit annorum ¶ Vestem citrinam habet
 ¶ Et multa divisamenta per intus interiorem suam ||*

abundantes cum similibus et dicitur gloria [a]mor a globo idest collectione rerum in quibus gaudia summunt gentes licet alij aliter exponant quod non est curandum . De vana vero gloria tibi late dicitur infra eadem parte documento primo in testu et glosa . videndum est ammodo de secundo scilicet de forma quam brevitatis gratia inferius ad expositionem lictere reservemus hostendens de tertio ut pote de effectu . de quo dic quod effectus glorie est mentis proprie habere quietem . et si non ea homines abutantur famam et honorificentiam apportare . Item est premium bene gestorum ab homine et hoc de eterna autem vales hoc superaddere quod effectus etterne des iusti desiderij plenitudo et iniusti absentia tam ex velle quam mente . Sequitur de quarto de quo dic quod ista gloria partem quamlibet libri huius apud h..... et vitant vitia committatur . huic tamen parti quia precedens [cus]todire quesita dicit hoc tibi quantam possidet gloriam qui quesivit cum deo esse . Restat nunc de secundo superius reservato videre quod expositioni lictere reseramus unde summe testus initium . gloria vide eam figuratam superius hanc gloriam sapientes possidebunt stultorum exaltatio ingnominia . proverbiorum iij^o. capitulo . Amor de quo satis supra in libri prohemio habuisti dominus curialis dominus vere dicitur curialis ad nichilum nobis tenetur et nichilominus nisi continuo dona || confert quando autem donare dicatur donatio et quando non vide supra in glosis prohemij libri huius . ibi ubi de curialitate agitur . ut faciat etc . ista lictera usque ad .§. sequentem dicit quod amor ex curialitate voluit esse notum id quod boni consecuturi sint . Respicite etc . per licteram istam tu qui pingere habes hoc loco figuras nota quod hanc dominam habes pulcerimam pingere .

c. 85 c.

(1) B venticinque

Arbori et erbe sono in questo prato
 elei dallato
 acucciolini (1) emolti
 begli animagli che di selva son tolti
 Tutti dimostrar lo sommo dilecto
 che dir aspecto
 puote ciascun che mena
 tutta sua vita nobil e serena

c. 85 b.

presentantia claritatem ¶ *In prato hoc arbores, sunt et erbe ac ei alatere parvi canes et multa ex silva tracta inibi animalia pulcra vides.* ¶ *Hos- tendunt singula summum bonum quod quilibet vitam suam ducens nobilem et serenam, potest dicere se sperare.*

testus autem apertus est. *ab isto.* scilicet ab amore. *In prato.* locus naturaliter est delectabilis et gloriosus humane creature licet per accidens delectabilia tabernacula sunt effecta dicit Massenius. *flores legit* istud legit pre- teriti temporis est quia iam legit eos et habet in manu et hoc maxime ad statum glorie pertinere censetur reficitur etenim ex odore florum et similium tanquam suo simili anima. et dilatantur spiritus et refulget splendor virtutis in homine ut in quadam epistula aristotilis ad Alexandrum credo si bene recolo me vidisse. *et tacet* dic ad cantum de quo in lictera sequitur Istud etiam cantus et instrumentorum sonus sunt anime nutrimentum per quod vide quod ista gloria consistit in animo. et nota per licteram illam tacet etc quod aliquibus canentibus vel sonantibus decet nos tacere non insimul con- loqui. *etatem .xxv. etc.* super hoc dic quod etate ista saltem decet hominem gloriam suam cognoscere et ea rationa- bili ordine uti. Item ex hoc nota quod amor qui voluit hic pingi spetiosissimam mulierum forte dixit in etate .xxv. an- norum eligibilem esse quod obmicto cum longa recitari possent que in libro morum dominarum de quo fit mentio supra in fine totius libri prohemiij recondita iam censentur. *vestem citrinam etc.* que comparatur aureo colore tanquam

(1) B acucciolinj

DOCUMENTUM PRIMUM SUB GLORIA .

Gloria poremo dir che gratia sola
 in vertu vola
 chilasa possidere
 onde cinsegna (1) quel chella noi chere

PRIMUM

Gloria appellare, solam gratiam valeremus
 ¶ In illo tamen transducitur in virtutem,
 qui novit eam ut convenit possidere ¶ Unde

excellentiori et puriori . gloria enim ista pura debet esse ac simplex ut nichil in illa vanitatis sed solius debite ac limitate recreationis existat *divisamenta etc* . per hec denotare vult quod non in uno tantum est gloria . non obstat si intelligas de eterna quia in uno scilicet ad suum conditorem est tantum . quia est ad illum principaliter et presertim et est ad plura non contraria principali sed sue recreationi conferentia . *claritatem* idest interiorem puritatem . *In prato hoc sunt etc* . omnia ista tendunt ad recreationem et dic animalia non nociva unde tu qui pingis non ponas hic animalia nociva et qui poneret non poneret ut fundatum est opus *hostendunt etc* . aperit ad quod hec ponuntur . Et nota quod sedet ob letitie repletionem . velata est ob quorundam gaudiorum palliationem per quod nota non omnia tua gaudia cunctis gentibus explicanda . In guarnachia sola est eo quod loco tali et sola potest in sua honesta libertate se habere . Sequitur documentum primum partis huius quod tale est .

Gloria etc . ista lictera usque ibi *omne debemus etc* . est adhuc prohemiantis lictera et dicit idem quod tibi supra expositum est in glosa circa huius partis principium *omne debemus etc* . modo descendit ad amoris verba per hanc dominam recitata . Sed ante quam ad alia descendamus dic michi queso quomodo domina hec incepit . Respondeo quod stantibus coram illa multis suam audituris lecturam, velo aliquantulum elevato ut in eam inspicientes Iuvenes actentius

(1) B cinsengna

Ogni allegreça raffrenar (1) dovemo
 e non verremo
 si tosto al fin di quella
 che poi non piace e paria prima bella
 Non dispregiar gli non allegri mai
 ne celerai
 la gratia sel non nuoce
 ma dove e mal sel fai molto ti quoce

quod a nobis exigit dicit nobis ¶ *Omne debemus
 gaudium refrenare* ¶ *Sic enim ad eius non dedu-
 cimur cito finem, quod postea displicens, pulcrum
 primitus videbatur.* ¶ *Tristes nunquam despicias*
 ¶ *Neque celes, quam recipis gratiam, nisi forsitan
 hec noceret* ¶ *Ubi tamen hoc malum sit, id*

comprehenderent proferenda, inquit ad illos ¶ habuit olim novum
 dux austrie duos filios unum nomine Austulphum alterum
 henricum ¶ et tres filias unam nomine Annam aliam nomine
 catarinam tertiam nomine Margaritam ¶ quorum cum minor
 .xiiij. esset annorum scilicet Margarita miro cepit modo se dei
 servitio applicare ¶ Austulphus qui maior erat cum .xx. esset
 annorum mirabilia faciebat in armis ¶ henricus venator fuit
 et die noctuque in canibus studebat et avibus et ad hec omne
 suum studium versabatur. ¶ Anna vero variorum librorum
 querebat legebat et sequebatur continuo novitates ¶ Cata-
 rina autem ad nil aliud intendebat, quam ut se ornaret et
 tergeret, tenderetque laqueos contra viros ¶ Austulphus
 cum magnanimus esset fratrem hunc plurimum contempnebat
 dicens per modum istum provincias non acquirit ¶ henricus
 omnes homines qui ad aliud tenderent quam venandum repu-
 tabat insanos nullam in aliis (2) credens delectationem urgere
 ¶ Catarina solam in spectaculis et ornatu manere vitam et gau-
 dium extimabat. Dicebat quoque ad Annam ¶ cur super c. 85 d.
 libris senescis huiusmodi et perdis sic inutiliter ac cum tot labo-
 ribus tempus tuum et ab omni delectatione te privas ¶ hanc
 et alios qui non studebant si poterant Anna hec extimabat omni
 delectatione carere ¶ Ad Margaritam autem horum vel

(1) B Ougnj allegreça raffrenar

(2) Nel ms. in aliis è aggiunto sopra.

Ala superba non vo che risponda
 e fuggi londa
 cha questa donna possa
 dar sopranome che vana sia possa
 Usala si che nola perda poi
 extima tuoi
 valor non mica degni (1)
 del vestimento di si alti segni (2)

faciens plurima danna sentit ¶ *Superbic nolo habcas respondere* ¶ *Fugeque undam, que huic domine dare posset, quod vana postea sit cognomen.* ¶ *Utaris hac taliter, ut non postmodum perdas illam* ¶ *Tua extima merita, iam non digna, signorum*

harum nemo invidia ducebatur ¶ Immo eam sepius reputabant insanam maxime cum longe in orationibus vigilaret ¶ hec tamen nil curabat de omnibus et contemplationis sue dulcedinem ut vere poterat omnes excellere indubitanter credebat ¶ et quia pater eam affectuosissime diligebat, nullus ausus erat verbum ponere contra illam ¶ Mortuus est austulphus in quodam bello a principe Romanorum indicto . in xxx^o. anno suo . ¶ Mortuus est henricus anno suo .xxij^o. dum in fluvium quendam falconem suum iuvaturus intrasset ¶ Mortua catarina cum semel ad fenestram residens illa cum nive ad aliquos et hij ad eam luderent hec extra incaute se protrahens cecidit de palatio alto quodam . ¶ Remanentibus itaque Anna et Margarita in dolore permaximo, collocute sunt invicem quid agendum . cum pater eorum cuius uxor defecerat iam in .I. annum intrasset ¶ demum obmissis variis hinc et inde relatis, cum eorum desideria essent magis propinqua, altera alteram invitabat ad suum ¶ quia tamen ista Anna, iam in naturalibus dare studium conabatur, et philosophorum (3) exquisitionem (4) fidei et simplicitatis inimicam, sorori fideli applicare nolebat aut deserere incohata ¶ Margarita vero timens ne fragilis in ea humanitas sinceritatem suam

(1) *B* dengni (2) *B* sengni (3) *Segue nel ms. una abrasione di due parole, delle quali si scopre la seconda: exquirebat* (4) *Segue eorum abrasso, ma non tanto che non si veda ancora.*

Ritorno al primo dallegreça il freno }
 ché saveno }
 per troppa molti morti }
 altri per cio da provedença storti }
 Quando per gioia alchuna (1) ella ti giunge }
 saggio e chi giunge }
 la temperança seco }
 non creda quella durar come cieco }

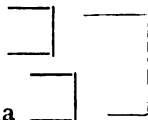
vestibus, tam altorum ¶ *Ad primum redeo, de gaudio refrenando.* ¶ *Nam ob illud superfluum, mortuos novimus esse plures et alios a providentia longe motos* ¶ *Cum autem ob commodum aliquod hoc habebis, sapiens erit ille qui temperantiam ad se*

adei servitio removeret . per simplicia transeundo, et vera verbis Anne aquiescere recusabat ¶ concordarunt ut utraque in suo desiderio remaneret ¶ cumque hiis tantum intenderent . quod maritos habere non vellent, rogaverunt patrem aliam uxorem accipere ¶ ut pro successione filios procrearet ¶ quod factum est . sed assumpta sterilis est reperta ¶ et anno post tertio Anna ex studio nimio nocte quadam, vena epatis enervata defecit ¶ Instabat pater et omnes subditi bonum Margarite dari maritum, ut non sic deficeret domus ista . ¶ Renuebat illa maritum ¶ Cum vero post longas instantias, religiosi multi convenirent ibidem . suaserunt ei matrimonium rem publicam preferentes ¶ Que intuens posse se in matrimonio deo servire et domui subvenire, votis acquievit illorum . ¶ et datus est illi vir, miles nobilis et morosus ac deo et iustitie omnique honestati amicus . dominus Rodulfus electus magis virtutibus quam potentia temporali ¶ natusque est ex hiis postea federicus, quem alij multi per successiones varias sunt secuti ¶ Referre hic gestus et mores et vitam honestam quibus isti duo miles et domina in vita usi sunt sua, longissimum appareret ¶ Unum attamen non obmicto . quod vixit hec domina .cxxiiij. annis et premortuus est vir eius qui tamen cum illa vixit in magno gaudio annis .xliiij. et mensibus sex et diebus tribus . et

(1) B alchuna

c. 86 a.

Che spesso doppo allegreça terrena
 ti segue pena
 edoppo pena gioia
 evedi che convien ciascun che muoia

c. 96 a.

vocat ¶ *Nec tradat ut cecus, illud proprio* (1) ¶
duraturum . ¶ *Sepe enim post terrena gaudia*
pena venit letitia et post penam ¶ *Videsque quod*

ducatum suo tempore utiliter gubernavit ¶ Or ad propo-
 situm redeamus et dicamus quod nullus quantumcumque in eo
 quod agit extimet maius esse solatium debet de aliorum actibus
 si permissa sunt iudicare ¶ ista enim terrena gloria est in
 singulis ad diversa, tu ad alia ille ad alia dirigitis corda vestra,
 et qui delectatur continuo in taverna manere contentus est et
 sic de singulis in quantum possit aliquis in terreno statu esse
 contentus . ¶ Sed videte quod omnia respectu contempla-

c. 96 a.

tionis ad superna sunt vana qui igitur in hac vita durare vult
 et in alia consolari dirigat se ad illa et nos ad licteram redeam-
 us que talis est . *omne debemus etc* . ista lictera ¶ si
 consideretur cum lictera sequentis .§. pro nostra magna utili-
 tate introducta est . Siquis enim ex aliqua re quod ferre
 poterit totum gaudium ferat ex tali gaudio tanquam de re iam
 finita modico recreabitur spatio . res enim cui amplior ad-
 scensus non est finita est et si terrene est cum sua non sit
 natura stare aut minuere incipiet aut deficiet . *tristes nun-*
quam etc . quasi simile cato nolli miserum irridere . Si

de homine

enim despicias tristes forte ille qui tibi dedit hanc gloriam contra
 te conversus mutabit gratiam glorie in merorem ¶ Isti enim
 tales sunt homines sicut tu . ex quo sumpta occasione quero
 ate quid sit homo . Aliquando dicitur homo Microsmus
 idest minor mundus nam sicut in summo mundi sunt sidera
 de inde aer de inde aqua de inde terra sic et in homine
 sunt luminaria de inde ventositas de inde acositas de inde
 crura et ossa . Similiter sicut .iiij^{or}. tempora Ver estas
 autumnus hiems conficiunt annum Sic .iiij^{or}. etates secun-
 dum unam divisionem etatum scilicet pueritia iuventus matu-
 ritas senectus perficiunt hominem De istis tamen etatibus
 optimam habes divisionem . (2) documento (2) in glosa .

(1) *Parola d'assai incerta lettura.*(2) *Lacuna nel testo.*

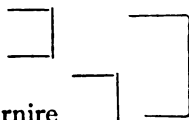
Eper poter assai meglio affrenalla
 se guardalla
 tu non savessi bene
 pensa camor ti lassa comel tene

*quemlibet mors subvertit . ¶ Utque istud melius,
 si id forsitan custodire nescires valeas refrenare,
 hunc ut te tenet amorem, te cogita dimissurum,*

Spiritus humanus mentem habet quasi caput rationem in mente quasi oculum . in capite voluntatem quasi vultum . intellectum quasi collum memoriam quasi ventrem cogitationes quasi pedes per quos discurrit . Quinque partium sensum quasi .v. digitos quibus tangit visibilia et hec omnia non sunt localiter in una anima distincta sed sunt una essentia in duos modos rationalem et animalem rationaliter anima in appetitu eternorum bonorum animaliter sive sensualiter appetit temporalia hos duos motus notat boetius (1) ubi dicit de anima que cum secuta duos modos glomeravit in orbe . Ipse etiam philosophie loquitur nam philosophi dixerunt, semel et simul creatas animas in celo dilectione incorporandi descendisse et sedisse super stellis et de stellis descendere in corpora et post mortem redire super ipsas stellas . Sed hoc ecclesia non recepit . Moraliter autem potest intelligi . Anime locus principalis non iuxta platonem in cerebro sed iuxta christum in corde est . Arguuntur etiam quidam ex hac sententia qui cogitatione immicti diabolo putant non ex propria nasci voluntate sed diabolum adiutorum et incenditorem esse malarum cogitationum . potest esse auctor et non potest . de anima humana quod corporis similitudinem habet ista est sententia augustini . Ait enim profiteri posse animam habere similitudinem corporis et corporalium omnino membrorum quod quisquis negat potest negare animam esse . que in sompnus videt vel ambulare se vel recedere vel hac vel illac gressu aut certe volatu ferri . quod secundum quadam similitudinem corporis non fit . proinde si hanc similitudinem etiam apud inferos gerit non corporalem sed corpori similem ita etiam in locis videtur esse non corporalibus sed corporalium similibus sive in requie sive in doloribus . Item alia similitudine

(1) *Il ms.* . boe .

Si come (1) quella donna ti dirae
 che verrae
 presso di questa ordire
 ti vo che tu non dea gialtri schernire

velud que hanc sequitur tibi domina plenius est dictura ¶ Nunc autem ad alia veniens dico tibi, quod nequaquam debes alios irridere ¶ Quia

etates mundi

dicitur minor mundus Nam secundum aliam divisionem de qua superius tactum est .vj. etates sunt hominis ut habes in loco predicto ad quem remitteris ut mundi .vj. alie Nam prima fuit ab adam usque ad diluvium continuu annos .m.vj°.xlj. iuxta ebraicam veritatem . et iuxta lxx. interpretes .ij°.ij°.xlj. Secunda adiluvio usque ad abraam iuxta ebraicam veritatem cclxxxij. et iuxta .lxx. interpretes .viii°. xlv. Tertia ab abraam usque ad davit iuxta utramque auctoritatem annos viii°.xl. Quarta adavit usque ad trasmigrationem babillonis iuxta ebraicam veritatem .xl°.lxxv. annos . et iuxta .lxx. interpretes .xij. amplius . Quinta etas a captivitate babillonis (2) usque ad christum annos v°.lxxxvij. (3) prima continuu generationes .x. secunda .x. tertia xiiij. Quarta generationes .xiiij. Et ab exordio mundi usque ad christum secundum ebraicam veritatem annos .iiij°.viij°.lxiiij. et secundum .lxx. interpretes .v°.cc.xxvij. ¶ vj° etas incepit regnante Augusto cesare sub quo natus est christus a mundi exordio annis .v°.cxc. legitur in ystoria prime etatis ab adam qui creatus fuit simul cum celis Iohannes duo milia non plene . Methodius duo || milia . Iosepus ab adam usque ad introitum in arcam annos .ij°.cc.lvj. In libro de institutis legum quod lxx nostra dierum et lxx ebreorum annorum quasi quedam ystoria totius generis humani ab adam usque ad finem mundi figurant exilium . quod revolutione .vij. dierum peragitur et sub .vii°. annis includitur ut per .lxx. dies et per .lxx. annos .lxx. centenas annorum intelligamus . ab initio enim mundi usque ad descensionem domini .vj°. annos computamus . extunc vero quicquid temporis sequitur sub .vij°. millenario comprehenditur cuius terminum solius dei est nosse hoc teneas (4) et certam divi-

c. 86 b.

(1) B chome (2) Segue ussq cancellato. (3) Dopo v° segue .v. cancellato. (4) Le parole seguenti fino a Quomodo sono con un segno di richiamo aggiunte nel margine superiore della carta.

Cheglie talora difficile egrave ┌
 veder cio chave └
 alchuno e chie quello ┌
 ache e come a ragion si move ello └
Aviene spesso che tu fai scherna ┌
 di cio che sperna └
 vie piu tua malvagia ┌
 for questo che tutt'or e villania └

*sepe difficile est et grave, nosse quid habet aliquis,
 quis quoque sit, ad quid etiam, et qua ducitur ratione
 ¶ Contingit etiam quod sepius aliquem deridebis, in
 eo, quo tua iniquitas fortius laceratur. preter hoc
 quod rusticitas id existit.*

sionem etatum vide in primo avicenne prima capitulo
 tertio Quomodo autem homo sit animal sotiale et polliticum
 habes infra plenissime in parte prudentie .vij*. documento
 tertio. Item etiam de hominis vilitate si videre desideras
 vide infra eadem parte prudentie documento nono. in magna
 glosa. et nos admodo quia hora est ad sequentem licteram
 veniamus que talis est. *neque celes etc.* per hoc enim
 videreris ingratus sed adverte quod lictera inquit. dicit
 enim nisi forsitan hoc noceret quod magis clare sequentis .q.
 lictera dicit tibi. unde actende quod aliqui sunt donantes
 et nolunt sciri ex aliqua causa istos poteris per alia commen-
 dare ac revereri eisdem Et o utinam quidam iactantes se,
 contra dominas non sepe impingerent quod non agunt credunt
 de talibus apparere de quibus fortiter deprimuntur. *Super-
 perbie etc.* de hac superbia inquit Augustinus in tractatu
 ad comitem. quod ex ea nascuntur hereses scismata de-
 tractiones invidie ire rixe discensiones contentiones ambitiones
 animositates elationes presumptiones iactantia verbositas vanitas
 inquietudo mendacium periurium etc. que narrare longum
 esset. hec oritur ex divitiarum abundantia vermis est earum
 Item ex rerum penuria super paupertate maxime voluntaria.
 Item ex virtutum affluentia Item ex vitiorum et etiam sui
 ipsius victoria Item ex honorum et dignitatum (1) hemi-

Item de su-
 perbia

(1) Nel ms. segue affluentia espunto.

DOCUMENTUM .IJ. SUB GLORIA

A quella del celare edel mostrare
 poco parlare
 bisogna (1) chella e conta
 e manifesta atutta gente conta

.IJ.

A d illud itaque de celando, vel etiam demo-
 strando, modicum convenit quod loquamur .
 cum manifestum sit singulis atque notum ¶ Non

de vana glo-
ria

nentia Item aliquando ex dignitatum voluntaria ambitione vel contentu . Item ex varia et defectiva hominis subsistentia vel ex bonorum que non sunt extimatione vel fama opinata que omnia nisi longa essent multis auctoritatibus probarentur . Et ista superbia est vitiorum regina et fontalis orrigo et omnis initium peccati . de hac habes supra parte prima documento xxi^o. plenissime in glosa . et ibi figura . *que huic domine* . scilicet glorie . diceretur enim postea vanagloria . omnis enim creatura vanitati subiecta est dominus enim scit quando cogitationes hominum vane sunt . ut ait propheta . gloria avano homine appetita et de re vana acquisita et de vano fine intenta dicitur gloria vana . Alanus expositor in tractatu suo de vitio et virtute vana gloria est placendi desiderio mota virtus hominumque incompetens agitatio . hugo de creatione mundi vana gloria est amor laudis et per vanam gloriam enumeratur iactantia in libro de sacramentis ubi dicitur quod superbia est in elatione cordis iactantia in obstentatione operis et Idem hugo eodem libro primo parte .vij. quod desiderium inordinatum excellendi vana gloria est . et solet dici quod vana gloria est placendi desiderio motus utriusque cogitatio . Accedit illud catonis si famam servare cupis dum vivis honestam fac fugias animo que sunt mala gaudia . vera enim gloria radices agit ficta autem celleriter tanquam flosculi decedit . nec simulatum quidquam solet esse diuturnum . *tua etc* . dat remedium contra vanam gloriam *Ad pri-*

(1) **B** bisongna

Cosa ate data ofacta (1) di piacere	—	}
non dei tacere	—	
sel donante in riceve	—	}
honor elaude che cio ben si deve	—	
Si per contrario dei tener nascoso	—	}
se dubioso	—	
per te o per altrui (2)	—	}
quel che ricevi talora dallui (3)	—	

debet et enim subticere, cum tibi aliquod placitum conferatur, si ex eo conferens laudem suscipiat et honorem ¶ Cum ate hoc ex debito requiratur. ¶ Sic e contrario si collatum (4) ob te vel ob alium quocumque quicquam aliquando habet periculi palliandum.

mum etc. . glosata est lictera supra in proposito . *nam ob illud etc* rationem adducit et glosa est . *qui temperatiam* et in omnibus ne dum in hoc utilis est hec domina de qua parte secunda superius habuisti . in testu et glosa . *nec credat* quia nil genitum stabile dicit boetius quod ad corporea volve . *Sepe enim etc* iuxta illud risus dolori miscebitur et extrema gaudij luctus occupat . *mors subvertit* moritur doctus similiter ut indoctus etc . ecclesiasten . iij^o. capitulo *Utque etc* Modus ad te tenendus in usu vere glorie minatur propter illos qui vero amore moventur . *irridere* unde illud noli irridere miserum . et illud corporis exhigui vires contempnere noli consilio pollet cui vim natura negavit . et hec lictera supra latius est glosata . *quia etc* . ecce optimas rationes quare non debes alios irridere et ita etiam in .§. sequenti optime rationes . Modo sequitur aliud documentum quod tale est .

Ad illud etc . Istud documentum secundum explicat et tractat secundum propositum in hac parte . et forte hic melius stabant glose . Sed dic quod nil ad factum . et totum istud documentum iam superius est glosatum . et adde istud ad illud quod de celanda vel non celanda gratia dicitur, quod gratia est qua mutue benivolentie alterius ad alterum affectuosus cultus hostenditur . Audi folchet de

(1) B ofatta

(2) B altrui

(3) B dallui

(4) Segue nel ms. ab illo espunto.

DOCUMENTUM .IIJ. SUB GLORIA

c. 86 b.

Dela superbia tu puoi veder chiaro
 sença riparo
 da gloria nel fondo
 cader fa loro chele vanno secondo
Epur istando con quella ti turba
 forte edisturba
 mettendo in doglia ein ira
 quellallegreça (1) che prima ti mira

.IIJ.

c. 86 b.

De superbia quidem clarum tibi penitus est
 et patens quod absque ullo remedio illos a
 gloria, qui eius consortium imitantur, protrahit in
 profundum ¶ Sique cum illa moraberis, te turbat
 acrius et exturbat, in dolorem et iram, gaudium
 quod habebas antea convertendo .

c. 86 c.

De superbia istud .iiij. documentum tractat tertium supra
 propositum de superbia evitanda . de ista superbia
 dicit Alanus nascitur que materne malignitatis hereditate
 potitur mundi . hoc totum superius est glosatum . et in
 locis ad que ibi remicteris . in dolorem et iram de istis
 et de || ira satis dictum est parte .ij^a. documento .iiij. et
 alibi . Et dicit Augustinus . libro .xviii^o. contra faustum
 melior est qui vincit iram quam qui capit civitatem et infra .
 plaga flagelli livorem facit plaga autem lingue confringet
 ossa (2) ut ibi recitat . Sequitur .iiij. documentum .

(1) B quella allegreça

(2) Segue ubi re cancellato.

DOCUMENTUM .IIIJ. SUB GLORIA

Poi del guardar che non sia vana detta
 ben fai se stretta
 tien la tua mente e pensa
 cognun conosca per che stendi mensa
Che ciascheduna pensando aderitto (1)
 chogni tuo ditto (2)
 ellovra ecio che fai
 veggan tutti altri in cio non fallerai
Che vanagloria vien per che tu credi
 quel che ben vedi
 che folle et iniusto
 aggia lagente per bello eper giusto (3) .

.IIIJ.

Postea de cautela, quod vana hec gloria, non
 dicatur, digne si tuam in hec artaveris men-
 tem agis + excogitans, quod (4) quare mensam aperis
 quilibet homo noscat . ¶ Nam horum quod libet
 debita rectitudine meditando, et quod dictum et opera
 tua cuncti, omneque quod feceris videant evidenter, in
 talibus non delinques ¶ Cum ideo vana gloria gene-
 retur, quia quod (5) clarius tibi ipsi, videtur illicitum,
 gentes credis alias in te iustum et licitum reputare .

Postea etc . istud .iiij. documentum tractat quantum
 supra propositum de non abutenda gloria et supra in
 proposito est glosatum . et lictera istius documenti optimum
 testum habet . et maxime circa unum nam si recte consideres
 quod omnes videant id quod agis nunquam incidet vitium
 memoratum Et quia testus clare loquitur ad alia proceda-
 mus . et sequitur Quintum .

(1) B adiritto (2) B detto (3) B iusto (4) quod è stato aggiunto nel
 breve margine tra il testo latino e il commento. (5) quod è aggiunto sopra.

DOCUMENTUM .V. SUB GLORIA .

Dusarla ben questa e parte piu alta
 e gran difalta
 di gente tal si trova
 che dacotal vertu non si dismoiva
 Esomma egratia desto nostro sire
 salchun (1) puo dire
 prosperitate abbiendo (2)
 se temperato stato conoscendo

.V.

De usu siquidem huius bono, id pro parte
 summitur digniori. ¶ Sed magnus in hoc
 hominum est defectus, cum pauci avirtute huius-
 modi, non divertant. ¶ Est quoque gratia, hęc
 domini nostri, summa, si valeat aliquis, tempore suc-
 prosperitatis asserere, quod sui ab eo, status cognitio

De usu etc. documentum istud .v. tractatum quod su-
 perius documento primo in .g. utaris propositum est .
 Super quo quia dicit hic testus quod pro parte summitur di-
 gniori aliquantulum latius insistamus licet dici possit quod iam
 superius est glosatum . et dicas quod pars dignior reputatur
 eo quod rarius observata reperta est . unde ecclesiastici
 .xxx^oj^e. capitulo beatus dives qui inventus est sine macula et
 qui post aurum non abiit nec speravit in pecunie thesauris quis
 est hic et laudabimus eum fecit enim mirabilia in vita sua
 et infra qui potuit transgredi et non est transgressus et facere
 mala et non fecit dicas ergo quod qui donis dei non abutuntur
 gratiam possident pariter et virtutem vel dicas gratiam habent
 et vitio non utuntur . cum pauci etc. dictum est . status
 cognitio . de ista cognitione sui ipsius habes plenissime
 supra in parte discretionis .iiij^a. circa principium in glosa .
 concessit etc. ponit exemplum in non abutendo et cogno-

(1) B salcun

(2) B abiendo

(3) Segue in eo quod cancellato.

Ate di donna amor graça (1) concessa
 che non si cessa
 sela guardi talora
 nola stancar e guarda che lonora
 Ese forse in guardar ti sia cortese
 nol far palese
 chela gran loda sua
 eche sia dura ciascun giorno pua .

moderetur ¶ *Concessit aliquam, de domina gratiam, tibi amor, quod videlicet si eam inspexeris, non discedit, illam nimium non fatigans, quid ipsius sit, honoris actendas.* ¶ *Sique forsitan fuerit, te adspiciens curialis, id te non convenit, publicare* ¶ *Cum sit eius specialiter in hoc laus, quod dic*

scendo grate et pars istius exempli in .§. sique et duobus sequentibus potest referri ad supra posita de celando et non celando licet etiam pertineant ad huiusmodi documentum . et si respicias bene premissa glosata est lictera . *Ita et pariter etc.* modo subdit quod est de similibus ad similia procedendum ut sepius dictum est et adducit optimas rationes . (2) modo sequitur aliud documentum .

In eo etc . Istud vj. et ultimum documentum tractat de ultimo dicto supra documento primo .§. tua extima . et in hoc si dei humilitatem inspicias de hoc amoris monito nequaquam miraberis . Inquit enim bernardus vide pauperem christum natum sine hospitio iacentem inter bovem et asinum . in presepio involuntum . vili panniculo fugientem in egiptum . sedentem in asino et nudum denique in patibulo . et idem quanto minorem se fecit filium dei in humilitate, tanto se maiorem exhibuit bonitate . et quanto pro me vilior tanto michi carior . Et augustinus in de civitate dei libro decimo capitulo xxviiiº. gratia dei non potuit gratius commendari quam ut ipse unicus dei filius in se incommutabiliter manens, indueret hominem et spem dilectionis sue daret hominibus homine medio quo ad illum ab hominibus veniretur . qui

de humilitate dei

(1) B gratia

(2) Nel ms. segue in eo quod cancellato.

In tuo cantar non ti vantar di lei [
 ma solo allei]
 ancor sentendo orgoglio [
 di sel vi piace questo e quel chio voglio]
 Così di gratie tutte edogni dono [
 in genere ti pono]
 che sia saggio et accorto [
 desser humile enonti vinca torto]

c. 87 a.

*qualibet durior habeatur . ¶ Nec iactes in tuo te,
 de domina ista cantu ¶ Sed posito etiam sit
 crudelis, dic illi, si placeat, istud nobis, est quod simi-
 liter ego volo . || ¶ Ita et pariter, de singulis gratiis
 atque donis, in genere trado tibi . ut postea sapiens
 sis et cautus, nec non et humilis, ne te indebitum*

c. 87 a.

tam longe erat immortalis amortalibus incommutabilis a com-
 mutabilibus iustus ab impiis beatus a miseris . Et idem
 augustinus in libro de verbis domini sermone .xxxiiij°. fidelis
 sermo et omni acceptione dignus christus yesus venit in mun-
 dum ob nullam aliam causam nisi ut peccatores salvos faceret .
 et rursus si homo non peccasset filius hominis non venisset .
 Item Bernardus Summus omnium factus est ymus omnium
 quid hoc fecit Amor dignitatis nescius scientie dives affectu
 potens suasu (1) efficax . Multa circa istam possent materiam
 recitari que causa brevitatis obmicto . et tu adverte quo-
 modo dignus multis quas habes gratiis esse credis . *adscribe
 tibi etc . iuxta illud proverbiorum .xxviiij°. capitulo beatus
 homo qui semper est pavidus qui vero mentis est dure corruet
 in malum . Sed ate quero unde ex hoc utilitas provenit*
Respondeo quia securus de nichilo dubitat contra nichil pre-
videt pavidus autem semper cautus ambulat semper caute
considerat que ventura . et si te non dignum extimes ut lictera
dicit eris deo gratus et terrenis hominibus gratosus . Nam
tibi etc . iste .q. satisfacit etiam questioni propositae valde
bene . Accedit ad predictam licteram illud catonis cum

(1) *Prima di suasu che si legge appena ed incertamente, ci sono nel ms. altre poche lettere; par di scorgere sus scritto forse per errore invece di suasu e da espungere; ma non mi è possibile scoprire traccia d'espunzione o di cancellatura.*

fil
SOCIETÀ FILOLOGICA
ROMANA

JUL 19 1933

I

Documenti d'Amore

DI FRANCESCO DA BARBERINO

secondo i manoscritti

originali

A CURA DI

FRANCESCO EGIDI

IN ROMA
Presso la Società

· M · DCCCC · XXIV ·

FASC. XIV.
(VOL. III, FASC. IV)

Che come e graça possider (1) alteça [] []
 cosi graveça [] []
 edalchun (2) non usarla [] []
 con vuol racion et amor che sa darla [] []

forte vincat ¶ *Nam sicut est gratia potentias possidere, sic eis ut amor, qui has dare noverit, et ratio vult non uti, gravamen potius est cuiusque*

fuero felix que sunt adversa caveto non eodem cursu respondent (1) ultima primis . Sed dic michi queso cum feceris hic mentionem de deo quot ipse deus et quibus nominibus appellatur ut adorem nomen eius ubicumque invenero et dicas quod .x. que subduntur inferius . hely heloy eloe sabaet elyon . el . adonai ya . tethagramaton sadday . primum scilicet ely alij deum alij cyros idest fortem interpretati sunt ideoque nulla infirmitate opprimitur . Secundum scilicet eloy et tertium eloe utrumque in latinum deus dicitur est autem deus nobis in latinum ex greca appellatione translatum . nam deus grece theos febos dicitur idest timor unde tractum est deus eo quod illum colentibus sit timor deus autem proprie nomen est eternitatis pertinens ad patrem et filium et spiritum sanctum . Quartum scilicet sabaet in latinum vertitur exercituum sive virtutum . Quintum elyon quod sonat excelsus idest valde celsus . Sextum hely qui est deus enim quia eternus solus est quia exordium non habet . quod enim futurum est non dum est quod finit non est . Septimum adonay quod sonat dominus deus eo quod cuncte creature dominetur . vel quod omnis creatura eius dominatui serviat . Octavum ya . quod in deo tantum ponitur et ponitur in alpha idest novissima sillaba . Nonum thethagramaton, ¶ hoc est c. 86 d. .iiij^{or}. licterarum quod proprie apud ebreos ideo ponitur . decimum Saday . idest omnipotens eo quod omnia potest cum distinctione que ponitur supra in glosis prohemij libri huius . dicit Magister in historiis quod in tyara pontificis erat lamina super frontem pendens quam petalum dicunt . lune dimidie facta que artuationem sursum habebat et in medio anulum aureum in qua lamina scriptum erat ayothe adonay

(1) B egratia posseder (2) B dalcun (3) Le parole non eodem cursu respondent nel codice sono scritte su rasura.

DOCUMENTUM .VJ. SUB GLORIA

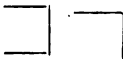

Nel extimar che tu non sia gia degno
 dalteça o regno
 che ta dato natura
 questo ti scrivi avertu eventura

.VJ.

In eo quod extimes, te non dignum, altitudinis
 aut regni, quod tibi natura contulcrit, hoc
 adscribe, tibi ad gratiam et virtutem ¶ Nam tibi

idest sanctum domini nomen thethagramathon . quod ineffabile dicitur . non quia dici non possit sed quia rem ineffabilem signat . et hiis lictoris scribitur heyoth et .h. vau . que sonant principium vite passionis iste . quod est dicere per passionem illius qui figurat . hic sacerdos recuperabitur vita in adam perdita . Et hoc dei nomen adoravit Alexander . cum ei obviam apud (1) Jerosolimam pontifex cum Judeis exierunt quod ipse pontifex scriptum super laminam dei precepto portabat . Et de hoc etiam legitur in libro de gestibus Alexandri . Dixisti michi nomina divina . querere ate utrum sit deus tam supervacuum quam omnino stultum iudicatur fuit enim insipiens in corde suo qui dixit non est deus et oretenus querere an deus sit pena dignum est quem colere magis quam discutere convenit sapienti . Quero ergo ate quid sit deus dixit Ter-megistus deus est monas monodem gignens in se suum reflectens ardorem . et idem deus est spera infinita cuius centrum est ubique circumferentia nusquam . Et idem deus est totus in quolibet sui et idem deus est quo nichil melius potest excogitari . Et idem deus est cuius tot sunt circumferentie quot punta . Et Augustinus si non comprehendis quid sit deus multum comprehendis si comprehendis quid non sit deus . Dionisius in libro .iijº. de divinis nominibus ipse omnium causa per bonitatis excellentiam omnia amat omnia facit omnia continet omnia convertit . Et Ambrosius

(1) Le parole cum ei obviam apud son ripetute nel ms. e soltanto cum ei obviam la seconda volta è cancellato.

Che somma cio ta duce temperança
da chui lusança
colo fren ti reduce
ala fermeça che ben ti conduce

hoc, temperantiam confert summam + cuius consuetudo cum freno, ad dirigentem bene constantiam,

super lucam deus non loco videtur sed mundo corde nec circumscribitur visu nec tactu tenetur nec auditur affatu nec sentitur incessu . Et Augustinus libro primo soliloquiorum capitulo .xº. quomodo in hoc sole tria quedam . licet advertere quod est quod fulget quod illuminat ita in illo secretissimo deo quem vis intelligere tria quedam sunt quod est quod intelligit quod cetera intelligere facit . Et idem in libro . lxxxiiiº. questione .lxx. ydee sunt principales quedam forme vel rationes rerum stabiles que et ipse forte non sinit . ac per hoc etterne . ac semper eodem modo habentes que divina intelligentia continentur . et cum ipse neque oriantur neque intereant . sed in eas transformari dicitur omne quod oriri et interire potest . et omne quod oritur et interit constat enim inquit quod omnia deus rationabiliter condidit nec ea ratione conditus est homo qua equus et ita de aliis rebus ergo singula creata sunt propriis rationibus et hee rationes sunt in mente creatoris . Et in libro de trinitate capitulo .ijº. loquens de trinitate ait . Mentis enim acies invalida in tam excellenti luce non figitur . nisi per iustitiam fidei enutrita vegetetur . Et idem ibidem capitulo .iijº. nec periculosius alicubi erratur nec laboriosius aliquid queritur nec fructuosius aliquid invenitur . Et idem ex magnitudine creaturarum deus intelligitur omnipotens ex ordine et dispositione sapiens ex gubernatione bonus . Et idem in questionibus novi et veteris testamenti (1) questione prima deus est sicut hominibus videtur spiritus nature simplicis lux inaccessibilis inextimabilis infinitus perfectus nullius egens eternus immortalis omnino aquo omnia initium consecuta sunt venerandus diligendus metuendus extra quem nichil in quo sunt omnia quecumque sunt sursum deorsum . summa ymago omnipotens omnitenens . vere in omnibus dives ei nichil est quod non eius sit bonus iustus misericors et damascenus libro .iº. capitulo .ijº. omnibus cognitio existendi (2) deum ab ipso

(1) Nel ms.: questioni. no. et ve. te.
d'abbreviazione sulle lettere xu

(2) Nel ms. exndi con un segno

Onde ancor gratia grande edi ciascuno
creder comuno

stato che tutti avança

di se ma pochi vanno acotal dança

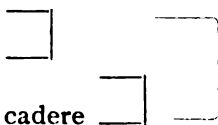
*te reducit. ¶ Unde cuiuslibet gratia non est minor,
statum in se illum, extimare communem, qui alios
anteccellit. ¶ Pauci tamen ambulant ad hoc sonum.*

c. 37 a.

naturaliter est inserta . et idem capitulo .ijº. pater et filius et spiritus sanctus secundum omnia sunt unum . preter ingenerationem generationem et processionem . Et idem capitulo .xiiiº. quecumque de deo corporaliter dicuntur symbolice dicta sunt . oculos ¶ enim dei et palpebras et visum quandam universorum eius considerativam virtutem et quod nichil eius cognitionem lateat intelligimus . ex eo quod apud nos per hunc sensum perfectior cognitio et certitudo innascitur . aures autem et auditum propitiationem eius et nostre susceptionem deprecationis . os autem et loquelam demonstrationem voluntatis eius quia apud nos per os et loquelam significantur hee que in corde sunt (1) cogitationes cibum vero et potum . nostrum ad eius voluntatem concursum et enim nos pregustantes sensus nature replemus necessarium appetitum . odoratum vero acceptionem eius quo ad ipsum nostre intelligentie et benivolentie . quia apud nos per hunc sensum boni odoris acceptio innascitur . faciem autem ea que per operationem eius demonstrationem et manifestationem quia nostra manifestatio per faciem fit . Manus autem perfectionem operationis eius . et enim nos maxime pretiosa dirigimus manibus . dextram autem id quod prosperis eius auxilium quia nos magis in potioribus et pretiosioribus et plurima indigentibus virtute dextra utimur . palpationem autem interiorum eius et valde subtilium exquisitionem . quia apud nos non possunt hij qui palpantur in se ipsis quid occultare . pedes autem et incessum auxilium indigentium vel inimicorum ultionem . vel quendam alium actum . ex eo quod apud nos per pedum usum, accessus perficitur iuramentum autem intransmutabilitatem consilij voluntatis eius ex eo quod apud nos per iuramentum hee que ad invicem sunt

(1) Segue nel ms. significat cancellato ed espunto.

Cosi e viçio (1) sovra viço rio
quando avien chio
mi credo piu valere
nel qual piu gente noi vedian cadere

¶ *Ita super vitia vitium est malignum, cum valere me amplius ego credo, in quod incidere, gentem novi-*

certificantur contemptions iram autem et furorem eam que ad malitiam et inimicitiam est aversionem (2) . Et enim nōs contraria mentis nostre irascimur et avertimur . oblivionem autem et sompnum et dormitionem dilationem eius quo ad inimicos ultionis et consueti ad familiares auxilij recordationem . Et plato inquit bonus quidem deus et quidem deus causarum bonorum malorum autem omnium non causa . Et idem inlegibus deus utique principium et finem (3) non habens delinquentibus divinam legem adest ultor punitivus observantibus vero et felicitari futuris humilis et ornatus Idem in phedrone imperfectus quidem et immundus in infernum abiens perfectus et purgatus hinc transiens cum deo habitabit . Iste quidem plato multa preclara scripsit libro .x. de legibus Sed mirum est quod mulieres censuit esse comunes qui primo ait voluptatem esse escam malorum . Reperio in quodam libello qui dicitur theodoret quo utuntur in Sabaudia et partibus illis pueri par idemque deus maiestas gloria virtus cui tres persone tria nomina sunt sine fine . Et agit de natura boni contra manicheos Summum bonum quo superius non est deus, deus est per hoc incommutabile bonum est . ideo vere eternum et vere immortale cetera omnia non nisi ab illo sed non de illo de illo enim quod est hoc est quod ipse est Ab illo autem que facta sunt non sunt quod ipse est ac per hoc si solus ipse incommutabilis omnia que fecit quia ex nichilo fecit mutabilia sunt . tamen omnipotens est ut possit de nichilo idest ex eo quod omnino non est bona facere et magna et parva et celestia et terrena et spiritualia et corporalia Quia vero iustus est ei quod de se genuit eaque de nichilo fecit non equavit quia ergo bona omnia sive magna siva parva per quoslibet rerum gradus non possunt esse nisi adeo etc . Nunc ate quero cum plures sint celi licet sciamus deum esse ubique in quo loco honoris causa eius magis adaptabimus

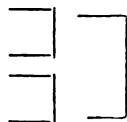
locus maje-
statis

(1) B Chosi e viço
omi cancellato.

(2) Il ms. animaversionem con espunzione.

(3) Segue

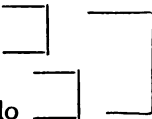
Onde di laude ricerca te dentro
 sai netto il centro
 e setu se cotale
 chente di te la fama vola osale

*mus ampliozem . ¶ De laude igitur te interius
 perscrutare . tam si possides mundum centrum,
 quam si talem te senseris, qualem fama hominum*

c. 87 b.

mansionem . dicas quod Riccardus de sancto victore in prologo de trinitate loquens de tribus celis ecce inquit triplex regio immortalitatis incorruptionis eternitatis prima regio spiritus humani secunda spiritus angelici tertia spiritus divini et infra . Spiritus quidem humanus immortalitatem quasi quandam sui iuris rem possidet quam nullo tempore nulla diuturnitate inperpetuum amictere potest nam semper oportet eum aut vivere in gloria vel durare in pena et hec lictera facit ad partem infrascriptam eternitatis ut ibi summitur hic itaque spiritus ut idem ait quotiens terrenis et transitoriis actualiter incumbit, quasi semet ipsum deserit et ase ipso descendit nichil ergo aliud est ad primum celum adscendere quam ad se ipsum redire . et que immortalitatis sunt || se ipsa digna perpensare et agere . Incorruptibilitas longe quidem supra ipsum est quam interius possidere non potest sed quod in terra non habet virtutum merito obtinere valet . Ad secundum itaque celum est ei adscendendum in incorruptionis gloriam et meritis comparare . hanc itaque angelicus spiritus hereditario iure iam possidet quam perseverantie sue merito . ea conditione obtinuit ut de cetero amictere non possit . Tertium autem celum ad illam pertinet deitatem . nam deus incorruptus est qui solus habitat eternitatem . cetera vero omnia que ex tempore esse ceperunt eo ipso eternitatem habere non possunt quo ab eterno non fuerunt . Sed singulare donum et pre omnibus precipuum, usque ad hoc celum penna contemplationis volare et intellectuales oculos eius radiis infigere . Ad primum nanque celum adscenditur actualiter ad secundum virtualiter ad tertium intellectualiter Et ad hoc celum spiritu sublevante attolluntur quotiens per contemplationis gratiam ad eternorum intelligentiam promoventur . de pulcritudine universitatis habebis infra in parte gratitudinis .xj*. in principio et exprese in fine primi ipsius partis documenti . Et nos ad licteram redeamus . unde etc .

Chessa non durera sedella e ficta (1)
 ma deritta
 verra pur crescendo
 contral voler di quey che van nocendo

representat ¶ *Nam hec si ficta fuerit non durabit* ¶ *Vera tamen, contra velle nocentium, tendet*

lictera istius .ꝯ. et sequentium duorum nichil dicunt aliud quam dictum sit supra in parte discretionis .iiij^a. de cognitione sui ipsius in glosis . et expone hic *ad hoc sonum* idest ad hoc monitum illud sequentes loquitur exemplificative ut quasi dicat homo ad sonum saltat instrumenti . Sequitur alia lictera *de laude etc* . lictera istius .ꝯ. et duorum sequentium de eodem dicunt Super quo licet testus apertus sit vide dicta gregori que ponuntur .xj^a. questione .iiij^a. in pluribus capitulis et maxime in capitulo inter verba laudantium sive vituperantium ad mentem recurrendum est . et si in ea non invenitur bonum quod de nobis dicitur magnam tristitiam generare debet et rursum si non invenitur malum quod de nobis homines locuntur in magnam debemus letitiam prosilire . Quid enim si non omnes laudant et conscientia liberos nos demostret habemus paulum dicentem gloria (2) nostra hec est testimonium conscientie nostre Et si vis bene videre materiam vide totum capitulum istud et capitulum custodi et capitulum in cunctis et capitulum senti et capitulum siquis cum bonis aliis que sunt ibi eadem (3) causa et questione . *denique etc* . verba sunt ammodo glorie que concludit et brevi verbo multum commendat iustitiam dominam secuturam cum beatitudo sit gratie et glorie plenitudo . Modo quero ate nunquid hec domina recitaverit aliquod pulcrum novum in fine Respondeo quod sic clauso autem libro in quo sue partis lecturam compleverat ait ad suos ei qui dedit nobis gratiam perveniendi ad hunc locum gratias referamus Et ante discessum vestrum audite quod reportantes in vestris cordibus recondatis . ¶ Tempore Abesab in etate tertia cum eritreia sibilla que alias babillonica dicitur claruisset et cepisset optima dicta proferre . Accesserunt ad illam .vij. filij Asser babillonici erant ¶ qui cum a patre

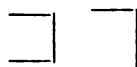
si quis te laudet

concludit

novum

(1) B efitta (2) Dopo dicentem era stato scritto conscientia poi cancellato e sostituito con gloria scritto sopra nell'interlineo. (3) Il ms. eade senza il segno d'abbreviazione.

Avemo assai di questa parte detto
quanto aleffecto (1)

*assidue in augmentum ¶ Denique de hac parte,
ipsius considerato effectu, locuti ammodo satis sumus*

petiissent uxores dedit eis scriptam ad eam breviter continentem ¶ hiis filiis meis uxores dare te rogo ¶ Illa vero extimans se derisam inquit ad maiorem, do tibi lunam terre vicinam. ¶ Secundo solem qui secundum unam oppinionem locum tenet secundum, ut supra in principio prudentie habes notatum ¶ Tertio mercurium ¶ Quarto venerem ¶ vº. martem ¶ Sexto Iovem ¶ Septimo autem saturnum qui superior est ¶ dixitque illis iste sint uxores vestre isti sint dii vestri ¶ Redierunt .vij. filij ad asser ¶ qui ab illa magis se derisum concepit ¶ et inquit ad filios estis nenpe contenti de uxoribus istis ¶ Responderunt omnes Istud est nichil ¶ uxores petimus mulieres ¶ tunc asser iterum remisit ad illam cum scripta hiis verbis ¶ vel tuum aperiri consilium vel novum remedium queso ¶ tunc illa dixit ad primum ¶ Artem agrariam tanquam primam tibi commicto per lune assignationem ¶ Ad secundum adsistere pro aliis in palatio principali et questionibus intendere per solem ¶ Ad tertium oratio studere per mercurium qui deus ex tunc eloquentie dicebatur ¶ Ad quartum calculum in re publica per venerem indixit ¶ Ad .v. per martem cantui et instrumentis operam dare ¶ Ad sextum per Iovem, mensuras querere ac aliagundorum. ¶ Ad septimum per saturnum superioribus corporum signis agnoscendis et memorie infigendis vigilare ¶ demum subiunxit Sicut enim septem planetis istis illuminatur mundus, ita si hiis interponitis, babillonicam illuminabitis civitatem ¶ Audite mirabile hij .vij. intenderunt studio mirabili ad predicta ¶ et fuerunt preclarissimi et perfectissimi quilibet circa suum ¶ quia quilibet ad nil aliud intendebat ¶ Ite securi quoniam ad unum tantum direxeritis mentem vestram, et vos delectatio committetur, nil erit difficile apud vos. ¶ hinc dicunt quidam. Alexandrum nequam traxisse in libro suo de numeris (2) rerum quod .vij. artes ad similitudinem .vij. planetarum illuminant scientias omnes. grammatica que primos limites quam terre vicinam lunam

(1) *B* aleffecto

(2) *D'* incerta lettura, come tutta l'ultima parte della colonna.

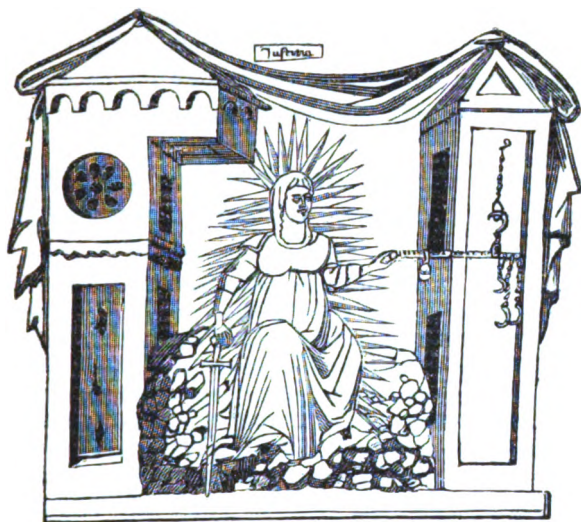
omai ti volgi aquella
che vedi per che iustitia sapella
beato quel che ben si specchi i (1) ella .

¶ *Ad illam igitur quam hic vides, que appellatur iustitia, te revolve . in qua qui respicit est beatus .*

habet similem ¶ dialectica solem secundo loco existentem ut supra ¶ rethorica mercurium ¶ arismetrica venerem ob eius venustatem et subtilitatem in numeris et proportionibus musicam martem quasi tubis et instrumentis incitet ad bellum ¶ Jometria Iovem in magnitudine immobilem et ¶ et astronomiam saturnum circa mobilem magnitudinem et rursus astrorum, cum aliis que dictus Alexander circa istam materiam de phylosophya rationali, et eius partibus inquit hec gloria cum terrena esset ab oculis nostris evanuit, et eam tota die querimus et cum credimus reperimus nos deieptos .

(1) *B* specchia in

INCIPIT .VIIIJ. PARS DOCUMENTORUM AMORIS SUB c. 87 b.
IUSTITIA QUE HABET DOCUMENTA DUO . PROHEMIUM
AD HANC PARTEM . (1)

Questa e Justitia mandata damore
per punir chi mal guarda tantonore
Estate a di .xx. anni in veste canda
tutta dintorno ase piu raggi manda

PROHEMIUM. c. 87 b.

Hec est iustitia que ut puniat, qui honorem
tantum non custodierit diligenter, mictitur
ab Amore ¶ Viginti enim annorum habet etatem
¶ In veste candida tota radiis circumfulget . ¶ Hec

Sequitur de nona parte libri cui adaptatur iustitia De c. 87 c.
qua primo videndum est quid sit et unde dicatur .
Secundo quis sit eius effectus . Tertio que sibi forma datur
et quare . Quarto et ultimo quare ad hanc partem potius

(1) B PARTEM . VULGARE .

Equesta etate allei ben si conviene
 come ti dicono qui le chiose bene (1)

*itaque bene convenit etas ei . velut glose tibi aper-
 riunt circum scripte* ¶ *Vestis et radij significant*

quam ad alias destinatur . et utrum ad alias pertineat et ad
 quas . Redeamus ad primum circa quod inquit ysidorus
 quod iustitia vocatur iudicium quasi iurisdictio et iustitia quasi
 iuris status unde ait quod non potest aliquis dici iudex nisi
 sit in eo iustitia que cum scellerato homine non potest habere
 commercium . extra de verborum significatione in capitulo
 forus . De hac loquitur sapientia primo capitulo diligit
 iustitiam qui iudicatis terram . Et pro possessoribus huius
 iustitie loquitur capitulo .iiijº. Iustorum anime in manu dei
 sunt et non tanget illos tormentum malitie Et eodem capi-
 tulo fulgebunt iusti et tanquam scintille in arundinetis discur-
 rent . iudicabunt nationes et dominabuntur populis . Item
 .iiijº. capitulo Iustus autem si morte preoccupatus fuerit in
 refrigerio erit Et .vº. capitulo Iusti autem in perpetuum
 vivent et apud dominum est merces eorum . Et proverbiorum
 .xiiijº. capitulo Iustitia levat gentes miseros facit populos
 peccatum De hac loquitur tullius in prima rethorica Iusti-
 tia est hominis animi comuni utilitate servata suam cuique
 tribuens dignitatem . Et Ambrosius in libro de paradiso
 Iustitia magis aliis quam sibi prodest et utilitates suas negligit
 comunia emonumenta preponens . Et augustinus in libro
 de libero arbitrio Iustitiam quid dicam esse nisi virtutem
 qua sua cuique tribuuntur . Et Seneca in libro de .iiijº. vir-
 tutibus, quid est iustitia nisi nature tacita conventio in adiu-
 torio hominum . Et idem ibidem Iustitia divina lex
 adminiculum societatis humane Et Anselmus in libro de
 veritate Iustitia est rectitudo voluntatis propter se servata .
 Et inquit de iusto psalmista In memoria eterna erit iustus
 etc . cum multis similibus . Et dicit lex in corpore auten-
 ticorum ut omnes obbediant iudicibus in principio collatione .vº.
 unam quidem esse omnium perfectissimam virtutem que iura
 omnibus distribuit que est ex causa congruinata iustitia .
 Item lex dicit quod iustitia est constans et perpetua voluntas
 ius suum unicuique tribuens digestis de iustitia et iure lege
 iustitia Et institutionibus eodem titulo lege iustitia Ac-

(1) *L'intera strofetta di due versi manca in B.*

La veste ey raggi dicon come splende □
ciascun signor chaffar iustitia (1) attende □

*sicut splendet, quilibet dominus, qui ad iustitiam se
dirigit faciendam* ¶ *Super quodam sedet marmore,*

cursius tamen glosat quod propter illud verbum perpetua de divina iustitia intelligere nos oportet . Sed potest resolvi perpetua iuxta morem idest voluntate iusti iusta durante Vel dic perpetua quia iusti opera erunt proprio in mente divina . iuxta illud iusti in perpetuum vivent etc . vel dic quod sicut eternitas attribuitur deo soli ita perpetuitas attribuitur animabus humanis cum in perpetuum licet principium habuerint sint victure ut habes de hoc infra in parte finali in principio in glosa ubi de eternitate et perpetuitate tractatur . Et sic posset dici iustitia quam exercet homo in terris perpetua non in actu sed quia in perpetuum respectu meriti cominitabitur animam iusti . Nunc denique si placet tolle unam aliam diffinitionem predictis non contrariam et subiecte figure conformem . Iustitia est virtus eque cuncta distribuens inter cunctos . recte discernens coercens indebitum suadens licitum . rigorem in perversis et misericordiam in errantibus conferens Unde autem hoc dicatur vide hic supra quod circa eam per ysidorum dictum est . Sequitur de secundo scilicet de effectu . circa quod dicas quod effectus iustitie est ut per eam iuste vivamus alterum non ledamus et ius suum unicuique tribuamus . Et ut per eam perficiamur conservemur et augeamur . qua cessante cadimus atque deficimus . iuxta illud tullii iustitia est conservatrix humane societatis et vite . Est enim preclarissima virtutum ut inquit sapiens heticorum .viij. propter quod dixerunt phylosophi ipsam iustitiam habere vultum aureum ut ait commentator ibidem . Nunc vero de tertio est videndum que sibi vide licet forma detur et quare . Et descendentes ad litteram testumque sequentes dicamus super illa .xx. *enim annorum habet etatem* hoc ideo est quia in etate ista completa sive sit arbiter sive ordinarius sive delegatus sive magistratus sive ex consensu partium sive sine consensu sive pretor sive consul ius dixerit, sententiamve protulerit tenet . quod non convertitur usquequaque . quia delegatus non potest dari infra eandem ¶ etatem iudex nisi a principe vel nisi partibus scienter c. 87 d.

(1) B cha far iustia

In su nun marmo siede adenotare □
 che nel luom giusto (1) fermeça dea stare □

*ad notandum, quod in iusto homine debet constantia
 residere* ¶ *Sinistra manu stateram equat, ut*

consentientibus in eum qui .xviij. annum transcenderit nec arbitrer potest esse minor .xx. Ordinarius autem si .xviij. annos compleverat potest et etiam magistratus Minor etiam .xviij. adultus tamen pretor vel consul si ius dixerit sententiamve protulerit tenet. Princeps etenim qui ei magistratum dedit omnia agere decrevit. Ut de hiis omnibus plene habes digestis de arbitris lege cum lege. digestis de re iudicata lege quidam consulebat. Et extra de officio delegati capitulo cum vigesimum. in testibus et glosis et presertim in dicto capitulo bona est glosa. *vestis* hec nempe vestis eius est alba. per quod quidem notatur candiditas et puritas que in iudicantibus esse debet sine aliqua duplicitate sicut iste color est simplex *et radij* radios istos habet circa se splendor et aureos iuxta illud allegatum fulgebunt iusti etc. et quia concordat hoc ad similitudinem a philosophis collatam de aureo vultu de quo dictum est supra. Et enim radiorum hec natura quia immaculati et diligentes veritatem. more aquile sine passione provenienti ex opposito inradiatos iustos tute respiciunt. Maculati autem et ambulantes in tenebris more avium ob defectum visus nocte volantium cum vident radiis iustos splendere nequeunt in illos oculos suos dirigere *sedet marmore* ad denotandum quod in iudicante debet esse constantia de qua constantia supra in principio sue partis tertie, plenius dictum est. *stateram equat* ad denotandum equalitatem que iudicantibus in iudiciis est servanda. unde dicit decretalis stateram gestent in manibus lances appendant equo libramine ut in omnibus que in causis agenda fuerint in concipiendis sententiis et ferendis pre oculis habeant solum deum illius imitantes exemplum qui querelas populi tabernaculum ingressus ad dominum referebat ut secundum eius imperium iudicaret. ut extra de sententia et re iudicata capitulo cum eterni libro .vj°. *hensem*. ut per hoc notetur rigor qui misericordie est miscendus .xlv°. distinctione disciplina cum similibus notatis supra in glosis prohemij et in principio prime partis nec tenet ense levatam quia non semper

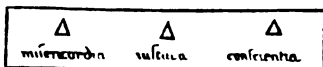
(1) B iusto

Con man sinistra la statera aguaglia
 che non e iusto chi tradue disuguaglia
 L'altra man posa sula nuda spada
 che con rigor convien spesso che vada

denotet, quod qui inter duos fuerit inequalis, est dicendus iniustus. ¶ Manum alteram super nudam retinet hensem ⁊ hostendens, quod sepe illam esse convenit rigorosam.

exercetur vigor sed paratam hanc habet pro locis rebus et temporibus opportunis. ut tamen non crederes quod michi appropriem aliena, nota quod eam dudum primitus pingi feci modo simili in episcopali palatio trevisino ad discum ubi ius redditur. Sed a dextris eius est misericordia et a sinistris conscientia quas etiam ibi retrahi primo feci. et iustitia est in medio ad modum signorum inferius adductorum. Et huius misericordie figuram habebis infra in parte gratitudinis circa principium et conscientia

in innocentie parte || secundum quod eas in dicto loco feci primitus figurari. Hoc

c. 68 a.

etiam eodem modo ponitur misericordia in principio cuiusdam mei officioli in capite officij mortuorum. Et iustitia in fine iuxta magestatem divinam ubi presentatur finale iudicium et est ibi adextris non tamen radios dirigit versus christum a sinistris autem eius est veritas cuius diffinitiones (1) habes infra proximo documento in glosa. et rationes figure. figuram autem habes infra in fine libri que amorem claudentem librum assotiat. Tres autem supra signate scilicet misericordia iustitia et conscientia ibi apud tervisium si bene recorder habent tales superscriptiones quasi loquerentur. Misericordia enim ut infra videre poteris in figura loco superius allegato dicit duobus coram se genuflexis ite et amplius nolite peccare. Iustitia dicit Ego quidem et si morte preoccupata fuero in refrigerio ero. Conscientia dicit tunc pura sum et simplex dum nichil ago nisi quod palam possum. et hec conscientia fuit etiam per me in officiolo predicto adhibita dicto modo. Restat ammodo ut breviter videamus de quarto de quo dic

(1) *Nel ms. diffinitiones e segue et figuram cancellato.*

DOCUMENTUM PRIMUM SUB IUSTITIA .

Quel documento che prima ci parla
 e questo che cinsegna forte amarla ☐
 Se questa donna venisse amonstrarci ☐
 di se doctrina converria parlarci ☐

PRIMUM

Illud quod primo nobis exhibet documentum
 est tale . ¶ Nam ut cum firmiter dili-
 gimus, nos instruit ¶ Siquidem ista domina, de
 se doctrinam hostensura veniret, cum aliter nos

quod bene convenit huic parti que punit male custodientes
 amoris clavem idest dei gratiam ut dicitur infra proximo docu-
 mento . Utrum autem ad alias pertineat et ad quas dic
 considerato effectu predicto iustitie et utilitate ad totum librum
 diversis respectibus pertinere censetur . Et descendentes ad
 alia de primo huius partis documento videre nos decet quod
 tale est .

Illud quod primo etc . documentum istud primum in
 summa predicit ad quid venit ista iustitia et modum
 quem tenere intendit et quid factura est et quomodo insi-
 pientis est eam non cognoscere estque quasi prohemium partis
 huius . nec ista industria vel amor incipit adhuc loqui sed
 mea sunt verba narrantis adhuc ut in aliis prohemiiis Sequitur
 expositio . diligamus Unde sapientie primo capitulo .
 diligite iustitiam qui iudicatis terram sentite de domino in
 bonitate et in simplicitate cordis querite illum quoniam inve-
 nitur ab hiis qui non tentant eum . apparet autem eis qui
 fidem habent in illum . etc . qui clavem per exemplum
 loquitur ob hoc intelligens de omni re cui est custodia adhi-
 benda cum res soleant ut plurimum sub clavibus custodiri et
 specialiter loquitur de cordis custodia et refert se ad prohe-
 mium totius libri . ibi ubi de ista .viii*. domina facit men-
 tionem . Quare etc . lictera istius .§. prohemium est ad
 sequentia que atanto domino scilicet ab amore divino in-
 formato ei enim omnia nota sunt ante quam fiant ut satis
 supra in totius libri prohemio habuisti in glosa . nec istam etc .
 venit ergo more divine iustitie cum venerit ad iudicandum ut

In altra guisa ma elle venuta ☐
 a punir quel chala chiave perduta ☐
 Si che porete brevemente udire ☐
 lo modo chella tien di lui punire ☐
 Chesta iustitia da tal sir mandata ☐
 e sença prove de falli insegnata ☐
 Ne vien misericordia gia collei (1) ☐
 sol con rigor va iudicando irei (2) ☐

c. 88 a.

alloqui oporteret . ¶ Sed ipsa venit ut puniat hunc qui clavem, repertus fuerit perdidisse . ||

¶ Quare puniendi modum, breviter audire poteritis quem observat ¶ Nam hec iustitia, que a tanto domino destinatur, absque probationibus, de delictis noscitur informata ¶ Nec istam presenter misericordia committatur ¶ Sed cum rigore tantummodo, processus hec dirigit ad iudicium malignorum

c. 88 a.

habebis infra parte .xj*. in glosa circa principium . *sed cum rigore etc.* . qui qualiter sit misericordie miscendus dictum est supra parte prima in prohemio et alibi sepe . *Recte qui tacet etc.* . per hanc licteram nota quod ubi resistentie non est locus stultitia magna est conari contra impetum aliquius . unde dicitur . Ne coneris contra ictum || fluvij . c. 88 b. *ipsa punit* huius .§. lictera est simpliciter vera si enim puniret iniuste non esset iustitia immo ipse deus iniustitiam facere non potest de hoc satis dictum est supra in libri prohemium ibi super forma amoris *Sed qui vitam etc.* . ista est iustitia bona bonos non gravare malos punire . unde ad hoc facte sunt leges ut earum metu humana coherceatur audacia tutoque sit inter improbos innocentia .iiiij*. distinctione facte . *de pena etc. eternali* per hoc nota quod loquitur de cordis custodia nam ob rerum malam custodiam, temporarium non venit hec pena . *velud etc.* . argumentum a contrario . *cum venerit* scilicet ista iustitia . et bene dicit nam tunc non erit punire locus ut infra parte .xj*. allegata dicitur . *cum suam* inducit rationem . *ve illis etc.* . lictera istius .§. cum tribus sequentibus commemorat illam tremendam

(1) B con lei (2) B y rei

Or inconincia (1) dir cio chella face ☐
 fa poi non giova ben ciascun che tace ☐
 Non mai punisce colui che non falla ☐
 ma chi vita non cura mal menalla ☐
 Lo suo punir edi pena etternale ☐
 come (2) gloria etterna ali buon vale ☐
 Quandella vien non ci val lo pentere ☐
 che sua sentença revocar non chere ☐
 Guai acolor che con amor vedranno ☐
 sallir color che ben servito avranno ☐

¶ *Incipe ergo dicere, quicquid facit* ¶ *Recte qui tacet quilibet ex quo resistentia deficit, agere comprobatur* ¶ *Nunquam eum qui non deliquerit, ipsa punit* ¶ *Sed qui vitam suam male ducere non veretur.* ¶ *De pena eius est punitio etternali. velud etterna gloria bonis prodest.* ¶ *Non valet cum venerit, penitentia nostra nobis* ¶ *Cum suam non habeat, sententiam revocare* ¶ *Ve hij qui cum amore videbunt, illos adscendere, qui ser-*

diem iudicij finalis et staret optime ista lictera in allegata parte .xj^a. infra, pro glosa ibi ubi circa principium de generali iudicio est tractatus Sed hic etiam bene iacet predicit enim amor nobis que ventura sunt, ut reddat nos ad agenda cautiores. Et istorum trium .§. lictera aliter non expono quia ibi clare omnia inseruntur. lictera similiter sequens usque in fine istius prohemij alia glosa non indiget. Sed redeas supra et vide quod hic dicitur in .§. *sua quod ea veritas scripta tenet* Et de ista veritate (3) super hoc documento quod adhuc totum prohemium est ante quam ad verba iustitie que incipiunt infra proximo documento aliqua referamus. de hac veritate dicit Anselmus in libro de veritate quod veritas est rectitudo sola mente perceptibilis Et Augustinus in soliloquiis veritas est id quod est. Et idem in libro de vera religione vera in tantum vera sunt in quantum sunt. Et idem ibidem veritas est lux intelligibilis Et idem veritas est qua ho-

de veritate

(1) B incomincia

(2) B como

(3) Segue aliqua cancellato.

Ese cacciati in tenebre dogliose ☐
 dove non vuol lun laltro mai che pose ☐
 Diranno monti sovra noi cadete ☐
 che forse nostra pena copirrete ☐
 Vedran palesi atutti gli lor falli ☐
 che verita glia scritti per mostralli ☐
 Ora vedete comelle ben saggio ☐
 colui che non acconcia il suo coragio (1) ☐
 Aben servir acostui mentre puote ☐
 che poco val omai achi si scuote (2) ☐

vierint digno modo ¶ *Seque deiectos in tenebras
 dolorosas, ubi alter alterius non patitur iam quietem*
 ¶ *Dicent montibus, cadite super nos, ut nostram
 jorsan penam tegere valeatis* ¶ *Sua videbunt
 omnibus peccata patentia . eo quod ut ostendat hec,
 veritas scripta tenet .* ¶ *Attendite igitur qualiter
 est vir prudens, qui donec valet cor suum non di-
 rigit . huic domino servitutum* ¶ *Cum parum
 ammodo valeat, contendere intendenti .*

stenditur id quod est . Et hylarius veritas est declaratum
 esse . Augustinus autem contra Academicos libro .iº. capi-
 tulo .iiijº. inquit . hominis finis est perfecte querere veritatem .
 Et idem ibidem . Nam via que ducit ad veritatem nulla
 ut oppinor intelligitur melius quam diligens inquisitio veritatis .
 huius veritatis ut dicit bernardus in tractatu de gradibus
 humilitatis . Agnitio consistit in tribus gradibus inquirimus
 nanque veritatem in nobis ipsis in proximis et in sui nam in
 nobis nos met ipsos diiudicando in proximis eorum malis
 compatiendo . in sui vera mundo corde contemplando . et
 infra . Ad primum adscendimus per laborem humilitatis .
 ad secundum per affectum compassionis Ad tertium per
 excessum contemplationis Ex hiis sumpta causa nota quod
 Riccardus de sancto victore in libro de contemplatione distin-
 guit inter contemplationem meditationem et cogitationem ver-
 bis sequentibus . Sciendum est inquit quod eandem mate-

de contem-
 platione

(1) B coraggio (2) B sisquote .

DOCUMENTUM .IJ. SUB IUSTITIA .

La mia parola ancor qui su vinforma ☐
 come possiate (1) simigliar mia forma ☐
 Voi che se posti aregger l'altra gente ☐
 servar la buona edisfar la nocente ☐

.IJ.

Meum verbum itaque, super hoc etiam vos
 informat, qualiter mee forme, similari pos-
 sitis + vos qui estis positi, ad alios dirigendum, bonos
 servare quidem, nocentes e contrario extirpare

riam aliter per cogitationem intuemur . aliter per meditationem
 rimamur aliter per contemplationem miramur . cogitatio per
 leviam lento pede sine respectu perventionis passim, huc illucque
 vagatur . meditatio per ardua vie sepe et aspera ad directionis
 finem cum magna animi industria nititur contemplatio libero
 volatu quocumque causa fert impetus mira agilitate circum-
 fertur . cogitatio serpit meditatio incedit et ut mulier currit
 contemplatio ante omnia circumvolat . cogitatio est sine
 labore et fructu . In meditatione est labor cum fructu con-
 templatio permanet sine labore cum fructu . In cogitatione
 evagatio in meditatione investigatio . In contemplatione
 ammiratio . contemplatio inquit est mentis perspicacia in
 sapientie spectacula cum ammiratione subspensa . vel con-
 templatio est perspicax liberque animi contuitus . in res per-
 spicandas usquequoque diffusus Meditatio vero est studiosa
 mentis intentio circa aliquid investigandum diligenter insistens
 cogitatio est improvidus animi respectus ad evagationem pronus
 de hoc si vis vide bernardum libro .ijº. de consideratione et
 Augustinum libro .iijº. de libero arbitrio capitulo .xjº. et in de
 civitate dei capitulo .xxvijº. et eundem in .viijº. libro confes-
 sionum . hiis inductis ad propositum scilicet ad veritatis
 sermonem aliquantulum redeamus Et dic quod vero quidem
 enim consonant essentia falso autem cito dissonat verum .
 hethicorum primo et inquit plato quod magis oportet curare
 de veritate quam de aliquo alio Et alibi dicit amicus

(1) In A possate con la i aggiunta sopra.

Dovete tanto amar me che tuttora ☐
 mia simiglianza mostriate di fuora ☐
 Tractar nemici et amici e parenti ☐
 nel iudicar tralloro (1) come tu senti ☐
 Chela ragion richeggia di ciascuno ☐
 per campar molti non uccider (2) uno ☐

c. 88 b.

¶ *Debetis semper diligere me in tantum, ut mei
 exterius similitudinem hostendatis. || tractare pariter* c. 88 b.
*inimicos, consanguineos et amicos, cum iudicaveris
 inter eos, ut cuiusque senseris, exigere debitum
 rationis* ¶ *Preterea ut multos cruas, unicum non*

quidem socrates sed magis amica veritas . Et alibi de
 socrate quidem est parum curandum de veritate vero multum .
 Istius veritatis figuram habes infra iuxta finem libri que amorem
 adsociat ad claudendum librum que figura fixa est in quodam
 saxo ad denotandum quod moveri non potest . librum tenet
 apertum in quo scriptum est quecumque sunt hic sunt et ego
 semper maneo . Et de eadem veritate loquitur hic liber
 Nam bona et mala tenebit scripta coram deo in die iudicij
 et methaphora est . et quod dicit ego semper maneo si
 intelligas perpetuo dic quod de deo qui veritas est loquitur si
 durante vita nostra dic quod solum de veritate in rebus iuxta
 distinctionem que supra de iustitia fit . Sequitur documentum
 aliud quod tale est .

M cum etc . Istud .ij. documentum loquitur quomodo
 possimus adsimilari iustitie Et solum || incipit hec c. 88 c.
 domina iustitia istius amoris verba referre . Sed ante quam
 ulterius procedamus dic michi quomodo incepit ista domina
 lecturam suam . dicas quod quando nobis apparuit propter
 sui splendoris radios omnes nos scolares vel pro maiori parte
 cecidimus Et aliqui propter ensis timorem quia forte in
 aliquo conscientiam lesam habebant . Ipsa venit et adscendit
 cathedram et inquit Nolite expavescere . Misit enim
 me divinus amor ad vos . Ita quod adpresens contra ali-
 quem non procederem innocentem Sed eiusdem amoris
 precepta referam vobis . vos autem ita illa servate quod

(1) B tra loro

(2) B nuccider

Avegna che per scandalo fuggire —
 puoi tal fiata tardar lo punire —
 Etal fiata lassallo del tutto —
 come diranno qui le chiose tutto —

occidas . ¶ Licet ob scandalum fugiendum, punitionem aliquando, valeas retardare ¶ Quandoque similiter, ex toto dimictere, prout totum glose hic plenius dicent tibi ¶ Quas si non intellexeris,

novum

me postea non miceret, ad inobedientes quoslibet puniendos . Radij autem mei ex fulgore in vos admirationem non adducant cum si me secuti eritis ipse amor vos similibus circumdabit . volo vobis que ad partem meam ab amore commissa pertinent subsequenter referre . Sed quia videmini aliquantulum stupefacti audite ante quam ad licteram descendamus novum quoddam quod recolimus nos legisse ¶ In etate .iiij^a. urbis condite anno primo . In persia natum est animal monstruosum, ex muliere quadam per violentiam prostituta in silvis cui nomen erat aulindes ¶ quod quidem animal unum capud cum collo habebat humanum ¶ aliud cum collo ex pilo et omnibus leoninum ¶ Et postea totum corpus humana forma plasmatum . preter pedes quos leoni aliquantulum similes obtinebat . ¶ erat etiam ultra hominem aliquantulum pilosus per totum . ¶ quo nato accusavit maritus de adulterio seu fide violata mulierem . ¶ que de partu surgens illatam in se in silvis violentiam (1) ad quas eam maritus ut occideret duxerat allegavit ¶ Aqua cum preses peteret quis et quomodo in eam violentiam intulisset ¶ Respondit quod nulla precedente causa, vir illam ad silvas duxerat, ubi eam invitam secum bibere solus cohegit ¶ quo facto mulier ipsa cecidit ebria, velut demens ¶ non tamen in tantum adhuc perdiderat mentem suam, quin duos venientes venatores agnosceret, qui tam viro quam ei erant noti . quibus ipsa loqui non valuit ¶ Sed perpendit quod illi virum invitaverunt ad ursum ¶ qui vir ea deserta ibidem, secutus est illos ¶ Et post paululum crescente fummositate sonnus ei vires et scientiam usurpavit . ¶ Et post modicum leo quidam fortissimus accessit ad eam . quam iacentem inveniens non

(1) violentiam aggiunto sopra, nell'interlineo.

Le quai senon intendi tu o quello ☐
ricorri al savio che tel dira ello ☐
Ira cessi da te chella ti tolle ☐
laconoscenza et in follia tinvolle ☐

tu vel ille, recursum habeas ad prudentem, qui tibi omnia declarabit ¶ *Cesset atuo consortio, ire furor.* ¶ *Eo quod cognitionem auferens ipsa tibi, te protrahit in excessum.* ¶ *Ad dominam*

lesit. Sed tenuit eam secum. ea partim ut ebria ingnorante, partimque violentiam repellente ¶ sero facto excitata mulier remeavit ¶ vir autem qui illuc redierat sotiis derelictis, nec illam invenerat ut dicebat, domum etiam rediens inquit ad eam ¶ unde venis. ¶ et illa dixit ¶ unde me duxisti. ¶ vir amplexus est eam et dixit hodie te occidere proposueram, sed ire admodo demisso furore (1) parco tibi. ¶ At illa quid tibi feci ¶ Et ille ¶ Vidi te externa die in duos transeuntes viros oculos mala intentione dirigere ¶ Illa autem ut insons se ut potuit excusavit et dixit ad illum ¶ ve tibi et michi nequitia tua ¶ Et de inde usque ad partum, canum (2) qui emergerat hec gemebat ¶ de quo vir interrogans simile ab ea semper reportabat responsum. ¶ Quo preses audito, fecit adduci animal coram se ¶ maritum autem et istam separatos ab invicem carcerari. ne aliquis eos alloqueretur inhibens ¶ et illos duos qui venando istis occurrerant, evocavit. ¶ A quibus quod ita occurrerant et mulier sic relictæ extiterat testimonia satis clara suscepit ¶ Tunc maritum inscium testes istos venisse, ad se duci iussit ¶ qui omnia denegavit ¶ Concepit ergo preses contra maritum. ¶ Et peritorum consilium convocavit ¶ Qui secundum naturam leonicam impossibilem talem coitum extimantes, et quod sic ebria. mulier forsitan, viro aliquo iacente cum illa, sic quodammodo sonniando credidisset, vel aquodam viro se in leonis transfigurante effigiem, isto casu, ubi magna non exigebatur subtilitas elusa fuisset, per quod ex ymaginatione concipiens tale animal peperisset, omnes aliquo tempore detinere ac de hiis solerter inquirere decreverunt. et animal reservare ¶ quod matri ad penam lactandum concorditer

(1) furore aggiunto sopra, nell'interlineo.
vere cāum del ms.

(2) Non saprei altrimenti risolvere cāum del ms.

Nontintender in donna cha questione ☐
 denançi ate ne mai coglier cagione ☐
 Di trar le belle forse ala tua corte ☐
 per veder quelle chesta ela tua morte ☐
 Non ti vinca pieta in punir mali ☐
 ne lacrime (1) di donna odaltri tali ☐

que coram te causam habuerit, non actendas ¶ *Nec trahendi pulcras, ad forum tuum forsitan, causam queras, ut has valeas intueri.* ¶ *Cum hec penitus sit mors tua.* ¶ *In punitione malorum, pietas te non vincat* ¶ *Nec lacrime mulieris, aut simi-*

commiserunt, donec amplius de culpa vel innocentia constaret ipsius. ¶ Cumque transissent anni tres et nichil posset aliud reperiri, iamque leoninum capud nil humanum summere sineret, nisi eo antea plene refecto, se etiam iam revolveret contra matrem, materque ploraret, venit ad eam unus ex venatoribus memoratis, cui nomen erat Aarand, custodibus pretio elargito et inquit ¶ libero te si michi consentias corpus tuum ¶ erat enim hec mulier spetiosissima valde ¶ At illa et quomodo posses me liberare predicas ¶ Et ille da michi antea fidem ¶ Et illa dedit. sed dicens quod (2) antea volebat se videre in propria libertate. ¶ Tunc ille ¶ Die qua eras in silva dormiens, cum maritum tuum duxissemus ut nosti, nobis te ebriam dormire narravit, et cetera (3) ¶ et redire volebat ¶ cui similem potum contulimus et dormivit ¶ tunc meus sotius ad te venit leonina pelle copertus et te habuit ¶ Ipso vero redeunte surrexit excitatus maritus, et te quesivit nobis salutantibus illum ¶ quid postea tibi contigerit ignoramus ¶ Cumque in hiis essent verbis, et preses se ad videndum carcerem convertisset ex casu, hos invenit et captis custodibus qui mandatum excesserant (4) duos istos ad curiam duci iussit ¶ quibus examinationi subiectis, predicta reperiit, ¶ Et pro alio soto transmisit ¶ quo cum negaret posito ad tormenta, demum omnia fuit supradicta confessus. sed tantum addidit quod si vir tanto tempore dormivisset, debebat ille sotius, ad mulierem etiam accedere memoratam. ¶ quod postea vocatus Aarand similiter est

c. 88 d.

(1) B lagrime (2) dicens quod aggiunto sopra. (3) Parola d'incerta lettura. (4) Il ms. excerant con sse aggiunto sopra.

Ne an fereça ti faccia passare ☐
 lo segno chio ti do se vuo ben fare ☐
 Et animosita teco non sia ☐
 chella tinduce aperiglio efolia ☐
 Non iudicar avanagloria mai ☐
 per lo sentier che vuol ragon girai ☐

lium quorumcumque ¶ Neque limitem a me datum, si agere bene velis, te faciat feritas pertransire .
¶ Te quoque nequaquam, animositas commitetur
¶ Cum ad illicitum atque periculum te inducat
¶ Nec de cetero ad vanagloriam iudicabis . sed
incedas per tramitem rationis ¶ Non pendas ad

confessus . ¶ Examinata postea muliere, dicente, quod id quod promiserat Aarand fecerat ut referret presidi memorato, non ut eius suasioni consentiret, vocato consilio preses illam remisit ad propria liberatam . ¶ Maritum vero quia fuit in culpa et quia tortus postea, confessus est eam se occidere voluisse . Ac Aarand quia ut corrumperet revelavit, Et etiam quia soto consenserat hoc delictum, et ad simile intendebat, Et alium sotiū propter facinus confessatum, qui quidem sotiū Gallius vocabatur, et custodes qui contra prohibitionem hunc illi loqui permiserant, ultimo supplicio punivit ¶ Et mostrum cuius leoninum capud precedenti die capud humanum occiderat, iussit ab humeris elevari . Et phylosophorum consilio, mulierem ex ymaginatione decrevit, potuisse tale animal concepisse . ac per hoc, et quia non sua extitit culpa violata, pronuntiavit immunem . ¶ Hiis dictis subiunxit iustitia . ¶ Carissimi videte quantum a deo favorem habet iustitia ¶ quotque modis veniunt in notitiam forefacta ¶ Et qualiter licet tardetur punitio non aufertur ¶ Et addidit novimus et enim licet non fuerit exquisitum, custodes illos, pluries hanc tentasse mulierem, de quo in hoc alio sunt puniti ¶ Vivatis ergo cauti quoniam nil occultum quod non reveletur et nil commissum quod non puniatur . ¶ Et facit hoc novum maxime ad nostrum propositum propter istum maritum qui clavem suam novit taliter custodire . ¶ et propter alios facit ad totam licteram nostre partis ¶ Et nota quod Anatenabo quondam egiptiorum rex adducit hec ad probandum licet verbis longissimis quod aut in conceptione aut

Non penderai adextra o asinistra □
 quel del comun pon cura chil ministra □
 Guarda daspese le parti in questioni □
 e non dormir se puoi la fine poni □
 Ricerca eiscaccia eisgrida ybarattieri (1) □
 denançi agli altri spiglia y forestieri (2) □

c. 89 a.

dexteram vel sinistram . ¶ Communis iura, inspicere qui ministrat . ¶ In questionibus partes, ab honoribus relevas expensarum ¶ Et ponas cum poteris, non dormiens, finem illis . ¶ Exquire ac eice baraterios arguasque . ¶ Ante vero alios expeditas tu forenses . ¶ Fac quod tua, non im-

diligite iustitiam

in formatione quod videt mulier si delectatione vel pavore id inspicit, dat sui similitudinem concepto aut formato Inde videtur quod Alexander ad comam dei Amoris retinuit in conceptione in regina olimpiades quod capillos habuit leoninos . Inde mulieres impressiones accipiunt ex picturis unde vir prudens in camera coniugali formosos viros pingi facit ex latere dextro lecti . et spetiosas mulieres ex sinistro ut quidam referunt ¶ de quo est ammodo dictum satis et ad licteram veniamus . *diligere etc . iuxta illud sapientie primo diligite iustitiam qui iudicatis terram . sentite de domino in bonitate et in simplicitate cordis querite illum quoniam invenietur ab hiis qui non tentant illum apparet autem eis qui fidem habent, in illum . perverse enim cogitationes separant adeo probata autem virtus corripit incipientes . quoniam in malivolam animam non introibit sapientia nec habitabit in corpore subdito peccatis . hunc librum sapientie non asalomone sed a phylone quodam iudeo doctissimo scriptum ferunt quidam quod et Jeronimus inquit . tractare pariter etc . quia non debet claudicare iudicium de hoc quippe dictum est supra Isto quidem loco si amicitia te a iustitia remove non debet et quali te colore inimicitia removebit (3) de hoc etiam vide vallerium libro .vjº. et breviloquium Johannis galieni de .iiijº. virtutibus . capitulo .vº. non occidas etc .*

(1) B ibarattieri (2) B iforestieri (3) Il brano seguente fino a non occidas etc . è aggiunto con un richiamo nel margine inferiore della colonna.

Ragion fa chela tua borsa non sempia ☐
 di cosa macagnata ofalsa oempia ☐
 Chela iustitia ancor vender non puoi ☐
 dunqual contraro fuggan gliatti tuoi ☐
 Di non far iniustitia per presenti ☐
 chelle vil cosa etu talor ten penti ☐

c. 89 a.

pleatur bursa, de maculata, falsa, vel impia re, quacumque . ¶ Cum ipsam etiam vendere iustitiam, iam non possis . A tuis est itaque contrarium actibus fugiendum . ¶ Ut pro exxeniis iniustitiam non attentes ¶ Cum vile sit istud, et te quandoque in talibus, sequitur penitudo ¶ Nec

Sanctius enim est impunitum relinqui facinus nocentis quam innocentem dampnare . digestis de penis lege absentem cum similibus ibidem notatis . *licet ob scandalum* nam ob populum multum crimen pertransit inultum de quo vide extra de temporibus ordinationum sane . et prima questione .vij*. quotiens a pluribus . et xxij*. questione iij*. non potest et cum multitudine peccantium magis docendo est quam iubendo agendum severitas autem exercenda est in peccata paucorum .xliij*. distinctione || commessiones et extra de clerico excommunicato ministrante latores hoc tamen attendas quod aliqua propter scandalum non obmictuntur et aliqua sic ut habes hiis, versibus est verum vite doctrine iudiciiue primum semper habere duo propter scandala linque . Et vide notata super capitulo dilectus extra de simonia et vide optimum capitulum extra de novi operis nuntiatione cum ex iniunto . Et redeas supra circa principium ad licteram illam nocentes e contrario extirpare . cum publice utilitatis intersit ne crimina remaneant impunita . et per impunitatis audaciam fiant qui nequam fuerant nequiores extra de sententia excommunicationis ut fame . ad idem digestis ad legem aquiliam ita vulneratus .iº. responso in fine digestis de solutionibus sticum .§. primo digestis de Iudice si longius .§. primo et codice de penis si operis cum similibus pluribus *cesset etc . ire furor- rum* furor iraque mentem precipiant ut dicit virgilius eneydos .ijº. et tullius in oratione pro marcello iracundia consilio inimica est et ovidius de fastis .vº. iustum preterit ira modum . et idem de remediis . dum furor in cursu est

c. 89 a.

aliquid de ira

Non dir del fallo e non sera veduto □
 che non ten penserai che srai caduto □
 Fa lovre tagli (1) cheli subditi tuoi □
 piglin exemplo neli gesti suoi □

dicas hoc non videbitur cum delinquis ¶ *Nam casum quem non perpendes, subitum patieris.* ¶ *Fac opera talia, quod in suis gestibus, exemplum tui subditi summant inde* ¶ *In omni dubio, consi-*

contra libi-
dinem

sis constans

currenti cede furori difficiles aditus impetus omnis habet . Et idem in .vij^o. methamorphoseos sepe suum fervens oculis fert ira furorem . et de hiis plenius dictum est supra parte .ij^a. documento .iiij. et in aliis locis libri . *ad dominam etc* . cum tribus sequentibus .§§§. quia blandum malum luxuria ut inquit valerius quam accusare aliquando facilius est quam vitare . Et illud salustij plurima maiores nostros magnos fecerunt . que nobis nulla sunt scilicet domi industria foris iustitia . animus consulendo liber . neque delicto neque libidini obnoxius . propter quod ultimum facit ad licteram . *malorum* Boetius in .iiij^o. infeliciores sunt mali impuniti quam supplicia luentes quam ius in eorum supplicio nulla spes correctionis nullus respectus habeatur exempli . et idem mali similes sunt avibus quorum intuitum nox illuminat dies cecat . *nec lacrimae etc* . democritus phylosophus inquit siquis petens illicita facile movetur ad lacrimas causa tibi sit ut facilius neges . iste democritus in etate v^a. fuit . tempore Sogdiani ante darium Artaxersey . et ad idem valerius . libro .lxj^o. dicit non minus est vitium ad lacrimas mulierum debitum inclinare constantie quam ad blanditias male lactantium placiti sinere aspectus intuitum (2) nec lacrimae quia precibus calamitosorum lacrimari non oportet id enim non est constantis et recti iudicis cuius animi motum vultus detegit digestis de officio presidis observandum . *neque limitem etc* . quia non debent inde nasci iniurie unde iura nascuntur Codice unde vi meminerint extra de accusationibus qualiter *animositas* idest malivolentia ut accedat .xj. questione .iiij^a. quattuor cum similibus *ad vanagloriam etc* . de qua dictum

(1) B tay (2) Il brano seguente fino a neque limitem è aggiunto con un richiamo nello stretto spazio tra le due colonne del commento.

Consiglio prendi in ogni dubbio chai ☐
 ma guarda come etachui per cio vai ☐
 Le tue deritte sentençe mantieni ☐
 pupilli vedove et poveri (1) sostieni ☐

*lium impetrabis . Cave tamen qualiter, pro illo ac-
 cesseris et ad quem ¶ Tuas rectas sententias
 observabis ¶ Pupillos viduas et pauperes sub-
 stinebis . ¶ Non tamen quod aliis iniustitiam*

est supra in parte proxime precedenti in glosa documento
 primo et circa principium . *per tramitem etc* . idest iura serva iura
 servas ubi scripta sunt ubi vero non per similia equitate pen-
 sata . semper in humaniorem partem declinando secundum
 quod personas et causas loca et tempora videris postulare .
 extra de transactionibus ex parte cum similibus vide ibi . *non
 pendas ad dexteram etc* . Aristotiles inquit stateram ne
 transilias idest iustitiam ne transgrediaris . et de hoc vide
 supra circa formam iustitie hac eadem parte . *communis iura* . de re publica
 idest fisci iura vel dicamus hoc ad totam cuiusque civitatis
 rem publicam pertinere licet videatur improprium . Res
 inquit plato publica felix esse incipit si eam vel studiosi sa-
 pientie rexerint vel eius rectores sapientie studere incipiant .
 hoc recitat boetius in primo de consolatione Iste plato fuit
 tempore darij regis non quem occidit Alexander sed ante illum
 qui fuit filius artaxerxes et postea fuit alius artaxerxes in
 etate .v^a. et tempore filii istius darij Aristotilis . Et idem
 plato beatas fore res publicas inquit si autem eas sapientes
 regerent aut eorum rectores sapientie studerent . pro hac
 ut dicitur supra parte prudentie documento de milite iurant
 milites mortem non vitare . ut dicatur eis cum statio Ite
 alacres vestri nunquam morientur honores . de amore huius
 rei publice dictum est parte secunda . documento quarto .
 in glosa . *ab oneribus releves etc* . ut Codice de iudiciis finis
 propterandum . extra de dolo et contumacia finem litibus
 cupientes imponi ne partes ultra modum graventur laboribus
 et expensis etc . *baratterios* cum personis vilibus et indi- contra infamies
 gnis porte dignitatis patere non debeant . iuxta legitimas
 sanctiones extra de excessibus prelatorum inter . Codice de

(1) B epoveri

Non che percio faccia iniustitia (1) altrui ☐
 guarda che cheggion come e (2) contra chui ☐
 Fama dalcuno (3) o vista o apparença ☐
 grandeça seguito o altra potença ☐

facias, propter istos ¶ *Quid petunt advertas, nec non et quomodo, ac etiam contra quales.* ¶ *Fama, vista, vel apparentia alicuius, magnitudo, sequela,*

c. 89 b.

dignitatibus neque famosos libro .xij°. et de infamibus lege vana libro .x°. *forenses* nam in omni relevatione ¶ onerum ab illis inquohandum est qui cum maiori gravitate feruntur ut dicit vallerius . libro xxxiiij°. in principio . *non impleatur bursa* de hoc plenius dictum est supra in tertia parte constantie in eius prohemio In quibus autem casibus et quantum possit iudex recipere vide capitulum statutum extra de Rescriptis libro vj° *vendere iustitiam etc.* et de hoc ibi dictum et hodie in quadam extravaganti Bonifatii dantes in curia aliquid etiam pro habenda iustitia sententiam ex comunis incurrunt dicebant tamen aliqui quod fuit consistorialiter revocata sed de hoc non constat . *nam casum etc.* infinita sunt pericula que parantur . *fac opera talia etc.* quia turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum . Respice in exempla posita supra parte prudentie .vij°. documento xviiij & in glosa . nam si sacerdos qui est notus peccaverit faciet delinquere populum cum similibus sepius allegatis *consilium impetrabis etc.* de petendo et dando consilio dictum est superius parte prima documento .xviiij. in testu et glosa . *cave tamen etc.* et de hoc ibidem . *et ad quem.* dicit vallerius libro .xviiij°. raro ad mulierem et virgilius eia age rumpe moras varium et mutabile semper femina . et minus ad te plurimum diligentem . nam ab amore dic inordinato impudens atque temerarium mutuatur consilium . sed nunquid ad uxorem dicas quod si bonam eam inveneris ita . Multas enim ut dicitur in paradiso heraclidis feminas vidi viriles mores et honestos habentes cara est uxor dulces liberi dicit valerius libro .v°. Iocundi amici affines accepti etc . ita quod non dampno conferendum cum illa hiis terminis de quibus in allegato documento notatur . et adde hic ad illa

de consilio

(1) B iniusticia

(2) B et

(3) B dalcun

Mai non informi la tua consciença ☐
 se l'altra parte non odi in presença ☐
 Non sofferir chalorecchie ti venga ☐
 sedendo abanca chi per question venga ☐

*seu queque potentia, tuam unquam conscientiam
 non informant, parte altera inaudita ¶ Te sedente
 ad bancum, quod ad tuas, pro questione aliquis*

notata . illud quintiliani de oratoria institutione libro .iijº.
 plurimum in consiliis valet auctoritas nam et prudentissimus
 et optimus haberi debet qui sententie sue de utilibus atque
 honestis credere omnes velit . et illud consilium est ratio
 vere excogitata faciendi aliquid vel non faciendi et dic ratio
 idest discretio veraciter inventa . ad faciendum aliquid vel non
 faciendum Et illud socratis oriente sole consilium occidente
 convivium cogitandum et idem velox consilium sequitur peni-
 tentia quod facit contra mulieres quarum dicitur eligibilis
 subito respondere ut dicitur in preallegato documento . et
 illud contra etiam deflent assirij quod crediderunt mulieri .
 ut legitur in tituleis alias theodoret . et bene dicit ad quam
 lictera ista nam quot sunt capita tot sententie de consecra-
 tione distintione .iijª. sicut in sacramentis et varie sunt
 hominum voluntates digestis ad trebellianum quia poterat .
tuas rectas sententias . de hoc plenius dictum est supra
 parte .vijª. documento primo .§. tulisti . *pupillos viduas etc* . pro pupillis
 quidam conian nomine in etate secunda ut dicit Saxirus posuit
 pro pupillo unico liberando filios duos . Et possibile est
 quod iste conian fuit ille qui primus condidit salem et inde
 sammarite dicti sunt . et in canone legitur desolatis proprie
 defensionis auxilio et qui suis actibus prodesse proetatis infir-
 mitate non possunt exoratum decet pontificem subvenire quia
 pupillis tuitionem etiam divinitas iussit impendi . lxxxvijª. di-
 stintione desolatis et licet omnibus de nobis sperantibus non
 debeamus in quantum possumus nos negare, plus tamen vidua-
 rum causas impensius ducimus exequendas quas tueri ab om-
 nibus divina manifestat assertio . ut eadem distintione capi-
 tulo primo et per totum . et illud legis facit ad pauperes
 quis enim pauperior est hominibus qui et inopia tenti sunt et
 in xenonem repositi necessarium sibi victum non possunt
 afferre . codice de episcopis et clericis siquis ad declinandam .
 et vide allegata distintionis capitula et eorum intelligentia que

Così fa intender etodi il minore □
 comel suo pari etancor lo maggiore □
 Non sofferir che superbia sia usata □
 davanti ate fa gente riposata □
 Non sostener cheli tuoi ufficiali □
 vendan lagente ofaccian altri mali □

aures veniat, minime patiaris ¶ *Audiri minorem, sic facias et audito ut parem quemlibet, et maiorem.* ¶ *Superbia coram te, uti, aliquos non permittas. Sed gentem studeas, conformare quieti* ¶ *Cave ne tui vendant, officiales aliqui, gentem ullam* ¶ *Seu alia quevis mala committant.*

notantur in eis quia brevitatis me cohartat. *iniustitiam* quia sic sumus viduis in iustitia debitores quod aliis iniustitiam facere non debemus. ut dicit decretalis. *fama instat etc.* quia merita causarum partium assertionem panduntur codice si per vim vel alio modo lege ultima. nec nos contra iam (1) auditam partem aliquid possumus diffinire extra de causa possessionis et proprietatis capitulo susceptis *ad tuas etc. aures etc.* quia loco isto est indecens et suspectum. et videtur perfidia que occultum et insidiosum malum est ut inquit vallerius. et illud eiusdem libro .iij^o. potest accedere si consideres publica religione consecrata virtus privata laudatione non indiget. *audiri minorem etc.* de hoc dictum est in prohemio partis huius scilicet de equalitate servanda. *Superbiam etc.* de superbia glosam habes superius et figuram parte prima documento (2). *conformare quieti.* plato ut inquit vallerius libro .iiij^o. cum adversus servi delictum vehementius exarxisset irritus ne vindicte modum excederet spensippo amico suo castigationis arbitrium mandavit. ex quo saltem utilitatem accipe per exemplum. *cave ne tui vendant etc.* ut inquit tullius escam malorum dixit voluptatem quia scilicet ea capiuntur homines ut amo pisces. et quod informari vel vituperari potest precaveri debet extra de servis non ordinandis capitulo instruendi et exempla presentia cavere nos premonent in futurum .lxxxij^o. distinctione plurimos in fine. *miser cordia etc.*

(1) D'incerta lettura.

(2) Lacuna nel ms.

Misericordia porai ben (1) usare ☐
 se non offendi laltro ma pensare ☐
 Ti converria quandella e vera dicta (2) ☐
 che troverrai in chiose qui lei scripta ☐
 Se ti vien iudicar per presumptioni (3) ☐
 gliocchi ela mente e consiglio vi poni ☐

c. 89 b.

¶ *Misericordie insuper, poteris bene uti + dum tamen alium non offendas .* ¶ *In hoc itaque pensare te convenit, quo casu dicitur ipsa vera . quam (4) in glosa reperies hic descriptam .* ¶ *Si porro te oporteat, presumptionibus iudicare, mentem oculos et consilium ibi pone* ¶ *Et tam in probationibus*

c. 89 b.

de hac vide supra eadem parte in glosis prohemij . *reperies hic* scilicet per dictam remissionem . *presumptionibus* super hoc verbo et super alio quod est infra *probationibus etc.* tolle pro glosa testum istum utriusque . § . *serva leges* que ab omnibus Romano impero subditis sunt servande Codice de legibus leges codice de iuris et facti ingnorantia constitutiones quia lex est sancto sancta iubens honestum prohibensque contrarium cum notatis supra parte .vij*. documento .viij. et primo . adde illud tullii de legibus et fine boni et mali lex est summa ratio insita in natura que iubet ea que facienda sunt prohibetque contraria . et dicit Aristotiles coronam minime carpendam idest leges urbium conservandas . et virgilius in georgicis libro primo est legum servanda fides suprema voluntas quod mandat fierique iubet parere necesse est . *tua fideles etc. Advocatos .* bene dicit nam isti subvertunt si mali sunt curiam totam . unde bonis fave in lictis malos increpa ut non sint ausi coram tua presentia comparere . Contra istos advocatos malos inquit Sydonius hij sunt qui timent et qui timentur . hij qui soliti sunt inferre calumpnias afferre minas auferre ¶ sententias hij sunt qui causas morantur admissi impediunt pretermissi fastidiunt sine pretio admoniti obliviscuntur potati . dedignantur locupletati . hij sunt qui emunt lites vendunt intercessionem . iudicanda dictant dictata nisi acceperint convellunt attrahunt litigaturos

contra advocatos

c. 89 c.

(1) B bene (2) B dicta (3) B presuntioni (4) Segue hic cancellato.

Enele prove et ancor ne tormenti □
 conserva la legge che poi non ten penti □
 Aggia tua corte fedeli advocati □
 e procuranti leali e fidati □
 De tuoi subiecti penserai spesso □
 che non sinforçi lor nemico presso □

*quam tormentis, si non vis quod ultimo te peniteat
 conserva leges ¶ Tua fideles curia, teneat advocatos
 ¶ Procuratores similiter tam legales quam confiden-
 tiam promerentes ¶ De tuis sepe subditis cogi-
 tabis, ut eorum in proximo, inimicus aliquis non*

protrahunt audientes trahunt adductos retrahunt transigentes retractant transactiones hij sunt qui reverentiam clericis invident. orriginem nobilibus consensum prioribus congressum equalibus scholas instituendis honorarium instituentibus honorem institutis hij sunt in exactionibus arpie in collectionibus statue in questionibus bestie ad intelligendum saxei ad iudicandum lignei ad succendendum flagmei ad ingnoscendum ferrei ad fallendum vulpes ad irascendum tigres ad seviendum thauri ad consummendum minotauri quorum si nares afflaverit rubiginosi aura marsupij quod si dolosi species minij mox videbis et oculos argi. et spingis ungues et briarei manus et periuria leomedentis et ulixis austutias et Synonis fallacias et fidem palmestoris et pietatem pigmalionis et acitofellis consilia et absalonis obscura. Ad hec omnia dixit Garagraffulus griholus quod iste Sydonius fuit advocatorum inimicus eoque domum quandam suam dirui fecerunt. Et audi quod loquitur augustinus in libro de opere monachorum et est in glosa primo corint .vº. christum enim testem invoco quoniam mallet per singulos dies certis horis manibus operari et ceteras horas habere liberas ad legendum et orandum vel ad agendum aliquid de divinis licteris quam tumultuosissimas perplexitates alienarum pati causarum de negotiis secularibus vel iudicando dirimendis vel interimendo precidendis. Et illud Ambrosij demonis malitia etiam facile secreta deprehendit at vero qui secularibus vanitatibus occupatur scire divina non possunt etc. *De tuis etc.* Unde Imperator noctes ducit insomnes ut subditi in quiete vivant sive consistant in autentica ut Iudices sine quoquo suffragio in principio collatione .vijº. et illud Imperatoris voluntarios labores appetimus ut quietem aliis

pro quiete
 subditorum]

Le terre accresci et abbellisci et orna ☐
quando riposi levedi et attorna ☐

Ma guarda far in modo questa cosa ☐
chalchun non dica elcia dubbio (1) et non posa ☐

Ma dove manifesto il dubio (2) fae ☐
come vedrai chacio si converrae ☐

*exurgat . ¶ Terras augeas amplifies atque ornes
¶ Cum vero quieveris, eas respicias circum vadens
¶ Hoc tamen procures facere modo tali, quod aliquis
nequeat de ingenti dubio suspicari . ¶ Ubi tamen
dubium fuerit manifestum, sic te habeas ut videris*

preparemus in autentica ut divine iussiones sumptionem habeant gloriosi questoris in principio collatione .viiiij. *terras augeas etc . atque ornes* ita etiam nec deformari permittas orna terras
et vide super hiis si placet codice de hedificiis privatis legem siquis et legem nemini et legem secularium et legem menia et codice de operibus publicis legem ne splendidissime urbes et legem omnes quibus et legem quicumque et legem cures et legem finalem . et vide si placet digestis ne quid in loco publico vel itinere fiat per totum . et digestis de locis et itineribus publicis per totum et de via publica similiter quia de omnibus istis late tractare nil esset aliud quam facere alium librum legum . *consanguinea mea etc .* Justitia est que loquitur michi dic Amor christi est cuius innocentia soror fuit . nomina christi
unde vocatus est agnus qui assimilatur innocenti . Item et aliis infrascriptis nominibus scilicet unigenitus christus messias phylosophus emanuel deus dominus deus et homo quia verbum caro primogenitus homo pater principium os dei verbum veritas vita ymago figura manus dei brachium virtus sapientie splendor lumen lux sol oriens fons et alpha et ω . mediator paraclitus intercessor Angelus missus propheta sacerdos pastor magister Naçareus panis vitis via hostium mons lapis fundamentum ovis aries edus vitulus leo serpens vermis aquila de quibus omnibus expositionem referre locus non patitur sed vade et vide singulorum rationes et motus in ysidorum herimologiarum libro .vijº. dicitur etiam clara phylosophia ut in illa salutatione Rabani de laude crucis . Salve crux dei

(1) B dubio

(2) B dubbio

Ponti tien fermi evie acconcie e belle ☐
 le chiese honora et accrescerai quelle ☐
 Non ti poria parlar piu al presente ☐
 chuna fanciulla vien qui mia parente ☐

expedire . ¶ Pontes, firmos tencas, viasque decores .
¶ Honora ecclesias augeasque ¶ Tibi denique in
presenti loqui amplius non valerem . ¶ Eo quod

veneranda que sapientia lumen et doctrix es orbis terrarum et clara phylosophia apud celicolas terrigenasque indesinenter viges . quam magis decet imperialem vocari tronum quam servile tormentum . etc . de crucis virtute habes supra parte prima documento .xiiij. in glosa et de laudibus ad filium dei habes supra parte secunda documento secundo in glosa . *puella etc .* de innocentia proxime parti preposita loquitur . *leges nullas* bene dicit per totum corpus iuris civilis et canonici . *hanc diligo* verba sunt amoris . vel dic iustitie nam iustus nocens esse non potest ut sit iustus . *cum sit pulcra* excellentissima virtus . *et nostri magni domini etc .* per hoc videtur quod Justitia loquitur nisi diceres nostri magni domini idest pater et filius loqueretur *loqui etc .* videbis de illa in parte sua . et tu redeas supra proxime ad .§. illum .

honora ecclesias etc . et dic quod ecclesia non potest esse nulla .xxiiij. questione prima pudenda *et augeas* quia non debet divini nominis cultus diminui sed augeri . et vide codice de operibus publicis lege basilicam . cum et plantare sacram religionem et plantatam fovere modis omnibus debeamus sed nusquam hoc melius exequimur quam si nutrire ea que recta sunt et corrigere que profectum virtutes impediunt, commissa nobis auctore curemus . ut extra de privilegiis cum et plantare . et habes plura notata supra parte prima documento .viiiº. et in locis ad que inde remitteris . hoc hodie quod est nobis debitum speciale male servamus nec quod ecclesia nostra sit mater hostendimus timeo quippe ne veniat tempus de quo dicit metodus dicit enim de filiis ysmael quod necesse est ut veniant adhuc semel et obtineant orbem terre per .vij. edomadas annorum et vocabitur iter eorum vie angustie et in sacris locis interficient sacerdotes et ibidem cum mulieribus dormient et ad sepulcra sanctorum religabunt iumenta . et hec pro nequitia christianorum qui tunc erunt de quibus dicitur in novissimis diebus erunt homines se se

honora
 ecclesias

Che detto ma Iustitia taci omai □
 che molte leggi scripte dar porai □
 Et io le vo molto ben chella ebella (1) □
 e fue del nostro gran signor sorella □

*consanguinea mea quedam, puella que sequitur michi
 dixit, tibi iustitie ammodo est tacendum. ¶ Quo-
 niam leges multas, poteris dare scriptas. ¶ Et*

amantes et ita recitatur in ystoriis super genesi .xvj^o. Ad hanc diem siqui venerint nostrum, satis habebunt lugere quod deus advertat || Istā tota lictera videtur glosata sed nichilominus dicas ibi super lictera illa *munda etc. atque docta* c. 89 d. iste sunt due speciales proprietates hominis innocentis scilicet munditia tam cordis quam manuum et prudentia iuxta illud estote prudentes sicut serpentes etc. potes ergo secure ad innocentem hominem ut prudentem habere recursum et credo quod de ipsa hic fecit amor specialem mentionem ut bene notetur ab illis qui terram iudicant quod hanc virtutem debent in suis actibus retinere. quia suis quippe instrumentis res rationis expenditur cum iudicium cogitur subire prudentis ut dicit boetius in arismetrica circa principium. de hac Innocentia vide infra in continenti in sequenti parte ipsius. *convenit mali cadant.* et hoc iustum est quia non est malitiis hominum indulgendum. extra de rescriptis plerumque et qui stultus est in culpa sapiens sit in pena xxxviii^a. distinctione quia ea xvij^a. questione prima si homo. quia non est viri boni errare et diligere quod per se non est diligendum. ut dicit tullius de legibus et fine boni et mali Et ille iuste et sancte vivit qui rerum integer extimator est ut ait Augustinus de ordine dilectionis quod facit ad licteram nam nequid esse integer qui hac caret maxime iudicando. Et illud accedit malorum mores infirmitas animi non excusat Codice si adversus delictum lege .j. de istis malis habes in quamvariis locis libri sed quia hec dictio ponitur hic in fine non fuit indecens aliqua dicere contra eos hoc loco ut accedat illud ovidij pugna suum finem cum iacet hostis habet. Cum ergo hic sit finis ate quero numquid hec domina novum in fine lecture sue aliquod recitavit ut faciunt alie domine libri

(1) B chelle bella

Uditela parlar ançi che vada
 chelle innocença netta et insegnada
 senza la qual convien ognun reo (1) cada

multum hanc diligo, cum sit pulcra ¶ *Et nostri
 magni domini soror fuit* ¶ *Loqui audite illam,
 antea quam (2) adscendat* ¶ *Est et enim innocentia
 hec que munda, dinoscitur atque docta* ¶ *Sine
 cuius consortio, quod singuli convenit mali cadant.*

huius dicas quod sic Queso igitur illud dicas . placet
 ¶ Et ecce verba que secuntur sunt eius ¶ Domini et fratres
 mei Audivistis per ordinem nostre partis monita et mandata
 quia vero videmini velle recedere sequentem puellam et eius
 pulcra eloquia collecturi quia ipsa nostra carissima est affinis
 et delectabitur audiens de divitiis nostris ¶ Ecce vobis
 exponimus privilegia nostra magna que nobis cum ad legendum
 venimus contulit iste Amor ¶ Et fecit ea legi inibi per
 tenores ¶ demumque brevem ipsorum recitavit substantiam
 in hunc modum . ¶ Primum continet quod simus soror dei
 filij ¶ et filia patris . ¶ Et simus pars dei . ¶ Secundum
 ut simus lumen urbis ¶ et urbis custodia ¶ Tertium ut
 simus ultrix delictorum ¶ et tutela bonorum ¶ Quartum
 ut simus cordis securitas ¶ et gaudium vite ¶ Quintum
 ut nobis regnantibus sit lux in terra ¶ nobis cessantibus
 tenebre surgant . ¶ Sextum continet potestatem ad levandos
 miseros nobis datam ¶ et ad extollendos populos libertatem .
 ¶ cum multis aliis que Massenius tempore concessorum nobis
 privilegiorum se asserit registrasse ¶ Siquidem igitur volue-
 ritis nostrum consortium imitari, participare vobiscum nos
 paratas offerrimus singula hec, et alia multa dona . ¶ Et
 quod est amplius omnes huius libri domine non negabunt,
 quia cum illis parentelam habuerimus ab antiquo ¶ Unde
 carissimi induimini vestem nostram, ut in harum colegio domi-
 narum, mereamini honorari ¶ hec quoque puella que sequitur
 que nostram intime familiam diligit, benignissime vos receptet .
 hiis itaque dictis, hij sui radij surgente ipsa tam fulgidum
 ardorem luminis dilatarunt, ut vix astantes a casu potuerunt
 continere ¶ discendens quoque sint nostra monita finis inquit .

(1) B ogni reo

(2) Segue lo cancellato ed espunto.

INCIPIT PARS .X^a. DOCUMENTORUM AMORIS SUB c. 90 a.
INNOCENTIA QUE HABET DOCUMENTA TRIA . PROHE-
MIUM AD HANC PARTEM . (1)

Questa e la bella fanciulla cha nome
innocentia (2) si come
veder porete (3)
che tenete

PROHEMIUM. c. 90 a.

Hec est pulcra puella que innocentia nominatur .
ut videre poteritis qui tenetis, in etate sua

Sequitur de hac parte .x^a. cui adaptatur innocentia nunc c. 90 a.
videri . De qua primo dic quid sit et unde dicatur .
Secundo quis sit eius effectus . Tertio que sibi forma detur

(1) *B PARTEM VULGARE* ,
aggiunta sopra.

(2) *B innocença*

(3) *Il ms. porte con la e*

in sua tenera etate
 piu di netteça etutta puritate
 Vedete (1) per lorecchie aleon preso
 et el non se conteso
 adimostrare
 signoreggiare
 che far ciascun poria
 se viçi noli tolgon signoria

huiusmodi munditie amplius, et cuiuslibet puritatis
 ¶ *Inspicite quod per aurem, captum habet leonem,*
nullam resistantiam facientem . ad illud dominium
hostendendum, quo quilibet posset uti, si domina-
tionis statum, illi non subtrahat infirmitas vitio-

et quare . Quarto et ultimo quare hic potius ponitur et utrum ad alias partes pertineat et ad quas . Unde rediens ad primum dic quod innocentia ante supervenientem rationem est gratia adeo in ipso sui principio collata . Superveniente autem ratione et discretione si non corrumpatur est virtus . Unde quia hic summitur pro innocentia de qua loquor infra in testu que in homine sit discreto dic quod innocentia virtus est in placendo sollicita in tollerando voluntaria et in remictendo contenta . nulli invida . in se pura nec cupida . Hec quidem soror est fidei et de costis patientie (2) formata . In quantum vero sit gratia dic quod innocentia est donum divino munere collatum quod si conservatur coronat si reicitur perpetua pena dampnat . Circa istam puellam dicit Augustinus in de civitate dei quod ad innocentis officium pertinet non solum nemini malum inferre verum etiam cohibere a peccato vel punire peccatum ut delinquens corrigatur experimento et alij terreantur exemplo . Item ysidorus quod facit ad licetram . Si homo in paradiso innocenter viveret nec ignis eum ureret nec aqua mergeret nec absentia aeris suffocaret . nec omnia que nocent mortalibus impedirent . de qua innocentia inquit pictagoras Ex innocentia dignitas nascitur ex dignitate honor ex honore imperium . ex imperio libertas

(1) Il ms. vede con te finale aggiunto sopra nell'interlineo.

(2) Il ms. patientie

Sovra di cio per lectera vedrete c. 90 b.
 se chiose leggerete
 piu di bene
 che non contene
 questa collaltre (1) ancora
 che per volgar non si puo dir talora

rum . || ¶ Super hoc si glosas legeritis, licterales videbitis magis boni, quam (2) possint hec et alie continere . ¶ Eo quod talia exprimi nequeunt aliquando in vulgari . ¶ Amor inspicile appa-

ex libertate superbia ex superbia exitus . De innocente dicitur proverbiorum .xiiij. capitulo Innocens credit omni verbo austutus considerat gressus suos Sapiens timet et declinat amalo, stultus transilit et confidit impatiens operabitur stultitiam et vir verbosus hodosus erit etc . Et dicitur in moralium dogmate quod innocentia est puritas animi omnem iniurie illationem aborrens . Et dicitur in canone hoc est innocentem esse ignorare quid noceat et si circumscribitur ab aliquo de omnibus tamen recte iudicat qui fidem esse in omnibus arbitratur ponuntur .xxij^a. questione .iiij^a. Innocens et sunt verba Ambrosij . Item Massenius inquit Innocentia est cor purum pura manibus et munda ministrans . Et alibi dicit videlicet in libro ordinis ad sermonem .v^a. divisione . Innocentiam tunc assequeris cum aculpa reatum te munditia reddit immunem . Adhuc ibidem vide innocentia te securum creavit quam si contempneris tuam vereberis nuditatem . Item dixerunt aliqui innocentiam nil esse aliud quam munditiam licet neminum appellatione differrent sed dic quod innocentia generale magis est nomen quod ad cor refertur et manum . munditiam dicamus ad carnem referri licet possent ad utrumque utraque referri et dic quod innocentia descendit a noceo inde nocens compositum cum in, innocens inde innocentia . sta || tus hominis innocentis de hac etiam innocentia habebis c. 90 b.
 quam varia infra eadem parte per totum Sequitur de secundo videlicet de effectu de quo lege testum huius sue partis et specialiter vide infra eadem parte .iiij^o. documento testum et glosam ubi habes dona et gratias hominis innocentis . Ter-

(1) Il ms. A collaltre con l'ultima l'espunta.

(2) Segue nel ms. hec espunto.

Sovra di lei e apparito amore ┌
 meço stante di fore └
 et alla (1) involta ┌
 equasi accolta └
 in un ramo di rose ┌
 eparche dica vien su cheti pose └

ruiſ super eam ⁊ ſe medium exterius hoſtendendo .
 ¶ *Hanc quoque ipſe cum roſarum ramo unico invol-*
lutam, quodammodo ad ſe trahit ¶ *Cui viſus*
eſt dicere, adſcendas ſuperius in quietem ¶ *De*

tium autem ſcilicet de forma infra cum expoſitione lictere reſervemus . Vide igitur de quarto et dic quod a prima uſque ad ultimam excluſive partes huius libri poſſet hec puella ſiquis recte inſpiceret adaptari huic tamen parti que adſcensui appropinquat proprius adaptatur prout infra ex ſuo teſtu tibi ſincerius apparebit . Reſtat nos de tertio ſuperius reſervato videre . quod immiſcentes expoſitioni lictere videamus . *hec eſt etc* . loquitur de puella iſta que pingitur in principio partis huius et dicit pulcra (2) id eſt ſincera et pura ſine macula . et dicit puella id eſt infra illam etatem in qua malum a bono ydonee cernere potens eſt . *poteritis* innocentibus loquitur quaſi dicat homo nocens verba hec intelligere non valebit *Inſpice etc* . lictera iſtius .§. adducit rationem eius quod proponit . Et nota per hanc licteram quod peccatum facit . ſubtrahit enim humane creature collatum adeo in paradiso dominium unde talis puella (3) et ita et puer animalia quantumcumque ferocia caperent et ligarent nec ſe illa contenderent unde dicimus unicornu ferociſſimum animal genuſſecti ad virginem et ſe ligatum duci permictere quod mirandum non eſt . nobis qui credimus deum eſſe et in principio celum et terram formasse cum aliis que dicuntur circa principium geneſis . Et tu puer qui non multa probaſti vide puerum ad ferocem canem continue in domibus noſtris . Vidimus et nos multi temporibus noſtris de leonibus in civitatibus reclusis captis et religatis a virginibus et puellis . *infirmilas viliorum* bene loquitur quia hec magna infirmitas eſt cum ſit mentis immo maior quam corporis eſt dicenda . *Super hoc* dicit iſta lictera

(1) *B* e alla(2) *Segue dic eſpunto.*(3) *Parola correſta e non chiara.*

Ma dicoti di questa che nessuno
in buon parlar comune
puo divisare
ben lo suo stare
se lei pinta non porge
la qual veduta di lei ben saccorge

hac attamen dico tibi, quod in bono eloquio, et comuni, nemo posset ydonee, describere statum suum, nisi pictam eius effigiem representet . qua inspecta, perpenditur plene satis . ¶ *De quodam*

quod hec talia non possunt bene exprimi in vulgari et quod alia subtiliora in glosis invenies Quare peto de quibus loquitur an de iam dictis an de dicendis Respondeo de iam dictis hoc eodem prohemio et de dicendis hoc loco et super ista lictera nunc sequenter or actende videtur ista lictera precedens dicere velle quod nisi esset peccatum nostrum omnia nobis animalia obbedirent . Est hoc verum . Respondeo quod sic nam si imperator quosdam ex subiectis suis tibi subiciat eris dominus earundem et tibi obsequi tenebuntur . Quanto ergo fortius si universalis dominus creator omnium deus noster de cuius potentia satis supra in libri prohemio habuisti tibi homini reptilia et animalia cuncta pro humano usu creata subiecit obbedire tibi homini tenebuntur, et si dedit illis inrationabilibus animalibus instinctum (1) ad alia cur non ad hoc dare potuit dic quod dubia hec quomodo non existit . Data tamen homini hac potestate quia abusus illa et obedire domino deo suo contempsit ex hoc peccato perdidit illam quia privilegium meretur amictere qui concessa sibi abutitur potestate .xj*. questione .iij*. privilegium . et extra de privilegiis tuarum cum similibus suis . Sed a te quero quomodo si privilegium istud fuit perditum illud postea in pueris invenimus Respondeo quod pueri et puellae regenerati (2) per baptismatis lavacrum (3) donec intrent in peccatum gaudent privilegio illo quo ante peccatum homo in paradiso gaudebat . ut per hoc exemplum in quo statu fuisset cognoscere valeamus . Sed obicitur nunquid pueri paganorum qui non batiqantur hoc privilegio

(1) Nel ms. instictum
la prima r espunta.

(2) Il ms. regegenerati

(3) Il ms. lavracrum con

Elle vestita dun palleo rotato
 adenotar che stato
 dinnocença
 e tutto sença
 doppio quadrato o lungo
 e dice al cerchio tondo mi congiungo (1)

palleo est induta rotato . per quod proprie designatur, quod innocentie status, simplex est totus, longo etiam, et similiter quadro caret ¶ *Nosque alloquitur de hoc dicens* ¶ *Rotundo circulo me co-*

c. 90 c.

gaudent, posset forte dici quod cum sint habiles ad baptismum donec cognitionem habeant boni et mali vel donec habere possint si velint, isto privilegio gaudere quasi dicamus istos donec cognoscant non peccare licet alterius peccati macula notati existant donec fuerint baptizati Vel dicas securius quod si animalia pareant illis ut nostris non parent illis ut mundis . Sed ad similitudinem eorum qui mundati sunt . Vel dic quod in paradiso formavit deus hominem completum et iste peccavit quem et eius similes animalia predicta despexerunt alterum post alterum tamen et dederunt in infinitum despicere . pueros autem et puellas non noverunt a primordio despicere cum in ea non peccassent || etate . unde quos primus leo honorare vel inhonorare cepit et reliqui . Vel dic animalia cuiusdam instinctus nobilitate ad instar magnanimi videntia istos puerulos ledere illos despiciunt quod probari posset etiam in magnis quos prostratos leo linquit quia parcere prostratis scit nobilis ira leonis . et dic per istam licteram ut alias dictum est quod amor cui omnia presentia sunt tempore promulgationis documentorum istorum previdit quod glose huic operi suo circumponi debebant . *nequeunt etc.* . habet enim omnis lingua quedam propria locutionum genera que si in aliam transferantur videntur absurda . ut dicitur .xxxviiij^a. distinctione in illa pallea locutio . *Amor* scilicet divinus *super eam* immo semper cum innocentibus est . *se medium etc.* . hoc non dicitur ad aliquid denotandum nisi quia adaptatio figurarum melius et facilius presentatur hoc modo . nam opportuisset totam figuram amoris et equi ut supra in

(1) *B* micongiungo

Alla mandata amor per dimostrarci
 con fatti vuol trovarci
 se voliamo
 suo alto chiamo
 e per darci novella
 che chi lui (1) serve vecchio rinovella

*niungo . ¶ Misit illam amor, ut hostendat per
 cam, qualiter nos affectat, dispositos invenire, si
 ab illo tam alto cupimus evocari . ¶ Ut nobis
 pariter nova ferat quod qui domino tanto servit,*

principio hic dipingi quod improprium aliquibus videretur hoc loco nisi adducerentur singule rationes de creatione illius de quibus traditum est in prohemio libri plene . *hanc quoque etc .* per hoc nota quod cum magna delectatione (2) adscendit electus ad quod facit illud psalmiste . Quis adscendet etc . Innocens manibus et mundo corde etc . *in quietem* quanta sit quies et gaudium civitatis eterne vide supra in glosis partis proxime precedentis circa principium . *De hac attamen etc .* et licet posset dici tamen visa figura (3) clarior tibi erit lictere intellectus . unde (4) non despicias tu qui librum transcribis reportare figuras . *de quodam palleo etc .* modo dicit de quo est induta et dicit tibi in testu ydoneam rationem colores autem istius pallei rotati fac ad libitum et vide quod rotunditas hic commendatur et ponitur pro puritate signanda et simplicitate incorruptibilis et enim circulus est iste ad similitudinem firmamenti et qui vadit per circulum per unam viam vadit per simplicem nec angulorum vel finis aut initij fatigatur obstaculis . *nosque* lictera istius .§. et sequentis glosata modo est et expone rotundo circulo idest puritati et simplicitati et dic quod in tunica tantum est per quod pueritia est summenda *misit etc .* vide quod amor ut colligitur ex lictera istius .§. misit esse sicut factam ut ex illius exemplo bonis operibus innitatur Sed forte posset dici quod intelligitur lictera ista de Jesu filio dei apatre misso de quo satis superius habuisti parte secunda documento secundo in (5) glosa et dic satis secundum impotentiam nostram qui non possemus de tanto

(1) B lui (2) Così il ms.; forse delectatione (3) Il ms. vigura (4) Segue
 de cancellato. (5) Segue magna cancellato.

c. 91 a.

Chesta fanciulla ela forma di quello
 cha iusto e netto e bello
 tutto tracto (1)
 cio cha facto (2)
 et or vien al finire
 et e chiamato da cosi gran sire

c. 91 a.

senex in iuvenem transformatur etatem . ¶ *Quoniam hec puella, forma penitus est illius, que totum quod fecerit, ipse traxit ad iustum compositum atque pulcrum* ¶ *Et nunc ad finem veniens, a tam magnifico domino evocatur .*

domino plene loqui . *ut nobis* ista lictera clara est . vide (3) quod multis modis nititur iste dominus noster ad nos salvandum *senex in iuvenem* . Erimus enim in paradiso semper in speciosiori et delectabiliore etate nec senescet aliquis nec (4) corrumpetur aut aliquid incomodum patietur immo ibi habebimus cuncta bona ut superius parte proxime precedenti habes notatum in glosis circa principium . *quoniam hec puella etc* . vide quod declarat quod non solum in ista puerili etate huius innocentum gratie requiritur licet puerilem representet etatem Sed forma eius ponitur pro innocentis forma cuiuscumque fuerit etatis vel status *et nunc ad finem* vide quod ammodo ista est sic deum quod perdere innocentie gratiam non potest ut forte quia figura est anime iam remote vel dic persone perfectam caritatem habentis si secundum unam opinionem hoc stare possit Sequitur nunc de primo documento partis huius videre.

Ecce quod etc . istud primum documentum habet adhuc verba prohemiantis usque ad § *brevis etc* . ibi enim incipit innocentia amoris verba referre et tractare de hiis que ad statum tam magnificum evocare . Sed ante quam ulterius procedamus videamus nunc quod ista puella quamvis puella in isto suo principio loquescivit et quomodo inquoavit lecturam ... dicitur infra in .§. nam posito qui est secundus .§.

(1) B tratto (2) B fatto (3) Il ms. videt con la t finale espunta.

(4) Qui e in seguito per tutta questa colonna la scrittura è consunta e, specialmente al principio delle righe, illeggibile.

DOCUMENTUM PRIMUM SUB INNOCENTIA

Ecco (1) chel primo documento equestro
ma convien esser presto
nostro intellecto
alo suo detto
che tutto chella sia
fanciulla parla spirata con dia

PRIMUM

Ecce quod primum hic ponitur documentum
¶ Nostrum itaque intellectum, ad ea que
loquitur, ex toto sollicitum esse decet ¶ Nam
posito sit puella + nichilominus tamen ut convenit,

huius documenti quod hec puella bene Et
dic astantibus coram illa multis et cum magna delectatione
audientibus eam cum tanquam divinoulo loqueretur
¶ Ipsa quadam voce angelica submissa inquit ad omnes
¶ Ad quid venistis ¶ Respondit unus pro omnibus auditori
eloquentiam tuam ¶ et quomodo nobis imperas ab amore
¶ nec non et speciositatem tuam visuri ¶ Tunc eloquen-
tiam meam audientes verba mei domini audietis ¶ a quo
michi veniunt cuncta speciositatem vero meamatis
.....riori in me collata puritate proveni dicte sedet in
cathedra sequentia relatura ¶ cumque viderent illam iuvenes
spetiosissimam valde ac delectarentur aspectu, quia cathedra
magna erat et magistralis ista multa ferri et
sedens super illis in cathedra omnibus appare sunt
..... tali suo ¶ erat quippe illa quasi senex et ¶
eius oculi velud stelle ¶ capilli albissimi atque mundi et c. 90 d.
sonus vocis eius ut ros mentalis in audientium corda ¶ labia
eius distillabant eloquium inauditum ¶ et vere in gestibus,
aquo missa erat filia videbatur ¶ Nec erat astantium aliquis
predulcedine verbi eius, qui (2) actum faceret aliquem vel ser-
monem . ¶ Cumque illa spatio aliquo sic sedisset, ac nunc
ad illos nunc ad alios aliqua bona eloquia direxisset incepit

(1) B Echo

(2) Il ms. quie con la e espunta.

Breve tinsegno (1) per chel mio montare
 posso poco aspettare
 ma vo che veggia bene
 quel che gioioso tene
 ciascun chesi chiamato
 da quel signor (2) cha cosi alto stato

loquitur inspirata ¶ *Brevis mea inquires est doctrina* ¶ *Cum adscensum meum modico valcam spatio retardare* ¶ *Volo tamen advertas, quod est illud quod hominem, ad statum tam magnificum, ab hoc domino evocatum, reddit illarem et conservat*

et dixit . ¶ puella sum et in parte iam pueritie satisfeci solatiando vobiscum ¶ nunc decet ammodo ut ad illa que ab amore michi commissa sunt descendamus ¶ Sed ante omnia nos legisse recolimus in ystoriis Anathenabo quondam egiptiorum Regis illustris quod idem Rex quendam habuit subditum lamec nomine in egypto, cui substantia magna erat ¶ Ipse quidem ex illa largissimus . ¶ hic ex uxore sua Agas, cum iam stetisset cum illa decennio filios non habebat ¶ cumque prolem avidus (3) affectarent, dicti Regis sapientiam adierunt, rogantes, ut illis super hoc aliquod remediabile consilium largiretur ¶ Ad quos Rex inquit, Ite et vivite decem mensibus innocenter ¶ Undecimo altissimo supplicate ¶ xij^o concipiet ex te mulier mulierem . que alias virtutibus superabit ¶ Monas autem nomen imponatis eidem, quia singularis inter egiptiacas apparebit . ¶ Expone inquit hij Rex excelse quid hoc monitum continet vivere innocenter . ¶ Respondit ad illos . dei donis et gratiis non abuti . ¶ quemquam non ledere in personis vel rebus ¶ ex adversitatibus non turbari . ¶ Indigentibus subsidia non negare ¶ lin. non inordinate perferre . ¶ Et ad felices invidia non moveri . ¶ Iverunt hij ad propria et ferentes hec scripta, sepius perlegebant ¶ quorum continentiam sic servasse leguntur, ut non humana sed angelica dici possent potiri natura ¶ Die prima mensis .xj. se humiliter includentes, in oratorium quoddam suum . orationes suas singulariter et semote fecerunt et breviter ¶ da nobis quam velis pie pater omnipotens (4) creaturam ¶ que

(1) B tinsengno (2) B singnor (3) avidus è ripetuto nel ms., ma la prima volta cancellato. (4) Il ms. omnipoitens

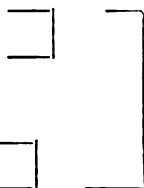
Sai servito epiaciuto et enne fama
 elaltrui (1) non ti chiama
 monda e tua coscienza
 amici ai in presença
 buona ovra ti succede
 e savio e buono a terimane herede

¶ Si servitia conferens aliis placuisti ¶ Alienum
 quod extorxeris, te non vocat. ¶ Est et con-
 scientia, munda tua. ¶ Amicos in presentia tibi
 vides ¶ Succedunt opera, tibi bona ¶ Et bonus

tuis sit iussionibus servitura ¶ hoc dicto apparuit dum exi-
 rent ex hostia, Avis quedam capite aureo atque rostro ¶ alis
 viridibus ¶ cauda nigra ¶ et aliis corporis partibus deal-
 batis. ¶ pedes tamen rubeos congerebat ¶ Quam videntes
 aliquantulum stupefacti sederunt in terram intuentes speciem
 avis huius que columbe non excedebat staturam ¶ venitque
 avis in medio eorum et pannos domine rostriçabat ¶ et cum
 iam securi fierent duo isti, hanc curialiter tangere voluerunt
 ¶ tuncque avis surgens ad volitum ab eorum conspectu eva-
 nuit. ¶ Post que ambo adientes regem hec omnia recitarunt
 ¶ Rex letatus est plurimum super illos ¶ et vocatis senio-
 ribus curie, hiisque predictis eisdem volvjt se ad duos ¶ Ite
 invenistis iam gratiam excellentem ¶ Nascetur vobis quam
 diximus, in qua per caput aureum inteligatis innocentie puri-
 tatem qua dotabitur hec puella ¶ per rostrum aureum, elo-
 quentie mirabilitatem qua excellet multitudinem mulierum
 ¶ per alas virides puelle huius vitam longissimam et famosam
 ¶ per partes albas corporis spetiositatem et pulcritudinem
 quibus inter alias refulgebit, et virginitatem quam suo est
 tempore servaturam ¶ per pedes rubeos tentationes mentis
 et impugnationes potentum ad illam propter suam singulari-
 tatem ¶ per caudam nigram mortem quam ipsa velud nos
 alij est ultimo subitura ¶ Scripta sunt hec omnia et redie-
 runt isti ad propria dei semper beneplacitis insistentes ¶ Sic-
 que contigit quod mensis decimi .vij. isti acoitu abstinerunt
 diebus ¶ viij^o. quidem ¶ intalamum convenerunt ¶ et c. 91 a.
 concepit hec mulier ¶ menseque post nono peperit infantulam

(1) B etaltruj

Ancor se briga non lassi atua gente
 cosi similemente
 sovra tuttaltre (1) cose
 nela morte ti pose
 se damor documenti
 ai ben servati edel no ben ti penti

et sapiens remanet tibi heres ¶ *Adhuc si tuos non dseris imbrigatos* ¶ *Sicque super omnia, similiter requiescis, in morte, si plene amoris scr- vaveris documenta . ut de contrario penam feres .*

spetiosam ¶ cui nomen impositum est Monas . cumque annum complexet, attulerunt eam ad regem cum donoriis multis et offerebant eam illi dicentes, ecce quam nobis dominus deus magnus, te providente (2) contulit creaturam . ¶ Vidit eam rex qui et omnes adstantes mirabantur in ipsam ¶ erat enim ut iam quasi forma triennis ¶ capillos quasi aureos et crespatos habebat ¶ oculos fulgidos iamque tam crossos ut completas in hoc excelleret mulieres ¶ cumque calor esset, tulerat eam mater albo linteo involutam, et patebant omnibus manus et brachia candidissima super nivem ¶ Inquit Rex mirabitur omnis populus super istam . ¶ vocavitque matrem et quodam solatio cepit infantulam per capillos attrahere ¶ Revolvit infantula versus Regem formosam faciem et aspectum et rixit, conata in regalem amplexum affectione mirabili ¶ Astabat ibidem filius eius Salec gratiosus infans et docibilis valde qui .vj. iam annum attigerat ¶ et traxit se super latera sedis Regis et inquit ad Regem, conserva hanc tecum et dabis illi me maritum . ¶ Rex rixit et iterum per manum cepit infantulam . ¶ et cum illam traheret super bancum prepositum, cecidit linteum et remansit nuda infantula ridens alacer et securo . ¶ fecit eam quasi invitam Rex coperire ¶ et tota curia in solatio erat ¶ et Rex inquit videte domini . Non dubitamus quod hec honestior erit mulier regni nostri ¶ cum tamen presenter innocens sit et careat macula vilitatis, ita nuda securo est ut armata ¶ immo arma renuit que natura non dedit ¶ Instabat adhuc filius de premissis ¶ cui pater inquit hec nullum habitura est

(1) *B* tutte altre(2) *Segue nobis cancellato.*

DOCUMENTUM .IJ. SUB INNOCENTIA

c. 91 b.

Tre altre cose ti crescon dolceça
di salvation fermeça
dispregio (1) desta vita
temporal che finita
finir in tuo paese
trallor da chui (2) la tua carne discese

.IJ. c. 91 b.

Triacque alia dulcedinem, tibi crescunt. ¶ Sal-
vationis fiducia ¶ Huiusque finita est,
temporalis vite despectio ¶ In tua decedere
patria, inter illos, a quibus descenderat caro tua.

maritum ¶ dabimus tibi aliam pulcriorem ¶ dicebat filius
aliam nolo, vos me decipitis ¶ tunc subiunxit ad astantes
rex ¶ Videte similiter quod in nostro filio puritas et inno-
centia operatur ¶ nationem enim huius infantule ad suam
non convenire nequaquam considerat ¶ dotes non querit
¶ deliberare non expectat ¶ expectare non curat ¶ muta-
tionem creature non cogitat ¶ pulcriorem invenire non per-
quirat ¶ similis enim est amanti quia veritatis non est ydoneus
exquisitor ¶ hiis dictis donisque receptis benedixit Rex in-
fantule illamque diligenter custodire (3) mandavit et remisit illos
ad propria ¶ post que uni ex servientibus imperavit, post illos
ire ac talenta Mille aurea puelle donare ¶ quod factum est .
¶ cui portanti donum, mater inquit, infantule . verecundata
et timens de uno ad regem non petij quod aggravat mentem
meam . ¶ quo relato Regi ¶ ait hanc voca . Venit
et dixit Rostricabat avis pannos meos quid rex summe
significat, timeo namque affligi propter istam ¶ Iterum
rex ad astantes se volvens inquit ¶ et hoc pars innocentie
comprobatur ¶ ubi viget securitas titubare . ¶ dixitque
ad illam . per hoc mulier signatum aliud nichil fuit quam
quod illa eras que talem debebas parere creaturam ¶ et igitur
hoc in meis responsionibus ponere non curavi ¶ non enim

(1) B dispregio

(2) B dachuj

(3) custodire aggiunto nel margine.

Eper contraro de contrari prendi
 quanto dolor attendi
 pena emal e tormento
 e gravoso lamento
 se nel contraro allora
 ti senti che non puoi far piu dimora

¶ *Et e contrario, tolle contraria, quot penas et mala, tormenta etiam et onerosa lamenta, consequeris, si finis tempore, in contrario te sentires, qui nequis mundo amplius immorari.*

c. 91 b.

te rostro lesit sed tetigit ut amica ¶ consolata est mulier et discessit . ¶ Processu temporum crevit infantula cum qua continuo crescebat mirabilis pulcritudo ¶ Insidie multe ponebantur ad eam requirebatur amultis hec virgo se virginem perseverare proposuit ¶ Salec autem regis filius diversis ingeniis nitebatur ad illam ¶ quam nisi patrem timuerit rapuisset ¶ ac semel cum illam visurus fluvium quoddam iuxta illius palatium decurrentem super equo transiret, rapuit eum aque impetus et submersit ¶ hec videns iam juvenilem intrans etatem cum magno se periculo non posse ab hominum violentiis ¶ liberare, cum ammodo regis mortuo filio, propter quem plurimi abstinebant, varij conarentur in eam, multique peterent in uxorem, legens et insistens vigiliis, et acibis se frenans omni quo potuit conata est ingenio, pulcritudinem remove ¶ unde factum est quod iniuriantes illi cum hanc putarent infirmam, a solitis molestiis cessaverunt ¶ Tunc ista hoc argumento letata illudque continuans facta est ante suum .xxv. annum sapientissima mulierum ¶ Ad quam pro bonis consiliis mira multitudo gentium concurrebat ¶ fecit ista librum qui dicitur, liber qui construit arma cordis ¶ parvus est liber ehree primo factus quem in latinum quidam postea transtulerunt ¶ tractat quoque in summa quibus remediis possis te contra desideria mentis armare ¶ Vixit hec annis .c. et xij. et mense uno et diebus viij^o. ¶ quorum ultimo cum sic suam reservasset mentem, ut miraculum censeretur, fecit epistulam ad dominas regni huius, qua eis mirabilia monita destinavit ¶ que cum aliis suis gestibus recitare, foret longissimum, igitur ad propositum redeunt, inspicite, quid in viris illis est innocentia operata ¶ omnis enim innocens apud deum quas vult gratias promeretur ¶ exemplis istis et

DOCUMENTUM .IIJ. SUB INNOCENTIA

Quinci uno exemplo ti porgo choccorre (1)
 che se tu vorrai torre
 atener monda enetta
 la consciença (2) aspecta
 in ogni stato e vita
 che sovra tutte questa egio compita

.IIJ.

Hinc tibi unicum, do exemplum, sepius even-
 turum ¶ Nam simundam et nitidam,
 proposueris tuam, conscientiam conservare, in statu
 quolibet atque vita, hoc super gaudia gaudium est

aliis que in parte ista videbitis premuniti, ad sequentem licte-
 ram descendamus que talis est. *Si servitia conferens etc.* .
 Nam .§§. precedentes sunt ad ista prohemia . ergo vide
 que te reddunt illarem cum venis ad exitum . et istud quod
 in isto .§. ponitur scilicet si servitia conferens aliis placuisti
 de quo dicas quod est spetialissimum partis huius quia ex hoc
 sequitur te bene fecisse ad quod venit glosa inferior *Alie-*
num etc. . et ad istum .§. venit etiam glosa inferior . *Est*
et conscientia de hac agitur infra eadem parte in pluribus de conscien-
 locis immo posses ad eam reducere totam partem . Sed tia
 nichilominus dicas latius hic de illa Hec est saluberima
 et suavissima requies pura conscientia quieta segura ut inquit
 bernardus . et idem . magne divitie conscientia bona et
 re vera quid ditius vel quid dulcius quid in terra quietius aut
 securius bona conscientia dampna rerum non metuit verborum
 contumelias corporis cruciatus . Et idem bona conscientie
 in laboribus non arescunt sed revirescunt in morte nec eva-
 nescunt . sed reforescunt . letificant consolantur morien-
 tem . res autem mortuum non deficiunt in eternum . Et
 idem magna pars perfectionis est velle perficere Et augu-
 stinus desiderare auxilium gratie est initium gratie Et
 seneca magna inquit pars bonitatis est velle fieri bonum .

(1) B coccorre

(2) B cosciença

Che tu serai tra noti e strani sicuro
sentendoti ben puro
non temerai il crudele

immensum . Et enim integre sentiens te sincerum , inter notos pariter , et extraneos tutus eris .

et pictagoras deorum velox sequitur gratia quem actibus pura commendaverit conscientia . Et idem hostia divinis deorum altaribus nulla maior est quam conscientia supplicantis . Et Augustinus de compuntione et conatu contra consuetudinem increpabat me conscientia intus rodebar et confundebar pudore orribili etc . Et Seneca de .iiij^{or} . virtutibus invidum non facit animum nisi reprehensibilis vite conscientia . Et Socrates famam sepe fallere poteris conscientiam vero nunquam . et preter istum phylosophum socratem qui fuit tempore artaxerxes et fuit Archellay discipulus fuerunt alij duo quorum nomina huic simulantur unus senocrates quem tullius esse dicit phylosophorum gravissimum Alius ysocrates qui fuit orator tempore (1) . hoc tibi dico quia sepius aliqui errorem scriptorum tollere intendentes unum ad alium reduxerunt Redeas ad materiam . addens quod hic socrates inquit prima virtutum maior est conscientia secunda con-

Tunc pura sum et simplex dum nichil ago nisi quod palam possum . (2)

fidentia Et quoniam de conscientia fit hic sermo Ecce quod tibi eam in figuram presento ut alias in quodam officio et alibi presentavi . Vide eam nam cor extraxit sibi de latere tenensque in manibus omnibus hostendit ut attendas quod homo qui puram conscientiam habet potest secure velle ut omnes videant mentem suam . Unde loquitur ipsa figura dicens tunc pura sum et simplex dum nichil ago nisi quod palam possum de hac materia vide testimonium et glosas super-

(1) D' incerta lettura ; parrebbe Ethy nel margine inferiore della colonna.

(2) L' iscrizione è posta sotto la figura,

signor (1) delo infedele ____|
 edi tutti serai _____|
 che nel peccato ofallo sentirai _____|

¶ *Crudelem minime formidabis* ¶ *Eris dominus infidelis, et etiam aliorum qui delicti consortes fuc-*

rius parte prima documento (2) .§. (2) et considera huius documenti totum testum sequentem . qui multum clare loquit et utiliter in hac parte . Et ad hoc faciunt quecumque similiter eadem parte superius scripta sunt . Sequitur alia lictera que talis est . *amicos in presentia etc* . multum in hoc aliqui delectantur . Sed credo quod loquatur modo de christi pauperibus quibus subvenisti . vel de bonis operibus que fecisti . Unde illud catonis potestcum vivere usque ad mortem stare . Securam quicumque cupis perducere vitam . nec vitiis habere animum que moribus hostent . ¶ hec precepta tibi semper legenda memento etc . c. 91 c. *Succedunt opera etc* . nam si virtus ob beatam vitam ut Augustinus inquit nos ducit, nichil virtutem esse affirmaverim nisi summum amorem dei etc . quod facit ad licteram . Et illud petri vitalis provincialis hom nos dovria tardar de ben dir ni de mielç far tant qan vida lies presens qal segles non es mais vienz . e qi plus se fia maior follia etc . *bonus etc . heres* . ista sine dubio magna tibi debet esse leticia . si aradice tua provenit arbor bona ut inquit vallerius libro .xx°. *imbrigatos* et istud etiam verum est nam de omni onere cuius causa fueris in eorum dampnum dolendum tibi est merito . *si plene amoris* idest dei . *documenta* idest mandata *ut de contrario* scilicet de faciendo contra deum penam feres quod est infra . unde audi tullius certe si omnes deos hominesque celare possimus nichil tamen avare vel iniuste vel libidinose faciendum est et illud si scirem deos ingnoscituros etc . sepius allegatum .

Tria quoque etc . hic ponuntur alia tria que in morte ad letitiam te similiter commitantur . de quibus per ordinem est videndum et prius de primo quod est *salvationis fiducia* . et spes eterne beatitudinis . de qua supra in parte spei latius dictum est que vj^a huius libri pars est . et intel-

(1) B signor

(2) Lacuna nel testo.

Tu non temrai tempesta ne fortuna
 che vita e morte ognuna
 sicura ti verrea
 che non aspetterae (1)
 lo tuo exito pena
 ne vita for che in cio challegro mena

rint vel peccati . ¶ *Timor ate fugiet, intempe-*
statibus et fortuna ¶ *Eo quod in vita, te plena*
tuitio, commitabitur et in morte ¶ *Nam tuus*
penam exitus, me vita sperabit aliud quam iocundum

circa
 mani

ani- lige hic de salvatione anime . Animam quippe Ade tradit
 Augustinus de proprietate anime cum angelis sine corpore
 fuisse creatam et postea ad corpus creatam accessisse quia
 naturaliter inditum fuerat ei velle (2) Alij dicunt eam creatam
 in corpore Sed quicquid de illa extimetur certissime de
 aliis est tenendum . quia in corpore creando infunditur (3) .
 Anima itaque humana est substantia rationis particeps regendo
 corpori accommodata et in hoc differt ab angelo quia est cor-
 pori unibilis et quia non habet distinctionem personalitatis et
 quia vim habet quandam componendi intelligibilia cum sensi-
 bilibus quam non habet angelus et quia licet inter eam et
 deum non sit medium quantum ad naturam et etiam quantum
 ad eternam fruitionem est tamen quantum ad presentem illu-
 minationem quam scilicet ipsa recipit ab angelo angelus autem
 adeo Item quia anima ad beatitudinem ordinata est et in
 se et in corpore . Angelus autem tantum in se non est
 autem anima ita simplex ut careat omni compositione deus
 autem omni compositione caret ut dictum est supra in glosis
 prohemij huius libri . circa hoc et circa multa tractatus de
 anima longus occurreret ut de immortalitate anime et ymagine
 trinitatis in ea et de localitate et quantitate anime et de unione
 anime ad corpus et de ...tibus (4) anime et de ratione et sensua-
 litate anime ac de aliis multis de quibus gratia brevitatis (5) et

(1) B aspetterae (2) Nel margine della colonna, in corrispondenza presso a
 poco di questo brano, è un segno a forma di scudo, riportato anche nel margine
 inferiore della colonna, del quale non comprendo il significato. (3) Par

corretto da infunduntur (4) Non comprendo questa parola, la lettura delle
 prime due o tre lettere essendo impedita da una rasura. (5) Segue alie
 cancellato.

Non temerai povertate ne guerra
 serai produomo in terra
 girai col viso chiaro
 seratti ancor piu caro
 chavrai liberamente
 ogni sciença di che srai volente

¶ *Inopiam non timebis , nec guerram* ¶ *Eris in terra probus .* ¶ *Cum facie ibis clara,* ¶ *Et adhuc carius erit tibi, quod omnem quam affectaveris, scientiam, libere adipisces .* ¶ *Et econtrario*

incapacitatis huius operis taceamus tu autem aliqua de ipsa superius parte prima documento .vº. in magna glosa videbis et infra in ultima parte libri . de ista anima diversis erroribus maculati et obfuscata fuerunt phylosophi quos et si facillime solvi possint et irritari, attamen propter rudes obmictamus eosdem . Sed cum hic dicat lictera salvationis fiducia etc . quero ate quomodo salvaberis Breviter respondebo ut vide licet dei et ecclesie mandata sequaris et cum forte peccaveris convertaris ad deum de quibus et si sepius hoc libro in locis variis dictum sit et supra maxime parte prima documento .viiiij. per totum et supra de summa trinitate et fide catholica in glosis prohemij tamen aliquid sub compendio hic ponamus videlicet ut si forte peccaveris de dei clementia non difidas doleas et contritionem habeas corde puram et demum ore proprio tua confitearis peccata de quo tibi dicitur etiam supra in parte prudentie .vijº. documento undecimo . et videas si latiora super hiis quesieris de penitentia distinctione prima in summa et per totam distinctionem ubi de omnibus invenies claritatem . quia tota illa materia longa esset . *temporalis vile despectio* . iuxta illud catonis despice divitias si vis animo esse beatus quas qui suscipiunt mendicant semper avari commoda vere nullo tibi tempore deerunt . si contentus eo fueris quod postulat usus . quia ut dicit Quintilianus in libro causarum causa .vijº. paupertatis proprium est ubi alia deficiunt exercere libertatem . de hoc multa habes supra . parte prima documento .ijº. in testu et glosa . dum essem in curia tempore istius domini clementis in camera camerarij sui, dominus petrus de columna sancte romane ecclesie cardinalis loquebatur ei in favorem quorundam expediendorum inter cetera dicens ipsi procurabunt quod usque ad certum tempus

despice temporalia

c. 92 a.

Eper contraro aveduto ti faccio
 che non fia si vil braccio
 che tu forte non tema
 sai consciença (1) scema
 e crederai cavegna
 che ferma terra apena ti sostegna (2)

c. 92 a.

*facio te pru || dentem, quod tam vilem brachium
 non videbis, si conscientiam habeas defectivam, quem
 non timeas ultra modum ¶ Credesque contingere,
 quod firma te sustineat fere terra. ¶ Omneque*

c. 91 d.

fiet talis provisio camere . Ille camerarius respondit de dabo non curo plus presens laudo futuro plus valet hoc tribuo quam tribuenda duo Illa die infirmatus est et infra .x. dies cum toto auro suo decessit et forsitan minus bene . unde Roma rapit marcas bursas exaurit et arcas ut tibi iam parcas fuge papas et patriarchas Namque sunt ibi plures quam celi sidera fures . *In tua etc . patria* licet hoc dicat hic testus non dicit || id ut consilium quod impendat sed dicit ita contingere . ideo super hac lictera non insisto . Alchybiadex socraticus tamen inquit in aliena securius esse tumultum defunctorum sed forte ad se excusandus hoc intulit ipse enim ab ateniensibus propter invidiam profugit ad lacedemones qui erant Ateniensibus hostes sed iterum apud lacedemones virtus eius plus invidie contraxit quam gratie de hoc refert Boetius in de consolatione dixisse aristotilem quod siquis linteos haberet oculos ut interiora corporis humani posset inspicere videret illud corpus Alchibiadis quod in superficie pulcerimum erat intus esse turpissimum hic ut refert vallerius discipulus fuit socratis et de hoc Augustinus cum se beatum putaret quia dives pulcer et eloquens socrates cum eo disputavit et demonstravit quam miser esset . et tantum suis rationibus exagitavit eundem, ut ipsum flere cogeret . *Et econtrario* revolvit se quasi ad minas si non pareres amore . *si finis tempore, etc .* Quintilianus in libro causarum causa .iiij^a. siquis sciat quis sit finis bonorum que vera felicitas nunquam sibi videbitur privatura morte periturus necesse est in factivus otiosus ardor erumpat et excedat omnem calamitatem diebus

(1) B consciença

(2) B sostengna

Et ogni (1) sogno vision e baleno
 di paura si pieno
 ti generra nel quore
 pavento e gran dolore
 cho veduto (2) avvenire
 per cio persone for di se venire

somnium visio atque fulgur, in tuo sic corde, timorem inferet et dolorem, quod personas ideo dementes fieri, quasdam vidi ¶ *O thesaurus qui anemine potest emi.* ¶ *Inextimabiles divitie* ¶ *Dulcedo*

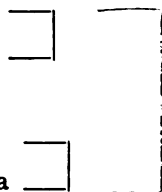
ac noctibus timere . et accedit illud virgilij eneydos iij. degeneres animos timor arguit etc . Sequitur aliud documentum .

Hinc tibi etc . Istud iij. documentum spetialissimum ponit donum de conscientie puritate Unde hic forte melius residebat tractatus de conscientia qui supra primo ponitur documento . sed nichilominus hic aliqua exponendo notemus . *hoc super gaudia gaudium* verissimum ut evangelium verbum est . unde posset intelligi de hoc dictum illud boetij liquet igitur beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum . Et illud delfiche sibille qui mundat mentem vitam auget hoc semel cum responderet ad Ely cuius tempore fuit in etate tertia et in ipsa similiter etate tertia claruit delphyca sibilla . *tutus eris* et liber ad omnia . quod naturale desideratur agentibus Unde Julius celsus libro primo . naturale est omnes homines studio libertatis incitari et conditiones servitutis hodie . quia imperium summe dominationis inquit plato esse apud unum officia eius penes multos ut legitur in apologetico Tertuliani . *crudelem minime etc . formidabis* Vide quid innocentia operatur Innocentior enim puritas semper que non habens principium intellectus autem principium . heticorum .vijº. *eris dominus infidelis etc . hec videtur mala lictera* . quia illud esset malum dominium . sed expone sic quod timebunt te mali et sic coercens eos poteris proficere cum eisdem . *timor etc .* et de hoc dictum est *in tempestatibus* idest

(1) B ognj

(2) B coveduto

Ai thesoro che comprar non ti puoi
 e che fai grandi ituai
 ricchezza inextimabile
 dolcezza incomparabile
 mente chiara e sincera
 doglioso quel che non ti porta intera

incomparabilis, clara mens et sincera, qui te non gerit integram dolorosus. ¶ Beatus qui merebitur, ad tam alti statum culminis evocari + ad quem presentialiter sum itura. ¶ Hoc vobis predico,

c. 92 a.

in adversitatibus *et fortuna* idest in casu et periculo . *et in morte* quia mors lugenda non est quam immortalitas consequitur . ut dicit tullius in de senetute . Et (1) ibidem quieto et pure atque eleganter apte etatis placida et levis est senectus nam ipsa bene apte vite beneficiorum et multorum recordatio iocundissima est . senectus honesta est si ius suum retinet . quod est notabile . et idem in phylippica .xiiij^a. brevis nobis data est || vita . Unde summum crede nephas animum preferre pudori et propter (2) vitam vivendi perdere causas . ut Juvenalis inquit libro .iij^o. *nam tuus penam etc* . de penis inferni habes supra parte secunda documento primo . § in penam (3) *inopiam non timebis* (4) quod comune vitium est iam vivimus ambitiosa paupertate omnes . et quantum quisque sua nummorum servat in arca tantum habet et fidei nil habet infelix paupertas durius in se quam quod ridiculosos homines facit . Iuvenalis . Sed ita contingit stultitie ut dicit tullius in tusculanis questionibus proprium est aliorum vitia cernere suorum oblivisci quod verendum est . Sed si verecundiam summerent delinquentes veniret illa ob gratiam cum verecundia parens sit omnis honesti consilij tutela solempnium officiorum innocentie magistra cara proximis accepta alienis omni loco et tempore favorem preferens multum ut inquit Vallerius libro .iiij^o. *nec guerra* ista lictera et sequens ibi eris in terra probus idest audax sunt glosate si bene attendas . *cum facie ibis clara* super hoc vide supra eadem parte circa conscientie figuram . *scientiam*

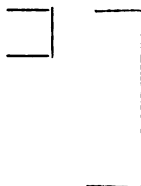
(1) Seguono nel ms. le parole ibi et cancellate.

(2) Segue nel ms. vitam vi cancellato.

(3) Nel ms. nam finale è aggiunto sopra.

(4) Seguono due lettere cancellate.

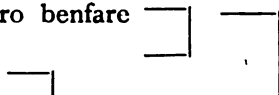
Allegro quel che degno esser chiamato
 acosi alto stato
 dove ne vado io ora
 dicolo avoi ancora
 poi vi prego veggiate
 la grata donna et in lei speriate

*denique vos deposcens, dominam que nunc sequitur,
 gratam inspicere . in ipsamque sperare . ¶ Cum
 hec sit illa que potest, de gestibus vobis retribuire
 vestris bonis ¶ Ad vos ideo hanc transmittit,*

libere etc . istud erit summe gratiosum erit enim mens
 tua non occupata cogitationibus omnis enim cogitatio multis
 est obstructa difficultatibus ut inquit tullius in dialago ad
 ortensium . Et illud senece in matura morte una est
 virtus que nos immortalitati donare possit et pares diis facere .
Et e contrario etc . modo ponit contrarium ad contrarios
fere terra quia ita facit conscientie remorsus *dementes fieri* .
 loquitur amor . qui omnia vidit et dicit quod ob timorem
 similem et similia vidit aliquos fieri mente captos et ego etiam
 istud vidi . *Olhesaurus etc .* modo incipit hic etiam so-
 lemnpnicare commendationem puritatis quasi ostendat nil ad
 istud sufficere in laude Et vide quomodo loquitur eloquenter
 hic amor hoc loco . ornamenta enim eloquentie consistunt in
 pronuntiatione aperta ut inquit Vallerius . *dulcedo incompa-*
rabilis etc . ad quod posset accedere illud boetij in arisme-
 trica est enim inquit sapientia rerum que sunt et que sui
 mutabilem substantiam sortiuntur comprehensio veritatis esse
 ea autem dicimus que nec intentione crescunt nec varietatibus
 permutantur sed in propria vi semper sua se nature subsidiis
 nixa custodiunt *qui te non gerit integram etc . dolorosus*
 et vere ut tunc in eo veniat quod inquit Alanus de plantu
 nature . heu quam precipitem passa ruinam virtus sub vitio
 victa laborat virtutis spesies exulat omnis laxantur vitia frena
 furoris languet iustitie lucifer huius . vix umbre remanet
 umbra superstes extinctumque sui sidus honoris deflet lucis
 egens noctis habundans dum fulgur scellerum fulgurat orbem .
 nox fraudis fidei etc . Vide itaque quod nichil est tam
 plurale quam bonitas ut inquit de oratione quod legatio et
 triumphus est innocentie non peccare ubi licet posse in quem
 plus potes peccare desine dicta sunt platonis . Iste ut dicit

Chelle colei (1) che del vostro benfare
vi puo guidardonare
epercio lavi manda

*ille cuius imperio, totam quam retinet comitivam,
convenit obbedire* ¶ *Nam de gente singuli sunt*

c. 92 b.

Eusebius in cronicis cum dives esset et caros eius diogenes
lutatis pedibus conculcaret ut posset vacare phylosophie elegit
Academiam villam ab Urbe procul non solum desertam sed
et pestilentem ut cura || et assiduitate morborum libidinis in
penis frangeretur . Unde et plures eius discipuli oculos
sibi effoderunt . et de talibus forte lex loquitur digestis de
iniusto rupto testimonio facto lege nam et si sub conditione .
ibi ad iactationem ut quidam phylosophi etc . vide ibi .
Et ut dicit Elyvandus huius platonis fuit consuetudo libros
suos intitulare nominibus magnorum suorum vel eorum qui
magistros suos docuerunt ut maiorem ex eorum nominibus
auctoritatem verbis et rationibus suis acquireret . ita fecit qui-
dam intitulans librum de contemptu mundi prosaicum sub
Innocentio papa . sed male ut michi videtur nam posuit
nomen suum et donum quod faciebat hostendit mendacio
communitum . *beatus etc . culminis* Vide non potuit
puritatem altius tollere argumento eorum que inguea sunt que
sua subtilitate altius adscendunt . vel dic *culminis* . idest
civitatis superne . est igitur magnum opus ut dicit ovidius
de arte amandi mores composuisse bonos nec que preterit
ora redire potest . Non igitur expectes ad senetutem puri-
ficari sta paratus Senem autem nullus utique laudabit quo-
niam verecundabilis nichil enim extimamus oportere ipsum
operari in quibus est verecundia heticorum iiij^o. lento enim
gradu ad sui vindictam ut inquit Vallerius libro primo divina
procedit ira tarditatemque sui in gravitate compensat . *sum-
itura* innocentia est que loquitur *hoc vobis predico* modo
expedivit se de parte sua et predixit nobis se ituram ad gloriam
ut idem sperantes ad bona facienda conemur per que possimus
sue pulcritudini conformari . et invitat nos ad sequentem
dominam audiendam . *gratam etc .* de ipsa vide in parte
proxime sequenti . *que potest etc .* de hoc etiam ibi vide .
Ille cuius etc . de divino loquitur amore . expresse quod

volvitur se ad
se[quentem
dominam]

(1) B coley

colui (1) che cio che manda —|
 ubidir si convene —|
 da tutta quella masnada che tene —|

*illius, cuius potentia est tam grandis, quod si glosc
 id expriment, non modicum laborabunt .* ¶ *Hoc*

sequens lictera manifestat . *cuius potentia etc .* de istius
 potentia habuisti supra in glosis prohemij et in variis partibus
 libri huius . *terreni hominis .* nec etiam angelorum ut
 supra in glosis allegati prohemij habuisti . Et sic tota ista
 lictera est glosata ¶ Sequitur audire siquid novum hec loco novi
 puella in suo discessu anobis vel proprius adscensu ad gloriam
 recitavit et dicas quod sic ¶ Nam inquit illa domini ad
 placendum vobis libenti animo latius persisteremus vobiscum
 Sed tantus est caritatis ardor qui nos trahit ad deum et hunc
 dominum nostrum amorem quod non possumus amplius immo-
 rari . Surrexit tunc Garagraffulus gribolus et inquit ut eam
 saltem aliquantulum teneret in verbis delectabatur enim iste
 in audienda illa quam plurimum dicite michi quero ante de caritate
 vestrum discessum quid sit caritas Istam vile reputans post-
 quam de caritate sermonem fecerat sic transire respondit .
 caritas est ut michi videtur recta voluntas ab omnibus terrenis
 ac presentibus prorsus adversa iuncta vero deo inseparabiliter
 et iuncta igni quodam (2) spiritus sancti aquo est et ad quem
 refertur incensa . Inquinamenti omnis extranea . corruptionis
 nescia nulli vitio mutabilitatis obnoxia super omnia que car-
 naliter diliguntur excelsa . affectionum omnium potentissima
 divine contemplationis avida . In omnibus semper invicta .
 summa actionum bonarum salus morum finis celestium pre-
 ceptorum mors criminum vita virtutum virtus pugnantium palma
 victorum anima sanctarum mentium causa meritum locorum
 premium perfectorum sine qua nullus deo placuit cum qua nec
 potuit aliquis peccare nec poterit fructuosa in penitentibus
 victoriosa in martiribus operosa in omnibus omnino fidelibus
 ex qua quicquid est boni operis vivet . Verba sunt prosperi
 in libro de vita contemplativa et ponitur de penitentia distin-
 ctione .ij^a. caritas . In qua distinctione per totam in testu
 et glosa illa que circa istam dominam caritatem sciri conve-
 niunt videatis latissime per vos ipsos . Illa enim que inibi

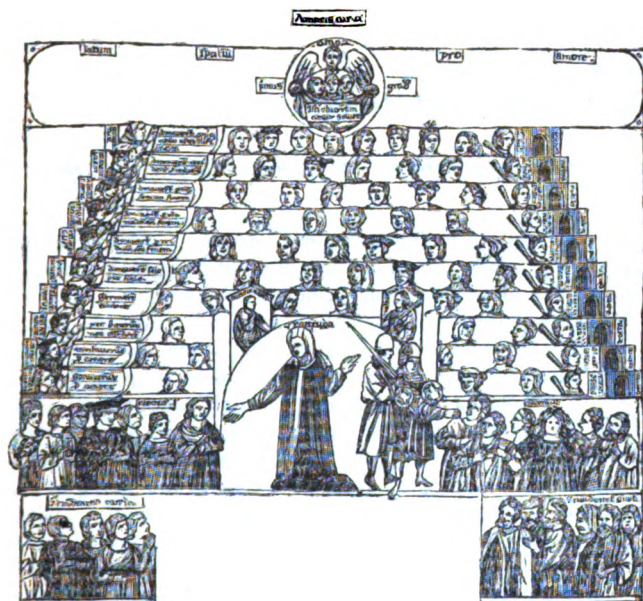
(1) B coluj

(2) Il ms. quoda senza segno d'abbreviazione.

Che tutti son dela gente di quello [
 cha tanto poter ello]
 che ben lavoreranno [
 le chiose sel diranno]
 ma non e duom contarlo [
 ne solo ancora pur ben extimarlo]

tamen dicere, vel tantummodo extimare, terreni hominis non existit .

reconduntur et que nos etiam dicere valeremus nunquam ipsa
 sufficerent quo ad eam . Hiis dictis surrexit de cathedra ut
 puella nullis aliis verbis factis quamquam illam iste Garagraf-
 fulus niteretur alliis questionibus continere Ridebat hec
 adversus eum dicens dimicte me frater tu es displicibilior
 homo quem viderim et ridebat denique victa tediis se revolvit
 ad omnes et inquit certe si non essent in celis gaudia
 discessum quererem propter istum . Or notate .

INCIPIT PARS .XJ. DOCUMENTORUM AMORIS SUB c. 92 b.
 GRATITUDINE QUE HABET DOCUMENTA DUO . PROHE-
 MIUM AD HANC PARTEM . (1)

Gratitudine a nome
 la donna che voi depinta (2) vedete

PROHEMIUM. c. 92 b.

Gratitudo hec domina, quam videtis hic pictam,
 describitur ¶ Et venit ad vos qui in statu

Sequitur nunc videre de parte .xj^a. cui adscribitur grati- c. 92 c.
 tudo . de qua primo quid sit et unde dicatur videndum
 est . Secundo quis sit eius effectus . Tertio que sibi
 forma datur et quare . Quarto et ultimo Quare potius ad
 hanc partem dirigitur . Et utrum ad alias pertineat et ad
 quas . De primo itaque dixerunt quidam gratitudo est

(1) B PARTEM . VULGARE .

(2) B dipinta

Evieni avoi che sete
finiti nello stato dinnocença

innocentie decessistis ¶ *Ponite itaque ad ipsius*

debitum quo soluto nomen assummit virtutis . Alij dixerunt
gratitudo est nobilis animi motus ad debitum persolvendum .
Et dic quod Gratitudo asui principio virtus est Et sicut
ingratitude vitium est detestabile valde sic gratitudo virtus
est nobilissima et excellens de qua vide aliqua que ponuntur
ad hanc facientia supra in parte discretionis in principio in
glosa . Et postea que secuntur . Dixit nanque Massenius
in libro de actibus amicorum circa finem quod hec domina
gratitudo talis erat nature quod apud gentes quaslibet in tanta
reverentia ducebatur, quod possessor eius primo dei gratiam
attingebat . Secundo gratiam hominum temporalem . Ter-
tio quidem sui tutissimam potestatem . Gratum inquit oculo
deus intuetur benivolo et prospera manu tangit hunc terreni
homines exaltare nituntur hij ex hac virtute inter gentes sumpta
fiducia quas quando se mala presumere ¶ non formidant
oblocutores non metuit et corona quadam heminentie se
existimans coronatum, non ex superbie, vitio, sed ex virtutis
confidentia tutus progreditur . et infra quia hoc prolixè pro-
sequitur huius loci respectu quo nos omnia referendo locare
nequimus Reperio in quibusdam fabulis Maronti quod Gratus
celebravit convivium ingratorum quo convivio expedito inquit
gratus ¶ dicite michi viri credunt ingrati ingratitude
vitium esse . ¶ Unus ex illis, aliis approbantibus respondit .
quod ingratitude ingnorabat . ¶ ac ille replicavit ¶ In-
gratitude est ignorare collata ¶ per quod videtur intellexisse
adeo et homine ¶ Illi autem omnes una voce dixerunt
Multa conferuntur hominibus que ipsi merentur et si merentur
non obligantur ¶ Gratus ait ergo siqua recipitis (1) vobis
forsitan deberi extimatis ¶ Iterum omnes clamaverunt que
deberi ex iam per nos factis aut fieri ex ipsis vel aliis factis
nostris ¶ Tunc gratus dixit heu michi qui nil recipio nisi
semper indignus et finita est disputatio inter eos . de quo
ultimo verbo grati, predicti postea ingrati murmurantes deri-
xerunt ¶ illum aquo non minor quam ex omnibus supra-
dictis eorum ingratitude colligitur . Gratus enim agratia
dicitur et significat tria nam gratus acceptabilis placitus . Et

c. 92 d.

c. 93 a.

(1) *Il ms.* recipipitis

Ponete providença
ala sua forma e srete certi poi

formam respectum, et eritis certi post hoc, quare

gratus dicitur memor beneficij et gratus idem remunerator ex hiis habemus gratitudinem sumptam et componitur ingratus homo in gestibus contrarius gratus etiam dicitur quasi gratie datus et est ethymologia . Et producit primam unde Oratius grata superveniet etc . Item habemus quod gratificari summitur pro gaudere vel gratias agere seu gratum facere vel equiparare unde gratificus idest gratis vel gratum faciens proprie enim dicitur gratificus qui facit bonum gratis gratiosus qui plus unicuique quam mereatur . tribuit et gratus tantum animo gratificus et animo et corpore licet gratus sepius pro utroque summatur . Sequitur de secundo . scilicet de effectu de quo brevitatis causa tibi respondeant dicta Massenij suprascripta . Tertium ultimo cum expositione lictere reservemus . Dic ergo de quarto in hunc modum quod hec domina ut breviter huic particule satisfiat ad omnes huius libri partes pertinere censetur . huic tam parti preponitur merito que in eternam vitam introducit electos . Redeas nunc ad tertiam ut de forma illud cum expositione lictere ac totius curie superius presentate insimul explicando . Unde incipe ibi *gratitudo etc* . de qua superius dictum est nichilominus tamen quia ratione officij ista domina divina misericordia dici potest quantumcumque qui bona egerunt vitam mereantur eternam . eo quod saltem in eo quod per redemptionem nostram fecit misericordia eius nos habiles ad gratias promerendas dicas cum gregorio quod misericordie dei mire sunt cum nobis ad memoriam nostre miserie revocantur Et augustinus nullus de misericordia dei desperet maior est sua misericordia quam nostra miseria Et idem de bono perseverantie post casum hominis non nisi ad gratiam suam voluit pertinere ut homo non recedat ab eo et bernardus in sermone de assumptione beate Marie triplicem gratiam divinitus accepimus unam qua convertimur aliam qua in temptationibus adiuvamur . Tertiam qua probati remuneramur . prima nos initiat per quam vocamur . Secunda provehit qua iustificamur tertia consumat qua glorificamur . prima est beneplacitum secunda meritum . tertia premium . Et ambrosius omnes enim substinet deus sciens exitus singulorum et utique bonis prodest quod malos expectat sicut homo non abicit vestimentum statim quando habet maculum vel dissu-

de misericordia divina

Per che mandata anoi
 da quel signor che tanto isuoi (1) honora

*ab illo domino qui suos in tantum nititur honorare,
 ad nos hec domina delegatur .* ¶ *Super porta*

c. 93 b.

de iudicio
 generali

turam, sic nec deus peccatorem sed lavat ipsum per gratiam et resultat per veniam . Magnam nebulam radius solis dissipat et respectus divine misericordie magnam culpam solvit . Item idem substituit in multa patentia malos quos cum posset iudicare statim diu substituit ut non possent conqueri dampnati . et dic quod misericordia est clemens et equalis in omnes dignatio et in afflictos compassibilis animi inclinatio . Et vide super hiis notata supra in glosis prohemij et in aliis partibus libri huius . *et venit* idest mictitur ab amore divino *ad vos* . idest propter vos . et contra malos *ponite* lictera istius .§. prohemium est ad sequentia . et dic ad ipsius formam . idest ad totius || curie descriptionem qua inspecta et considerata bene posses pendere statum suum . *Super porta presidet etc* . Super ista lictera istius .§. et sequentis vult amor totum generale iudicium presentare Unde latissimis eget glosis, or adverte . quia omnia que circa istam materiam recitando ut plena rei posset haberi notitia viderentur adducere nil esset aliud quam librum totum de ipsa tantum materia implicare . ¶ Igitur aliqua utiliora subdentes per brevia respectu materie transeamus . Et primo quero quando sit ventura ista dies finalis iudicij De hoc dicas certum fore neminem mortalem esse qui noverit nisi forsitan id dominus de speciali alicui gratia revelaret iuxta illud non est vestrum nosse tempora vel momenta etc . Sed quamquam hoc sit verum nichilominus aliqui voluerunt circa ista quedam predicere quorum aliqua videamus Methodius martir inquit In novissimo .vj°. miliario seculi exhibunt filij ysmael de heremo et erit adventus eorum castigatio sine mensura tradidit deus in manu eorum cuncta regna propter peccata eorum et scellera etc . tunc apparebit filius perditionis qui dicitur antechristus . et de hoc vide supra in glosis iustitie partis scilicet .viii°. circa finem . Abbas Johachin dixit . Ab anno domini Millesimo ducentesimo et ultra suspecta sunt michi tempora et momenta . In quo

(1) B ysuoii

Sula porta dimora
et alla aperta ecerti (1) dentro chiama
Et asergenti clama
cheli sinistri non lassin venire

presidet, et aperta illa, quosdam evocat ad intrandum . ¶ *Servientibus autem clamat, ne sinistros*

novo ordine Samuelis exorto Ophyn et phyneos sacerdotes et pontifices dei aromane rei publice . (2) captivantur capietur archa ecclesie belym quoque idest summus pontifex corruiet etc . ipsam autem ruinam ecclesie tales necesse est predicare et plangere quibus et voluntaria paupertars arrideat etc . legitur autem anticristus in babillonia de tribu dari nasciturus . Commestor dicit quod aprincipio conceptionis illius diabolus in uterum matris eius descendet cuius virtute deinceps aletur puer et nascetur et adolescet . Sed alij dicunt et forte verius quod more ceterorum hominum adie conceptionis sue habebit angelum sui custodem usque ad annos discretionis tunc autem extolletur etc . et (3) diabolus occupabit eum . hic quoque cum yerosolimam venerit circumcidit . se asserens esse christum in lege promissum . et nostrum verum christum deceptorem fuisse ac magum . Judei enim ad illum confluent et credent in eum . et templum aromanis destructum rehedificabunt . dicetque hic se deum esse summum . et faciet signa atque prodigia que dicuntur mendacia . Mictet per mundum legatos et annis tribus et dimidio quibus ipse regnabit ecclesias persequetur Tunc emictet eliam dominus et Enoc famulos suos viventes in paradiso terrestri utant et corda filiorum ad patrem convertant Et eo tempore in christum convertentur iudei Illos cum Ely et enoch occidi faciet antichristus post predicationem tunc tribulatio et iuxta visionem danielis veniet antichristustis verticem oliveti ibique seductor ille peribit unde salvator noster ad celos adscendat cum enim sederit in eodem loco in papillione ait Ambrosius dominus yesus christus hostendet se illi et interficiet eum spiritu oris sui Ipse nanque clamante in aere morietur antichristus per Michaellem ut dicitur fulminatus . Post mortem vero eius non statim veniet ad iudicium dominus sed ut ex libro danielis intelli

(1) B etcerti
ob cancellato.

(2) Lacuna nel testo per una parola.

(3) Segue nel ms.

c. 93 a.

Veglia ela donna edire
 come la dentro honorata e veduta
 Non seria gia creduta
 da quella gente che per se mal grata

c. 93 a.

in curiam patiantur intrare ¶ *Vetus* || *est domina,*
et narrare, qualiter inibi honoratur, ab hiis qui sunt
a se ipsis ingrati, difficile crederetur. ¶ *Vobis*

electis qui in illa turbatione titubaverunt .xlv. dies ad penitentiam concedantur . quando vero post venturus sit dominus ingnoratur . Eius tamen adventus multa signa precedent . que exprimit evangeli in ystoria scolastica leguntur signa x... dierum . que invenit Jacobus in annalibus Sed utrum continui an interpellati sic ¶ prima quippe die eriget se xl.. cubitis super altitudinem montium stans in loco suo quasi murus ¶ Secunda tantum descendet ut vix videri possit ¶ Tertia marine bellue apparentes super mare dabunt rugitus usque ad celum ¶ Quarto ardebunt mare et omnes aque . ¶ Quinto arbores et erbe dabunt rorem sanguineum . ¶ Sexto ruent hedificia ¶ Septimo petre ad invicem collidentur . ¶ Octavo veniet generalis terremotus . ¶ Nono equabitur terra ¶ Decimo exhibunt homines de cavernis . Et amentes nec mutus potestatem loqui ¶ Undecimo surgent ossa mortuorum et stabunt super sepulcra ¶ Duodecimo cadent stelle . ¶ Tertiodecimo morientur viventes ut cum mortis resurgant ¶ xiiijº . ardebit celum et terra . ¶ Quintodecimo fiet novum et resurgunt omnes . ¶ Venturum itaque Judicem ignis precedet qui faciem huiusmodi peribuntque celum et terra non secundum substantiam sed secundum speciem . que mutabitur in aereum non ethereum ¶ Tantum

c. 93 c.

quidem adscendet ignis || aque diluvij . scilicet .xxv. cubitis super cacumina montium . ut hanc mundi partem a peccatis expurgent commissis ab hominibus . Et ignis iste non nocebit purgatis . Et erit malis consumptio bonis refrigerium . et quamdiu purgentur omnia perdurabit . Media quoque nocte venturus legitur dominus non pro ora temporis ut augustinus ait sed pro rei obscuritate idest occultatione Erit autem Judicis adventus ad instar fulguris subitus et corruscus Unde tunc sol et luna obscurari dicuntur, non sue lucis obscuracione sed veri luminis

Or non vo divisata
la corte damor dove questa porta
La ragion togli accorta
che tulavedi depinta edescripta

*adhuc insuper curiam non descripsi + amoris, ubi
ianua hec est sita ¶ De hoc quidem ratio est in
prontu Nam vides illam pictam superius descriptam-*

comparatione . Dominus autem in aere apparebit supra locum unde adscendit ut creditur . Et erunt coram eo quasi triumphi vexilla sue mortis instrumenta . crus videlicet clavi lancea et spongia . unde Crisostomus angeli signum crucis excelsis humeris portabunt et regalem nobis adventum tanquam vexillo et pompa regali precedentibus nuntiabunt . nec solum crucem sed et vulnerum cicatrices hostendent ut se vere illum qui crucifixus fuit hostendat Et dic quod mundo ipso ut predicatur purgato emictetur vox illa magna que in evangelio dicitur tuba . scilicet emictet angelos suos cum tuba et congregabunt electos a .iiij^o. partibus terre et iterum exhibunt angeli et separabunt malos etc . Et dic quod resurgemus omnes boni et mali in momento . Et resurgemus vere unumquodque in eo in quo primitus habuit optimum suum esse . Unde costa ade detracta non resurget in Adam Sed in eva quia formata mulier perfectior fuit homo . quantum ad conservationem speciei quam ante . Et tunc secundum apostolum electi ex diversis mundi partibus occurrent sibi invicem in virum perfectum idest in virilem perfectionem quoniam scilicet in statu etatis .xxx. circiter annorum et corporis plenitudinem et nichil in eo indecorum erit . sed omnia decentia Ibi erit sexus diversitas non quidem servieris usui seu libidini sed novo decori et divine laudi et unusquisque in ordine suo ut apostolus propheta etc . et qui in Christo quiescunt resurgent primi vivi etiam ut dictum est morientur atque resurgent Et anime de corporibus quasi per soporem egressae in momento reddentur eisdem . Omnibus itaque resurgentibus et in occursum Judicis apparentibus obviabit in primis peccatoribus illa facies delictorum suorum in tormento amarior conscientie remorsio timor desperatio et inextimabilis confusio tunc enim secundum apostolum cogitationes animam accusabunt . tuncque illud evangelij implebitur nichil opertum quod non reveletur etc . Tunc etiam electis

Vie piu chiara ederitta □
 chio non poria qui seguitando dare □

que multo clarius, aptiusque quam sequendo materiam, possem hic dicere vel referre ¶ *Vide itaque*

in aera domino occurrentibus et reprobis in terra quam dilexerant remanentibus in valle Josaphat iudicij sententiam expectantibus sedebit in aere . nube sibi ministerium exhibente prout in evis adscensione factum est sicque iudicium faciet . constipatus agminibus ac virtutibus celorum . omni quoque creatura armata ad ultionem inimicorum . In forma utique servi iudicabit deus in qua coram pilato iudicatus fuit . que et tunc non habens speciem neque decorem omnibus spectaculum fuit . et deinde in gloria decoris omnibus apparebit de qua et assistantium gloria et mirabilitate tractare longum esset . Separabit Iudex bonos a malis et connumerabit que pro nobis est passus . Et inter cetera sententia continebit venite benedicti et ite maledicti sive sono vocali sive alio modo . Ibunt igitur reprobi in supplicium eternum iusti autem in regnum vite . De igne vero futuro duplici scilicet eternali et transitorio dicere longum esset . De renovatione autem Augustinus et alij multa ponunt . que non omnia patitur liber iste . Johannes autem vidit sedentem . super tronum acuius conspectu fugit celum et terra et mare iam non est quia peribunt quidem hoc secundum speciem sed non secundum substantiam ut superius dictum est . Et ysaïas erit lux lune sicut lux solis septemplex sicut lux .vij. dierum . Et dicit ysidorus quod nec sol nec luna postea ad occasum sunt ventura . sed in loco in quo creati sunt sine fine manebunt . ne scilicet eorum claritate fruantur dampnati . Unde Abacuch sol et luna steterunt in habitaculo suo . et illud non occidet ultra sol tuus cum multis similibus . Anime quidem iustorum levabunt corpora sua de puritate terre que induent aque claritatem ignis subtilitatem et aeris levitatem . sive agilitatem . De inde quasi radius quidam a filio dei procedens ea subintrabit illaque clarificans prout magis vel minus glorificabit ita quod tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum . Ista corpora alimonia non indigebunt sed solo spiritu vivificata et subtentata et omnino absque ulla repugnantia spiritui obbedient . Qui vero motus illic talium corporum futuri sunt . diffinire non audeo . Nature enim et motus et status sicut et species decens erit . ubi quod non deceat

Vedi lagente stare

per gradi eper officii (1) comio dissi

gentem stantem, per gradus atque officia velud dixi,

non erit et ubi voluerit spiritus ibi protinus erit corpus . sine mora temporis aut impedimento ponderis || habebit tamen c. 93 d.
quoddam pondus suum secundum quod pondus dicitur impetus rei cuiuslibet tendentis ad locum proprium . Gravitatem quoque suam retinebit quantum ad exteriora violentie resistendum non quantum ad motum voluntarium impediendum . Cum enim nunc ut Augustinus ait tantum valeat natura corporum terrenorum animas deprimere seorsum cur non aliquando anime terrena corpora valebunt levare sursum . De collatione glorie sanctorum hominum et angelorum et dotibus animarum et deitatis fruitione referre longissimum videretur de dispari sanctorum claritate et plena sanctorum felicitate iterum longum . dic tamen quod hanc sanctorum beatitudinem vite facilius est consequi quam narrare . cuius erit cursus sine terminus finis quia qui claritatem dei vident nichil in creatura agitur quod videre non possint . Ammodo itaque tu qui volueris de predictis et similibus plura scire, varios libros invenies ea latius referentes, et nos quia locus ultra non patitur ad licteram redeamus . *Servientibus autem etc.* redit ad lic-
teram
hec lictera si predicta recenseas est glosata . *vetus est domina etc.* qualiter enim prefertur senectus habes supra parte prima in suo prohemio in testu et glosa *ingrati* dictionem istam referas ad id quod infra sequitur non quod supra ut videlicet facias ibi puntum suspensivum ad dictionem honoratur et dic postea difficile crederetur ab ingratis quia ingratus non credit alios esse gratos . *videbis etc.* ista lictera istius .3. cum duobus sequentibus videtur dicere quod amor ideo curiam non describit quia ex illius descriptione potest colligi quod oportet deinde sequitur vide gentem per gradus et officia ut alia vice dixi et postea dicitur quod ex glosis hec clarius colligentur sed dicas quod hec amoris verba non sunt . immo mei prohemiantis nam adhuc non cepit domina partem istam ex commisso sibi ab amore officio recitare Unde de primo dices ultimo de secundo videas de qua alia vice facta est per me mentio circa ista . Et respondeas quod olim Juveni michi amor paravit xxij. amoris questionibus respon-

(1) B officii

Quando lavi descrissi □
 altra fiata comandante amore □
 Edale chiose tore □
 porai di cio distese piu ragioni □

alia semel vice, amore hoc spetialiter imperante .
 ¶ *Porro poteris rationes, latiores ex glosis, summere de predictis .*

dere inter quas una quomodo habebatur ubi erat amoris curia et qualiter facta erat unde tunc per gradus et officia querente feo de Ameriis et informante amore curiam descripsi que quasi per omnia licet tunc picta non fuerit cum predicta concordat . In hac tamen quia debemus ardentius in hoc libro qui spirituali amori aperte subditur clarius illa loqui que ipsi possint probabilius adaptari licet diligens considerator alteram ad alteram reducere valeat satis facillime, tenui ob picturas certum ordinem circa quedam que prima facie viderentur ab illa prima verborum serie discrepare . de hoc itaque amplius non tractando breviter aliqua de presenti curia videamus licet ut testus dicit satis descriptio manifestet eandem . Et illorum sola dubia reddamus aperta Et dicas ante omnia quod ista curia est celestis curia . unde dic amoris scilicet divini . illos autem qui sunt in primo gradu dic martires fuisse qui pro fide et amore dei se permiserunt occidi . Et postea vide adestris et asinistris et supra et infra stare sanctos et stans per gradus secundum merita maiora et minora cum ordo sit parium dispariumque sua cuique loca tribuens dispositio ut dicit Augustinus de civitate dei .xviiiij. ¶ et de hoc dicitur superius parte prima documento (1) . in glosa . graduum autem distinctiones ex meritis adescriptionibus existentium in gradibus comprehendens Sed duos ultimos gradus melius exponam unde dicas de hiis qui cantaverunt pro amore quod hij sunt qui non fecerunt aliud in dei servitium quam deum laudare sed quia sunt inferiores ab hiis qui nec servierunt nec offenderunt videtur esse malus ordo dicas quod isti offenderunt sed infine recognoverunt se licet non amarant ut predicti ferventer . de Sonatoribus dic quod isti fecerunt adhuc leviozem recognitionem hostiarii autem sunt angeli

c. 94 a.

(1) *Lacuna nel testo.*

DOCUMENTUM PRIMUM SUB GRATITUDINE .

Mo qui la mente poni
chel primo da documento cotale

PRIMUM

Modo dirige ad hoc mentem, cum primum ut
sequitur prebeat documentum ¶ Quod (1)

de quibus habes tractatum plenissime quantum sciri expedit
et supra in glosis prohemij longam glosam ¶ custos magne
porte est beatus petrus . ¶ Scriptor intrantium est quandoque
unus quandoque alius ex evangelistis ¶ Officiales sunt pre-
lati de quorum manibus sanguis requiritur subditorum ut came-
rari scilicet pape (2) ¶ comes palatinus cardinalis ut ponas
unum pro reliquis et comes patriarcha et archiepiscopus
¶ scriptor camere Episcopus ¶ marescalcus Abbas ¶ Si-
niscalcus Archipresbiter ruralis ¶ Incisor Archidiaconus
¶ delator decanus ¶ cocus Archipresbiter in civitate . seu
ecclesia cathedrali ¶ nuntius quilibet sacerdos inferior
¶ Ragaçinus subdiaconus et ab inde infra . et intellige sub
abbate religiosos ¶ et isti sunt illi qui meruerunt celestem
curiam introire ¶ de gratitudine vero dictum est supra
¶ de custodibus autem dic quod sunt angeli ¶ de vocatis
dic electi ¶ de reiectis dic reprobi ¶ de sequentibus cu-
riam dic christiani . ¶ de invidentibus curie dic patereni seu
heretici et celicole ac Judei pagani etc extra fidem . ¶ Et
ista curia rudibus presentatur qui absque materia vix valerent
talia suo intellectui applicare . Sequitur ammodo videre (3)
de primo huius partis documento quod est tale .

Modo dirige etc . hoc primum documentum tractat et
breviter quomodo (4) huic domine valeas similari deinde
subdit doctrinas aliquas quibus ad introitum adiuvaris . Et
facit prohemium usque ad primum .§. de inde sunt huius
domine recitantis verba . Vide illa quoniam per que scripta
sunt hec glosis aliquibus non egerent . Sed dicemus aliqua

qui similabi-
tur gratis

(1) Segue nel ms. te espunto.
quid cancellato.

(2) Il ms. : . s . pp .
(4) Segue te cancellato.

(3) Nel ms. segue

Che tu ti faccia tale
 che non sia poi dasergenti cacciato ☐
 Ma da essa chiamato ☐
 epoi locato lassu in que gradi ☐
 Dove se avien che vadi ☐
 verra eternita donna seguente ☐
 Efarattintendente (1) ☐
 chellaltavita (2) chavrai con amore ☐
 Fia sença fin tuttoe ☐
 pur augmentando (3) in gran gioia e dilecto ☐

talem te facias, ut postmodum a ministris non videas te deiectum ¶ *Sed vocatum potius per eandem* ¶ *Et supra postea in illis gradibus collocatum, ubi si te ire contigerit, eternitas veniet domina quidem sequens, que faciet notum tibi, quod excelsa vita, quam habebis in curia cum amore, erit perpetuo, absque fine.* ¶ *Tendetque continuo in augmentum, cum delectatione ac gaudio, valde magno* ¶ *Nunc*

de Invidia

exponendo . *eternitas veniet* . loquitur de sequenti domina que sequenti parti preficitur . *de excelsa vita* de hoc etiam dictum est hac eadem parte superius . *perpetuo* de hoc etiam plenius in sequenti parte videbis . *cum delectatione etc.* . et de hoc etiam superius dictum est . *nunc autem etc.* . redit ad primo propositum . *hic etc.* . subiungit de doctrinis *Si videris etc.* . dicit iste .§. quod si vides aliquem qui deo servivit ante te qui etiam serviisti gratiam habere debes opus eius laudare *nam te etc.* . subdit rationes dicti moniti in hoc .§. et sequenti immo in tota possumus dicere sequenti lictera . *invidia etc.* (4) hec invidia ut damascenus inquit est tristitia de alienis bonis et Remigius Invidia est dolor de alieno bono Et ysidorus livor alieni boni punit auctorem nam unde proficit proximus inde invidus contabescit . et Gregorius in pastoralis parvi pendunt invidi quante cecitatis sunt . qui alieno profectu

(1) B Efaratti intendente
 ms. non è sottolineato.

(2) B chelalta

(3) B aumentando

(4) Nel

Mo torno aquel cho detto ☐
 come tu possa tal adivenire ☐
 Che tu non oda dire ☐
 non venir dentro che tu non se degno ☐
 E qui sor cio disegno ☐
 certe doctrine chentrar ti faranno ☐
 Se vedi che glialtri anno ☐
 gratia (1) damor prima di te laudare ☐
 Dei tu quel che vuol fare ☐
 che tal fiata tu non ti conosci ☐

*autem redeo ad quod dixi . quo scilicet modo , effici
 possis talis , quod non audias dici tandem , non intres
 quoniam es indignus . ¶ Hic nichilominus certas
 tibi doctrinas , exhibeo in hac parte , que te ad introi-
 tum adiuuabunt ¶ Si videris alios habere gra-*

deficiunt . aliena exaltatione contabescunt quante infelicitatis
 sunt qui melioratione proximi deteriores fiunt . etc . Et
 Augustinus ¶ de conflictu virtutis et vitii capitulo .vº. Si c. 94 b.
 ceteros virtutibus antecellis tutius tui profectus in loco infimo
 quam in summo te conservant . semper enim de alto peior
 fit ruina . et oratius Invidus macrescit rebus opinis . etc .
dicique semper etc . Ista lictera ammodo plana est . et <sup>redit ad lic-
 teram</sup>
 loquitur de ingratias de quibus habes supra spetialissimum
 documentum parte prima numero .xviii. *intra curiam* su-
 baudii celestem ut dictum est . *altius collocari* . Videtur <sup>de pulcritu-
 dine</sup>
 quod in curia celesti dentur loca ut in ordine decurionum de
 quo dic quod augustinus de vera religione capitulo .xxvij.
 inquit ita dedicantur omnia officiis et finibus suis in pulcri-
 tudine universitatis ut quod oremus in parte si in toto consi-
 deremus plurimum placeat quia nec in hedificio indicando
 unum tantum angelum considerare debemus etc . Ista enim
 ut inquit que propterea sunt infirma quia partibus imperfectis
 tota perfecta sunt seu in statu seu in motu pulcra sentiantur
 tota considerata sunt si recte volumus iudicare Et idem
 in eodem capitulo . omnis res vel substantia vel essentia
 vel natura vel si aliqua verbo alio melius enuntiatur simul habet

(1) B graça

c. 93 b.

Evie piu disconosci □
 lovre che fanno quey (1) canno lagraça □
 Mal fa chi non ti saça (2) □
 invidia inver colui chaquistar vede □
 Etuttor dice e crede □
 di quel che per defecto (3) suo gliavene □
 Disaventura il fene □
 pensi far lovre emerito non manca □
 Ma molta gente stanca □
 in merito (4) conoscer cheglie dato □
 Etal e meritato □
 chancor aspecta e non conoscel bene □

c. 93 b.

tiam || *ante quam simile habeas ab amore, debes quod facere vult laudare* ¶ *Nam te aliquando non cognoscis.* ¶ *Satisque minus* (5) *opera eorundem* (6) *qui gratiam receperunt* ¶ *Qui quoque, non satiatur invidia erga illos, quos ipse videt acquirere, male agit.* ¶ *Dicitque semper et credit, de eo quod sibi evenit, ob defectum ipsius, fuit infortunium huius causa* ¶ *Ceterum cogitet, opera exercere, sic que merito* (7) *non vacabit.* ¶ *Multi verumtamen, sunt decepti, qui collatum in se meri-*

tria ut unum aliquid sint et specie propria discernantur (8) . ab aliis et rerum ordinem non excedat . Et idem in de civitate dei libro .xjº. capitulo .xviº. Sicut contraria contrariis opposita sermonis pulcritudinem reddunt ita quadam non verborum sed rerum eloquentia contrariorum oppositione seculi componitur pulcritudo Et idem in eodem capitulo .xxvº. A terrenis usque ad celestia a visibilibus usque ad invisibilia sunt bona alia aliis meliora ad hoc inequalia ut essent omnia . *male velle* de hoc habes supra in prealle-gato documento partis prime *studia* idest sollicitudines. Sequitur videre de alio documento . Sed ante quero ate

(1) *B* que (2) *B* satia (3) *B* perdifetto (4) *B* immerito (5) *Nel ms. segue cognoscis espunto.* (6) *Il ms. eorudem senza segno d'abbreviazione.* (7) non è ripetuto nel ms. ma la prima volta espunto. (8) *Il ms. discernantur con l'ultima n espunta.*

Onde quandegli avene □
 che tu sia dentro alacorte menato □
Ma non se ancor locato □
 forte disconverria se tu dicessi □
 De piu su mi ponessi □
 ma non bisogna (1) te di cio pensare □
 Che tutto nelo intrare □
 amor fa si che non puoi mal volere □
Ma convienti or vedere □
 che se tu vuo buon luogo aver in corte □
 Convien tue voglie accorte □
 aver in esser atutti altri grato □

tum non cognoscunt ¶ *Et aliqui meritum receperunt, qui premium ignorantes, expectant adhuc recipere, ut ingrati* ¶ *Quare cum te contingerit, intra curiam evocari, non tamen est tibi, adhuc aliquis locus datus, indecens fortiter videretur, si te peteres altius collocari* ¶ *Non tamen de hoc expedit cogitari. cum in ipso introitu sic disponat te amor, quod non poteris male velle* ¶ *Te tamen convenit, nunc videre, quod si locum in curia, velis bonum, studia figas tua, quod sis aliis cunctis gratus.*

de duobus utrum scilicet ista domina in suo initio aliarum more novum recitavit aliquod et quomodo has figuras que de picturis presentantur in curia et in aliis libri partibus habuisti quis tibi pinsit cum te sciam penitus non pictorem. de primo Responde ac breviter quod hec domina confecta senio et sui officij fatigata labore non potuit aut noluit hic nobiscum stare in fabulis maxime cum longas haberet materias recitare. De secundo sic dicas quod et si non pictorem designatorem tamen figurarum ipsarum me fecit necessitas amoris gratia informante. cum nemo pictorum illarum partium ubi extitit liber (2) fundatus me intelligeret iusto modo. Poterunt hinc et alij meis servatis principiis reducere meliora. Veni ergo ammodo ad alia que secuntur.

(1) B bisogna

(2) Segue nel ms. pictus cancellato.

DOCUMENTUM SECUNDUM SUB GRATITUDINE

Si che qui ce donato
 da questa donna laltro documento
 Che fa ciascuno intento
 como sua forma simigliar possiamo
 Edice chesto ramo
 e grande si tutto sia molto breve

.IJ.

Ideo datur nobis, alterum ab hac domina documentum ¶ Quod intentum debet facere unumquemque, qua via sue possimus similitudinem forme ferre . ¶ Dicitque quod ramus, huiusmodi, est tam grandis quod qui eum scraverit ut

similitudo de
 hanc

Ideo datur etc . documentum hoc secundum similiter summa via te instruit qualiter forme eius scilicet gratitudinis valeas simili . idest quo modo possis per omnia gratus esse et multa utilia exemplificat in eodem . et habet prohemium usque ad .§. dicit et de inde similiter usque ad .§. is tamen . huius scilicet gratitudinis . notitia non impletur etc . et verum dicit nam rationem reddit lictera sequentis .§. hiis vero etc . idest istis predictis que pertinent ad notitiam gratitudinis et dicit breviter ista lictera quod non potest esse gratus qui credit opera sua maiora quam sint vel aliena minora . eo quod sic extimans non potest retribuere nec gratus esse . decentia de illa virtute loquitur que potest dici discretio de qua supra in parte ipsius discretionis .iiij. plenius habuisti in testu et glosa est ergo discretio gratitudinis soror . dicat nobis methaphora est . quod honestum et de hoc habes in locis pluribus et presertim supra parte .ij. speciale documentum numero tertio . Tibi etc . prohemium est etc . fac pungaris vult dicere fac primo ut te deum amante pungaris eius amoris dulcedine de qua supra in glosis prohemij plurima sunt notata . Unde nota primum deo gratus sis de quo habes supra parte prima documento .viii. per totum . et hoc dicit etiam lictera duorum sequentium .§§. De inde venit ad illam licteram cum gente etc . modo

Che chil serva con deve ┌
 quasi per tutto idocumenti adempie ┐
 Conoscer cio non sempie ┌
 colui (1) che non e usato di servire ┐
 Chel servigio sentire ┌
 non puo sel non conosce come costa ┐

tenetur, implet quasi per omnia, documenta ¶ *Is tamen huius notitia non impletur, qui non est ser-*

venit ad gratitudinem circa cuntos *Servire etc.* . de hoc plenius dictum est supra parte prima documento xvj. per totum . *gratiarum etc.* . usque ad .§. rogatus . quia ista lictera etiam expedita est superius parte prima documento eodem . § et alibi . *rogatus ad debitum* et hoc glosatum est similiter parte prima documento .xvij. § et alibi . *Inclina manum etc.* . et de hoc etiam plenius dictum est supra parte eadem . documento eodem § et alibi *patienter* . Et de hoc vide || testum latissimum atque glosam Superius parte .v^a. que pa- c. 94 c. tientie subditur per totum *illi non placet etc.* . idest amoris divino vel deo non placet etc . usque ad .§. in hac ibi dic scilicet morte . de qua et eius figuram habes superius prima parte documento .xij^o. in magna glosa . *in pace recipias* quam sic recipies si fueris ita factus ut tibi describit in proxime precedenti parte que innocentie subditur . *domini* . idest dei . *quod si eum in fine etc.* . iuxta illud dominicum in quacunque hora peccator conversus fuerit et ingemuerit vita vivet et non morietur . Et illud prophete convertimini ad me in toto corde vestro et ego convertar ad vos que ponuntur de penitentia distinctione prima post .§. hoc idem probatur *pacem dabit* . idest vitam eternam . vel dic pacem . idest ea que tibi in hac patria bona erunt et denuo vitam ipsam Scit enim deus quid tibi utile circa quod audiet preces tuas accedit ad hoc illud socratis libro .vij^o. vallerij recitatum ubi dicitur Socrates nichil ultra petendum . adiis immortalibus arbitrabatur quam ut bona tribuerent . quia hii demum scirent quid unicuique esset utile . Iste tamen errabat credens nisi unicum deum nostrum . ad quem ipsius poteris auctoritatem convertere . *quod in gradu etc.* . et de hoc superius dictum

(1) B coluij

c. 94 a.

Et accio non saccosta
 chi crede se o sue ovre maggiori
 Over laltrui (1) minori
 checi dimostri madonna decença

c. 94 a.

vitiis assuetus ¶ *Nam sentire obsequium || iam non potest, qui servitij pretium non tentavit* ¶ *Hiis vero nequaquam, illum dicimus adherere, qui se credit vel sua opera grandiora, seu forsitan aliena minora quam domina illa decentia dicat nobis* ¶ *Di-*

de indiscre-
tis

est . *cum satis etc* . nequid enim dolere de modico qui nichilum merebatur inquit vallerius libro .xxiii^o. Et idem in eodem parvo pretio res non venditur que iactui parata est . *invidia* de hac supra eadem parte in proximo documento . *non valebit* unde in quadam epistula quam vice Romane corone ad Augustum formavi dicitur circa finem (2) Et erimus omnes in sedibus nostris nec erit invidia in minori neque superbia in maiori quam epistolam si videre volueris utilem videbis methaphoram Incipit enim post salutationem sic . In trono et solio maiestatis divine tue sanctissime serenitatis adventum quem ante secula necessarium orbi terre previdit altissimus preconceptum etc . *cessabis etc* . *penam* . unde licet amore non movearis ad debita utile tamen est ut pene formidine movearis de quo sepius dictum est . et lictera infra dicit *dolere etc* . inductivum est ad precedentia . *dolere potius etc* . et hoc rationabile . *veniet aliquis etc* . modo vertit se amor ad exempla humano more exemplificans de ingratiss in amore mundano ut tu iuvenis sic intelligas de divino cumque de ipso divino recolligis ibi ubi dicit dominam dic divinam gratiam vel misericordiam . Or procede modo ad juvenilia exempla que dixi et ponit primum exemplum de illo qui infra tres dies quibus amaverit conqueritur de amore dicens se sibi illum favorabilem non habere . Non est enim amor exasperandus in nostrum dispendium sed ut dicit Ovidius de arte amandi dulcibus est verbis alliciendus amor . flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus . et accedit illud vallerij .v^o. quo enim non penetrat at quid non excogitat pietas . *Ab amore* Iste amor vult bonum uniuscuiusque scilicet quod est eius

(1) B laltruij

(2) Segue dicit cancellato.

Dunqua dispon tua essença ☐
 a conoscença et usança di quello ☐
 Che vuo saver far bello ☐
 et ate si disposto io niostro omai ☐

*sponde igitur esse tuum, ad eius notitiam atque usum,
 quod honestum intendis ¶ Tibi enim hoc modo
 disposito, duxi ammodo demonstrandum, quod si hec*

vult (1) enim unumquemque esse secundum quod in se bonum est . Iste igitur et se et alia vere amat non ut ille qui per accidens amat hominem ut sit sibi utilis aut delectabilis . Sunt quippe quedam passionnes que deo licet non convenient secundum quod passionnes nichil tamen ex ratione sue speciei important repugnans divine perfectioni . horum autem est gaudium delectatio . est enim gaudium presentis boni neque igitur ratione obiecti quod est bonum neque ratione mali se habentis ad obiectum quod est actuum gaudium secundum sue speciei rationem divine perfectioni repugnat . Ex hoc autem manifestum est quod gaudium vel delectatio in deo sunt sicut enim bonum et malum sub obiectum appetitus sensibilis ita appetitus intellectivi utriusque enim est persequi bonum et fugere malum scilicet sensum . sicut etiam intellectus obiectum est etc . de quibus vide latissime in summa Thome de aquino contra gentiles . capitulo vero .lxxxviiiij. et capitulo sequenti . Et habes de hiis multa supra in glosis prohemij . et se asserit velle mori . facit adhuc mentionem de predicto de quo casum formavi . Ad hoc ponamus quandam fatuitatem platonis parcat michi auctoritas memorie sue cum in hiis que ad deum pertinent valeant omnes loqui . plato quidem ipse in phedrone diffinit hominem esse sua sponte moriendum . Et dicit mortem phylosophantibus appetendam . et ipsam phylosophiam esse meditationem moriendi . sed licet hec sibi contraria videantur non sunt ipse nanque plato duas mortes hominis novit quarum unam natura alteram virtutes prestant . homo enim moritur cum omnia corpus relinquit solum lege nature . mori etiam dicitur cum omnia adhuc in corpore constituta corporis illecebras phylosophia docente contempnit et cupiditatum dulces insidias reliquasque

(1) Il ms. vult

Che tu grato serai □
 se queste cose serverai apunto □
 Prima fa che sia punto □
 da quel signor (1) che ti da luce e força □

ex toto servaveris, gratus eris . ¶ *Primo siquidem ab eo domino fac pungaris, qui lucem tibi, et fortitudinem impertitur .* ¶ *Et ad quodque dirigit te*

c. 94 d.

omnes exauritur passionēs . Revolve te ergo et lauda platonem qui hanc mortem dicit sapientibus appetendam . illam vero quam omnibus natura constituit cogi vel inferri vel accersiri vetat de hiis vide macrobium de sompniis scipionis libro primo . *quanto spatio etc .* probat tibi diversis experimentis nos amor de quibus habes supra in patientie parte per totum que .v^a. est . *strictissimum etc .* quoniam arta via est que ducit nos ad vitam etc . *qui dicent domine* dic quam amant se *velle meritum etc .* nec isti etiam deberent credere in tam brevi spatio se mereri . Ita enim ex immaturitate ut ex incongruitate nescitur reiicienda petitio ut inquit Vallerius libro .lviiiij^o. circa finem et ibidem festina manus penitudini propinqua etc . Unde iuxta cassiodorum in prologo epistularum suarum declinanda est suasio que plus ¶ habet periculi quam decoris Iste cassiodorus primo ut Elyvandus dicit fuit senator postea monachus qui Theodorici regis ytalie fuit cancellarius et ex parte eius multas epistulas et librum de ratione anime et librum de ortographia et super psalmos et alios fecit . (2) et fuit in arte dictaminis summus vir fecit etiam librum qui dicitur Cassiodorus in generali de gestibus dicti regis . *ignorant etc .* ad istud .§. respondet sequens .§. *Ingnorant etc .* hic dat ingratum exemplum martirum qui pro dei amore tam gravia passi sunt . de hiis tamen hodie pauci sunt immo et pauci sunt qui solum curent moribus inherere . Et utinam nostrorum librorum mores non ipsi perderemus infantiam statim delitiis solvimus mollis educatio quam indulgentiam vocamus nervos omnes mentis et corporis frangit Optimus quisque preceptor frequentia gaudet et maiore se theatro dignum putat Ingenij signum in plus precipuum memoria est . Eius dux est virtus facile percipere et fideliter retinere . Verba

(1) B signor

(2) et alios fecit aggiunto sopra.

Et aben ti conforça □
 cio cheli piace pensa il tuo migliore (1) □
 Cola gente di fore □
 servir conincia servito riservi (2) □

*quod bonum . ¶ Tibi extima melius, quodcumque
 illi videris complacere ¶ Cum gente forinseca,
 servire incipies, si tibi serviatur, servias iterato*

sunt quintiliani de oratoria institutione libro primo . et
 ibidem ante omnia futurus orator cum maxima celebritate
 et in media re publica videndum est . Sed ut dicit priscianus
 in maiori nichil in humanis adinventionibus ex omni parte
 perfectum esse credo . *pensate igitur* inductivum est ad
 precedentia *hostendet id etc .* idest retribuet tibi *inxta
 mortem* idest post mortem in alia vita perfecta . Secundus
 philosophus interrogatus quid mors esset respondit ad man-
 datum Adriani cuius tempore claruit mors est eternus sonnus
 divitum pavor pauperum desiderium inevitabilis eventus latro
 hominis fuga vite resolutio omnium . et interrogatus quid
 est vita dixit est beatorum letitia miserorum mestitia expect-
 tatio mortis . hic a quadam culpa commissa volens de se
 facere vindictam silentium servavit usque ad mortem . In
 quo silentio hunc probavit adrianus usque ad ultimum impe-
 ravitque subditis ite et capud eius amputate nisi loquatur
 Secreto autem illis dixerat si in hac firmitate sua perstiterit
 ut non loquatur eum ultimo reservate si loquatur occidite
 Sicque is usque ad mortem silentio servato evasit et interro-
 gatus ab adriano super multis rescribendo mirabilia respon-
 disse reperitur . causam quidem eius silentij causa honestatis
 obmicto . *tot dominas* modo ponit alia exempla et ut re-
 ducas licteram hanc ad deum dic tot dominas idest tot volun-
 tatum mutationes . vel si velis exemplum mundanum sequi
 quamvis amare indebite aliquam sit vetitum multo magis cre-
 dendum est multitudinem non esse permissam *quot sunt
 dies .* scilicet in edomada ut differat a sequenti .§. et nota
 quod in quibuscumque amantibus et quacumque intentione
 istud eas vituperabile percensetur . *de die in diem etc .* lo-
 quitur modo de alio qui quolibet die mutat Iste enim ut

(1) B milglöre

(2) B riservj

Efa che ti conservi (1) □
 di voglie egraçe dovel poter manca □
 Equella graça e bianca □
 che non nascosa ma palese fai □
 Laude fai ben se dai □
 achi fa molto e chi fa men di bene □

¶ *Te quoque conserves, gratiam et velle ubi posse deficit relatores* ¶ *Actendens gratias illas mundas, quas palam reddideris non absconse* ¶ *Si vero qui multum fecerit boni, laudes, et qui etiam de hoc minus, digne agere comprobatis.* ¶ *Dum*

dicit lictera conqueri non deberet. ita et ad deum sunt aliqui hodie contriti cras pessimi. *qualiter placeat* Istorum infinitus est numerus et si vis ad deum reducere intelligas illam dominam gratiam divinam et dicas quod sunt quidam qui per minas credunt adeo gratias reportare. *vanitate* vere est vanitas utroque respectu. *Alij quidem etc.* vertit se ad alia vitia. *iactant se, etc.* dicit Quintilianus de oratoria institutione. libro .vij^o. vitiosa iactatio fert audientibus non modo fastidium, sed plerumque hodium. istud est vitium arguendum et de fama talium tenentur hij tales quis ergo istos amantibus comparabit. *cum autem etc.* Ista quasi est explanata precedentis et ista lictera ad ypocritas posses trahi de quibus hoc libro superius parte septima documento .ijj. §. ab illis. plenius dictum est. *lamentationes erunt et pene* vide per istam licteram quomodo testis iste ad spiritualia trahi debet. hoc magis indicat sequens ¶ .§. et dic lamentationes in hac vita. et pene in eterna unde dicas beata vita que non tot tentationibus agitur ut accedat illud vita senium vita beata. Et illud socratis senectus felix est et illud Gorgie leontini qui cum .C. et .vij. annos ageret et interrogaretur utrum vellet esse adhuc iuvenis respondit non quia senectus prudentiam auxit vires non minuit meas cum similibus *ab eo qui videt* scilicet ab isto amore divino qui videt singulos et opera eorum. *impunitum*. Ipse enim retribuit et punit ut hoc libro sepius dictum est. et habes testum optimum supra parte .ij^a. documento .v^o. regula

c. 95 a.

(1) B conservj

Ciascun quanto convene
 pregato giusto (1) intendi e contra nega
 Tua mano spesso piega
 in dar del molto chai achi poco ave
 Ese poco ai soave
 porta tuo stato ecredi esser non degno

*tamen quemlibet iuxta gradum ¶ Rogatus ad
 debitum des assensum ¶ Si autem ad contrarium
 nega illud ¶ Inclina manum sepius, ex tua re-
 rum, habundantia indigenti . ¶ Si quoque gra-
 varis inopia, statum tuum tollera patienter . te ultra*

prima . collocatum in paradiso dicas . qui pure servit
 puritatis autem culmen dicitur castitas Unde origenes in
 libro de singularitate clericorum . castitas seu virginitas est
 munimentum . sanctimonie expurgatio infamie infirmitas lascivie
 anime victoria corporis preda ubertas gloriarum captivitas cri-
 minum abolitio scandalorum pax virtutum debellatio iniqui et
 initium bellorum culmen puritatis carcer libidinis portus hone-
 statis vita spiritus carnis interitus status qualitatibus angelice
 fumus humane substantie . de ista puritate vide supra parte
 proxime precedenti per totum . pro qua quidem habenda
 deceret omnes super omnia laborare Nos tamen omnes vel
 pro maiori parte querimus ut dicemur et nunquam noster
 impleri poterit appetitus quia locupletem facit aliquem non
 multa possidere sed modica desiderare ut inquit vallerius
 libro .iiiijº. Et Anthistenes cum gloriose docuisset rethoricam
 audito socrate dixit ad discipulos suos abite et magistrum
 vobis querite ego enim iam reperij statimque que habebat et
 publice distributis nichil sibi plus quam palliolum reservavit .
 Paupertatis eius et laboris Senophon in sinphosio testis est .
 Et varro non essemus pauperes si nesciamus quid est paupertas
 non est miser nisi qui se esse credit de hac tamen plenius
 et sepius dictum est . amat et hic subandi pure quod est
 supra . perseverat . dicit Agellius libro primo stare so-
 crates solitus dicitur pertinaci statu perdius atque perniox a
 summo lucis ortu ad solem alterum orientem inconvivens immo-
 bilis huiusdem in vestigiis et ore atque oculis in eundem locum

(1) B iusto

Ma credença non tegno ☐
 che non ti basta un sol giorno seguire ☐
 Fatica (1) del soffrire ☐
 se noli piace si tosto chiamarti ☐
 Ançi convien trovarti ☐
 continuando dal coninciamento (2) ☐

non reputans promereri. ¶ *Hoc tamen tibi teneo non secretum* ¶ *Quod si forte tam cito, illi non placeat te vocare, tibi non sufficit, unica die sola, in serviendi laboribus perdurare* ¶ *Sed oportet in-*

directis cogitabundus tamquam quodam secessu mentis atque animi facto acorpore . Iste socrates inquit multos homines propterea velle vivere ut ederent et biberent se autem edere et bibere ut viveret quod est valde notabile Ad istud autem de perseverantia facit illud ovidij de remedio nam mora dat vires teneras mora percoquid uvas et validas segetes quod fuit erba facit . de ista perseverantia habes figuram et remissiones infra in fine testus ubi amor claudit librum cum ea . *Modo etc.* Nunc concluso ad partem volvit se ad loquendum de parte sequenti . et domina illi preposita . Et vide quod sicut celestis providentia ut ait quintilianus in libro causarum causa .viiij^a. multa varietate pectora nostra distinxit nec minus numerosas animarum quam corporum dedit formas . Sic Amor iste ab ipsa celesti providentia veniens varias dominabus quibus istum librum recitandum commisit formas attribuit Sed cum de qualibet in earum principiis sermo fiat plenissimus de hoc presentia liter obmictamus . ad litteram redeunt . *dirigamus* adhuc ista domina loquitur *legere verba eius* que quidem verba scripta sunt in carta sequenti seu parte sequenti . Sed quia hic ex casu fecisti mentionem de carta dic michi unde habuerunt carte initium . et dic quod cartarum usus prius Egiptus ministravit ceptum apud memphyticam urbem que civitas fuit egiptiorum et lucanus ait conficitur bibula memphitis carta ¶ papiro bubulum autem papirum dixit quod humorem bibat et horum plura sunt genera et cum hac reges indiguissent membrana primo excorticaverunt sic dicta quia ex membris pecu-

de cartis

c. 95 b.

(1) B Fatica

(2) B cominciamento

Per aque nevi evento
fermo in servir tanto che vegna amorte
Esu quella piu forte
esser in torla poi che vuole in pace
Et ancor ti da pace
questo signor tante sua cortesia

c. 94 b.

*veniat, te ab initio || firmum semper, tam per plu-
vias quam per ventos, in omni obsequio, donec per-
veneris iuxta mortem ¶ In hac insuper fortio-
rem, ut eam postquam dominus, mictit illam, in pace
recipias mentis tue ¶ Tantaque domini curialitas
est illius, quod si eum in fine, pro tuo solummodo*

dum tracta sunt. *illius eloquiis* nota differentiam inter elo-
quium et locutionem eloquium ornata locutio locutio bona et
mala. Unde taurus phylosophus Eloquia tua vana non op-
primantur adversa locutione. Iste Taurus patrem quemdam et
filium illius presidem invitavit temporibus Appollonij pij. pa-
tremque primo ut sederet rogavit Ille autem pater inquit sedeat
hic primus qui romani populi magistratus est. Absque
preiudicio inquit taurus tu interim sede. dum conspicimus
querimus. quia quid conveniat te ne sedere potius qui pater es
an filium qui magistratum gerit cumque ille resedisset apposita
est altera sella filio Tunc taurus hiis qui convenerant verbum
fecit de hac re inter cetera (1) dicens ¶ In publicis locis (2)
atque muneribus patrum iura cum filiorum que in magistra-
tibus aut potestate sunt collata interquiescere debent pau-
lulum et convivere Sed cum extra rem publicam in domestica
re atque vita sedetur ambulatur in convivio quoque familiari
discumbitur tunc inter filium magistratum et patrem privatum
honores publicos cessare naturales autem et geminos servari
equum est. Et est istud valde notabile et faceret ad licteram
supra parte prima documento .viii. ¶ et ad mensam ubi agitur
de locandis ad mensam. *obsequentes* idest obbedientes sed
est verbum habens se ad maiorem curialitatem imperandi.
illi nostro domino scilicet amoris divini. *est propinqua*

(1) Nel ms. cetea senza il segno d'abbreviazione.
tuto, senza cancellazioni.

(2) Nel ms. locis è ripe-

Se mai nol servi in pria (1) ☐
 enela fin per sir lo riconosci ☐
 Ma vo ben che conosci ☐
 che non dimorerai si alto in gradi ☐
 Chassai e pur che vadi ☐
 dentro alacorte si poco servisti ☐
 Ma tu cha fin venisti ☐
 pero non ti curare ne ti ritrare ☐

domino recognoscis, quamvis ei antea non servieris, (2) tibi nichilominus pacem dabit ¶ Volo veruntamen non ignores, quod in gradu minime, locaberis tam excelso ¶ Cum satis solummodo sit si vadas, intra curiam, sic modicum servievisti ¶ Tu autem cum veneris prope finem, de hoc ideo non curabis, nec retrahas te ob idem . eo quod tecum

error de
 etter[nitate]
 mun[di]

ea ratione quia ut infra dicitur in parte sua non habitura est finem deus autem finem non habebit nec principium habuit ut inibi dictum est . Ita etiam errando dixit phylosophus mundum esse eternum et quoniam uno inconvenienti dato multa mala secuntur ex uno malo fundamento protulit ipse multos errores credidit enim nichil esse in aliqua dispositione in qua prius non fuerat nisi per motum precedentem extimavit quidem quod non esset novitas nisi ibi esset mutatio proprie sumpta . quia ergo omnis mutatio proprie accepta est terminus motus non est dare novitatem sine motu precedente ex hoc autem fundamento concludebat motum nunquam incepisse quia si motus incepit motus fuit novus sed nichil est novum nisi per motum precedentem, ergo ante primum motum fuit aliquis motus quod est inconveniens . Erravit etiam ponens tempus nunquam incepisse quia semper motum sequitur tempus si ergo motus non incepit nec tempus incepit Videbatur enim ei quod ratio de tempore haberet specialem difficultatem . Nam quia instans semper est finis preteriti et initium futuri non est dare primum istans propter quod ante omne istans fuit tempus . et ante quodcumque tempus signa fuit instans . non ergo tempus ut dicebat incepit sed

(1) B impria

(2) Segue nel ms. ni espunto.

Che invidia teco stare ☐
 gia non pora ma contento serai ☐
 Epena cesserai ☐
 chancor per cio seria senno tal fine ☐
 Ponian che sien piu fine ☐
 le voglie chesi muovon per amore ☐
 Ne ti dea dar dolore ☐
 se chi piu serve piu a da costui (1) ☐

stare invidia non valebit . ¶ Sed senties te contentum . ¶ Cessabis etiam ex hoc penam . ob quam similiter, finis huiusmodi est laudandus . posito desideria, que proveniunt, ab amore amplius commenduntur . ¶ Dolere preterea te non decet, si qui servit amplius ab eo assequi grandiora ¶ Do-

est eternum . Et de hoc errando coactus fuit ponere mobile esse eternum, et mundum esse eternum quia cum necesse (2) dare tempus sine motu et motus sine mobili si tempus et motus sunt eterna mobile erit eternum . et ita mundus nunquam incepit ut inquit que omnia patent ex .viiijº. physicorum posuitque celum ingenitum et incorruptibile et nunquam finisse factum sed semper fuisse nam cum inter ceteros motus solis circularis sit continuus ut patet ex .viiijº. physicorum . si aliquis motus est eternus circularis erit eternus . et quia circularis motus est proprius celo ut dicitur primo celi . et tamen concluditur ibidem celum esse ingenitum et nunquam fuisse factum . habuit tamen specialem rationem quare celum non incepit quia quicquid habet virtutem quod semper possit esse in futuro habuit virtutem quod semper esset in preterito et quia celum non desinet non incepit esse . Ulterius quia secundum ipsum quicquid fit, fit ex materia preiacente ideo volvit quod non posset esse alius mundus Unde deus non posset secundum sive alium mundum facere quia iste constat ex tota materia sua hic etiam error colligitur ex primo celi et mundi Posuit etiam errando generationem istorum inferiorum nunquam cessare et nunquam cepisse . cum infinitis erroribus suis Erravit etiam Averois . Erravit

(1) B dacostuj

(2) cum necesse d'incerta lettura per abrasione.

- Ma dolerti che lui (1)** ☐
non ai per tuo defecto si servito ☐
Viene alchun (2) mal nodrito ☐
et a tre giorni chuna donna vide ☐
Dice amor mi conquide ☐
lamentasi di lui (3) emorir vuole ☐
Non sa ben quanto suole ☐
voler provar e cercar chui riceve ☐
c. 95 a. **Ecomo e stretto egreve** ☐
lo cammin per lo qual si va in sua corte ☐

- lere potius, quod ob tuum defectum, obsequiosus sic fideliter non fuisti. ¶ Veniet aliquis non nutritus, et cum tres sint, quod dominam vidit unicam, dies lapsi, dicit quod premittitur ab amore. ¶ De illo quoque conqueritur et se asserit velle mori*
c. 95 a. *¶ Ignorat quanto spatio, palpare vult, quos ¶ recipit et probare ¶ Quantum strictissimum est et grave, iter per quod, in curiam suam itur ¶ Alij sunt*

- Avicenna . Erravit Agaçel Erravit Raby Erraverunt et alij multi et paucos audivi nominari inter phylosophos qui in aliquibus non reperiantur errasse Erraverunt et alij multi quorum errores ponuntur in canone .xxiiij*. questione .iiij*. in multis versiculis versus finem . Sed quia ut dicitur supra parte proxime precedenti quod de istis erroribus non est utile recitare igitur obmictamus tractatum et quod hic tetigimus pro bono tetigimus ea ratione videlicet quia infra in sequenti parte de hiis fit mentio unde noscat quilibet hos errores omne cum viderit vel audierit recitari . Et ne aliqui verbis ¶ prebeant forte aures . illud saltem unde phylosophus suorum errorum acceperat fulcimentum videtur presentibus infrangendum . nam omnes ipsius errores si quis bene considerat ex hoc sequi videntur quia nichil novum in esse progreditur nisi per motum precedentem cum ergo hoc sit falsum quia deus est agens primum agens non ut instrumentum poterit [nova] producere absque motu precedente . Agens enim per nostrum et
- c. 95 c.

(1) *B* lui (2) *B* alcun (3) *B* diluj

Altri son certe volte
 che in octo (1) giorni ala donna diranno
 Che merito vorranno
 non sanno quel che merito e adire
 Che inançi i va servire
 enon conoscon per che stanno quegli
 Chan fatigato in egli
 lassu nel grembo damor con vedete
 Per cio vi penserete
 servir amar edar continuança

*quandoque qui dicent domine, cum diebus ama-
 verint octo sue, se velle meritum a (2) predicta .*
 ¶ *Ignorant quid meritum appellatur* ¶ *Nam*
illud obsequium antecedit ¶ *Ignorant etiam quare*
illi, qui tulerunt hactenus, pro amore labores, in
eius supra gremio commorantur . ¶ *Pensate igitur*
tam amare, quam cum perseverantia deservire .

agens ut instrumentum . quia de ratione instrumenti est quod
 moveat motum de necessitate in sua accessione motum pre-
 supponit factum ergo vel productio primi agentis potest esse
 absque tali motu ideo creatio non est motus quia motus pre-
 supponit mobile creatio vero nichil presupponit . nec est
 mutatio proprie quia omnis mutatio est terminus motus . Sed
 ut communiter ponitur est simpliciter defluxus rerum a primo .
 Quicquid ergo contra inceptionem mundi et contra ea que
 tenet fides per viam motus arguitur sophysticum totum est .
 Sequitur de sequentibus expediri *eius monita sunt sequenda* volvit se
 tanquam monita ipsius dei quia bona sunt . *nam ei hoc*
loco etc . de hoc vide plenius in proximo prohemio partis
 sue *quod redarguat* et quare aliquis redargueret eam si
 bene loquitur *aspectum eius* de quo in allegato prohemio
 satis habes *Ex quo etc .* quasi glosa est lictera sequens
 vide eam . *cui reverentia etc .* scilicet huic domino nostro
 amoris divino *atque honor* debetur etiam in terra magi-
 stris ut legitur et notatur superius parte prima in principio .

(1) **B** otto

(2) *Nel ms. ab con la b cancellata.*

Che secondo sua usança □
 quando gli parra ora mosterrallo □
Ancor non vo lassallo □
 cheglie alchun (1) cha donne quanti giorni (2) □
Ancor vo che ritorni (3) □
 chunaltro in giorno in giorno va mutando □
Poi si va bestemiando □
 dice che non puo piager ad alchuna □
Altri son che ciascuna □
 credon che pensi sol di piager loro □

¶ *Eo quod quando videbitur, ora illi, ostendet id clarius iuxta (4) morem* ¶ *Nec insuper hoc obmicto, quod aliquis est qui habet tot dominas quot sunt dies* ¶ *Volo similiter quod actendas, quod de die in diem, dominas alius commutabit. et se ipsum contemnens se nequire ulli asserit (5) domine complacere.* ¶ *Alij sunt qui credunt, omnem dominam cogitare, qualiter placeat ipsa illis.* ¶ *Et*

De Actio poeta refert Vallerius quod in collegium poetarum veniente iulio cesari nunquam adsurrexerit non maiestatis inquit eius immemor sed quod in comparatione omnium studiorum aliquanto se superiorem esse consideret quapropter insolentie crimine caruit quia ibi voluminum non ymaginum certamina exercebantur hic ut refert Agellius hac similitudine usus est quod in pomis ...idem est in ingeniis que dura et acerba nascuntur post finem matura et iocunda sed que gignuntur statim mollia et in principio humida non sed spuria reliquenda est quod dies atque etas est valde notabile ¶ Hiis per dei gratiam suo fini compositis et ate quero nunquid hec domina posito quod in principio aliarum more novum non dixerit modo ultimo aliquod recitaverit (6) et dicas quod non ex causis supra circa questionem eadem parte similem introductis Sed cum ego vidi eam de-

loco novi

(1) B alcun (2) B giornj (3) B ritornj (4) Dopo questa parola è nel ms. un segno come di richiamo, che peraltro non ha, per quel che io ho potuto vedere, corrispondenza alcuna. (5) asserit aggiunto nell'interlineo. (6) Il ms. recitarit

Epasconsi costoro
 di questa lor vanita per tal modo
 Altri anno un peggior nodo
 che vantan se del disinor di quelle
 Poi trovansi con elle
 non si disquovron dicon acompagni (1)
 Queste fien pene elagni (2)
 sol di color che tengon questa via
 Ne troverrai chi sia
 men che punito dallui (3) chegli vede

c. 95 b.

*ex huiusmodi vanitate, pascuntur hij homines modo
 tali ¶ Alij quidem multi, peiori vitio sunt respersi
 ¶ Qui iactant se de vituperio earundem. ¶ Cum
 autem postea inveniunt se cum illis, dicunt ad so-
 tios, hec se non discoperiunt propter vos ¶ Ce-
 terum horum ista, qui viam tenent huiusmodi,
 lamentationes erunt et pene ¶ Nec quippe repe-
 rietur || ab eo qui videt singulos aliquem impunitum* c. 95 b.

scendere de cathedra lectionis solus secutus sum illam cumque
 peteret ad quid venis Respondi, licet immeritus scire vellem
 cum viderim supra dominam constantiam adscendisse in celum
 quid de ipsa inibi presentialiter dicitur qualis quoque fuit illius
 receptio qualis mora secuta et quale gaudium ad collegas
 sique dominus principalis in eius adventu aliquid innovavit
 ¶ Tunc ipsa convertit suos oculos super me dicens fatigata
 sum nimis Sed tante respectu domine breviter dico tibi quod
 infra diem tertium plures angelos ad te mictam, qui tibi
 dicent de omnibus veritatem . tantumque tibi ne tedio expecta-
 tionis graveris predico, quod talis et tantus est et tam super
 excellentissimus status eius, quod beatus eris si de ipsius nu-
 mero fueris servitorum . ¶ Hiis dictis apprehenderunt eam
 custodes externi et usque ad curie hostium reduxerunt ¶ Ibi
 autem Ministri quamvarij occurrentes eidem flexis genibus
 intulerunt ¶ Ave superheminens domina gratitudo ¶ Post
 que non merui amplius ibi esse ¶ Redij consolatus et

(1) B acompagni

(2) B elanguj

(3) B dalui

Eben locato in sede
 chi netto serve et ama e persevera
 Mo lassian la matera
 di questa parte edian volta acolei
 Di chui assai direi
 ma leggerete le parole della
 Eforma nova e bella
 chella a vedrete et ubidrete ad essa
 Pero chella sappressa
 e (1) e si stretta con quel signor nostro

*¶ Et e contrario in sede ydonee collocatum, qui
 pure servit amat et etiam perseverat ¶ Modo autem
 partis huius materiam obmictentes nostros ad illam
 oculos dirigimus ¶ De qua non modicum hic re-
 ferrem. Sed vos poteritis legere verba eius ¶ For-
 mamque novam, quam habet, et spetiosam, videbitis,
 illius eloquiis obsequentes ¶ Pro eo quod illi
 nostro domino est propinqua, sicque convincta noscitur*

sperans latius ex angelorum futuris occursibus consolari .
 ¶ Post dies autem aliquos dum quadam die dominica a
 solis ortu usque ad occasum, Super isto constantie adscensu
 mirabili cogitassem ac ipsius absentiam toti mundo inutilem
 noscerem et dampnosam, ob hoc quoque cordis et corporis
 quam varias lacrimas emissem nec cessare possem agemitu
 et dolore quidam incitavit me spiritus, ut intrarem ¶ lectoque
 facilius langorum honera supportarem ¶ Huic itaque motui
 acquievi ¶ Et cum intrassem post paululum suavissimo
 quasi sonno convictus dormivi . Et ecce in prato quodam
 pulcerimo videbatur ut essem, acuius uno latere florum
 Arborum et erbarum copia mirabilis apparebat ¶ ibique
 fontes innumeri con ¶ surgebant ¶ Videbatur et michi ut
 per pratum discurrens dicerem in me ipso ¶ A quam pulcra
 congeries spetierum, si domina illa constantia que adscendit in
 celum, loco tam amenissimo preficeretur adeo ¶ et hoc inibi
 sic premissa, super eius transitu et adscensu dolor asperior in

c. 95 d.

(1) B et

Che se dice io vi mostro □
 che voi teniate per cotal sentiero □
 Dalchuna (1) cosa evero □
 cio chella parla enoil dovian seguire □
 Che tu nole puoi dire □
 alchuna cosa qui chella tintenda (2) □
 Onde nessun contenda □
 solo ascoltarla e seguitarla attenda □
 Ne gia che la riprenda □
 consiglio alchun ma ponga lontellecto □

cum eodem, quod si dixerit ipsa nobis per talem volo de re aliqua semitam vos tenere cum sit quod loquitur verum totum, a nobis eius monita sunt sequenda ¶ Nam ei hoc loco dicere aliquid, quod intelligat, tu non vales ¶ Nullum igitur se contendat. sed ad hanc audiendam attendat quilibet et sequendam. ¶ Nec cuiquam consulo, quod redarguat forte illam. sed aspectum eius nitatur

me venit ¶ Cumque sic discurrem dolorosus Ecce in circuitu et supra supervenit mirabilis multitudo in indumentis variis et habitibus angelorum ¶ Unus quoque me capiens intra pectus rigidus quasi ait, quid agis o demens, ¶ Ego autem atritus doloribus, ob eorum adventum, pauca formidine motus fui ¶ Sed quadam titubabili voce dixi ¶ Sinite me deposco ¶ Sufficit enim michi tot tribulationibus agitari ¶ Tunc ille inquit pro omnibus Scimus quid tuum tot doloribus cor infestat ¶ venimus ergo iussi, de illa dicere tibi nova, quam in celum adscendere predixisti ¶ Tunc ego dans aures relationibus replicavi et dixi ¶ Et quomodo, ¶ venit vos de celesti curia, verum quero, ¶ Et ille Respondit utique venimus, ¶ Vidistis hanc ibi ¶ vidimus et stetimus ibi semper postquam se celum apperuit ad eandem. ¶ et novimus eius introitus festum totum ¶ Ego quippe de gratitudinis supradictis promissionibus recordatus, istos posse michi de omnibus veritatem referre considerans volvensque me

(1) B Dalcuna

(2) B tindenda

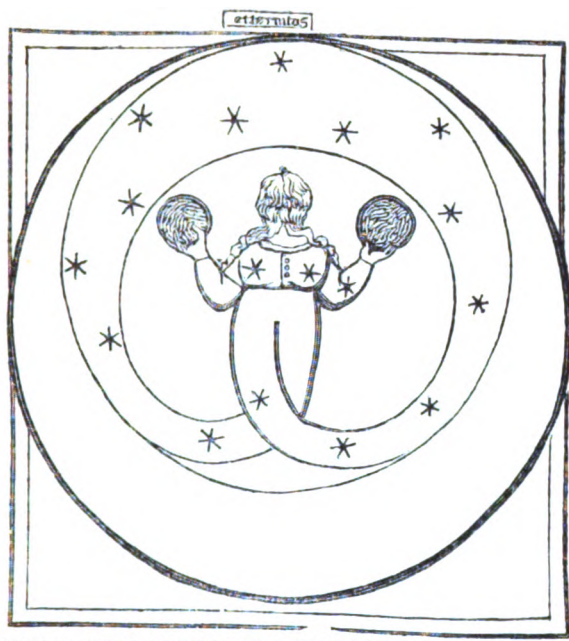
Acomprender suaspecto □
 edalo aspecto vedra le ragioni □
 Per somme graçe e doni □
 si dela forma con del movimento □
 Calonconinciamento (1) □
 ebbe dilei questo nostro signore □
 achui convien reverença et honore □

toto comprehendere intellectu ¶ Exquo aspectu obsummas gratias atque dona videre poterit rationis tam de forma quam etiam et de motu quem a principio habuit circa eam dominus iste noster cui reverentia omnis convenit atque honor .

ad omnes dixi eis ut sequitur . ¶ ¶ Angeli poi chel ciel saverse a quella, chera luce terrena, dite la gio chel paradiso mena . ¶ Tunc iste unus Respondit pro omnibus in hunc modum . ¶ Tutta belta dela corte si cinse, di canto et di splendore, nel suo venir edio festa ne tenne, Força potença et alto valer pinse, in farle tanto honore, che maraviglia anoi grande ne venne . Ma poi sentita vertu che mantenne, adubitança lena, tolse la donna che non vide pena . ¶ Allor la magesta chiara ciapparve, tanto piu che dusança, che disualteça alquanto comprendemo . Questo poter un si gran don ci parve, che noi trasse ad amança, desta novella donna chor avemo . la qual guardando conoscer dovemo, chelle di graça piena . donde certança piu laude refrena . ¶ Non ti lassian comelle facta dire, in questo eterno stato, lauda lo di del suo venir in vita . Che nul di noi e forte asofferire, sia quanto vuol beato, guardar ne raggi di chelle vestita . Vedesti in terra lei lapiu compita, cosi nel ciel di vergogna non pena, chi come donna la tien per labena .

¶ Hiis sic dictis subito excitatus sum ego et quadam letitia restauratus, cepi predicta verba scribens illa continuo ad meam memoriam revocare ¶ hocque hic in ipsius virtutis constantie gloriam et honorem volui recitare . maxime cum hec virtus cui hec pars subicitur gratitudo velit, divinas adscendentium gratias, notas fore .

(1) *B* Chaloonconinciamento

INCIPIT .XIJ. ET ULTIMA PARS DOCUMENTORUM c. 96 a.
 AMORIS SUB (1) ETTERNITATE QUE HABET UNICUM
 DOCUMENTUM . PROHEMIUM AD HANC PARTEM . (2)

Mandaci amor eternita in fine
 per chelle sença fine
 ma cio simil non pare

PROHEMIUM. c. 96 a.

Dirigit ad nos amor eternitatem in fine . eo
 quod est penitus sine fine ¶ Istud atta-

Sequitur nunc de ultima huius libri parte videre scilicet c. 96 a.
 .xij^a. cui eternitas adaptatur De qua primo dic quid
 sit et unde dicatur . Secundo que sibi forma datur et quare .
 Tertio quis sit eius effectus . Quarto et ultimo quare in fine
 ponitur et utrum ad alias partes pertineat et ad quas . Circa

(1) Segue nel ms. G cancellato ed espunto.

(2) B PARTEM . VULGARE .

sie se vuo guardare —|
 cogni libro ben (1) passa —| —|
 che poi che lecto di se voglia lassa —| —|

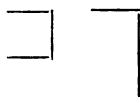
*men habere similitudinem non videtur . ¶ Immo
 si recte conspexeris habet illam . ¶ Nam liber
 quilibet, digno modo procedit, qui postquam lectus*

primum . dic ante omnia quod nomen istud eternitas illi
 proprie convenire non potest . illa ratione quia eternitas
 cadit sub re que principium non habuit nec habitura est
 finem . ut deus solus . Unde in catholico dicitur eternus
 quod non habuit principium sue essentie nec habiturus est
 finem . qualis est solus deus . Unde boetius in .v°. dixit
 quod eternitas est interminabilis vite possessio tota simul que
 diffinitio eternitati hoc loco posite adaptari non potest . Sed
 proprius diceretur perpetuitas . nam ut in dicto libro dicitur
 perpetuum est quod in tempore incepit esse fine tamen caret .
 Sempiternum vero quod cum tempore incepit esse et cum
 tempore desinit esse . Temporale autem est quod in tempore
 incepit esse et in tempore desinit esse . Solus ergo deus eter-
 nus . Angeli et anime perpetue . Mundus vel tempus
 sempiternum . temporalia humana corpora et hominum facta .
 quare cum ista pars subdatur dicte domine eternitati ad signan-
 dum quod deus ut infra dicitur in testu dedit nobis sui similitu-
 dine potiri, quo ad partem finalem, qua sumus in perpetuum
 duraturi, non quo ad principium quo ipse caret, nos autem non,
 melius stabat perpetuitas . Ergo quare Amor iste cum ex divina
 mente cui omnia nota et presentia sunt processerit, quare illam
 hoc nomine appellavit . Respondetur quod bene novit quid
 egit . Nam licet de ista perpetuitate intelligeret, uti voluit
 ad eam magis gratioso vocabulo illo scilicet qui sibi adscribitur
 dico deo . ad maiorem nobis fiduciam conferendam . ut
 tamen non essemus phylosophis illis similes qui errantes pos-
 suerunt mundum eternum, de quo errore et eius reprobatione
 habetur supra parte proxima in prohemij sui glosa, posuit
 nobis infra testum declarantem quod eternitatem istam habe-
 bimus illi similem quo ad partem infiniti esse . ut circa finem
 prohemij partis huius . ¶ Sicque licet per omnia non sit similis

c. 96 b.

(1) B pen

Vere chamor (1) adimostrar la manda
che cio chel ci comanda
nostra salute induce

c. 96 b.

extiterit, sui desiderium derelinquid . || ¶ Eam veruntamen mictit amor, ut nobis, quod quidquid precipit, nostram salutem respicit, hec hostendat

c. 96 b.

quia tamen non est ex toto dissimilis, bene potuit hoc nomine nuncupari ut magis de tanta gloria letaremur et induceremur ad bonum . Et secundum hoc dicas quod eternitas est gratia et donum dei non virtus hominum Sed hec gratia descendit in bonis et malis in quibus est iustitia . ex stabilimento et voluntate divina . Scire autem recipere monita hec est virtus . Credere autem huius partis dicta debitum est . Et prout hic summitur dic quod eternitas est gratia quedam quam sui reddit principium divini voluntate numinis infinitam . Quantum autem ad veram eternitatem que soli deo convenit iuxta illud principium sine principio sine fine manebit et iuxta illud Iohannis In principio erat verbum etc . Stes dictis et diffinitioni premissis . Nunc quidem sequitur ut de secundo videamus quod ad brevitem habendam scripturam infra cum expositione licere reservemus . Dic ergo de tertio ut effectu . qui potest breviter explicari . est enim effectus eternitatis continua irrefragabilis qui etiam invitis ut dampnatis confertur bonis ad eternam gloriam malis ad eternam penam . Sed quoniam agimus hic de placita eternitate illis scilicet collata qui adscenderunt in amoris curiam ut dicitur supra . parte proxime precedenti in principio dic quod huius domine eterne beatitudinis est effectus . de quo (2) effectu habebis magis infra per totum eadem parte in testu et glosa . Sequitur de quarto videre de quo dic quod ista domina non posset si libri consideremus ordinem alicui eiusdem partium nisi isti preponi ut proprie locaretur . huic quidem parti ultime digne preponitur ut digne confertur . immo si adhuc libri finis magis distaret esset tardius collocanda . hostendit enim se nobis hic ut quam post mortem habituri simus dominam videamus et de nostra perpetuitate certi simus . Nunc restat dicere de secundo

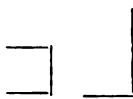
(1) B camor

(2) quo nel ms. è ripetuto.

evedi quel chadduce —|

vita per fine aquegli

che sanno far quel che piager ad egli

¶ *Et adverte quod exhibet et adducit, pro fine videlicet vitam illis, qui noverint beneplacita eius sequi.*

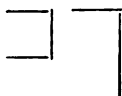
c. 96 c.

superius reservato ut pote de forma quod cum expositione licere ad maiorem habendam brevitatem, possumus explicare Unde dic *dirigit ad nos amor etc.* de quo amore satis supra in libri prohemio habuisti in glosa. *eternitatem* de qua plene superius dictum est et etiam infra eadem parte dicitur. *in fine* vide quod etiam ipse testis tibi porrigit rationem quare ista domina huic parti preficitur *sine fine* et de hoc etiam dictum est et infra dicitur. *Istud attamen etc.* in hoc .§. fundatur quomodo que ab aliquibus posset fieri et in duobus .§. sequentibus solvit eam Et vide quomodo similitudinem adaptavit dixit locum quia est in || fine habere similitudinem cum lectura que potest finiri. Sed posset etiam alia ratio assignari Si rei quidem finite ut libro volo adducere rei similitudinem infinite cum non possim quia non est in potentia fieri posse faciam me magis possibilitati propinquum. ponam ergo hanc dominam locorum omnium libri huius in ultimo. *eam etc.* rationem subiungit quare amor hanc dominam destinavit. *Et adverte etc.* bonam licteram habet iste .§. vide eam. et dic vitam scilicet eternam. *hoc itaque etc.* vide licteram istius .§. et sequentis dicunt etenim quanto meliorem dominus noster si eius mandata servemus vitam nobis exhibet ista vita terrena (1) qua cum tendimus (2) circa finem tanto amplius nos dolere cognoscimus. et in illa in qua nunquam deficimus implemus desideria nostra cuncta suntque illa desideria semper iusta. *formam eius* lege primo licteram istius .§. et sequentis et dicas quod verum dicunt et addas quod etiam cum pictura nisi superaddatur scriptura vel relatio mea vel alicuius eorum qui hanc cum amore viderunt non sine magna poterit difficultate comprehendi. et dic gratie magnitudo idest celestis patrie possessio et dic illam probare volentibus idest opera bona facere studentibus. *Omne enim etc.* ponit exemplum ad .§. si quis qui est infra. et probat quod de magnitudine

(1) *Segue nel ms. ad espunto.*

(2) *Segue mac cancellato.*

Equesto el sommo don del signor (1) nostro
che quanto piu dimostro
tender al fin piu doglio

¶ *Hoc itaque nostri est domini, summum donum,
quod, quanto amplius, monstror tendere versus finem,
tanto teneor ampliori dolore* ¶ *Hic quidem vitam,*

gratie proxime dictum est . *esse desiderat* hoc quidem certum est nobilissimum enim est esse . Immo et si dampnatis ut quidam dicunt poneretur optio vultis non esse sicque cessabitis apena in ultimo et in stricto dicerent quod non Ita etiam dicunt quidam quod nemo vivens adeo propter penam avide peteret mortem quod si ultimo se iuvare valeret non iuvaret ut essent . *In mente etc .* (2) quasi dicat nil erit quod huic dono amoris valeas comparare qui te facit in esse durare perpetuo et in tam delectabili statu tuo si servaveris iussa eius . *Siquis nos* modo ponit licteram gratie dicens siquis daret nobis gratiam talem quod nunquam aliquis posset nobis dicere defecisti quid esset quasi dicat maximum esset enim immortalitatem dare quod sicut singulare est ita pretiosissimum omnium appareret . et expone nobis diceret idest nobis dicere posset , *Redeo etc .* scilicet de forma dicturus et dicit ista lictera quod visa figura eternitatis et testu et glosis leve erit de hiis comprehendere veritatem . illis qui filant aurum purissimum idest qui student ut subtiliter intelligant . et subtiliter intelligunt . non illis qui filant stupam idest pigris et qui non laborant ut discant et sciant ac nesciunt . *Apparet etc .* Or adverte ut bene inteligas Sed iste §. clarus est et dic apparet idest figuratur nobis . *Finis etc .* dicit iste § quod finis eius est nobis incognitus et si loquitur materialiter verum dicit nam si bene ac subtiliter intuearis acapite figure ipsius usque in revolutionem finem eius non vides cum in rotundo finiant caude et in coniunctis et transductis caudis ad rotunditatem revolvitur ad aspectum nostrum superior pars celi illa videlicet que alba depingitur ut cristallina et illa etiam finem non habet quia pingitur in rotundo Si autem econtra loquatur etiam bene loquitur nam non potest nobis esse cognitum quod non est . Si igitur finem non habet quomodo potest nobis notitia esse

(1) B signor

(2) Nel ms. non è sottolineato.

non solo in quel chio soglio —
 vita ci da migliore (1) —
 et infinito et alto e pien riccore —

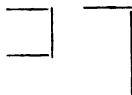
*non solum in eo quod soleo, nobis tribuit meliorem,
 nec non et etiam infinitas, altas divitias atque ple-*

finis *Ab hoc etc.* lictera istius .§. satis glosata est si bene consideres glosas supra eadem parte circa principium . *curialitatem etc.* . nota curialem esse amorem et animas nostras ad sui similitudinem vult perpetuo perdurare sicut ipse similiter per..... quo autem ad principium quo caret ipse nos qui non caremus principio similitudinem nequimus . et intellige bene illam licteram quo ad infinite mansionis partem . non enim quo ad carentiam principij illud enim in nobis esse non potest et de hoc vide quod superius dictum [est] . *cui creare etc.* . supple cuncta . et ad hoc multe accederent concordantie quas bevitatis causa intendentes hic de aliis tractare presentialem obmictamus . *Stellatum celum etc.* . proprie induitur veste iste cum firmamentum contra falsam opinionem quorundam philosophorum habuerit initium genesi circa principium . Sed nunquid habet similitudinem ad finem . scilicet nunquid celum sit semper nos dicas de hoc ut plene notatur superius parte proxime precedenti ibi enim [de] generali iudicio dicetur ad plenum . et dic mansionem idest perpetuitatem *faciem non videmus* . ista [lictora] vult dicere quod donec erimus in celo non cognoscemus quanta sit gratia istius nostre perpetuitatis . que tanta est et tam immensa quod hic eam comprehendere non valemus et igitur pingitur facie capillosa . est enim illa pars que nos respicit facies . non capitis posterior pars . et hoc dicit lictora sequens capillos etc . *decipere nos intendat* . quia scilicet vult nos comprehendere illam esse que est vitam eternam possidebitis non sit truffa si bene fecerimus . Sed quia supra celi sit mentio, super hoc aliquantulum vade plane . et primo dicas quod de hoc infra plenius [dicitur et] de motu eiusdem eadem parte documento unico .§. quis nanque ibi etiam de stellis et planetis Sed ... dicamus si serviverimus deo in quo loco stabimus nos dicas in celo et hoc indicat supra lictora illa man.... . Sed ate quero quante

de celo

(1) B migliore

La forma sua ben mostrar in lectura
sença la sua figura
mal si poria ne bene

*nas . ¶ Formam eius, sufficienter ostendere in
lectura, sine figura eiusdem, aliquis male posset .*

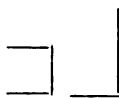
latitudinis et altitudinis sit celum dicas quod legitur in libro
detibus celorum transitus primi celi est in ictu oculi
plusquam mille milia miliariorum quod ipsa magnitu-
dine celi ipsius enim motus in spatio .xxiiij. horarum est iter
.lx^m. annorum ita ut annus sit .ccclxv. dierum . iter vero
diei sit .xl. miliariorum et sic recitatur in libro de universo
Dixit Rabi moises magnus phylosophus quod quilibet circulus
cuiuslibet planete habet de spissitudinev^o. annorum .
idest tantum spatium quantum posset aliquis ire de via pla....
imaginatione et distantia inter celum et celum idest inter
circulum et circulum est similiter ut dicit annorum et ita
cum sint .vij. celi planetarum erit secundum ipsum acentro
terre usque ad concavum celi saturni quod est celum .vij. spa-
tium .vij^m. annorum et usque ad concavum .viij. celi erit spa-
tium .vij^m. annorum idest tantum spatium quantum oc.....
plane posset ire aliquisvij. Sed
spatio quod est supra firmamentum in quo (1) || ut dictum est c. 96 d.
stabimus quante latitudinis sit . Respondeas quod illud spa-
tium infinitum est . Et secundum quod inquit Boetius in
arismetica nichil quod infinitum est vel scientia potest colligi
vel mente comprehendi . Sed hic sumpsit sibi ipsa ratio in
quibus indagatricem veritatis posset exercere solertiam . de-
legit enim de indefinite multitudinis pluralitate finite terminum
quantitatis et interminabilis magnitudinis sectione relicta, defi-
nita sibi ad cognitionem spatia depoposcit constat igitur quis-
quis hoc pretermiserit omnem phylosophie perdidisse doctri-
nam . Tu vero dicere potes quod hec deus nemini ydonee
nota fecit sed sue potestati reservavit atque scientie plene sibi .
Sequitur alia lictera *aureas pallas etc* . voluit etiam per
istam rotunditatem pallarum istam nostram perpetuitatem de-
notare de quo si recte inspicias satis superius dictum est .
ut hiis etc . loquitur illis qui recepturi sunt gratiam istam .

(1) Nell'ultima parte di questa colonna la scrittura è al principio delle righe
consunta per l'attrito delle dita che hanno sfogliato il codice.

comprender cio chellene —|

tant e la graça grande

chamor per lei (1) achila prova pande

¶ *Nec bene similiter comprehendere quicquid est + tanta est gratie magnitudo, quam per hanc, illam probare volentibus, confert amor.* ¶ *Omne enim*

et expone in orto suo idest in operibus bonis *confortari* firma spe fiduciaque tenentes quod vera sunt verba dei et evangelice promissiones centuplum accipietis et vitam eternam possidebitis cum similibus *Gulam etc.* totum refertur ad quod superius dictum est ut firmiter credere debeamus . et dic domina non domini . sed mulier quedam que eternitas est vocata . Sequitur unicum documentum .

novum

V*nicum etc.* istius unici documenti primus .§. et sequens sunt adhuc prohemiantis verba et dic *simile sibi* ut si subtiles subtilia si crossi crossa et dic *qui purus* idest sollicitus et subtilis . *Cum porro etc.* modo incipit loqui eternitas Sed ante quam ulterius procedatur quero a te quomodo hec domina inquohavit et quomodo stabat Respondeo quod non vidi eam aliter stare unquam Sed sic stando loquebatur et nos astantes audiebamus vocem eius et notabamus ¶ Incepit enim hoc modo ¶ Miramini iuvenes formam meam miraremini magis si possibile vobis esset videre formam foccoris mei ¶ Et ideo quoniam admiratio inducit animorum instabilitatem in singulis, intendimus ante lecture initium quoddam novum vobis ad aliquale solatium breviter recitare ¶ In etate iiij^a regnante Agaç anno eius regni penultimo scilicet sextodecimo reperta est mulier in ysrael nomine Salandres . que cum virum non quereretur diversis temporibus dedit se pluribus, ex qua nati sunt filij numero .viii. et filie numero .viij. ¶ Qui omnes tam masculi quam femine cum adultam etatem attingerent, in varie spetiei venerunt (2) insanias ¶ unus enim ex filiis nomine holis credebatur se deum et conversantes secum quia non adorabant, odiebat et illis varie minabatur . ¶ Secundus nomine patmes (3)

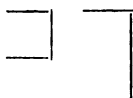
(1) B perley

(2) Il ms. venerunt con re espunto.

(3) Le parole nomine

patmes sono aggiunte nell'interlinea.

Esser desira ognanimal che sente
dunqua nela tua mente
compara cio che puoi

*sensibile animal, esse desiderat ¶ In mente tua
igitur, comparabis, quodcumque potueris ad hoc se-*

se credebat penitus immortalem . et ob hoc securius in
astantes iniurias inferebat ¶ Tertius nomine Jaren quia sui
non recordabatur initij se principio caruisse dicebat ¶ et
debere se pro temporis rata singulis temporibus in omnibus
augmentare ¶ Quartus nomine Aliander matrem contemp-
nens, credebat se piscem ¶ et ideo nisi quia tenebatur asuis,
in aquas sepius se cohercens, se penitus suffocasset ¶ Quintus
nomine salxer credidit se draconem et in subterraneis habitabat
cavernis et venientibus ad eum pueris ob derisum, exiens sibi-
labat tunc ex hoc docti pueri fugiebant et de terra triennio est
nutritus ut talpa ¶ Sextus nomine caritides credebat se
vitreum et tabernaculum fecit fortissimum fabricari infra quod
die residebat et nocte . timens ne ab aliquibus tangeretur .
¶ vij^m. nomine folchius credebat se aquilam et debere se avibus
dominari nec dum sibi pennas venisse ad habitum . ¶ cum-
que semel se adhuc pennas haberet, probare solus niteretur,
in turris cacumine, cecidit supra durum saxum, et dissolutum
est corpus eius ibidem ¶ viij^m. nomine Marindines tenens
manus continuo proprias supra capud celum cadere supra
omnes certius extimabat . et singulos non timentes hunc casum
reputabat insanos . ¶ viij^m inter omnes ¶ reputabat se regem . c. 97 a.
et hic nomen ex eventu collegerat rex supernus ¶ hunc pueri
deridentes adorabant continuo in plateis . hic portabat lilium
et coronam . et preponebatur solatio cuntis semper ¶ filia-
rum vero prima nomine olimpas se credebat demonum pote-
stati submissam . et se si deo sacrificaret continuo morituram .
ac peccatis penas singulas evasuram . ¶ Secunda nomine
polces se volentibus obligatam extimabat ad coitum ¶ Tertia
Carmanas nomine, credebat penitus se ut virum, sepius violans
mulieres ¶ Quarta Sylayn dei filiam se mentiens, liberum
aditum ad omnia sibi esse dicebat . et per consequens ad
peccatum . subiungens sibi per ratione traditam voluntatem
¶ Quinta nomine Aycalet se credidit genitam ex deo venere .
indeque prostituit semet ipsam, volentibus absque freno
¶ vj^a. quod nephandum est dicere, die illa peccare se credidit,

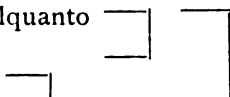
chi ben fermasse noi —|
 in guisa tal che mai —| —|
 nullo dicesse veggio che no stai —| —|

quens ¶ *Siquis nos in tanta poneret firmitate,
 quod nunquam nobis aliquis diceret, video te non*

absque (1) venia qua in venerem non laxasset habenas . dicens hanc vitam precellere temporalem ¶ vij^a et ultima fuit illa cuius ingenio periit Armanaufes ¶ que oculis suis plurimos in amorem sue pulcritudinis cohartavit ¶ Vixit casta corpore . sed non mente ut magis offenderet quam prodesset . hec occidit Arcavium nocte venientem ad illam cum iam subtili studio lectum eius intraxet ut Massenius licet clause recitare videtur ¶ Carissimi varie sunt et multe insanie hominum et stultitie infinite ¶ qui leget sequentia reducet ad propositum que precedunt et nos ad expositionem lictere descendamus resumentes quod supra positum est *cum porro etc* . lictera istius .§. et sequentis loquitur de statu quam habituri sumus in celis si inter electos merebimur evocari . Sed quia superius parte proxime precedenti de hoc plene tractatur in magna glosa igitur ad sequentia veniamus *de quo etc* . in isto .§. ipsa domina questionem facit cui eadem ipsa respondet et in .§. sequenti dicit quod predicit hec bonis quod premisum est *Unum etc* . prohemium est ad sequentia *ut mentem etc* . iste .§. usque in finem dat nobis bonum consilium mictē archana dei celum inquirere quid sit . et illud apostoli non plus sapere quam oportet sapere sed sapere ad sobrietatem . Quid enim ad te si nescias que ratio offundat oceanum ut seneca inquit vel quid sit quod gemelorum conceptum separare, partum coniungat, cur simul natis sint facta diversa non tibi multum licebit transire quod non licet scire non prodest . circa hec dicit ambrosius in exameron quid michi querere que sint mesure terre circuitus . quam geometre ccclxxx . milibus stadiorum extimaverunt . libenter fateor me quod nescio immo scire quod scire nichil proderit . Et quid ad nos ut dicit magister in ystoriis si sol est octies maior terra et luna similiter maior terra . Sunt quidam ut bernardus inquit qui adiscunt ut sciant et est curiositas quidam ut sciantur et est turpis vanitas quidam ut scientiam ven-

(1) *Segue nel ms. p cancellata.*

Torno di sopra e pur diro alquanto
di sua statura e tanto
che poi vedute chiose

c. 97 a.

stare . ¶ Redeo ad superiora presenter ¶ de ipsius c. 97 a.
statura prorsus aliquantulum adducturus, et tantum,
quod postea circumpositis glosis visis, hec levia erunt

dant et est turpis questus quidam ut se hedificent et est prudentia quidam ut alios et est caritas Et Augustinus super genesi libro .ijº. dicit de forma et figura celi multi disputant quas res, maiores nostri obmiserunt . Auctores discentibus ad beatam vitam non ad futuras occupationes quod peius est . multum pretiosa et rebus salubribus impendenda temporum spatia . Quid ad nos scire quod in india est insula .x. civitatibus inclita que duas habet estates et duas iemes . uno et eodem anno et omni tempore viret . ut legitur in libro de ymagine mundi et ysidorus etiam recitat Et quid ad nos si ibi sunt montes aurei qui propter dracones et griphes adiri non possunt . Aut quod ibi est mons caspius inter quem et mare geg et magog gentes ferocissime amagno Alexandro recluse fuerunt . que humanis carnibus crudis vel belluinis (1) vescuntur . Quid quod in montanis indie sunt homines duorum cubitorum qui .iiijº. anno periunt viijº. senescunt . apud quos piper crescit albo colore et cum ipsi serpentes abundantes ibi flamma fugant nigrum contrahit colorem, incendio . Quid si contra istos grues pugnant Quid si ibi mostra sunt habentia plantas adversas et .viii. in pedibus digitos et que habent canina capita et canum latratus pecudumque vestes et aliqua sine capite habentia in pectore oculos et infinita similia Quid de hiis qui sunt iuxta fontem fluvii ganges qui odore cuiusdam ¶ vivunt . qui longius euntes illa ut nos nostra c. 97 b.
victualia secum ferunt et ex fetore subito moriuntur . Quid si boves tricornes, pedes equinos habentes sunt ibi . Quid de anguillis ccc. pedum longis que sunt in gange . Quid de equis qui in capadocia sunt que vento concipiunt nec amplius triennio vivunt . Quid de eo quod narrat ystoria romana libro .iiijº. Scipione consule Rome, quod puer natus est quadrupes et quadrimanus oculis .iiijº. auribus totidem naturam virilem

(1) *ms.* bellunis

leggier fien queste chose (1) —|
 averder acoloro —|
 che non filano stoppa ma pur oro —|

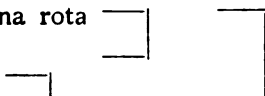
illis, qui stuppam non, sed purissimum aurum filant

duplicem habens . Quid de titione quem fert homerus in viiij vueribus (2) iacuisse . Quid de satiris homuntionibus qui amitis naribus cornua in frontibus habent . Quid de fonte qui est in ephyro in quo fascēs accense extinguntur et extincte accenduntur . Quid de fonte frigidissimo in die ut non bibatur et calidissimo in nocte ut non tangatur, qui est in ethyopia apud garamantas . Quid de avibus que in partibus frandrie sunt ex arbore . Quid de quibusdam mulieribus Indie usque ad mamillas barbatis . Quid de tribus solibus qui ut narrat ystoria romana libro .v°. pompeii tempore orti sunt qui paulatim in eundem orbem coierunt . Et quid de hoc philosophorum videre ratione que ponitur hoc libro prima parte xx° documento (3) in glosa . Quid ut in eisdem libro .xj°. legitur . apud Atrebas lane vellera de nubibus pluvie mixta defluerunt . Quid si pisces vel ranas pluas de quibus dicitur supra parte prima documento .xx° §. vie . Quid ut refert Joseppus stellam apparuisse prefulgentem gladio per omnia similem, civitati superheminentem ac per annum totum exciliabilibus flammis ardentem . tempore destructionis yerusalem . Quid de puteo qui est iuxta nilum in capite Ethiopie in civitate Syene a phylosophis fabricatus .lx. cubitorum altus in cuius profundum spendet sol mense iunij recto gradu . Quid de serpente regulo mire magnitudinis quem occidit lucius mallius romanorum consul apud fluvium bargadra . cuius corium .cxx. pedes longitudinis habuit . ut legitur ystoria romana libro .ij°. Quid de innumerabilibus novitatibus et mirabilibus mundi que afidedignis relata et scripta possent referri . Et de quibus in libro qui dicitur Milione refert venetus ille nobilis mirabilia se vidisse quorum magnam partem hostendit materiis . Quid ad nos ut dicit testus in hoc .§. ut mentem . de secretis et arcanis altissimi qui ut loquitur hic eternitas creavit illam cum triciis idest cum capite quo signatur principium et sine pedibus idest sine fine . ut superius dictum est . Et quid etiam ut dicit testus tentare velle seu que-

(1) B cose (2) Così nel ms.; forse veribus?
 in margine con un segno di richiamo.

(3) .xx. documento aggiunto

Nata ciappare in meço duna rota
la sua fin non ce nota
da questo amor cinsegna

¶ *Apparet equidem in cuiusdam rote medio nata nobis* ¶ *Finis eius notitiam non habemus* ¶ *Ab*

rere rationem quomodo ista infinitas erit nobis . *Similiter etc . nature .* circa istam naturatam naturam plenius dictum est superius parte prima .xxiiij^o. documento in magna glosa et ibi super hoc (1) figure . Sequitur *nosse etc .* et ista lictera usque ad .§. miraculum potest dici glosata si recurras ad locum proxime allegatum . Sed tu obmictens modo de planetis de quibus infra tractabitur expone licteram primo usque in finem . et dic quod iste .§. miraculum et duo sequentes locuntur ut glosa probantes propositum . Vide igitur licteram .§. illius *ad ea* ubi habes in testu optimum consilium nam cum omnia predicta et multa alia vera sint firma te ad sciendum illa et querendum que placeant deo et cum horum notitia eius nitaris facere voluntatem . Et hec ut dicitur supra .§. *quid nempe etc .* si suam altitudinem mediteris et nostram infirmitatem (2) consideres si arcana eius comprehendere nequeas non miraberis . immo de contrario mirareris . *cum ipse sit etc .* lictera istius .§. [et] trium sequentium verum dicit quod sufficienter dicere non posset, ipse enim creavit nos qui vilia de cordibus nostris evellit et petitiones nostras induit ratione . Item est qui non pro se nos amat ut de hiis omnibus supra satis in glosis totius libri prohemij habuisti . predictis abiectis ad sciendam summam sapientiam nostrarum mentium oculos dirigamus summa inquiri dei virtute sacram paginam et moralem doctrinam . Inquit enim Augustinus libro primo de libero arbitrio capitulo .viiij^o. eos sapientes voca quos veritas vocari iubet et qui regno mentis omnis libidinis subiugat.. sunt . Item idem libro .ij^o. capitulo xj^o Quid igitur aliud agimus cum studeamus esse sapientes quam possumus alacritate ad id quod in te totam animam nostram quodam modo colligimus atque stabiliter infigamus ut iam non privato suo gaudeat quod implicavit rebus trans....
...exuta omnibus temporum et locorum affectionibus apprehen-

(1) hoc nel ms. è aggiunto nell' interlineo.
mente infinitatem

(2) Nel ms. par scritto propria-

chasolo idio (1) convegno —|
 principio non avere —| —|
 come lui sença (2) fin doviau tenere —| —|

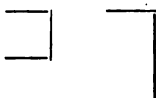
hoc nos edocet amor iste, quod soli deo conveniat, nequaquam principium habuisse. sicut etiam expedit nos tenere, sine hunc quolibet cariturum. ¶ Cu-

dat id quod unum atque idem sequens est. Et idem in libro de doctrina christiana. expone illud ecclesiasten primo capitulo qui addit scientiam addit et laborem Scientia inquit ista facit hominem non foris iactantem sed inferius lamentantem Scientia enim proprie boni et mali dum igitur crescit scientia crescit et malorum notitia et igitur necesse est ut cum crescit scientia crescat dolor de malis. Et bernardus sapientia cordis est in penitudine vera bonorum interitorum in conceptione presentium commodorum. in desiderio futurorum premiorum. Invenistis non sapientiam peccata defleas si huius seculi desiderabilia parvipendas si eternam beatitudinem concupiscas etc. De morali autem dicit seneca quod tres sunt partes moralis doctrine prima dignitates distribuit et pretia imponit maxime utilia. Secunda animi tertia regit. hostendens quando unumquodque et ubi et quemammodum agit siquis tam securus moritur quam nascitur. Et idem ad antiqua illa solum et facienda precepit et tunc longe meliores essent viri illa enim solutam et obscuram versa est scientiam. Unde postquam docti prodierunt boni desunt non vivere ab scientiam omnia ad virtutem nichil. Temistodem phylosophum refert huius doctrine captande potius quam divitiarum querendarum dedisse carentem prudentia ... virtutibus scire uti rebus non existimavit. de ista virtute habes plurima superius parte prima documento .v^o. et ibi figura eius et vitiorum in genere. Ammodo quidem decet nos ad promissa redire. resumme testum ibi *firmamentum planetas etc.* de quibus quia hic fit mentio aliqua delectabilia videamus non necessaria quia locus non patitur adducentes Et dic quod quando potentia sola voluntate omnia creaverit quia tamen voluntatem

(1) B adio

(2) B sança

Mo vedi bella damor cortesia
degnar che gente sia
se ben serva che deve

*rialitatem igitur amoris huius vide mirabilem, di-
gnari quod homines, si que debent bene servaverint,*

.....fuisse semper et esse rationabilem de ipsorum
rationabili subsist..... || adicientes quod omnes divine c. 97 c.
voluntatis rationabiles sunt motus et inexpugnabiles cuncti gestus
nec nostris egent inferioribus rationibus adiuvari ut dicit canon
.vj*. questione prima si omnia quod in vacuis laborat impen-
diis qui solem certat faucibus adiuvere licteram itaque prose-
quentes summe testum illum *firmamentum etc.* firma- de firma-
mentum superior pars etteris est . in quo stelle fixe non ut mento et
gemma in auro vel clavus in rota sed quia in eadem parte stellis
illius sunt et stant semper . Et movetur ab oriente adscen-
dendo ad meridiem tum per occidentem ad orientem . Et
si aliqui essent in medio terre illis recto modo super verticem
volveretur quod voluit significare lucanus loquens de illis qui
infra torridam zonam habitabant dicens de signis non obliqua
menat nec thauro rector exit scorpius etc . Circa quidem
nostram habitabilem oblique firmamentum adscendendo mo-
vetur . quod oculis in infixis stellis potest probari si earum
adscensum inspexeris et descensum ortum etiam, et occasum .
Ita etiam ex positione polorum et asis . polus enim ex
infinita stellarum multitudine in superiori emisperio sola stella
immobilis est que semper in eodem loco consistit . Altera
in opposito similis . Asis autem linea intelligibilis est de
polo ad polum per medium terre ducta . cum itaque supe-
rior polus recte non sit in medio nostre habitabilis nec in suo
oriçonte sed inter utrumque constat firmamentum circa nostram
habitabilem oblique moveri . similiter et stelle que ab ipso
moventur Sed que in medio existunt illius cum ipso modo
ad ortum modo ad occasum moventur Et que sunt circa
polum ut plastrum et serpens nisi spendor solis obstaret con-
tinuo viderentur . Omnium quidem stellarum vij. transeunt
de loco ad locum que planete agrecis , erraticæ alatinis di-
cuntur . Reliquæ semper in eodem existentes loco circa
terram impetu firmamenti cum firmamento moventur , quare
infixe in firmamento dicuntur . Et quia de creatione stel-
larum et motu et variis opinionibus circa motum hic locus

simil aquel che leve —|
 adi crear edisfar et rifare —| —|
 quanto ala parte dinfinito stare —| —|

*illi sint similes, quo ad infinite mansionis partem, cui
 creare, destruere, atque reficere, leve est* ¶ Stel-

de elementis non patitur ad alia veniamus . de quibus et de signis et
 circulis suis locis dicitur libro isto in glosis . *planctas* . et de
 hiis etiam dicitur supra parte .vij^a. documento (1) . in glosa .
 sequitur lictera illa *et quodlibet elementum* . Super quo
 cum libro isto de hiis alibi non dicatur et nos homines per
 ista vivamus est plenius pertractandum . Sed ante quam
 incipias memor sis ut non queras ubique necessarias rationes .
 verisimiles nanque nobis sufficiunt si dicantur nec queras quis
 dixerit Sed quid dicit cum ubi cessat necessitas probabilitas
 sola sufficiat . Et dicas incipiens quod elementum est quod in
 constitutione corporis invenitur . primum est in constitutione
 quod constituit et non constituitur in resolutione postremum
 quod dividit et non dividitur Exigit enim ratio ut sicut omne
 corpus in duo maxima potest dividi sic in minima infinita
 resolvi . Nam omne corpus terminum habet et finem Igitur
 in unoquoque corpore quedam sunt que ipsum ita componunt
 quod ex partibus non componuntur hec sunt ad constitutionem
 prima ad resolutionem postrema . Sed posses dicere quod
 ista sic non procedunt . cum dicatur hic omne corpus in infi-
 nita minima posse resolvi et subiungatur quedam esse in cor-
 poribus postrema . Boetius etiam dicit quod magnitudo
 usque in infinitum decrescit . Ad hoc potest taliter respon-
 deri quod diverso modo dicitur infinitum scilicet numero men-
 sura spetie nec aliqua numero uno modo infinita dicuntur nam
 numero infinita dicuntur que nunquam in eodem permanent
 numero . sic et plato dicit individua infinita cum autem
 generationi subiacent et corruptioni modo sunt plura modo
 pauciora . Alia numero infinita dicuntur . non quia non
 sunt in numero sed quoniam vix aut nunquam eorum potest
 homini numerus esse certus Igitur omnia sunt in numero
 sed quedam modo in uno modo in alio quedam semper in
 eodem . sed excedentem hominis cogitationem que dicuntur

(1) *Lacuna nel ms.*

Cielo stellato di che veste quella
sola mansione appella
suo viso non vedemo

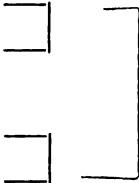

*latum celum, cuius illa similitudinem vestem habet,
solam denotat mansionem ¶ Eius donec sursum
adscenderimus, faciem non videmus ¶ Capillos*

numero infinita Quod igitur dictum est quod corpus potest
resolvi in infinita minima et quod Boetius dixit magnitudo
decrescit in omne infinitum, infinitum hoc modo ultimo posi-
tum est Est etiam alia philosophica sententia, quod que-
mammodum multitudo crescit in infinitum . non tamen
omnis . omnis enim certum habet terminum . sicut magni-
tudo decrescit in infinitum . non tamen omnis vel aliqua
sed quia non invenitur nec tam parve partis quin si minorem
illa faceret nec illius esset . vel dicas quod omnis pars
quanto amaiori numero denominatur tanto minor est et quanto
a minori maior unde numero uno decresciente qualitas crescit
et crescente decrescit maior enim media pars est quam tertia
et tertia quam quarta igitur decrescit magnitudo in infinitum
non quantum ad numerum partium sed quantum ad numerum
earum . Modo ad propositum dic quod in unoquoque corpore
sunt minima que iuncta simul unum magnum constituunt .
hec autem elementa dicuntur cui sententie constantinus con-
cordat dicens elementum est simpla et minima corporis parti-
cula . harum particularum quedam sunt calide et sicce que
proprie dicuntur ignis quedam frigide et sicce et sunt terra .
quedam frigide et humide et sunt aqua quedam calide et hu-
mide et sunt idest proprie dicuntur aer . Sed quero cum
particule ille infinite sint et diversa corpora ex diversis parti-
culis constant quomodo stabit quod dictum est, esse .iiij^{or}. ele-
menta et omnia ex hisdem elementis constare . dicas quod
sicut omnis dictio orationis est pars octo tamen sunt tantum
partes orationis sic dicimus unamquamque particulam esse
elementum elementa tamen .iiij^{or}. esse quia in .iiij^{or}. compre-
henduntur generibus et quomodo has duas dicimus orationes
socrates legit et plato disputat ex eisdem partibus orationis
constare non tamen ex hisdem dictionibus ita corpora ex eisdem
constare dicimus elementis sed non ex eisdem particulis Ex
.iiij^{or}. particularum generibus deus corpora creavit . Sed
videtur quod per premissa velis dicere cum ephycureis ||

fin che lassu saremo —|
 ma vedian li cavegli —| —|
 accio che non credian checinganni egli —| —|

c. 97 b. *cernimus tamen eius . ne forsitan crederemus, quod ipse dominus, decipere nos intendat . || ¶ Ambabus*

c. 97 d. constare mundum ex athomis Respondeas quod nulla secta est tam falsa que aliquid veri non habeat ad mixtum aliquando . illud tamen falsi cuiusdam admistione offuscat . Quod enim epicurei mundum dixerunt ex athomis constare verum dixerunt . Sed quod dixerunt illos athomos absque principio extitisse et diversas per magnum inane volitasse de inde in .iiij^o. magna corpora coactas fuisse fabula est . non enim absque principio et loco potest esse aliquid preter deum . Dicamus igitur has particulas simul deus creasse non diversas sed in unius constitutione . de quo statim dicitur . quemmammodum duas terre medietates non divisas vel ante terram sed in terra et cum terra creavit . qui enim dixit et facta sunt partes potuit creare simul et totum . Sed obicitur particulas istas quas constituis elementa visibiles esse vel invisibiles dicis Si sunt visibiles non carent omni divisione si invisibiles cum nullo sensu percipiantur, quomodo stabit hoc quod lucretius inquit ex insensibili non credas sensibile nasci et Macrobius omnis qualitas geminata crescit . nunquam suum contrarium comparatur unde insensibile insensibili adiunctum nunquam perficiet sensibile cum sit suum contrarium Respondetur insensibile est quod nec solum nec alij sui generis adiunctum percipi corporeo sensu potest sicuti anima quia nec unam animam nec animarum multitudinem percipit sensus Sed si una particula per se sentiri non possit tamen aliis adiuncta sentitur . quid nanque aliud est corpus quam simul coniunte particule . Cum itaque particule particula componitur geminata qualitas crescit non contrarium comparatur . Sed obicitur si sensibiles sunt iste particule corpora sunt sed si sunt corpora tres habent dimensiones longum latum atque spissum Nam ut Boetius inquit nullum corpus potest sine hiis dimensionibus inveniri . Respondetur quod interrogationum hec molesta congeries ex hoc profuit quod nomen imponitores et traslatores nescit qui nomen hoc corpus imposuit ex elementis .iiij^o. constituto quod occurrebat oculis illud imposuit . ut boetius inquit rebus existentibus et in

Ad ambe mani ella due palle doro
 per dar segno (1) acoloro
 che vede nel suo orto
 donde prendan conforto
 la gola vedi allei
 per che ben saccia che donna costei

c. 97 b.

manibus, duas aureas pallas gerit, ut hiis, quos in orto suo viderit signum prestat per quod ipsi valeant confortari . ¶ Gulam denique, vides eius, ut quod illam est domina non ignores .

nature constitutione manentibus vocabula animus humanus imposuit . constitutione nature vocans constitutionem ex .iiij^o. elementis . de inde physici prima rerum considerantes principia ad principia nomina transtulerunt . prima vocantes principia corporum corpora . ad differentiam tamen compositorum simplicia Quemammodum tempus est simplex presens est compositum . sic simplex corpus compositum est . Cum ergo dicat boetius sine hiis tribus dimensionibus inveniri non potest iuxta primam impositionem nominis non iuxta translationem physicam predictae particulae corpora non tamen tres habent dimensiones . Sed cum dicamus istas particulas non fuisse creatas divisas in quo et cum quo errare sint videamus . Et dic quod creator has particulas in uno magno creavit . non distinctas localiter sed per ipsum totum commixtas . ita quod ex istis particulis extra hoc corpus nichil erat . omnem vero locum obtinuit quem modo omnia corpora obtinent . hoc physicis ob commixtionem particularum chaos quod (2) in tempore confusio est nominatum . calidus enim frigidis in eo sine proportionem et medio coniuncte repugnabant humidus similiter siccis unde ovidius Rudis indigestaque moles de inde subiungit . frigida pugnabat calidis humidus siccis . Sed ex corpore isto magno statim .iiij^o. corpora que dicuntur a quibusdam hodie elementa in diversis locis creavit . Sed obicitur creator qui solo dicto creavit omnia et qui novit omnia ante quam fiant, quare illud composuit ex .iiij^o. elementis quod diu prenoverat permansurum . Ad

(1) B sengno

(2) Segue nel ms. nominatum est cancellato.

DOCUMENTUM UNICUM SUB ETERNITATE

L unico documento ella qui pone
 con un sottil sermone
 per cogni (1) creatura

UNICUM

Vnicum ponit hic eadem domina documentum .
 cuius sermo ideo est subtilis, quoniam que-

c. 98 a.

hoc respondeas quod opera creatoris videmus causas tamen penitus ingnoramus . tamen aliqui sic dixerunt quod onne opus vel est creatoris vel nature vel artificis . opus creatoris elementorum et animarum ex nichilo creatio . mortuorum resuscitatio partus virginis et similia . opus vero nature quod homines ex hominibus componuntur ex bovis boves . et sic de aliis . nam natura est vis quedam rebus insita similia de similibus operans . licet dicat tullius . difficile esse diffinire naturam . circa hanc naturam eiusque effectum metaphorice mirabilia scribit alanus in de plantu nature miroque modo ornat eandem . opus autem artificis est quod contra indigentias naturales homo componit ut vestem contra frigus et contra aeris intemperiem domum . Sed quando aliquid operatur natura rudis quiddam et commixtum prinitus operatur deinde paulatim format et dividit operatur etenim prius mixtum de inde quod ex eo est feculentum et grave ad infimum || trahit locum . quod leve ad supremum quod mediocre ad medium . In lacte similiter mixtum creat .iiijº. substantias quas homo postea artificio separat adiuvante natura . Et igitur quia natura et artifex ad comparisonem creatoris adscendere non valebant, ad illorum comparisonem dignari potuit condescendere creator . Si enim hoc non esset nature debilitas putaretur quotiens mixta aliqua crearentur ab ea . vel ut dicunt alij mixtum creavit ut quanta posset esse rerum confusio nisi sua res ordinaret dilectio significaret . Sed potest queri hoc mixtum mobile an immobile erat . Respondetur quod illud fuisse immobile probat ratio . cum

(1) *B* congrui

simil dise natura —|
 ma non e si obscuro —| —|
 che ben nol veggia chi si leva puro —| —|

*libet creatura, naturat simile sibi ipsi . ¶ Non
 tamen adeo est obscurus, quod illum qui purus
 surrexerit, non videat plene satis . ¶ Cum porro*

enim locum omnem impleret de loco ad locum minime move-
 batur . circulariter quomodo poterat moveri quod ex omni
 mobilium genere mixtum erat . Sed in hoc videtur contra-
 dici platoni dicenti quod omne corporeum motu in...timo (1)
 fluitatis ex inordinata iactatione redigit deus in ordinem . re-
 sponderi potest omne corporeum motu in...timo (1) dixit plato
 fluitans naturalem motum elementorum considerans . quo duo
 ad centrum duo acentro moventur . hec ex inordinata iactatione
 redigit in ordinem non que fuerint sed que essent nisi res taliter
 ordinasset . Sed queritur quomodo ex illo magno corpore
 quattuor illa corpora deus creavit que vocantur hodie elementa .
 dicas quod particulas calidas et siccas que aliis mixte erant
 ad locum contulit superiorem . atque ex eis adiunctis tamen
 quibusdam ex reliquis tribus generibus particularum unum
 constituit quod a partibus in eo dominantibus ignis vocatur .
 frigidis vero et siccis particulas ad locum deduxit inferiorem .
 et ex illis quibusdam aliis adiunctis unum corpulentum et
 obtusum quod a partibus que in eo dominantur terra vocatur
 composuit . Ex calidis autem et humidis particulis adiunctis
 tamen aliis aera et ex frigidis et humidis aqua . Sed obi-
 citur si in terra que et est et dicitur frigida sunt particule
 calide tunc in frigido quod non est sine frigiditate calor est
 duo quidem contraria simul in eodem et quiddam frigidum
 est calidum . dicas quod duo contraria in eodem toto vel
 in eadem parte eiusdem esse, impossibile iudicatur . Illa
 tamen in diversis esse partibus eiusdem etiam oculo oculis
 videmus . quod vero opponitur frigidus esse calidum non
 inde procedit Illud enim dicitur calidum in quo calor fri-
 giditati dominatur, cum igitur frigiditas calori dominetur in
 terra frigida dicetur non calida . cetera similiter non ab om-
 nibus que insunt sibi sed ab hiis que dominantur in eis nomi-

(1) Non comprendo: nel ms. la prima volta i^optimo e la seconda i^optio

Quando sarete da me visitati [
 non srete amaestrati]
 che voi savrete quanto [
 e averete tanto]
 quanto cherer saprete [
 e giusto sempre lo voler avrete]

ame fueritis visitati, non docebimini aquibusque
 ¶ *Nam tantum habebitis et scietis, quantum petere*
vos contiget ¶ *Iustumque habebitis desiderium*

nibus congruis appellantur . Sed licet per tactum in terra et aqua et aere flante borrea caliditas et frigiditas sentiantur unde in (1) igne frigida vel humida vel in aere vel aqua sicca percipies . dicas ignem esse consumptive nature . seque et alia consummere . Iterum certum est ignis partem maxime in ieme spissari et mutari in aera . Quod itaque ase aut ab alio in uno tempore de igne consummitur oportet quod in alio restauretur . In estate igitur partem aque mutat prius in aera . de inde attrahit in se inde est quod ignem humore nutrir dixerunt physici . Illud autem quod attrahit nisi retineat et digerat non transformat . consentiunt enim in hoc omnes physici . quod frigiditas et siccitas vim operantur retentivam calor vero et humiditas digestivam . calor enim siccus rem consumit et cremat . frigus siccum . rem congelat humor humidus dissipat . sol igitur calor humidus digerit . Est enim digerere aliquid per ebolionem in aliud transmutare . In eodem igne vis est expulsiva que expellit superflua que ex frigido consistit et humido . est et vis attractiva que ex calido provenit et sicco . Quatuor igitur particularum genera sunt in ingne calidis tamen dominantibus et siccis . eodem argumento potest de reliquis responderi cum enim aer et aqua retineant est in eis vis retentiva que sine frigido et sicco esse non potest vel dicas cum duo inferiora frigida naturaliter sint accidentaliter tamen aliquando calida fiunt calore qui asuperioribus descendit . qui cum descendat vel in subiecto vel sine subiecto descendit . sed cum sine subiecto esse non potest in subiecto descendit . subiectum vero illud cum descendit mobile est ad centrum .

(1) Nel ms. in è aggiunto nell'interlineo.

Che dunqua insegno avoi se sete facti (1) ☐
dallaltre donne e tracti (2) ☐
aquesto punto netti ☐
non vi pongo altri detti ☐
ma cio predico aquegli ☐
chesi dilectan (3) delamar diquegli ☐

semper vestrum ¶ *De quo ideo vos docebo, qui mundi facti, et ad hunc punctum tracti, estis ab aliis dominabus, non trado alia dicta vobis.* ¶ *Hoc tamen illis, qui in eius delectantur amore, predico.*

Est igitur frigidus sola enim frigida gravitate naturali tendunt ad ima . ergo in ingne aliquid est naturaliter frigidum sed accidentaliter calidum quod cum naturali motu descendit . et aquam vel terram tangendo illas calefacit . Sed hoc necessarium dicere non videtur . potest enim calor ab igne ad inferiora provenire . ¶ ita quod nulla illius pars hoc modo c. 98 b. descendat . Ingnis pars inferior tangit superiorem aeris partem et calefacit eandem . et fit hoc usque ad partem aeris inferiorem que plus solito calefacta terram tangens vel aquam calefacit . Sed argumentum predictum propterea non dampnabis . Sed cum clarum sit in unoquoque istorum .iiij^o. genera esse particularum, an aliquid extra ipsa sit queritur . dicas quod mundum istum ad ovi similitudinem constitutum confirmant physici . ut ergo in ovi medio est meditullium, ex cuius ab omni parte est albumen, circa albumen tela circa quam testa . extra quam nichil est de ovo sic in mundi medio terra . circa quam ex omni parte fluit aqua circa aquam aer circa quem ignis extra quem nichil . Sed hic facias punctum et vide quod superius eadem parte de celi latitudine iam notavi . et rediens ad sequenda premissa, dicas quod plato dicit quod nichil fit cuius ortum legiptima causa et ratio non precedat . unde queri potest quare ista facta sunt . Respondetur alleganti platonem quod si eum intelligeret de hiis minime dubitaret cum dicat divini decoris ratio postulabat talem fieri mundum qui et visum pateretur et tactum ut homo hiis duobus sensibus in creationem et gubernationem eorum sui creatoris potentiam sapientiam et boni-

(1) B fatti (2) B etratti (3) B dilettan

Ancor vi dico e prego duna cosa □
 che sia vostra mente osa □
 in non voler cercare □
 ne troppo assottigliare (1) □
 dele secrete alteçe (2) □
 dilui che facta ma sença pe treçe (3) □

¶ *Unum etiam de quo vos deprecor, dico vobis .*
 ¶ *Ut mentem vestram, habeatis attentam, ne forsitan*
exquirem, seu nimium subtilizare velitis, de illius
archanis, qui michi carenti pede, triciam fabricavit .

tatem perpendens potentiam timeret sapientiam veneraretur bonitatem immitaretur . de inde prosequitur constabat aut nichil posse videri sine ignis beneficio nec tangi sine solido neque solidum esse sine terra ideoque duo fundamenta fecit deus ingnem scilicet et terram . Utrum autem visus sine terra et tactus sine igne . queri posset et dicas quod certum est visum et tactum non esse nisi animalis unde si animal non est neque tactus nec visus est . sed nisi ignis et terra sint animal non erit ergo nec sine terra (4) visus nec sine igne tactus . Vel melius dicas maximus splendor visus est dissipatus . maxima obscuritas extintiva temperatus splendor conservatus est . cum igitur in ingne magnus sit splendor ne visum dissipet quod obscuro adiuncto temperatur omnis . de predictis autem .iiij^{or}. corporibus terra sola est obscura temperatur igitur terra spleudor . ut visus esse possit . Inde est quod natura in medio oculorum quiddam nigrum ad splendorem temperandum creavit . Melanconiam insuper que nigra est et obscura eadem causa mictit ad oculos . et per oculos hec purgatur . Sed nunc quero an aliquid ignis operetur in tactu . dicas quod ut ypocras inquit nichil potest sensu percipi nisi prius instrumentum vertatur insensate natura rei . instrumentum ibi vocans quiddam aeream (5) substantiam quam acerebro anima per nervos ad exteriora transmittit . cum ergo hanc advolam manum que ut melius sentiat est nervosa transmittit si rein tangit calidam calefit cum quo calore ad cerebrum ubi est sedes anime non quod ibi solum sit sed quia ibi discernit revertitur . sicque anima in instrumento illo suum

(1) *B* asottigliare
 igne cancellato.

(2) *B* alteçe

(3) *B* treçe

(4) *Segue nel ms.*

(5) *Il ms. acaream con la seconda a espunta.*

Ne voliate veder dime ragione
 ne tentar come pone
 freno aquella natura
 che fue sua creatura
 come la volge emuta
 che questa ecosa sol dallui veduta

c. 98 a.

¶ *Nec etiam de me ipsa velitis aliquam attingere rationem* ¶ *Similiter || nec tentare, qualiter frenum ponit nature illi, que sua extitit creatura* ¶ *Qualiter quoque illam, sepe volvet et mutat,* ¶ *Nam hec ab illo, cognita res est solo.* ¶ *Nosse*

c. 98 a.

percipit calorem Similiter fit cum tangit frigidum . Sed cum ignis semper est in motu est principium motus causa est quare hoc instrumentum ad exteriora revertitur et decurrit . Nunc quidem si tempus pateretur et locus sequeretur hic videre de causa creationis mediorum licet sufficiat deum dicere sic mandasse et factum esse Sequeretur etiam dicendum de mediorum motu et extremorum et terre necessario statu et circumstantiis multis Sed quia nec tempus nec locus etiam patiuntur quia similiter de hiis aliqua et maxime circa terram et aquam continet supra .vij*. pars prudentie igitur sileamus ad presens quo ad illa Sed ate quero dixisti supra extra ignem nichil esse licet me supra remiseris ubi dicis aliquid circa ista que possunt sufficere in securiori sermone sed illa remissione aliquantulum tacita sed non reiecta dico quod per dictum predictum divine et humane phylosophie contradicere videris . dicenti celum tegit omnia firmamentum esse in quo stelle fixe sunt . aquas esse super celos ut ibi . benedicite aque etc . firmamentum esse in medio aquarum . unde oportet aquas super ipsum esse . et infra ipsum . et iterum divisit aquas que erant sub firmamento ab hiis que erant super firmamentum . Responderi potest . Aer aliquando dicitur celum . ut ibi qui in avibus celi illudunt . Aliquando ether qui et ignis dicitur celum . aliquando extrema pars etheris eadem dicitur firmamentum quia firmat . duo inferiora elementa qui dixit celum tegit omnia stellas esse infixas firmamento extremam partem etheris celum et firmamentum vocavit Sed qui dixit aquas esse super celum vel super firmamentum aera celum et firmamentum vocavit . vel quod verius est aeris partem inferiorem Super quam sunt aque

Basti voi di saver cheglial potere □
 edogni far sapere □
 ecome fe costei (1) □
 cosi puo far di lei □
 quanto e como li piace □
 sempre eragion miracol quando il face □

sufficiat quippe nobis, quod ipse tam potentiam, quam cuiusque rei scientiam, habet omnem. ¶ Et velud, eam constituit, et creavit, sic de illa potest totum id facere, quod in beneplacito suo manet. ¶ Miraculum utique quando facit, semper optinet ratio-

vaporaliter in nubibus suspense. obbicitur dictum bede qui dixit aquas congelatas esse que in modum pellis extense nobis apparent. cui et si in hiis que ad fidem pertinent et morum institutionem (2) non sit fas contradicere sic nec alicui aliorum sanctorum in aliis tamen non est illicitum affirmare diversum. Unde potest dici quod omnis aqua naturaliter ponderosa est congelata quia plus accedit ad naturam terre que est ponderosior motus eius proprius est ad centrum Si igitur super ethera aque congelate forent aliud non operante per dei voluntatem miraculo naturali gravitate ad ima descenderent circa premissa venirent alia reserendo quam plura ut superius dictum est. Sed de uno quero quo anni tempore ista creatio et aliorum omnium facta sit et si omni tempore potuerit eam rationabilem facere. potes dicere quod ebrei et latini dicunt eam in vere factam fuisse. Unde virgilius de diebus veris loquens non alios prima crescentis orrigine mundi. illuxisse dies alter habuisse tenorem crediderim de subiungit ver illud erat non tempus agebat. horum talis est ratio. quod quicquid oritur ex equalitate intemperie oritur ut moritur ex inequalitate et distemperie moritur. nullum vero tempus preter ver temperatum est. et alie rationes contrariorum tempore procedentium. quas gratia brevitatis obmicto. Egiptij. in Julio. quos macrobius sequitur dicens in natali die mundi cancrum gestasse lunam leonem solem. horum ratio quod in propria creatione tantus fuit humor quod terra aquis coperta esset qui sine maximo calore desiccari vel temperari non potuit. ergo in anni temperie in quo est maximus calor

(1) B costey

(2) Il ms. institutionem

Chi puote dubitar (1) dilui che possa
 cosa terrena egrossa
 over celestiale
 sia chente vuol e quale
 che fece il fermamento
 pianeti stelle eciascun elemento

nem . ¶ Quis nanque poterit, de illius potentia dubitare, ad terrenam rem quamlibet, vel celestem, quantam, vel etiam qualem velis, qui solus constituit firmamentum planetas, stellas et quodlibet elementum

facta est . Sequitur alia lictera testus sed dic nunquid ista domina ut alie aliquod novum dicet nobis ante quam claudat librum . dicas quod non ex eo quia ista domina fine caret et dicere conclusorium sui contrarium esset vide sequentia || *Ego sola eternitas* dicit quod ipsa sola c. 98 c. claudere idest conclusionem dare libro non posset . et verum dicit nam non est alicuius id dare quod non habet quod mille iura probant ut ita loquar . ipsa enim finem non habens finem dare non posset . Item et alia ratione quia nichil boni perficitur sine deo unde ipsa sola idest sine hoc divino amore librum claudere nequivisset . Item fuit competens ut sicut amor ipse hoc opus fundaverat et partes .xij. dominabus divisas commiserat exponendas ita ipse illas expositas revideret et si ea digna confirmatione cognosceret, approbaret . *obtinenti potentiam etc .* nam ut in Iob legitur apud ipsum est sapientia et fortitudo ipse habet consilium et intelligentiam si destruxerit nemo est qui hedificet et si incluserit hominem nemo est qui aperiat etc . ipse est qui si clauserit et voluerit nemo aperit et si aperit similiter nemo claudit . hac tamen intentione adpresens non claudit ut aperiri non possit cum supra in prohemio iubeat absentibus dari librum et constitutiones principium expedit publice promulgari et subditis nota fieri . tamen ut infra dicit caveat qui aperit si forsan indignus accesserit ad eundem . *competit honor talis* et omnis honor et reverentia super omnes (2) || quia ipse creavit redemit et pavit nos ipse est adiutor et protector noster et liberat

(1) B dubbitar (2) Segue nel ms. un segno di richiamo che riporta alla colonna seguente, essendo la colonna c interrotta da una linea tracciata per delimitare lo spazio riservato alla miniatura e che il miniatore non occupò poi interamente.

Che e maravigliar sel non sintende □
 come potença stende □
 pensando sualteça (1) □
 enostra deboleça (2) □
 fermati dunque aquello □
 voler saver di che tu piaccia adello □
 Ecol saver di far tutta sua voglia □
 chegli equal che ti spoglia □
 dogni viltate e veste □
 di ragion le tue cheste □
 eglie colui (3) che chiama □
 esol per noi enon per se ci chiama □

¶ *Quid nempe suam altitudinem meditando, et nostram attendendo debilitatem, est in homine, quomodo suam exercet potentiam, admirari.* ¶ *Ad ea itaque velle scire te firma, de quibus ei valeas complacere.* ¶ *Et cum horum notitia, eius omnimodam facere voluntatem.* ¶ *Cum ipse sit qui ab omni vilitate, te relevat.* ¶ *Et petitiones tuas, ratione corroborat,* ¶ *Hic est qui diligit nos perfecte.* ¶ *Non quidem pro se, sed solum evocat nos pro nobis.* ¶ *Ego*

c. 98 b.

corda nostra aperditione . alaqueo lingue inique et alabiis operantium mendacium et in conspectu astantium adiutor est nobis et liberat nos secundum multitudinem misericordie nominis sui arugientibus preparatis ad escam, de manibus querentium animas nostras, et de portis tribulationum que circumdarent nos a pressura flamme . ecclesiastici quinquagesimo capitulo de potentia vero sua supra plenius per glosas prohemij habuisti . *is* scilicet amor ut vides hic in eius figura materialiter positum . quis autem sit iste supra plene in glosis prohemij habuisti . *claudit* nota quod non dicit eternitas claudet ne suo videatur domino imperare sed claudit ut notificet nobis . *non laborat* nec pati potest ut supra qualiter amat deus in glosis prohemij est notatum . vide ibi (4) ¶

(1) *B* sualteça(2) *B* deboleça(3) *B* colui(4) *Segue nel ms.*

un segno di richiamo che riconduce alla colonna c per le ragioni esposte nella nota 2 della pagina precedente.

Io sola eternita chiuder non posso
 questo libro che mosso
 dal mio signor (1) amore
 allui convien onore
 chal poder ela força
 et esso il chiude cha ben non si sforça

c. 98 b.

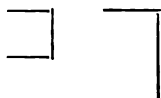

sola eternitas librum istum, ammodo domino amore collatum, claudere non valerem. (2) ¶ *Ei siquidem obtinenti potentiam atque vires competit honor talis.* ¶ *Is itaque claudit illum qui ad bonum*

Postquam etc. clauso libro adhuc que secuntur verba etter-

(1) *B* singnor (2) Anche le colonne del testo latino sono spezzate dalla miniatura d'Amore che chiude il libro. Qui c'è pertanto un segno di richiamo che ci riporta al principio della colonnina di destra, sopra la miniatura, colonnina che termina con le parole aliquando non laborat. Il resto è collocato sotto la miniatura in due analoghe colonnine.

Poi chelle chiuo sotto si gran nome
 guardi ciascun ben come
 ad aprillo (1) si mette

*aliquod non laborat . ¶ Postquam sub tam grandi
 nomine clausus est quilibet diligenter advertat, qua-
 liter hunc audeat aperire ¶ Nam (2) si forsitan (3)
 manus eius, carerent munditia, atque cor, vide te*

nitatis sunt usque in finem . *altissimo* nomine scilicet
 istius divini amoris . *quolibet diligenter etc .* scilicet in
 conscientia sua et si erit talis qualis infra dicitur aperiet secure
 alioquin ab hoc [caveat] *manus eius* id dicit de manibus
 quia [hoc] officium est earum . si de munditia cordis intellige
 sed quia infra dicit atque cor videtur intelligere dic
 ergo intelligit de utroque per signatur quod infra mate-
 riales manus mundas habere nos decet cum accedimus ad
 sacra et morosa scripta tangenda . unde quia possumus etiam
 .. extranei afide nostra s..... si pro fidei nostre firmamentum
 probatur ex illis adducere Vide quanta reverentia iudei
 legem colunt . facit ad quod dictum est .xxxvij*. distinctione
 in capitulo siquidem de deo sibilla etc . *hominem* nunquid
 conatur homo die signatur
 quas libri huius *propter*
ea vindicet contra tales immeritos . Se

 (4) ||

c. 98 d.

quod qui mecum non fuerit circa eas modicum reportabit .
 Et ecce responsio . Glosa sit tibi sequentium figurarum
 extensa cantio que procedit ex ore alterius figurarum in
 tuscorum vulgari . Sed hic queritur de duobus primum quia
 vulgare ipsum obscurum est quomodo intelligent omnes tusci .
 Secundum posito quod intelligant ipsi tusci quomodo intelli-

(1) B aprirlo (2) La parola è quasi del tutto coperta dalla miniatura che
 si riferisce alla canzone Se piu non raggia (3) La parola è spezzata,
 perché for è nella colonnetta di sinistra, seguito da un segno di richiamo, che
 riporta alla colonnina di destra, la quale comincia con sitan (4) Delle
 ultime righe di questa colonna non è possibile ormai leggere che qualche lettera
 o qualche sillaba qua e là. La rasura comprende nove righe del ms.

che se non fosser nette ____|
ben le sue mani el quore □ |
vedete (1) un che per trar la spada fuore □ ____|

quendam hominem ad evaginandam enssem propter

gent alie varie nationes de istis tibi per ordinem respondebo .
sed audi et lege illam primitus cantionem que sequitur

Se piu non
raggia il sol
et io son ter-
ra veggiamo-
scur e solpar-
lar convegno,
diquel che

sono e tegno non maravigli alchun soscuo tracto,
poi chatal punto ma fortuna tracto . Ecotal dir
che piu raccoglie eserra dentro mia pena tutto
piu mi gravi passol chio non vorravi, la fin de la
mia gio parlar con certi chancor non eran di mio
stato experti dicol signor avoi saggi ecoverti pero
che mintendete voi donne poche sete, achui omai la
mente avrisse amore tant a perduto di sangue e
donore . Or coninciate ¶ e dallindo colore, cer-
cando ben per entro, lo spatio verso il centro, ve-
drete molte nebule apparite che tutte son di quel
sangue annerite . la terra trema, lo mio cor crema,
egli altri aquel verranno, immantenente, chesto acci-
dente, sentito averanno .

c. 99 a.

¶ Quel sangue sparse dal fianco di lui, efue cagion
la saetta che venne, dallarco che in man tenne, quella
che tracta lamico el nemico, in tal maniera chio pian-
gendol dico . Enon ancise in quel colpo costui,
ma dissolvette la parte piu degna, che tra noi piu
non regna, laltra lasso per sola sua piu pena, lontan

(1) Il ms. A vede con te finale aggiunto sopra.

c. 99 a.

Et e chiamato vigor da colui
che tutti gialiatri elui

c. 99 a.

*ca preparatum . ¶ Vigor est equidem appellatus
ab eo, qui omnes alios et hunc ipsum potest mictere*

legata in pregion ecatena . Perdeo sua forma e
fiacchossi labena, delo suo primier nome, et udirete
come, chera tradue di novo giunto astare, luna spe-
çata riman solo amare . Queste tal doglia e si
fera portare, chognun che non e pietra, da cio fugge
et arrietra, gialiatri dilectan chel si veggia il danno,
per lo gran pianto et aspero che fanno . lontana
gente, e chi nol sente, beati epiu beati, color che
sono per sommo dono, al suo regno chiamati .

¶ Per che comun alchun cherer poria, cotal dolor
in mia pena fondato, che inogni lato, non e pero da
sua forma diviso, questo signor lo chui stato diviso .
Ciascun che suo nela mente desia, grandeça desso
et honor epotere, dunqua e chiaro vedere, che perder
loco tal e sua mancança, di cio dolersi edi servo
leança . Ragion vien mo di color che pesança,
portar cagion non anno, pero chamar non sanno,
ma stringe lor la perda universale, chassai per questo
lo mondo men vale . Cio non e maraviglia in
hom chui cale, veder la gente adorna, diquel chela
mente orna, la qual vertu venia da quella parte, che
nostra mo da noi disgraça parte . Così ancora,
venia tuttora, quindi ognaltra vertute, graça et
effecto, di iusto e netto, per nostra salute .

¶ Doglia signori et an vergogna porto, membrando
chela gran potença irato, di lui che ma mostrato,
quanto di ben io mai cognobbi e tenni, blasmai nel
passo chatal porto venni . Pero cheo veggio ben,
mosse me torto, che dalchun lesser perder non e
voglia, onde ragion lo spoglia, di negligença indi-
fender la cosa, chera di suo honor e vita sposa .

puote mandar e manda
e che quanto comanda

atque mictit . quique totum (1) quod precipit, celum

Unaltra colpa difender non osa, la parte non finita,
che non si tolse || vita, ma forse alquanto la scusal c. 99 b.
volere, di salvation per l'altra poi vedere . Che
chi vedesse la pena el dolore, desta sua vita fera,
per buon consiglio pera, diria ciascun et io ben lo
vorria, per alleggiar la maggior sorte mia . Ma se
nocendo, edispiacendo, il ben comun cia tolto, nullo
sperança, in amistança, del suo negro volto .

Questo lamento edi cotal natura, che non si puo
intender dala gente, che non a sottilmente, ne an da
quella chave lointellecto, se non avesse ben ferito
il pecto . Equesta non puo gia ben veder pura,
conclusion desto mio dir se crede, leggendo quel
che vede, poter trovar da dolor infinito, di certo
fin alchun sermon fornito . Pero girai parlar cosi
vestito, tralor che tu ben sai, che non tinteser mai,
ma tracolor ti fendi et (2) auri et straccia, chaltuo
venir apparecchian le braccia . Eper gliamici il
tuo camino avaccia, che se quel son che spesso,
parlato manno adesso, tuli vedrai chinare le ciglie a
piedi, etu con questi fa soggiorno e siedì . Che
per honore, di tal signore, edela somma parte, dece
che pianto, almen alquanto, ne sia in ogni parte .

¶ Quod promiseris indubitanter facito dicit Seneca Igitur
quod promisi tibi superius ante cationem prefatam me
convenit adimplere . Quocirca tibi ad primum respondeo in
hunc modum quod nec est mee intentionis nec fuit unquam
quod propria intentio figurarum ipsarum tuscis omnibus nota
esset . sed amicis aliquibus prout ipsa eadem cantio dicit istud .

(1) Segue un segno di richiamo che riporta alla colonnina di destra. Cf. le
note alle pagg. 399 e 400. (2) et è preceduto nel ms. da altro et espunto,

cielo et inferno e terra (1)
 con cio che dentro serra
 convegnon ubbidire (2)
 che nullo puote contra si gran sire

*terram et inferos, illi obbediendo convenit adimplere .
 cum nullus domino resistere tanto possit .*

Isti enim pauci possunt una mecum et poterunt hec videre
 Ad secundum breviter respondetur . quod licet amor docu-
 menta hec ad omnes dirigat christianos ut notatur superius
 parte prima documento .xxij^o. in glosa, tamen ego ea que hic
 ponuntur nunquam transferri volui neque volo ad ceteros bar-
 baros vel germanos et similes nec curarem multum si hec soli
 libro et mee considerationi dimicterentur a singulis .

¶ Modo restat ut ad expositionem sequentis testus lictere
 veniamus *vigor est etc* . expone licteram usque in finem
 et dic vigor scilicet ista figura armata . *ab eo* scilicet deo
 de cuius potentia dictum est supra in prohemio et pluribus
 partibus huius libri . *celum terram etc* . quia ipse imperat
 ventis et mari ut in nomine eius omne genu flectatur celestium
 terrestrium et infernorum *interclausis* . scilicet ele-
 mentis et que ex illis constant et stellis et planetis nec non
 et anime sanctorum et angeli archangeli et cetera que in eis
 sunt . *obbediendo* ut domino *convenit* ex vol[untate] in
 bonis ex necessitate in quibuscumque alioquin quo
 casu de humano genere colligas quibus dedit reddit
 grata sibi sumunt imperium et solatium *cum*
nullus etc . satis exposita est Sequitur videre de duobus
 primo quid sit vigor secundo de forma que sibi datur quare
 datur et de singulis armis eius . Et dic quod de vigore
 satis superius dictum est parte (3) documento (3) illic videas
 Restat ergo ut de forma et armis videatur ... ipsius sit admodum
 militis armati cum equum quia miles fortior
 est cum equo et quia sicut aliis armatis ita vigo-
 rosus patis signatur potentia quem vigor confert
 in gorosius ut ad vigilias per collare
 conceptus iniquos per loricam gravitas morum et
 ponderositas et gestus coraçinas corgis custodia et plena

(1) *B* et terra

(2) *B* ubbedire

(3) *Lacuna nel ms.*

AMORIS HIC SUNT DOCUMENTA FINITA . ET HUIUS
ARMATI CUSTODIE COMMENDATA . IN LAUDEM
DIVINI NUMINIS ET HONOREM . AC SERVORUM
AMORIS COMMODUM ET PROPECTUM .

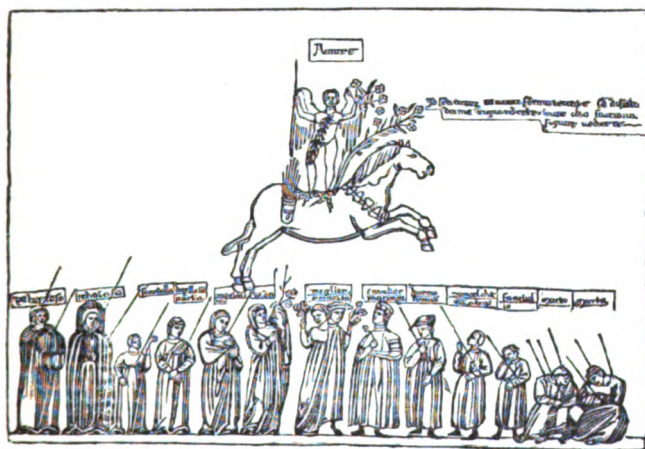
Io son vigor e guardo sel venisse,
alchun chel libro avrisse .
e se non fosse cotal chente e detto
dregli di questa spada per lo petto (1)

tuitio et interiorum solida innocentia manuum
quo ad actus illicitos et plena munditia iubbam
inferiorem agilitas ad patientiam in adversis per armamentum
..... facultas subsistenti ad tentationes inimici . per cal-
caria nobilitas et penitentie per ensem plenum
desiderium pro mente fit de manendi Et hec
omnia confert vigor in suos hii denique posset apparatus
seu glosis . Sed quoniam superius in prohemio dicta sunt
que ma..... requirebant ibique notari non poterant ideo
subsecuntur eadem ante finem libri .

(1) Questi versi sono scritti intorno alla miniatura e a complemento di essa,
quasi come uscissero dalla bocca di Vigore.

TRACTATUS AMORIS ET OPERUM EIUS QUI NON EST DE LIBRO SED FACIT AD GLOSAS PROHEMII LIBRI PRECEDENTIS c. 99 c. e d.
(1)

Hec omnia que secuntur non sunt de corpore huius libri sed faciunt ad librum ex eo quia in prohemio ipsius in glosis fit mentio de figuris quas sub amoris figura retraxi actenus in alio loco et ibi promisi me post dicti libri finem inscripta porrigere lege ibi et quid ad hoc me moveat tu videbis. Sequitur ergo ad maiorem claritatem habendam representatio figure amoris in eadem forma qua supra in principio huius libri de inde figure alie subsecuntur et dicta vulgaria per me dudum circa istam materiam compilata Denique subditur licteralis quidam tractatus per quem ea que supra reducta non sunt ad spiritualia reducuntur ut ex lectura inferius apparebit.

[Amore] (2)

Io son amor in nova forma tracto
ese disotto da me riguardrete
lovre chio faccio in figure vedrete.

(1) Il trattato d'amore non è scritto, come il resto del codice, su due colonne.

(2) Amore qui e, più sotto, tutte le altre rubriche incluse tra parentesi quadra: Religioso religiosa fanciulla doncella compiuta ecc., sono tratte dalla

[Religioso]

Per li gran colpi o gia perduto
il (1) quore, ma si ti dico chio
porei campare, non che per
rosa ma per un guardare .

[religiosa]

Se io potesse dimostrarti amo-
re, come mi piace il colpir che
tu fai, gittresti rose e (2) non
pur dardi omai .

[fanciulla]

Amor mi fere (3) emostrami per trarmi chemi dra
gioia sio mi rassicuro (4), dintrar in quel di chio
poco (5) ancor curo .

[donçella compiuta]

Io son percossa dun dardo mortale, evegio (6) ben chel
mio desire folle, ma che possio poi cosi lamor volle .

[maritata]

Pregotamor poi che mai cosi morta, chalmen coverta
sia la mia ferita, si seguio di questa morte vita .

[vedoa]

Non temo tuo ferir ne bon ti chero, chio porto done-
sta (7) mio cor armato, ma non disamo chi ta seguitato .

[moglier e mariro]

Amor che ciai di due facta (8) una cosa, con superna
vertu per maritaggio, fa durar dun paragio, la nostra
vita in questa gio tuttora, sra grato il fin come
nostra dimora

[cavalier meritato]

Ringraço la tua gran potença amore, che mai degnato
far servo in piagere, di quella chui ti potevi tenere .

Intenda ognun
che noi religiosi
toccando il duol
che tale, parlian
sol del amor spi-
rituale

miniatura di B, come appare dall' incisione qui sopra; ma mancano in A. I versi detti da Amore sono, così in A (dove sono scritti in colonna) come in B (dove sono scritti distesamente), inclusi nella miniatura. Gli altri sono, così in A come in B, disposti in piccole colonne sotto ognuna delle figurine alle quali sono attribuiti. (1) B perdutol (2) B et (3) B fier (4) B rasicuro (5) B poc (6) B veggio (7) B donestal (8) B fat

[huomo comune]

Tu vedi ben chio son ferito amorte, ma tanto lancia chio vegna (1) ben meno che troppo e fera langoscia chio meno .

[donçel che non cura]

Io sento ben lo colpo che mi desti ma tu mene poresti assai lanciare, chio pur son fermo di te seguitare

[fanciullo]

Io son ferito e non so ben perche ma credo che mi die quella donçella di chui memora piangendo favella [morto]

Io o martiro di morte per quella chui mi faesti procura chio vada collalma (2) ovella sera poi mandata (3) .

[morta]

Non piaccia dio che da che tu mortai colui per chui vivea la dolorosa, un sol di siame la morte nascosa . [franciscus (4)]

Io non descrivo in altra guisa amore, che faesser li saggi che tractaro, in dimostrar leffetto (5) suo in figura . Per chio non creda che qual fuel minore di que che si di sue ovre toccaro, traesse (6) ognatto apensata drittura .

ma sol pero che secondo paura, parer, ardir, voler, merito e danno, diverse molti ymagination fanno . Ecolor chel vedranno, non credan chio cio faccia per mutare maper far novo in altro interpretare . Che quel che facto e molto da laudare secondo lor perfecta intelligença, et io da lor doctrina o provençença, che lontellecto aggença, et anco amor comandando minforma, comiol ritragga in una bella forma .

(1) *B* vengna (2) *B* colalma (3) *In A* manca l'iniziale miniata con l'immagine del poeta. (4) *B* mandada (5) *B* leffetto (6) *B* trahesse

Nudo con ali ciecho e fanciul fue, saviamente ritracto
 asaettare, deritto stante in mobile sostegno (1). Or
 io non muto este facteçe sue ne do ne tolgo ma vo
 figurare una mia cosa e sol per me la tegno. Io
 nol fo ciecho che da ben nel segno, ma non si ferma
 che paia perfetto (2), se no in loco dogni vilta netto.
 Ese in alchun subiecto, vitioço forse cel paia vedere,
 non e amor ma sol folle volere. fanciul nol faccio
 asimile parere. che parria poca (3) avesse conoscença.
 ma follo quasi nela doloscença. Ali glifo che
 sença, quelle parria che non fosse suo gire, come
 spirito amerito e ferire.

c. 100 a. e b. Io siglio facti i (4) pie suoi di falcone, aintendimento
 del forte gremire, che fa di lor chel sa chel soste-
 ranno. Equando amessi quegli in perfectione,
 non si parte dallor se per morire, prima non si dis-
 solve lesser channo. Nudo lo facto per mostrar
 comanno, le sue vertu spiritual natura, non e com-
 presa ma comprende pura. Epoi per honestura,
 non per significança il covre alquanto, lo dipintor
 di ghirlanda enon manto, su nun cavallo (5) ederitto
 per canto, e lancia dardi co la man directa, erose
 alquante col laltra sua getta, pero che piu saetta,
 efere che non da merito spesso, ma pur (6) chil
 serve riceve da esso.

Il caval scoperto nel tenere, feci sboccato esença
 ferri efreno, pero che non amor mal servo isfrena.
 Ne anco amor arischio di cadere, ma quel che preso
 nel desir vien meno, cade enon cade con ventura il
 mena. Diedi al cavallo in faretra per pena, li (7)
 dardi per mostrar che innamorato (8), aseco quel don-
 degli e poi lanciato. E son dal destro lato, piccoli

(1) *B* sostengno(2) *B* perfectio(3) *B* pocca(4) *B* fatti y(5) *B* caval(6) *B* pul(7) *B* gli(8) *B* innamorato

grandi e meçan come fiere, poco et assai secondo il suo piagere . Dal sinistro vedrai col pie tenere, ramo di rose amor su quel cavallo, com ovra di catun merito dallo . Poi come ciascun sallo, fal sol di se e non daltro pensare, siche quor molti gli faccio portare .

Voi troverrete diversi passando, parole mie con figure pareri, ma cortesia gli trarra ne piageri . Ne per cio men severi, non tenga glintelletti (1) vostri alchuno (2), farol contento di punto ciascuno .

Nunc ante omnia decet nos scire quod figure predictae superius posite fuerunt ut pictae iacent representatae in publico et gobulae subposite singulariter singulis ad pedes earum et duae stantie de dicta cantione scriptae fuerunt a dextris ad pedes earum post gobulas et reliquae duae stantie ab opposito et ritornellum post omnia respondens ad medium et cum haec omnia in principio retracta sunt posui omnes causas quae me movere videbantur in libro dictorum meorum super qualibet figura plura dicens omnia tamen metaphorice cum spiritualis me moverit intellectus ut supra dicitur in precedentis libri principio in glosa et quia de amoris forma est ibi plenissime relatum igitur super predicta cantione quae de ipsius forma loquitur non intendo amplius laborare cum satis in dicto loco de forma dicatur quod diligens lector ad predicta vulgaria conformabit ea in intellectum reducendo predictum nec etiam causas inter dicta mea super hiis posita intendo transferre cum satis de facili ad spiritualia possint converti gobulas tamen predictas quae iacent in pluribus locis in publico videamus nunquid possint spiritualem intellectum habere et dicere secure quod sic in hunc modum et breviter ¶ *Per li gran colpi etc.* . gobula ista religiosi est et dicit quod ob amoris magna vulnera iam cor perdidit idest multum debilitatus est in orationibus ieiuniis et amoris ardore; postea subdit quod posset evadere ne dum pro rosa scilicet pro paradiso verum etiam pro quodam inspicere idest pro visione dei ut videri potest iste enim ut cherubin tantum ardebat amore ad deum quod credebatur omnem amoris passionem removere posse in ipsius excellentissima visione ¶ *Se io potesse dimostrarti etc.* .

(1) B glintellecti

(2) B alcuno

gobula ista est religiose que dicit amori scilicet deo quod si posset hostendere quomodo placent sibi divini amoris vulnera scilicet quia posset tot bona operari quot decet et resistere carni ut decet iactaret rosas et non solum dardos idest non permitteret eam hic ubi ex amore patitur sed in paradisum conduceret ¶ *Intenda ognun che noi* gobula ista comunis est predictorum duorum et cum declaret quod de spirituali amore ipsi duo locuntur videtur adversari mee intentioni quasi de reliquis sit contrarium quia quid de uno conceditur de altero negatur etc . sed dico quod non obstat pro eo quia ipsi duo de se locuntur non ego loquor de ipsis et in prima parte locuntur nam indecens fuisset religiosos de alio fuisse amore locutus unde propter exempli bonum voluerunt clare loqui ne aliquis dubitaret reliqui vero quia laici non tantum curarunt licet spiritualiter intelligerent hoc exprimere timentes de vitio ypocrisis notari . cum etiam simul mundanum licitum amorem de quo dictum est in precedenti libro circa principium in glosis possint homines honeste amare ut ibi dicitur ¶ *Amor mi fere etc .* ista gobula est puelle nunc incipientis aliquid cognoscere et dicit quod amor si divinus allicit cor eius ad se propter eam quadam quasi spe muniri ut decet ad pueros si voluerit dare se sibi clarissima est in adaptatione lictera ista . ¶ *Io son percossa* ista gobula est adolescentis domicelle quam qui meam ignorarent intentionem difficillime adaptarent sed actende quod clara est et pone casum quedam domicella sic ferventer dedit se et cor suum amori divino ut nec ad victum intenderet et in tantum hoc continuavit quod mortem temporalem eam subire oportet dicunt sibi sui non placet deo ut te occidas debebas te temperare ipsa respondet video bene quod hoc non perpendens tantum abstinui quod oportet me mori et video bene quod desiderium meum vivendi temporaliter non est sapientis cum ex hac morte vita michi sequatur eterna sed postquam amor sic voluit ut cito ad eternam vitam perducatur quamvis desiderem vivere quod est humanum non possum quia sic vult deus et sic adaptatur clare intentioni ¶ *Pregotamor poi che mai etc .* ista gobula est cuiusdam maritate in hac pono tibi casum et videbis claritatem quedam alterius uxor continuo insistebat orationibus et vacabat deo erat multum pulchra et ex ista oratione et vacatione debilitabatur ultra modum maritus eius qui affectione magna ducebatur ad eam increpabat eam vir ob hoc magis appetens eam quam eius salutem ista orabat ad deum dicens rogo ut postquam me occidisti temporaliter dando michi sic dispositum virum saltem sit copertum in me vulnus tue dulcedinis quia sic facilius tibi vacabo et sequar ex hac temporali morte

vitam eternam ¶ *Non temo tuo etc.* . ista gobula est vidue quam adaptare ad spiritualia impossibile videtur maxime ex actu suo cum videatur et vulnera (1) et rosas reicere qui autem sciverit intentionem meam facillime adaptabit dicit enim quod non timet vulnera amoris scilicet non expavescit quia sit arta via que ducit nos ad vitam nec petit ab eo donum scilicet non petit ab eo ut non tenetur a diabolo sperans ex hoc magis placere et que est causa quare non querit hoc donum est illa que sequitur quod portat cor suum honestate armatum quia iam erat in perfecta caritate sed non inamat qui secuntur eum ista lictera probat quod dixi quasi dicat quamvis sic me reddam securam non inamo aliquem qui per viam tibi serviat humane fragilitati tutiorem . ¶ *Amor che ciai etc.* . ista gobula est viri et uxoris et ideo sunt duo in una figura ut vides et quia ipsi sunt in matrimonio et clare lictera potest adaptari me amplius non extendam quia clara et licita est ¶ *Ringraço etc.* . ista est militis figura cui ex suis bonis operibus deus contulit meritum magnarum divitiarum et voluntatis distribuendi ad pauperes reingratiatur deo ¶ *Tu vedi ben chio etc.* . ista est gobula communis hominis idest que in quolibet cadere potest ut et cetera licet hec magis et ut clarissima sit pone casum in beato laurentio cum urebatur et sic in quolibet martire ¶ *Io sento ben lo etc.* . gobula est domicelli non curantis et pone casum in illo qui amans deum multis adversitatibus torquebatur et nichil poterat eum facere deviare tanta erat amoris divini dulcedo . unde si vis pone istum casum in iob et similibus et dic domicelli non curantis scilicet adversitatibus torqueri . ¶ *Io son ferito etc.* . c. 100 c. e d. ista gobula est cuiusdam pueri vulnerati in brachio ad denotandum quod minus sentit de amore divino et potest sic poni casus ut clara sit quidam puer ex paganis conversus est et baptizatus novus ductus est ad audiendum predicari evangelium dei (2) reversus domum tantum ardebat de amore divino quod plorabat quesivit ab eo mater que iterum cum eo erat conversa quid ploras respondit nescio sed credo quod illa domicella idest illa dulcedo predicationis verbi dei vulneravit me et facit ad hoc expositio vulgaris quam alias feci dicens quod in hoc signabantur qui auditu movebantur amore ¶ *Io ho martiro etc.* . ista est gobula hominis mortui ab amore et clara est lictera pone casum in illo qui moritur propter fidem et rogat quod cum adeo fuerit factus christianus et fidelis et

(1) Il ms. vulnerera

(2) Nel ms. era stato scritto deo poi corretto in dei allungando la prima asta dell' u, a cui fu anche aggiunto il comma, ed espungendo la seconda asta.

propter fidem martirium suscipiat placeat deo quod ipse cum corpore vadat illuc quo ibit anima affectabat enim iste corpus habere glorificatum ante diem iudicii *Non piaccia a dio etc.* ista est gobula domine mortue ab amore scilicet martiris et pone casum in aliqua sancta muliere que tempore mortis christi auditu de morte ipsius in tantum afflicta est quod nec poterat bibere nec comedere nec subsistere. unde non tantum desperata sed contra suam quasi voluntatem debilitata mortua est nam hoc non ut moreretur faciebat sed adstricta dolore cogeatur sic finire corpus suum. Superius tibi dixi quod ad reducendam cantionem ad spiritualem intentionem non laborarem et verum dixi quia superius satis et plenius dictum est de forma. sed quoniam aliqui crederent quod in dicta cantione sint quedam que non videntur ad spiritualem intentionem posse reduci propterea illa dubia removere pensavi et primo dic quod prima stantia recipit dubitationem ibi ubi dicit *che quel che facto e molto da laudare* cum precedentibus hoc non videtur posse stare cum licet ipsi representaverint amantem pro amore amor tamen divinus vel amans deum non est cecus vel habet aliquam deformitatem de hiis quas ponebant antiqui in illo sed dic quod ipsi intelligebant de amante in illicito amore et non de amore divino et immo dicit lictera in ipsa stantia *ma per far novo in altro interpretare etc.* scilicet divino talem enim formam non decebat divinum amorem habere in sequenti vero stantia est dubium ibi *saviamente ritracto etc.* dic quod eadem ratione istud dubium removetur lictera autem que dicit in dicta stantia *io nol fo cieco etc.* multum probat divinum item ultima stantia recipit dubitationem ibi dicit enim *cade et non cade con ventura il mena* tu autem istam licteram sic expone cadit si non perseverat secundum quod fortuna idest constantia vel inconstantia sua ducit eum reliqua omnia verba dicte cantionis visis hiis que supra in principio precedentis libri circa formam amoris dicuntur in glosis omnis lector ad spiritualem intentionem facillime adaptabit Sequitur ratio quare cum spiritualia sint temporalibus digniora et ex aperte spiritualiter dictis nulla posset dubitatio exoriri et ex istis hoc modo porrectis potuerint homines citius mundanum et transitorium resummere intellectum non potius ea clare spiritualibus signis hostendi que quidem ratio talis est dicitur enim supra in cantione quod solum pro me facio rem unam et solum pro me teneo illam sed multi postea hoc voluerunt tam pingere quam habere sed sint qui volunt et intelligant ut volunt quia etiam ad amorem licitum mundanum adaptantes si recte intelligunt non indigne adaptant

ego autem hanc viam tenueram michi soli ut delectatione quadam in divinorum miraculorum gratiam possem si hoc merear cum meam opinionem sectantibus speculari Sequitur modo alius tractatus sed occasione est predictorum subiunctus ¶ Ista cantio que hic sequitur non pertinet similiter ad corpus libri sed sunt verba cuiusdam militis cuius figura representatur superius proxime inter figuras operum amoris ibi videlicet ubi est unus mortuus et una mortua Nam ille miles credens se deceptum ex quodam eventu cum deceptus non esset dixit michi et rogavit instantia magna quod facerem sibi unam cantionem distesam . cum qua mori volebat et tradidit michi materiam . Super qua materia ego credens eum truffari post multas instantias feci eam et dedi illi . Ipse vero infra viiij. dies mortuus est dolore cum dicta cantione scripta in manu . Et ex casu ob visitationem erat ibi domina pro qua moriebatur seu mortuus erat cuius domine figura est illa que ponitur iuxta eum . Que domina audita scripta et quibusdam sotiis militis narrata vera excusatione similiter mortua est infra sex dies et erat domina ista speciosa valde Miles autem non minus et valorosi ambo . Sed quia ista rubrica videtur insimul cum cantione contradicere supradicte adapta dic quod non contradicit quia licet ea fuerit principalis intentio que sibi in adaptationibus dicitur pretor tamen quia istud novum tempore inventionis dicta cum figurarum occurrit personas eorum representavit ad punctum . Et quia cogniti a quibusdam sunt ad danda tibi solatia hec referre curavi . Sequitur extensa cantio .

¶ Madonna allegro son per voi piagere, che viene acompimento il gran desio, che sempre avete di mia morte avuto, ora sadempie ogni vostro volere, et io men vo doloroso comio, poi vi fui servo mo tuttor veduto, e son per queste tre cagion perduto, alteça non degnar e gente stare, da parte de la vostra signoria, edala parte mia, temença disventura e basso affare, fervente fede e lungo disiare, che soglion dar a molti amanti gioia, son pur per me tormento e pena e noia, ne piango io perchio inuoi, che men dolor mi fa morfe bramare .

Non el mio pianto senon perla doglia, chabbonda si dentro dallalma fera, che per lestremita convien che sparga, emove da pieta quando mi spoglia, lo gran

soverchio di speranza intera, che tutte mie vertu speçare larga, ne men per questo nel venir allarga, lo rivo dele lagrime crescendo, che fuor la faccia come dentro fende, da cio chi vuole imprende, comio vo dentro agran triteça ardendo, equesto e peggior che per me languendo del disperato et aspero mio danno, tutti miei amici atrista testa vanno, che ben veggion e sanno, chio agiornata vo vita perdendo . Stima ciascun oggimai si per corso, che chi mi dice piglia penitença, chi dio taiuti e chi vedi peccato, enullo e che mi possa dar soccorso, ne vo che sia in alchun la potença, sol del passar io mi chiamo pagato, pero chi vuol veder lo sventurato, non tardi punto affretti il suo venire, chio son già presso aquel punto finale, esio o cosa tale, che piaccia prenda chio la vo largire, ma prego chi ci vien che sialsuo dire, non a conforto di me ne abene, ma solo acio che maccresca le pene, che chi in vita mi tene, vie piu moffende challegro il morire .

Chi a nemici e vuol lor morte dare, menimallor chel doloroso aspecto, chio porto in vista gli fara finire, chi vuol la morte in figura trovare, metta le man nelo squartato petto, desto dolente chella fa perire, troverralla con arme da ferire, perquoter forte il misero mio cuore, e lui che grida questo me in piagere, sol che fermil volere, di tormi tosto e farmi [quest]onore; io son già tanto innanci chel signore, che mi fe servo dice va con dio, che piu non posso perte valer io, ogni mio, ma per andato veduto il colore .

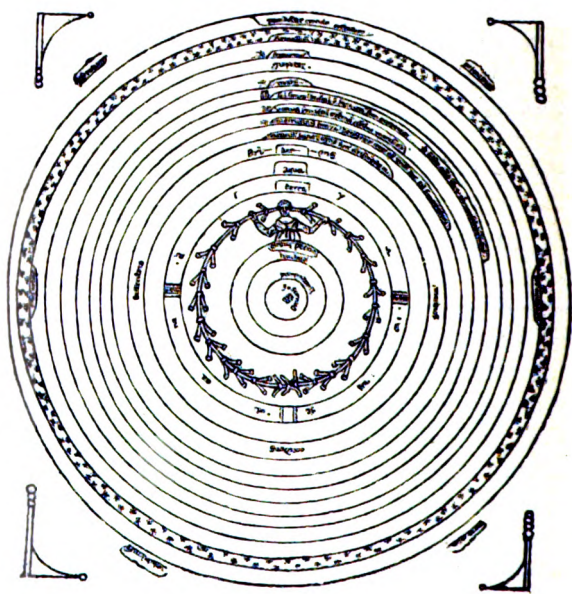
[Voi] vedrete la fine mia si facta, che si movranno iduri quori apianto, eli pietosi apaura di morte, e poi che fia del corpo lalma tratta, le noie che vi mostran gravar tanto, saran madonna finite per sorte, parole assai che meran da voi porte, trovar cantar e sol-laço menare, son tutte omai ala sua fin venute, ele facte perdute, e sommi dato a non mai piu parlare,

lo spirito vital vo presentare, a quey che mel presto
superno sire, ala cui corte o speranza di gire, et
[d]ogni mio fallire, [vo] penitença a suo piager por-
tare .

Cançon [e non per] chio mi pento, et a ciascun
perdono, in questo punto chedio morto sono, ma si
ti chero un dono, [dandare a qu]ella per chui sono
spento .

c. 101 a. e. b. HIC AGITUR DE CIRCUMSPECTIONE NON EST DE LIBRO SED FACIT AD GLOSAS PROHEMIJ LIBRI PRECEDENTIS .

Ista etiam que inferius describuntur non sunt pars corporis dicti libri . sed quia in eo supra circa finem prohemij de circumspectione sit mentio cuius cun... te esset descriptio nequivit in glosis commode figurari et ideo hic eius representatur effigies (1) . Et videbis quod ista domina in singulis que videri vel sentiri possunt circumspicit unde vere potest qui ad singula oculum recte dirigit circumspectus vocari . Nec mireris si spatia circulorum non sunt equalia cum in elementis hic latitudo requireretur et carta in reliquis simile spatium non admittat . Alia spatia licet non sint equalia debent tamen equalia esse secundum quosdam alij contra .

Ista circumspectio (2) est optima etiam superheminens virtus et

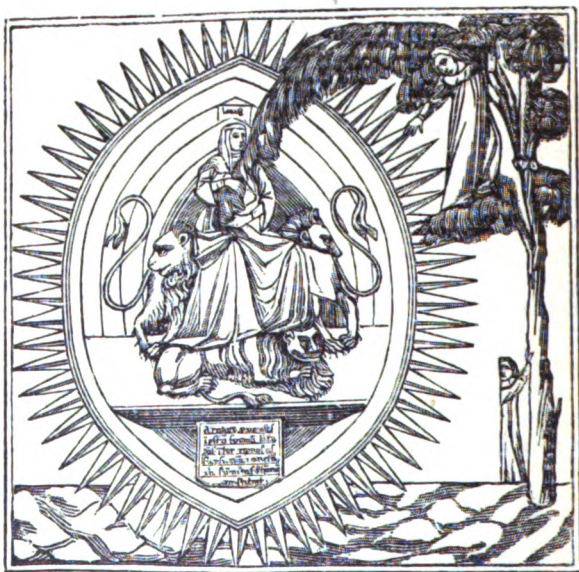
(1) Il ms. effigiens con la n espunta.

(2) Le iscrizioni della miniatura, a cominciare dalle più esterne fino alle più interne, sono le seguenti: ☒ Spatium

latum requireret apparatus sed quia de corpore prudentie trahitur igitur supra in principio .vij. partis cui adaptatur prudentia de hac licet perfunctorie scripta leges et quo nomine ista circumscriptio appellatur dixerunt autem aliqui hanc figuram stare non posse nec proprie presentatam Quibus breviter respondetur quod licet eo modo quo pingitur non sit viri vel domine alicuius posse in circuitu respicere immo potius per hunc modum homini videndi facultas omni modo tolleretur habere ad denotandum quod hominis circumspecti est quecunque in circuitu posita sunt inspicere ideo per cannellas hostenditur quasi posse videre Nec credat rudis quod tanta circumscriptio in terreno homine possit esse quod in singula que signantur in rota respicere possit sed quia ista circumscriptio est in deo igitur presentatur hic in ea forma videlicet in qua est eius potentia magis lata . Postea capiat hoc omnis quod ab ipso requiritur circumspicere in ampliora quam possit et potissime in illa que ad salutem pertineat Et licet ista figura propter artitudinem loci fiat media potest in ampliori spatio f..... tota et in colore sit ...sus ad quoque sit ad notandum quod etiam a iuventute debent esse homines circumspecti . Modo sequitur glosarum conclusio || Iste finalis tractatus c. 101 c. e d. licet sit taliter positus a remotis non solum facit et pertinet ad glosas propter quas hic subiungitur sed posset etiam pertinere ac statui tam ad testum in fine quam ad glosas in fine pro eo quoniam in fine cuiusque operis quod laudabile est laus omnis ponitur pro constanti . Ante vero finem laus est aut imperfecta aut in dubio cum cadere possit si perseverantia que supra in fine testus ubi liber clauditur coronatur non committatur agentem . Et hec quidem figura que subditur representatur pro laude Et in hoc differit a perseverantia quia perseverantia virtus est laus autem vestis et ornamentum est perseverantia coronatur et nominatur nomine suo in fine et cum ipso fine laus autem post finem solidatur de perseverantia dicitur supra circa principium constantie Scripta vero que est ad pedes subsequantium figurarum denotat

infinitem circa celorum volubilitatem - Paradisus in circulo cristallino - firmamentum - saturnus - iupiter - Mars - Sol secundum caldeos alias est hic venus secundum egiptios iste tamen est ordo comunis non quod michi rationabilior videatur - venus secundum istum ordinem alias hic mercurius - mercurius secundum caldeos et comuniter omnes alias ponitur hic sol secundum egiptios - circulus lune in igne secundum aristotilem - aer oriens meridies occidens settentrio - Aqua - terra Asia mare magnum Africa Europa - circumscriptio - limbus - purgatorium - Infernus .

tibi qualitatem et significationem ipsarum sunt enim omnes tres una Et arbor representat factum quod quis bene facit et media figura que oritur cum arbore representat laudem que oritur cum bono facto sed imperfecta est et informis figura que est in medio arboris representat laudem perfectam in medio facti sed in dubio cadendi esset si non perseveraverit agens unde videtur timere casum figura autem ultima representat laudem perhennem post factum bonum completum et que ab aliquo removeri non potest et ideo intra loca tam fortia presentatur . hec ut dictum est denotat Scripta subposita figuris ibi Aradice proveniens imperfecta formam titubans etc (1) et dic proveniens ego laus aradice facti et dic titubans ego laus et dic quam scilicet formam assumptam et auctam scilicet ipsam formam michi summitas idest finis facti ex sumitate arboris presentatur et cetera Secuntur figure que ad unam tantummodo referuntur Sed ne inveniens has figuras alibi crederes me michi appropriare alienum notandum est quod

(1) Le parole poste sotto la figura della Lode sono le seguenti: Aradice proveniens imperfecta formam titubans inter ramos assumpsi . quam et auctam michi summitas perhennem constituit

iam diu post diversas ystorias super quodam meo fasciculo (1) veteri a me tractas in fine eius has figuras apponi feci et hec ibi primo fuerunt subsequenter in fine officioli mei cuiusdam et hic tertio non indigne .

¶ EXPLICIT APPARATUS COMPOSITUS PER FRANCISCUM DE BARBERINO UTRIVSQUE IURIS SCOLAREM ET HIC EST FINIS LIBRI PONENDO GLOSAS DE CORPORE LIBRI HUIUS QUOD BENE PROCEDIT CUM AMOR IN QUIBUSDAM LOCIS DE GLOSIS FACIAT MENTIONEM . FINIS AUTEM VULGARIS ATQUE LATINI TESTUS EST SUPRA HIC IDEO MAXIME GRATIAS ALTISSIMO REFERAMUS .

(1) Parola d'incerta lettura; par si debba leggere ff ma questa abbreviazione non ha riscontro in tutto il codice. Le ipotesi possibili sono fasciculo o follo.

[INDEX RERUM] (1)

c. 1 a.

- A** arand .parte ix. documento [secundo].
 Abesab .parte iiij. docum. iiij.
 Item viij. do. vj.
 Ablata mala .p. ij. do. v.
 regula lxxj et lxxxx.
 Abstiludia .p. j. do. xxvj.
 Abstinencia Epycuri .p. vij.
 do. iiij.
 Abstinencia gule .p. iiij. do.
 iij.
 Astrologia .p. vij. do. xi.
 Abuti dei gratia .p. viij. do. v.
 Accedere non vocatus .p. j.
 do. xiiij.
 Accidia .p. vj. do. vij.
 Accidie filia .p. vj. do. vij.
 Accid[entia in] itineribus
 .p. vij. do. viij.
 Accipiter .p. ij. doc. v. regula
 cx. Item .p. ij. do. vj. Mo-
 thelto. vij.
 Achias .p. ij. doc. v. re. iiij.
- Acquisitio mala .p. ij. do. v.
 re. lxxj.
 Actalas .p. vij. do. xxj.
 Actendens ad unum .p. ij. do. j.
 Acumea sibilla (2) .p. iiij.
 do. iij.
 Adamas .p. iiij. do. j.
 Adolescens domicella . et eius
 amor in fine libri gobula. v.
 Adorari Cosdre voluit .p. j.
 do. vj.
 Adulationes .p. ij. do. v. re.
 cxviij. Item. p. iij. do. ix.
 Item. vij. do. iiij. et x.
 Adulatores .p. j. do. x. Item.
 ij. do. v. re. cxxiij. Item.
 p. vij. do. x.
 Advocati mali .parte ix. do. ij.
 Afflictio mentis .p. ij. do. v.
 re. cl.
 Afflictis afflictionem non addas
 .p. j. do. xx.
 Agas .p. x. do. j.

(1) Questo indice, la cui compilazione non crediamo debba attribuirsi al Barberino, ma indubbiamente ad un contemporaneo che forse lo preparò per incarico del Barberino stesso, occupa le prime 8 carte del ms. A. Per chi voglia servirsene oggi, i richiami che qui son fatti per « parti » e « documenti » saranno facilitati dall'indice dei documenti annesso alla presente edizione.

(2) Il compilatore dell'indice non ha compreso che qui si trattava della *Sibilla Cumea* e non *Acumea*. L'errore deriva da un'inesatta interpretazione della frase che nel testo è scritta precisamente così: « *hoc acumea sibilla dictum esse incunlanter apparet* ». Cf. II, 374.

- Agricullor* .p. j. do. vj. Item. vij. do. xix.
Agurie .p. j. do. xxiiij.
Alacritas .p. ij. do. v. re. ij.
Alchibiades .p. x. do. ij.
Alchindy .error .p. ij. do. v. re. xvij.
Alchimia .p. ij. do. v. re. xvj.
Alexander .p. vij. do. xviiij. Item. viij. do. vj. Item. ix. do. ij.
Aliander .p. j. do. vj. Item. xij. do. unico. (1)
Aliena sequi .p. ij. do. vj. Mot. xij.
Alteri non facias quod tibi non vis fieri .j. do. ij.
Altitudo (2) celi .p. xij. do. unico.
Alystens } .p. vij. do. vj.
Alyvandus }
Amantes .p. ij. do. v. re. xxj.
Amantes dominas vitiose .p. ij. do. vj. Moth. xlviiiij.
Amare .p. ij. do. vj. moth. v. et xxiiiij. Item. p. v. in prologo.
Amare dominam .p. iiiij. do. j. Item. p. ij. do. vj. Moth. xlviiiij.
Amare fide .p. ij. do. v. re. v. et xxiiiij.
Ambidesler .p. j. do. xxij.
Ambulare secure .p. ij. do. vj. Mot. xxxiiiij.
Ambulatio .p. ij. do. vj. Moth. xxv.
Amicle[re gratiam] .p. ij. do. v. re. cxxxiiiij.
Amicitia in prologo libri. Item. p. vij. do. x. Item. p. ix. do. ij.
Amici correctio .p. ij. do. v. re. xviiij.
Amicum palam lauda .p. vij. do. x.
Amicum palam argue .p. ij. do. v. reg. lxij.
Amicus .p. ij. do. v. re. viij. et do. vj. mot. iij. et xxiiij. et xxxj. Item. vij. do. x. et xj.
Amicus novus vel antiquus .p. j. do. xvij.
Amicus iratus substineri debet .p. ij. do. v. re. lxiiij.
Amicus in pena .p. ij. doc. v. re. xx.
Amicis oblationes non fiant .p. j. do. xvij.
Amiratio .p. xij. do. j.
Amis rex .p. vj. do. vij.
Amonere .p. ij. do. v. re. ciij.
Amor .p. ij. do. ij. Item. iiiij. do. ij. Item. vij. do. xx. Item. xj. do. ij.
Amor divinus in prologo libri. Item. p. ij. do. v. re. iij.
Amor diversorum .p. iiiij. do. j.
Amor domini ugolini .p. vij. do. ix.
Amor generalis in prologo libri. Item p. xij in fine.
Amor licitus mundanus in prologo libri. Item. p. ij. do. ij. et vj. Moth. xxxviiiij.
Amor non licitus in prologo libri. Item. p. ij. do. ij.
Amor non augeri inter coniunctos .p. j. do. viij.
Amor mortis .p. xj. do. ij.
Amore conqueri .p. ij. do. v. re. xxvij.

(1) Nel primo passo richiamato si tratta di *Caliander* e non *Aliander*. Cf. I, 81.(2) Il ms. *Atitudo*.

- Amoris curia* .p. xij. do. unico.
Amoris descriptio in prologo libri.
Amoris dei et nostri natura in prologo libri.
Amoris effectus circa finem libri.
Amoris intentio in prologo libri.
Amoris forma vel figura in prologo libri.
Amoris passio in prol. libri.
Amos .p. vj. do. vij.
Anatenabo rex .p. ix. do. ij. Item. x. do. j.
Anaxagoras .p. ij. do. v. re. xv. Item. p. v. do. iij.
Anaxameries (1) .p. vij. do. ix.
Anchistes (2) .p. xj. do. ij.
Angelus in prologo libri. Item. p. ij. do. v. re. lxvj. Item. p. xj. do. ij. in glo.
Animalia diversa .p. ij. do. v. pe. xlv. et lx.
Animal leoninum monstruosum .p. x. do. ij.
Animal .p. ij. do. v. re. xij. et xv.
Anima et locus eius .p. viij. do. j. Item. x. do. ij.
Anime cura .p. vij. do. xj.
Anime creatio et locus .p. viij. do. j. Item. j. doc. v. Item. x. do. ij.
Anime honestas .p. vij. do. xj.
Animorum diversitas .p. j. do. xxiij.
Auni qui fluxerunt .p. viij. do. j.
Anni tempora .p. vij. do. ix. et x.
Anplexari si licet .p. j. do. xiiij.
Antiqua gesta principum .p. j. do. vj.
Antiochus rex .p. xj. do. vj.
Anticristus .p. xj. in prologo.
Antonius .p. v. do. iiij. Item. vij. do. ix.
Anuli inventor .p. vij. do. xxvj.
Apes .p. ij. do. v. re. xv.
Appetitiva virtus .p. j. do. v.
Appetitus ordinatus .p. ij. do. v. re. x. Item. p. iiij. do. j.
Appolonius .p. vij. do. xv. (3)
Aprelis .p. vij. do. ix.
Aqua ne sommergaris remedium .p. vij. do. ix. et x.
Aquila .p. ij. do. v. re. xlvij.
Aranee .p. ij. do. v. re. xlv.
Arbugales .p. ij. do. v. re. xv.
Archavius .p. xij. do. j.
Archus .p. j. do. xx. Item. ij. do. v. re. xxiiij.
Ardire in prologo libri. Item. p. xij. do. unico.
Ares .p. vj. do. vj.
Argumentari non licet in apertis rebus .p. iiij. do. iij.
Ariston pater platonis fuit .p. iij. do. ix.
Aristotilis error .p. ij. do. v. re. ij. et xv. Item. p. xj. do. ij.
Arthesersis rex .p. vij. do. xv.
Artificis opus .p. vij. do. xv. [Item.] xij. do. unico.
Ascensus .p. ij. do. v. re. lvj.

(1) Il testo ha *Anaxiamenos*; cf. III, 157.

(2) Errore per *Anthistenes*;

cf. III, 359.

(3) Nel documento qui citato non si parla di alcun *Appolonius* o *Appollonius* o *Apullovns*, per i quali cf. l'indice dei nomi propri: ma di *Appollo*.

c. I b.

Aspicere dominam nimis .p. ij.
do. vj. Moth. xiiij.
Asser .p. viij. *do. vj.*
Assis .p. xij. *do. unico.*
Assotiandi vitia .p. j. *do. vij.*
Assuefactio mala .p. ij. *do. v.*
re. lxxx.
Assuefactio virtutis .p. j. *do.*
iiij.
Assummi quando non debeat
.p. j. do. xxiiij.
Assumptio magistri .p. j. *do.*
xxiiij.
Avaritia .p. j. *do. iiij.*
Item. iiij. do. ij. Item. vij.
do. x.
Avaritia in bello vel in infir-
mitate non sit .p. ij. *do. v.*
re. cxv.
Avarus .p. j. *do. iiij. It. ij.*
do. v. re. xxxiiij et xlv et
lxxxv et cxlviiij. It.
p. vij. do. viij.
Audacia in prol. libri. It. p. j.
do. v. It. p. vij. do. vj.
Audire doctorem .p. vij. *do.*
xiiij.
Averoy's error .p. ij. *do. v.*
re. xvij.
Aves regem habentes .re. xlv.
Auguria .p. j. *do. xxiiij.*
Avicenne error .p. ij. *do. v.*
re. xvij.
Aurum .p. j. *do. xx.*
Austulphus .p. viij. *do. j.*
Autoritas magistrorum .p. j.
in prologo.
Autunnus .p. vij. *do. ix.*
Aymerici impatientia .p. v.
do. iiij.
Aynadam .p. vj. *do. j.*
Aycal (1) .p. xij. *do. unico.*

B*avillonica sibilla* .p. iiij.
do. iiij. It. viij. do. vj.
Babillonis honus .p. j. *do. vj.*
Babillonis turris .p. j. *do. vj.*
Baldus comes .p. vj. *do. j.*
Ballate .p. ij. *do. vj.*
Ballatelle .p. vij. *do. ix.*
Barbitonsor .p. vij. *do. xix.*
Beatitudo .p. x. *do. iiij.*
Beatitudinis locus .p. xij. *in*
prologo.
Beatus .p. ij. *do. v. re. xl.*
Bellare .p. ij. *do. v. re. cxv.*
cxvj et cxvij.
Bellare in navi .p. vij. *do. ix.*
Belli troiani ortus .p. j. *do. x.*
Bellorum regule .p. vj. *do. iiij.*
Bellum duplex .p. vj. *do. iiij.*
Bellum intrare .p. ij. *do. iiij.*
Bellum iniustum vel iustum
.p. ij. do. iiij.
Bene vivere .p. ij. *do. v. re.*
cxij.
Benedicere .p. ij. *do. iiij.*
Benefacere .p. ij. *do. iiij.*
Beneficia .p. j. *do. xvj. et*
xix. It. p. ij. do. v. re.
xxxiiij. It. p. iiij. do. j.
Benivolentie gratia .p. viij.
do. ij.
Bestia .p. ij. *do. v. re. xij.*
Bestialis homo .p. ij. *do. v.*
re. xij. et xiiij. et xxviiij.
Blanceman domina .p. ij. *do.*
v. re. xl et xlix. It. p. vij.
do. ix.
Blanditie .p. ij. *do. v. re.*
lxxxv et cxviiij. It. p. viij.
do. x.
Blasphemare .p. j. *do. xvij.*
Blasfemator .p. ij. *do. v. re.*
xliiij.

(1) Il testo ha *Aycalet*; cf. III, 379.

- Bona sperare* .p. vj. do. vij.
Bona invite .p. ij. do. v. re. lxxx.
Bonorum familiaritas .p. j. do. ij.
Bonorum conversatio .p. ij. do. v. re. lvij.
Bonorum finis .p. x. do. ij.
Bonum operari semper .p. vj. do. j.
Bonum honestum in prol. libri.
Bonum perservare debes .p. ij. do. vj. Moth. xxvj.
Bonum eligere .p. ij. do. v. re. lx.
Bonum presumere .p. ij. do. v. re. lxxxvij.
Bonus .p. ij. do. v. re. lxxxv et vj. Moth. xxvij.
Bos .p. ij. do. v. re. cvij et do. vj. Moth. xxvij.
Brevis sermo .p. j. do. iij. et v.
Brevitas temporis .p. vj. do. j.
Brevitas .p. j. do. v.
Brige alpes et pontes .p. vij. do. viij.
Calamitas .p. ij. do. v. re. xx.
Calandra .p. ij. do. v. re. xij.
Calculi .p. vij. do. xxj.
Cambium .p. ij. do. vj. moth. xxix.
Caminare .p. ij. do. vj. moth. xxv. It. p. vij. do. ix. et viij.
Canones imitari sacros .p. j. do. xx.
Cantare .p. vj. do. iij.
Cantay rex (1) .p. j. do. xxij.
Cantiones .p. vij. do. ix. It. p. ij. do. vj. Item. xii. do. unico.
Cantionis expositio circa finem libri.
Cappellum .p. j. do. vij.
Capilli .p. j. do. xxvij.
Capi (2) *homines* .p. ix. do. ij.
Caput .p. j. do. v.
Caputium deponere in ecclesia .p. j. do. ix.
Cariddis .p. j. do. xxvj.
Caritides .p. xij. do. unico.
Caritas in prologo libri. It. p. iij. do. j. It. x. do. iij.
Caritatis gradus .p. ij. do. v. re. cxij. It. ij. do. iij.
Carnis maceratio .p. ij. do. j.
Carta .p. xj. do. ij.
Cartaginis edificatio .p. vj. do. iij.
Cassandra sibilla .p. iij. do. iij.
Cassiodorus .p. xj. do. ij.
Castaneam dividere .p. j. do. xx.
Castigatio vel correptio .p. j. in prologo. It. p. ij. do. v. re. cij. It. p. xj.
Castitas .p. ij. do. iij. et v. re. xxvij. It. p. xj. do. ij.
Casualis defectus .p. ij. do. vj. moth. xxvij.
Casus episcopi .p. vij. do. xj.
Caules (3) .p. ij. do. vj. moth. xvij.

(1) Il testo *Cathay*; cf. I, 297.(2) Per il significato di *capi* cf. il testo latino (III, 292): « *vos qui estis positi ad alios dirigendum* ».(3) Il testo italiano, al quale si riferisce questa voce, è: « *Cavoli qui e coli in tuo paese* »; ma la traduzione latina dell'indovinello è: « *Colligo ea hic et collige illa tu, in patria tua* » e non si tratta dunque di « cavoli ». Cf. II, 274.

- Cautele .p. j. do. x.*
Celebratio missarum .p. j. do. xxiiij.
Celestis curia .p. xj. in prologo.
Celi altitudo .p. xij. in prol.
Celum .p. viij. do. vj.
Cellule .p. j. do. v.
Cerebrum .p. j. do. v.
Cerdo .p. j. do. vj.
Cervus .p. ij. do. v. re. xxxv.
Cesar .p. vij. do. xvij.
Cibi summendi vel vitandi .p. j. do. viij. It. ij. do. j.
Cicero .p. iiij. do. iij.
Circulus in aere .p. j. do. xx.
Circumspectio .p. vij. in prologo. It. xij. do. unico. (1)
Cirugia .p. vij. do. xv.
Civitas .p. vij. do. vj. It. ij. do. v. re. lj.
Civitas susus .p. j. do. vj.
Civitalis divisio .p. ij. do. v. re. cxxij.
Civitalis munitio .p. vij. do. vj.
Clarus sermo .p. j. do. v.
Clementia .p. ij. do. j. It. iiij. do. iij. It. vij. do. ix.
Clerici non portent arma .p. ij. do. iiij.
Clerici non se immisceant secularibus .p. vij. do. xvij.
Clericis quando liceat fenerrari .p. j. do. xx.
Clericorum largitas non bona .p. vij. doc. viij.
Clericorum oblucutio .p. ij. re. xxvj.
Codrus rex .p. ij. do. iiij.
Cogitatio .p. ix. do. j. It. x. do. iij.
Cogitatio vaga .p. ij. do. j.
Cognitio sui .p. ij. do. v. re. lxxxij. et cvij. Item. p. iiij. do. j.
Cognitio dei .p. ij. do. v. re. ij.
Cognoscitur homo ex signis .p. j. do. xiiij.
Cohopere culpam non debes confessori .p. ij. do. vj. moth. xxxij.
Collatio .p. ij. do. vj.
Collaudare non te velis .p. vij. do. xv.
Colloquia .p. j. do. viij.
Colloquia immensa .p. j. do. viij.
Color capillorum .p. j. do. xxiiij.
Conian .p. ix. do. ij.
Comes baldus .p. vj. do. j.
Comunis res preferatur .p. j. do. xv. It. ij. do. v. re. lj. et xcviij. et cxxij.
Comunitas .p. ij. do. v. re. x. et xj. et cxxij.
Comuniter factis consentias .p. ij. do. vj. re. lxxxviiij.
Concipiens inaginatione .p. ix. do. ij.
Concordia .p. j. do. xxiiij.
Concupiscentiam refrenes .p. ij. d. v. re. xl.
Concupiscentia .p. j. do. iiij.
Condescendas minori .p. j. do. vj.
Condolere amico patienti .p. ij. do. v. re. xx.
Confessio .p. j. do. xxvj. Item. vij. do. iij.
Confessiones audiende .p. vij. do. xj.

(1) Il trattato « De circumspectione » veramente non appartiene alla parte XII^a, ma è aggiunto in fondo al libro; cf. III, 418 sgg.

- Confessores* .p. vij. do. xj.
Confectio .p. ij. do. v. re. cxlvij.
Confidens de se .p. j. do. iij.
Confidentia .p. iij. do. j. et iij. It. p. j. do. iij.
Confidere in famulis .p. ij. do. v. re. lxxix.
Conflictum inimicis inferre .p. ij. do. iij.
Coniugia .p. j. do. xvij.
Coniugalitas .p. ij. do. iij.
Coniatores .p. vij. do. viij.
Comedens festina .p. j. do. viij.
Compassio penam alleviat .p. ij. do. v. re. xx.
Compati amico patienti .p. ij. do. v. re. xv.
Compositiones diverse .p. vij. do. ix.
Comprobare quod tangit omnes .p. ij. do. v. re. lxxxviiij.
Compositio in prologo libri.
Conscientia .p. ij. do. ij. re. xlix. et cxxxviiij. It. p. iij. do. iij. It. p. ix. in prologo. It. p. x. do. j. et iij.
Conscius sibi .p. j. do. xiiij.
Cosdroe (1) adorari voluit .p. j. do. vj.
Consensus in malo .p. iij. do. ix. Item. ij. re. lxxj.
Consensus in furto .p. ij. do. v. regla. lxviiij.
Considera .p. ij. do. vj. mothel. ij. et xxv.
Consilia vendere .p. ix. do. ij.
Consiliatorum impedimenta .p. j. do. xv.
Consilium petere .p. ij. do. v. re. cxviiij. It. p. j. do. xv. et xvij.
Consilium varians .p. j. do. xij.
Consilium advocandum .p. j. do. x. et ij. do. v. re. vj.
Consilium .p. j. do. xij. It. ix. do. ij. It. vij. do. x. It. ij. do. v. re. lxxxviiij. It. j. do. xv.
Consonium .p. ij. do. vj.
Consortium bonorum vel malorum .p. j. do. ij.
Constans sis .p. ix. do. ij. It. iij. do. iij. It. ij. do. vj. Moth. xix. et xxxix.
Constantia .p. iij. per totam.
Constantie signa et effectus .p. iij. in prol.
Constans mulier .p. ij. do. v. re. xxxviiij.
Consuetudo mala .p. j. do. xiiij. It. ij. do. v. re. lxxv.
Consuetudo nova .p. ij. do. iij.
Consuetudo rationi non preferetur .p. j. do. xxiiij.
Consuetudo .p. j. do. vij. et xiiij. It. p. ij. do. v. re. ij.
Consumere sua .p. ij. do. vj. Moth. xij.
Contendere verbis .p. v. do. iij.
Contemptio .p. j. do. xij. et xiiij. It. ij. do. vj.
Contempnere vitam mundi .p. vij. do. ix.
Contempnere pecuniam .p. iij. do. ix.
Contemplatio .p. ix. do. j.
Contemptus .p. ij. do. v. re. lxxxiiij.

(1) Il ms. *Cosdroe* con la *n* espunta. L'errore spiega come questa voce si trovi a questo punto nell'ordine alfabetico.

- Continentia* .p. ij. do. v. re. ix.
It. p. iiij. do. iij.
Continuantia .p. ij. do. v. re. cxliij.
Continuatio .p. ij. do. v. re. cxxx.
Contractus liciti vel illiciti .p. j. do. xx.
Contrarium facere per contrarium .p. ij. do. [v.] re. cxiiij.
Contritio .p. j. do. ix. et xxiij.
Contumelia .p. v. in prologo.
Conversari cum malis et bonis .p. ij. do. v. et xxv.
Conversio peccatoris .p. j. do. j.
Converti ad deum .p. xj. do. ij.
Convivia .p. iij. do. j.
Cor .p. j. do. xxvj.
Cordis arma liber .p. x. do. j.
Cordis sinceritas .p. iij. do. iiij.
Cordis custodia .p. ij. do. j.
Coree in plateis non fiant .p. ij. do. iij. Item. vj. do. iij.
Corona .p. j. do. xx.
Corporis diversitas .p. j. do. xxiiij.
Corpus Xpi .p. j. do. ix.
Corporalia a spiritualibus differentia, in prologo libri.
Correctio paterna .p. ij. do. v. re. cxiiij. Item. do. vij. Item. vij. do. j. et v.
Correctio absque culpa .p. j. do. xvij.
Correctio .p. ij. do. v. re. xliij. (1) et cij.
Correctionis meritum .p. v. do. iiij.
Correctio prelatorum .p. vij. do. j.
Correctio filiorum .p. ij. do. v. re. lxxxv. et cij. et cij. et ciiij. et do. vj. moth. xiiij.
Correctio amici boni .p. ij. do. v. re. xviiij.
Corrigere se .p. ij. do. vj. Moth. xiiij. Item. p. iiij. do. iij.
Corrigere errorem .p. ij. do. v. re. lxxxv.
Corrigi sine culpa .p. j. do. vij. et xvij. Item. p. ij. do. v. re. cxxv.
Corriguntur legibus mores, in prologo libri.
Corrumperе bonos mores, in prologo libri.
Coccones .p. ij. do. v. re. cxviiij.
Crapula vel ebrietas .p. j. do. ij.
Creatio .p. xj. do. ij.
Creationis opus .p. xij. do. unico.
Credere non statim .p. vij. do. ix.
Cridantes .p. j. do. xvij.
Crimine nullus excipitur .p. ij. do. iij. Item. p. iiij. do. iij.
Crines mulierum .p. vij. do. vj.
Cristallum .p. ij. do. v. re. xxix.
Crudeles .p. ij. do. v. re. cxxvj.
Crudelitas in prologo libri.
Crus non supra crus .p. j. do. viij. et xiiij.

(1) Segue nel ms. et lj. cancellato.

- Crucis signa* .p. j. do. ix. et xiiij.
Crux .p. j. do. xiiij. Item. ix. do. ij.
Culpa .p. ij. do. v. re. lv.
Culpa prelato non abscondas .p. ij. do. vj. Moth. xxxij.
Cumana sibilla .p. iij. do. j.
Cupiditas .p. ij. do. v. re. lxxxv.
Cupidus .p. ij. do. v. re. lxxxv.
Curialitas .p. ij. do. v. re. vj. Item in prologo libri.
Curia celestis .p. xj. in prologo.
Currentes festine .p. ij. do. v. re. cxxix.
Cursor .p. ij. do. vj.
Custodia .p. j. do. xxij. Item. vij. do. vij.
Custodia familie .p. vij. do. vij.
Custodire sua .p. ij. do. vj. mot. xij.
Custoditur difficile quod multis placet .p. vj. do. ij. Item. vij. do. iiij.
Cyrugia .p. vij. do. xv.
Cyrus rex .p. j. do. xxvj.
Dantes .p. iiij. do. iij.
Dantis vitium si nimium .p. j. do. xvj.
Dampna .p. j. do. xx. Item. ij. do. v. re. lvij. et lxxvij.
Danubium .p. j. do. xxvij.
Dat nemo quod non habet .p. ij. do. v. re. lxj. et lxij.
Dare .p. ij. do. vj. Moth. vj. et xxxvij.
De actio poeta .p. xj. do. ij.
Debitum .p. ij. do. v. re. lxxxxxiiij.
Deceptio .p. j. do. xv.
Deceptiones .p. ij. do. v. re. cxviiij.
Decipientes .p. ij. do. vj. Moth. xliij.
Dedignatio .p. ij. do. v. re. xliij. et lxxxvj.
Defectus naturalis .p. ij. do. vj. mothet. xxvij.
Defectus secularium .p. j. do. xxiiij.
Defectus in vitioso cito p[latet] .p. ij. do. v. re. xxvij.
Defectus in deo non est .p. ij. do. v. re. iiij.
Defendere dominas .p. j. do. vij.
Defendere errorem non licet .p. ij. do. v. re. xxv.
Defendere veritatem .p. ij. do. v. re. xlvj. et xcv.
Delectatio .p. j. do. xxj. Item. ij. do. v. Item. xj. do. ij.
Delectatio carnis. an in viro magis vigeat quam muliere .p. ij. do. v. re. ix.
Delectatio hominis .p. ij. do. v. re. ix.
Delectari in libris bonis non pulcris solum .p. ij. do. v. re. cxliij.
Deliberare .p. ij. do. j. et v. re. liij. It. p. vij. do. ij.
Deliberatio .p. ij. do. j.
Delphica sibilla .p. x. do. iij.
Delphys insula .p. ij. do. iiij.
Dei nomina. in prologo libri. Item. p. viij. do. vj.
Democriti error .p. iiij. do. iiij.
Democritus .p. iiij. do. iiij. Item. vij. do. ix. Item. ix. do. ij.
Demonij malitia. in prologo libri. Item. p. vij. do. ix.
Deridere .p. ij. do. v. moth. xj.

- Describi omnia non possunt* .p. j. do. v.
Desiderare interitum .p. xj. do. ij.
Designator libri huius .p. xj. do. j.
Desolatos defendere .p. ix. do. ij.
Desperare .p. ij. do. j. Item. vj. do. j.
Desperatio .p. vj. do. vij.
Despicere alium non licet .p. j. do. xvij.
Despicere nunquam .p. iiij. do. iiij.
Detractio .p. vij. do. iiij.
Detractores .p. j. do. x. Item. ij. do. v. re. xxij.
Deus quid sit et an sit. in prologo libri. Item. .p. viij. do. vj.
Deus est virtus .p. j. do. v.
Deus est iustus et misericors .p. ij. do. v. re. j.
Deum imitari .p. ij. do. v. re. xxvj.
ad (1) Deum redire.
Derobatores .p. ij. do. vj. mol. xxxv.
Diana .p. j. do. xxiiij.
Diasintastica .p. j. do. xxiiij.
Dies egiçiaci .p. j. do. xvij.
Dies naturalis } .p. vij. do.
Dies usualis } ix. et x.
Dieta .p. vij. do. xv.
Differentia inter spiritualia et corporalia. in prologo libri.
Difficile custoditur quod multis placet .p. vj. do. ij. Item. vij. do. iiij.
Difficile nil volenti .p. ij. do. iiij.
Diffinire .p. ix. do. ij.
Digestiva .p. j. do. v.
Digniora preponi .p. j. do. viij. et xix.
Dilabuntur .p. iiij. do. iiij.
Dilectio in prologo libri. Item. .p. ij. do. iiij. et v. re. lxxxv. It. .p. vij. do. x. It. ix. do. ij.
Diligas si vis diligere .p. ij. do. v. re. cuj.
Diligere se magis .p. ij. do. v. re. lxxxv.
Diligentius meditari. in prologo libri.
Dii .p. vij. do. ix. et .p. xj. do. ij.
Diluvia .p. vij. do. ix.
Discere .p. vij. do. xiiij.
Discordia .p. j. do. x.
Discordiam seminantles .p. j. do. x.
Discordium .p. ij. do. vj.
Discretio .p. iiij. per totam. It. .p. iiij. do. ix.
Discretionis effectus et figura .p. iiij. in prologo.
Dispensatio .p. vij. do. xj.
Displicibiles .p. j. do. xxj.
Disputantium ira .p. j. do. xvj.
Dissimulatio .p. iiij. do. iiij.
Dissolvitur solietas .p. vij. do. iiij.
Dissolvi .p. ij. do. v. re. cix.
Ditari .p. ij. do. v. re. lvj.
Ditatus male .p. ij. do. v. re. lxxxix.
Dives .p. ij. do. v. re. l. et lxij. et lxxv. et lxxvj. et do. vj. Moth. xx. It. .p. iiij. do. iiij. Item. .p. j. do.

(1) *ad* è aggiunto in margine.

- xxiiij. It. p. vij. do. ix.*
It. p. viij. do. v. It. p. x.
do. ij.
Dives fatuus .p. ij. do. v.
re. xcix.
Diversitas hominum .p. j.
do. vj.
Diversitas motus corporis et
animorum .p. j. do. xxiiij.
Dividere melius quam totum
perdere .p. ij. do. v. re. vij.
Divina lex .p. ij. do. v. re. ij.
Divinatio .p. j. do. xxiiij.
Divisio operis vel libri huius.
in prologo libri.
Divisio philosophie .p. j.
do. vj.
Divisio scientie .p. j. do.
xxiiij.
Divitie temporales .p. ij. do.
vj. Moth. xliij.
Divitie stulti .p. ij. do. v.
re. ic.
Divitie .p. j. do. xxiiij. Item.
ij. do. v. re. l. et lxij. et
lxvij. et lxv. et lxv. et
do. vj. mot. xx. It. p. iiij.
do. ij. It. p. vij. do. x.
Item. p. x. do. ij.
Doceas .p. ij. do. j. et ij.
Docere .p. ij. do. v. re. ciij.
It. vij. do. xix.
Docilitas .p. j. per totam.
Docilitatis figura et effectus
.p. j. in prologo.
Doctorem audire .p. vij. do.
xiiij.
Doctorum vita bona .p. ij.
do. j.
Doctores mali .p. ij. do. j.
Doctrina .p. ij. do. vj. Moth. j.
Documentum .p. j. in prologo.
Dolori risus miscetur .p. viij.
do. j.
Dolus vel fraus .p. v. do. iiij.
Domina blanceman .p. vij.
do. ix.
Domina bona .p. ij. do. v.
re. xliij.
Dominam eligere sapientem
.p. j. do. ij.
Dominam defendere .p. j. do.
vij.
Dominam qualiter ames .p.
iiij. do. j.
Dominam honora .p. j. do. vj.
et xx.
Domina nobilis .p. ij. do. v.
re. xxxiiij.
Dominabus loqui .p. j. do. vj.
Dominabus servire .p. j. do.
vij.
Dominarum laus .p. j. do. vij.
Dominas laudare .p. ij. do. v.
re. cxlj.
Dominas nimis aspicere .p. ij.
do. vj. mot. xiiij.
Dominas vitiose amantes .p.
ij. do. vj. Moth. xlix.
Domina mortua ex amore.
in fine libri. gobula. xiiij.
Domicelle amor. circa finem
libri. gobula. v.
Domicelli amor. circa finem
libri. gobula. xj.
Dominj novitij .p. j. do.
xxiiij.
Dominus hugolinus .p. vij.
do. ix.
Dominus rodulfus .p. viij.
do. j.
Domus et filiorum correctio
.p. vij. do. v.
Domus vel locus non facit
homines .p. ij. do. v.
re. vj.
Dona .p. ij. do. v. re. xciiij.
Dona non differas si dare
proponis .p. ij. do. v. re.
cxlv.

c. III a.

Donare .p. j. do. xvj. It.
.p. ij. do. v. re. xciiij. et
do. vj. moth. vj. et ix.

Donationes. in prologo libri.
It. p. ij. do. v. re. lxxxv.

Donum .p. ij. do. vj. mot. v.
et vij. et viij. et ix.

Donum nature .p. ij. do. v.
re. ic.

Donna .p. vij. do. xv.

Dormentes .p. ij. do. v. re.
xcij.

Dormire .p. ij. do. vj. mot. j.

Dubia .p. j. do. xxvj. Item.
ij. do. iiij. et v. re. twij.

Dubiis queras deum .p. ij.
do. v. re. xc.

Dubitare .p. ij. do. v. re.
cxxv.

Duces non sint iuvenes .p. vij.
do. xvij.

Ducis inobedientia .p. j. do. vij.

Duplices .p. j. do. xvij.

Dyaboli filie .p. j. do. xxij.

Dyabolus. in prologo libri.
It. p. j. do. xij. It. vij.
do. ix.

E *Brietas* .p. j. do. ij. It.
ij. do. v. re. (1). Moth.
xlvij.

Ecclesia .p. j. do. xxiiij. It.
ix. do. ij.

Ecclesia orationes et (2) *iennua*
flectere .p. j. do. xxiiij.

Ecclesiam fundare .p. j. do.
xxiiij. It. p. ix. do. ij.

Egiptiaci dies .p. j. do. xvij.

Elespontia sibilla .p. j. do.
xxvj.

Elementum .p. xij. do. uni-
co. j.

Elige bonum .p. ij. do. v.
re. lx.

Eligere .p. iiij. do. iiij.

Eligere de appositis in mensa
vilium .p. j. do. viij.

Elimosina .p. j. do. xvij. It.
ij. do. vj. Moth. xxxvij.

Eloquendi modus .p. j. (3) in
prologo (4). Item. p. j. do.
xxiiij (5).

Eloquentia. in prologo libri.
It. p. j. do. xxiiij.

Eloquentie ornatus .p. x. do.
iiij.

Emendare .p. ij. do. v. re.
lxxxvij. et xc.

Emendatio .p. ij. do. v. re.
xliij.

Enos .p. vij. do. ix.

Epar .p. j. do. v.

Episcopi casus .p. vij. do. xj.

Epistola ad herricum missa
.p. xj. do. ij.

Epycurii abstinencia dicta et
oppinio .p. vij. do. iiij. It.
p. xij. do. unico.

Equales homines .p. j. do. vj.

Equinoctia anni duo .p. vij.
do. ix.

Equum emere .p. ij. do. v.
re. lxxix.

Equus amoris. in prologo libri.

Equus .p. ij. do. v. re. xv.
et lxxix. et cvij. et cxlvj.
It. p. vij. do. viij.

Erichthea sibilla .p. iiij. do.
iiij. It. viij. do. vj.

Erbette .p. ij. do. vj. Moth.
xix.

Errare non velis .p. ij. do. vj.
Mothet. xlviiij.

(1) Lacuna nel testo. (2) Segue nel ms. *ieiunia* cancellato. (3) .p. j.
è aggiunto in margine con un richiamo. (4) Segue *libri* cancellato.
(5) La prima *x* è aggiunta sopra.

Erratice stelle .p. xij. do. unico.
Error .p. iiij. do. iiij.
Error aristotilis. de eternitate .p. xij. do. unico.
Error pythagore .p. j. do. xxv.
Errores phylosophorum multorum .p. ij. do. v. re. xvij.
Errores corrigas .p. ij. do. v. re. xcviij.
Errores cohoperies .p. ij. do. v. re. xxxv.
Errori resistas .p. j. do. xviiij.
Erroris correctio .p. ij. do. v. re. xcv.
Esse .p. xij. in prologo.
Essentiale dei nomen. in prologo libri.
Estat .p. vij. do. ix.
Etates .p. vij. do. ix.
Eternitas .p. xij. per totam.
Eternitatis effectus et figura .p. xij. in prologo.
Eveniunt omnia pro meliori .p. vj. do. j.
[Etymologia .p. j. do. ...] (1).
Excedere alios .p. ij. do. v. re. cxxxvij.
Excusans ignorantia .p. ij. do. v. re. cxxxvj.
Excusans aculpa .p. ij. do. vj. mot. xxxij.
Exempla .p. j. do. ij. It. ij. do. v. re. vj.
Exemplum a malis non recipias .p. ij. do. v. re. xxxvij.
Experientia .p. j. in prologo (2).
Exercitatio .p. ij. do. v. re. xcij.

Exercitium .p. ij. do. j.
Exculapius .p. vij. do. xv.
Expulsiva .p. j. do. v.
Extensa cantio .p. ij. do. vj. et in fine libri.
F*Abule* .p. vj. do. iiij.
Facere bene .p. ij. do. iiij.
Facies ylaris vel leta .p. j. do. viij.
Factum comuniter .p. ij. do. v. re. lxxxxviiij.
Factum quod immutari non potest .p. ij. do. v. re. lxxxxviiij.
Factum non infectum .p. j. do. xvij.
Falco .p. ij. do. v. re. lxxiiij.
Fama verax .p. ij. do. vj. Moth. j. et viij.
Fama bona servanda .p. j. do. iiij. et xxiiij. It. p. ij. do. v. re. xlix.
Famosum .p. ij. do. v. re. x.
Familie custodia .p. vij. do. vj.
Famuli et in eis confidens .p. ij. do. v. re. lxxviiij.
Familiaritas .p. j. do. ij. It. vij. do. x.
Familiaritatem fugere mulierum .p. j. do. viij.
Fantastica .p. j. do. v.
Fatui os .p. ij. do. v. re. cviiij.
Fatum reducas .p. ij. do. vj. Moth. xix.
Fatuus dives .p. ij. do. v. re. xcix.
Febres .p. vij. do. ix.
Felix .p. viij. do. vj.
Felicitas .p. vij. do. x.
Fenerari an clericis licet .p. j. do. xx.

(1) Questa linea nel ms. è abrasa e si legge a stento.
 It. ij. cancellato.

(2) Segue nel ms.

c. III c.

Ferrum .p. ij. do. v. re. ci.
Festinare nimis in lingua .p. j. do. v. It. ij. do. v. re. cxj. et cxxix. et cxlvj.
Festinans comedere .p. j. do. viij.
Feus de ameriis .p. xj. in prologo.
Ficus .p. ij. do. v. re. cxlvj.
Ficte amans .re. v.
Fidantia .p. ij. do. v. re. xxij.
Fidare aliquem .p. ij. do. v. re. xxij. et cxx.
Fides .in prologo libri. et p. iij. do. j.
Fides servanda et quando non .p. ij. do. iiij. et v. re. lviiij.
Fides non requirit iuramentum verborum .p. j. do. xvij.
Fidentia .p. iij. do. j. It. p. j.
Fiducia .p. vj. in prologo.
Figura spere platonis .p. vij. in prologo.
Filare .p. ij. do. vj. Moth. xlj.
Filie accidie .p. vj. do. vij.
Filie dyaboli .p. j. do. xxij.
Filiorum correctio .p. ij. do. vj. Moth. xiiij.
Filiorum vitia corrigere .p. vij. do. v. It. ij. do. vj. Moth. xv. et xiiij. (1)
Finis bonus .p. ij. do. v. re. iij. et xcviij. It. p. x. do. ij. It. p. ix. do. ij.
Firmamentum .p. vij. do. ix. It. xij. do. unico.
Firmitas .p. ij. do. v. re. xix. p. iij. do. iiij.
Flectere ienua in ecclesia .p. j. do. ix.

Flores .p. ij. do. v. re. xlix.
Fluminis transitus .p. j. do. vij. It. vij. do. viij.
Folcheth .p. vij. do. ix.
Folchius .p. xij. do. unico.
Forma amoris .in prologo libri.
Formice .p. ij. do. v. re. xlv.
Fortitudinis figura .p. xij. do. unico.
Fortitudo .p. iij. in prologo. et do. j. It. p. ij. do. v. re. lj.
Fortuna .p. j. do. xxiiij. It. ij. do. v. re. c. et vj. mot. iij.
Fraus vel dolus .p. j. do. xviij. It. iij. do. ix. It. v. do. iiij.
Frequentare rem .p. vj. do. vj.
Frigia sibilla .p. j. do. xxv.
Fugere mulierum familiaritatem .p. j. do. viij.
Fundamentum bonum .p. ij. do. v. re. xcviij.
Furari est malum .p. ij. do. v. re. lxxviij.
G*alea* .p. vij. do. ix.
Galienus .p. iiij. do. iij.
Garamantas .p. xij. do. unico.
Gaudere de malo inimici non debemus .p. j. do. xvij.
Gaudere dum [licet] .p. vj. do. j.
Gaudia etterna .p. viij. in prologo.
Gaudium .p. xj. do. ij.
Gemitus leves .p. j. do. xij.
Geneola monacha .p. vj. do. vij.
Genitum non stabile .p. viij. do. j.
Gentes .p. vij. do. iij.

(1) Seguono nel ms. due righe, la prima delle quali del tutto abrasa e la seconda cancellata; ma questa si può leggere: *Filinus* .p. vij. do. xxj.

- Genua flectere in ecclesia* .p. j. do. ix.
Genus .p. ij. do. v. in prohemio regularum.
Giostra .re. lxxxj.
Gloria eterna .p. viij.
Gloria .p. viij. per totam.
Gloria vana .p. viij. do. j.
Glorie figura et effectus .p. viij. in prologo.
Glosatoris et scriptoris vitium .p. j. do. vj.
Gradum primum non cures tenere .p. j. do. viij.
Gramatica .p. j. do. xxiiij.
Grandines .p. vij. do. viij.
Gratia .p. viij. do. ij.
Gratia dei non abuti .p. viij. do. v.
Gratia benivolentie .viij. do. ij.
Grati vel ingrati .p. xj. in prologo.
Gratitudo .p. xj. per totam. It. j. do. xiiij.
Gratitudinis effectus et figura .p. xj. in prologo.
Grues .p. ij. do. v. re. xv. et xlv.
Guerra .p. ij. do. v. re. cxv. et cxvj. et cxvij. et do. vj. moth. xliij.
Gulosus .p. ij. do. vj. mot. xlviiij.
Habitatio nostra .p. vij. do. viij.
Habitatores regionum .p. xij. do. j.
Hedificationis tempus rome templi salomonis et cartaginis .p. vj. do. iij.
Herasistrates .p. iij. do. iij.
- Herricus* .p. viij. do. j. It. xj. do. ij.
Holys .p. xij. do. j.
Homerus .p. ij. do. v. re. xxxix. It. p. ij. do. ij.
Homicidium .p. j. do. x.
Homicidium voluntarium .p. j. do. xvij.
Homines cito congno-
 sci } .p. j.
Homines equales } do. vj.
Homines inequales }
Homines improvisi .p. j. do. xiiij.
Homines male viventes .p. ij. do. v. re. xlviiij.
Hominis delectatio .p. ij. do. v. re. ix.
Hominis qualitas .p. ij. do. v. re. cx.
Hominis membra .p. j. do. xxvj.
Homo signis cognosci .p. j. do. xiiij.
Homo solitarius .p. vij. do. iij.
Homo membro diminutus .p. ij. do. vj. mot. xxviiij.
Homo bestialis . parte secunda . do. v. re. xij. et xiiij. (1)
Homo porcis vel canibus similis .p. j. do. viij.
Homo superbus .p. ij. do. v. re. lxxxvj.
Homo malus semel .p. ij. do. v. re. xc.
Homo incorrigibilis .p. ij. do. v. re. cx.
Homo otiosus } .p. ij. do. v.
Homo solus } re. cxxxij.
Homo piger } .p. ij. do. v.
Homo tardus } re. cxlvj.

(1) Segue nel ms. et xxviiij. cancellato.

- Homo stultus* .p. ij. do. v. re. cxxxvj.
Homo durus vel tardus ad intelligendum .p. ij. do. vj. Moth. xv.
Homo indiscretus .p. ij. do. v. re. xij.
Homo gravis } .p. ij. do. v.
Homo dedignans } re. xliij.
Homo pomposus .p. ij. do. v. re. xliij. et lxxxv.
Homo cupidus . } p. ij. do. v.
Homo timidus . } re. lxxxv.
Homo bonus . }
Homo inexpectatus . } p. ij. do. vj.
Homo rudis . } Mot. xvj.
Homo verbosus .p. ij. do. vj. Mot. xxiiij.
Homo viliosus .p. ij. do. v. re. cx. et do. vj. Moth. xxviiij. et xxxj.
Homo dissolutus .p. ij. do. vj. Moth. xxxix.
Homo gulosus .p. ij. do. vj. Moth. xlvij.
Homo sapiens .p. ij. do. v. re. cxlix.
Homo honestus .p. ij. do. v. re. xlvj.
Homo ordinalus .p. ij. do. v. re. xv.
Homo .p. ij. do. vj. Moth. xxvj. et do. v. re. lxxxv. et cvij. It. p. vij. do. iij. et ix. Item .viiij. do. j.
Honestas vulgaris .p. ij. do. j. et iij.
Honestas anime .p. vij. do. xj. (1)
Honestatis magnificentia .p. ij. do. iij.
Honesti conditiones .p. ij. do. iij.
Honestum non omne quod libet .p. ij. do. vj. mot. xl.
Honestum .p. j. et ij. do. v. re. xxviiij.
Honora si vis honorari .p. ij. do. v. re. cvj.
Honora medicum .p. vij. do. xv.
Honora mulieres .p. ij. do. v. re. xlj.
Honora digniorem .p. j. do. viij.
Honus babillonis .p. j. do. vj.
Honus portare .p. j. do. xxiiij.
Hora vel hore .p. vij. do. ix. et x.
Humilitas , in prologo libri. It. p. iij. do. j. It. iij. do. j. et iij. It. j. do. vj. It. vij. do. xviiij.
Humores .p. j. docu. v.
Hyems .p. vij. do. ix.
Iacere in mensa .p. j. do. viij.
lactans .p. ij. do. v. re. xciiij. et cxviiij. et cxviiij.
lactantes .p. j. do. xj. et xvj. It. ij. do. v. re. iij. et xxj. et cxviiij. It. vij. do. iij.
lactantia .p. ij. do. vj. Moth. xxvij. It. p. j. do. xj. et xvj.
larem .p. xij. do. unico.
Ierarkia , in prologo . libri.
Iesus .p. ij. do. ij.
Ignis .p. ij. do. v. re. ix. et xviiij.
Ignis inferni .p. ij. do. j.
Ignis diversarum regionum .p. ij. do. j.
Ignorantia excusans .p. ij. do. v. re. cxxxvj.

(1) Segue nel ms. et ix. cancellato.

- Ignorantia peccatum est* .p. j.
 do. iiij. et xiiij. It. vij.
 do. xix.
Ignorare iura .p. vij. do. xj.
Ignorare se .p. ij. do. v.
 re. (1) cuij.
Ignosce .p. ij. do. v. re. cxxj.
Illiciti vel liciti contractus
 .p. j. do. xv.
Incarnatio christi .p. viij.
 do. vj.
Incantationes } .p. j.
Incantatores } do. xviiij.
Incidens in mensa vel inci-
sorio . vel fructus .p. j.
 do. viij.
Incipe .p. ij. do. v. re. lxxxv.
Incisorium .p. j. do. viij.
Inchoare .p. ij. do. v. re.
 lxxxv. It. p. ix. do. ij.
Incompositores .p. j. do. xviiij.
Inconstans in consilio .p. j.
 do. xij.
Incorrigibilis .p. ij. do. v.
 re. cx.
Indigentia .p. j. do. ij.
Indigenti subvenias .p. ij. do.
 v. re. xlviiij.
Indiscretio .p. j. do. xvij.
Indiscreti .p. j. do. (2) xx.
 It. xj. do. ij.
Indiscretus .p. ij. do. v. re. xij.
Inditium sui .p. j. do. iiij.
Indulgere .p. ix. do. ij. (3)
Industria .p. ij. per totam.
Industrie effectus vel figura
 .p. ij. in prologo. (4)
- Inexpertus* .p. ij. do. vj.
 Moth. xxj.
Infamantes .p. iiij. do. iiij.
Infames .p. ix. do. ij.
Infamia .p. j. do. iiij. It. ij.
 do. v. re. lxxxj. et cx. It.
 vij. do. primo. (5)
Infamie vitium .p. vij. do. j.
 It. do. vj. mol. xj.
Infelicitas .p. vij. do. x. et
 ix. do. ij.
Infelix .p. vij. do. iiij.
Inferni pene et } .p. ij. do. j.
 ignis } Item. vij.
Infernus } do. viij.
Infinium .p. xij. in prologo . c. IV a.
 et do. unico.
Infirmilas ex peccato .p. vij.
 do. xv.
Infirmum pauperem medicus
 curet .p. j. do. xviiij.
Ingenia (6) .p. ij. in prologo.
Ingenium .p. ij. do. v. re. ij.
 et cxlviiij.
Ingenium pueri .p. iiij. do. iiij.
Ingrati .p. j. do. xix. (7) et
 xviiij. et xvj. It. ij. do. j.
 et v. re. xlvj. et xlvij. It.
 xj. in prologo.
Ingratitudo .p. j. do. xvj. et
 xj. in prologo.
Iniuria .p. j. do. xviiij.
Iniuria soliorum .p. j. do.
 xviiij.
Iniurie figura .p. v. in pro-
 logo.
Inimici .p. ij. do. v. re. xviiij.

(1) Prima di cuij. nel ms. si legge vij. et cancellato. (2) Segue xix. et cancellato.

(3) Questa rubrica fu aggiunta nel ms. posteriormente in margine e forse dalla stessa mano. (4) Segue una rubrica cancellata:

[*Industrix* .p. ij. do. v. re. cxlvij. (5) It. vij. do. primo fu aggiunto in margine posteriormente, ma forse dalla stessa mano. (6) Segue: .p. j.

do. ij. It. cancellato. (7) Quel che segue: et xvij. et xvj. è aggiunto sopra in margine con un richiamo.

- Inimici laus* .p. ij. do. v. re. xvij.
Inimici malo . non gaudeas .p. j. do. xvij.
Initium .p. ij. do. v. re. iij.
Iniuriari non licet .p. ij. do. v. re. cxx.
Inmisceri in quo non decet .p. ij. do. v. re. lv.
Inmundi .p. j. do. viij.
Innocentia .p. x. per totam.
Innocentie effectus . vel figura .p. x. in prologo.
Innocentiam non dampnes .p. x. per totam.
Innocens .p. ij. do. v. re. xxij.
Innocens non dampnari .p. ij. do. iij.
Innocentes .p. x. in prologo.
Inobedientia ducis .p. j. do. vij.
Inopia .p. j. do. ij.
Inordinata .p. vij. do. j.
Inpatientia aymERICI .p. v. do. iij.
Inpatientia (1) .p. vij. do. vij.
Inperseverantia .p. iij. in prologo.
Inperseverantes .p. j. do. xvij.
Inpetum .p. iij. do. iij.
Inplacita reicere .p. j. do. viij.
Impossibile non obligat .p. ij. do. v. re. lix.
Inproperari .p. ij. do. v. re. xl.
Inprovisus .p. j. do. xiiij.
Inquoare amaiori .p. ix. do. ij. (2)
Inpudica .p. vij. do. iij.
Inpudicus .p. ij. do. v. re. cxxv.
Inpunitum malum .p. ix. do. ij.
Inpunitum nichil .p. ij. do. v. re. xxij. et cxxvij.
Inquoare amaiori .p. ix. do. ij.
Inrationale alias .p. ij. do. v. re. xij.
Insania .p. ij. do. vj. Moth. xxvij.
Insula delphys .p. ij. do. iij.
Insula papanis .p. vij. do. xvij.
Insula tay .p. vij. do. xv.
Intellectus .p. vij. in prologo. c. IV
Intelligentia .p. vij. do. ix.
Intelligere difficiliter .p. ij. do. j. et vj. Mot. iij. et xvj.
Intemperans .p. ij. do. v. re. xxxij.
Intemperati .p. vj. do. vij.
Interroga .p. ij. do. j.
Intrare .p. ij. do. j.
Inveniendi et rimandi modi .p. ij. do. vj.
Inventiones .p. vij. do. ix.
Invidia .p. xj. do. j.
Invidus .p. ij. do. v. re. lxxj. et cxliij.
Invitantes .p. j. do. viij. et xvij.
Invitationem non semper acceptes .p. j. do. xvij.
Invite bona facere .p. ij. do. v. re. lxxx.
Invite oblinere vel violenter .p. vij. vj.
Ira .p. ij. do. iij. et v. re. lxiiij. et vj. Mot. xxvij.
It. .p. vij. do. x. It. viij. do. iij. It. ix. do. ij.
Ira disputantium .p. j. do. xvj. Item. iij. do. iij.
Ira modica .p. j. do. xvij.
Irasci .p. j. do. xvij. et vj. Moth. xxvij.
Iratum .p. ij. do. v. re. lxij.

(1) Segue nel ms. do. vij. cancellato, ed è infatti ripetuta in seguito.

(2) Questa rubrica è fuori di posto

Ire ante vel post .p. j. do. vij.
Ire cum maioribus ad passus
 .p. j. do. vij.
Ire cum mantello vel cappello
 .p. j. do. vij.
Ire ad deum .p. ij. do. v.
 re. cl.
Irridere .p. j. do. xj. It. viij.
 do. j.
Itinera diversa facere .p. vij.
 do. viij.
Iudicare super inimicum .p.
 ij. do. v. re. lxxxv.
Iudicare per exteriora .p. vij.
 do. xvij.
Iudicare cum meditatione . in
 prologo libri.
Iudex .p. ix. in prologo . et
 do. ij.
Iudices advocati mali .p. ix.
 do. ij.
Iudicij signa precedentia .p.
 xj. in prologo.
Iudicij prophetia .p. iiij.
 do. iiij.
Iudicij perversio .p. j. do. ij.
 It. iiij. in prologo.
Iudicibus obedire .p. ix. in
 prologo.
Iudicium sui .p. v. do. iiij.
Iudicium generale .p. xj. in
 prologo.
Iuramentum .p. vij. do. xvij.
Iurare quid sit .p. j. do. xvij.
Iurare quando licitum .p. j.
 do. xvij.
Iuriste novitij mores .p. vij.
 do. xiiij.
Ius .p. vij. do. x. It. ix. in
 prologo . et do. ij.
Ius iurandum .p. j. do. xvij.

Ius non ignores .p. vij. do. xj.
Ius serves .p. x. do. ij.
Iustitia .p. ix. per totam. It.
 p. ij. do. v. re. j. et lxxxv.
 et lxxvij. It. p. iiij. do. j.
 It. p. vij. do. xvij.
Iustitia fieri non differatur
 .p. j. do. vj.
Iustitie effectus et figura .p.
 ix. in prologo.
Iustum petere .p. iiij. do. j.
Iuvare desolatos .p. ix. do. ij.
Iuvare se .p. ij. do. v. re. xcj.
Iuvare viduam .p. ix. do. ij.
Iuvare .p. vij. do. ix.
Iuvenes non sint duces .p. vij.
 do. xvij.
Iuvenes .p. ij. do. v. re.
 lxxvij.
Iuventutem refrenes .p. j.
 do. iiij.

K *Aterina* .p. viij. do. j.
L *Aborare invanum* .p. ij.
 do. vj. Mol. xiiij.
Lacrime .p. ij. do. v. re. (1)
 It. p. ix. do. ij.
Lacrimari mulier .p. ij. do. v.
 re. cxrv.
Lacrimari virum non decet
 .p. ij. do. v. re. cxrv.
Lamec .p. x. do. j.
Lamentatio .p. ij. do. vj.
Lapidum magister .p. vij.
 do. (2) xix.
Lapis pretiosus .p. ij. do. v.
 re. cv.
Laudare dominas .p. ij. do. v.
 re. cxvj.
Laudare amicum palam .p. vij.
 do. x.

c. IV c.

(1) Segue una rasura; suppliscasi cxrv, poiché a quella regola la rubrica si riferisce. (2) Segue nel ms. ix. et x. et cancellato.

Laudare quemlibet .p. iiij. in prologo.

Laudare malum .p. j. do. x.

Laudari .p. viij. do. vj.

Laudari aturpi non velis .p. j. do. iiij.

Largitas in clericis non bona .p. vij. do. viij.

Largitas .p. ij. do. j. It. vij. do. x.

Largissimum .p. ij. do. v. re. xxxiiij.

Latera summanda .p. j. do. vij.

Latitudo verborum vitanda .p. j. do. v.

Laus inimici .p. ij. do. v. re. xviiij.

Laus stulti .p. ij. do. vj. Mot. xvij.

Laus vana hodiri .p. ij. do. v. re. xxxvij.

Legas continue .p. ij. do. v. re. (1) cxliij.

Legem divinam moyses tradidit .p. ij. do. v. re. ij.

Legre .p. ij. do. vj. Moth. xlv.

Leges .p. ix. do. j. et ij.

Leges imitari sacros canones .p. j. do. xx.

Legibus corrigi . in prologo libri.

Legio .p. ij. do. iiij.

Leo .p. x. in prologo. It. ij. do. v. re. cx.

Leoninum animal monstruosum .p. ix. do. ij.

Lex divina .p. ij. do. v. re. ij.

Liberalitas .p. ij. do. v. re. cxliij. et cxiiij.

Liber qui costruit arma cordis .p. x. do. j.

Liber .p. x. do. iiij. Item. xij. do. unico.

Liber documentorum amoris. et auctor eius .p. j. do. xxij.

Item. xj. do. j.

Libertas .p. ij. do. v. re. cxiiij.

Libidinis vitium .p. ix. do. ij.

Libido vel delectatio maior in muliere quam in viro .p. ij. do. v. re. ix.

Libraticum .p. ij. do. vj. in prologo.

Librorum platonis intitulatio .p. x. do. iiij.

Librorum plenitudo .p. j. do. xxiiij.

Librorum pulcritudo non curanda solum .p. ij. do. v. re. cxliij.

Liburnium .p. vij. do. ix.

Licet non argumentari in rebus apertis .p. iiij. do. iiij.

Liciti vel illiciti contractus .p. j. do. xx.

Licitum iurare .p. j. do. xvij.

Licitum non est clericis fenerrari .p. j. do. xx.

Licitum .p. ij. do. v. re. xxviij.

Lictere diversorum .p. j. do. xxij. et xxiiij.

Ligare bene .p. ij. do. v. re. cxxix.

Lignorum magister .p. vij. do. xix.

Lingua .p. x. in prologo.

Lingue festinantia .p. j. do. j. et v. et xxiiij.

Lingue vitium .p. v. in prologo. viij. do. iiij. Item. p. ij. do. v. re. xxv.

c. IV d.

(1) Segue nel ms. cxxij. et cancellato.

- Liram mercurius condidit* .p. vj. do. iij.
Lites .p. ix. do. ij.
Litigationes .p. iij. do. ix.
Locum ullimum eligere .p. j. do. vj.
Locus beatitudinis .p. xij. in prologo.
Locus maiestatis .p. viij. do. vj.
Locus non facit homines .p. ij. do. v. re. vj.
Locutio .p. x. in prologo.
Locutio subtilis .p. ij. do. vj. mot. iij.
Logistica .p. j. do. v.
Longitudo terre, solis, et lune .p. xij. do. unico.
Loquacitas nimia .p. ij. do. v. regula. cvij.
Loquele vitia .p. j. do. v.
Loquele impedimentum .p. j. do. v.
Loquendi vitia .p. j. do. vj.
Loquendi diversimode .p. j. do. vj. Item v. in prologo.
Loqui .p. j. do. vj. mot. ij. item. do. v. re. cxlv.
Loqui quando et ubi decet .p. ij. do. v. re. lvv. et lxxj. et lxxij. et do. vj. mot. j. et xlvij.
Loqui nimis .p. j. do. vj. It. ij. do. v. || re. xlv. (1) et cvij.
Loqui cum militibus et medicis .p. j. do. vj.
Loqui sine alios .p. j. do. vj.
Loqui de se .p. ij. do. v. re. cxxij.
Loqui de amore .p. ij. do. v. re. xxvij.
Loqui dominabus .p. j. do. vj.
Loqui audere .p. ij. do. v. re. cxl.
Loqui in mensa nimis .p. ij. do. v. re. xxx.
Loqui subtiliter .p. ij. do. vj. Moth. iij.
Lotio mulierum .p. ij. do. v. re. xxxiiij. et xxxv.
Ludus .p. j. do. ij.
Lune et solis longitudo .p. xij. do. j.
Lurci .p. j. do. xx.
Luxuria .p. ij. do. iij. Item. iij. do. iij.
M*aceratio carnis* .p. ij. do. j.
Macones .p. vij. do. ix.
Maculam egere .p. ij. do. v. re. xxxvj.
Madda .p. vj. do. j.
Madonna .p. vij. do. xv.
Magister lapidum .p. vij. do. xix.
Magistri reverentia } .p. j. in
Magistri potestas } prologo.
Magistri assumptio .p. j. do. xxiiij.
Magnanimitas .p. ij. do. v. re. lxxxvj.
Magnanimus .p. iij. do. j. et iij. et ix. Item .p. j. do. xx. Item .p. ij. do. v. re. cxx.
Magnificentia .p. iij. do. j.
Magnificentia honestatis .p. ij. do. iij.
Magnitudo celi .p. xij. in prologo.
Maiestatis locus .p. viij. do. vj.
Maiorana .p. ij. do. vj. mot. xxj.

(1) Segue . et xlvij. cancellato.

- Maiores non spernere* .p. ij. do. j.
Maiores sequi .p. j. do. vij. et. xxvj.
Mala ablata .p. ij. do. v. re. lxxj. et lxxxx.
Mala lingua .p. v. in prologo.
Mala pati .p. ij. do. v. re. lxxj.
Mala mulier .p. ij. do. v. re. ic.
Malaches .p. v. do. j.
Mali homines .p. ix. do. ij.
Matitia .p. vij. do. ix.
Malivolentia .p. ix. do. ij.
Malis obstarere .p. j. do. iiij. et xxiiij.
Malo ne consentias .p. iiij. do. ix. Item .p. ij. do. v. re. lxxxxiiij. et lxxj.
Malo inimici ne gaudeas .p. j. do. xvij.
Malorum conversatio .p. ij. do. v. re. lvij.
Malorum familiaritas .p. j. do. ij.
Malum ne laudes .p. j. do. x. Item .p. ij. do. v. re. xxvj.
 c. IV f. *Malus semel* .p. ij. do. v. re. xcij.
Manifestissimum et per se notum .p. ij. do. v. re. cxxvij.
Mansuetudo .p. j. do. xxij. It. ij. do. j.
Mantellum portare .p. j. do. vij.
Marchus regulus .p. ij. do. iiij.
Marchus .p. vij. do. ix.
Mare quod sit .p. vij. do. ix.
Mare actalaticum vel caspium .p. vij. do. ix.
Margarita .p. viij. do. j.
Maria virgo .p. j. do. ix. It. iiij. in prologo. It. ij. do. iiij. It. v. do. j.
Marindines .p. xij. do. unico.
Maris pericula
Maris reflexiones } .p. vij. do. vij.
Maris mostrua demones } et ix.
Maritate amor .p. ij. do. v. re. xxxix. et in fine libri gobula vj.
Mars .p. vij. do. ix.
Materia libri huius . in prologo libri.
Matris et patris reverentia .p. j. do. xx. et ij. do. v. re. cxxvij. It. xj. do. ij.
Matrix .p. ij. do. v. re. ix.
Meccania .p. j. do. xxiiij.
Medici imperitia .p. vij. do. xv.
Medici qualiter curent pauperem .p. j. do. xvij.
Medici et cum eis loqui .p. j. do. vj.
Medici .p. vij. do. xv.
Medicina .p. vij. do. xv.
Medium in quo consistit virtus .p. j. do. v. It. ij. do. v. re. ij.
Meditatio .p. ix. do. j.
Meditatione operari . in prologo libri.
Malanconiam } .p. vj. do.
fugere } iiij. et vj.
Malanconia }
Memoria .p. vij. do. ix.
Memorialis .p. j. do. v.
Membra dormiant .p. j. do. vj.
Membra hominis .p. j. do. xxvj.
Mendaces .p. j. do. x.
Mendacium .p. j. do. x. et xv. et xvij.
Mensa et iacens in ea .p. j. do. viij.
Mense si puellam licet servire .p. j. do. xx.

- Mense colloqui nimis* .p. j. do. viij. *It. ij. do. v. re. xxx.*
Mense ordo et gradus .p. j. do. viij.
Mensis aprilis et martij .p. vij. do. ix.
Mensura .p. vij. do. xj.
Mercantia .p. vij. do. xix.
Mercator .p. vij. do. xvij.
Mercurius condidit liram .p. vj. do. iij.
Meretrix .p. ij. do. v. re. ic.
Meritum .p. ij. do. v. re. xix.
Miles .p. vj. do. iiij. *It. vij. do. vj. et xj. et xx. (1)*
Militare an sit peccatum .p. ij. do. iiij.
Militaris res .p. ij. do. iiij.
Milites fortissimi .p. vij. do. vj.
Militibus loqui .p. j. do. vj.
Militis amor circa finem libri .gobula ix.
Minari .p. ij. do. v. re. (2) lxxxiiij.
Mine .p. ij. do. v. re. lxxviiij.
Minori condescendas .p. j. do. vj.
Minorum gradus .p. j. do. vij.
Mirabiles effectus mundi .p. xij. do. unico.
Miscetur risus dolori .p. viij. do. j.
Misereri alijs .p. j. do. xj.
Miseria servorum .p. j. do. xxij.
Misericordia dei .p. xj. in prologo. *It. in prologo libri (3).* *Item ix. in prologo.* *It. ij. do. v. re. xc.*
Item iiij. do. iij.
- Miseros gravare* .p. j. do. xx.
Missarum celebratio .p. j. do. xxiiij.
Moderni viri .p. j. do. vj.
Modestia .p. ij. do. j.
Modi studendi scolarium .p. ij. do. j.
Molendinarius .p. vij. do. xx.
Molestare nimis .p. j. do. xiiij.
Monaca geneola .p. vj. do. vj.
Monachus .p. vij. do. xj.
Monas .p. x. do. j.
Moneta papiri .p. j. do. xxij.
Monita bona .p. j. do. xxj.
Montes .p. vij. do. viij.
Mora matura vel acerba .p. ij. do. v. re. cix.
Moralis phylosophya .p. vij. in prologo.
Moralis virtus .p. j. do. v.
Moralis scientia .p. xij. do. unico.
Mores iuriste novitij .p. vij. do. xiiij.
Mores .p. ij. do. v. re. xlj.
Mores legibus corrigi. in prologo libri.
Mores deo placibiles .p. j. do. vj. et vij.
Mores bonos corrumpere in prologo libri.
Mori pro re publica .p. ij. do. iiij.
Moribus instrui .p. ij. do. j.
Mors .p. ij. do. v. re. xlvj.
It. p. j. do. iiij. et xij.
It. p. vij. do. ix. (4) It. p. vj. do. iiij. It. viij. do. j.
It. x. do. ij. et iij. (5) It. xj. do. ij. It. xij. do. unico.

(1) *It. vij. do. vj. et* è aggiunto sopra; dopo *xj* segue . *et xiiij. It. cancellato.*

(2) Segue .lxxxiiij. cancellato. (3) *It. in prologo libri* su rasura; segue poi *vij. do. xx.* cancellato. (4) Segue . *It. p. ix. in prologo* cancellato.

(5) *et iij.* aggiunto in margine con un richiamo.

c. V b.

- Morte consolari .p. v. do. iij.*
Mortem non timentes .p. j. do. xij.
Mortis figura .p. j. do. xij.
It. xij. do. unico.
Mostruosum animal leoninum .p. ix. do. ij.
Molletti .p. ij. do. vj. in prologo et per totum.
Motus .p. vij. do. ix.
Moyses legem divinam nobis primo tradidit .p. ij. do. v. re. ij.
Mundi creationis tempus .p. xij. do. unico.
Mundi mirabilia .p. xij. do. unico.
Munditia .p. ij. do. iij. et v. re. xxix. et cxxxvij. et cxxxvij.
Mundum contempnere .p. ij. do. ix.
Mundus quid sit .p. vij. do. ix.
Mundus ovo comparatur .p. xij. do. unico.
Mulier bona .p. ij. do. v. re. cv. et xxxvij. et lxxix. It. p. vij. do. iij.
Mulier se tenet plus viro .p. ij. do. v. re. ix.
Mulier dominari cupiens .p. ij. do. v. re. xxxix et xl.
Mulier mala .p. ij. do. v. re. xxxix.
Mulier vaga et inhonesta .p. ij. do. v. re. xlij. et xxxvj.
Muliere magis quam in viro viget luxuria et delectatio carnis .p. ij. do. v. re. ix.
Mulieres .p. j. do. ij. et vj. et vij. It. vij. do. iij.
Mulieres sint velate et iuris subiecte .p. ij. do. v. re. xxxix. et xl.
Mulieres ad scientiam non vocantur in prologo libri.
Mulieres honorare .p. j. do. vij. It. ij. do. v. re. xl.
Mulieres corrigere .p. ij. do. v. re. xlij.
Mulieres .p. ix. do. ij. It. j. do. vj.
Mulieres honeste .p. ij. do. v. re. xlij.
Mulieres lacrimari .p. ij. do. v. re. cxxv.
Mulieres secure .p. ij. do. v. re. xxxvij.
Mulieres verecunde .p. ij. do. v. re. xxxvij.
Mulieres constantes .p. ij. do. v. re. ix.
Mulieribus non nimium appropinques .p. j. do. vij.
Mulieribus loqui .p. j. do. vj.
Mulieribus sedere vel stare nimis vitium est .p. j. do. xij.
Mulieris fama .p. ij. do. v. re. xlj.
Mulieris regimen .p. ij. do. v. re. xxxix.
Mulieris lotio .p. ij. do. v. re. xxxij. et xxxv.
Mulieris pulcritudo .p. ij. do. v. re. xxxij. et xlj. et cv.
Mulieris delectatio .p. ij. do. v. re. ix.
Mulieris virtus .p. ij. do. v. re. cv.
Mulieris ornatus .p. ij. do. v. re. xxxv.
Mulierum facies vel habitum parum aspicias .p. j. do. vij.
Mulierum familiaritatem fugias .p. j. do. vij.
Mulierum serviendi modus .p. j. do. xxij.
Mulierum suspicio .p. j. do. xxij.

- Mulierum crines* .p. vij. do. vj.
Mulierum excusatio .p. j. do. ij.
Mulierum subtilitas . in prologo libri.
Muli natura .p. ij. do. v. re. lxxiiij.
Musice inventor .p. j. do. xxiiij.
Mutare domum non sine periculo .p. ij. do. v. re. cxvj.
Mutare propositum in malum .p. ij. do. v. re. lxxiiij.
Mutare statum .p. ij. do. v. re. lxxv.
Mutare in melius .p. ij. do. v. re. lxxxvj.
Mutari quod factum est non potest .p. ij. do. v. re. lxxxviij.
Mutare consilium .p. ij. do. v. re. xj.
Mutatio subita .p. j. do. xxv.
Mule .p. j. do. xxiiij. It. vij. do. ix.
Mutuare sine periculo .p. ij. do. v. re. cxvj.
N *Abuchdonosor* .p. j. do. vj.
Narratio ystoriarum diversarum .p. j. do. vj.
Natio .p. ij. do. v. re. xlj.
Nativitas christi .p. viij. do. vj.
Natura .p. j. do. iiij. et v. et xij. do. unico.
Natura naturans et naturala . vel natura .p. j. do. xxiiij.
Natura prona ad malum .p. j. do. iiij.
Natura negatum .p. ij. do. v. re. xliij.
Naturalis dies .p. vij. do. ix.
Naturalis defectus .p. ij. do. vj. Mot. xxviij.
Nature donum .p. ij. do. v. re. ic.
Nature opus .p. xij. do. unico.
Naufragium si eveniat .p. vij. do. ix.
Navigare et eius periculum } .p. vij. do. ix.
Navigandi tempus }
Navis et apparatus eius .p. vij. do. viij. et ix.
Navis maxima persey .p. j. do. vj.
Navis et funes eius } .p. vij. do. ix.
Naulare sub aqua }
Necessitas .p. j. do. ij. It. ij. do. v. re. lj. et xciiij.
Necessitas non habet legem .p. j. do. ix.
Negligentia .p. ij. do. vj. Mot. iiij.
Negligentes .p. ij. do. vj. Mot. xxxviij.
Negotiari clericis non licet .p. j. do. xx.
Nequam .p. ij. do. v. re. j.
Nitiditas vestium .p. ij. do. v. re. lxix.
Nives .p. vij. do. viij. et ix.
Nobiles .p. ij. do. v. re. lxxiiij.
Nobilis domina .p. ij. do. v. re. xxxiiij.
Nocitura .p. vij. do. ix.
Nomina dei .p. viij. do. vj. et in prologo libri.
Nota maxima .p. ij. do. v. c. V d. re. cxviij.
Notaria ars } .p. vij. do. xvj.
Notarius }
Notiale dei nomen in prologo libri .
Nova emergunt semper .p. j. do. v. et vj.
Novum .p. j. in prologo et do. ij. et re. x.
Nuptie .p. vij. do. iiij.

- O** *Bedientia* .p. j. do. xxij.
It. vij. do. xj.
Obbedientia subditorum .p. j. do. xvij.
Obbedire nolle .p. vij. do. xj.
Obbedire iudicibus .p. ix. in prologo.
Oblationes modice fiant .p. j. do. xvij.
Oblationes amicis non fiant .p. j. do. xvij.
Obligatio non tenet ad impossibile .p. ij. do. v. re. lix.
Oblocutores .p. iij. do. viij.
Obloqui de religiosis .p. ij. do. v. re. xxvj.
Occullum .p. ij. do. v. re. x.
Oculus .p. iij. do. iij. *It.* vij. do. viij. *It.* j. do. xxvj.
Odor .p. ij. do. v. re. xlviiiij.
Offensam fugas .p. ij. do. v. re. cxviiiij.
Officium non dicere .p. ij. do. vj. mot. xlv.
Olimpas .p. xij. do. unico.
Olimpiades .p. ix. do. ij.
Omnia putes pro meliori que eveniunt .p. vj. do. j.
Operari bonum semper .p. vj. do. j.
Opiniones perscrutari non nimias .p. j. do. xxiiiij.
Orare .p. vij. do. ix.
Orandi modi in ecclesia .p. j. do. ix.
Orationes in ecclesia vel alibi .p. j. do. ix. et. xxiiiij.
Orationes dicende .p. j. do. ix.
Oratio .p. j. do. ix. (1)
Ordinatus homo .p. ij. do. v. re. xv.
Ordinem habere in vita .p. ij. do. v. re. xvj.
Ordo .p. xj. in prologo.
Ornatus exterior .p. ij. do. v. re. cxxxix.
Ornatus excessus .p. j. do. xij. et ij. do. iij.
Ornatus mulieris .p. j. do. xij. *Ilem* .ij. do. v. re. xxxiiiij. et xxxv. et cxxxij.
Orthographya .p. j. do. xxiiiij. (2)
Os fatui et sapientis .p. ij. do. v. re. cviiij.
Os non comedas vel ad lebetem mictas .p. j. do. viij.
Otiosi .p. j. do. ij. *It.* ij. do. v. re. cxxxij.
Otium .p. ij. do. j. *It.* vj. do. j. *It.* vij. do. xxj. *It.* ix. do. ij.
Ovo mundus comparatur .p. xij. do. unico.
P *Adnes* .p. xij. do. j. c.
Palacium .p. ij. do. vj. mot. xx.
Palee in plurali .p. ij. do. v. re. xxiiiij.
Palmis scripta .p. vj. do. iij.
Papanisinsula .p. vij. do. xviiij.
Papiri moneta .p. j. do. xxij.
Parabole .p. vij. do. xv.
Parassidem implere nimis .p. j. do. viij.
Pares quibus esse non possumus
Pares eundo honora .p. j. do. vij.
Parum scire bene .p. ij. do. v. re. cxxxiiij.
Passio amoris . in prologo libri.

(1) .p. j. do. ix. è d'altra mano.
 gine e forse d'altra mano.

(2) Questa rubrica è aggiunta in mar-

- Passiones .p. ij. do. v. re. xxxiiij.*
Passus cum maioribus .p. j. do. vij.
Partem non accipias .p. ij. do. v. re. lvij.
Patientia .p. v. per totam. Item .iiij. do. j. Item .ij. do. v. re. lx. et cxvj. Item .vij. do. vij. Item .vj. do. iiij. Item .p. v. do. j. et .iiij. et .iiij.
Patientia et effectus vel figura eius .p. v. in prologo.
Patientia Antonij. } .p. v.
Patientia Aymerici } do. .iiij.
Pati mala .p. ij. do. v. re. lxxj.
Pati pro veritate .p. ij. do. v. re. xlviij. et lxxj.
Patienter .p. iiij. do. iiij. Item .vj. do. iiij.
Patris et matris reverentia .p. j. do. xx. It. xj. do. ij. It. ij. do. v. re. xxxviij.
Pacta servanda .p. iiij. do. j.
Pavidus .p. ix. do. vj.
Pauli temptatio .p. vij. do. xj.
Pauperis subtilitas .p. ij. do. v. re. xcix.
Pauperem infirmum curet medicus .p. j. do. xviiij.
Pauper virtuosus .p. ij. do. vj. Mollet. xxx.
Paupertas .p. v. do. iiij. It. ij. do. v. re. l. et lviiij. et xvij. It. .iiij. do. ij. et .iiij. It. .viij. do. vj. It. x. do. ij. et .iiij.
Pax .p. j. do. xxiiij. et v. do. iiij. et .iiij. It. ij. do. vj. Mot. xliij.
Peccandi consuetudo .p. ij. do. j.
Peccati gradus .p. ij. do. v. re. cxvj.
Peccare non licet .p. x. do. iiij. It. v. do. .iiij.
Peccati infirmitas .p. vij. do. xv.
Peccato nullus immunis .p. j. do. .iiij. et xxiiij. It. ij. do. iiij. It. .iiij. do. .iiij.
Peccatum viles .p. ij. do. v. re. cxxxix.
Peccatum punire .p. x. in prologo.
Peccatum an sit militare .p. ij. do. .iiij.
Peccatum contempnas .p. .iiij. do. .ix. Item .ij. do. .vj. Mot. xliij.
Peccatum voluntarium .p. .iiij. do. .ix.
Pecudes .p. ij. do. v. re. xiiij. c. V f.
Pecunia de papirio .p. j. do. xxij.
Pecuniam contempnas .p. .iiij. do. .ix. It. j. do. .iiij.
Pecuniam portare .p. .vij. do. .viij.
Pecunie mutatio .p. j. do. xix.
Pecunie appetitus .p. .vij. do. .iiij.
Pelagus .p. ij. do. v. re. x.
Pena peccati .p. ij. do. .iiij.
Pene inferni .p. ij. do. j.
Pene confortatio .p. ij. do. v. re. xx.
Penitentes .p. v. do. .iiij. It. .vij. do. .xj.
Penitentia .p. ij. do. v. re. lxxxiiij. et lxxxvj. It. .vij. do. .iiij. et .xj. It. j. do. j. et .xij. et .xxiiij. et .xxvj. et .xviij. It. .xj. do. .ij.
Penitentia in peccatore .p. .vij. do. j.
Penitere .p. ij. do. v. re. lxxxvj.

- Penc* .p. ij. do. v. re. lvij.
Perfidia .p. (1) ix. do. ij.
Pericula vites .p. ij. do. v. re. cxxj.
Periculum navigandi vel maris .p. vij. do. ix. et x.
Perpetuum .p. xij. in prologo.
Permutatio .p. ij. do. vj. Mot. xxix.
Perplexitas .p. ij. do. iiij.
Perseverantia in bono .p. ij. do. j. et v. re. cxxx. et do. vj. Mot. xxvj.
Perseverantia .p. iiij. in prologo, et do. j. It. ij. do. v. re. iiij. et xix. et liij. et cxxx. It. vij. do. xj. It. xj. do. ij.
Perseverantie figura .p. xij. do. j.
Perseverantes .p. j. do. xvij.
Persuasio .p. iiij. do. ij.
Pertinax virtus .p. ij. do. v. re. xcj.
Pertinens ad te .p. ij. do. v. re. lv.
Perversio iudicij .p. j. do. ij. It. p. iiij. in prologo.
Periurij pena .p. j. do. xvij.
Petere a diis .p. xj. do. ij.
Phantastica .p. j. do. v.
Phylosofia moralis .p. vij. in prologo.
Phylosophie studium et definitio .p. j. do. vj.
Phylosophorum errores .p. ij. do. v. re. xvij.
Phylosophus loqui .p. j. do. vj.
Phylosophus taurus .p. xj. do. ij.
Phylosophus primus .p. j. do. xxj.
Phylosophus secundus .p. xj. do. ij.
Physonomia .p. vij. do. iiij.
Pycthagoras et error eius .p. j. do. vj. et xxv.
Pictura scripture preponi .p. j. do. vj.
Pietas in prologo libri.
Piger .p. j. do. xxij. et xviij. c. It. ij. do. v. re. cxlvj.
Pigrilia .p. vij. do. ix. et ij. do. v. re. xcj.
Pinci .p. xij. do. unico.
Piscari .p. ij. do. v. re. xxxj.
Pisces et ranunculi visi sunt cadere de aere .p. j. do. xx.
Placeas .p. vij. do. x.
Placet quod difficiliter custoditur .p. vij. do. iiij. Item vj. do. ij.
Plaga lingue .p. viij. do. iiij.
Plante .p. ij. do. v. re. xv.
Plangit .p. ij. do. vj. Mot. iiij.
Planitiem ambulare .p. ij. do. vj. Mot. xxxiiij.
Plato .p. ij. do. iiij. et v. re. xv. It. viij. do. vj. It. ix. do. ij. It. x. do. iiij. It. xj. do. ij. It. xij. do. unico.
Platonis pater ariston .p. iiij. do. ix.
Platonis spere figura .p. vij. in prologo.
Platonis speculi oppinio .p. j. do. xij.
Platonis de visu oppinio .p. vij. do. viij.
Pluvia .p. j. do. xv.
Poesis .p. j. do. xxiiij.
Poeta de actio .p. xj. do. ij.
Polces .p. xij. do. unico.
Ponpeius trogus .p. ij. do. iiij.

(1) Segue nel ms. viij. do. j. It.

- Ponposus* .p. ij. do. v. re. xliiij. et lxxxv.
Populi vox , quando exaudiri non decet .p. vij. do. xix.
Porcis homines similes .p. j. do. viij.
Possidere non de iure .p. j. do. xx.
Potentia .p. iij. do. ix. et re. xxij.
Potentia temporalis .p. ij. do. v. re. ij. Item .p. iij. do. j.
Potestas .p. vij. do. viij.
Potestas inter virum et uxo-rem .p. j. do. xx.
Preces .p. vij. do. ix.
Preconsidera .p. iij. do. ij.
Preferatur res publica et pro ipsa mori .p. j. do. xv. It. ij. do. iij.
Prelati .p. vij. do. xj.
Prelati regimen .p. ij. do. v. re. xcvi.
Prelati exemplum bonum et vilitas .p. ij. do. v. re. cxxvj.
Prelati negligentes .p. j. do. xvij. It. ix. do. ij. It. x. do. iij.
Prelato non abscondas defectum .p. ij. do. vj. Moth. xxxij.
Prelatorum correctio et aliorum .p. vij. do. j.
Preire vel post .p. j. do. vij.
Prelia .p. vj. do. iij.
Premia .p. vij. do. ix.
Preponi digniora .p. j. do. xix.
Presidentes .p. vij. do. xvij.
Presumere .p. ij. do. v. re. xcij.
Prevideas .p. vj. do. iij.
Primus philosophus .p. j. do. xvj.
Princeps .p. iij. do. iij.
Princeps et eius regimen .p. ij. do. v. re. lxxxvij. It. vij. do. xvij.
Principia ordinata .p. vij. do. j.
Principium bonum .p. ij. do. v. re. xcij.
Privilegium merens amictere .p. ij. do. v. re. cxxxiij. It. p. x. in prologo.
Probabile .p. ij. do. v. re. cvij.
Probitas in prologo libri.
Probi viri .p. j. do. vj.
Prodesse volentibus .p. j. do. xvij.
Prodigalitas .p. j. do. iij.
Prodictio .p. j. do. xvij.
Proditores .p. ij. do. v. re. cxxvij. et cxx.
Prohemia proluxa viles .p. j. do. v.
Prohemium .p. ij. do. v. re. xcvi.
Promissum serva .p. xij. do. unico.
Prometheus rex canthaxi .p. j. do. xxvij.
Prometheus .p. vij. do. xxj.
Prophatio .p. ij. do. v. in prohemio regularum.
Prophetia .p. iij. do. iij.
Prophetia virgilii de christo et de iudicio .p. iij. do. iij.
Prosaycum .p. ij. do. v. in prologo regularum.
Prosoida (1) .p. j. do. xxiiij.
Protestatio .p. j. do. vij.
Providere .p. ij. do. vj. Mol. ij.
Prudentia .p. vij. per totam.

(1) Evidente errore per prosodia; cf. I, 312.

Prudentie effectus et figura .p. vij. in prologo.

Prudens .p. vij. in prologo.

P*ublica res* .p. ij. do. iiij. et
v. re. lxij. et lxxij. It.
.p. vij. do. vj. It. viij. do. j.
It. ix. do. ij. It. j. do. xv.

Pudicitia .p. ij. do. v. re. lxix.

Puelle amor circa finem libri .
gobula iiij.

Puelle an seruiant in mensa
.p. j. do. xx.

Puer .p. x. in prologo.

Pueri amor circa finem libri .
gobula xij.

Pueri foratio in utero .p. ix.
do. ij.

Pueri ingenium .p. iiij. do. iiij.

Pulcritudo .p. ij. do. v. re. cv.

Pulcritudo librorum solum
non curanda sed bonitas
.p. ij. do. v. re. cxliij.

Pulcritudo mulieris .p. ij.
do. v. re. xxviiij.

Punire peccatum .p. x. in
prologo.

Pupilli .p. ix. do. ij.

c. VI c. *Purgatio* .p. ij. do. v. re.
lxxxix.

Puritas .p. ij. do. v. re.
xxxviiij. Item .iiij. do. iiij.
It. xj. do. ij.

Q*uiet* .p. j. do. vj. It. iiij.
do. viij. It. ix. do. ij.

Quies in sedendo .p. vij. in
prologo.

Quiescere .p. vij. do. xliij.

R*abies in prologo libri.*

Ragaççi .p. vij. do. viij.

Ranunculi plueret .p. j. do.
xx.

Rarum .p. ij. do. v. re. x.

Ratio .p. vij. in prologo.

Ratio et veritas consuetudini
presertur .p. j. do. xxiiij.

Rationem deo reddere .p. ij.
do. v. re. cxliij.

R*ecipere seruitia* .p. j. do. xvj.
et xv.

Recolligere dicta bene . Mot.
xviij.

Recthorica .p. vj. do. iiij.

Recthor .p. j. do. xxviiij.

Redarguere amicum .p. ij.
do. v. re. lxviiij.

Redargutio .p. j. do. xx.

Redeas ad deum .p. ij. do. v.
re. cl.

Reducere difficulter .p. ij. do.
vj. Mot. xvj.

Refrenare se . Mot. xxij.

Reges .p. vij. do. xviiij.

Reges avium .p. ij. do. v.
re. xlv.

Regimen prelati vel principis
.p. ij. do. v. re. xcvi. et xcviij.

Regimen subditorum .p. j. do.
xviij.

Regimen mulieris .p. ij. do. v.
re. xxxix.

Regula .p. ij. do. v.

Regulare concupiscentiam .p.
ij. do. v. re. xl.

Regularum conclusio .p. ij.
do. v. re. cl.

Regule tychioni .p. ij. do. j.
et v. per totum.

Regule bellorum .p. vj. do. iiij.

Regulus marchus .p. ij. do. iiij.

Regionum habitatores .p. xij.
do. unico.

Religio .p. j. do. vj.

Religionem intrare .p. j. do.
xij.

Religiones .p. vij. do. xj.

Religiose loqui .p. j. do. vj.

Religiose et religiosi amor .
circa finem libri gobula iiij.

Religiosi vita .p. vij. do. x.
et xj.

- Reicere implacita* .p. j. do. viij.
Reiterare novum est vitium .p. j. do. xiiij.
Remaneas retro .p. j. do. vij.
Remedia ne aqua submergaris .p. vij. do. x.
Res inordinande .p. vij. do. j.
Res publica .p. j. do. xv. It. ij. do. iiij. et v. re. xcviij. It. viij. do. j. It. ix. do. ij. It. vij. do. vj.
Res militaris . an sit peccatum .p. ij. do. iiij.
Resistere blanditiis .p. ij. do. v. re. lxxv.
Restitutio .p. ij. do. v. re. xc.
Restitutioni teneri .p. vij. do. xvij.
Resurgere .p. xj. in prologo.
Retentiva .p. j. do. v.
Retro remanere .p. j. do. vij.
Reverenda senectus .p. j. in prologo.
Reverentiam habeas ad patrem et ad matrem .p. j. do. xx. It. ij. do. v. re. cxviiij. It. xj. do. ij.
Reverentia ad magistrum .p. j. in prologo.
Rex codrus (1) .p. ij. do. iiij.
Rex prometheus .p. j. do. xxvij.
Rex cyrus .p. j. do. xxvij.
Rex anathenabo .p. ix. do. ij.
Rex amis .p. vj. do. vij.
Rex archesersis .p. vij. do. xv.
Ribaldus .p. ij. do. v. re. j.
Ridere super alium .p. j. do. x.
Ridere .p. ij. do. vj. Mot. iij.
Rigor .p. ix. in prologo.
Rimandi modi .p. ij. do. vj.
Risalliti .p. j. do. xxiiij.
Risus dolori miscetur .p. viij. do. ij.
Ritornellus .p. ij. do. vj.
Rodulphus dominus .p. viij. do. j.
Rome hedificationis tempus .p. vj. do. iij.
Romulus .p. vj. do. iiij.
Rudes an presint .p. j. do. vj. It. ij. do. vj. Mot. xxj. et re. ciij.
Rumorem fugias .p. ij. do. vj. Mot. xxiiij.
Rusticitas .p. j. do. ij. et xvij. It. ij. do. v. re. lxxxxvj.
Sacre scripture studium .p. ij. do. j.
Sacros canones imitari leges (2) .p. j. do. xx.
Sagitta .p. ij. do. v. Mot. ij.
Salandres .p. xij. do. unico.
Salamon .p. vij. do. j.
Salamonis templum .p. j. do. vj.
Sal in incisorio non tenere .p. j. do. viij.
Sal et eius conditor .p. ix. do. ij.
Salec .p. x. do. j.
Salser .p. xij. do. unico.
Salutationes .p. j. do. vij. et c. VI e. xij. Item .x. do. ij.
Salutationis modus .p. x. do. ij.
Samnia sibilla .p. j. do. xxiiij.
Sapientia dei . in prologo libri.
Sapientia in antiquis .p. j. in prologo.

(1) La parola fu corretta d'altra mano in modo non chiaro, forse *trogrus*.

(2) Il testo (I, 239) dice: *sacre leges non dedignantur sacros canones imitari*.

- Sapientia* .p. j. do. ij. et xxiiij.
It. vij. do. viiij. *It.* x. do. ij. *It.* ix. do. ij. *It.* xij. do. unico.
Sapientis os .p. ij. do. v. re. cvij.
Sapiens .p. ij. do. v. re. cxlix.
It. vij. do. iij.
Sapientes .p. xij. do. unico.
Sartor .p. j. do. vj. *It.* vij. do. xiv.
Sathan .p. ij. do. v. re. lxxvj.
Saxirus .p. vij. do. vj.
Scandalum .p. ix. do. ij.
Scientia moralis .p. viij. do. vj. *It.* xij. do. unico.
Scientie divisio .p. j. do. xxiiij.
Scire .p. vij. do. xvj.
Scire parum bene .p. ij. do. v. re. cxxxiij.
Scire quando prodest .p. xij. do. unico.
Scolarium defectus .p. j. do. xxiiij.
Scolarium studendi modi .p. ij. do. j.
Scopule .p. vij. do. viiij.
Scribere .p. vij. do. xvj.
Scriptor vel glosator .p. j. do. vj.
Scripture impalms .p. vj. do. iij.
Seculares studentes .p. ij. do. vj. *Mot.* xxvxiij.
Secularibus misceri est vitium .p. ix. do. ij.
Secularium defectus .p. j. do. xxiiij.
Secure ambulare .p. ij. do. vj. *Mot.* xxvxiij.
Secreta non revelare .p. j. do. x. *It.* ij. do. v. re. cxxxiij.
It. vij. do. x. et xx.
Secura domina .p. ij. do. vj. *Mot.* x.
Secundus philosophus .p. xj. do. ij.
Sedere .p. j. do. vj.
Sedere ante patrem quando non licet .p. xj. do. ij.
Sedendi vel standi vitia .p. j. do. vj.
Sedendo quies habetur .p. viij. in prologo.
Sedes anime .p. j. do. v. *It.* x. do. ij.
Semel malus .p. ij. do. v. re. xciiij.
Semen .p. ij. do. v. re. ix.
Semivocales .p. j. do. xxiiij.
Senatores .p. vj. do. iij.
Senectus .p. x. do. iij. *It.* xj. do. ij. *It.* ij. do. v. re. lxxvij.
Senes .p. x. do. iij.
Sempiternum .p. xij. in prologo.
Sensus sine opere .p. ij. do. v. re. xcix.
Sententia quando tenet .p. ix. in prologo. et do. ij.
Sepultura .p. vij. do. ix.
Sequi maiores .p. j. do. xxvj.
Sermo brevis vel clarus .p. j. do. iij. et v.
Servare pacta .p. iij. do. j. et xij. do. unico.
Serventese .p. ij. do. vj.
Serpentes .p. ij. do. v. re. ix.
Servire decet do-
minis .p. j. do. viij. et
Servire decet mi-
litibus .p. xxiij. et
Servire puellam .p. xxiij. in mensa
Servitia vendere .p. j. do. xx.
Servitia recipere .p. j. do. xvj.
Servitia .p. ij. do. vj. *Mot.* viij.

- Servitorum recedendi modus* } .p. j. do. viij. et
Servitorum vij. vitia } xv. et
Servitorum miseria } xxij. et
 } xxij.
Selainolus .p. j. do. vj. It. vij. do. xix.
Seth .p. vij. do. ix.
Severitas in prologo libri.
Sibilla acumea } .p. iiij.
Sibilla babillonica } do. iij.
Sibilla cassandra }
Sibilla cumana .p. iij. do. j.
Sibilla delphyca .p. x. do. iij.
Sibilla elespontia .p. j. do. xxvj.
Sibilla ericthea .p. viij. do. vj.
Sibilla frigia .p. j. do. xxv.
Sibilla samnia .p. j. do. xxiiij.
Sibilla tybertina .p. ij. do. iij.
Signa indicij .p. xj. in prologo.
Silentium .p. ij. do. iiij. et v. re. lxxv. It. xj. do. ij.
Silere .p. vij. do. j. It. p. ij. do. v. re. lxxv.
Silla .p. j. do. xxvj.
Simulationes .p. j. do. xv. It. iiij. do. iij.
Sinceritas cordis .p. iij. do. iiij.
Sydonius .p. ix. do. ij.
Sylay .p. xij. do. j.
Sol .p. vij. do. ix. et x. It. p. ij. do. v. re. cxlv.
Sol subvenere .p. vij. in prologo.
Soles plures .p. j. do. xx.
Solis et lune longitudo .p. xij. do. unico.
Solitudinis figura .p. xij. do. unico.
Sollicitudo .p. j. do. xxij. It. ij. do. v. re. xxxvj. et lxxxvj. et lxxxij.
Sollicitus .p. j. do. xxvij. (1)
 p. ij. do. v. re. cxxxv.
Solistitia .p. vij. do. ix. It. xij. do. unico.
Solitarinus .p. vij. do. iij.
Solus non minus quam cum solus .p. j. do. ij.
Solus .p. ij. do. v. re. lxxvj. et cxxij. et do. vj. Mot. iij.
Sonare .p. vj. do. iij. c. VII a.
Sonitia .p. ij. do. vj. It. vij. do. iv.
Sompnia .p. ij. do. v. re. vj. et lxxxij.
Sortes .p. j. do. xxiiij. It. vj. do. j.
Sortilegia .p. j. do. xxiiij.
Sotietas .p. ij. do. v. re. lxxvj. It. vij. do. iij.
Sotietatis dissolutio .p. vij. do. iij.
Sotium non habens nil possidet .p. ij. do. vj. Mot. iij.
Sotius in pena .p. ij. do. v. re. xx.
Sotius bonus .p. ij. do. v. re. lxxxv.
Sotius malus .p. ij. do. vj. Mot. iij.
Specula .p. j. do. xij.
Sperare vana vel bona .p. vj. do. vij.
Spei figura et effectus .p. vj. in prologo. re. lx.
Spere figura platonis .p. vij. in prologo.
Spes .p. vj. per totam.
Spernere maiores .p. ij. do. j.

(1) .p. j. do. xxiiij. è aggiunto d'altra mano.

- Spetiarius .p. vij. do. xix.*
Speties .p. ij. do. v. in prohemio regularum.
Spensippus .p. iij. do. ix.
Spina .p. vj. do. vij.
Stelle erraticæ .p. xij. do. j.
Stipendiarij eligendi .p. vij. do. xx.
Studendi modi solum .p. ij. do. j.
Studere continue .p. ij. do. v. re. xxxj.
Studij continuatio .p. ij. do. v. re. cxliij.
Studium .p. vij. do. xliij. It. viij. do. vj.
Studium philosophiæ .p. x. do. iij.
Statua nabuchodonosor .p. j. do. vj.
Statum mutare .p. ij. do. v. re. lxxv.
Stulti laus .p. ij. do. vj. Mot. xvij.
Stulti divitiæ .p. ij. do. v. re. ic.
Stulti os .p. ij. do. v. re. cvij.
Stultus capitur in verbis .p. ij. do. vj. Mot. xvij.
Stultum non tecum ducas .p. vij. do. viij.
Suasio .p. xj. do. ij.
Subditorum obedientia et regimen .p. j. do. xvij.
Sub esse .p. vij. do. xvij.
Subita mutatio .p. j. do. xxv.
Submergi aqua non contingat .p. vij. do. ix.
Substinere amicum iratum .p. ij. do. v. re. xlvij.
Substinere patienter .p. ij. do. v. re. vij.
Subtrahentes .p. ij. do. v. Mot. xxxvij.
Subtrahentes .p. ij. do. v. Mot. xlvij.
Subvenire indigenti .p. ij. do. v. re. xlvij.
Subvenire vigilantibus .p. vij. in c. v. prologo.
Subvenire et mercurio .p. vij. do. viij.
Subtilia inter grossos non dicat .p. ij. do. v. re. xvij.
Suctilis locutio .p. ij. do. vj. Mot. iij.
Sutilitas pauperis .p. ij. do. v. re. xcix.
Superbia et eius figura .p. j. do. xxij. It. p. v. do. iij. It. p. vij. do. vj. It. p. viij. do. j. et iij. It. p. ij. do. v. re. xxj.
Superbus .p. ij. do. v. re. lxxxvij.
Supercilia .p. j. do. v.
Superstitiosus .p. ij. do. v. re. xxxliij.
Suspicio contra mulieres .p. j. do. xxij.
Suspiciosus .p. ij. do. v. re. xliij. It. j. do. xliij.
Susis civitas .p. j. do. vj.
Sydonius .p. ix. do. ij.
T*Acere .p. j. do. vj. It. ij. do. iij.*
Talpa .p. ij. do. v. re. xlv.
Tangens omnes .p. ij. do. v. re. lxxxviiij.
Tarditas dantis .p. j. do. xvij.
Tardus .p. ij. do. v. re. cxlvj.
Tarquinius .p. j. do. xliij.
Tartarorum vita .p. j. do. xxij.
Taurus philosophus .p. ij. do. v. re. xv. et cvij. It. xj. do. ij.
Tay insula .p. vij. do. xv.

Tenperantia .p. j. do. xx.
Il. ij. do. j. Il. iiij. do. iij.
Tenax .p. ij. do. v. re. xxxiiij.
Tenperate cibum summere .p. ij. do. j.
Tenpli salomonis edificatio .p. vj. do. iij.
Tenplum salomonis .p. j. do. vj.
Tenporale .p. xij. in prologo.
Tenpora anni diversa .p. vj. do. ix. et x.
Tenporalis potentia .p. iij. do. j.
Tenporalis vita .p. vj. do. ix.
Tenpus omnia habent .p. ij. do. iiij. et v. re. c.
Tenpus fuit .p. iiij. do. j.
Tenpus navigandi .p. vj. do. ix.
Tenporis brevitatis .p. vj. do. j.
Tentationis victoria .p. ij. do. j.
Tentatio pauli .p. vj. do. xj.
Temiscodem .p. xij. do. unico.
Tesaurum absconditum .p. ij. do. v. re. ic.
Terra .p. ij. do. v. re. xlv. et cxlv.
Terra est rotunda .p. vj. do. viij.
Terra quid sit .p. vj. do. viij.
Terre longitudo .p. xij. do. unico.
Terrentius .p. iij. do. ix.
Texere .p. ij. do. vj. Mot. xlij.
Thay insula .p. vj. do. xv.
Theophaustus .p. vj. do. x.
Tibertina sibilla .p. ij. do. iij.
Tibi quod non vis fieri alteri non facias .p. j. do. ij.
Ticchonij regule .p. ij. do. j. et v. per totum.
Timidus .p. ij. do. v. re. lxxxv.
Timor .p. j. do. iiij.
Tirampni } .p. ij. do. v.
Tirampnice } re. cxiiij.

Tornamenta .p. j. do. xxv.
Transgressio .p. ij. do. vj. Mot. xix.
Transitus fluminis .p. vj. do. viij.
Trayanus .p. j. do. vj. Il. vj. do. xvij.
Tribulationis utilitas .p. v. do. iiij.
Trinitas summa . in prologo libri.
Trogus pompeius .p. ij. do. iiij.
Troiani belli ortus .p. j. do. x.
Turris babilonis .p. j. do. vj.
Tydeus .p. vj. do. xx.
V *Aga cogitatio* .p. ij. do. j.
Vana gloria .p. j. do. xv. et xvj. Il. viij. do. j.
Vana sperantes .p. vj. do. vj.
Varians in consilio .p. j. do. xij.
Velandum quid non sit .p. v. do. iij.
Velate sint mulieres et subiecte viris .p. ij. do. v. re. xl.
Vendere servitia .p. j. do. xix. Il. ij. do. v. re. cxlv.
Vendere consilia .p. ix. do. ij.
Venia quando debetur .p. ij. do. v. re. xc.
Ventus auster .
Ventus arabolus .
Ventus boreas .
Ventus cagres .
Ventus enephyllas .
Ventus eurus .
Ventus cyrtius .
Ventus anpheliotos . } .p. vj.
Ventus lips . } do. ix.
Ventus nothus .
Ventus susannus .
Ventus vultron .
Ventus cylois .
Ventus syon .
Ventus yapis .
Ventus cephirus .

c. VII d.

Ventorum origenes et refluxiones .p. vij. do. viiij.

Verba celestia submicti regulis donati non debent .p. ij. do. v. re. xxiiij.

Verbis non contendas .p. v. do. iiij.

Verbis non insistas sed veritati .p. j. do. v.

Verbosi vitium .p. ij. do. vj. Mot. xxxiiij. It. p. vij. do. iiij.

Ver .p. vij. do. ix. It. xij. do. unico.

Verecunda domina .p. ij. do. vj. mot. ix.

Verecundia .p. ij. do. iiij. It. x. do. iiij. It. ij. do. v. re. xxxiiij. et lxxxj. et cx. et do. v. Mot. x.

Verecundia in muliere .p. ij. do. v. re. xxxvij.

Verecundia cohereri .p. ij. do. v. re. xxxv.

Veritate pati .p. ij. do. v. re. xlvj. et lxxj.

Veritati insistas et non verbis .p. j. do. v.

Veritatis figura .p. xij. in fine.

Veritas .p. ij. do. v. re. lxx. et lxvj. et lxxvij. It. p. j. do. xvij. It. ix. do. j.

Veritas et ratio consuetudini non preferatur .p. j. do. xxiiij.

Veritas defendi .p. ij. do. v. re. xcv.

Vestium excessus .p. j. do. xj.

Vetitum .p. iiij. do. iiij.

Vgolinus miles .p. vij. do. ix.

Victoria .p. ij. do. iiij.

Videas . Mot. ij.

Viduam iuva .p. ix. do. ij.

Vidue amor . circa finem libri . gobula .viiij.

Vigilantibus subvenias .p. vij. do. ix.

Vigilare .p. ij. do. v. re. xcij.

Vigoris figura .p. xij. in fine.

Via nova vel antiqua .p. ij. do. v. re. xj.

Vilitas hominis .p. iiij. do. j. It. vij. do. ix. It. ij. do. iiij.

Vilipensio .p. ij. do. v. re. liiij.

Vi tenere aliquid .p. vij. do. vij. et ix.

Vincere .p. vij. do. vij.

Vincere tempestatem .p. (1).

Vincere se .p. ij. do. iiij. It. iiij. do. viij. It. iiij. do. j. It. ij. do. v. re. xix.

Vince .p. vij. do. vij.

Vinci .p. iiij. do. iiij.

Vindicanes .p. ij. do. v. re. cxix.

Vindicare se .p. ij. do. v. re. cxx. It. p. j. do. ij. It. p. iiij. do. iiij.

Vindicta vel iniuria asotiis illata .p. j. do. xxiiij.

Vindicta non queri .p. j. do. ij. It. ij. do. v. re. cvij.

Vinum .p. j. do. ij.

Virum lacrimari non licet c. VI .p. ij. do. v. re. cxv.

Vir .p. ij. do. v. re. xv. et ix.

Vir immundus .p. ij. do. v. re. xv.

Vir dominari non mulier .p. ij. do. v. re. xl.

Virgilius .p. iiij. do. iiij.

Virginem ducere .p. ij. do. v. re. l.

(1) I numeri di richiamo sono abrasi.

- Virginitas* .p. ij. do. viij. et v. re. lxix. It. xj. do. ij.
Virgo .p. ij. do. v. re. xij. It. x. in prologo.
Virgula aeris yri similis .p. j. do. xx.
Vir iracundus .p. ij. do. v. re. xliiij.
Vir an delectetur luxuriari quam mulier .p. ij. do. v. re. ix.
Viri et uxoris potestas .p. j. do. xx.
Viri et uxoris amor circa finem libri . gobula viij.
Viri probi .p. j. do. vj.
Viri moderni .p. j. do. vj.
Virtutes .p. ij. do. v. re. xlj. et lxxvj. et do. vj. Mot. xxx. et regula cviiij. et cxxxv. et cv. et cxlvij.
Virtutis figura .p. j. do. v.
Virtutis gradus .p. ij. do. iij.
Virtutis assuefactio .p. j. do. iij.
Virtutis effectus vel locus .p. j. do. v. It. ij. do. v. re. xxxviiij.
Virtus in genere .p. j. do. v.
Virtus spiritualis .p. j. do. v. It. ij. do. v. re. xxxviiij.
Virtus animalis
Virtus moralis
Virtus appetitiva } .p. j. do. v.
Virtus naturalis
Virtus in medio
Virtus imaginativa .p. ij. do. v. re. xcij.
Virtus pertinax .p. ij. do. v. re. xcj.
Virtus in homine .p. ij. do. v. re. vj.
Virtus in muliere .p. ij. do. v. re. cv.
Visus oppinio .p. vij. do. viij.
- Vita* .p. ij. do. vj. Mot. j.
Vita artarorum .p. j. do. xxij.
Vita bona doctorum .p. ij. do. j.
Vita religiosi .p. vij. do. xj.
Vita temporalis .p. vij. do. ix.
Vita eterna .p. viij. in prologo.
Vitandi cibi .p. j. do. viij.
Vitare pericula .p. ij. do. v. re. cxxj.
Vitia exire .p. ij. do. v. re. cviiij.
Vitia que virtutes esse finguntur .p. j. do. iij. It. ij. do. v. re. xxix. et xlvj.
Vitij diffinitio .p. j. do. v. c. VII f.
Vitij locus } .p. j.
Vitiorum forma } do. v.
Vitium in loquela } et vj.
Vitium oculorum .p. iij. do. iij.
Vitiosus .p. ij. do. v. re. xxix et cx.
Vituli .p. ij. do. v. re. xv.
Vituperans alios .p. ij. do. v. re. xxij.
Vivendi modus securus .p. ij. do. v. re. cxl.
Vivere bene est debitum .p. j. do. vj. et xxvj. It. ij. do. v. re. cxl. et cxij. It. ix. do. ij.
Vivere post mortem .p. ij. do. v. re. xlvj.
Vivere male .p. ij. do. v. re. xlviiij.
Vnicornu .p. x. in prologo.
Vnum attendere .p. ij. do. j.
Vocales .p. j. do. xxiiij.
Volare sine alis .p. ij. do. vj. Mot. xxxvj.
Volta rimarum .p. vij. do. ix.
Voluptas .p. vj. do. iij.
Voluntarie possidere non invile .p. vij. do. vj.

- Voluntarium .p. iij. do. ix.*
Voluntarium peccatum .p. j.
do. xvij. Item .iij. do. ix.
Voluntas .p. iij. do. ix.
Vota reddenda .p. j. do. xvij.
It. vij. do. xj.
Vox populi . quando exaudiri
non debet .p. vij. do. xix.
Vrbs .p. vij. do. vj.
Vsuales dies .p. vij. do. ix.
Vsurarius .p. ij. do. v. re.
lxxxix.
Vsura .p. j. do. xx.
Vsus .p. ij. do. v. re. lj. It.
vj. do. iij. It. vij. do. ix.
et viij. et xiiij.
Vtere .p. vij. do. ix.
Vti bene .p. ij. do. v. re. lxij.
Vtilitas libri huius . in pro-
logo libri.
Vtilitas tribulationis .p. v.
do. iij.
Vulgaris honestas .p. ij. do.
ij.
Vxorate amor circa finem li-
bri . gobula .vj.
Vxor vel domina honoranda
.p. j. do. xx.
Vxorem ducere .p. ij. do. v.
re. cxviiij. et cxxxj. It.
p. vij. do. iij. et xj.
Vxorem petere terrenam .p.
viiij. do. vj.
Vxoris et viri potestas .p. j.
do. xx.
- Vxurarij .p. ij. do. v. mot.*
xxxvij.
X *PI prophetia virgilij .p.*
iiij. do. iij.
Xpi nativitas .p. viij. do. vj.
Xpi nomina .p. ix. do. ij.
Xpi corpus .p. j. do. ix.
Xps est virtus .p. j. do. v.
Y *Dee .p. viij. do. vj.*
Ydolatria .p. j. do.
xxiiij.
Yems .p. vij. do. x.
Yesus .p. ij. do. ij.
Ylaris facies .p. j. do. viij.
Ylium dolor .p. v. do. j.
Ymaginatio virtus .p. ij. do. v.
re. xcij.
Ymaginatio in concipiendo .p.
ix. do. ij.
Yosias rex phase .p. j. do. vj.
Ypocrisis . figura .p. vij. do.
ix. iij.
Ypocrisis .p. ij. do. v. re.
xxviij. et xxix.
Ypocras .p. ij. do. j.
Yridis .p. j. do. xx.
Yrundo .p. ij. do. v. re. xlv.
It. vij. do. xiiij. It. vj.
do. vj.
Ystorie diversorum narrande
.p. j. do. vj.
Ystorie .p. vj. do. iij.
Ysocrates .p. x. do. j.
C *Enocrates .p. iij. do. viij.*
It. x. documento primo.

